

398 2049591

ส ๒๕๖๗

๕๒

วรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย

ปริญญานิพนธ์

ของ

สุมาลี กระจายศรี

20 ส.ค. 2528

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

กุมภาพันธ์ 2528

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ)

158314

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำวันสัปดาห์และคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณา
ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษามหาบัณฑิตของ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

คณะกรรมการสอบ

.....	ประธาน		ประธาน
.....	กรรมการ		กรรมการ
.....	กรรมการ		กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ เพราะผู้เขียนได้รับความกรุณาอย่างยิ่ง จาก อาจารย์นิเทศา บุญสิงห์ ประธาน และอาจารย์พทุทธิ ศุภเศรษฐศิริ กรรมการ ท่าน ทั้งสองได้กรุณาให้คำแนะนำ และสละเวลาตรวจแก้ไขข้อบกพร่องด้วยความเอาใจใส่เป็น อย่างยิ่งตลอดมา ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ปรางค์ ขวัญแก้ว ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำอันมีคุณค่ายิ่งมา โดยตลอด และอาจารย์สุภา ปานเจริญ ที่ได้กรุณาเป็นกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์ ฉบับนี้

นับเป็นความกรุณาอย่างยิ่งที่ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ได้รับการคัดเลือกจากมูลนิธิ เจมส์ เอช คัมเบิลยู ทอมป์สัน มอบทุนวิจัยให้แก่วิทยานิพนธ์เป็นเงินจำนวน 10,000 บาท และ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรได้มอบเงินทุนงบประมาณแผ่นดินอุดหนุนงานวิจัยให้แก่วิทยานิพนธ์เป็นเงินจำนวน 4,000 บาท ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณ เป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติทุกท่าน ที่ได้ให้ความสะดวกและความช่วยเหลือในการค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานปริญญานิพนธ์ฉบับนี้

และปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดี ก็เนื่องจากได้รับแรงปรารถนาดีและการสนับสนุนจากครอบครัว พี่ และเพื่อน ๆ ทุกคนที่ได้ให้ความช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจแก่ผู้เขียนเสมอมา ผู้เขียนขอขอบพระคุณด้วยความซาบซึ้งไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

สุมาลี กระจายศรี

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า	8
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	8
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	9
	ข้อตกลงเบื้องต้น	9
	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	10
	คำนิยามศัพท์เฉพาะ	11
	เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า	11
2	ลักษณะทั่วไปของสมุนไพรและนิทานทรงเครื่อง	19
	สมุนไพร	22
	วิธีทำสมุนไพร	23
	การลบหรือการทำสมุนไพร	25
	การทำเลมสมุนไพร	25
	วิธีเขียนหนังสือลงบนสมุนไพร	26
	การเรียกชื่อและประเภทของสมุนไพร	27
	นิทานทรงเครื่อง	29
	ความหมายของนิทานทรงเครื่อง	29
	ความเป็นมาของนิทานทรงเครื่อง	33
	ลักษณะของนิทานทรงเครื่อง	42
	คำประพันธ์ที่ใช้	42

ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง	44
ชื่อเรื่อง	47
แกนของเรื่อง	47
การสร้างองค์ประกอบของเรื่อง	48
 3 การเปลี่ยนสถานภาพของตัวละคร ในวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง	
จากสมุทไทย	52
การเปลี่ยนสถานภาพของตัวละครทางกายภาพ	53
* การซ่อนตัว	53
การแต่งงาน	67
การจากไป	74
การเปลี่ยนสถานภาพของตัวละครทางจิตใจ	79
การสาป	79
การทอมนต์	80
สาเหตุของการเปลี่ยนสถานภาพของตัวละคร	82
เปลี่ยนสถานภาพเพื่อหลบภัย	82
เปลี่ยนสถานภาพเพื่อละสมวิชา	83
เปลี่ยนสถานภาพเพื่อค้นหาความจริง	86
เปลี่ยนสถานภาพเพื่อให้ผู้อื่นเกิดความหายนะ	89
เปลี่ยนสถานภาพเพื่อความรัก	90
เปลี่ยนสถานภาพเพื่อหาความสงบ	94
เปลี่ยนสถานภาพเพื่อแสดงบุคลิกภาพของตัวละคร	94
เปลี่ยนสถานภาพเพื่อบำบำทุกข	97

4	ลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย	99
	อักษรวิธีที่ใช้ในการบันทึก	108
	องค์ประกอบของเรื่อง	119
	ที่มาของเรื่อง	119
	จุดมุ่งหมายในการแต่ง	121
	รูปแบบ	121
	แกนของเรื่อง	127
	เนื้อเรื่อง	129
	โครงเรื่อง	141
	การดำเนินเรื่อง	150
	ฉาก	153
	ตัวละคร	159
	ภาษาและสำนวนโวหาร	167
	การใช้คำ	168
	การเล่นคำ	168
	การซ้ำคำ	169
	การซ้อนความ	170
	การสื่อเสียงของคำ	171
	การทักคำ	172
	การแปลงคำใช้ตามใจกวี	173
	การใช้ภาษาพูด	174
	การใช้คำภาษาต่างประเทศ	176
	สำนวนโวหาร	181
	การพรรณนาความให้เกิดภาพพจน์คล้ายตาม	181

การใช้โวหารเปรียบเทียบ	183
การเขียนเสียงธรรมชาติ	185
การใช้โวหารเกินจริง	186
การใช้วิธีอุปมาอุปไมย	187
การกล่าวหาความ	188
การใช้บุคคลาธิษฐาน	189
การใช้สัญลักษณ์	190
แนวคิดและค่านิยม	191
แนวคิดเรื่องจริยธรรม	191
แนวคิดเรื่องกฎแห่งกรรม	197
แนวคิดเรื่องความเชื่อของคนไทย	199
ความเชื่อเรื่องการนิมิตฝัน	199
ความเชื่อเรื่องดวงสังหรณ์	202
ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์	204
ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์	206
ความเชื่อเรื่องยาลูกบ้าน	209
ค่านิยมที่ปรากฏ	211
ค่านิยมในเรื่องการศึกษา	211
ค่านิยมในเรื่องการเลือกคู่ครอง	214
ค่านิยมการมีภรรยาหลายคน	216
ค่านิยมการปฏิบัติตนของสตรี	217

บทที่

หน้า

5	สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	220
	สรุปผลการศึกษาครั้งนี้	220
	อภิปรายผล	223
	ข้อเสนอแนะ	224
	บรรณานุกรม	225
	ภาคผนวก	232

ภูมิหลัง

วรรณกรรมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ เพราะเป็นเครื่องสื่อแสดงถึงความเจริญของสังคม หรือชาติบ้านเมืองในแต่ละยุคแต่ละสมัย ประชาชนมีความเป็นอยู่ มีความคิดเห็นและความรู้สึกอย่างไรย่อมมองเห็นได้จากวรรณกรรมทั้งสิ้น วรรณกรรมทำหน้าที่เหมือนกระจกเงาสะท้อนภาพเหล่านั้นเอาไว้ แม้ว่าเราจะมีตำราทางประวัติศาสตร์ แต่มันก็ทำหน้าที่เพียงบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วเท่านั้น ส่วนความรู้สึกนึกคิดและสภาพจิตใจอันเป็นสมมุติฐานของเหตุการณ์ที่ปรากฏออกมาภายนอกเท่านั้น หาได้บันทึกไว้ไม่¹ จึงนับได้ว่าวรรณกรรมเป็นเครื่องมือที่ดีในการศึกษาค้นคว้าหาหลักฐานได้เป็นอย่างดี

การที่เราจะเข้าใจเรื่องต่าง ๆ ของชีวิตมนุษย์นั้น ก็ต้องทำความเข้าใจกับวรรณกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งมนุษย์ส่วนใหญ่ก็ไม่พอใจกับเรื่องราว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ๆ ในชีวิตของตน ทั้งนี้เพราะว่าในชีวิตประจำวันนั้นต้องเห็นคเห็นอยู่กับการทำมาหากิน หาสิ่งที่จะเป็นขั้นพื้นฐานอื่น ๆ ฉะนั้น มนุษย์ใคร่ได้รับการปลอบใจจากเรื่องราวที่นอกเหนือ หรือเกินสภาพอันแท้จริงของมนุษย์ มีการเล่นนิทาน การฟังนิทาน จึงเป็นสิ่งที่สนองความต้องการของมนุษย์ได้ การเล่นนิทานมักใช้ร้อยแก้วเป็นพาหะ เรื่องการเล่านิทานสู่กันฟังของมนุษย์ ปุณฺณเหตุลือ เทพยสุวรรณ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับนิทานไว้ว่า นิทานพื้นบ้านเหล่านี้จะเล่าต่อจากรุ่นพ่อ ไปถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน มักมีการดัดแปลงเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะถึงสมัยที่มีความเจริญในระดับที่มีการเขียน มีอักษรวิธี นิทานพื้นบ้านเหล่านี้จะเขียนเป็นเรื่องที่แน่นอน เปลี่ยนส่วนปลีกย่อยบ้างไป นิยายพื้นบ้านเหล่านี้จะเขียนโดยอาศัยร้อยกรองเป็นพาหะมากขึ้น² คือมีสัมผัสและจังหวะ เพื่อสะดวกในการ

¹วิทย์ ศิวะศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ หน้า 251

²ปุณฺณเหตุลือ เทพยสุวรรณ "หัวเลี้ยววรรณคดีไทย" วรรณคดี หน้า 63-64

เล่าและการท่องจำ เมื่อทีวีได้นำเนื้อเรื่องของนิทานพื้นบ้านไปรจนาให้ไฟเร้าก็กลายเป็นวรรณคดีของชาติไป เช่นเรื่องพระทอง และมโนราห์ เป็นต้น ซึ่งจากหลักฐานที่ปรากฏ บรรพบุรุษของไทยเริ่มสร้างสรรค์วรรณกรรมมาตั้งแต่สุโขทัย จวบจนทุกวันนี้ เรามีวรรณกรรมที่ทรงคุณค่าอยู่เป็นเนืองนิตย์ ความรุ่งเรืองของวัฒนธรรมด้านนี้สืบเนื่องจากใจรักทางภาษาก่อน หรือการประพันธ์ของกวี¹ -

* นิทานพื้นบ้านของไทยนับได้ว่าเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าประเภทหนึ่ง ซึ่งมีการถ่ายทอดกันมาโดยวิธีต่าง ๆ จนกระทั่งได้มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้เป็นหลักฐานที่แน่นอน ซึ่งการถ่ายทอดวรรณกรรมนี้มี 2 แบบ คือ การถ่ายทอดด้วยการบอกเล่า และการถ่ายทอดด้วยการเขียน * วิทย์ ศิวะศรียานนท์ กล่าวว่า "วรรณคดีแรกเกิดเป็นวรรณคดีที่เป็นมรดกตกทอดกันทางมุขปาฐะ ภายในเผ่า เป็นเวลาที่ไม่มีใครคำนวณได้ถูกต้อง จนกระทั่งการเขียนเกิดขึ้น วรรณคดีจึงได้มีการบันทึก"² เช่น การบันทึกลงในใบลาน สมุดไทย แต่ก็ไม่ได้ทำให้เรื่องเหล่านี้เป็นที่แพร่หลายมากนัก โดยเฉพาะวรรณคดีไทย เพราะมีการเขียนและอ่านกันอยู่ในวงจำกัดเพียงในราชสำนัก บ้านเจ้านาย และวัดเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การอ่านวรรณคดีไทยจึงเริ่มแพร่หลาย ขยายวงออกไป เล่ากันว่าในยุคที่นิทานคำกลอนของสุนทรภู่กำลังเฟื่องฟู มีผู้นิยมอ่านหนังสือของสุนทรภู่เป็นจำนวนมาก และกว่าที่ผู้อ่านจะได้อ่านในแต่ละครั้งก็ต้องวางเงินมัดจำค่าเช่าหนังสือเพื่อขอยืมหนังสือ เขียนที่สุนทรภู่ได้ประพันธ์ขึ้น นับว่าเป็นการไม่สะดวกอย่างยิ่ง

จากยุคการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรก็เริ่มเข้าสู่ยุคของการพิมพ์ วรรณคดีไทยได้รับการพิมพ์เผยแพร่ในสมัยรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นครั้งแรก โรงพิมพ์แห่งแรกที่พิมพ์วรรณคดีไทย และหนังสือเรื่องต่าง ๆ ออกจำหน่ายคือโรงพิมพ์ของหมอบรัดเลย์ (Deane Beach Bradley) มีชนนารีชาวอเมริกันที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนา โดยนำการแพทย์สมัยใหม่เป็นเครื่องมือจูงใจ โดยเฉพาะเรื่องสามก๊ก มี

¹ อุทุม หนูทอง วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ "ประเภทนิทานประโลมโลก" หน้า 1

² วิทย์ ศิวะศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ หน้า 48

คนนิยมแพร่หลายมาก¹ ต่อมากิจการการพิมพ์หนังสือจึงเริ่มต้นขึ้น ก็ได้มีโรงพิมพ์ต่าง ๆ พิมพ์หนังสือออกจำหน่ายมากขึ้น มีทั้งที่เจ้าของโรงพิมพ์เอง ๆ และเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่มาพิมพ์ และมีการนำเอาเรื่องจากสมุดไทยที่เป็นเรื่องจริง หรือที่เรียกกันว่า "หนังสือประโลมโลก" มาพิมพ์เป็นหนังสือขนาดเล็ก ๆ มีเนื้อความเท่าเล่มสมุดไทย ใ้ปกอ่อน จำหน่ายในราคาเล่มละประมาณ 15 - 25 สตางค์ เช่น โรงพิมพ์ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ²

1. โรงพิมพ์คุรุสมิธิ ตำบลบางคอแหลม พิมพ์เรื่องต่าง ๆ เป็นแนวจักร ๆ วงศ์ ๆ เช่น สุริยวงษ์ พรหมเนตร เป็นต้น
2. โรงพิมพ์บางกอกประสิทธิ์การคอมบ์ลิเมเตด ริมคลองวัดประยูรวงศาวาส พิมพ์เรื่องสุวรรณวงศ์ เป็นต้น
3. โรงพิมพ์นายเทพ แพทกรหน้าสกุล (โรงเรียน) สุนันทาลัย ทรงปาก คลองบางหลวง พิมพ์เรื่องพระสี่ลักร จำปาสีคัน จันทะโคตรบ ลักษณวงศ์ สังข์ทอง วงษ์เหวราช และกาฬี เป็นต้น
4. โรงพิมพ์บ้านนายสิน บางลำพูกลาง กรุงเทพฯ พิมพ์เรื่องพระมะโสด พินวงค์ นกยูงทอง เป็นต้น
5. โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ (วัดเกาะ) พิมพ์เรื่องจำปาแก้วจำปาทอง พิณทอง เป็นต้น โรงพิมพ์นี้คัดลอกแต่งขึ้นให้ชื่อเรื่องว่า

เล่มสี่ลึงพิงภูพานผู้ชื้อ

ร้านหนังสือนาวักเกาะเพราะหนักหนา

ราษฎร์เจริญโรงพิมพ์มรรคา

เชิญท่านมาซื้อของรู้ดี

ใกล้โรงพิมพ์คราวแรกแปลก ๆ เรื่อง

¹ เคื่อนใจ สันตะเกศ วรรณคดีชาวสยามจาก "วัดเกาะ" หน้า 4

² สุพรรณี วราพร ประวัตินวนิยายไทยตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 5 ถึงสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 หน้า 70-71

อ่านแล้วเปลืองความทุกข์เป็นลูก
 ทานเข้าไปอ่านพึงใจมันมี
 เจริญวิริยวิสัยพิพัฒน์เอง

* นิทานคำกลอนประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ หรือที่เรียกกันว่า นิทานทรงเครื่องนั้น¹ *
 นับเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์อักษรที่น่าสนใจ วรรณกรรมประเภทนี้เป็นที่นิยมอ่าน และฟังกัน
 ลับคมมาตั้งแต่สมัยโบราณ การที่เรียกนิทานประเภทนี้ว่า "หนังสือประโลมโลก" นั้น ก็
 เนื่องจากได้รับความนิยมจากผู้อ่าน นอกจากนั้นนิทานทรงเครื่องจะให้ความสนุกสนาน
 มันเพลิดเพลินในขณะอ่านทั่ว ๆ ไปแล้ว นิทานทรงเครื่องยังชี้ให้เห็นวัฒนธรรมของชนชาติ *
 ที่เป็นเจ้าของนิทาน อีกทั้งยังแทรกข้อคิด คติเตือนใจ ละอายธรรม และจินตนาการ
 ของกวีให้เป็นอย่างดี และยังทำให้ผู้อ่าน ผู้ฟัง เข้าใจสภาพความเป็นอยู่และจิตใจของ
 มนุษย์ได้ดียิ่งขึ้น² * *

นิทานเหล่านั้นนอกจากจะให้ความบันเทิงในทางต่าง ๆ แล้ว ยังมีบทบาทสำคัญต่อ
 สังคมอีกด้วย กวีเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นผู้สร้างสรรค์งานประพันธ์ขึ้น ก็ย่อมจะเข้าใจ
 กระจ่างในเหตุการณ์และความเป็นไปในสังคมสมัยนั้น กวีมักจะใช้วรรณกรรมของตนเป็น
 สื่อกลางในการเสนอความคิดหรือแนวทางที่ถองการ กวีจึงนิยมสอดแทรกปรัชญาชีวิต คำ
 สอน ภาสิต ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยมต่าง ๆ เพื่อให้เป็นแนวทางในการดำเนิน
 ชีวิตของคนในสังคม จึงทำให้นิทานทรงเครื่องเหล่านี้เป็นที่นิยมกันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา *
 จนกระทั่งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ และเป็นที่ติดอกติดใจของคนทั่วไปเป็นอันมาก ในช่วง
 สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
 อยู่หัว แต่ความนิยมของนิทานทรงเครื่องเหล่านี้ก็ยังไม่ได้เพียงยุคสมัยหนึ่งเท่านั้น เพราะ
 หลังจากช่วงสมัยนี้ไปแล้ว ความเจริญทางการศึกษาของไทยได้แพร่หลายออกจากราชสำนัก
 ไปสู่ทวยราษฎร์มากขึ้น มีการรับเอาวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชาวตะวันตกเข้ามา

¹ กิ่งแก้ว อัคราภกร คติชนวิทยา หน้า 15

² ขำนาง รอดเทพย์ วรรณกรรมไทย หน้า 57

และมีบทบาทต่อชีวิตคนไทย จึงเป็นผลได้วิ ผู้อ่าน ผู้ฟัง เริ่มขยายความคิดไปสู่งาน ประพันธ์ประเภทอื่นมากขึ้น ทั้งนี้เห็นตามตรงเครื่องจึงเลื่อมความนิยมลงไปมาก และมักจะ ถูกมองข้ามไปว่าเป็นเรื่องไร้สาระ มีโครงเรื่องที่ซ้ำ ๆ กัน มักเป็นเรื่องราวของ ความรักและการพลัดพราก มีการใช้เวทมนตร์คาถา และมีเหตุการณ์เหนือจริงให้เข้ามา มีบทบาทในการดำเนินเรื่อง และในที่สุดแทบทุกเรื่องก็จบลงอย่างมีความสุข

ด้วยเหตุที่การ ิทยาในประเทศเจริญขึ้นในอันมาก จึงมีผู้สนใจในการอ่านและการ เขียนหนังสือกันอย่างกว้างขวาง และเป็นสิ่งที่ทำให้การประพันธ์เจริญขึ้น และเริ่ม เปลี่ยนแนวจากร้อยกรองเป็นร้อยแก้ว¹ เรื่องประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ จึงลดความนิยม จากผู้อ่าน สิ่งที่เป็นเครื่องยืนยันให้เห็นถึงเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ คือ "หนังสือวงศ์- วงศ์ จักรจักร" ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ เมื่อครั้งเป็นกรมหมื่น ทรงนิพนธ์หนังสือเล่มนี้ไว้ตั้งแต่วันที่ 12 กรกฎาคม ร.ศ. 107 (พ.ศ. 2431) ความ มุ่งหมายที่ทรงนิพนธ์เพื่อให้ผู้อ่านเลินยืมเรื่องอ่านเล่นที่ไร้สาระ และเสนอเรื่องใหม่ ที่ กล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองในยุคปัจจุบัน กล่าวคือ ทรงนำการทำนุบำรุง บ้านเมืองในสมัยรัชกาลที่ 5 มาพรรณนาในรูปของนิทาน สมมุติชื่อเมือง ลักษณะของ บ้านเมืองที่มีการวางผังเมืองแบบใหม่ ฯลฯ ความมุ่งหมายของ "เรื่องวงศ์วงศ์ จักรจักร" ปรากฏในบทกลอนต่อไปนี้²

แต่บรรดาโกลงกาพย์และกลอนฉันท์

ที่ไต่ขานหลาก ๆ มีมากครัน

เรื่องเหล่านี้ว่าไว้มิเห็นจริง

¹ สุพรรณิ วราพร ประวัตินวนิยายไทยตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 5 ถึงสมัยการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 หน้า 71

² นวลจันทร์ รัตนกร และคนอื่น ๆ "หนังสือประโลมโลกในสมัยรัตนโกสินทร์" ปฏิกิริยาเรื่องหนังสือในสมัยรัตนโกสินทร์ หน้า 75

มีแต่การทะเลาะเหวี่ยงเงินเวหา
 กลาวทุกทวาท์ถึงไกรฤทธิยิ่ง
 มีอินทราสุรารักหึงกับกษัตริย์
 ไม่นี่ที่อ้างอิงเป็นพยาน
 คนใหม่ ๆ เขาไม่ใคร่จะเชื่อถือ
 ใครขอซื้อข้อความทามโหวด
 ก็นานาว่างมงามตามโบราณ
 เวลากาลไม่เหมือนก่อนท้องผ่นปรน
 จึงคิดแต่งตั้งนิทานโหวดใหม่
 แต่ไม่หมายให้เลิศประเสริฐผล
 หวังแต่พอเรียงขึ้นชั้นกมล
 มหาชนทั้ง เล่นเล่นดนตรี

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรินทร์

นอกจากนี้ยังมีข้อความ ซึ่งเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ได้กล่าวไว้ในคำนำของลัทธิชาวมัยแรก เมื่อเดือนกรกฎาคม ร.ศ. 119 (พ.ศ. 2443) ไว้ว่า¹

... เราเกือบจะกล่าวได้ว่า เวลานี้เรื่องกลอนจักร ๆ วงษ์ ๆ เป็นของที่ไม่ใคร่มีใครเอาใจใส่เท่าใดแล้ว แลตามความเห็นของเราแล้ว ถ้าเอาเรื่องมาแต่งเป็นกลอนเข้าแล้ว ทำให้เรื่องหายขบขันเสียโดยมาก และเรื่องที่แต่งเป็นกลอนได้นั้น มักเป็นเรื่องที่แต่งสำหรับอ่านกลอน หาใช่สำหรับอ่าน

¹สุพรรณิ วราพร ประวัติดนนิยายไทยตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 5 ถึงสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 หน้า 71-72

เนื้อเรื่องไม่ เพราะเรื่องเหล่านี้พอจะอ่านเข้าก็คาดหน้าให้เสียเกือบหมด
แล้วว่า มนุษย์หนุ่มจะไปขายก็ตาย แล้วได้ลูกสาวก็มาเป็นเมียคนหนึ่ง แล้ว
ไม่ได้อีกคนหนึ่ง แล้วมีลูก ๆ ขายก็ไปลูกสาว ทานพอต่อ ๆ กันไป การที่
กล่าวมาดังนี้ มีใจคิดจะบอกว่าเป็นของไม้เนื้อโต เราเองก็ชอบเรื่อง
กลอนอยู่ แต่ถึงอย่างนั้นก็ดี เวลาไม่มีใครมีใครเอาใจใส่เรื่องกลอนดังที่
กล่าวมานั้นเข้าโดยแล้ว ./.

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่านิทานทรงเครื่องประเภทคำกลอนต่าง ๆ จะหมดความ
นิยมจากผู้อ่านลงไปบ้าง แต่จากการค้นคว้าหาหลักฐานและรวบรวมข้อมูลที่ผู้เขียนได้ศึกษา
ไว้ พบว่า ไทยเรายังมีวรรณกรรมประเภทนี้อยู่อีกเป็นจำนวนมาก แต่ได้มีการนำออก
มาเผยแพร่เป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น ยังมีวรรณกรรมเหล่านี้อีกมากมายที่กำลังจะสูญหาย
ไปตามกาลเวลา จากที่ผู้เขียนได้มีโอกาสศึกษาวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย
แล้ว ก็เกิดความสนใจที่จะศึกษาให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพราะเห็นว่าวรรณกรรมเหล่านี้ทรงคุณค่า
อนันต์ ให้ความรู้หลายประการ เช่น ในด้านสภาพสังคมของคนไทย ด้านขนบธรรมเนียม
ด้านสุนทรียภาพ หรือด้านความบันเทิงจากเนื้อเรื่อง วรรณกรรมเหล่านี้ในยุคสมัยหนึ่ง
เคยเป็นที่ศรัทธาจิตใจของประชาชนทั่วไป แต่ในปัจจุบันก็ไม่เป็นที่แพร่หลาย หากไม่
มีการแพร่หลายต่อไปแล้ว วรรณกรรมเหล่านี้ก็จะคงจะถูกลืมไปจากความทรงจำของ
วงการวรรณคดีไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกาลเวลาผ่านไป วัสดุที่ใช้ในการบันทึก
หรือจารึกวรรณกรรมก็อาจจะชำรุดเสียหายไปได้ ผู้เขียนจึงได้นำเรื่องราวจากวรรณกรรม
นิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย นี้มาศึกษาและเผยแพร่ เป็นการรักษามรดกทางวรรณกรรม
ของชาติสืบไป

ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษาและเผยแพร่วรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย ในคำบอก
ใบนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสภาพของตัวละคร
2. ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย

ในแง่ดังนี้

- 2.1 อักษรวิธีที่ใช้ในการบันทึก
- 2.2 องค์ประกอบของเรื่อง
 - 2.2.1 ที่มาของเรื่อง
 - 2.2.2 จุดมุ่งหมาย
 - 2.2.3 รูปแบบ
 - 2.2.4 แก่นเรื่อง
 - 2.2.5 เนื้อเรื่อง
 - 2.2.6 โครงเรื่อง
 - 2.2.7 การดำเนินเรื่อง
 - 2.2.8 ฉาก
 - 2.2.9 ตัวละคร
- 2.3 การวิเคราะห์และส่วนเนื้อหา
- 2.4 แนวคิดและคำนิยมที่ได้จากวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพของตัวละครในวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย
2. ทำให้ทราบถึงลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย

3. ช่วยส่งเสริมความเข้าใจและเผยแพร่วรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย อันเป็นส่วนเกื้อหนุน และดำรงไว้ซึ่งเป็นสมบัติทางวรรณกรรมของชาติ

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะศึกษาเฉพาะวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทยประเภทกลอนอ่าน ซึ่งเป็นเอกสารชั้นต้น เก็บรักษาไว้ที่ห้องเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพฯ จำนวน 5 เรื่อง 66 เล่มสมุดไทย ดังนี้

1.1	เรื่องจักรกฤษณ์	จำนวน 21	เล่มสมุดไทย
1.2	เรื่องจินตาสุริวงศ์	จำนวน 15	เล่มสมุดไทย
1.3	เรื่องชินวงศ์	จำนวน 5	เล่มสมุดไทย
1.4	เรื่องวชิรวงศ์	จำนวน 14	เล่มสมุดไทย
1.5	เรื่องพระสุพรรณเดชา	จำนวน 11	เล่มสมุดไทย

2. เกณฑ์ในการเลือกวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย มาศึกษาค้นคว้า

2.1 ต้องเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ แต่งเป็นกลอนอ่านประเภทนิทานกลอน เรื่องต่อไปนี้ คือ จักรกฤษณ์ จินตาสุริวงศ์ ชินวงศ์ วชิรวงศ์ และพระสุพรรณเดชา

2.2 วรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย ที่นำมาศึกษา ต้องเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ซึ่งยังไม่เคยเผยแพร่ หรือตีพิมพ์เป็นเอกสารมาก่อน

2.3 วรรณกรรมนิทานทรงเครื่องที่นำมาศึกษา ไม่จำเป็นจะต้องมีเนื้อเรื่องที่สมบูรณ์ตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง แต่เป็นเรื่องที่ต้องแสดงช่วงบทบาทของตัวละครเอกตั้งแต่เริ่มออกผจญภัย จนกระทั่งชีวิตของตัวละครเอกลงเอยด้วยความสุข ทั้งนี้เนื่องจากเอกสารต้นฉบับมีข้อความขาดหายไป ไม่สามารถจะนำมาศึกษาวิเคราะห์ให้จบเรื่องสมบูรณ์ได้

3. การคัดเลือกค่าประพันธ์ จะคัดเลือกตามที่ปรากฏในเอกสารชั้นต้นทุกประการ แต่ในกรณีเอกสารข้อมูลเรื่องวชิรวงศ์มีต้นฉบับ 2 ชุด สำนวนเหมือนกัน ผู้เขียนจะใช้ข้อมูลในฉบับที่คัดลอกจากต้นฉบับเดิม

ข้อตกลงเบื้องต้น

ผู้เขียนจะยกค่าประพันธ์ที่ใช้เป็นตัวอย่างในการสนับสนุนงานวิจัยในลักษณะดังนี้

อยู่หนึ่งฝั่งต่องฝั่งนั้น
น้ำรินนี้รินมาตรง

เข้าโลกสัจถึงเมืองเรืองระหง
จะโลกทรงกำสรวลพิศพรวง
จักรกฤษณ์

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

- การดำเนินการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และนำเสนอผลงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า เป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ทั้งสิ้น ตามรายละเอียด จำนวนเล่มสมุดไทย ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การศึกษาค้นคว้าจะดำเนินการขั้นตอน ดังนี้
1. ศึกษาลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง
 2. ศึกษาวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย ที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ ทั้ง 5 เรื่อง คือ จักรกฤษณ์ จินตารุวิวงศ์ อินวงศ์ วัฒนวงศ์ และพระสุพรรณงาชา อย่างละเอียด
 3. ศึกษาวิเคราะห์นิทานทรงเครื่องจากสมุดไทย ตามจุดมุ่งหมาย ดังนี้
 - 3.1 ศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสภาพของตัวละคร
 - 3.2 ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย ดังนี้
 - 3.2.1 อักษรวิธีที่ใช้ในการบันทึก
 - 3.2.2 องค์ประกอบของเรื่อง
 - 3.2.2.1 ที่มาของเรื่อง
 - 3.2.2.2 จุดมุ่งหมาย
 - 3.2.2.3 รูปแบบ
 - 3.2.2.4 ฉากเรื่อง
 - 3.2.2.5 เนื้อเรื่อง

3.2.2.6 โครงเรื่อง

3.2.2.7 การดำเนินเรื่อง

3.2.2.8 ฉาก

3.2.2.9 ตัวละคร

3.2.3 การใช้ภาษาและสำนวนโวหาร

3.2.4 แนวคิดและค่านิยมที่ได้

4. สรุปผลการศึกษาค้นคว้า ถัดไปรายละเอียด และให้ข้อเสนอแนะ

ค่านิยมที่พบเฉพาะ

นิทานทรงเครื่อง หมายถึงนิทานประเภทกลอนอ่านที่มีเนื้อเรื่องเป็นแนวจักร ๆ วงศ์ ๆ เป็นเรื่องสนุกสนาน มักนิยมนำเนื้อเรื่องไปใช้ในการแสดงละคร ดิเก เป็นต้น

การเปลี่ยนสถานภาพของตัวละคร หมายถึงการเปลี่ยนสถานภาพทางกายภาพ และจิตใจ จากภาวะหนึ่งไปสู่อีกภาวะหนึ่งของตัวละคร ซึ่งอาจเปลี่ยนโดยความตั้งใจ หรือไม่ตั้งใจของตัวละครก็ตาม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และเหตุผลของตัวละครนั้น ๆ

เช่นการแปลงกาย เป็นต้น

อักษรวิธีที่ใช้ในการบันทึก หมายถึงระบบอักษรวิธีที่ปรากฏในสมุดไทยทั้ง 5 เรียง คือ จักรกฤษณ์ จินตารุวงศ์ ชินวงศ์ วัฒนวงศ์ และพระสุพรรณเสชา

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

การศึกษานิทานทรงเครื่องนั้น ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในลักษณะวรรณกรรมมุขปาฐะ แต่ที่ศึกษาเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์มีน้อยมาก และผู้เขียนได้ใช้เป็นแนวทางหรือเป็นเอกสารอ้างอิง ดังต่อไปนี้

กัมปิลู เอ เอ็ม เอิร์ทฮาร์ท¹ (W.A.M. Urguhart) ได้รวบรวมนิทานพื้นเมืองของไทย รวมทั้งสิ้น 21 เรื่อง ทั้งที่มาจากนิทานชาดก นิทานอีสปและตำนาน

ปราชญ์ ขวัญแก้ว² ก็เก็บรวบรวมนิทานบ้านจาก "บุคค้ำ" ตำบลร่อนพิบูลย์ โดยเลือกศึกษาวรรณคดีชาวบ้าน 3 เรื่อง คือ พระรถเมรี หอยสังข์ และวันดาว โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะรวบรวมและเผยแพร่วรรณคดีชาวบ้านในครั้งนี้อย่าง 3 ประการ คือประการแรก พุทธศาสนามีอิทธิพลต่องานสร้างสรรค์ทางวรรณคดีของชาติ ประการที่สองวรรณคดีชาวบ้านช่วยให้เห็นโครงสร้างที่มีแบบแผนของวรรณคดีไทยยิ่งขึ้น ประการที่สามวรรณคดีชาวบ้านย่อมสะท้อนสภาพชีวิต สังคม วัฒนธรรม ประเพณี กล่าวได้ว่าเป็นแหล่งรียาไว้มรดกอันล้ำค่าของชาติ

เคือนใจ สิมะเกศ³ ได้ศึกษาวรรณคดีชาวบ้านจาก "วัดเกาะ" โดยศึกษาลักษณะทั่วไปของวรรณคดีชาวบ้านจาก "วัดเกาะ" ซึ่งเลือกมาศึกษาเพียง 6 เรื่อง คือ ไกรทอง ปลาบู่ทอง โตน้อยเบื่อนงาม พระรถ-เมรี พระสุชนก-มโนราห์ และนางขุทัย ศึกษาจากความเป็นมาและวิเคราะห์ เพื่อต้องการจะเผยแพร่วรรณคดีชาวบ้านให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ผลการศึกษาพบว่าที่มาของเรื่องส่วนใหญ่มาจากนิทานพื้นบ้าน และมาจากนิทานชาดก ผู้แต่งมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ความเพลิดเพลิน บันเทิงใจ แก่ผู้อ่าน เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องของกษัตริย์และชนชั้นสูง เป็นเรื่องของความรักและการผจญภัยของตัวเอก และวรรณคดีชาวบ้านจาก "วัดเกาะ" ยังมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อสังคมไทยอีกด้วย

บุญม หนูทอง⁴ ศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ประเภทนิทานประโลมโลก ผลการศึกษาพบว่า นิทานประโลมโลกส่วนใหญ่ไม่ทราบนามผู้แต่งและสมัยที่แต่ง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ นิทานประโลมโลกส่วนใหญ่ในส่วนตอนต้น ตอนท้าย

¹ Urguhart W.A.M., Tales From old Siam, 155 p.

² ปราชญ์ ขวัญแก้ว วรรณคดีชาวบ้านจาก "บุคค้ำ" ตำบลร่อนพิบูลย์ 535 หน้า

³ เคือนใจ สิมะเกศ วรรณคดีชาวบ้านจาก "วัดเกาะ" 219 หน้า

⁴ บุญม หนูทอง วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ประเภทนิทานประโลมโลก 268 หน้า

ของหนังสือชาวruk ซึ่งส่วนทาง ๆ ของหนังสือนี้ ผู้แต่งมักบอกชื่อและสมัยที่แต่งเอาไว้ หรืออาจเพราะผู้แต่งไม่บอกชื่อและเวลาที่แต่งไว้ก็ไ้่ชัดเจนนัก อายุของหนังสือกะเนได้ ว่าแต่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น วัตถุประสงค์ในการแต่งได้ไว้เป็นหนังสือสำหรับเด็ก เพื่อความบันเทิง บ่อเกิดที่สำคัญของนิทานประโลมโลกมี 3 ประการ คือ ได้เค้าเรื่องมาจากปัญญาเสนาจากวรรณกรรมภาคกลาง และสร้างเรื่องขึ้นเอง ครีเอตเอง เรื่องจากนิทานท้องถิ่น และจะโดยแนวให้คติทางกึ่งได้รับแนวคิดทางพุทธศาสนามากที่สุด อีกส่วนหนึ่งเป็นประเพณีการเล่าจากสังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม นิทานประโลมโลกจึงเป็นเสมือนชีวิตจิตใจของชาวภาคใต้เยี่ยงที่เดียว

ประกอบ เจริญจิตรกรรม¹ ศึกษาวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยในค่านับเรื่อง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในทวอแต่ง ศิวะคร ทวงหาที่ที่แสดงออก รูปแบบการประพันธ์ การเ้าคำ และสภาพสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้ รวมทั้งศึกษาสาเหตุที่วรรณกรรมเรื่องนี้ได้รับความนิยมอยู่ในท้องถิ่นอีสานทราบเท่าทุกวันนี้

จาวรรณ จันทรเณ² ได้ศึกษาแนวคิดค่านับนิทานในวรรณกรรมร้อยกรองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากวรรณกรรมเรื่องกาสะเตก นกกระจอก ท้าวคำสอน อินทนิลสอนลูก ศึกษาลักษณะอันโดดเด่นในวรรณกรรมร้อยกรองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แนวโน้มในการเ้าคำเปรียบเทียบแบบอุปมา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของวรรณกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จะเห็นได้ว่า การศึกษานิทานทรงเครื่องจากวรรณกรรมลายลักษณ์ยังมีน้อยอยู่ มาก และส่วนใหญ่ผู้ที่ศึกษาจะศึกษาจากวรรณกรรมท้องถิ่น และมักจะนิยมศึกษาวรรณกรรมนิทานในแนวมุขปาฐะ ซึ่งจะเป็นไปในลักษณะคติชนวิทยา ดังนี้

¹ ประกอบ เจริญจิตรกรรม วรรณกรรมอีสาน : สังข์ศิลป์ชัย 197 หน้า

² จาวรรณ จันทรเณ แนวความคิดค่านับนิทานในวรรณกรรมร้อยกรองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 191 หน้า

จอร์จ บอสเวลล์¹ (George W. Boswell) ศึกษาเรื่องราวของคติชาวบ้าน เขาแบ่งนิทานชาวบ้านออกเป็น 4 ประเภทด้วยกัน คือ การแสดง (Action) ความรู้ความคิดเห็น (Science) ภาษา (Linguistics) และวรรณคดี (Literature) ที่เขามุ่งศึกษา คือคติชาวบ้านประเภทวรรณคดี อันได้แก่นิทาน ตำนาน มหาकाพย์ ละคร นิยายกลอน เพลง ฯลฯ ซึ่งเขากล่าวว่า เรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์กับวิชาวรรณคดีเป็นอย่างมาก เพราะวรรณคดีส่วนใหญ่จะมีต้นกำเนิดมาจากคติชาวบ้าน

อลัน ดันด์² (Alan Dundes) ได้รวบรวมเรื่องราวของคติชาวบ้านเอาไว้ตั้งแต่ ความหมายของคติชาวบ้าน วรรณคดีชาวบ้าน คติชาวบ้านกับมานุษยวิทยา คติชาวบ้านกับการศึกษาวรรณคดี รูปแบบและหน้าที่ของคติชาวบ้าน

กิ่งแก้ว อัทธการ³ ศึกษานิทานชาวบ้านจากบ้านใน จังหวัดชลบุรี โดยการรวบรวมและศึกษาโครงสร้างของเรื่อง ผลของการศึกษาพบว่า จำแนกโครงสร้างของเรื่องได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. สุกตนิยมในวรรณกรรม มีการเน้นและสอดแทรกคุณธรรมไว้ในนิทาน และบทเพลง นิทานแสดงคาถาคุณแห่งกรรม และแสดงชะตาชีวิต แต่ละชีวิตว่ามีมาแต่เหตุใด และเหตุนั้นก่อให้เกิดผลอย่างไร

2. ทุกข์และสุขสังโยชน์ แสดงโครงสร้างของเรื่องที่ได้รับอิทธิพลของอารมณ์ ผลการค้นคว้าพบว่า มีนิทานอยู่ 13 เรื่องที่มีโครงเรื่องตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ระหว่างความเห็นผิด วิชากรรม ความเชื่อฟัง ความอกตัญญู ความโหดร้าย ความเขื่อหยิ่งและอื่น ๆ

¹George W. Boswell, Fundamentals of Folk Literature.

²Alan Dundes, The Study of Folklore, 488 p.

³กิ่งแก้ว อัทธการ วรรณกรรมจากบ้านใน 444 หน้า

3. เฝ้านิยมและความหรรษา ชี้ให้เห็นว่าเรื่องของมุขตลกเป็นวิธีการที่มนุษย์ระบายความกตัญถาต่าง ๆ เป็นการแสวงหาทางออก และได้อธิบายถึงโครงสร้างของเรื่องประเภทนี้

จันทร์ศรี สุปัญญากร¹ ได้รวบรวมวรรณกรรมไทยรามัญ จากคำบลทรงคะนอง อำเภพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีความมุ่งหมายที่จะรวบรวม จัดประเภท และวิเคราะห์วรรณกรรมที่รวบรวมได้ว่ามีความเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ และแนวคิดของคนในท้องถิ่นอย่างไร ผลของการค้นคว้าพบว่า วรรณกรรมจำนวนมากได้เค้าเรื่องมาจากในพระไตรปิฎก และคัมภีร์ทางพุทธศาสนา แนวคิดที่แฝงอยู่ให้ข้อคิด คติ แสดงแนวคิดมาตรฐานและการปฏิบัติตนในสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบัน

ประจักษ์ สายแสง² ได้ศึกษาคติชาวบ้านจากคำบลครีมาศ จังหวัดสุโขทัย รวบรวมวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น นิยาย นิทาน ประวัติ แผล่ ขวัญ เพลง และมหากาพย์ ทั้งยังได้จำแนกประเภทของวรรณกรรม และวิเคราะห์เนื้อหาของวรรณกรรม ซึ่งปรากฏว่าเป็นเรื่องของจริยธรรมมาก วรรณกรรมทุกเรื่องให้ความเพลิดเพลินและสาระอันก่อให้เกิดความเข้าใจในเพื่อนมนุษย์ กับทั้งทำให้ผู้ศึกษาเกิดความซาบซึ้ง ภาคภูมิใจในศิลปกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น

✱ ✱ ✱ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพของตัวละคร ในวรรณกรรมไทยนั้นมีผู้ศึกษา วิจัย และวิจารณ์สอกรแทรกไว้อย่างน้อยมาก ดังเช่นเอกสารดังต่อไปนี้

ลอร์ด แรกแลน³ (Lord Raglan) ได้เขียนบทความชื่อ " The Hero of Tradition " สรุปได้ว่า ชีวิตของพระเอกแบบวีรบุรุษนั้นต้องผ่านพันเหตุการณ์

¹ จันทร์ศรี สุปัญญากร วรรณกรรมไทยรามัญจากคำบลทรงคะนอง 444 หน้า

² ประจักษ์ สายแสง วรรณกรรมจากคำบลครีมาศ จังหวัดสุโขทัย 273 หน้า

³ Lord Raglan "The Hero of Tradition" อ้างอิงจากบทความแปลในคคชนวิทยา หน้า 164-170 ของกิ่งแก้ว อัครถากร

เหตุการณ์สำคัญ ๆ หลายเหตุการณ์จึงจะประสบความสำเร็จ ซึ่งนับได้ว่าต้องเปลี่ยนสถานการณ์ของพระเอกวีรบุรุษไปข้ามเหตุการณ์ แม้จะข้ามเหตุการณ์ไม่ทั้งหมด ก็เป็นบางส่วน ในจำนวน 22 เหตุการณ์ ดังนี้

1. มารดาเป็นเจ้าหญิงพรหมจารีย์
2. มีดาเป็นกษัตริย์ และ
3. มักเป็นญาติใกล้ชิดของมารดา
4. การแต่งงานมีอุปสรรคแปลกกว่าธรรมดา
5. ถูกกล่าวขวัญว่าเป็นลูกของเทพยดา
6. เมื่อเกิดมักถูกบิดาหรือบุคคลอื่นพยายามป้องกันชีวิต
7. ถูกพาหนีไปอย่างลึกลับ
8. มีผู้รับเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรมในแดนไกล
9. ไม่มีคำบอกเล่าเกี่ยวกับวัยเด็ก แต่
10. เมื่อถึงวัยหนุ่มจะกลับไปบ้านเกิด เมืองนอน หรือไปสู่แว่นแคว้นที่จะครอบครองในอนาคต
11. หลังจากที่มีชัยชนะต่อพระราชา หรือยักษ์ มังกร หรือสัตว์ร้าย
12. แต่งงานกับเจ้าหญิงผู้เป็นธิดาของผู้ที่ครองแว่นแคว้นอยู่ก่อน และ
13. สถาปนาเป็นพระราชา
14. ปกครองเมืองอยู่อย่างไม่มีเหตุการณ์สำคัญอยู่ระยะหนึ่ง และ
15. ออกกฎหมาย แต่
16. ต่อมาทำให้ทะเลเจ้าพิโรธ กับเสื่อมศรัทธาจากประชาชน จึง
17. ถูกโค่นจากบัลลังก์ และถูกขับออกจากเมือง
18. ภายอย่างลึกลับ
19. มักจะบ่นขอเขา
20. ถูก ถ้ามี จะไม่ให้สืบสันตติวงศ์
21. ไม่มีการฝังศพ แต่ถึงกระนั้น

22. มีอนุสาวรีย์ที่สักการะหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งแห่ง

กิ่งแก้ว อัคราการ¹ ได้เขียนบทความเกี่ยวกับตัวละครในเทพนิยาย และนิทานพื้นเมือง โดยกล่าวถึงพระเอกแบบวีรบุรุษออกซฟอร์ด และประสบปัญหาต่าง ๆ ตามแบบพระเอกวีรบุรุษของ สจวร์ต แกร์แกน และได้ยกตัวอย่างการวิเคราะห์ตัวละครของนิทานพื้นเมืองของไทย เช่น คาร์ล สังข์ทอง ไกรทอง มณีพิไชย พระไชยเชษฐา ถึงตัวอย่างจากนิทานพื้นเมืองของไทย โดยจัดให้เข้ารูปแบบพระเอกแบบวีรบุรุษ และจัดให้เข้าเหตุการณ์ตามแบบของ สจวร์ต แกร์แกน เท่าที่จะทำได้ตามลำดับเวลาที่เกิดเหตุการณ์นั้น ๆ เช่น

- สังข์ทอง
1. มารดาเป็นพระมเหสีพระราช
 2. นิกาคเป็นพระราช
 4. เกิดในหอยสังข์
 7. นิกาลอยจากคว้าง และภายหลังหนีมารดาไป
 8. นางยักษ์เลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม
 10. หนีไปเมืองท้าวสามล
 12. เจ้าหญิงเลือกเป็นคู่ครอง และถูกขังได้
 11. ชนะข้อพิสูจน์ความสามารถต่าง ๆ
 13. พრจเมือง

นอกจากนั้นตัวละครเอกฝ่ายหญิงก็มีโอกาสเข้ารูปแบบพระเอกแบบวีรบุรุษได้ เช่น

พระมณีพิไชย ตัวละครเอกฝ่ายหญิงคือนางยอดระกลัน

1. มารดาเป็นเจ้าหญิง
2. นิกาคเป็นพระอินทร์
4. เจริญวัยในปล่องไม้ไผ่

¹ กิ่งแก้ว อัคราการ ศกนิพนธ์ 366 หน้า

10. แต่งงานกับพระมณีพิไชย
6. ถูกแม่สามีปองร้าย
11. พิสูจน์ความสามารถ และพรหมานแม่สามีได้ลศทิริ
12. กลับมาอภิเษกกับพระมณีพิไชย

นอกจากนี้ถึงแล้ว อัคราภร ยังได้กล่าวถึงภาระของตัวละครเอกในนิทาน หวังเครื่องของไทยทั้งตัวละครฝ่ายหญิงและตัวละครฝ่ายชาย ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นข้อนำถัก เกี่ยวกับกระบวนการสร้างบุคลิกภาพ และการสร้างการดำเนินเรื่อง ซึ่งเหตุการณ์ต่างๆ ของตัวละคร ในการอ่านตัวนั้น ย่อมมีสาเหตุและเป็นผลกระทบบ้างถึงตัวละครอีกด้วย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ว่าวรรณกรรมนิทานทรงเครื่องของไทยที่ได้อ่านมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า นักปราชญ์และผู้สนใจได้รวบรวมและศึกษาวิเคราะห์ไว้หลายแง่มุม เอกสารและงานวิจัยเหล่านี้ นับว่ามีประโยชน์ต่อผู้ศึกษาอย่างมากในการที่จะเลือกนำมาใช้ในการศึกษาและวิเคราะห์วรรณกรรมนิทานทรงเครื่องจากสมุทไทย ครังนี้สำเร็จได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ลักษณะทั่วไปของสมุดไทยและนิทานทรงเครื่อง

มนุษย์รู้จักการบันทึกหรือการจารึก^๑ มาช้านานนับพันปีแล้ว เริ่มด้วยการนำเอาวัสดุต่าง ๆ ที่มีรูพรุน ๆ ถัดและหาได้ง่าย เช่น หิน กิน มาเป็นเครื่องมือในการขีดเขียนหรือเพื่อสื่อความหมายแทนภาษาพูด สมัยต่อมาจึงเริ่มรู้จักนำวัสดุธรรมชาติเหล่านั้นมาดัดแปลงเพื่อให้เกิดความสะดวกและง่ายขึ้น เช่น นำเปลือกไม้มาหุบเป็นกระดาษ นำดินมาในเส้นแห่งไรเป็นดินสอดสีหรือเขียน เป็นต้น^๑

วัสดุที่ใช้ในการเขียนสมัยโบราณ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ประเภทที่ใช้เขียนตัวอักษร ได้แก่ ดินสอด เนื้กจาร ปรากฏา และน้ำหมึก เป็นต้น
2. ประเภทที่ใช้รองรับตัวอักษร ได้แก่ ศิลา กระดาษ ใบลาน ไม้ ฝ้า หนัง กระชก กระดาษฉนวน กระดาษ และงา เป็นต้น

การบันทึกหรือการจารึกหนังสือของโบราณนี้ คนในสมัยโบราณได้มีการบันทึกในรูปต่าง ๆ กัน เช่น จารึกบนศิลา ใบลาน สมุดไทย^๒ วัสดุที่ใช้ในการรองรับตัวอักษร

^๑ กองแก้ว วีระประจักษ์ "เครื่องเขียนหนังสือของชาวไทยโบราณ" โบราณคดี 2 : 101 ตุลาคม - ธันวาคม 2511

^๒ เตือนใจ สันตะเกิด วรรณคดีชาวบ้านจาก "วัดเกาะ" หน้า 3

* จาร หรือ จารึก คือการเขียนโดยการเจาะหรือสักริดให้เป็นรอยลึกลงไปบนเนื้อที่รองรับ การเขียนลักษณะการจารนี้มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันตามวัสดุที่ใช้รองรับ เช่น จารึกบนแผ่นดิน เรียกว่าศิลาจารึก บนแผ่นไม้เรียกว่าลายเขียนไม้ บนแผ่นทอง เงิน นาก ตะกั่ว เรียกว่าจารึกแผ่นทอง ลานเงิน ลานนาก ลานตะกั่ว เป็นต้น (อ้างอิงมาจาก "เครื่องเขียนหนังสือของชาวไทยโบราณ" ของ กองแก้ว วีระประจักษ์)

ของถนนในสมัยโบราณนี้ ไชยแท่งต่างกันไปตามความเหมาะสมของเรื่องพื้นดิน ถ้าเรื่องนั้นมีความสำคัญของการจะให้ลูกหลานก็มักจะจารึกลงบนแผ่นหิน แผ่นทอง แผ่นเงิน แผ่นนาก หรือแผ่นกะลา แต่ถ้าเรื่องนั้นคิดลงเน้นเป็นเรื่องที่จำว่าไม่สำคัญ ก็มักจะบันทึกลงบนแผ่นกระดาษโบราณ การบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรนี้ นับเป็นหลักฐานทางภาษาและศิลปะอันได้แก่ประวัติการของประเทศไทย หนังสือโบราณจึงกล่าวไม่เพียงแต่จะมีคุณค่าในทางวิชาการเท่านั้น ยังแสดงถึงความเป็นไปของอารยธรรมอันเจริญเต็ม ประเพณี ศิลปะ วิถีวัฒนธรรมของชาติในอดีตสมัยอีกด้วย¹

หนังสือโบราณที่เกี่ยวกับการบันทึกไว้ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. จารึก
2. ใบลาน
3. กระดาษ

จารึก นิยมบันทึกเรื่องราวที่มีความสำคัญมาก ๆ หรือเรื่องที่ต้องการจะประกาศให้ทราบ เช่น เกี่ยวกับศาสนา เหตุการณ์ต่าง ๆ ของประเทศไทย การจารึกนี้เป็นลักษณะพิเศษต่างจากการเขียนทั่วไป เพราะต้องการคงรักษาเรื่องราวไว้ให้อยู่นานตามความต้องการของผู้ที่จารึก คือ จารึกจารึก จารึกลานทอง จารึกลานเงิน จารึกลานนาก จารึกลานตะกั่ว และจารึกบนไม้

ใบลาน เป็นหนังสือโบราณประเภทหนึ่ง ซึ่งจารลายลักษณ์อักษรลงบนใบของต้นลาน ใบลานเป็นวัสดุธรรมชาติอย่างหนึ่งที่นิยมนำมาใช้จารหนังสือ ทั้งนี้เพราะใบลานสามารถนำมาจารหนังสือได้รวดเร็ว งดงาม เบาและบาง จึงนำเคลื่อนที่ไปได้สะดวก คล่องตัว ทั้งยังแข็งแรง ทนทานกว่าหนังสือที่ทำด้วยวัตถุอย่างอื่น² คนไทยนิยมจารึกไว้บนใบลานมากกว่าจารึกลงบนแผ่นหิน เรื่องที่ใช้จารึกลงบนใบลานส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยว

¹ กลองแก้ว วีระประจักษ์ "หนังสือโบราณ" แนวหน้า ฉบับพิเศษครบรอบวันเกิดหนังสือพิมพ์แนวหน้า 22 มีนาคม 2527 หน้า 46

² ก.

กับศาสนา จารึกบนใบลานเริ่มมีในสมัยสุโขทัย เป็นการคัดลอกพระไตรปิฎกจากอินเดีย และลังกา ซึ่งจารึกใบลานที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ส่วนใหญ่ไม่มีเครื่องประกอบหรือเครื่องประดับ เว้นแต่ถ้าเป็นฉบับของหลวงจะคำวิจิตรงดงามเป็นพิเศษ การจารึกบนใบลานนี้บางฉบับมีรูปภาพประกอบเป็นรูปพระพุทธรูปเจ้า หรือภาพเรื่องสังเขปตอนต่าง ๆ ตามท้องเรื่อง การตกแต่งบางฉบับยกแผ่นหน้าและหลังลายดอกไม้ ลายเทพนม และลายอื่น ๆ ปักทำด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น ทองเงิน งาช้างงาช้าง ไม้จำรัสสัก ลายรัตนน้ำ ลายประดู่ และอื่น ๆ เป็นต้น การเรียกชื่อของใบลานซึ่งมีลักษณะที่เรียกว่าปกกัมภีร์ใบลาน เนื่องจากจากเนื้อเรื่องในสมัยสุโขทัยส่วนใหญ่จะจารเรื่องราวตำนานหลายครั้ง ดังนั้นจะแยกลักษณะที่แตกต่างกันได้จากปกกัมภีร์ เช่น ฉบับทองดิบ ฉบับดำนดิน ฉบับลายรัตนน้ำ เป็นต้น จารึกบนใบลานฉบับที่เก่าที่สุดพบเมื่อปี พ.ศ. 1938

กระดาษ กระดาษนั้นได้มาจากต้นไม้อาวลิ้นปลีเป็นรากหนึ่งที่ได้ใช้กับกระดาษขึ้นไว้ในป่าไผ่ (ซึ่งขึ้นอยู่ตามทุ่งแม่น้ำไน้) นำมาต้มและทำเป็นแผ่นบาง ๆ ตากไว้จนแห้งแล้วจึงนำไปใช้เขียน โดยเหตุที่ใช้ต้นป่าไผ่จึงมาทำกระดาษนี้เอง ในภาษาอังกฤษจึงเรียกกระดาษว่า "เพปเปอร์" (paper) ส่วนคำว่า "กระดาษ" ของไทยเพิ่งจะมีขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมัยนั้นมีชาวเปอร์เซียเกสผู้หนึ่งชื่อกราทัส เป็นผู้นำเอากระดาษเข้ามาในเมืองไทย (แต่คงไม่ใช่กระดาษที่เรียกกันว่าสมุดไทย) ต่อมาไทยเรียกเพี้ยนเป็น "กระดาษ"²

คนไทยรู้จักนำกระดาษมาใช้ประโยชน์เพื่อการเขียนหรือบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ตั้งแต่เมื่อใดนั้นยังไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่หาที่มีหลักฐานเกี่ยวกับหนังสือโบราณประเภทกระดาษซึ่งเก่าแก่ที่สุดไม่เกินสมัยอยุธยาตอนกลาง อาจเป็นเพราะกระดาษมีการเสื่อมสภาพเร็ว ฉีกขาด เปื่อย และถูกทำลายได้ง่ายกว่า หนังสือประเภทกระดาษที่มีตั้ง

¹ ฐาณีย์ กาตวันทอนันท์ พัฒนาการหนังสือปกก่อนในประเทศไทย หน้า 30

² สิทธิพร พินิจกุลวงศ์ และคณะอื่น ๆ ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย หน้า 529

ชนิดที่เป็นเล่ม และเป็นแบบ ที่บันทึกสายลับไว้ช่วยวิธีการเขียนหรือรูป* และมีประเภทประโยชน์ใช้สอยต่าง ๆ กัน คือ

ใบมอก คือ กระดาษที่ใช้เขียนข้อความสำคัญวันส่งไปยังเมืองต่าง ๆ อาจจะทำกระดาษให้ถึงหลาย ๆ ใบ แต่หาว่ากรมมอจกรมมอจระดั้ม และมีรายวันของเจ้าเมือง ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องกำกับที่ทางหลังของกระดาษเพื่อป้องกันการปลอมแปลง เอกสาร ทักขุเอกสาร เรื่องที่เขียนในใบมอกจะเป็นคำสั่งของทางราชการ บางทีมีผู้เรียกว่าวอวอ ซึ่งจริงๆแล้ววอวาก็คือ รวบรวมหรือรายชื่อที่เขียนบนกระดาษให้ทอดกระดาษให้ยาวลงมากตามความต้องการ บัญชีว่าวอนี้ในสมัยโบราณ ตามหัวเมืองต่าง ๆ ใช้สำหรับส่งรายชื่อ จำนวนเลขของภาษีอากร จำนวนสินค้า หรือจำนวนทหารเกณฑ์ แล้วไปส่งเมืองหลวงเพื่อรายงานผลให้ทราบ

สมุดไทย คือ หนังสือเล่มของไทยที่ใช้ในการบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ เป็นหัวหนังสือลงบนกระดาษข่อยที่พับกลับปกกลับมาเป็นชั้น ๆ ประมาณ 10 - 20 คู่ เรียกว่าหนึ่งเล่มสมุดไทย¹

หนังสือที่คนไทยสมัยโบราณนิยมใช้มากที่สุด คือสมุดไทย มีประโยชน์ใช้สอยมาก ผู้เขียนจึงจะศึกษาวิธีการทำสมุดไทยอย่างละเอียดต่อไป

สมุดไทย

สมุดไทย เขียนหนังสือที่ห้ามขาดโบราณ ไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอนว่ามีใครมาขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยาหรือไม่ แต่บางคนได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า สมุดไทยอาจได้แบบอย่างมาจากจีนก็ได้ หากเป็นเช่นนั้นจริงก็น่าจะมีมาตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงแล้ว เพราะในสมัยนั้นไทยมีการติดต่อกับจีนและได้รับความรู้ความกิตทางการประดิษฐ์เครื่องใช้หลายอย่างจาก

¹ ฐิติ การนิพนธ์: พัฒนาการหนังสือปกข่อยในประเทศไทย หน้า 30

* รูป เป็นคำโบราณ แปลว่า การเขียนหนังสือด้วยหมึก คือใช้ปากกาจุ่ม (จุ่ม) ลงไปในน้ำหมึก แล้วเขียนลงบนวัตถุที่ใจองรับตัวอักษร

จีน โดยเฉพาะกระดาษจีนได้ชื่อว่า เป็นต้นกำเนิดของกระดาษฟางของฝรั่ง และข้อที่
น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ ทั้งกระดาษฟางของจีน และสมุนไพรทางก็ทำจากต้นไม้เหมือน
กัน แต่กระดาษฟางของจีนบางกว่ากระดาษของไทย¹

วิธีทำสมุนไพรไทย สมุนไพรไม่ว่าจะทำจากต้นไม้หรือไม้เถาชนิดใดก็ตาม ทางก็
มีวิธีการทำเช่นเดียวกันคือ ใช้ส่วนเปลือกหรือส่วนหัวขงไม้ั้น ๆ โดยเฉพาะเปลือกไม้
ที่จะนำมาใช้ทำกระดาษนั้น ถ้าเป็นเปลือกของต้นไม้ นิยมใช้กิ่งขอบผลและไม้แก่จัด
ลอกเปลือกออกทั้ง ๆ ที่กิ่งยังสดอยู่ แลฉาปอกทิ้งไว้ให้กิ่งแห้ง ต้องนำไปฝนให้เสียบก่อน
จึงจะลอกได้ ส่วนชิ้นส่วนเนื้อไม้จะนำเปลือกมาใช้ นิยมเลือกไม้ที่มีขนาดใหญ่ และ
ไร้เปลือกจากส่วนของลำต้น (ฉะนั้นเมื่อจะนำเปลือกมาทำกระดาษ ต้องโคนไม้ลำทั้ง
ต้น) ลอกเปลือกออกแล้วต้องปอกสีเขียวที่ผิวในออกจึงจะได้เนื้อไม้ที่ใช้ทำกระดาษ แต่
ทางภาคใต้โดยเฉพาะจังหวัดนครศรีธรรมราชใช้เอาเถาเถา หรือ ปะแนมาทำทำสมุนไพร
บางที่ใช้กันเขาคะ หรือ เขาคะนิก เรียกว่าต้นกระดาษ ลักษณะคล้ายต้นบอนมาทำสมุนไพร
เรียกว่า บุคคำ บุคขาว

วิธีทำสมุนไพรไทยเริ่มต้นด้วยการคัดเลือกไม้ เช่น ร้อย หรือ สา เป็นต้น เลือก
ไม้เฉพาะกิ่งที่ยังสด และอ่อน นำมาลอกเอาเปลือก นำไปแช่น้ำประมาณ 3 - 4
วันเพื่อให้เปลือกไม้เปื่อย จากนั้นจึงนำเปลือกไม้จุ่มจากน้ำมีขฟอมมาก ๆ แล้วอีกให้
เป็นผอย จากนั้นก็นำไปนึ่งให้สุกโดยหัวกับ เมื่อเปลือกไม้สุกแล้วก็นำไม้แช่น้ำคาง
(น้ำปูนขาว) ประมาณ 24 ชั่วโมง เพื่อให้น้ำปูนขาวจะช่วยกัดเปลือกไม้ให้เปื่อยนุ่ม
จนสามารถขยำให้ละเอียดได้โดยง่าย แล้วนำไปล้างน้ำให้สะอาดจนหมดน้ำคาง ปั่นให้
แห้งรอการฟุบให้ละเอียด โดยนำเปลือกไม้มาวางบนเชียงซึ่งเป็นแผ่นไม้ขนาดใหญ่ ใช้
ร่อนไม้สองชั้น ถัดลงมีฟุบสลับกันด้วยราว แต่หาฟุบรวม ๆ กันสองชั้นต้องลงชั้นสลับ

¹ ลีทรา พิธิภูวณ และคณะอื่น ๆ ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย หน้า 529

กันคนละทีเร็วกว่าสมัยโบราณ ในขณะทุบคันทูมทรง ๆ เพื่อให้หน้ามันเรียบเสมอกัน และคันทูมจนตะลึงลึงหัวกัน เป็ดอกไม้ที่ทุบจนตะลึงลึงหัวนี้จะมีลักษณะเป็นเยื่อ น้ำเชื่อมไม้สีน้ำตาลเป็นก้อนเล็ก ๆ เทาของตะลึงลึงมีขนาดเท่า ๆ กัน น้ำที่ตะลึงลึงจะละลายน้ำในครุไม้ไผ่* ไช้มีที่เยื่อไม้ไผ่เทกองแล้วจะแบ่ง** ให้ส่วนตะลึงอยู่ ในน้ำนี้ เปลี่ยนได้เสมอกับ น้ำที่น้ำพริกให้หัวคันทูมที่แกะแกะแล้วจะนำจากน้ำ และยกตะลึงขึ้นจากน้ำด้วยมือให้ให้ระเหิดเสมอกับ เพื่อให้เยื่อไม้เกาะติดอยู่กับพื้นผิวหน้าของ ตะลึงผิวหน้ามัน ขนาดบางเท่ากันตะลึงทั้งแผ่น วางตะลึงตามแนวหน้าให้เอียง 30° แล้วใช้ไม้รางยาว ๆ ถึงให้น้ำตก และให้น้ำกระพاشเรียบเสมอกับ ยกตะลึงขึ้น ตั้งให้เอียง 45° ทิ้งไว้จนแห้งสนิท เยื่อไม้ที่แห้งติดอยู่กับตะลึงนั้น เมื่อลอกออกมาจะเป็นกระดาษ ซึ่งเรียกว่า กระดาษเพลา

การทำกระดาษอีกริธีหนึ่งคือ เมื่อตัดไม้ที่ต้องการจะทำกระดาษได้แล้ว ต้องนำมาสกไฟให้สุกดี แล้วจึงลอกเปลือกออกตั้งแห้งให้แห้ง นำเปลือกไม้แห้งนั้นแช่ในน้ำไหล 3 - 4 วัน ล้างเมื่อลอกได้หมด แล้วจึงแบ่งเป็นสองส่วน (ส่วนนี้คือส่วนเยื่อขาว ๆ แยกไว้ทำสมุนไพร อีกส่วนจะมีสีดำ แยกไว้ทำสมุนไพร) แล้วต้มกับปูนขาว 2 วัน โดยใช้ผ้าหรือใบตองปิดไว้เพื่อไม่ให้แห้ง จากนั้นนำเปลือกไม้ที่หมักไว้มาล้างได้ประมาณ 24 ชั่วโมง และต้องกลับเยื่อไม้ในกระทะให้สุกทั่วถึงกัน เพราะเปลือกไม้ในกระทะจะสุกก่อน ส่วนเยื่อจะสุกทีหลัง แล้วนำเอาเปลือกไม้ที่สุกแล้วมานำน้ำปูนขาว

* ครุไม้ไผ่ เป็นภาชนะอย่างหนึ่งทำด้วยไม้ไผ่ ลานตากดีแล้วรับยาโดยรอบ

** ตะลึง คือ แบบที่จะทำแผ่นกระดาษ ลักษณะเป็นตะลึงมีกรอบไม้รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดความกว้างยาวเท่ากับความกว้างยาวของหน้ากระดาษที่ต้องการ กรอบด้วยผ้าหรือลวดซึ่งให้ถึงกับขอบไม้มัน น้ำที่ตะลึงต้องยกด้วยอย่างระมัดระวังจึงจะใช้ได้ ส่วนขนาดของตะลึงนั้น โดยปกตินิยมใช้ 3 ขนาด คือ

1. ขนาดสมุนไพรธรรมดา กว้าง 22 นิ้วฟุต ยาว 91 นิ้วฟุต
2. ขนาดสมุนไพรขนาดใหญ่ กว้าง 39 นิ้วฟุต ยาว 91 นิ้วฟุต
3. ขนาดกระดาษเพลา กว้าง 22 นิ้วฟุต ยาว 70 นิ้วฟุต

ในโองเพื่อสกลุทธิต่าง แล้วนำไปปักไม้จากโองไม้แห้งให้หมุดค้ำในน้ำไหล แล้ว
 คับไม้แห้ง แล้วเอาเปลือกไม้ค้ำและเปลือกไม้ขาว ไม้คนสองหนุบเปลือกไม้คนสกลุกัน
 เรียกว่าทุบหนุบและอื่น แล้วกระทำวิธีการเกี่ยวกับวิธีแรก จนให้กระคายเพลา

กระคายเพลา แม้จะเป็นกระคายนี้ด้วย แต่ก็มิใช่สมบัติที่สามารถนำมาใช้
 ประโยชน์ในการสละเขียนไถ่แล้ว แต่ถ้าวางเป็นแนวสมมุติ ต้องนำกระคายเพลาไปต้ม
 เสียก่อน

การผสมหรือการทาสมมุติ การผสม คือ การทากระคายด้วยแป้ง เปียกผสมน้ำปูนขาว
 เป็นชั้นตอนที่จะทำสมุทขาวและสมุทดำ สมุทขาว คือสมุทไทยที่มีกระคายสีขาว และสมุท
 ดำ คือสมุทไทยที่มีกระคายสีดำ เมื่อจะทำสมุทขาวต้องลบ หรือทากระคายเพลาด้วยแป้ง
 เปียก ถึงทำจากแป้งขาวขาวจะผสมน้ำปูนขาว น้ำปูนขาวที่ผสมลงในแป้งนี้จะช่วยไม่ให้
 กระคายเริ่ม เมื่อแป้งแห้งไปจนให้สุกจะเป็นแป้งเปียก แล้วจึงนำมาใช้ทากระคาย
 ถ้ากระคายบางมากต้องปะเสริมชั้นที่หลาย ๆ ชั้น ให้กระคายมีความหนาพอที่จะทำ
 เป็นสมุทได้ ส่วนสมุทดำนั้นใช้แป้ง เปียกผสมกับถ่านไม้สีหรือถ่านกมมะพร้าวหรือถ่าน
 กาบหมาก ซึ่งบดละเอียดผสมกัน โดยมีส่วนผสมของน้ำปูนขาวอยู่ด้วย นำไปลบหรือ
 ทากระคายขาวอีกทีหนึ่ง

เมื่อผสมกระคายทั่วกันและปะเสริมจนมีความหนาตามความต้องการแล้ว นำมา
 คากไว้ให้แห้ง แล้วชักไม้เรียบด้วยหินจนเป็นมัน หินที่ใช้ชักกระคายควรเป็นหินจากแม่น้ำ
 ที่มีน้ำเรียบ เกือบ มีขนาดพอที่จะจับได้ วิธีชักไม้มีทั้งสองจับก่อนหินชักต่อไป
 ตามขวางของหน้ากระคาย แล้วจะชักชักจนหน้ากระคายมัน

การทำลายสมุทไทย เมื่อได้กระคายพร้อมที่จะทำสมุทแล้ว จึงนำมาพับเป็นรูป
 เกลียว โดยใช้แบบซึ่งเป็นแบบไม้หนา ๆ ขนาดกว้างยาวเท่ากับหน้าสมุทที่ต้องการจะทำ
 วางไม้แบบลงทอดตามขวางของหน้ากระคาย แล้วใช้มีดปลายมนขึงที่ข้อ ขีดเส้นตาม
 ไม้แบบนั้น ใช้กระคายเป็นรอยทั้งสองข้าง เอาไม้แบบออก แล้วพับกระคายไปตามรอย
 ขีดนั้น พับลงไปไม้จนหมดหน้ากระคายด้านหนึ่ง แล้วจึงกลับมายับอีกด้านหนึ่ง พับพยายาม
 พับให้เป็นแนวตรงรอยพับเหมือนกันทุกตอน ถ้ากระคายสักระคายให้หน้าสมุทขาวตาม

เท่าที่ทองการ จะต้องพิมพ์กระดาษขึ้นให้เป็นขอไว้สำหรับ เป็นที่ซ่อนหน้าสมุดได้ก็ตาม
ขนาดที่ทองการ โดยให้แบ่งเป็นกี่ใบก็ได้ดูนั้น หากกระดาษส่วนที่พับไว้เป็นขอ ซ่อนหน้า
สมุดได้ใช้ตามขนาดที่ทองการ แล้วจึงพับทั้งสองข้างให้เรียบเป็นแนวตรง จากนั้นจึง
พับปกสมุด ไว้ด้านนอกสุด ด้านโดยวางคิไว้เป็นขอบโดยรอบบนปกหน้าทั้งสองด้านของ
เล่มสมุดไทย

หน้าสมุด คือ แถบกระดาษสมุด กว้างประมาณ 1 - 2 เซนติเมตร ทำด้วย
แป้งเปียกคั้นไว้ผสมลงในสมุดไทยแบบสีฐาน สีที่ใช้นี้เรียงกัน 3 - 5 ชั้น ให้
ใช้กระดาษกลั่นจากกว้างขึ้นไปตามแถบ

วิธีเขียนหนังสือบนสมุดไทย เนื่องจากในสมัยก่อนยังไม่มีคำกำหนดขนาดของ
สมุดไทยในแต่ละเล่มให้มีขนาดที่มาตรฐานกันนัก และจำนวนหน้าของสมุดไทยในแต่ละเล่ม
ไม่เท่ากัน อีกทั้งบนหน้ากระดาษของสมุดไทยก็ไม่ได้บรรทัดอีกด้วย ฉะนั้นการเขียน
หนังสือในแต่ละครั้งจึงไม่จำกัดว่า ในหน้าหนึ่ง ๆ จะต้องมีความบรรทัดมากหรือน้อย
เท่าใด ทั้งนี้ย่อมจะขึ้นอยู่กับความต้องการ และความสะดวกของผู้เขียนหนังสือ โดย
ทั่วไปแล้วในหน้าหนึ่งจะเขียนได้ประมาณ 3 - 5 บรรทัด และก่อนจะเขียนหนังสือ ต้อง
ขีดเส้นบรรทัดด้วยตะกั่วปลายแหลม กำหนดความถี่ห่างของช่องไฟระหว่างบรรทัดให้พอ
เหมาะ ใช้ระกัษะเสมอกันทุกเส้นบรรทัดตลอดทั้งเล่มสมุดไทย ทั้งนี้ต้องให้มีที่พอสำหรับ
การเขียนตัวอักษรได้เส้นบรรทัด โดยให้หัวอักษรจรดเส้นบรรทัดพอดี โบราณนิยมเขียน
ให้เส้นบรรทัด ซึ่งเชื่อว่าเป็นการแลกการระกัษะครูบาอาจารย์ และถือว่าเป็นมงคลแก่
ตัวเอง¹ ส่วนการเขียนหนังสือบนเส้นบรรทัดถึงที่ปรากฏอยู่ในทุกวันนี้ ใช้ตามแบบอย่าง
วิธีเขียนของชาวตะวันตก เริ่มใช้เมื่อประมาณระหว่างปลายรัชกาลที่ 3 และต้นรัชกาลที่ 4
แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

วัสดุที่ใช้เขียนมีหลายอย่างเช่น ดินสอขาว และน้ำหมึกขาวใช้ได้กับสมุดคำ
หรือน้ำหมึกดำใช้ได้กับสมุดขาว ส่วนน้ำหมึกสีทอง สีเหลือง ทอง ฯลฯ ใช้ได้ทั้งสมุดคำ

¹ สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ หน้า 6

และสมุกขาว น้ำหมักชนิดต่าง ๆ ที่ใช้กับสมุกไทยนั้นส่วนใหญ่ได้มาจากสัตว์ธรรมชาติ เช่น คินลอขาว ได้จากปลาช่อน ซึ่งเป็นสัตว์ธรรมชาติชนิดหนึ่งที่มีไขมันละเอียด น้ำหมักขาว ได้จากเปลือกหอยมุก น้ำหมักดำได้จากเฒ่าหรือหมักจีน สีแดงได้จากชาวกีว สีทองได้จากทองคำเปลวหรือทองอังกฤษ และสีเหลืองได้จากส่วนผสมของรงควัตถุกับหอยทาก เป็นต้น¹ แต่บางท่านก็นิยมใช้น้ำย้อมชนิดหนึ่ง สีค่อนข้างดำเขียนสมุกขาว ส่วนสมุกดำ นิยมใช้รงควัตถุเป็นบางไม่สีเหลืองเขียน หรือใช้หอยทากซึ่งเป็นดินสีเหลืองชนิดหนึ่งเขียน ทั้งรงควัตถุและหอยทากนี้จะย้อมนำไปผสมกับน้ำคั้นป่อย หรือน้ำส้มมะขามเปียกเล็กน้อยจึงจะใช้ได้²

ขนาดของสมุกไทย สมุกไทยแต่ละชนิด ๆ มีจำนวนหน้าและมีขนาดไม่เท่ากัน ทั้งนี้ย่อมแล้วแต่ความต้องการของผู้ที่ใช้สมุก แต่ขนาดของสมุกไทยแต่เดิมที่ทางหอสมุกแห่งชาติได้กำหนดขนาดไว้รวม 3 ชนิด คือ

1. ขนาด ก. เป็นสมุกไทยขนาดใหญ่ กว้างประมาณ 21 - 30 เซนติเมตร ยาวตั้งแต่ 71 เซนติเมตรขึ้นไป
2. ขนาด ข. เป็นสมุกไทยขนาดกลางซึ่งเป็นที่นิยมใช้กันมากที่สุด กว้างประมาณ 11 - 20 เซนติเมตร ยาวตั้งแต่ 34 - 70 เซนติเมตร
3. ขนาด ค. เป็นสมุกไทยขนาดเล็ก กว้างประมาณ 6 - 10 เซนติเมตร ยาวตั้งแต่ 20 - 34 เซนติเมตร

การเรียกชื่อและประเภทของสมุกไทย เรียกตามขนาดหรือตามความนิยมที่เอาไปใช้ เช่น เรียกว่าสมุก 50, มาดยัตต์, สมุก 40 และสมุก 40 ไซหน้าเส้นทอก สมุก 30 สมุกโหล สมุกก๊ม สมุก 50, 40, 30, นั่นก็คือ 50 กลีบ 40 กลีบ และ 30 กลีบ กลีบคือใบที่พับเป็นทอน ๆ กลีบหนึ่งมี 2 หน้าเป็นใบที่พับเป็นทอน ๆ นั่นเอง

11. 1 กองแก้ว "วีระประจักษ์" "หนังสือศิลปกรรม" แนวหน้า ฉบับพิเศษครบรอบวันเกิด หนังสือพิมพ์แนวหน้า 22 มีนาคม 2527 หน้า 49

2 สิบห้า พินิจพิเคราะห์ และยกข้อ ๆ ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย หน้า 539

สมุด 50 ก็คือสมุด 100 หน้า สมุดที่ทรงหมายถึงสมุดที่ใครใช้จากปฏิทิน
สมุดที่เกี่ยวกับสมุด 14 ก็คือ เป็นสมุดเล็กคนออกแบบสมุดพระมาลัย กว้างราว 13
เซนติเมตรครึ่งยาวประมาณ 65 เซนติเมตร สมุด 40 ไขหน้าเส้นตอกกว้าง 12
เซนติเมตรครึ่งยาว 35 เซนติเมตร นอกจากนั้นยังมีชื่อเรียกแบบราชการอีกว่าฉบับ
หลวงกับฉบับราษฎร หรือฉบับเชลยศึก¹ การกำหนดสมุดไทยว่าอย่างไหนคือหรือเขวั้น
แบ่งตามจำนวน 3 อย่าง คือ

สมุดทรง เป็นกระดาษชนิดหนา พื้นกระดาษเรียบ

สมุดรองทรง พื้นกระดาษไม่เรียบ

สมุดวาง เป็นสมุดเล็ก บาง และหนา¹

กองแก้ว วิจิตรประจักษ์ ไขแบ่งการเรียกชื่อสมุดไทยออกเป็น 2 อย่าง คือ

1. เรียกชื่อสมุดไทยตามประโยชน์ที่ใช้ เช่น สมุดถือเผ้า สมุดรองทรง

และสมุดไกรภูมิ เป็นต้น

2. เรียกชื่อสมุดตามลักษณะเด่นที่ปรากฏในเล่มสมุดไทย เช่น สมุดคำเส้น
ขาว สมุดคำเส้นดกขาว สมุดเส้นรงค์ สมุดเส้นทอง และสมุดขาวเส้นดำ เป็นต้น

สมุดไทยมีหลายชนิด แบ่งตามประโยชน์ที่ใช้และตามลักษณะเด่นที่ปรากฏในสมุด คือ

สมุดถือเผ้า เป็นสมุดบาง ๆ มีประมาณ 4 - 8 หน้า ขนาด 7 x 11 นิ้วหรือ
8 x 12 นิ้ว ใช้จดบันทึก ขอจดหมาย หรือรายงานเพื่อใช้กราบบังคมทูลพระเจ้าแผ่นดิน
ขณะที่กำลังเข้าเฝ้า เวลาใช้จะเปิดสมุดจากขวาไปซ้าย

สมุดถ่มรองทรง คือสมุดไทยดีเป็นของใช้ส่วนตัวขององค์พระเจ้าแผ่นดิน

สมุดไกรภูมิ คือสมุดขนาดใหญ่ ยาวประมาณ 2 ฟุต กว้างประมาณ 5 - 6
นิ้ว เป็นหนังสือสมุดไทยที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เขียนเรื่องราวไกรภูมิโดยเฉพาะ

สมุดคำเส้นขาว คือสมุดคำที่เขียนด้วยดินสอสีขาวนวล ถ้าจะเขียนให้เห็นขาว
จัดและเด่นชัด ต้องเขียนด้วยหมึกสีขาว

¹ ลิขิตา พินิจภูวดล และคนอื่น ๆ ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย หน้า 530

สมุดบันทึก คือสมุดไทยที่ใช้บันทึกสิ่งต่าง ๆ

สมุดบันทึก คือ สมุดข่อยที่เก่าแก่ เขียนรูปอักษรด้วยการขูดไม้ก่อนแล้วใช้ทองปิดที่หลัง

สมุดบันทึกคำ คือสมุดข่อยที่เก่าแก่ เขียนด้วยหมึกสีดำที่ได้จากเขม่าไฟผสมกับสารหรือหมึกจีนแบบนั้น

ภาพเขียนในสมุดไทย ใช้สีฝุ่นแดงเกี่ยวกับเขียนบนฝาผนัง บางทีใช้ผสมกับรัก ทาด้วยหรือจะเป็นพื้น นิยมเขียนคำเล่าขาน ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มักจะเขียนภาพด้านข้าง ตรงกลางเขียนหนังสือ ชาวอินเดียได้นำเข้ามาว่า สมุดข่อยมีใช้ในปี พ.ศ. 2047 แสดงว่าสมุดข่อยมีใช้กันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จนถึงประมาณรัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์¹

คนไทยเรารู้จักสมุดไทยกันมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว ผลิตภัณฑ์เพื่อต้องการใช้สอยตามความต้องการ ปรากฏว่าในสมัยอยุธยาที่มีร้านขายสมุดไทย แต่ผู้ซื้อหรือนักเขียนมาก ชาวบ้านธรรมดาถึงจะไม่รู้ใช้ และราคาก็จะแพงมาก ถ้ามีผู้ใดต้องการจะบันทึกหรือคัดลอกเรื่องราวใด ๆ จะใช้วิธีจ้างผู้มีฝีมือจารึกขึ้นลายลักษณ์อักษรในสมุดไทยเป็นคราว ๆ ไป

นิทานทรงเครื่อง *

ความหมายของนิทานทรงเครื่อง "นิทาน" เป็นคำศัพท์ภาษาบาลี หมายความว่า คำเล่าเรื่อง² รากศัพท์คือ ทา แปลว่า พูด ส่งอุปสรรก นิ และปัจจัย ธน แล้ว แปลว่า การพูด ลงไว้ และหมายถึง ลาเหตุ ลำเนก เหตุเนื่องกัน³

¹ ชูศรี กาสนันทวานิช พัฒนาการหนังสือปกข่อยในประเทศไทย หน้า 32

² กิ่งแก้ว อัครการ ภพวิทยา หน้า 11

³ อุดมการณ์ นิทานอุทราหรณ์ในวรรณคดีสุโขทัย หน้า 1

พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493¹ ให้ความหมายของนิทานไว้ว่า เหตุ เชน โศกนิทาน (เหตุของโศก), เรื่องเดิม เชน วัฏนิทาน (วัฏคือเรื่อง) และยังให้ความหมายที่ใกล้เคียงไว้คือว่า คำเล่าเรื่อง หรือเรื่องเล่า

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. 2525² ได้ให้ความหมายไว้ว่า นิทาน บ. เรื่องที่เล่ากันมา เชน นิทานราชนิก นิทานกลัป ; เหตุ เชน โศกนิทาน ; เรื่องเดิม เชน วัฏนิทาน (ป)

สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน³ ได้ให้นิยามไว้ว่า นิทานหมายถึงเรื่องเล่าที่เล่ากันมาแต่โบราณ

กิ่งแก้ว อัคราภ⁴ ได้ให้ความหมายของนิทานไว้ว่า "เป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมา เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ แต่ก็มียุ่เป็นจำนวนมากที่ได้รับการบันทึกไว้แล้ว

วาสนา เกตุภาค⁵ ได้ให้ความหมายของนิทานไว้ว่า นิทานก็คืเรื่องเล่าที่มามีมาแต่โบราณกาล อาจกล่าวได้ว่าเป็นเครื่องมือให้ความบันเทิงใจขั้นแรกสำหรับมนุษยชาติก็ว่าได้ นิทานเป็นสิ่งที่นิยมกันในกลุ่มชนทุกชั้น ทุกวรรณะ ทุกเชื้อชาติภาษา

➔ แก่นความหมายในเชิงคติชนวิทยา นิทานหมายถึง เรื่องเล่าสืบต่อกันมา เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ แตกก็มีอยู่เป็นจำนวนมากที่ได้รับการบันทึกไว้แล้ว สำหรับนิทานภาษาเขียนซึ่งมีต้นเรื่องจากคติชน แต่มามีได้รับการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงด้วยแบบทางวรรณศิลป์ และถ่ายทอดในหมู่กวีภาษาหนึ่งสืบนั่น มิใช่

¹ ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมไทย พ.ศ. 2493

² ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมไทยฉบับแก้ไขปรับปรุง พ.ศ. 2525 หน้า 441

³ จีวี รมยะนันท์ "นิทาน" สารานุกรมไทย หน้า 9773

⁴ กิ่งแก้ว อัคราภ คติชนวิทยา หน้า 13

⁵ วาสนา เกตุภาค คติชนวิทยา หน้า 55

ข้อมูลปฐมภูมิของนักเขียน แต่ก็อยู่ในความสนใจเพื่อประโยชน์ในการศึกษาเปรียบเทียบกับข้อมูลทุติยภูมิ และเพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิวัฒนาการ และลักษณะเฉพาะของลีลาโวหารทั้งสองแบบ¹

สรุปได้ว่า คำว่า "นิทาน" ถิ่นหมายถึง เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมา

"ทรงเครื่อง" พจนานุกรมไทยของบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525² กล่าวว่า ว่าง้า ทรงเครื่อง ก. แต่งตัวมีเครื่องประดับ เช่น พระพุทธรูปทรงเครื่อง, โดยปริยายหมายถึงสิ่งที่มีของประดับ หรือ เปรื่องปรุงเก็บปกติ เช่น กระจกทรงเครื่อง ตัวหนังสือทรงเครื่อง ; (ราชา) วัฒนธรรม (ใช้แก่เจ้านาย)

ความหมายของ "ทรงเครื่อง" เมื่อนำมาเปรียบกับนิทาน เห็นคำว่า "นิทานทรงเครื่อง" มีความหมายว่า นิทานที่เล่าสืบต่อกันมาโดยปรับปรุง ผสมเครื่องปรุงเก็บปกติ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งได้ประทานความเห็นเกี่ยวกับนิทานทรงเครื่อง ไว้ในตำนานเล่าว่า

... การเล่านิทานใหญ่ขึ้นถึงนั้นมักตั้งเจ๊กคำบริพ ... และเมื่อเล่ากันมานาน ๆ เข้า ก็มีคนคิดแต่งดจนยกรอเข้าไปในบทสำคัญ ๆ เช่น บทสังวาส บทพอ บทชมโฉม และบทอง บอว่าเป็พ่นอง ลำนำ ตามแบบการขับกลอน เกิดเป็นนิทานทรงเครื่องขึ้น คือการเล่านิทานโดยมีการว่ากลอนประกอบ นิทานทรงเครื่องของไทยพู่จักกับที่ ได้แก่ ขุนช้างขุนแผน ...³

¹ สังเกตุ อรรถาธิบาย ทัศนวิทยา หน้า 12

² ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมไทยของบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หน้า 374

³ กรมศิลปากร ตำนานเรื่องขุนช้างขุนแผน หน้า 1 - 15

นิธิ เติมวรีวงศ์ ก็กล่าวถึงคำว่า ทรงเครื่อง ไว้ในหนังสือวัฒนธรรม
กรรมพิธีบวรกรรมทัศน์โกสินทร์ ไว้ว่า

... วรกรรมนิทานของราชสำนักในระยะแรกก็ยังคงถือว่าเป็นของสูงศักดิ์
อีก เรื่องที่จะนำมาเล่นจึงเป็นเรื่องชั้นสูง เกี่ยวกับเทพเจ้า ... และ
ต้องเขียนบทกวีให้ดี เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร นับว่าเป็นจารีตของราช
สำนักโดยแท้ การเขียนบทกวีสำหรับละครเล่นที่มีนิทานเปลี่ยนโฉมหน้า
ไป เพราะเนื้อหาสาระที่นิยม ทำใจให้ สนุก และทำท่า ทลกจน
เครื่องแต่งกายพิริ้วชั้น กลายเป็น "ทรงเครื่อง" ...¹

จากความหมายของทรงเครื่อง ของท่านผู้กล่าวถึงนี้ ไม่ว่าจะเป็นบทกลอน
ที่แทรกเข้าไปในนิทาน เช่น บทสังวาล บทล้อ บทชมโสม บทชมทอง ห่วงทอง สำนวน
ประกอบการเจรจาเป็นนิทาน หรืออาจเป็นบทกวีตัวเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรก็ดี กวี
ทำร่ำที่ใช้ประกอบการละเล่นที่มีนิทานเหล่านี้ นับว่าเป็นสิ่งที่มีของประดัม หรือเครื่อง
ปรุงเกิดปรกติตามความหมายในพจนานุกรม เพราะการเล่านิทานกรรมคานัน แท้เดิม
บูเล่านิทานนิยมเล่าเป็นร้อยแก้ว แต่ในระยะต่อมาผู้เล่านักนิยมนำเรื่องมาเล่าด้วยส่วนใหญ่
เป็นเรื่องชั้นสูง เช่น เรื่องของเทพเจ้า หรือเรื่องของกษัตริย์ โดยการสอดแทรกความ
บันเทิงเข้าไป เช่น ขยับเป็นห่วง ห่วง สำนวน หรือให้บทกวีเสริมประกอบในการเล่า
กลอนพิริ้วกับบางตอนที่เป็นบทดี จะสามารถแสดงความสามารถของตนได้ดี
เช่น บทสังวาลย์ บทชมกลาง ๆ บทล้อ เป็นต้น จึงมีคำว่า สิ่งดี ๆ เล่าให้นำมาสอด
แทรกกลอนนี้ เป็นเรื่องปรุงเกิดปรกติจากการเล่านิทานกรรมคาน หรือเป็นสิ่งที่นำมา
ประดัมนิทานให้น่าเล่า น่าฟังได้ยิ่งขึ้น

สิ่งที่เล่ามาข้างต้น สรุปได้ว่า นิทานทรงเครื่อง หมายถึงนิทานที่เล่าด้วย
กลอนมา มีขนาดยาว มักเป็นเรื่องของชั้นสูง มีการขับร้องประกอบ และมักมี

¹ นิธิ เติมวรีวงศ์ วัฒนธรรมกรรมพิธีบวรกรรมทัศน์โกสินทร์ หน้า 49

นิยมนำเรื่องไปใช้แสดงละคร หรือลิเก เป็นต้น

ความเป็นมาของนิทานพื้นบ้านเรื่อง มนุษย์รู้จักการเล่านิทานมาเป็นเวลานานมาก ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ การเล่านิทานได้รับการนิยมนำอย่างแพร่หลายในสมัยที่ยังไม่มีตัวหนังสือ นิทานเหล่านี้จึงถ่ายทอดจากปากสู่ปาก ๆ กันมา มนุษย์มักจะชอบฟังนิทานเพราะนิทานเป็นเรื่องสนุกสนานความเพลิดเพลิน ได้รับทั้งความเพลิดเพลินใจ นิทานที่ได้รับการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเล่าด้วยปากหรือตัวหนังสือ นิทานก็จะสืบทอดถึงกันสืบของปัจเจกบุคคลและกลุ่มคนที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ เป็นเรื่องพื้น ๆ หลายมากก็ยิ่งมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น อาจกล่าวได้ว่านิทานชาวบ้านไม่มีรูปแบบตายตัว นิทานยังทรงมีการเล่าสู่กันฟังอยู่¹

* แม้ว่านิทานไม่มีรูปแบบตายตัวก็ตาม นิทานก็จะเป็นกระจกส่องสะท้อนให้เห็นชีวิตไทยวางอยู่ในนิทานพื้นบ้านพื้นเมืองทั่วไป² นักคิดชนได้แบ่งประเภทนิทานไว้หลายวิธี เช่น

กิ่งแก้ว อัครถาวร³ ได้แบ่งนิทานออกเป็น 8 ชนิด คือ เทพนิยาย นิทานชีวิต นิทานวีรบุรุษ นิทานประจำถิ่น นิทานสมัยนิยม เหตุการณ์และแนวปกรณ นิทานเรื่องสัตว์ และนิทานมุขตลก

แรลฟ สตีล บอกส์⁴ (Dr.Ralph Steele Boggs) จำแนกคติชาวบ้านและโครงเรื่องเล่า (narrative) ออกเป็นสองประเภท คือ

- ก. เรื่องเล่าประเภทร้อยแก้ว ได้แก่ เทพนิยาย กำนาน และนิทาน
- ข. เรื่องเล่าประเภทร้อยกรอง ได้แก่ นิทานทำนอง มหาकाพย์ และบท

¹ บองพันธุ์ มณีรัตน์ มานุษยวิทยากับการศึกษาวรรณคดีชาวบ้าน หน้า 111

² เจือ สตะเวสิน กวีนิพนธ์บ้านไทย หน้า 46

³ กิ่งแก้ว อัครถาวร กวีนิพนธ์บ้านไทย หน้า 12-14

⁴ บองพันธุ์ มณีรัตน์ อ.ก. หน้า 113

ประพันธ์ที่ไม่มีคนทำ

การศึกษารูปแบบของนิทานยังมีอีกหลายแบบแล้วแต่ผู้ศึกษาจะสนใจ เช่นมี
การแบ่งตามชนิดของนิทาน (Type Index) การแบ่งนิทานตามโครงเรื่อง หรือ
สารัตถะ (Motif Index) การแบ่งนิทานตามรูปแบบ (Form) การแบ่งนิทานตาม
เขต (Area) เป็นต้น

ถึงแม้ อัคราภรณ์ อธิบายลักษณะของนิทานชาวบ้านไว้ว่า นิทานชาวบ้าน
เป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมาซึ่งถ่ายทอดกันมาด้วยวิธีมุขปาฐะ ซึ่งมีได้แก่ร้อยแก้วแต่ใน
ยังมีร้อยกรองอีกด้วย แต่นักเขียนถือว่าเป็นคติชนวิทยาประเภทหนึ่ง เช่น นิทาน
คำกลอน (Ballad)¹ นิทานทรงเครื่องของไทยยังมีคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง
เช่นอยู่ อย่างไรก็ตามก็ค่อนข้างจะมากมายนักคำว่า Ballad จึงเป็นเพลงหรือโคลงที่แต่งขึ้นเป็น
เรื่องราวแต่มีรากกับนิทานคำกลอนของไทย

นิทานคำกลอนประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ หรือที่เรียกกันว่า นิทานทรงเครื่อง²
น่าจะเป็นวิวัฒนาการมาจากนิทานร้อยแก้ว หรือเรื่องเล่ามุขปาฐะที่เป็นร้อยแก้ว ทั้ง
ความดีของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งได้ประทาน
ความเห็นไว้ในตำนานเพลงว่า

การจะนิทานให้รู้ถึงสิ่งนั้นมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ท่านที่มีกล่าวไว้ในมงคลสูตร
ก็กล่าวว่าทรงสุทธธรรมาคมเมืองต่าง ๆ ในอินเดีย มีกวีคนไปรับจ้างเล่านิทาน
ให้ฟังในที่ประชุม ในประเทศไทยก็มีมาแต่โบราณ และนับว่าเป็นการมหัศจรรย์
อย่างหนึ่ง จึงมีกวีในงานต่าง ๆ เช่น โขนชก ซึ่งมีการไปหาคนมาเล่า
นิทานให้แขกฟัง ...³

1' ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชาวบ้าน หน้า 113

2' ถึงแม้ อัคราภรณ์ อธิบาย คติชนวิทยา หน้า 12

3' ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ ส.ค.

จากความเห็นที่ว่าในประเทศไทย "นิทานเป็นมรดกอย่างหนึ่ง" นั้นสอดคล้องกับความเห็นของ กิ่งแก้ว อัครถาวร ที่กล่าวไว้ว่า "นิทานทรงเครื่องมักเล่ากันในงานทำขวัญหรืองานรื่นเริง ส่วนใหญ่นำไปเล่นลิเก ละครร้อง เพื่อเรื่องมักเกี่ยวกับพุทธะ เหตุการณ์หรือบรรพกาลที่วิจิตร เหมาะกับการแสดงฉากที่ได้รับกับภาพพจน์"¹

ในปลายสมัยอยุธยาการจะรู้เรื่องมาก การท่องบทจนจำขึ้นใจคงจะกระทำแล้ว และบางเรื่องมีการบันทึกไว้ เช่น มหะศรณกลอนนิกรกรุงศรีอยุธยา จำนวน 14 เรื่อง ซึ่งยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบันนี้ วรรณกรรมเหล่านี้จัดเป็นนิทานทรงเครื่องด้วย เมื่อวัฒนธรรมการอ่านในประเทศไทยขยายวงกว้างขึ้น การถ่ายทอดวรรณกรรมก็เปลี่ยนจากการอ่านด้วยหูมาเป็นการอ่านด้วยตา ตั้งแต่ต้นมาวรรณกรรมไทยก็มีการเขียนลงในใบลาน สมุดข่อย แต่ก็ไม่ได้ทำให้วรรณกรรมไทยเป็นที่แพร่หลายมากนัก เพราะเขียนและอ่านกันจำกัดอยู่เพียงในราชสำนัก บ้านเจ้านาย และวัดเป็นส่วนใหญ่ จนกระทั่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น การอ่านวรรณกรรมไทยจึงเริ่มแพร่หลายขยายวงออกไปสู่ชนราษฎรมากขึ้น

ปัจจุบัน ธรรมเนียมการเล่านิทานทรงเครื่องนี้ก็ยังคงปรากฏอยู่ในภาคอีสาน มีการอ่านนิทาน การขับลำนำในงานมหรสพต่าง ๆ อยู่เสมอ เช่น งานวันเสียด การได้ครอบก้นด้วยเพลงปฏิพากย์ ซึ่งในตอนเริ่มแรกอาจเป็นการได้ครอบแบบธรรมดา ต่อมาก็ถูกเป็น เรื่องขึ้น มีลักษณะเหมือนละคร จึงนับว่าชาวบ้านจึงผูกพันกับนิทานมาก

นิทานทรงเครื่องหรือนิทานคำกลอนประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ เป็นเรื่องที่คนทั่วไปรู้จักและฟังกัน มักมีรูปแบบเป็นคำกลอน เนื้อหาของกลอนนิทานมุ่งความสนุกสนาน และเสนอเนื้อเรื่องเป็นสำคัญ กลอนนิทานเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่มาแพร่หลายในสมัยรัตนโกสินทร์ เริ่มจากงานของสุนทรภู่ ต่อมาภายหลังก็มีผู้อื่นแต่งตามเป็นอันมาก คำกลอนรุ่นเก่าที่มีเนื้อเรื่องเป็นตำนานนิทานอยู่ 3 เรื่อง คือ เวตาลปรกษณ์ สิริวิบุลย์กิตติ และสมบัติอมรินทร์คำกลอน บอกร วิเศษโกศล² มีความเห็นว่า

¹ กิ่งแก้ว อัครถาวร วรรณกรรมจากบ้านใน หน้า 15

² บอกร วิเศษโกศล วิเคราะห์เทียบร้อยกรองประเภท "กลอน" ของไทย และร้อยกรองประเภท "ร่าย" ของจีน หน้า 96

เวทาลปกรณัม น่าจะเป็นนิทานคำกลอนเล่มแรกของไทย ได้เค้าเรื่องมาจากนิทานเวทาล ความคิดเห็นนี้ตรงกับกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ที่ทรงจัดว่าเวทาลปกรณัมเป็นวรรณกรรม สมัยอยุธยา และพ้องกับความคิดเห็นของขุนวิจิตรมาตรา ที่ว่าเวทาลปกรณัมนี้เป็นหนังสือ ที่เก่ามาก เห็นจะแต่งตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา¹ และท่านผู้รู้เหล่านี้มีความเห็นว่า เรื่อง สมปติอมรินทร์คำกลอนของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) แต่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งก็มีความคิดขัดแย้งกับนิรันดร์ นวมารค ที่มีความเห็นว่าเป็น สมปติอมรินทร์คำกลอน เป็นนิทานกลอนเล่มแรกของไทย²

นิทานคำกลอนมีวิธีแต่งแบบกลอนเพลงยาว ก่อเกิดขึ้นเมื่อคนนิยมอ่านกลอน ก็น้อย่างแพร่หลายแล้ว โดยมีผู้นำกลอนมาแต่งนิทานแทนกาพย์ ซึ่งนิยมเรียกกันว่า กลอนสวด* และมีมาก่อน ความคิดที่ใช้กลอนนิทานนี้อาจได้มาจากเสภา ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลอนนิทานประเภทแรก แต่เปลี่ยนจุดมุ่งหมายจากนิทานคำกลอนสำหรับขับสู่ กันฟังมาเป็นนิทานคำกลอนสำหรับอ่าน ซึ่งพูดเหลือ เทพยสุวรรณ์ ได้กล่าวถึงนิทาน

¹ ขุนวิจิตรมาตรา เค้าเรื่องขุนช้างขุนแผน หน้า 216

² นิรันดร์ นวมารค "สมปติอมรินทร์คำกลอน" วารสารมหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ ปทุมวัน ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 หน้า 17-18

* กลอนสวด ประกอบด้วยคำประพันธ์หลายชนิด เช่น กาพย์ยานี กาพย์ฉิ่ง กาพย์สุรางคนางค์ เป็นต้น นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ อธิบายไว้ในคำนำเรื่อง สังคีตปรัญชากลอนสวดว่า กลอนสวดมีความใกล้ชิดกับคนไทยมาช้านาน โดยเฉพาะในการหัดให้เด็กอ่านออกเขียนได้ และการชักจูงใจคนให้เลื่อมใสในหนังสือ และพุทธศาสนา ในสมัยโบราณ เมื่อเด็กหัดอ่านประสมอักษรได้แล้ว ครูผู้สอนจะให้อ่านกลอนสวดเรื่องต่าง ๆ เพราะนิทานสนุก และคำกลอนอ่านง่ายด้วยใช้คำไทยที่เป็นพื้น กลอนสวดมีทำนองในการอ่านแปลกกว่าอ่านฟังเสียงตามธรรมดา (อ้างอิงมาจากรรณกรรม รัตนโกสินทร์ตอนต้น หน้า 221 ของสมพันธุ์ เลขาพันธุ์)

ประเภทนี้ไว้ว่า

... ทว่ากล่าวไว้เสียด้วยว่า สมัยนั้นชาวบ้านทั่ว ๆ ไปนิยมอ่าน หรือที่ลูกพี่
เพราะมักมีผู้อ่านหนังสือและมีคนลงในกลุ่มจำนวนประมาณ 4 - 5 คนก็คือ
หนังสือที่เรียกว่า "วงค์ ๆ จักร ๆ" ที่อธิบายกลอน เนื้อเรื่องก็มักจะเป็นว่ามี "เจ้า
"เจ้าชายมยุรีไปรบเจ้าหญิง อิศราภักย์" และมักจะให้ "เจ้าหญิง" นั้นมาภายหลัง
หลังจากที่รบชนะเจ้าหญิง อิศราภักย์ จนมีเพลงกลอนว่าว่า รักนวลสงารกับาพากันจร
แล้วก็มีตอนมาหาต่อท้าย ...¹

นิทานคำกลอนที่มีชื่อเสียงมากโดยมาก นิทานคำกลอนของสุนทรภู่ มี 4 เรื่อง คือ
โกนุเร สิงคไกรภพ ลักขณวงศ์ และพระอภัยมณี นอกจากสุนทรภู่นี้ กวีที่แต่งนิทาน
คำกลอนก็มีอีกหลายคน เช่น นายภู นายมี นายชุมแสง นายบุญ เป็นคน เนื้อ
เรื่องที่แต่งนั้นก็มักจะเป็นไปในรูปแบบของนิทานทรงเครื่อง จึงทำให้เป็นที่แพร่หลายมาก
ขึ้น

ต่อมาเมื่อเข้าสู่ยุคของการพิมพ์ จึงมีการพิมพ์นิทานทรงเครื่องออกเป็นเล่มขาย
เช่น โรงพิมพ์วิเศษ (โรงพิมพ์พาณิชย์) โรงพิมพ์ศรีสมิทธิ กำปงบางกอกเดิม โรง
พิมพ์บางกอกประสิทธิ์การทอแปรมิเทศ โรงพิมพ์บางเทพ เป็นต้น จึงทำให้นิทานทรง
เครื่องเป็นที่แพร่หลายต่อประชาชนทั่วไปมากขึ้นกว่าเดิม จึงมีทั้งนำวรรณคดีเก่า ๆ มาพิมพ์
และพิมพ์เรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ แต่เล่าเรื่องก็ยังเหมือนเดิม มีบรรยากาศของยุคสมัยที่แต่ง
เข้าไปเกี่ยวข้องกับบาง แต่งว่าอุทิศให้ใช้ในการแต่งนิทานทรงเครื่องก็คือ "ชาตก"
โดยเฉพาะ "นิราศชาตก" ซึ่งเป็นนิทานทางศาสนา เรื่องเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ที่เสวย
ชาติเป็นกษัตริย์² ฉะนั้นเนื้อเรื่องส่วนใหญ่จึงเกี่ยวกับกษัตริย์ จึงนิยมเรียกกันอีกอย่าง
หนึ่งว่า "นิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ" บางเรื่องก็ยังคงรูปของชาตกไว้

¹ บุญเหลือ เทพยสุวรรณ "เจ้าเล่ห์วรรณคดีไทย" วรรณคดี หน้า 68-69

² นิยะดา ศาวิรุณทิ นิตยาสาธก : ประวัติความสำคัญของวรรณกรรมร้อย
กรองของไทย หน้า 141

ทั้งแก้ว จักรวาล ได้พิชิตนางทรงเครื่องกับนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ได้เป็น
ประเภทเดียวกัน โดยจรรวมไว้ในหมวดนิทานจิ๋ว (novella) ทั้งนี้เนื่องจากการ
นิทานนั้น ผู้เล่ามักนิยมสร้างฉาก ระยะเวลา และสถานที่ในครั้งจับที่คุ้นเคยอยู่จริง
แม้จะมีเรื่องความมหัศจรรย์ ความมหัศจรรย์ก็นำมาจากเวทมนตร์ดั่งกับบุปผชาติหรือ
ผู้เจ้า ผู้ซึ่งคุ้นเคยอยู่ในประสบการณ์

เจ็ด สตะเวทิน ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนิทานทรงเครื่อง หรือนิทานจักร ๆ
วงศ์ ๆ ไว้ว่า

... นำนิทานหนังสือที่พิมพ์จำหน่ายในสมัยรัชกาลที่ 5 ท่านจะเห็นว่า
หนังสือชนิดหนึ่งที่เรียกกันว่า หนังสือประโลมโลก ก็หนังสือที่แต่งถ้อยคำกลอน
โดยมากมีเค้าโครงเรื่องอย่างเดียวกัน คือพระเอกเป็นโอรสพระอิริยาบถ ใ้ไป
สักเวลาแล้วเรียนตามปากกับญาติผู้ใหญ่ ครั้นต่อมาทราบลาพระอาจารย์เพื่อเดิน
ทางกลั้วใบลานเมือง ในระหว่างเดินทางโดยมากก็ย่อมจะประสบกับอุปสรรค
ต่าง ๆ บางทีได้พบยักษ์ กวพระเอกก็ตี กวดูรายก็ตี มีกิตติคุณอันภาพงาม
แบบ เช่น มีการหาผ้าได้ มีการหาเงินเงินอากาศ มีการแปลงตัวไล่และ
ไว้ศาอาอาคมกันเป็นต้น ต่อจากนั้นมาพระเอกก็จะได้พบนางเอก และพากัน
เที่ยวชมบ้านเมืองในที่สุกที่ไคย์กับเขตรวมกัน โดยมากตัวละคร หรือชื่อของเรื่อง
มักจะมีคำว่า จักรหรือ วงศ์ อยู่ด้วย คนจึงเรียกหนังสือประเภทนี้ว่า เรื่องจักร ๆ
วงศ์ ๆ ... เรื่องเช่นนี้มาแสดงละครนอก เมื่อปลายรัชกาลที่ 5 มีเรื่อง
จักร ๆ วงศ์ ๆ อยู่หลายเรื่อง เช่น จักรแก้ว จันทวงศ์ ดินวงศ์ ปลาหูตูบวงษ์
พระวิเชียรดุริวงศ์ วงศ์สุริย์ ... แม้เรื่องอื่นที่ไม่มีคำว่าจักร ววงษ์ วกล
โครงเรื่องอย่างเดียวกันก็เรียกโดยอนุโลมว่า เป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ด้วย
เช่นเรื่องสุวรรณวงศ์ โคมุตร และพิมพ์สุวรรณ ... ¹

¹ เจ็ด สตะเวทิน ประวัติวิทยานิพนธ์ไทย หน้า 2

วัชรวิ รมะนันท์ ไก่กลาถึงนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ไว้ว่า

นิทานประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ไก่กล่ นิทานที่ผู้แต่งสร้างโครงเรื่องขึ้นเอง ลักษณะของเรื่องเป็นไปในแบบพรรณนาถึงชีวิตของเจ้าชายองค์หนึ่ง เริ่มตั้งแต่ออกไปหาวิชาจากอาจารย์ เมื่อสำเร็จแล้วก็มีการผจญภัย แล้วพบคู่ครอง ในที่สุดก็ได้สม ครบครองราชสมบัติ มีความสุข นิทานพวกที่เล่าอย่างเรื่องชาดก บางทีก็มีการสังฆเวท การอธิษฐานขอ ใ้ร้ายย้ายผี แต่ในตอนจบก็มักจะจบลงด้วยดี สมัย คือ วรรณคดีสุพรรณิ

นอกจากนี้ ชำนาญ รอดเหตุภัย ยังได้แสดงความคิดเห็นและสรุปเนื้อหาของนิทานทรงเครื่อง ไว้ที่น่าสนใจว่า

นิทานทรงเครื่อง (Romances) เป็นนิทานที่สนุกสนาน ส่วนมากเป็นเรื่องค่อนข้างยาว บางเรื่องมีลักษณะคล้ายกับเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ มีเรื่องถึงเจ้าวิญญานกระสวาทเมียน้อยเมียหลวง ฝ่ายประพาศก็ต้องประสบกับความทุกข์มากหลายนะ แต่ในที่สุดฟ้าดินก็ลงโทษผู้ประพฤติกู้ เจ้าท้าวทอง "ธรรมย่อมคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม" บางเรื่องมีลักษณะเป็นการต่อสู้ ผจญภัย แสดงถึงปาวณาหารย์ก่อให้เกิดความตื่นเต้น เร้าใจ ลักษณะโดยทั่วไปของนิทานทรงเครื่องคล้ายคลึงกับเทพนิยาย (fairy Tale) ของฝรั่ง คือมักจะมีเทพนิยาย นางฟ้า เข้ามาเกี่ยววข้องอยู่ด้วยเสมอ นิทานทรงเครื่องมักจะมีบทสังการ หรือบทขับร้องประกอบ หรือบางทีก็มีพรรณนาโวหาร เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งประทับใจยิ่งขึ้น ...²

¹วัชรวิ รมะนันท์ "นิทาน" สารานุกรมไทย เจม 15

²ชำนาญ รอดเหตุภัย วรรณกรรมไทยล่อ หน้า 57

นอกจากนี้ ยศ วชิรเสถียร ยังได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนิทานทรงเครื่องไว้ ดังนี้

... การประพันธ์ของไทยยังคงเสถียรจำนวนร้อยกรอง เพียงเพื่อเปลี่ยนความนิยมจากแบบโคลง ฉันท์ มาเป็นแบบกาพย์ หรือจำนวนกลอน นิยมแตกต่างกันเช่นนี้ จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 เรื่องประโลมโลกซึ่งสมัยนั้นเป็นสมัยของคนสมัยใหม่ เปลี่ยนเป็นเรียกว่า "เรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ" ทั้งพากันองความเห็นว่า คนที่นิยมอ่านเป็นสตรี ดูเหมือนว่าเป็นเรื่องไม่ได้สติ โดยมองข้ามความสำคัญของกวีวิจาณะที่ประกอบเป็นเรื่องไปเสีย ...¹

พระยาอนุมานราชชน ได้กล่าวถึงนิทานทรงเครื่องไว้ว่า

บทประพันธ์ของไทยที่เริ่มขึ้นในระยะแรกมีลักษณะของร้อยกรองเกือบทั้งสิ้น ... มันจึงคงต้องโดยแต่เดิมนั้น เขียนเป็นร้อยกรอง โดยได้เค้าเรื่องมาจากชาดก และนิทานพื้นเมือง ดังนั้นตัวละครสำคัญจึงมักเป็นลูกกษัตริย์ ... เรื่องประโลมโลกนี้ บางครั้งเรียกว่าเรื่อง จักร ๆ วงศ์ ๆ เพราะตัวเอกของเรื่องล้วนใหญ่ชื่อลงท้ายด้วยคำว่า จักร หรือวงศ์ ได้แก่ จักรแก้ว สักกวงศ์ สุวรรณวงศ์ พระวรวงษ์ และ สุริยวงษ์พหุเมศ เป็นต้น²

จากคำกล่าวของทนายทั้งห้าที่ได้แสดงความคิดเห็นไปในแง่มุมที่ต่างกัน ซึ่งบางท่านก็มีความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกัน จะเห็นได้ว่า นิทานประเภทนี้มักจะมีแนวในการดำเนินเรื่องที่คล้ายคลึงกัน เป็นเรื่องของกษัตริย์ที่ทรงพลัดพรากจากบ้านเมือง ผจญกับ

¹ ยศ วชิรเสถียร ความเป็นมาของการประพันธ์และนักประพันธ์ไทย หน้า 51

² พระยาอนุมานราชชน พื้นความเชลย หน้า 2

อุปสรรคต่าง ๆ จนสามารถฟันฝ่าอุปสรรคนั้น ๆ และประสบความสำเร็จในเรื่องความรัก
 โกรธเรื่องมักจะมีงานเขียนอยู่อย่างนี้ ส่วนเนื้อหาของแต่ละเรื่องจะแตกต่างกันไปตาม
 จินตนาการของกวี หรือตามประสบการณ์ แต่เนื้อหาของเรื่องก็ยังเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่
 หลายในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เพราะเมื่อเรื่อนอกจากจะให้ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน
 ในฐานะนิทานทั่วไปแล้ว นิทานทรงเครื่องยังเป็นเครื่องชี้ให้เห็นวัฒนธรรมของ
 จอมราชที่เ็นเจ้าของนิทาน กวีชาวเหนือรักก็พอใจ ถึงสอนสั่งคนให้ดำเนินไปตามกรรม
 ชีวิตที่ดี อีกทั้งยังคำได้ถูกกับ ผู้ฟัง เข้าใจสภาพความเป็นอยู่ และจิตใจของมนุษย์ได้ดี
 ยิ่งขึ้น แต่เนื้อหาของเรื่องเหล่านี้ก็แพร่หลายไปได้เพียงระยะหนึ่งเท่านั้น เมื่อวรรณกรรม
 ร้อยแก้วเข้ามาเป็นที่นิยมของคนทั่วไป กวีและผู้อ่านเริ่มเปลี่ยนแนวความคิดไปสู่ความจริง
 มากขึ้น นิทานทรงเครื่องเหล่านี้จึงถูกมองข้ามว่าเป็นเรื่องไร้สาระ เหตุการณ์ก็เกินจริง
 แนวเรื่องซ้ำ ๆ กัน ความนิยมอ่านเรื่องประเภทนี้จึงเสื่อมลงไปในช่วงสมัยรัชกาลที่ 6
 เป็นต้นมา แต่อย่างไรก็ตามนิทานทรงเครื่องเหล่านี้ถึงแม้ว่าจะค่อยๆ หายไป
 บ้าง แต่ก็ยังเป็นวรรณกรรมของไทยที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง เหตุผลที่นิทานทรงเครื่องมีคุณค่า
 ควรพิจารณา คือ

1. เป็นวรรณกรรมที่มีจำนวนเรื่องมากมายจนยากที่จะประมาณได้ มีการตี
 พิมพ์แพร่หลายไปทั่วประเทศอย่างกว้างขวาง ย่อมมีอิทธิพลโดยเฉพาะให้ความบันเทิงต่อ
 ผู้อ่านและผู้ฟังในสมัยก่อนเป็นอันมาก
2. แสดงวิถีชีวิตและการแต่งหนังสือ อิทธิพลของวรรณกรรมทางชาติ
 สถาปัตยกรรม และความนิยมของประชาชนในการอ่านหนังสือ¹

¹ สมพันธ์ เจาะพันธุ์ วรรณกรรมรัตนโกสินทร์ตอนต้น หน้า 221

ลักษณะของนิทานทรงเครื่อง

๑. ภาพประกอบที่ใช้ นิทานทรงเครื่องรูปเล่มกว้างสมัยกรุงศรีอยุธยา กวีนิยมแต่งด้วยคำประพันธ์หลายประเภท มีทั้งกาพย์ กลอนแปด และกลอนสุภาพ ภาพที่ใช้ส่วนมากเป็นภาพสมัยใหม่ ภาพบุรุษนางงาม และภาพสมัยใหม่ แต่ในสมัยรัตนโกสินทร์ระบบหลัง นิทานทรงเครื่องมักนิยมแต่เพียงกลอนแปดเกือบทั้งสิ้น เนื่องจากจำนวนกลอนในนิทานจำนวนมาก เรียงแบบสำนวนกลอนของสุนทรภู่เป็นเอง พิจารณาจากตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นนี้ ดังต่อไปนี้

กาพย์ยานี

๑) มีคนเฝ้านางน้อย
คั่นช่องสองชั้นผาย
ดูวังสระโลมครุ
บอกข้าจะไป
ถึงนางขังบอก
ไปมิใช่ให้เสียหัว

เรียกนางน้อยนางน้อย
อย่าล้าคลาคลาย เว่งเข้าไป
นายประยูรเขาดำใจ
หาอรทัยพระเทวี
พระบิดาแทบเจ็บใจ
ให้ข้านี้ให้มาหา
ปราชญ์ทอง

กาพย์ฉบัง

๑) นางเฝ้าครุฑรับกลิ่น
จลออกจากก้นมกร
๑) นางเจ้าเรือนเร่อุทธร
ทางช่วยช่วยพรสั่งมา
๑) เจ้าที่ที่นี้เมฆดำ
ทางมาช่วยบุญเมฆ

หนอพระชั้นศรี
เทพไฉนถึงสร
สิทธิ์สักกระษ
พระรอดเมรี

กาพย์สุรางคนางค์

เร้นนัยไคว	กล่าวถึงเวียงไชย	ศรีจักรไศศวรรย์	นุมนงนงเยาว์
เรว้าพร้อมพิศกรัน	ก่ายท้าวผัวขวัญ	ยังมิอาจมา	
เวียงนันทกรโล	นางนางพรมวิชัย	เจ้าทรงบรรพชา	นานมานงเยาว์
เจ้ากลดอมุทรา	รูปทรงโสภิตา	เหมือนพระสามี	
		จำปาศักดิ์	

แก้ทานในสมัยกรุงศรีอยุธยาบางเรื่อง แต่งด้วยถ้อยคำประพันธ์แบบพิเศษคล้าย
กลอนแปด แต่ไม่มีตัวจำนวนคำและสัมผัสเคร่งครัดอย่างกลอน¹ เช่น เรื่องพระคร
ตรึงกรุงเก่าเรื่อง นางมโนราห์ พังงอน

๑ เป็นหญิงเจ้าเมอ	อย่าพำกระริงกะเรียม
ท้าวเจ้ายังน้อยลักเท่าเชือก	เจ้ามาวอนแม่จะมีตัว
เมื่อจะทอดทุกไม้มุกกัน	มันจะเอากระดูกมาโขกหัว
เจ้ามาวอนแม่จะมีตัว	ลูกเอยจะยืมลักเท่าโค
ลูกเอยจะเลี้ยงเอาตัวแขก	ลูกเอยจะเลี้ยงเอาตัวไทย
เลี้ยงไว้ให้หน้าใจ	ส่งให้อ้ายมอญมัทธกาสัน
ส่งให้อ้ายจันทน์ปากมอด	ไหม้นักอดจนตายกัน
อ้ายมอญมัทธกาสัน	ส่งให้ตุ้มหัวโขน
เลี้ยงลูกชาวบ้านเอย	อันใจรักใจโสน
อ้ายตุ้มหัวโขน	หน้าใหญ่เจ้ามโนห์รา
	มโนราห์

¹ สัมพันธ์ เลขะพันธุ์ วรรณกรรมรัตนโกสินทร์ตอนต้น หน้า 222

2. ธรรมเนียมนิยมในการแต่งคำประพันธ์

2.1 มีบทได้คำขวัญ ถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงนิทานทรงเครื่อง กวีก็ยังนิยมแต่งบทในวาทกรรมไว้ก่อนเริ่มเรื่อง เพื่อระลึกถึงผู้มีพระคุณของตนตามธรรมเนียมในการแต่งวรรณคดีไทยทั่วไปตามสมัยกรุงศรีอยุธยา เช่น

ทางสุวรรณมาไลคอกไม้ทอง	๑๖ ประสารัญจักประจักษ์จำนงสนอง
ไฉนปิ่นแก้วทุกเห็นค่า	บุพผาธอง เมืองมาศพระศาสดา
ซึ่งพระสงฆ์ทรงสร้างรวมพระอภิยา	คังพระธรรมเลิศทุกไฉนศึกษา
ทั้งพระกรุณาปราณีจากคำ	พระนิศาสดามีพระคุณ
ขอแต่งนิทานบ้านเลนให้เป็นคุณ	ทุกเห็นค่าแสนสูงค่าคุณ
	รักษาแนะนำคำคุณให้จักเจน
	นิพนธ์

ธรรมเนียมนิยมที่เห็นได้ชัดก็คือ กวีนิยมยกย่องคำปรารภและบอกนามของกวีไว้ในตอนเริ่มเรื่อง นอกจากนั้นยังมีการกล่าวถ่อมตัวในเรื่องความสามารถของตนอยู่เสมอ เช่น นายบุษย์แต่งเรื่องพิรุณทอง โดยเริ่มเรื่องว่า

คิดคิดขอขมาตามหาตนเอง	ขอเริ่มเรื่องราวกล่าวสนอง
นายบุษย์ทำคำกลอนสุนทรภ่อง	พิรุณทองของเก่าเล่าเนาเดิม
ให้อ่านรู้ตามเนื้อความเดิม	คิดพลิกแพลงต่อไปช่วยใส่เสริม
	คังจะเริ่มบุรุษพจนาน
	พิรุณทอง

2.2 นิทานทรงเครื่องมักสอดแทรกบทพรรณนาขมสิ่งต่าง ๆ ลงในเนื้อเรื่อง เช่น บททองเมือง อมป้า ชมหัง บทชมชมรมชาติ

เช่น บทชมธรรมชาติ

มีความงดงามและเป็นเวลา
ที่ระบอบวัฒนธรรม
บ้างก็ออกดอกเป็นกิ่งก้าน
ประทุมมาบล้อมล้อมกับจางกล
หารายสายพาดพิงกับเรือน
ทั้งทรายแก้วแวววามอร่ามตา

ก็เพี้ยนทองหว่านเคล้าคู่เคียงธนา
บึงชุมมาลย์ในในสาธ
แล้วทำเป็นพวงห้อยเหมียวสร้อยสน
เคาะกลสายกิ่งต้นตะวา
กรากเกลื่อนเป็นน้ำเสนา
จันแสงสุริยนาพึงย
พระสุวรรณาเลขา

การที่กวีสอกลแทรกบทชมเช่นนี้ อาจเป็นเพราะกวีต้องการแสดงความสามารถของ
ตนในเชิงประพันธ์ ต้องการให้ท่านนั้นมีเนื้อเรื่องที่น่าอ่านแล้วให้ความเพลิดเพลิน
ผู้ฟังมากขึ้น และนิทานประเภทนี้ย่อมแต่งตามบทละครบ้างเป็นบางประการ และในก้าน
ฉันทลักษณ์นิยมแต่งกลอนสัมผัสสระมากกว่าสัมผัสอักษร ทั้งนี้คงเป็นเพราะนิทานเหล่านี้
ส่วนมากได้รับอิทธิพลจากสำนวนกลอนของสุนทรภู่นั่นเอง

2.3 มีบทนิราศ กวีนิยมแต่งเรื่องในช่วงที่ตัวละครเอกต้องการเดินทางเพื่อ
ติดตามหาภักดิ์ กวีมักจะสอกลแทรกบทนิราศเพื่อแสดงอารมณ์สะเทือนใจไว้ อีกทั้งยังเป็นการ
แสดงความสามารถในเชิงประพันธ์ของกวีอีกด้วย เช่น

พระอนุกรมหม่อมแนวแถวสิงขร
ก็ถึงฝั่งประทุมเมฆน้ำเนกรพราย
บนแถบแก้วล้นยาจะราพิศว
พุกขารอกคอกำกัศระเมฆาต

คุณวิเศษอันเสียดศรีมีหลากหลาย
แสนเสียดายกวางตาสูมามาล
ชมเขาเขี้ยวโชคที่รับกรีประสาน
พระพายพานพิศพุงจะรุ่งรว
วันนางส์

2.4 ในทศัจริย์ นับเป็นชั้นเชิงของกวีที่จะต้องใช่วรรณนาในรูปสัญลักษณ์
ให้ผู้อ่านรู้ความและเป็นที่ศรัทธาอย่างมีศิลปะมากที่สุด ฉะนั้นกวีจึงนิยมสอกลแทรกบททศัจริย์

จึงเป็นการช่วยให้เรื่องดำเนินไปอย่างสนุกสนาน และเกิดอรรถรสขึ้น นิทานทรงเครื่อง
ในสมัยรัตนโกสินทร์นิยมแต่งด้วยคำกลอน กวีจึงสามารถบรรยายได้อย่างเสรี ซึ่งจะใส่ค
โขนเพียงโครงที่ลงชั้นขยับความสามารถของกวี เช่น

พอได้ผู้มีวิเศษจำ	เหมือนจุฬากับยักษ์เข้าสมทวน
พอเสียทางให้จุฬากว่าโดยด่วน	ก็เรววนเข้าหากันพันทอดงู
จุฬากำกว่าว่าขอเสียท่า	หัวจุฬาเข้าในเหียงเหวี่ยงกันบู่ง
พลันพิศจำปากว่ากันงู	กนดุมงรวนเรกัยเฮฮา
	กายเพ็ชร

หรือพอศักรยที่กวีกล่าวถึงเพียงเล็กน้อย เช่น

สองทองหลางพันองค์ภิรมย์ชม	ฉอนอารมณ์สำราญพิไมซ์ขวาง
อศักรยเปลี่ยนผันนั้นปรากฏ	พระเนบนางชมฉิตสนิทิน
ทั้งสองข้างฉสนพิศลวาท	ไมเคื่อนคจาดคล้ายฉิตพิสมัย
เกิดอศักรยบอบ ๆ น้อยเนื่อไร	สำราญใจลุ่มภิรมยา
	สองทอง

2.5 นิทานทรงเครื่องบางเรื่องก็มีเจตนาให้เป็นเรื่องแนวมุขตลก
พยายามหาแง่มุมและพลิกแพลงถ้อยคำมาใช้ นับว่ามีส่วนทำให้รสความของนิทานน่าสนใจ
ยิ่งขึ้น เช่น เรื่องปลาทุสุวิงษ์ เรียก ปลาตุ้ง ว่าพระองค์ทรงหม้อแกงบ้าง พระองค์
ทรงเกลือบ้าง หรือเงินคำทำนายของโหรหลวง (ปลาโตก) ชูนาหนักตัวมาสำหรับฉีก
ปลา¹ เช่น

¹ ฝั่งซ้าย และฝั่ง ขวรวรณกรรมรัตนโกสินทร์ตอนต้น หน้า 225-226

คาโหรเจ้าทุกสถานปละโลก ไหลเวียนล้นบัลลังก์มา วิธาคับฟ้าแดงยังแข่งอุทัย ถ้าวินันท์จะครองศากยกราชวงศ์ ถ้าวินันท์สุดศรัทธาจะยับ ถ้าวินันท์ผู้รักว่าเป็นสำคัญ ถ้าวินันท์ผู้รักทุกความกันอยู่ ถ้าวินันท์ผู้รักพระชนกเทอดถีน	ความโกลนบังคมทมิ์เกล้า ศาลกษัตริย์ลือลวงหลวงวัง ถ้าวินันท์ก็คงลงแข่งหนึ่ง อังการถึงลงหมัดแรงร้ายแรงครัน ต้องควักคัมภีร์ไต่ให้เอาสัญ จะคงกันลงมาให้หมากิน ต้องไปสู่กระดานอนตาปล้น ให้ทราบสิ้นทุกความไปตามมี ปาหุสูริวงษ์
--	--

3. ชื่อเรื่อง มักนิยมทั้งชื่อเรื่อง กึ่งนี้

3.1 กึ่งชื่อตามตัวละครเอก เช่น โกลินทร์ จักรกฤษณ์ จันทราจ
 จันทโครบ ด้วงแดง ไกรทอง จินดาแก้ว การาวงษ์ ทัพย์สังวาลย์ คาวเรือง
 สุวรรณหงษ์ เป็นต้น บางครั้งก็กึ่งตามสมญานามของตัวละครเอก เช่น นางเบ๊เยี่ยว
 นางกระเชอแก้ว แก้วหน้าม้า เป็นต้น

3.2 กึ่งชื่อตามอาวุธหรือสมมติวิเศษประจำตัวของตัวละครเอก เช่น แก้ว
 ภายหลัง ชนแก้วนพเก้า เกราะเพชรเจ็ดสี สิงโตทอง แก้วพิศดาร เป็นต้น

4. บทของเรื่อง นิทานทรงเครื่องล้วนใหญ่มีแก่นของเรื่องที่คล้ายคลึงกัน เช่น
 การต่อสู้จนจบ การรักพรากและการหาค้นหา ความมีบุญบารมี ความเจตจำนง
 คุณค่าของความเป็นคนดี ผู้สัจย์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังปรากฏว่าในนิทานทรงเครื่องมีแง่
 คิดและปรัชญาบ้าง แต่ก็น้อยกว่าที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทอื่น เรื่องที่มีแง่คิด
 เห็นได้ชัดแจ่ม ได้แก่ เหน็ดในรู้ก่อนขึ้นไป เช่น พระอภัยมณี สิงห์ไกรภพ ด้วงแดงของ
 สุนทรภู่ และเรื่องจันทโครบ เป็นต้น¹

¹ สัมพันธ์ และพินิจ วรรณกรรมพื้นถิ่นอีสานตอนต้น หน้า 225-226

5. การร่างองค์ประกอบของเรื่อง

5.1 โครงเรื่อง เหตุการณ์ และการดำเนินเรื่อง นิทานหรือเรื่องหรือเรื่องประเภทอื่น ๆ วงศ์ ๆ มักจะมีโครงเรื่องที่คล้ายคลึงกันหรือเป็นไปในทำนองเดียวกัน หนูน้อยสามขวบที่ทะเลาะเรื่องไถ่ล้างหน้า ก็มักจะเป็นเรื่องของกษัตริย์ที่ออกพลัดพรากจากบ้านเมือง และแสวงหาความรู้จากผู้มีวิชาจนมีความสามารถและมีฤทธิ์พิชิตวิเศษ แล้วออกจนจนได้ชัยชนะเรื่อง ซึ่งก็ต้องเผชิญกับอุปสรรคบ้าง ในที่สุดเรื่องก็ลงเอยด้วยความสุขเสมอ โครงเรื่องจะเป็นดังนี้ จะต่างกันก็เพียงฉากฉากของเรื่อง สมพันธ์ และพันธุ์ ได้กล่าวถึง โครงเรื่องของนิทานประเภทนี้ไว้ว่า

→ ... โครงเรื่องของนิทานคำกลอนเกือบทุกเรื่องจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ... เช่น เริ่มกันด้วยกำเนิดของเจ้าชายมีปัญญามารมี แต่ในวัยเยาว์ทรงได้รับความเดือดร้อน เพราะถูกวิญญู ต้องพลัดพรากกระเหิรเร่ร่อน หรือบางเรื่องเดินทางไปเล่าเรียนวิชาในกลางป่า คบงูเห่าจนถูกพิษกับโจรหรือยักษ์ ได้ชิงดาเจ้าเมืองอื่นเป็นชายา แล้วเดินทางกลับมากลองบ้านเมืองแด่พระบิดา ...¹ ✖ *

นอกจากนี้ เจื้อ สตะเวทิน ยังได้กล่าวถึงโครงเรื่องไว้ว่า

... หนังสือระโหมโศก คือหนังสือที่แต่งด้วยคำกลอน โดยมากมีเค้าโครงเรื่องอย่างเดียวกัน ... เนื้อหาเขียนสมัยนั้นสร้างโครงเรื่องแบบเดียวกันอย่างนี้เป็นส่วนใหญ่ เป็นแต่เพียงเปลี่ยนแปลงชื่อตัวละคร เปลี่ยนเหตุการณ์บ้างพอสมควร หนังสือประเภทอื่น ๆ วงศ์ ๆ จึงมีโครงเรื่องซ้ำกันไม่ซ้ำกันมาอยู่ตลอดเวลา ...²

¹ สมพันธ์ และพันธ์ วารวณกรรมรัตนโกสินทร์ตอนต้น หน้า 223

² เจื้อ สตะเวทิน ประวัตินวนิยายไทย หน้า 2

เหตุการณ์สำคัญที่กำหนดให้เนื้อเรื่องดำเนินไปมักจะคล้ายคลึงกัน เช่น การมีเหตุการณ์เหนือจริงมากำหนดให้ตัวละครเป็นไป ตัวอย่างเช่น เทวคาอาร์กซ์เข้าคลใจ การแปลงกายของเทวคา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูติผีปิศาจ เพื่อเป็นลึกลับให้ตัวละครเอกติดตามจนหลงทาง การอุ้มสม การพบกับสิ่งประหลาดที่จะเป็นเครื่องแสดงถึงบุญบาป การใช้เหตุการณ์สังกรรมก็เป็นเหตุให้ตัวละครเอกต้องพบกัน หรือต้องพลัดพรากจากกัน การเสี่ยงต่าง ๆ เช่น การเสี่ยงมาดัยเลือกคู่ การประลองกำลัง การประลองฝีมืออาวุธ การขบชีวิต หรืออาจจะเป็นการทายปริศนา การแก้แค้นของตัวละคร เหล่านี้เป็นต้น เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ มักจะปรากฏซ้ำ ๆ กันในนิทานทรงเครื่อง ซึ่งจะทำให้เกิดการดำเนินเรื่องไปในลักษณะเดียวกัน และเพื่อให้เนื้อเรื่องดำเนินไปด้วยความสนุกสนานเข้มข้น ชวนติดตามยิ่งขึ้น กวีมักจะแทรกเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์เหนือธรรมชาติต่าง ๆ ให้มีอิทธิพลต่อบทบาทของตัวละคร ซึ่งนับว่ามีผลต่อการดำเนินเรื่องมาก เช่น เรื่องไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ความเชื่อ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เป็นต้น

การจบเรื่องของนิทานทรงเครื่อง เกือบทุกเรื่องจะจบลงแบบดูช่นาฏกรรมแทบทั้งสิ้น

5.2 ตัวละคร ตัวละครในนิทานทรงเครื่องส่วนใหญ่เป็นชนชั้นสูง ตัวละครเอกเป็นกษัตริย์ ตัวละครในนิทานทรงเครื่องมักเป็นแบบลักษณะนิสัยเดียว (Flat character) คือ ตัวละครที่ตีก็ตีตลอดไปจนหาที่คำหาไม่ได้เลย ตัวละครที่ชั่วร้าย ก็ชั่วร้ายแต่คนเดียว

ตัวละครฝ่ายชาย มักจะเป็นผู้มีบุญบาป การ เวลาค่อยออกมาจะมีอาวุธวิเศษ หรือมีของศักดิ์สิทธิ์บุญบารมีติดตัวมา เช่น พระสังข์ตลอดออกมาในรูปหอยสังข์ พระสังข์-ศิลป์ไชยมีศร พระขรรค์ และสังข์ เป็นต้น ถ้าไม่มีสิ่งของเหล่านี้ติดตัวมาแต่กำเนิดก็จะได้รับในภายหลัง หรืออาจจะแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เช่น เหาะเหินเหินอากาศได้ เป็นต้น นอกจากนี้ตัวละครเอกฝ่ายชายต้องมีรูปร่างหน้าตางดงามตามแบบฉบับของความงามของคนไทย ตัวละครเอกฝ่ายชายส่วนใหญ่จะมีนิสัยเจ้าชู้ และมีมีเสน่ห์หลายองค์ เป็นต้น

ตัวละครเอกน่าเชื่อถือ ก็จะมีรูปร่างดีงามพร้อม จรรยาบรรณแบบอย่าง
 กุลสตรีไทย มักจะเป็นผู้หยั่งร้นในเหตุการณ์ โศกเศร้า หรือเคราะห์กรรมที่เกิดขึ้นอย่าง
 ไร้การต่อสู้ อ่อนแอ ไม่มีความสามารถในการป้องกันตัวเองได้ แต่ก็ให้ตัวละครเอกฝ่าย
 หญิงบางเรื่องที่มีความสามารถกล้าหาญเยี่ยงชายอาทิ เช่น แก้วหน้าม้า เป็นต้น นอกจากนี้
 จากนี้มักจะเป็นผู้ที่มองคนในแง่ดีอยู่เสมอ กวีจึงมักจะจับคู่ให้ตัวละครเอกฝ่ายหญิงเป็นฝ่าย
 ที่ถูกกักขังหรือถูกขังจากตัวละครเอกฝ่ายร้ายอยู่เสมอ และตัวละครเอกฝ่ายหญิงก็มักจะเป็นธิดา
 กษัตริย์ หรือเป็นลูกคนสุภาพเสมอ เช่น สังข์ทอง วรรณราตรี เป็นต้น

ผู้ช่วยของตัวละครเอก ก็ต้องฉลาด กลองแคลว มีอารมณ์ขัน ซึ่งจะเป็นตัว
 คอลไปช่วย ใครก็ตามจะได้รับอันตรายจากตัวละครฝ่ายร้าย สัตว์แสนรู้ก็มักจะอยู่ฝ่ายตัวละคร
 เอก เป็นต้น

การสร้างตัวละครในนิทานคำกลอนในสมัยหลัง ๆ มักมีพฤติกรรมซ้ำซาก สืบต่อกัน
 กันตั้งแต่ตัวละครรุ่นพ่อ จนถึงรุ่นลูก กล่าวคือ ตัวละครเอกผจญภัยมานานจนผู้อ่านรู้สึกเบื่อ
 หน่าย และเห็นว่าน่าเบื่อมากขึ้น กวีก็จะกำหนดให้ลูกชายเป็นตัวละครเอกสืบแทนต่อไป
 บางครั้งก็สืบทอดกันไปถึงรุ่นหลานปู่ก็มี ตัวละครเอกของเรื่องจึงมีตัวละครเข้ามาทดแทน
 อยู่ตลอดเวลา จึงทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าตัวละครยังเป็นคนรุ่นหนุ่มตลอดเรื่อง เช่น เรื่อง
 ภายเพชร หัวใจเพชรเป็นพระเอกในตอนต้น ๆ เรื่องต่อ ๆ ไปก็เป็นบทบาทของกาย-
 สุวรรณ ภายแก้ว เป็นตัวละครเอกดำเนินสืบต่อมา

การตั้งชื่อตัวละคร ก็มักจะมีคำว่า "จักร" หรือ "วงศ์" อยู่ด้วย เช่น จักรแก้ว
 ลักษณวงศ์ สุวรรณวงศ์ พระวรวัณ สุริยวงษ์ศรีหมเมศ เป็นต้น แต่ถ้าหากไม่มีคำว่า
 "จักร" หรือ "วงศ์" ก็มักจะนิยมตั้งชื่อที่แสดงความมีค่า เช่น พิณทอง สังข์ทอง
 สุวรรณงษ์ พระพิมพ์สุวรรณ สุวรรณเสียร ตุ๊กตาเพชร จำปาทอง จอกแก้ว และ
 จำปาสีสน¹

¹ วิทยุเนตร นาคชน วรรณกรรมรัตนโกสินทร์ 2 หน้า 9

นิทานรุ่นหลัง ๆ มีตัวละครแทรกอยู่แทบทุกเรื่องนิยมตั้งชื่อตัวละครให้มีเสียงแปลก เช่นชื่อ
ตุ๊ปเต้ง ยุ่มยาม และครีตคราค เป็นต้น¹

5.3 ฉาก ผู้แต่งมักจะบรรยายสภาพบ้านเมือง ป่า ถ้ำ อุทยาน และ
สนามรบ ซึ่งมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ เป็นฉากในจินตนาการ สถานที่ตั้งไม่ทราบ
ตำแหน่งแห่งที่แน่นอน บรรยายฉากเป็นเมืองสมมุติ ผู้แต่งไม่นิยมบรรยายสภาพทั่วไปของ
ฉากมากนัก เพราะอาจเห็นว่าเป็นการเสียเวลา ไม่สนใจผู้อ่านที่ต้องการจะรู้เรื่องราว
แม้กระนั้นก็ตาม ในการบรรยายหรือการพรรณนาฉากก็จะสะท้อนสภาพสังคมจริงของสังคม
ไทยให้ผู้อ่านรู้ด้วย

วรรณกรรมนิทานทรงเครื่องเป็นวรรณกรรมชาวบ้านที่แต่งขึ้นโดยนักกลอนสามัญชน
เป็นส่วนใหญ่ นับเป็นวรรณกรรมที่มีจำนวนเรื่องมากที่สุดประเภทหนึ่ง แม้ว่าวรรณกรรม
นิทานทรงเครื่องเหล่านี้จะไม่เป็นที่แพร่หลายในวงวรรณกรรมไปบ้าง แต่ก็ยังแสดงให้เห็น
ถึงวิวัฒนาการของการแต่งหนังสือ การขยายตัวของวงการอ่าน และความนิยมใน
การอ่าน เป็นเครื่องบันทึกอารมณ์ได้อย่างชัดเจน

¹ สมพันธ์ เพาะพันธุ์ วรรณกรรมรัตนโกสินทร์ตอนต้น หน้า 224

การเปลี่ยนแปลงสภาพของตัวละคร ในวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุทรไทย

ชีวิตตัวละครในวรรณกรรมเรื่องต่าง ๆ จะสะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคมนั้น ๆ ว่ามีลักษณะความเป็นอยู่อย่างไร ซึ่งนักวิชาการได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า สถานภาพหรือความเป็นอยู่ของตัวละครนั้น ๆ ไม่คงที่เสมอต้นเสมอปลาย หากแต่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาด้วยอาการและเหตุผลต่าง ๆ กัน ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมมิได้เกิดขึ้นจากความว่างเปล่า หากเกิดจากองค์ประกอบสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. มีผู้แต่งสร้างสรรค์ขึ้นมา ทั้งนี้มีข้อพึงสังเกตว่าผู้แต่งแต่ละคนย่อมมีภูมิหลังกันไม่ต่าง ๆ กัน ทั้งในด้านเพศ วัย ความรู้ ประสบการณ์ และอุปนิสัยส่วนตัว
2. สังคมที่ผู้แต่งดำรงชีวิตอยู่ ในแต่ละยุคแต่ละสมัยจะมีค่านิยมทางสังคมที่แตกต่างกัน

3. สังคมแต่ละหน่วยส่วนใหญ่มีใญ่อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมอื่นทั้งใกล้และไกล จึงอาจมีการผสมผสานคุณลักษณะหรือค่านิยมต่าง ๆ ให้มีลักษณะคล้ายคลึงกันได้ หรือมีอะนั่นก็อาจมีการปรับสภาพใญ่อยู่ในฐานะที่กลมกลืนกันในส่วนที่เป็นหลักใหญ่ ๆ แล้วแตกต่างกันไปบ้างในส่วนที่เป็นรายละเอียด¹

การเปลี่ยนแปลงสภาพของตัวละครในวรรณกรรม จึงไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเป็นเอกเทศ การเปลี่ยนแปลงสภาพในแต่ละครั้งล้วนสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และมีจุดประสงค์ทั้งสิ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาวะและเหตุผลของแต่ละคน จากวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุทรไทย ที่นำมาศึกษาี้ ตัวละครมีการเปลี่ยนแปลงสภาพ 2 ลักษณะดังนี้

¹ ชลธิรา กัสต์อยู่ และสุวรรณา เกรียงไกรเพชร "วิวัฒนาการวรรณกรรมสมัยอยุธยา" วิวัฒนาการของวรรณกรรมไทย หน้า 24

1. การเปลี่ยนสถานะภาพของตัวละครทางร่างกาย
2. การเปลี่ยนสถานะภาพของตัวละครทางจิตใจ

การเปลี่ยนสถานะภาพของตัวละครทางร่างกาย

การเปลี่ยนสถานะภาพของตัวละครทางร่างกาย หมายถึงการเปลี่ยนสภาพ .
ความเป็นอยู่ทางร่างกาย จากสภาวะหนึ่งไปสู่อีกสภาวะหนึ่ง อาจเปลี่ยนโดยความตั้งใจ
หรือไม่ตั้งใจก็ได้ หรืออาจเปลี่ยนสถานะภาพของตนเองหรือผู้อื่นก็ได้เช่นกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ
สถานการณ์และจุดประสงค์ในขณะนั้น การเป็นไปของการเปลี่ยนสถานะภาพของตัวละคร
ทางร่างกายมักปรากฏอยู่เสมอ หลายลักษณะ ดังนี้

1. การซ่อนตัว เป็นลักษณะที่ตัวละครยังไม่พร้อมที่จะเปิดเผยตัวเองก่อนถึง
เวลาอันควร ฉะนั้นจึงต้องซ่อนตัวในที่ต่าง ๆ ซึ่ถึงแก่ อัคราการ ได้ตั้งข้อสงสัยเกิด
ไว้ว่า ชีวิตตั้งแต่วัยเด็กของตัวละครเอกในนิทานทั้งหญิงและชายจนถึงวัยฉกรรจ์ เป็น
ช่วงแห่งการซ่อนตัวที่สำคัญ ก่อนที่จะมีโอกาสแสดงความเป็นวีรบุรุษ อันเป็นที่ประจักษ์
แก่บุคคลทั่วไป¹ จากวรรณกรรมที่ศึกษามักปรากฏการซ่อนตัวก่อนที่จะมีโอกาสผจญกับ
อุปสรรคต่าง ๆ อยู่เสมอดังนี้

1.1 ซ่อนตัวในรูปร่างที่แปลก แม้ว่าตัวละครจะมีเรือนร่างเป็นมนุษย์ก็
จริง ในช่วงวัยเด็กตัวละครต้องซ่อนตัวเพื่อปิดบังอำพรางรูปร่างที่แท้จริงของตน ด้วย
เหตุและผลที่ต่างกัน อาจจะเป็นเพราะยังไม่พร้อม หรือยังไม่ถึงเวลาอันควรในการ
เปิดเผยตัวเอง มักปรากฏในวรรณกรรมทุกเรื่องที่ศึกษา ยกเว้นเรื่องธินางค์ ซึ่ง
การซ่อนตัวในเรื่องแต่งกายที่แปลกเป็นไปในลักษณะต่าง ๆ กัน ดังนี้

1.1.1 ซ่อนตัวในรูปร่างสัตว์หรือพืช ปรากฏในเรื่องพระสุพรรณ-
เพชาและเรื่องธินางค์

¹ ถึงแก่ อัคราการ "การซ่อนตัว" ทัศนวิทยา หน้า 173

เรื่องพระสุวรรณเสนา

นางสุวรรณกานแก้วชอนตัวอยู่ในหอยกาม ทั้งแก้วทวารกนกระทั้งถึงวัย
เด็กเล็ก อายุได้ 7 ขวบ ถึงกลอนว่า

ทำพรตไร่ไผ่เป็นทั้งยามนอน
ผายอาวมาตย์มาตยาเสนาใน
ก่อกามแบบและสวี่มระไว้ม
คุณแล้วล้ำราชนารี

ทวารจะมีเพร่พลอยเป็นโฉน
เอาเล็กใหญ่เข้ากะแกะหันที
งามประโลมเน่งนัยนิวรี
นางเทวีนวธองคังทองทา
พระสุวรรณเสนา

เรื่องวสันตวงศ์

นางประทุมเกษรชอนตัวอยู่ในคอกบัว พระเพ็ชร์คำไฟพบคอกบัวที่นางชอนตัว
อยู่ในสระน้ำใหญ่คังคณางยังอยู่ในวัยเยาว์ จึงนำมาดูเลี้ยงไว้ ถึงกลอนว่า

เห็นโกสุมภ์พุ่มอนกัยังกัหัดลิบ
เพ้ากัณมิใช่ใบสเฟื้องเพื่องเคมตี
จึงหว่ายแหวกแกกกาหัดกัมาไค้
พระฤาษีคิใจไม้งังขัง
ถึงอาศรมชมพุดานสงสารสุด
จำจะคิดนิมิตรแปะไว้เทไกว

กุทุมคืบใหญ่ในบสระนรี
พระนุณีก่อนาคประหลาดจริง
ขึ้นบันโคกดีดูเห็นผู้หญิง
พระไม้งังเนนร้าวคนกลาไกล
เป็นมะนุศนาร์กัณนิวักกรไสย
แล้วควาไฟให้วสันตวงศ์

วสันตวงศ์

การชอนตัวในรูปกายที่แปลกของตัวละครทั้งสองนี้จะเป็นไปในทำนองเดียวกัน การชอนตัว
ในลักษณะนี้ กวีไม่มีการกล่าวถึงการเจริญเติบโต หรือการมีชีวิตอยู่ได้ทั้งในหอยกาม
หรือคอกบัวอย่างชัดแจ้ง ซึ่งลักษณะของการใช้ชีวิตและการเจริญเติบโตของตัวละครใน
ระยะการชอนตัวนี้ จะเป็นที่น่าสนใจและกั้นระหว่างกวีและผู้อ่านนั่นเอง

1.1.2 ช่อนตัวในเครื่องแต่งกายของนักบวช ปรากฏในเรื่องจินตาสุริวงศ์ และเรื่องจักรกฤษณ์ ส่วนใหญ่มักเป็นนางที่ตัวละครต้องประสบกับอุปสรรคในชีวิต จนเป็นเหตุให้ต้องออกผจญภัย และตัวละครได้ช่อนตัวในยามที่ไม่สามารถจะคิดลึนใจได้

เรื่องจินตาสุริวงศ์

นางสุวรรณอำภรช่อนตัวอยู่ในเครื่องแต่งกายพราหมณ์ ดังกลอนว่า

เทพเจ้าจึงแกล้งให้แจ้งกิจ	เราสถิตย์บนพระไท่รเจ้าไทรเหิน
ก็คล่องสารพยานัยมาเค็รเคี้ยว	ด้นแรงเรียวจอมขวัญวิญญู
จึงมาช่วยมิให้ภัยเป็นอุปสรรค	จะแปลงองค์ให้เจ้าไปในไพรศรี
เป็นธิดาคาเสไตเกรงไภยมิ	เสรีจวารีพลางบรรจงแต่งองค์นาง
เป็นพราหมณ์น้อยแหมน้อยบริสุทธิ	เหมือนบุรุษหาระพัดไม่ขัดขวาง
ได้ช่วยที่พวาร์ก็ดิศปาง	ประทานพลางสาบองค์พรหมมงคราญ
	จินตาสุริวงศ์

การช่อนตัวของนางสุวรรณอำภรในเครื่องแต่งกายพราหมณ์ ทำให้เกิดความเข้าใจผิดกับผู้อ่าน เห็น ซึ่งเชื่อว่านางมีเพศเป็นชายอันจะช่วยให้นางมีความปลอดภัย เป็นการช่อนตัวเนื่องมาจากความเมตตาและให้ความช่วยเหลือของเวลาดา

เรื่องจักรกฤษณ์

นางมาลีศรีสุคนธ์ช่อนตัวในเครื่องแต่งกายภุมิ บำเพ็ญพรตถือศีลภาวนาอยู่ในป่า ดังกลอนว่า

ทางย่นถ้ำล้ำหาคำพร	หยิบเครื่องครบเข้าครอบครองของไพร
มธัญญาอาภรณ์ห่อซ่อนไว้	แล้วเสกสาคอสอดกม่านาถ้ำทอง
...	...
มีศกการกราบกราบลง... ข้อความเตือน	ประณตยอมถวายคงพวงบุปผา
สมาทานธัมมศีลสมาธิ	บรรพห่มคนเป็น... ข้อความเตือน
แล้วสวนมนตรภาวนาวิชากิจ	จำนงจิตตั้งถืออย่างฤาษี

เวลาให้เข้าป่าหาควมมี

มาอันที่ศาลาเป็นอาจีน

จักรกฤษณ์

การที่นางมาลีศรีผู้ครองตัวในลักษณะเช่นนี้ เนื่องจากนางเกิดความน้อยใจใน
คำคำติของพระอิศราวงศ์เป็นบิดา และนางยังต้องการที่จะไปหาความสงบทางจิตใจ
นางจึงตัดสินใจซ่อนตัวอยู่ในเครื่องแต่งกายนี้

1.1.3 ซ่อนตัวในเครื่องแต่งกายของชาวต่างชาติ เมื่อตัวละคร
ต้องการอำพรางและปิดบังความจริงของตนเอง บางครั้งก็ใช้มซ่อนตัวในเครื่องแต่งกาย
ของชาวต่างชาติ ปรากฏในเรื่องจักรกฤษณ์ และเรื่องจินตาสุริวงศ์ ดังนี้

เรื่องจักรกฤษณ์

พระจักรกฤษณ์ปลอมกายเป็นชาวฝรั่ง และเปลี่ยนชื่อเสียงเดิมเป็นชื่อ
แอมบิन्ह รัชสาหาวาวัชรินทร์ เล่นก่อดวายหน้าพระที่นั่ง ดังคำสนทนาระหว่างท้าว
วัชรินทร์และแอมบิन्ह ความว่า

ถอดความคำแปลพระแอมบิन्ह

ทำเสียงแอมบิन्हกลังคักไม่ตรึง

พระบิดาข้าเป็นเจ้าชาวยุโรป

เอกฉก้องก้องราชमारकर

อันนามข้าชื่อแอมบิन्ह

เก็กรามกรรมาห์มาสุธาใจ

หนอกระษัตริย์ผู้ลุลความตามประสงค์

แจ้งนามวงษ์มีบูรพาภานุमारकर

ครองฉก้องก้องราชमारकर

เดิมแต่ก่อนเป็นฉก้องก้องราชमारकर

พระนางนี้แอมบิन्हใคร

จะไปไหนก็ต้องภาคลาจะจัก

จักรกฤษณ์

พระจักรกฤษณ์เป็นตัวละครเอก เมื่อได้เปลี่ยนสถานภาพโดยการซ่อนตัวในเครื่อง
แต่งกายของชาวต่างชาติ จึงทำให้คนทั่วไปเข้าใจว่าพระจักรกฤษณ์เป็นชาวฝรั่ง ดังนั้น
ตัวละครอื่น ๆ ที่เป็นพวกเดียวกัน คือ พระสุริยาภานุวัชรินทร์ นางมาลีศรีผู้ครองตัว พระเพ็ญ-
หะรินทร์ เป็นต้น ก็ต้องซ่อนตัวในลักษณะเป็นคนต่างชาติเช่นเดียวกัน

เรื่องจินดาสุวิวงศ์

นางทิพมณฑาซ่อนตัวโดยการปลอมเป็นท้าวชาา แต่งกายแบบท้าวชาา
เปลี่ยนชื่อเป็นระเด่นอังกาษา รวยข้าวจะมาทรงักขิยัระวาทำสงครามแย่งชิงนางกวัน
คังกลอนว่า

๑. ฝ่ายจอมมิงมาระศรีเข้าที่ตรง	ผูกพันทรงรักมั่นมั่นเองใคร
เสรีจันบรรจงทรงเครื่องเวียงอุไร	แต่งองค์ใหม่อย่างแขกโขนแปลกทรง
สรวนใส่เครื่องในจูเรีจเรีจนักกัศกร	วิไลล้นหลามงามระหง
หักกลบไม้เพชรสุวรรณอันมรรจง	พวงคันหยงกระบะห้อยคู่พร้อยพราว
สองนารีพี่เลี้ยงที่เคียงข้าง	ก็แต่งอย่างระวาา เลิศงามเชิดฉาย
พระโสมยงทรงสวสัศกรัศมิปราย	เราแปลงกายเปลี่ยนนามไปตามกัน
น้องนิยามยังกานาภิศกานวิ	นายโยธีพี่เล่นต้นามมิ่งหงัน
พี่น้ององยังละมาปฤทธรัน	แล้วจักกันเครื่องแต่งแปลงกายา
	จินดาสุวิวงศ์

1.2 ซ่อนตัวในรูปสังขารอุปถัมภ์ จากวรรณกรรมที่นำมาศึกษา พบว่า
การซ่อนตัวในรูปสังขารอุปถัมภ์ ปรากฏเพียงเรื่องเดียวคือเรื่องธินางค์ ดังนี้
นางแก้วกรธนิการซ่อนตัวอยู่ในรูปสังขารสัคว์ ซึ่งนับเป็นรูปสังขารที่ผิดไปจาก
ปกติชน นางมีรากก่าเนกมาจากนภชาวิกา แต่เมื่อนกสัควิกาถูกเหยี่ยวตัวร้ายถึงแก่ชีวิต
พระญีได้ชุบชีวิตให้นาง ดังกลอนว่า

พระญาริทธิเข้ารักษาฟื้น	คงคืนกลับมีชีวิตได้
เมื่อพักอินนฤฤกใจ	ว่าชีวิตมันไฉลงกับมือ
ยังกอบมีชีวิตรอดมาได้	กะนั้นก็กลับภัยไฟเสียที่ตฤา
อวิจิตุนันไฉลงในมือ	ช่วยชุบจนไว้ให้ฤาในโลกา
	ธินางค์

เมื่อพระฤๅษณ์จับตัวให้คนสาริกาเป็นมนุษย์ นางแก้วกรรณการก็ยังคงตัวอยู่ในรูปสังขารกับลักษณะในวัยสาวดี โดยอยู่ในรูปร่างที่โตใหญ่คล้ายยักษ์ ดังพรรณ

รูปกายกลายเป็นนางยักษ์	แคว้งกับวิสุทธมนุชญา
พันธุรากรากะพันล้านคำรา	แขนงทะลุคางเมื่อนางยักษ์
ยี่สิบชั้นทะลุลิ้นหาบิระ	ดูราศรีจึงจะพูดจาเป็นลัก
แต่ใจคำรามะก้าไม่มารัก	นางนงลักทำได้จริงใจจริง
	ชินวงศ์

นอกจากนางแก้วกรรณการจะนำพรารูปกายที่แท้จริงของนางให้คล้ายกับยักษ์มาร แขนงก็ยังเปลี่ยนสีอันไฟเพราะให้มีลักษณะเป็นไปในทำนองเดียวกับรูปพรหมสัณฐานของนาง โดยให้ชื่อว่า นางแก้วสัณฐาน

พระชินวงศ์ซ่อนตัวอยู่ในรูปสังขารอัปลักษณ์ เจ็บป่วยเป็นโรคเรื้อรังตั้งแต่ยังอยู่ในวัยเยาว์ รูปร่าง ผิวพรรณขรุขระ และเป็นแผลพุพองตลอดทั้งร่างกาย จนกระทั่งถึงวัยหนุ่ม ซึ่งการซ่อนตัวในลักษณะนี้ เป็นการซ่อนตัวโดยที่ตัวละครไม่เคยมอง จึงกล่าว

อยู่มานานจนพระกุมารโคเจ้าความ	เคราะห์ประจวบประจักษ์โรคนักฆ่า
ให้เสียสสารสละทวนทั่วทั้งกาย	พระนงญาเหี่ยวห่อคัสต์ใจ
เป็นโรคที่เรื้อรังไฟแต่ในชื่อ	มดหมอบเลียค้ำสัหาพังไม้
พระบิดามารดาซ่อนพระไท	จะเบียดฆ่าเท่าไรไม่รับยา
จนชะชะง่างเข้ามาได้สิบสอง	เป็นกำของทรงศักดิ์กับหมักหมน
เป็นหนองในโสฬศุดอกมา	เวทนากรอมกัมนานับนาร
	ชินวงศ์

1.3 ซ่อนตัวในรูปจำแลง ตัวละครมักนิยมซ่อนตัวในรูปจำแลง เพื่อลวงตาให้ผู้อื่นเข้าใจผิดในรูปจำแลงนั้น และต้องการจะปิดบังอำพรางร่างกายที่แท้จริงของตนไว้ ปรากฏอยู่ในทุกเรื่องที่น่าสนใจมาศึกษา ดังนี้

เรื่องธิดาวงศ์

นางปัทมราชธิดาในรูปจำแลงเป็นนางศรีโสภา แล้วความรอยแทนนาง
ศรีโสภาเข้าครองอยู่กับพระธิดาวงศ์ ดังกลอน

ฉันทรงให้เหมือนนางศรีโสภา

อันเยี่ยมเจกงามเหมาะแล้วเพรา

ดยากนี้สมใจเข้าในพลับพลา

กระษัตริย์ให้ในกรุศักดิ์

...

...

ธิดาธิดาหมายตามารมปลั่ง

เข้าแถมองค์เสนาในวาศรี

ธิดาวงศ์

เรื่องพระสุวรรณเสนา

เสนาเมืองชอนท้าวในรูปจำแลงเป็นนกกะยางทอง มาดลให้นางเกษรา
เห็นและเกิดความรักการ ดังกลอนว่า

ทุกกแล้วก็มาดลเพลงศักดิ์กลา

จึงแปลงกายกรายเลคอันผ่องใส

เป็นนกกายก็มาดลดูท่าไกร

แล้วไล่ทั้งทองเท่าทานทา

เป็นเพื่อนคลายพราญรอนใจเน่นกับมาด

พิศริษาขาวสะอาดสุดจะหา

พิศรีทองพองงามระราวดา

นกเทวบินไปยังไพรวัน

เห็นสององค์ล่งดูก็ไกรมิไ

ยางทองย่องเท่าไปไกรแล้วนก

ทำก้มก้มในอารัน

หวังจะให้เริ่มจับคืน

พระสุวรรณเสนา

เรื่องธิดาวงศ์

ผู้เจ้าทนต์ในรูปจำแลงเป็นนกกางทองมาดลพระธิดาวงศ์ ให้ไล่ตามจับจน
พดลทนต์กับวิวาร ดังกลอนว่า

๑ จักกล่าวถึงทนต์เจ้าเจ้าคัง
เทพเจ้าป่าดงในชาติ

เห็นทนต์เจด้อมนกกางทอง
แปลงอินทรีย์เป็นนกกางทอง

ออกเคียวเกาะเกาะเหยียบเหยียบสิ่งจรร
ไม่รับร้อนเบี่ยงยากทรูคาจหาร
แก่งรันทูห่างกลางทงคาน
ท่าอาการขึ้นพศนคณอง
คัลหน้างานนานมาทวงหน้าขึ้น
แสงรังคังโคกหินมีนของ
ดูเนื้อกัวทัวกายคังท่าทอง
งามผูกมองนิคกวางอยู่กลางพล
วันวงศ์

นางประทุมเกษรชวนตัวในรูปจำแลงเป็นศาลาพักอาศัย โดยต้องการสร้าง
กุศลให้ความร่มเย็นแก่ผู้เดินทางผ่านไปมา ดังกลอน

จบเพื่อบุสยบเกล้าป่าวประกาศ
เทวราชเรื่องอุทิศอุทิศ
ข้าจะเอาน้ำบันท้าวพิศา
หากายาข้าพเจ้า ข้าพนี้
ขอให้หลอ้งข้างเป็นนางนง
ชื่อนางกรรณไปถูกโอบกัษี
หนึ่งทองเนตรคังสองนี้ทองคี่
เป็นกัษีมีนามตามจินดา

...
หนึ่งขุนชาธานีทั้งสี่แสง
ข้าจะแบ่งออกไปให้เป็นเสา
สร้างทั้งสองของมีที่กายเรา
จักนึกเอาให้เป็นศาลาราย
หนึ่งเบื่องทองของข้าขอเป็นต้น
ให้คนยืนนอนนั่งเหมือนคังหมาย
หลังของเราเล่าเสร็จจัดรพงกณิกลาย
เป็นกระเบื้องเหลืองคางมุงหลังคา
กอลันสัตย์มีฐิฐารการประสงค์
พระวรองค์กลับไปได้เหมือนว่า
ทั้งร่างกายกลายเป็นศาลา
สะพานสงนกโยยกไป
วันวงศ์

เรื่องจักรกฤษณ์

พี่เลี้ยงของพระจักรกฤษณ์ เป็นผู้ชวนตัว คือชวนตัวในรูปจำแลงเป็นภู ทำ
ตามบัญชาที่พระจักรกฤษณ์ได้กำหนดไว้แล้ว ดังกลอน

๘ จึงโอบอานเวทูลสั่งกำบังเนกร
แล้วกลับกลายเพทเป็นภูน้อยคอยช่วยข้อม

ขึ้นพัดพัดพา ใต้พลทพญ์ครอบค้อม

คอบมองคอบมดูบุตรบุญที่ใด

จักรกฤษณ์

นางมาลีศรีสุคนธ์ไต่ขอแก้ว เป็นรูปจำแลงเป็นเพศชาย เปลี่ยนชื่อให้รับกับ
เพศ เป็นชื่อพระพิทักษ์เฉลิมวงศ์ นับเป็นการสะดวกอย่างยิ่งในการเงินปรารวมกับพระ
จักรกฤษณ์ซึ่งเป็นพี่ชาย จึงกลอนว่า

๑ กรีนบุราราชราศรีพระพี่น้อง

เข้าสู่ห้องตรงคงความมาดาสค

ทรงภูษาอาภรณ์บวรยศ

อะลงกฎแก้วแถมแถมสุวรรณ

พระน้องทรงงามระฤทธิรุก

หึงอาวูสงสารลายสะภาณัน

เป็นหยดเสีกลักชะลาวิลาวัณย์

พระพี่นั้นคือสาทรานาคตาโคล

จักรกฤษณ์

เรื่องจินกาสุวิวงศ์

นางทิพมณฑาซ่อนตัวในรูปจำแลงเป็นเพศชาย เพื่อสะดวกในการเดินทาง
กลางป่า จึงกลอนว่า

พระจินดา สวยพลางทางพิณศ

งานจรีกเหมือนหญิงทุกสิ่งสรค์

แสดละม่อมล้วนพร้งทุกสิ่งอัน

เว้นแต่ตนไม่เห็นรักเช่นศรี

พระธมปัดมัสมัยบเคื่องเลวย

หะดังเลยถึงจะโถมองค์โถมศรี

นุรกายายแก่งมิปรายกบเป็นที

เออพระพี่ใจจึงทะลึ่งง

จินกาสุวิวงศ์

พระจินกาสุวิวงศ์เกิดความอหังงในเพศของนางทิพมณฑา ในขณะทีนาง
ทิพมณฑาได้ซ่อนตัวอยู่ในรูปจำแลงนั้น

พระจินกาสุวิวงศ์ซ่อนตัวในรูปจำแลงเป็นเพศชาย เพื่อพิสูจน์ความจริงบาง
อย่างทีเกี่ยวกับตัวนางทิพมณฑา ซึ่งนางซ่อนตัวในเครื่องแต่งกายที่แปลกเป็นชาวชวา
จึงกลอน

ปลูกขางนางเขื่องย่างเข้าที่สร้าง
แก่งขางเทพเหวสุรารัก
จำเริญองค์ผไททรงทั้งน้องนาร
พระไชยธำมรงค์ชาตรีพรหม

...

ทรงมายังที่สถิตยนิมิต
กำลังหลับนิมิตพริ้มไม่ฝันปร
แล้วกษัตริย์กษัตริย์ประเดียง
วางไว้ข้างเบ้องขวานางงาม
ทำสำเนียงให้เหมือนเสียงเพาะฤทธิ์
ว่าถูกเกิดสองกระษัตริย์ศิยา

สำอององค์ทรงเครื่องประเดียงสุก
พระทรงศักรายเวทวิเศษพลัน
กลายเป็นราชเทวฤทธิ์ประคณัน
ถ้าถึงนั้นจงทำแต่เหมือนเหว

...

เห็นธำมรงค์ข้างมิทางแห
พระเลงแลพิศวงกายทรงงาม
บังเกิดเครื่องประคณองค์ทรงอร
แล้วทรงนามปลูกพระน้องทั้งสองรา
จะเจื้อยแจ้วจับจิตรนิมิต
เราจะมาแจ้งความความสำคัญ
จินตาสุริวงศ์

1.4 ซ่อนตัวในที่ลับ หมายถึงการซ่อนตัวในที่ลับตา ซึ่งเป็นสถานที่ที่
บุคคลอื่นตามพบยาก หรือในกรณีที่ว่าละครไม่ต้องการคิดต่อหรือพบปะกับผู้อื่น เนื่องมา
จากความจำเป็นทาง ๆ ของตัวละคร ส่วนใหญ่เป็นร่างอยู่ในวัยเยาว์ ซึ่งปรากฏใน
เรื่องจักรกฤษณ์ พระสุวรรณเดชะและฉันทวงศ์ ดังนี้

เรื่องจักรกฤษณ์

พระจักรกฤษณ์และนางมาตลีศรีสุคนธ์ซ่อนตัวอยู่ในเมืองมณฑล โดยเป็นบุตร
บุญธรรมของหัวหน้านัคนาราช เจ้าเมืองมณฑล เมืองมณฑลเป็นสถานที่ลับไม่มีใคร
ตามพบได้ ถึงกลอน

๑) ฝ่ายสององค์เขอไค้ทรงละคัมภีร์
หัวพระงุ้มองค์พระเนบไค้
ให้แก่องค์สร้างน้ำข้าเสวย
ทรงจึกแจงแสงสมโภชไปภูพาน

คู่แหม่น้อยขึ้นจิตรพิไลสม
องค์ทรมไวระนุระณบุตรี
ทางชมเชยปลื้มเปรมเกษมศรี
ประทานพิไลประคองทั้งสององค์
จักรกฤษณ์

๑) ท้าวหน้าพิงคะคีลคิโยใหญ่
เมื่อกล่าวคำคำสำคัญเป็นนัย
เมืองนาเนาเจ้าจะได้ครองไกรภพ
จึงปล่อยสองกุมาราทิ้งตามนุ
พอจะเลี้ยงเลี้ยงองค์ไกรภพราช
หนีให้แก้ววาทะนา
แจ้งบุญคุณงามละเบียร
เราไว้นครบุญคุณอมารณบง

แสนสิ่งเวทหนอนารถราชพง
ชีวทางจักรนี้จะมีบุญ
ทรงปรารพทุกกรของณองพูน
เนอละมุลจระงับคัมภีร
ทั้งสองนางทั้งบุตรศรีสมร
พลางรุ่งกรเอยอย่างเข้าบรวงทอง
วันนี้พี่ได้ลูกยามาทั้งสอง
ตกตามปลองเลื่อนลงมารองกัก
จักรภพ

พระจักรภพจะสอนนางประพรวรจันนีไว้ในเรือ ซึ่งไม่ต้องการจะให้ผู้อื่นรู้
จึงปลอบใจ เกือบกล่อมหาเหตุจนนางประพรวรจันนียอมซ่อนตัวอยู่ในเรือ ดังกลอน

๑) ฝ่ายองค์พระจักรภพออกเรือ
พระราพิงคะนั่งนึกทรงศฤงคารา
ครุบิสุรงวงษาการานี้
จำซ่อนนงคัสนิฐานาวัน

เห็นถึงเขตจักรภพครั้นนั้น
เราจากมาทำกิจนี้คิดกัน
แจ้งคะคี่จะพิโรธโกรธมะหันต์
ไว้ว่านั่นกว่าจะได้กลับไปเมือง
จักรภพ

เรื่องพระสุวรรณเสนา

นางเพชรสุวรรณและนางสุวรรณกานแก้วซ่อนตัวในที่เรือนค้ำยการเป็นบุตร
บุญธรรมของท้าวพิณนาคา โดยท้าวพิณนาคาไม่ได้ให้นางทั้งสองไปซ่อนตัวในเมืองบาดาล
แต่ได้แนรมิตปราสาทให้นางทั้งสองไปซ่อนตัว ดังความว่า

ถ้านมาถึงได้ถึงพนา
จึงนิมิตบรวงสุวรรณพื่อนรู้

ไม่ไกลไกลสาลาพระฤาษี
อีกทั้งแท่นมะดีที่บันทม

...
แล้วกัน: หลากกว่านั้นที่น้อยมารด

...
อยู่เกตุณกลาคพร้อมหน้านางสนม

คอยรับเรื่องให้ท่านกล่าวธรรม

เป็นมรดกกรมตำรวจราชนาที่

พระสุวรรณเฒา

1.5 ข้อพิพาทในบทบาทของคนเจียม ก้าวละครจะไม่แสดงไม่เด่น ไม่โอ้อวด

ซึ่งเป็นบทบาทของผู้คนน้อยคนโดยเจตนา มักเป็นไปในรูปของการมอบตัวเป็นศิษย์ เพื่อศึกษาหาความรู้ต่อไปในภายหน้า จะมีปรากฏในวรรณกรรมที่ศึกษาทุกเรื่อง ดังนี้

เรื่องนิเวศ

นางแก้วกรรณการันมอบตัวเป็นศิษย์พระฤๅษีพรหมเนศ

เรื่องพระสุวรรณเฒา

พระสุวรรณเฒามอบตัวเป็นศิษย์พระฤๅษี

เรื่องวิมลนงก

พระวิมลนงกมอบตัวเป็นศิษย์พระฤๅษีทำไฟ

เรื่องจินตาสูริวงศ์

พระจินตาสูริวงศ์มอบตัวเป็นศิษย์พระฤๅษี

นางพิภพเสตามอบตัวเป็นศิษย์พระฤๅษี

เรื่องจักรกฤษณ์

พระจักรกฤษณ์มอบตัวเป็นศิษย์ของท้าวอนันตนาคราช

นางมาลีศรีสุคนธ์มอบตัวเป็นศิษย์ของท้าวอนันตนาคราช

ในการมอบตัวเป็นศิษย์นี้ ถึงแม้ว่าตัวละครจะมีตำแหน่งที่สูงศักดิ์เพียงใดก็ตาม แต่ทว่าจะต้องแสดงบทบาทของตนไปตามสถานภาพของการเป็นศิษย์ การเป็นศิษย์ที่ดีก็ต้องรู้จักของครูบาอาจารย์ แสดงการยอมตนเล็ก ๆ น้อย ๆ ต่ออาจารย์บ้าง เช่น การปรนนิบัติให้ครูบาอาจารย์ได้รับความสุขความสบายเท่าที่ควร ตัวละครที่เป็นภักดิ์ต่าง ๆ เมื่อเปลี่ยนสถานภาพของตนในบทบาทของคนเจียม ต่างก็แสดงบทบาทของคน คือ โคมมอบตัวเป็นนักรบให้พระฤๅษี ดังความว่า

ทนอกระบิรปรนนิบัติพลุกพาไน
หาน้ำตามะลาหารการบำรง

นาระพันล้านสุภาพไม่หยาบมุง
ชะเมณมุงภาคเพียรเรียนพระมเตร์
จินดาอุรวังค์

กลองกลางสว่างมสงระวี
เร่กับน้ำคำหมากในทรงไธย
ทั้งฟูเรียมเนมมฤตฤกพุทธชา
นุติกรแสนเสาวพระโณมยง

คืนจากที่นับชมวันของไสย
แล้วไปเก็บผลไม้ที่ในถง
มาถวายไธยกาตามประสงค์
น้ำจิรปลงแต่จะได้ไควสา
พระสุวรรณเพชา

เรื่องชินวงศ์

นางแก้วกรรณการชื่อนทวิในบพมาคนเจียม เป็นธำมณธรรมคานหนึ่ง
นางทออาศัยอยู่กับทนายท่วยเมืองกาหลง ทั้งที่นางมีความสามารถ มีอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ
แต่นางก็มีใจโอบอก นางยอมมีใจขายทั้งทองอย่างคนเจียม ปรนนิบัติทนายให้
ความสุข มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งกลอน

...
ทั้งนี้ก็ไปหมีไธย
แกงข้าวกับหอมหมื่นฟ้งจี

นางทราชมัยของธกมาไม่หี
นิมิปลานิมิตหมุมารูชี
ทวาน ๆ มีเคาเหนียวเน้งน้ำฟ้งรวง

...
ใส่โตกขาวฟ้งวางเปนคู่
ทั้งทนายตายสว่างสว่างจี

...
นางโณมตรกลับเข้าไปอยู่ในที่
ออกจากห้องในหองฟ้งสองรา
ชินวงศ์

1.6 ชพนทวิโดยไปภาพสง ตัวละครจะเนรมิตภาพลงตาให้ปรากฏขึ้น
โดยที่ตัวละครมีส่วนรู้เห็น ซึ่งภาพลงตานี้มีส่วนในการเผยเฉื่อในการชพนทวิของตัวละคร
ไค้คี่ ซึ่งมีปรากฏในเรื่องฉนวนวงศ์เพียงเรื่องเดียว ทั้งนี้

พระวชิรวงศ์สร้างภาพของพระองค์ไว้เพื่อต่อสู้กับกองทัพของท้าวพรหมัน จึงทำให้
พระวชิรวงศ์พาดำวงศ์เนาวรัตน์หลบหนีไปได้อย่างปลอดภัย ถึงกลอน

พระทรงฤทธิ์ก็ถึงกำสรวลอัน	ท้าวไกรร เชยประทานสังวาลมา
แนวออกเทพบุรุษเหมือนคำสั่ง	ให้กำบังมีมิกข์ขันธ์
เป็นไอ้เพชรเจ็ดพันน้ำอาศ	ทั้งบังตาประจามิตรที่ดักบัง
แล้วยกกรรพายวีรดิษฐ์	ขออุทิศมาเจ้ากาถาช่วยบัง
หลานจะมั่งมีแปลงกายาเหมือนนางจ	ให้เก็ดทั้งรูปมาอาศ
ทั้งบุรุษและสตรีให้ครบ	อยู่ร่มแพนพิลหลังแล้วบังหลาน
ให้พ้นพันคนธรรมอันระพา	จงบรรดาให้มีคัมภีร์ทุกทิศไป
ถึงกลองก็มีฤทธิ์จะตีสอง	ให้ป้องกันทุกช่องอย่าสองใด
พระเสด็จพรางทางแพ่งแจ้งศรีไชย	เมรุไกรรเพียงจะพังกำสรวลฤทธิ์
เกิดเป็นจอมพลรบขึ้นครบ	อะเนกแผนบุรุษร้ายกายสิทธิ์
ถือดาบหรรษบุรุษประจามิตร	ทั้งสิบสี่ศักราชหมอกออกเป็นควัน
พระโคที่พิชิตอาศ	แผนนางลาบางไปกลางสวรรค์
ภวกายสิทธิ์ฤทธิ์รบกับคนธรรม	ภอกระวันสว่างช่วงเห็นดวงดี
ภวคนธรรมมันเห็นมาขึ้น	คนที่หลังก็เหมือนกะพระโสมศรี
รูปเมรุไม้นึกบุตรพระบุตร	แต่โยธาได้ที่โหนดมา
	วชิรวงศ์

จะเห็นได้ว่าตัวละครต่าง ๆ ชวนตัวในลักษณะต่าง ๆ กันไป ซึ่งการชวนตัวนี้
ย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่ตัวละครต้องประสบ ทั้งที่ตัวละครชวนตัวด้วยความเต็มใจ หรือ
ความไม่เต็มใจก็ตาม แต่ทั้งนี้การชวนตัวย่อมมีสาเหตุต่าง ๆ กันไป ดังนั้นจึงนิยม
สร้างเหตุการณ์ให้ตัวละครต้องประสบ และมีการชวนตัวเพื่อความเตรียมพร้อมที่จะเปิดเผย
ตัวและเผชิญกับเหตุการณ์ข้างหน้าต่อไปอย่าง เป็นเหตุเป็นผลกัน

2. การแต่งงาน นับว่าเป็นการเปลี่ยนสถานภาพของตัวละครโดยทันที และเป็นโดยอัตโนมัติ จากชีวิตเดี่ยวที่อยู่กับพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง ไปเป็นการใช้ชีวิตที่ต้องมีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น เมื่อสถานภาพของตัวละครเปลี่ยนไปเพราะการแต่งงาน บ่อมทำให้บทบาทของผู้ที่แต่งงานเปลี่ยนไปด้วย กล่าวคืออยู่ในสถานภาพใหม่ มีการใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลอื่น ถึงแม้ว่าการแต่งงานที่เกิดขึ้นนี้จะเกิดจากการจัดหาคู่แต่งงานกันตามประเพณีนิยม หรือตัวละครพึงพอใจและได้เสียกันเองก็ตาม บ่อมถือว่า ตัวละครย่อมเปลี่ยนทั้งสถานภาพและบทบาท

การเปลี่ยนสถานภาพโดยการแต่งงานที่ปรากฏในวรรณกรรมที่ศึกษานั้น ปรากฏเสมอ ๆ แทบทุกเรื่อง เป็นที่น่าสังเกตว่า ตัวละครฝ่ายชายได้ผ่านการแต่งงานมากกว่าหนึ่งครั้ง ในขณะที่ตัวละครเอกฝ่ายหญิงมีโอกาสนในการแต่งงานได้เพียงครั้งเดียว อาจเนื่องจากสังคมไทยในสมัยนั้นยอมรับให้ชายสามารถมีภรรยาได้หลายคน และในขณะเดียวกันสังคมไทยก็ไม่ยอมรับให้หญิงมีสามีมากกว่าหนึ่งคน จะเห็นได้ว่าทั้งการแต่งงานที่ปรากฏในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

เรื่องชินวงศ์ พระชินวงศ์มีชายา 5 องค์ คือนางแก้วกรรมนิการ์ นางศรีโสดก นางสร้อยสุวรรณ นางจันทร์สุภา และนางสุมิจดา

เรื่องวิญนางค์ พระวิญนางค์มีชายา 3 องค์ คือ นางประทุมเกษร นางกาสิวัน และนางวงศ์เนาวรัตน์

เรื่องจักรกฤษณ์ พระจักรกฤษณ์มีชายา 2 องค์ คือนางสุวรรณโกเมศ และนางประพรตวันงี

เรื่องจินกาสุวิวงศ์ พระจินกาสุวิวงศ์ มีชายาหลายองค์ เช่น นางทิพนมพา นางสุวรรณอำภร นางกนิบ นางรัศมี เป็นต้น

ส่วนในเรื่องพระสุวรรณเลขา พระสุวรรณเลขามีชายาเพียงองค์เดียวคือนางเกษรสวรรค์

ในกรณีที่วรรณกรรมที่นำมาศึกษามีเรื่องจบโดยสมบูรณ์เพียงเรื่องเดียว คือเรื่องชินวงศ์ จึงกล่าวได้ว่า ชายาที่แท้จริงของพระชินวงศ์มีเพียง 5 องค์ ดังกล่าวมาแล้ว

ข้างต้น แต่ในเรื่องอื่น ๆ ที่ศึกษาอีก ผู้เขียนใช้ศึกษาเพียงตอนหนึ่ง ๆ เท่านั้น จึงไม่
อาจจะสรุปได้ว่าตัวละครเอกฝ่ายชายจะมีชื่อย่ออีกเท่าใด

ตัวละครที่เปลี่ยนสถานภาพด้วยการแต่งงานนั้น มีข้อสังเกตเกี่ยวกับลักษณะการ
โคจรของของตัวละครเอก จะเป็นไปในลักษณะ ดังนี้

2.1 ผู้ใหญ่เห็นสมควรจักให้หมั้นครอง เมื่อผู้ใหญ่เห็นว่าบุตรหลานของตนมีวัย
อันเหมาะสมในการครองเรือน จึงจักให้แต่งงานตามประเพณีนิยม ปรากฏในเรื่อง
อินวงศ์ วังวงศ์ และพระสุวรรณาพา ทั้งนี้

เรื่องอินวงศ์

ท้าวทวงค์สังสาร ไปสู่ขอนางศรีเสกธิดาท้าวจักรการให้แก่พระอินวงศ์
เมื่อทั้งสองยังอยู่ในวัยเยาว์ ทั้งความในดราที่ท้าวจักรการคบคิดลง ถึงภตอน

มหาเสน่ห์คลั่งวาทอันถวาย

ซึ่งพระอึ่งจงจิตพระพิดา

ก็มีพระไทที่จะไ้มจร่วมยาต

คงไม่คดคดฉาวพระบารมี

แม้นพระอึ่งทรงพันกรัญญา

จะเสกครองครองเคียงพระเวียงไธ

พระบุตรที่สุดที่จะส่งไค้

มาปักป้องครองศักดิ์เมถึงจักระภาน

คังแคคั่นจันปลายไมกังชา

ก็เหนแนแต่ว่าไมตรีมี

ผ้าพระบาทจึ่งทราบพระยานในสารนรี

แด่บุตรีพระองค์เคียวเปลี่ยพระไท

ส่งอึ่งโอรนสานันมาให้

ขอพระอึ่งจึ่งได้ทราบพระยาน

แม้นพระไทจะร่วมวังจึ่งส่งสาร

ภอสิ้นสารมหาเสน่ห์จุลิกอร

อินวงศ์

เรื่องวัญวงศ์

พระฤๅณาไฟได้จัดพิธีอภิเษกพระวัญวงศ์กับนางประทุมเกษรกลางป่า ทั้งเช่น

เห็นพื้นองสองนั่งอยู่ทั้งคู่

งามนางงามพระหนอทั้งวอกราย

พระขรรษาแลลั่นทะลึงพิศ

นึกเอนคูกังพระจันทร์เมื่อวันหงาย

เห็นคล้าย ๆ กันทั้งสองเหมือนห้องเคียว

แล่นกสิยก็คือน้ำใจเฉลียว

สองพี่น้องนี้เหมือนทองทั้งแท่งเงา
จะแตกสองครองคู่ให้อยู่สุข
ถูกขมขื่นนี้คือพระไคร้กรวญ

ถูกขมขื่นเพราะคมเหน็บสรว
ให้ภัยทุกข์ปรีเปรมเกษมสรว
แล้วชักชวนให้ไสยาในราตรี
วัดนางศ

พระสุวรรณเสนา

ทำกริยาคางค์เสกัวประสาธน์พามพระจินตนาบรังสรรค์ เกิดความพึงพอใจ
ในรูปโฉม จึงยกนางสุวรรณกานแก้วให้เป็นคู่อภิเษก ดังกลอน

ว่าดูรายาจิตรเจ้าคิดปอง
จะรู้ว่าอยู่หลังคาน้ำใจ
มาไปด้วยนิคายังธานี

จะเหี่ยวทองตามหาเห็นชาติ
จึงจะไค้พบกับทั้งสองศรี
พอจะให้บุตรวิไลทรง
พระสุวรรณเสนา

2.2 ทวีละครเลือกคู่ครองเอง ซึ่งต่างก็พึงพอใจในรูปโฉมของกันและกัน
มักจะปรากฏในวรรณกรรมทุกเรื่องที่น่าสนใจมาศึกษา ดังนี้

2.2.1 ทวีละครหญิงเป็นผู้เลือกคู่ครองเอง โดยการเลือกชายที่พึงพอใจ
ปรากฏในเรื่องวัดนางศ ชินวงศ์ ดังตัวอย่าง

เรื่องวัดนางศ

นางกาสีวันพึงพอใจในรูปโฉมของพระวัดนางศ นางจึงทำมนต์เสน่ห์เพื่อให้
ได้ร่างกายของพระวัดนางศมาเป็นคู่ครอง ดังกลอน

สองไสยาสน์ปราสาทแก้วอันพรพราว
นางแสนกนกนเกาได้เคสล้ำห
ปรนภิภักพัชร์ที่นาคพัน
เฝ้าโสมเส้าอาพระไทยไพบองมัว
ถูกเชิงนางหงทำชั่วแสน
จนทราบถึงพระนิศุราธมาตุรง

พระเนบนางนี้ถุ่มลอบจูณสาย
ค่อยเคสลอนคดวยรูมวังที่คั่งคัว
เกาที่คั่นหลังไหลไค้เป็นผัว
เพราะไค้ผัวนุมนั่นอันแอนองค
พระรวตเรรภัยไกรจนโศกหง
สองพระองค์เปรมปรีดิ์พระไทย
วัดนางศ

เรื่องธิดา

นางแก้วกรรณการเลือกพระธิดาเป็นคู่ครอง ทั้งที่พระธิดายังป่วยเป็นโรคเรื้อน นางธิดาสาธิตาอาการป่วยของพระธิดาเพื่อจะได้รักษา ทั้งคำรำพึงของพระธิดา ว่า

หม่อมฉันนี้นักหนาป่วย	นักหนาโรครุนแรงเสียได้
หม่อมฉันนี้จริงกริ่งพระไท	ทั้งโรคใหญ่ร้ายเหมือนอย่างนี้
พูดว่าป่วยเพียงทนายหมายเป็นคู่	ไม่ว่าจะรักใคร่ประสาใด
บรรดาภักษมาไม่รักกัน	แค้นรักผิวพรรณฉันนี้
	ธิดา

นอกจากนี้นางสร้อยสุวรรณก็เลือกคู่ครองเองตามความพอใจ ดังกลอน

๑ ลูกกระสือรักสุภาพชาย	ก็รักกักรองกริมมิ่งมิ่งของ
บางนึ่งนิกรรักคิดจิตซนง	เบ้ามะหาดสวยสองเตนในใจ
นางแลลลอคทอของแก้วพระรัก	ลวดลายรักพร้อมพรั่งนงไส
โหมวังมองไม่คงบระสงคพระองค์ไร	จึงกลับหลังเขาวังในทูนมีคา
ไม่ประกอบรอบพระไททุกไป	มีแต่ญักษ์ผู้มีสง่า
ไม่ประกอบรอบใจในย่นา	เป็นวาสนายังไม่สับประจบใจ
สมเด็จท้าวที่ศักดิ์จักระวัค	ท้าวจึงตรัสปล่อยทีละอัสสไ
คิดค้นมาหนาวาการสงสารพระไท	ไม่ชอบใจแล้วก็ตามแต่ทราชมเย
พวงนึ่งจะมีอีกไม่	เลือกหาว่าจะโดยลูกเอย
ให้ใจคิดตั้งมาที่ทราชมเย	พระบิดาก็ลาเสวยมาทันที
	ธิดา

ครั้นเมื่อนางสร้อยสุวรรณพึงพอใจในรูปโฉมของพระธิดา นางจึงเลือกพระธิดาเป็นคู่ครองด้วยวิธีดองพวงมาลัยให้สามคอกของพระธิดา ดังกลอน

...	ตรอยสุวร รยทอหัททะนามา
เพนพระองทรงโถมประโถมเส็ด	ล้ามะนุคสุดประเส็ดเส่นหา
ไหววาวความความรักนักรักรา	เส่นหาข้มพรายหยห่ล้อง
...	...
จึงปลัดทองผางมาไลเข้าไสสรวน	ทวยรักรวมใจจิตพิระวง
แสงโถมฉายเงาถวายบังคมลง	เชิญพระองขึ้นเฝ้าทาวบิคร
	จินวงค์

2.2.2 ศัสดะกรเอกฝ่ายชายพึงพอใจในรูปโฉมตัวสะกรเอกฝ่ายหญิง ทั้ง
ปรากฏในวรรณกรรมที่ศึกษาทุกเรื่อง เช่น
เรื่องจักรกฤษณ์

พระจักรกฤษณ์พึงพอใจในรูปโฉมของนางสุวรรณโกเมศ ทั้งกลอน

๑ พระจักรีลอมมาลีหันล้อง	พดางข้มย่องปรีเปรมเกษมสร
เหมนางว้ายกรงนาใกล้ลิ้มใจกรัน	อ้ารับขวัญเบ้มข้มอยู่พริ้มเพรา
เหต้อหักห้ามความรักสุทนต์จิตร	กะเน็งคิกจะใครโถมโถมเฉลา
หวังให้นางเหนของคัพพชดำเกา	ยกหัวเม้าเวรกลายซึ่งกายบง
	จักรกฤษณ์

เรื่องจินคาสุวิวงศ์

พระจินคาสุวิวงศ์พึงพอใจในรูปโฉมของนางทิพสุคนธ์ จึงเข้าเฝ้าโฉมจนได
นางเป็นชายา ทั้งกลอน

พระทรงศัทนต์จิตรคิกองน	องค์สุคนจะอยู่ไหนไม่กระจำง
มีสุนทรเรือกเคจรมาถามพลาง	ให้น้ำทางห้องอะนงคองค์สุคนธ์
...	...
เห็นโฉมศรีอยู่บนที่แท่นไศยาศ	ภูวนาฏนึ่งพิณพิศไสม

นางละนงศ์ยังทรงโศกาไฉ

พระนังเริ่งเคียงองค์นางนงศ์กับ

ศรีปลอบแก้วาทะวิธาวรรณ

เอาละไมโลภก็ควรว่าจางัด

ขอรชกสะไมบางพลางรับขวัญ

อนาโศกศัณย์ก็เคยนองไมทองการ

จินตาสูริวงศ์

2.3 การลักพาหนี ศัวิศกรเอกฝ่ายชายจะเป็นผู้ลักพาตัวศัวิศกรเอกฝ่ายหญิงหนี โดยที่ศัวิศกรเอกฝ่ายหญิงมิได้ยินยอมหรือตกลงปลงใจด้วย แต่เมื่อได้ใกล้ชิดกัน ศัวิศกรเอกฝ่ายหญิงก็ยินยอมเป็นคู่ครองด้วย ดังที่ปรากฏในเรื่องพระสุพรรณเลขา และเรื่องจักรกฤษณ์ ดังนี้

เรื่องพระสุพรรณเลขา

พระสุพรรณเลขาลักพาตัวนางเกษรสุวรรณศรีศาหาวรรณสุริจักร ขณะทีนางกำลังหลับอยู่ในปราสาท ถึงคำอุบายที่พระสุพรรณเลขาปรึกษากับม้าทรงที่กล่าวว่

ว่าดูรามาแก้กันให้ครา

ออกมาชมสวนชวนอันเฝ้าวาร

เราจะไปหลอบลักพระธิดา

คำวนนี้ภูที่จะชอบคน

วันนั้นนางบุตรีศรีสมร

อรชรอนอ่อนแอ่นาพิงบล

แต่จะตองไคลศสาทางเวฬ

พระแจ้งข้ออะนุสนธิ์ทุกประการ

พระสุพรรณเลขา

เรื่องจักรกฤษณ์

พระจักรกฤษณ์ลักพานางประพรธวัชหนีออกจากเมือง ในขณะที่นางกำลังหลับอยู่ในปราสาทเช่นกัน ดังกลอน

๑ ฝ่ายประพรธวัชนิกรสนิด

สร้างมนตราอาคมพันสมประคิ

ศกพระไทยไหวหาคอนารกิจตร

ทริสเรียกสี่พี่เลี้ยงเคยเคียงกาย

เมื่อทรงฤทธิลอบเข้ามาลักพาหนี

พลิกอินทรีย์จรกระษัตริ์สำคัญกาย

สมรมิตองค์นี้มิ่งขวัญหาญ

ไม่เห็นหายก็จจะกันสนธิ์วัน

ทั้งปรางศรีที่สถลก็มิคเนตร
เห็นมันเห็นแบบกายนิกายครัน

กลักรายเพรแสงเห็นเป็นกำปั่น
จำกักรหมันแนประจักษ์ไปด้กมา
จักรกฤษณ์

2.4 เทพธัมสม มีสิ่งเห็นธรรมชาตมาเกี่ยวข้องช่วยเหลือให้ตัวละครเอก
ได้เป็นคู่ครองกัน มักเป็นเทวดา ซึ่งปรากฏเฉพาะในเรื่องธินวงศ์ ดังนี้

เทวดาอุ้มเอาพระธินวงศ์ไปไว้บนปราสาทของนางสุมิจดา ธิดาหัวไกรจักร
ในขณะที่ตัวละครทั้งคู่กำลังหลับอยู่ ในที่สุดพระธินวงศ์และนางสุมิจดาก็ได้เป็นคู่ครองกัน
ดังกลอน

อุกถาวความทรมไวยูในยศ
อนิจจามาลับหมื่นตังจิต
สิ่งสารองค์ทรงสักพระจักรี
ครันจะนั่งถึงไวยกไวยศ
พรอมจิตติดกันควยพันใจ
อุมวางเคาปรางมาทประสาชโย
ไหยนณเรียงเคยงกันชะหยันก็

เทพะในยไพยระหังเห็นปรางนี่
เราจะซิกทำยังโรยไวยอนนี่
ยุพังพีเห็นช้วนจะบันไล
เทพะทุกราบิระจะคิโย
อุมพระองค์ทรงไวยมาพันที
นางทรมไวยสุมิคดามาระบิ
ผลวกัมหลังยังที่พะนาวา
ธินวงศ์

การเปลี่ยนแปลงสภาพของตัวละครโดยการแต่งงานนี้ ส่วนใหญ่มักมีผลต่อตัวละคร
เอกฝ่ายหญิง เพราะตัวละครทั่วไปในนิทานทรงเครื่อง ตัวละครฝ่ายชายมักจะมีบุคลิกเด่น
อยู่แล้ว คือ เก่งกล้า มีความสามารถ มีวิชาความรู้ และมีลักษณะของความเป็นผู้นำ
อยู่ในตัวเอง ฉะนั้นเมื่อตัวละครเอกฝ่ายชายเข้าสู่วัยหนุ่ม ย่อมจะต้องไปหาหญิงงามมา
เป็นภรรยา ครั้นเมื่อตัวละครได้งานวัยแต่งงานแล้ว สภาพภาพและบทบาทต่าง ๆ ไม่
เปลี่ยนแปลงไปมาก ตัวละครในนิทานมักจะไม่ระบุมการทำมาหากินเพื่อความอยู่รอด บท
บาทต่าง ๆ ของตัวละครเอกฝ่ายชายก็มักจะไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ ไม่มี
การค้นร่นต่อสู้เพื่อเศรษฐกิจใด ๆ ถึงแม้ว่าตัวละครเอกจะมีภรรยาหลายคน

ตัวละครฝ่ายหญิง เมื่อผ่านช่วงวัยของการแต่งงานมาแล้ว สถานภาพย่อมจะ
เปลี่ยนไป บทบาทก็เปลี่ยนแปลงความไปช่วย ทั้งใจชีวิตคู่ ต้องทำหน้าที่ภรรยาที่ดี
คอยดูแลเอาใจใส่และปรนนิบัติสามีให้ได้รับความสุขสบาย เหมือนกับการยอมพลีร่างกาย
เป็นทาสรับใช้ เป็นบุญตามที่ดี เป็นอัน จึงฉีกกระเจียนนี้ก็เป็นลักษณะทั่วไปของหญิงไทย
ในสมัยนั้น

3. การจากไป หมายถึงการเปลี่ยนที่อยู่ของตัวละครที่สำคัญตัวใดตัวหนึ่งใน
วรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ การกระทำทั้งนี้ ล้วนมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของตัว
ละคร ซึ่งมีทั้งการจากไปแบบชั่วคราว และการจากไปแบบนิรันดร์

การจากไปแบบชั่วคราว เช่น การอดบ การพลัดพราก หรือการตายแล้วแต่
ได้รับการชุบชีวิตให้คงคืน เป็นต้น การจากไปแบบนิรันดร์ เช่น การตายจาก
ซึ่งจากวรรณกรรมที่นำมาศึกษานั้นพบว่า ตัวละครไม่ยอมสร้างเหตุการณ์ให้ตัวละครมีการจาก
ไปแบบนิรันดร์ แต่มักสร้างมุ่งให้ตัวละครมีการเปลี่ยนสถานภาพโดยการจากไปแบบชั่วคราว
เท่านั้น

3.1 การจากไปแบบชั่วคราว เป็นการเปลี่ยนที่อยู่ของตัวละครในรูปของ
การสลับ การพลัดพราก หรือการตายแล้วแต่ได้รับการชุบชีวิตให้คงอยู่ มักปรากฏอยู่ใน
ทุก ๆ เรื่องที่นำมาศึกษา ดังนี้

3.1.1 การพลัดพราก ตัวละครต้องพลัดพรากจากกัน การจากไป
ชนิดนี้มีผลทำให้ตัวละครต้องเปลี่ยนสถานภาพไปต่าง ๆ กันตามสถานการณ์และเหตุผลของ
ตัวละครในแต่ละเรื่อง ดังตัวอย่าง

เรื่องชินวงศ์

นางยักษ์ร้ายมาลักเอา ตัวนางศรีเสวกรไปทิ้งไว้ในป่า แล้วเปลี่ยนสถานภาพ
ของตนเองให้เหมือนนางศรีเสวกร โดยซ่อนตัวในรูไม้จำแลง นางศรีเสวกรและพระชินวงศ์
จึงต้องพลัดพรากจากกัน ดังกลอน

อภัยร้าย ๆ พระเวศวิเลศสะกฏ
ทั้งไพร่นายหยดเหง้าไม่รงใจ

ก็หลัดมอเงียบละงักตั้งคักไส
ย่องเข้าไปไหนพระองค์รงนิศรา

...
 แก้วมธุระนงค์มธุรีไฉว
 มณีมาไปโกศพลัมพลาในราตรี
 ให้นางตื่นรับแหม่นเนื้อความนาง
 สงสารนางกลางคืนควมมธุรา

...
 อันเยี่ยมเขกกาไปในไพรบุรี
 อสุรีรายเวทวิเสศกัศิกา
 แดกอรมา้งเป็นยังไรที่ไหนเล่า
 เสียงยักยักไถถามเนื้อความนาง
 ชินวงศ์

สองพี่เลี้ยงของนางสรวรรณมาตักพาตัวพระชินวงศ์ไป จึงทำให้พระชินวงศ์
 ต้องพลัดพรากจากชายาทั้งสอง คือนางแก้วภริณิการ และนางศรีไฉว กังกลอน

คืนนี้มารอรพระเวทวิเสศกัศิกา
 สงสารพี่เลี้ยงอสุรีนก็ยินดี

ก็อรกับดั้มคทั้งกรุงบุรี
 คืนไปคนบนที่มณฑิยันทอง

...
 สองยักยักเร้าเร้นนึ่งใจ
 ออกจากประสาคนชอบใจจึง

...
 ดมพระองค์ทรงใจไมเกรงกรัง
 หมายจำเกาะเกาะถึงมาเมื่อมาร
 ชินวงศ์

เรื่องวสันต

นางประทุมเกษรถูกขับไล่ออกจากเมือง จึงทำให้พระวสันตจึงต้องพลัดพราก
 จากนางประทุมเกษร และมีอิทธิพลทำให้นางประทุมเกษรต้องช้อนตัวอยู่ในรูปจำแลง เป็น
 ศาวตพิกาสัยกลางป่าใหญ่ กังกลอน

กรุงกระบะศรีตรัสสั่งสีกวามาตย์
 ออกไปส่งคงศาวตพระตาไฟ
 ว่าเราหวังตั้งหนารับมาไว้
 ไม่เหมือนตฤกษะรังสีนึ่งถึง
 จะเสกถูกปลุกปลองลงกับยัก

ให้น่านารถประทุมทองอันเองใส่
 บอกเธอให้รู้ความแต่ตามจริง
 ก็หมายใจให้เป็นจอมกระหม่อมหญิง
 มีแต่สิ่งอันประมาดรำคาญเคือง
 จะฤาศน์ก็สืบหลวสิ้นฟ้าเหลือง

จึงได้นำนางออกมานอกเมือง

ทานแจ้งเรื่องราวให้โล้ใจความ
วันนางศ

เรื่องจินตารัง

นางกุฎายักษ์รายลักพาตัวพระจินตารังในขณะที่กำลังหลับอยู่ จึงทำให้
พระจินตารังต้องพลัดพรากจากนางทิพมณฑา และทำให้ทั้งสองต้องออกติดตามหากัน
ถึงคำรำพึงของพระจินตารังว่า

๑ ฝ่ายพระองค์ทรงฤทธิ์อคราช
คิดถ่มมลาสาธิตให้รู้จวล
เห็นอื่น ๆ มิได้ชื่นชมนัย
โอเจ้าเกาะเพราะห่ามจะทำอะไร
แม้จะสุขทุกข์จะทุกข์โศก
เมื่อไรจะยลภักกรรมลดาทอง

สถิตย์อาศัยกับน้องหยไม่วายหวล
บ้านนั้นวาลสถิตย์แห่งตำแหน่งใด
จะเทียมศรีเยวระภาภิหาไม
ทุกกรุง ไกรหาจบไม่พบน้อง
เวรวิบัติฝ่ายพี่มีแค้นมอง
ชมแต่น้องต่างองค์ละนงค่นาง
จินตารัง

3.1.2 การฉกฉวยปรากฏในเรื่องชินวงศ์เพียงเรื่องเดียวดังนี้

ท้าวศพัทธ์ พญายักษ์สถิตมาจนถึง 15 วัน แค้นนางแก้วบรรณการมาช่วยรักษา
ให้ฟื้นคืนชีพมาได้ ซึ่งถือว่าเป็นการจากไปแบบชั่วคราว ดังกลอน

๑ มาจะกล่าวถึงท่านท้าวศพัทธ์
ลุ่มมันจับหัดบึงไม่ตึงตน
จะนวกนคืบคืบเข้าสักรั่วไค
ทั้งหมอนวาทหมอยาคูตากัน
ออกแซ่ของรื่องหาพะณามาร
กลางวันกลางคืนครั้นเคร่งวังเวงใจ

พญายักษ์แจ้งทูลแห่งหน
ไม่สิ้นชั้นแอนคายมาหลายวัน
ท้าวหมีโคสะติมาเพียงอาสน์
มะเหียรินางกานันสนิมใน
เสียงสะท้านภุทะลัมพิบไหว
กานักไคสืบหาท้าววาร
ชินวงศ์

3.1.3 การตายแล้วได้รับการชุบชีวิตได้คงอยู่ ซึ่งนับว่าตัวละครมีการจากไปแบบชั่วคราวจนเกินไป ปรากฏในเรื่องชินวงศ์ และเรื่องวิณวงศ์ ดังนี้

เรื่องชินวงศ์

นกลักริกากุญแจยาวทำร้ายถึงชีวิต พระฤษีได้ชุบนกลักริกาให้มีชีวิต และชุบชีวิตให้เป็นนางมณีนุช สถานภาพเปลี่ยนจากนกลักริกาเป็นนางมณีนุช ดำเนินบทบาทไปตามชีวิตมณีนุช ดังกลอน

พระสัทธาคามายังอาสัสม
จะอ่านนายช่วยไว้มิให้ตาย

...

ถึงอาสัสมพระพรหมเมศ
กุหลาบของกองอักษีก็นิมา

...

แคว้นนางสิ่งในกลางพิพิณ
พระโคกมพรหมเมศวิเสศ
ให้ไฟถ้อยลับร่างเป็นนางมณีนุช
ทุกสิ่งอันระพันจะนาคมน

โดยนิมิตครองศรีกนกหมาย

หน้าเสียตายเสียงเพราะฉ้อเลาะคิ

...

อาณพระเวทวางอาร์มอาคมกล้า
นกลักริกามีชีวิตนาคมนิโค

...

ก็สาบสูญสิ้นวรากของปักษี
เสกवारี่ปราชัยประหระพรหม
บาวีสุพงามจริงทุกสิ่งสม
ทั้งแก้วเกษเนคมเป็นนวลจัน
ชินวงศ์

เรื่องวิณวงศ์

มาทรงคูชีพของพระวิณวงศ์ต้องออกอาหารและน้ำตายไป เนื่องจากการขาดการเอาใจใส่ดูแล ดังกลอน

จนมาทรงลงนอนก่ายนอนหัว
ทั้งเครื่องอาณมานหน้าห้ายสายผูกขัว
พระอรุณฤทธิ์คั่นไค้ไปคูมา
มาครั้นบอกอักษิเรศพระเนตรแดง

รกริกราว้องไม่ออกกลีกลอกหัว
คูทั้งวิณอนตายหยก่าแพง
เห็นอาพมวณมรณนิ่งนอนแข็ง
ชรงกรรแสงรักนพญาอาพพณ
วิณวงศ์

แต่การจากไปโดยการตายของม้าทรงคู่ชีพนั้น ก็ได้รับความช่วยเหลือจากพระพุท
 ธิ์ไฟที่ช่วยชุบชีวิตให้คืนชีพ อีกทั้งยังเพิ่มอิทธิฤทธิ์ให้แก่ม้าทรงนั้นด้วย ดังกลอน

แล้วสิ้นหนอผู้ร่วมชีวิต่างภพ	ให้ลากศรมึงม้าเราพาเรา
พระธรรมาอาณมเทบนเบา ๆ	ผู้เป็นเจ้าจับสังขรหลังน้ำมนตร์
บัดนี้ใจโศกกลับเป็นน้ำ	ยืนยันอำนาจอรุณรุ่งถึงพองชน
เป็นภาวธรรมีเฝ้าของศกนธ์	เร่งคำรณฤทธิแรงอุเบียงชน
	วัฒนวงศ์

การจากไปด้วยการตายและได้ชุบชีวิตให้คืนชีพนี้ มักจะปรากฏอยู่เสมอ ๆ ในตัวละครประกอบ จากทุกเรื่องที่ผ่านมาศึกษา และมักจะได้รับการชุบชีวิตจากตัวละครเอกเสมอ ๆ และเมื่อตัวละครประกอบเหล่านี้คืนชีพแล้วก็จะดำเนินกิจของตนเอง และดำเนินถึงบุญคุณที่ตัวละครเอกได้ช่วยเหลือ และตัวละครเหล่านี้ก็มักจะยอมถวายตนเป็นทาสรับใช้ที่ไร้ผลตอบแทน

3.2 การจากไปแบบนิรันดร์ คือการตาย ปรากฏการจากไปแบบนิรันดร์เพียงเรื่องเดียวคือเรื่องวัฒนวงศ์ ดังนี้

นางกาสิวนพาตัวตายเองโดยวิธีการผูกคอตาย ด้วยความเป็นผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็ง เด็ดเดี่ยว ไม่รู้จักกลัวความแค้นของตัวเอง พร้อมทั้งหาหาสที่รวมกระทำความผิด ดังกลอน

...	นางกาสิจรรพรับพรหมาย
มาบอกความกับทาสีไม่มีสละบาย	ทั้งบาวนายนั่งปลุกษาพูดหาๆ
ครั้งนี้เราเจ้ากับข้าถ้าจะยับ	แม้เฒ่ากลับมาก็ยังไรหฤดา
จะอยู่ไปไหนจะพึ่งปากคนๆ	ทั้งแต่ชื่อไว้กับชั่วเงี้ยวเรา
คือพลางนาง ไปเสียให้พ้น	ภอลัคนผูกคอตายด้วยอายเรา
ทั้งบาวนายตายด้วยกันมันใจเบา	คือร้ายเรา ๆ ก็ไม่ขัดไรหาญ
	วัฒนวงศ์

จะเห็นว่าภาระกระทำของนางกาสิวันในครั้งนี้ นางกาสิวันเปลี่ยนสถานภาพจากการคงอยู่เป็นการค้ำชูระหว่างกาย ส่วนใหญ่ก็มักนิยมแต่งให้ตัวละครฝ่ายร้ายเป็นผู้จากไปแบบนิรันดร์มากกว่าจะเป็นตัวละครฝ่ายดี ซึ่งทั่วไปแล้วก็มักสร้างให้ตัวละครฝ่ายร้ายยินยอมที่จะกลับตัวกลับใจเป็นคนดี ส่วนนี้ในความนิโค เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความสนใจในเรื่องนี้มากกว่าที่จะให้เกิดการเปลี่ยนสถานภาพโดยการตายจากกัน

สิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นการ เปลี่ยนสถานภาพของตัวละครทางด้านร่างกาย ซึ่งเป็นการเปลี่ยนสถานภาพที่มองเห็นได้ชัดเจนจากร่างกายภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการซ่อนตัว การแต่งงาน หรือการจากไป นอกจากนี้การเปลี่ยนสถานภาพอีกแบบหนึ่งซึ่งเป็นการเปลี่ยนสถานภาพภายใน หรือที่เรียกว่า การเปลี่ยนสถานภาพของตัวละครทางด้านจิตใจ

การเปลี่ยนสถานภาพของตัวละครทางจิตใจ

การเปลี่ยนสถานภาพของตัวละครทางจิตใจ หมายถึงสภาพร่างกายภายนอกยังมีความคงที่เหมือนเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่สภาพภายในหรือด้านจิตใจนั้นมีความเปลี่ยนแปลงไป จึงมีผลในพฤติกรรมของตัวละครที่แสดงออกมาซึ่งเปลี่ยนแปลงไป จากวรรณกรรมที่นำมาศึกษานั้นปรากฏการเปลี่ยนสถานภาพของตัวละครทางจิตใจน้อยครั้ง และจะปรากฏในเพียง 3 เรื่อง คือเรื่องธิดาวิเศษ เรื่องจินตาสุริวงศ์ และเรื่องวิเศษนาง ซึ่งการเปลี่ยนสถานภาพของตัวละครทางด้านจิตใจนี้ ปรากฏในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. การสาป ผู้ที่ท่องคำสาปจะมีการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางจิตใจไปโดยการกระทำของผู้อื่นผู้ใด การแก้ไขนั้นจะต้องรู้วิธีการถอนคำสาปนั้น บางครั้งการสาปก็มีระยะเวลาที่กำหนดที่แน่นอนโดยที่ผู้สาปจะเป็นผู้กำหนดเวลา คือถ้าพ้นช่วงเวลาแล้วจะพ้นจากคำสาป หรือคำสาปนั้นมีผลต่อจิตใจของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับผู้ถูกสาป ซึ่งปรากฏดังนี้

เรื่องจินตาสุริวงศ์

เหวคาเกิดความสงสารนางสุวรรณอำภรในขณะที่นางกำลังเดินป่า จึงสาปให้นางได้ซ่อนตัวอยู่ในรูปกายพรหมณ์ พร้อมทั้งให้คำสาปว่าพระจินตาสุริวงศ์จะจำนางไม่ได้ แต่เมื่อนางได้รวมเคียงคู่กันบนเตียงเดียวกันแล้วพระจินตาสุริวงศ์จึงจะจำนางได้

กัจจกถอน

๑. เทพเจ้าจึงแสดงให้แจ้งกิจ	เราสถิตบนพระไพโรเจ้าไพโรเขี้ยว
คิดสงสารหลานน้อยมาเค็ดเคียว	สั่งแรงเรียวจอมขวัญวิสัย
จึงมาช่วยมิให้นายเกินบุญผด	จะแปลงองค์ให้เจ้าไปในไพโรกริ
เป็นธิดาภคินาโคลเกรงไทยมี	เนร็จวิชาพิลาสมบรจก่งองค์นาง
เป็นพรหมน้อยชมระยัยวิสุทธิ	เหมือนบุญบารมีพิทักษ์ขวาง
ให้สวดยศควาริที่เลิศปาง	ประทานพลางลาป้องกันพรหมนคราญ
แนบภักุไกรวามาศน์เหมือนมัทนาย	ให้เจ้ากลายเป็นอะนงค์จรงมาน
แนบทุกขจิกรคิดถึงคาอาวราคาร	จะนิยาศส่วยกันให้หนี
	จินคาสุริวงศ์

กรณีที่เกิดหาสาปนางสุวรรณฉำภรนี้ เมื่อนางสุวรรณฉำภรพบกับพระจินคาสุริวงศ์ เหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นไปตามคำสาปนั้น คือพระจินคาสุริวงศ์จำนางไม่ได้ จิตใจเกินของพระจินคาสุริวงศ์ที่เคยรักนางก็เปลี่ยนไป บทบาทและพฤติกรรมที่พระจินคาสุริวงศ์แสดงต่อนางสุวรรณฉำภรก็เป็นแค่เพียงคนรู้จักกันเท่านั้น คำสาปนี้มีผลต่อพระจินคาสุริวงศ์

2.2 การต้องมนต์ การต้องมนต์นี้เป็นลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่ใช้เวทมนตร์คาถา การต้องมนต์นี้จะมีผลทำให้ผู้ที่ต้องมนต์นั้นแสดงพฤติกรรมเปลี่ยนไปจากเดิม ตามอำนาจความขลังของมนต์ละกคน ๆ

การเปลี่ยนสถานภาพทางจิตใจโดยการต้องมนต์นี้ ปรากฏในเรื่องชินวงศ์ และเรื่องวันวงศ์ดังนี้

เรื่องชินวงศ์

พระชินวงศ์ต้องมนต์เสน่ห์นางยักษ์รายที่ชวนตัวในรูปจำแลงเป็นนางศรีเสวกลผลของมนต์เสน่ห์นางยักษ์รายทำให้พระชินวงศ์หลงใหลเคลิบเคลิ้ม กัจจกถอน

พระละวันชินวงศ์ทรงพระเคอ	ต้องพระเวศทุกซิมลทนไม่ไ้
ให้รับพบอาบองค์พระทรงไย	กลัมีใจกำเริบรักนัยักคินี้

กองประกองสองชั้นสู้นมาท
อียักษาราวีรึงควยเชิงคี่

แดนสะวาทศมรภักดิ์อียักษี
กรเฝ้าศรีชั้นบาลสำราญใจ
ฉินวงศ์

เมื่อนางแก้วกรรมภารและนางศรีเสวกตัวจริงเข้าเฝ้าท้าวจักรพรรดิและมเหสี
เล่าความจริงให้ฟังว่าพระฉินวงศ์กำลังครองมณฑลแห่งฉานยักษี พระฉินวงศ์ก็เปลี่ยนสถาน-
ภาพทางบ้านจิตใจคือ ไม่รับฟังเหตุผลใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่สืบสวนหาความจริง ซากสติ
และโกรธเคืองผู้นำข่าวมาบอก และแสดงพฤติกรรมที่ไม่พอใจต่อชาวเหล่านั้น ซึ่งนับเป็น
การเปลี่ยนสถานภาพของจิตใจประการหนึ่ง

เรื่องวชันวงศ์

พระวชันวงศ์ครองมณฑลแห่งของนางกาสิวัน พฤติกรรมเดิมของพระวชันวงศ์
เมื่อก่อนครองมณฑลแห่งแห่งแสดงความรังเกียจนางกาสิวัน ประณามนางเพื่อให้นางรู้สึกตัวว่า

เพนนางกาสิวันนั้นเหมือนยาพิษเหล็ก จะให้เด็กค่อมกลืนกลั้วขึ้นชม

แต่เมื่อพระวชันวงศ์ครองมณฑลแห่งแล้ว พฤติกรรมได้เปลี่ยนไปคือ

...	รักษากาสีหลงไหลไม่ไสรยา
ดื่มประพูนที่รักอัครเศ	อันประเวศเวียงไธโยไปอยู่ป่า
พระไทรณาร้อนถอนนุรา	นึกเห็นหน้ากาสิวันนั้นสุดใจ
...	จนคั่นคึกเคอั่นคั่นมนตร์หัยกม
พระภูธรร้อนนุราคึกปรารมภ์	หยากเรยชมโฉมสุภากาสิวัน
เฝ้าบุคดูกมุคนี้ให้กลั้วเค็ลม	ระริกเริ่มฤาไทยเฝ้ามายณ
เหมือนสัจของคองวาทาสลาคัน	เสนเอนป็นป่วนหาหวลอาโดย
	วชันวงศ์

การเปลี่ยนสถานภาพของตัวละครทั้งทางกายและใจ ไม่ใช่เรื่อง
ไร้สาระ แต่เป็นไปอย่างมีเหตุและผล ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นล้วนมีจุดประสงค์ทั้งสิ้น

พฤติกรรมที่ตัวละครแสดงออก จึงเป็นสิ่งที่น่าทึ่งมากกว่าอย่างละเอียดดังต่อไปนี้

สาเหตุของการเปลี่ยนสถานะภาพของตัวละคร

จากวรรณกรรมที่ศึกษา ปรากฏว่ามีสาเหตุของการเปลี่ยนสถานะภาพของตัวละครตามลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. เปลี่ยนสถานะภาพเพื่อหลบภัย โดยเหตุที่ไม่มีความปลอดภัย ตัวละครใดที่ต้องหลบภัยโดยเปลี่ยนสถานะภาพเดิมของตน ย่อมหมายความว่า ตัวละครนั้นยังไม่แข็งแรง ทั้งกำลัง และความสามารถ กล่าวคือ ยังไม่พร้อมที่จะเปิดเผยตัวจริง จึงจำเป็นต้องหาเกราะป้องกันตัวเอง จนกว่าจะพ้นภาวะหรือภัยดังกล่าว จึงจะเปิดเผยตัวเองได้

การเปลี่ยนสถานะภาพเพื่อหลบภัย มักปรากฏในลักษณะของการซ่อนตัวเป็นส่วนใหญ่ โดยเหตุผลที่ว่าซ่อนตัวเพื่อความปลอดภัย การซ่อนตัวส่วนใหญ่จึงอยู่ในลักษณะจำยอม เช่น ซ่อนในที่ลับ ซ่อนในมหาสมุทรลึก ซ่อนในรูปสังขารอัปลักษณ์ หรือซ่อนในภาพลวง เป็นต้น เพื่อให้ผู้ใดจับไม่ได้ หรือค้นหาพบ ตัวละครที่ซ่อนตัวนั้นย่อมมีความเป็นอยู่ที่ทุกข์ยาก หรืออาจลำบากกว่าเดิม แต่ก็ไม่มีทางเลือกเสีย ชะติน่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ตัวละครที่ซ่อนตัวเพื่อหลบภัยนั้นเข้าเป็นตัวละครเอก การซ่อนตัวก็มักจะอยู่ในช่วงแรกของชีวิตจนถึงวัยฉกรรจ์ก่อนที่จะเริ่มประกอบอาชีพโดยสมบูรณ์ แต่ถ้าเป็นตัวละครรอง การซ่อนตัวนั้นจะอยู่ในช่วงท้ายของชีวิต ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะของวรรณกรรมตะวันออก กล่าวคือช่วงสุดท้ายหรือตอนจบของวรรณกรรมตะวันออก มักจะจบด้วยความสุขหลังจากที่ตัวละครเอกของเรื่องได้เผชิญภัยหรือเผชิญเคราะห์กรรมต่าง ๆ และให้ผ่านพ้นภัยหรือเคราะห์กรรมดังกล่าวแล้ว ส่วนตัวผู้บรรยายจะหลบซ่อนตัวอยู่ในช่วงปลายของชีวิต ก่อนตายหรือสำนึกผิดได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เมื่อตัวละครเอกเปิดเผยตัวภายหลังการหลบ ตัวละครรองจึงคอยหลบซ่อนตัว ที่กล่าวมานี้ไม่ใช่กฎเกณฑ์ที่แน่นอน หากเป็นเพียงข้อสังเกตของผู้เขียนเท่านั้น แต่อาจจะมีวรรณกรรมบางเรื่องที่จบลงด้วยความเศร้าโศก เช่น อิเล็คทรา คอ มัทนพาชา เป็นต้น

จากวรรณกรรมที่นำมาศึกษา ปรากฏการเปลี่ยนแปลงสถานะภาพของตัวละครเพื่อหลบภัย โดยเหตุที่ไม่ปลอดภัย ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

เรื่องจักรกฤษณ์

พระจักรกฤษณ์และนางมาลีศรีวิสุทธิชนต์หลบภัยโดยการซ่อนตัวอยู่ในเมืองบาดาล เป็นบุตรบุญธรรมของท้าวอนันตนาคราชและนางรัตนาคิน ผู้ครองเมืองบาดาล ซึ่งก่อนจะซ่อนตัวนี้ การพิชิตของหงส์กลุบายผู้ปองร้าย จึงถูกมดักลงทะเล ในช่วงเหตุการณ์นี้ การพิชิตของยังอยู่ในระยะแรก ยังไม่มีความสามารถใด ๆ ที่จะพ้องป้องกันตนเองจากศัตรูที่ปองร้ายได้ หรือให้ความช่วยเหลือกันได้ นับว่าตัวละครในเรื่องได้เปิดเผยตัวเองเร็วเกินไป จึงถูกปองร้ายหมายชีวิตหวังแย่งชิงความเป็นใหญ่ เทวดาช่วยเหลือให้สองกุมารได้ซ่อนตัวอยู่ในเมือง *มณฑล* ซึ่งเป็นสถานที่ที่เหมาะสมในการซ่อนตัว หลังจากที่ได้เป็นบุตรบุญธรรมของผู้ครองเมืองแล้ว เป็นช่วงที่ตัวละครได้มีโอกาสฝึกฝนความสามารถต่าง ๆ จนเก่งกล้าสามารถ มีวิเศษพิรุณจากท้าวอนันตนาคราช จนกระทั่งเข้าวัยหนุ่มสาว

เรื่องอินทวงศ์

นางแก้วกรรณการซ่อนอยู่ในรูปสังขารอัปลักขณ์ เนื่องจากนางแก้วกรรณการเป็นหญิงสาวที่มีรูปโฉมงดงาม เป็นที่ของกษัตริย์และขุนนางเห็น เนิมนางมีวิชาทำเน็จจากนภสวริกา พระกษัตริย์นภสวริกาให้มีชีวิตเป็นมนุษย์ เมื่อนางอาศัยร่วมกับพระกษัตริย์ในช่วงนี้ นางมีแต่ความปลอดภัย แต่เมื่อพระกษัตริย์สิ้นชีพไปจุติเป็นพรหมอยู่บนสวรรค์ นางต้องอาศัยอยู่ตามลำพังโดยไร้ผู้คุ้มครอง จึงเกิดจะเรื่องวิหยา เก่งกล้าสามารถ แต่เมื่อข้าศึกที่พึ่งนางยอมว่าแห้ว ออแนวทางคำนึงใจ และต้องการหาผู้คุ้มครองตนให้ปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวงได้ การเดินทางเลาะแสวงหาเนื้อคู่ตามคำบอกเล่าของพระกษัตริย์ก็ไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับลูกหญิงท้าวคนเคียว อีกทั้งรูปโฉมอันงดงามของนางก็เป็นที่น่าพึงพอใจแก่ผู้พบเห็น ซึ่งอาจเป็นอันตรายแก่นางได้ การเปิดเผยตัวของนางแก้วกรรณการสู่โลกภายนอกอาจยังไม่สมควร นางจึงคิดซ่อนกายอยู่ในรูปสังขารอัปลักขณ์ มีลักษณะคล้ายยักษ์เพื่อปิดบังอำพรางรูปกายที่แท้จริงของนาง จึงทำให้การเดินทางของนางปลอดภัยขึ้น นางไปขออาศัยอยู่กับตาบวย เมื่ออยู่ร่วมกันในสังคมนั้น นางมีอุปนิสัยร่าเริง โอบอ้อมอารี รูปกายอันอัปลักขณ์ของนาง

จึงไม่ เป็นอุปสรรคต่อการคบหาสมาคมในสังคมวงนั้น ปลอกลียศการเกี่ยวทวารวดีจาก
ชายหนุ่มทั่วไปอีกด้วย

เรื่องจินตาสุริวงศ์

นางสุวรรณธำมระซ่อนตัวในรูปกายพราหมณ์ ความความช่วยเหลือของเสวคา
นางหนีออกจากเมืองเค็มมาที่สุรภังการะเพียงลำพัง นับเป็นการไม่ปลอกลียศกับประการ
ทั้งปวง การเปลี่ยนสถานภาพใหม่ของนางสุวรรณธำมระโดยซ่อนอยู่ในรูปกายพราหมณ์
จึงทำให้สะดวกต่อการเดินทางติดตามหาพระเจ้านาคสุริวงศ์มากขึ้น รูปกายพราหมณ์ทำให้
ผู้พบเห็นเข้าใจว่านางมีเพศเป็นชาย ซึ่งในระหว่างทางนางสุวรรณธำมระได้พบกับนางทิพมณฑา
ซึ่งต่างก็ซ่อนตัวอยู่ในเพศชายเช่นเดียวกัน

เรื่องวิญญงค์

นางประทุมเทยระซ่อนตัวอยู่ในทอกลีกล้วยในวัยเยาว์ หรือจากเรื่องพระ
สุวรรณเสวคา นางสุวรรณธำมระก็ซ่อนตัวอยู่ในหอยกามในวัยเยาว์เหมือนกัน ซึ่งในช่วง
วัยเยาว์นี้ ตัวละครจะช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ นับเป็นการช่วยให้ตัวละครได้ซ่อนตัวอย่าง
ปลอกลียศ

2. เปลี่ยนสถานภาพเพื่อสะสมวิชา โดยเหตุที่ยังมีความรู้ ภาษาหรือ
พฤติกรรมที่แสดงออกของมนุษย์มีใจเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติหรือรู้แต่แรกเกิด หากสิ่งนี้เกิดขึ้น
ภายหลังจากการเรียนรู้โดยการศึกษาค้นคว้าประสบการณ์ชีวิต ผู้ที่ให้การศึกษายอมรับครั้ง
แรกคือบิดามารดา ซึ่งเป็นบุคคลใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด เมื่อเด็กโตขึ้นมีการคบหาสมาคม
กับเพื่อนจนถึงวัยเข้าเรียน การเรียนรู้ในช่วงนี้ก็มาจากครู อาจารย์ และเพื่อน ๆ จน
กระทั่งถึงวัยบรรลุนิติภาวะเป็นวัยแห่งการเรียนรู้และเป็นวัยแห่งการสร้างบุคลิกภาพและสะสม
ความรู้เพื่อออกมาเผชิญกับโลก ผู้ที่สามารถเข้าใจและแก้ปัญหาได้รวดเร็วและถูกต้อง ย่อม
แสดงว่าผู้นั้นได้ผ่านการเรียนรู้มาเพียงพอ ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับเวลาและสภาพแวดล้อมของแต่ละ
คน

การเปลี่ยนสถานภาพของตัวละครเพื่อสะสมวิชาจึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญ
มาก ฉะนั้นคนส่วนใหญ่จึงต้องเปลี่ยนสถานภาพ หรือซ่อนตัวเพื่อการศึกษา โดยการซ่อน

ตัวในบทบาทของคนเรียบง่าย ไม่โอ้อวด เป็นผู้นอนนุ่มลุ่มนอน เพราะการศึกษาในสมัยโบราณ ทั้งผู้ให้และผู้รับไม่ถือเป็นเรื่องของการค้าที่มุ่งผลกำไร แต่เป็นเรื่องของน้ำใจที่ทั้งสองฝ่าย มีต่อกัน กล่าวคือ ครูเป็นฝ่ายให้ความรู้ ส่วนศิษย์ก็ตอบแทนบุญคุณด้วยการปรนนิบัติรับใช้ โดยเหตุผลที่ผู้เป็นศิษย์นั้นจะมีอำนาจศักดิ์สิทธิ์สูงสักเพียงใด ก็จะไม่แสดงสถานภาพที่แท้จริงของตนออกมา เท่ากับเป็นการฝึกนิสัยที่อ่อนน้อม ตั้งความภายในตัวด้วย ซึ่งลักษณะการรับบทตัวในบทบาทของคนเรียบง่าย ก็เป็นลักษณะนิสัยหนึ่งของคนไทยทั่วไปที่มีความอ่อนน้อมลุ่มนอน เคารพผู้ที่มีความรู้โตกว่า และมีสำนึกในบุญคุณของผู้มีพระคุณอยู่เสมอ

จากวรรณกรรมที่ศึกษา ตัวละครได้เปลี่ยนสถานภาพเพื่อละสมวิชา โดยเหตุที่ยังมีความนอบ จะปรากฏในทุก ๆ เรื่อง ดังนี้

เรื่องพระสุพรรณเลขา

พระสุพรรณเลขาตามฉบับตัวเป็นศิษย์ของพระฤๅษีสองป่า เพื่อละสมวิชาไว้ในภายภาคหน้า เมื่อพระสุพรรณเลขาเข้ามาอยู่ข้างเข้าในวัยหนุ่มก็ออกเดินทางเข้าป่าเพื่อเสาะแสวงหาผู้มีความรู้ สามารถที่จะถ่ายทอดคัมภีร์พิทยาต่าง ๆ ให้ตนเองได้ เมื่อได้พบตัวเป็นศิษย์ของพระฤๅษีก็ได้เข้าเรียนวิชาจนสมควรปรารถนา และในขณะเดียวกันก็ประพฤติตนเป็นศิษย์ที่ดี ปรนนิบัติรับใช้พระฤๅษีเป็นการทดแทนบุญคุณไปด้วย ครั้นได้วิชาสำเร็จแล้ว พระสุพรรณเลขาใคร่จะได้ลองวิชาของตนเองที่มีอยู่ จึงออกไปเที่ยวลองวิชาอยู่กลางป่า ได้พบสัตว์วาสุร พญายักษ์ เกิดการปะทะต่อสู้กันขึ้น แต่พระสุพรรณเลขาได้ใช้วิชาของตนปราบสัตว์วาสุรลงได้ และปราบมุลจักรสหายของสัตว์วาสุรได้อีก จนในที่สุดยักษ์ทั้งสองก็ยินยอมถวายตัวเป็นทาสรับใช้ เมื่อพระสุพรรณเลขามีความรู้ความสามารถ เก่งกล้าขึ้น พระสุพรรณเลขาจึงเปิดเผยตัวเอง พร้อมทั้งจะออกณจัญญ์ต่อไป

เรื่องวณวงษ์

พระวณวงษ์ฉบับตัวเป็นศิษย์ของพระฤๅษีคาไฟ ได้วิชาเรียนวิชาจนกระทั่งมีความเก่งกล้าสามารถ มีอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ สามารถป้องกันตัวเองในคราวต่อสู้นักกองทัพของหัววันพรกันได้

ตัวละครเอกฝ่ายหญิงก็มีการเปลี่ยนสถานภาพเพื่อสะสมวิชาเช่นเดียวกับตัวละครฝ่ายชายในวรรณกรรมทั่วไป ดังนี้

เรื่องธิดาวงศ์

นางแก้วกรรณการชื่อนกั๋วในมหาพรตองคนเจียม โดยการมอบตัวเป็นศิษย์ของพระครูพรหมเมธ วิชาเรียนวิชาต่าง ๆ จนกระทั่งมีความสามารถ มีอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ

เรื่องจินตาคูราวัณ

นางพิมพ์พรชื่อนกั๋วในมหาพรตองคนเจียม โดยการมอบตัวเป็นศิษย์ของพระครู วิชาเรียนวิชาจนกระทั่งมีความสามารถ และมีอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ

ตัวละครเอกฝ่ายหญิงได้รับการถ่ายทอดศิลปวิทยาการต่าง ๆ จากผู้ที่มีความรู้ จนกระทั่งเก่งกล้าสามารถเยี่ยงราชาครี มีความพร้อมสำหรับภาคอกกญฺญได้เป็นอย่างดี จึงทำให้ตัวละครเอกฝ่ายหญิงเหล่านี้สามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้อย่างไม่ยากนัก ซึ่งพฤติกรรมและความรู้สึกนึกคิดก็จะแตกต่างไปจากพฤติกรรมของตัวละครหญิงทั่วไปที่ไม่ใช่กษัตริย์ เพื่อสะสมวิชาดังกล่าว

แต่ในเรื่องจักรกฤษณ์ ตัวละครได้ซ่อนตัวในลักษณะซ่อนในที่ลับ โดยเป็นบุตรบุญธรรมของพญานาค ในเมืองบาดาล ซึ่งเป็นการเปลี่ยนสถานภาพของตัวละครไปเพื่อสะสมวิชา โดยเหตุที่มีความรู้ซ่อนเป็นเงาแก้ว ซึ่งในระหว่างการซ่อนตัวนี้ พระจักรกฤษณ์และนางมาลีศรีสุนทรได้รับการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ จากชาวอนันตนาคราช พญานาค จนกระทั่งมีความสามารถเก่งกล้า มีอิทธิฤทธิ์ ทั้งสองจึงเปิดเผยตัวและพร้อมที่จะออกผจญภัยต่อไป

3. เปลี่ยนสถานภาพเพื่อกันหาความจริง โดยเหตุที่ยังไม่แน่ใจ ความจริงในสิ่งต่าง ๆ ไม่ใช่ได้มาด้วยความเชื่อในคำเล่าลือ หรือจะต้องสัมผัสได้เพียงผิวเผิน โดยเฉพาะความจริงทางค่านิยมศาสตร์ต้องผ่านการพิสูจน์หลายครั้งหลายหน แต่บางครั้งก็ยังมีข้อผิดพลาดอยู่บ้าง ต้องนำมาแก้ไขในภายหลัง ยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เช่น จิตใจและอารมณ์ สิ่งเหล่านี้ถ้าจนใจแปรไต่อยู่ตลอดเวลา ทั้งคำกล่าวของสุนทรภู่ในเรื่อง พระอภัยมณี ตอนผู้ศรัทธาเจ้าเมืองการะเวก ที่กล่าวไว้ว่า

แล้วสอนว่าอย่าไว้ใจมนุษย์
 ถึงเถาวัลย์พันเกี่ยวที่เลื้อยวล

มันแสนสุกสกปรกเหลือกำหนด
 ก็ไม่ตกเหมือนหนึ่งในน้ำใจคน
 พระอภัยมณี¹

ดังนั้นการคบคนจึงต้องใช้เวลานานกว่าจะรู้ถึงนิสัยใจคอ จึงต้องศึกษาทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทั้งทางตรงและทางอ้อม จากตนเองและจากผู้อื่น อีกทั้งการศึกษาจากกิริยา มารยาท การกระทำของผู้นั้นด้วย แม้กระนั้นก็ตามความจริงที่ได้มาอาจมีข้อสงสัย แคลงใจ ฉะนั้นตัวละครจึงต้องมีการเปลี่ยนสถานการณ์เพื่อค้นหาความจริงด้วยตนเอง อาการเปลี่ยนสถานการณ์พลวนมากมายนั่นก็อยู่ในบทบาทของคนที่เจียม ในรูปสิ่งขาวอันอัปลักษณ์ ในภาพลวง หรือในเรื่องแง่กายที่แปลก เป็นต้น ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมที่ศึกษา ดังนี้

เรื่องจินตาสูริวงศ์

นางทิพนมตาเปลี่ยนสถานการณ์ของตนเองโดยปลอมกายเป็นชาวชวา และเปลี่ยนชื่อให้สอดคล้องด้วยชื่อ ระเด่นอังกษฯ เพื่อต้องการสืบค้นหาความจริงที่ว่าพระจินตาสูริวงศ์ยังมีความรัก ความอาลัยอาวรณ์ต่อนางอยู่อีกหรือไม่ เมื่อข่าวจะมาถึงกษัตริย์ชาวชวาผู้นำข่าวของพระจินตาสูริวงศ์มาบอก ในขณะที่พระจินตาสูริวงศ์ได้ให้คำมั่นสัญญาจะช่วยข่าวจะมาถึงนางกวันคืน แต่พระจินตาสูริวงศ์ก็มาตระบัดสัตย์ได้นางกวันเป็นชายนายเอง เพื่อให้สมบทบาทของการสืบค้นหาความจริง โดยเหตุที่ยังไม่แน่ใจ นางจึงรับอาสาข่าวจะมาถึงนางกวันคืน และปลอมกายเป็นระเด่นอังกษฯ ในช่วงระหว่างที่ระเด่นอังกษฯได้เผชิญหน้ากับพระจินตาสูริวงศ์ นางก็พยายามค้นหาความจริงต่อไป แต่พระจินตาสูริวงศ์จำนางได้ จึงพยายามพูดจาหวานล่อมิให้นางหายโกรธเคือง และพยายามหาวิธีให้นางยอมรับว่าระเด่นอังกษฯก็คือนางทิพนมตาปลอมกายมา

พระจินตาสูริวงศ์ก็ได้ซ่อนตัวอยู่ในรูปจำแลงเป็นเทวดา วางอุบายร่วมกับพระเตียนตระรัตนอนุชาของนางทิพนมตา ก็เพื่อค้นหาความจริงว่าระเด่นอังกษฯคือนางทิพนมตาปลอมกายมาหรือไม่ โดยให้พระเตียนตระรัตนแสดงกิริยาออกอุบายขอมโน้มที่แท้จริงของนางทิพนมตา เนื่องจากนางทิพนมตาและพระเตียนตระรัตนได้พลัดพรากจากกันมา

ตั้งแต่วัยเยาว์ ด้วยความรักและสงสารน้อง ระเด่นองศาจึงยอมคืนร่างจากชายเป็น
สตรีให้พระเพ็ญพระรัตนโมม ซึ่งก็เป็นไปตามกลอุบายของพระจินดาอุรังค บังผลให้
พระจินดาอุรังคเปลี่ยนสถานภาพของตนเองให้เหมาะสมกับกลอุบาย โดยซ่อนตัวในรูปกาย
เหวคา มาลักพาตัวระเด่นองศาในขณะที่กำลังหลับอยู่ แล้วบังคับ พูดยาให้ระเด่น
องศาจำยอมรับว่าเป็นนางพิณมณฑา และให้นางคืนร่างเป็นสตรีได้สำเร็จ หลังจากนั้น
จึงบอกความจริงว่า ตนคือพระจินดาอุรังคแปลงร่างมา แล้วเกี่ยวพาราตี เจ้าโสมจน
ได้นางพิณมณฑาเป็นชายา

เรื่องชินวงศ์

นางแก้วกรรณการซ่อนตัวอยู่ในรูปสังขารอัปลักษณ์ ก็เพื่อต้องการจะค้นหาความ
จริงเกี่ยวกับจิตโสมนัสบางประการ รูปโฉมเดิมของนางงดงาม ซึ่งนางเองก็ไม่แน่ใจ
ในรูปโฉมที่งดงามนั้น เพราะนอกจากจะไม่เป็นที่ปลอตภัยแก่ตัวเองแล้ว ยังต้องการหา
ความจริงใจในการคบหาสมาคมกับผู้อื่น สถานภาพของนางเป็นสามัญชน อาศัยอยู่ร่วมกับ
ทายาทที่ยากจนห้ายเมืองกาหลง นางซ่อนตัวอยู่ในรูปกายที่เป็นเพียงสังขารภายนอกที่ไม่
น่าดู แต่นางก็มีสิ่งที่ชดเชยคือ มีวิชาดี ความสามารถเก่งกล้าเยี่ยงชายชาตรี สามารถ
ป้องกันตัวเอง และให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นได้ เมื่อนางรู้ว่านางเฝ้าอยู่ตามคำ
บอกเล่าของพระณัฏฐ คือพระชินวงศ์กำลังป่วยเป็นโรคเรื้อน ซึ่งนับว่าเป็นโรคที่สังคมรังเกียจ
นางแก้วกรรณการก็รับอาสารักษาอาการป่วยของพระชินวงศ์จนกระทั่งหายป่วย เมื่อพระ
ชินวงศ์หายจากป่วยก็มีรูปโฉมงดงามตามแบบฉบับของตัวละครเอกของไทยทั่วไป ถ้านาง
แก้วกรรณการจะคืนร่างเดิมอันสวยงาม ก็ย่อมจะเป็นไปได้ เพื่อจะได้เหมาะสมและควร
คู่กับความเข็นชายของพระชินวงศ์ แต่นางก็ไม่กระทำเช่นนั้น นางพอใจที่จะซ่อนตัวใน
รูปสังขารอันอัปลักษณ์เช่นนี้ต่อไป เพื่อต้องการจะพิสูจน์ความรู้สึกนึกคิด และจิตใจของผู้ที่
นางได้ให้ความช่วยเหลือ แต่เหตุการณ์ต่าง ๆ ก็ได้เป็นไปตามคำสัญญาเดิมที่ให้ไว้คือ
ท้าวทศวงศ์ได้จัดพิธีอภิเษกนางแก้วสมรสกับพระชินวงศ์เมื่อพระชินวงศ์หายจากโรค
พระชินวงศ์อภิเษกกับนางโดยที่ไม่คำนึงถึงรูปสังขารภายนอกและยังแสดงความรักต่อนางเป็น
อย่างดี แต่ท้าวทศวงศ์ไม่พึงพอใจรูปกายอันอัปลักษณ์ แต่ก็ต้องปฏิบัติตามคำสัญญาที่ให้ไว้

นอกจากนั้น เมื่อท้าวจักรการส่งสารมาเตือนเรื่องงานอภิเษกพระชินวงศ์กับนางศรีเสวกร ท้าวทศวงศ์จึงแยกนางแก้วดีปคนและพระชินวงศ์ เพื่อให้พระชินวงศ์ไปอภิเษกกับนางศรีเสวกร ดังนั้น นางแก้วกรรณการจึงสามารถใช้รูปกายภายนอกสืบค้นหาความจริงใจของมนุษย์ ในเรื่องการมองค่าของคนแต่เพียงรูปกายภายนอก แต่หาได้พิจารณาถึงจิตใจไม่

นอกจากนี้ เมื่อนางแก้วกรรณการคืนร่างอันงดงามแล้ว จึงออกเดินทางติดตามหาพระชินวงศ์ ในขณะที่พระชินวงศ์มีนางศรีเสวกรเป็นชายา พระชินวงศ์พึงพอใจในรูปโฉมอันงดงามของนางแก้วกรรณการเมื่อแรกพบ ใครได้นางเป็นชายาอีก และแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อต้องการชมเชยนาง ครั้นท้าวทศพัทธ์และนางศรีเสวกรอนุญาตให้นางแก้วกรรณการร่วมสามีเดียวกันได้ พระชินวงศ์ก็แสดงความยินดีจนออกนอกหน้า จึงทำให้นางแก้วกรรณการรู้ซึ่งถึงจิตใจของพระชินวงศ์ ได้เห็นว่ามีความรักนางเนื่องจากรูปกายภายนอกทั้งงดงาม และพระชินวงศ์ได้ฉมนางแก้วดีปคนผู้มีร่างกายอันอัปลักษณ์เสียแล้ว

การค้นหาความจริงของตัวละคร มักจะไม่แสดงตัวเองโดยโจ่งแจ้ง จะปรากฏอยู่เสมอในวรรณกรรม และมีข้อที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งคือ การเปลี่ยนสถานภาพเพื่อค้นหาความจริงมักไม่เกี่ยวกับเรื่องการเมืองหรือการสงคราม ส่วนมากก็เกี่ยวกับความรักของหนุ่มสาวเท่านั้น

4. เปลี่ยนสถานภาพเพื่อให้ผู้อื่นเกิดความหายนะ โดยเหตุที่มีความโกรธแค้น
ความผิดหวังเป็นสิ่งสำคัญทั่วไปที่มนุษย์ต้องประสบ ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มีเงิน หรือจะมีอำนาจเพียงใดก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์มีการตั้งความหวังสำหรับชีวิตแตกต่างกันไปตามความปรารถนาของแต่ละคน เมื่อผิดหวังย่อมเกิดความทุกข์เป็นธรรมดา บางคนอาจเกิดความโกรธแค้นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความผิดหวังนั้นเกิดจากการกระทำของผู้อื่น ถ้าความโกรธแค้นนั้นมีมากก็หาทางแก้แค้นให้ผู้อื่นหายนะไปตามกัน แม้บางครั้งความผิดหวังเกิดจากตนเองก็หาโทษตนเองไม่ แต่กลับโทษคนอื่นด้วยอารมณ์โกรธแค้นจนบดบังสติปัญญาเสียสิ้น ขาดเหตุผลและมุ่งร้ายด้วยจิตใจ อาฆาตริษยา และเกิดความไม่สงบในจิตใจ ย่อมไม่มีความสุขอย่างแน่นอน

การเปลี่ยนสถานภาพเพื่อให้ผู้อื่นเกิดความหายนะ โดยเหตุที่มีความโกรธแค้นนี้ มีปรากฏในเรื่องพระสุพรรณเลขาเท่านั้น ดังนี้

เมื่อเสด็จเมืองนิคมหวังในศัของนางเกษรสวรรค์ที่ซำคการเช่นบวงสรวง และ โกรธแค้นที่พระสุพรรณเลขาลักพาตัวนางเกษรสวรรค์จากตัวท้าวศรีสุริยจักร ความโกรธแค้น ของเสด็จเมืองครั้งนี้เป็นเหตุให้พระสุพรรณเลขาและนางเกษรสวรรค์ต้องพลัดพรากจากกัน กังกลอน

จะกล่าวถึงเรื่องเมืองต้นเรื่องฤทธิ
ให้น้อยจิตรคิดแทนพระธิดา
เจ้าเลือกเก็บผลพกาเขามาร้อย
มีพิศสาสมอารมณ์ทรวง
แล้วมีโรธโกรธของลัพระทรงศักดิ์
พญักษ์ไสรกสนไม่บันเทา
อยุธยาจะเลญจะแรงให้พลัดพราก
ปล่อยมันเหาะไปทำไม้ไผ่เมฆัน

...
ตกไปแล้วก็ขาดแสดงศักดิ์เดช
เป็นนัยปางปีกหางดูอ่าโก

สถิตยกำภูตร้าวยักษ์
แต่ก่อนมานางเคยไก่อบวง
แล้วก็ห้อยท่าสการบวงสรวง
ดอกไม้พวงขาดไปไม่ให้เรา
ว่าหอมสีกเขาไม่ไว้ในเงื่อมเขา
บัดนี้เปล่าเปลี่ยวองค์กุมพร
ให้ร่ำมากนุกป่าพนาสรวง
จะภากันไปเมืองเรื่องอะไร

...
จึงแปลงกายกรายเอนอันมองใส
แล้วไล่ดังทองเคาหาบหา
พระสุพรรณเลขา

เสด็จเมืองได้เปลี่ยนสถานภาพเป็นนกกระยางทองแก้แค้นพระสุพรรณเลขาและนางเกษรสวรรค์ได้สมความปรารถนา ความหวังของเสด็จเมืองนี้ทำให้ผู้อื่นมีความทุกข์ นับว่าเสด็จเมืองเปลี่ยนสถานภาพของตนโดยก่อความทุกข์ให้แก่ผู้อื่น

5. เปลี่ยนสถานภาพเพื่อความรัก โดยเหตุที่ไม่สมหวังในเรื่องความรัก

ความรักเป็นเรื่องของจิตใจของหญิงชายที่รักกัน เป็นความผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง และเป็นความหวังว่าจะใช้ชีวิตร่วมกัน แต่การใช้ชีวิตคู่มีอะไรจะลดทอนอ่อนหวานตามความเข้าใจของ

ผู้ที่ตกอยู่ในห่วงแห่งความรัก เพราะทั้งสองฝ่ายต้องเข้าใจกันอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าสถานภาพของบุคคลทั้งสองฝ่ายแตกต่างกัน ย่อมจะต้องหาวิธีเปลี่ยนสถานภาพของตนเองเพื่อให้เกิดความเหมาะสม หรือพยายามหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ความรักนั้นสมหวัง

จากวรรณกรรมที่ศึกษา เรื่องราวส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นนั้น มักมีข้อพัวพันมาจากเรื่องของความรักทั้งสิ้น ซึ่งความรัก และความไม่สมหวังของตัวละครก็จะเป็นประเด็นที่ทำให้ตัวละครเปลี่ยนสถานภาพของตน และแสดงพฤติกรรมไปตามสถานภาพนั้น ๆ เพื่อให้ตนมีความรักที่สมหวัง

เรื่องธิดาวงศ์

พระชินวงศ์พานางศรีเสวกรไปเที่ยวป่า ระหว่างทางได้ตั้งพลับพลาอยู่กลางป่า นางยักษ์รายไธโหะผ่านมาพบพลับพลาที่ประทับจึงหยุดดู เกิดความพึงพอใจในรูปโฉมของพระชินวงศ์ จึงคิดวางแผนโดยวิธีสะกดผู้คนในพลับพลาให้ ลับหมด แล้วลักพาตัวนางศรีเสวกรไปไว้กลางป่า สอดถามจนรู้ความจริงว่าเป็นใคร แล้วจึงทำร้ายนางศรีเสวกรเปลี่ยนสถานภาพของตนเองโดยแปลงกายให้มีรูปร่างเหมือนนางศรีเสวกร แล้วเข้าสวมรอยแทนนางศรีเสวกรอยู่กับพระชินวงศ์ การที่นางยักษ์รายไธโหะแปลงร่างเป็นนางศรีเสวกรเป็นการเปลี่ยนสถานภาพใหม่ของนางก็เพื่อความสมหวังในความรักที่มีต่อพระชินวงศ์

ท้าวไกรจักร พญายักษ์แปลงร่างเป็นพระชินวงศ์ กรองคู่กับนางจันทร์สุดา ท้าวไกรจักรพึงพอใจในรูปโฉมของนางจันทร์สุดาเมื่อครั้งที่พระชินวงศ์พานางจันทร์สุดาไปเที่ยวสวนหลวง ท้าวไกรจักรจึงลักพาตัวพระชินวงศ์ไปวางไว้บนยอดเขา แล้วเปลี่ยนสถานภาพของตัวเองให้เป็นพระชินวงศ์ ก็เพื่อให้ตนเองสมหวังในความรักกับนางจันทร์สุดา

เรื่องจักรกฤษณ์

พี่เลี้ยงของพระจักรกฤษณ์เปลี่ยนสถานภาพจากมนุษย์เป็นภู ตามกลอุบายของพระจักรกฤษณ์ ลอบเข้าไปพนันในนางสุวรรณโกเมศให้สลับไป พระจักรกฤษณ์รับอาสาแก้ไขนางสุวรรณโกเมศให้ฟื้นขึ้น การที่พระจักรกฤษณ์วางกลอุบายเช่นนี้ก็เพื่อความรัก และต้องการใกล้ชิดกับนางสุวรรณโกเมศให้มากขึ้น ผลที่ได้ก็คือ พระจักรกฤษณ์รักนาง

สุวรรณโกเมศฟื้นขึ้นได้ และได้ใกล้ชิดกับนางสุวรรณโกเมศ พระประจวบเลขาบิดาของนางสุวรรณโกเมศยอมยกนางสุวรรณโกเมศให้เป็นคู่อภิเษกของพระจักรกฤษณ์ แต่เนื่องจากนางมาลีศรีสุคนธ์ได้หนีออกจากเมือง พระจักรกฤษณ์จึงต้องออกติดตามนาง เดินทางพลัดถึงเมืองมิลิส เจ้าเมืองคือท้าววัชรินทร์ มีธิดาชื่อนางประพรพรรังษี พระจักรกฤษณ์ก็เกิดความพึงพอใจในรูปโฉมของนางประพรพรรังษี

พระจักรกฤษณ์เปลี่ยนสถานภาพของตนเองเพื่อความรัก โดยการปลอมกายเป็นชาวยุโรป เพราะพึงพอใจในรูปโฉมของนางประพรพรรังษี รับอาสาเล่นกลถวายท้าววัชรินทร์จนเป็นที่พึงพอใจ ถึงขนาดที่ท้าววัชรินทร์รับพระจักรกฤษณ์เป็นบุตรบุญธรรม การเปลี่ยนสถานภาพไปเช่นนี้พระจักรกฤษณ์อาจคิดว่า ถ้าพระจักรกฤษณ์จะใช้สถานภาพเดิมเข้าใกล้ชิดกับนางประพรพรรังษี อาจสร้างความไม่พึงพอใจแก่ท้าววัชรินทร์ได้ วิธีที่สร้างความพึงพอใจแก่ท้าววัชรินทร์เพื่อเป็นการปูทางเรื่องความรักของตนต่อไปในอนาคต คืออาสาแสดงกลถวาย และรับใช้ท้าววัชรินทร์อย่างใกล้ชิด ถ้าเหตุการณ์ล่วงเลยไปโดยที่พระสุริยาภรณ์รังษีและนางมาลีศรีสุคนธ์ไม่ติดตามไปพบ ฉายาการใกล้ชิดกับนางประพรพรรังษีก็จะสำเร็จจงด้วยดี เพราะพระจักรกฤษณ์เป็นถึงบุตรบุญธรรมของท้าววัชรินทร์แล้ว และท้าววัชรินทร์ก็โปรดปราน พระจักรกฤษณ์ย่อมจะต้องได้หย่มมนางประพรพรรังษีอย่างแน่นอน ครั้นเมื่อพระสุริยาภรณ์รังษีและนางมาลีศรีสุคนธ์ได้พบกับพระจักรกฤษณ์ พระจักรกฤษณ์จึงต้องเดินทางกลับบ้านเมืองพร้อมด้วยบุคคลทั้งสองเพื่อเข้าพิธีอภิเษกกับนางสุวรรณโกเมศ พระจักรกฤษณ์ต้องการไถ้ทั้งนางสุวรรณโกเมศและนางประพรพรรังษี แผนการณ์ในเรื่องความรักที่หวังไว้ก็ต้องเปลี่ยนไป การที่จะพุดจาสู่ขอนางประพรพรรังษีต่อท้าววัชรินทร์โดยตรงก็ย่อมจะไม่สำเร็จ เพราะช่วงเวลาที่ผ่านมาที่พระจักรกฤษณ์ปลอมกายเป็นชาวยุโรป เข้ามาในเป็นช่วงเวลาสั้นนัก จึงต้องใช้วิธีอุบายลอบเข้าตักพาตัวนางประพรพรรังษี พร้อมทั้งพี่เลี้ยงของนางทั้งสี่หนีออกจากเมือง ซึ่งการเปลี่ยนสถานภาพเป็นชาวยุโรปของพระจักรกฤษณ์ก็เป็นไปเพียงเพื่อความรักและความต้องการที่จะสมหวังเท่านั้น

เรื่องวันวงศ์

นางกาสิวันเปลี่ยนสถานภาพจากท้าวคงอยู่เป็นการตายจาก เพราะการไม่

สมหวังในความรัก นางกาสิวันมีศักดิ์และมีสถานภาพเป็นที่สะใภ้ของพระวอฉนวนวงศ์ แต่เนื่องจากจิตใจในรูปโฉมอันงดงามของพระวอฉนวนวงศ์ ทำให้นางพยายามจะเปลี่ยนสถานภาพของนางจากที่สะใภ้มาเป็นธิดาของพระวอฉนวนวงศ์ นางจึงคิดการร้ายโดยแอบฆ่าสามีของนางให้ตาย แล้วแสดงกิริยาขี้ขลาดพระวอฉนวนวงศ์ แต่พระวอฉนวนวงศ์ก็ไม่ยินดียิ่งงิน จึงหนีออกไปเที่ยวป่าจนกระทั่งพลัดหลงกับบริวารไปอาศัยอยู่กับพระฤๅษีเขาไฟ และไต่ถามประมุขเกษรมาเป็นธิดา ต่อมาก็พากันเข้าเมือง เมื่อนางกาสิวันไม่สมหวังในความรักของนางที่มีต่อพระวอฉนวนวงศ์ จึงวางแผนกลลอบแกล้งกลางร้ายนางประมุขเกษร จนนางประมุขเกษรต้องถูกขับออกจากเมือง นางกาสิวันจึงแสดงกิริยาขี้ขลาดพระวอฉนวนวงศ์อีก แต่ก็ไม่สมหวัง นางกาสิวันจึงให้หมอบเฒ่าทำเสน่ห์ให้พระวอฉนวนวงศ์หลงใหล นางจึงสนใจในเรื่องความรัก ครั้นต่อมาพระวอฉนวนวงศ์รู้ข่าวของนางประมุขเกษร นางกาสิวันเกรงว่าความผิดที่นางทำไว้จะส่งผลร้ายแก่ตน นางกาสิวันจึงตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวในการจะเปลี่ยนสถานภาพของตนเองจากการคงอยู่เป็นการตายจากไปพร้อมกับข้าทาสที่ร่วมกระทำความผิดโดยวิธีผูกคอตาย การตายจากของนางกาสิวันก็ถือว่าเป็นการเปลี่ยนสถานภาพเพราะความรัก โดยเหตุที่ไม่สมหวังจึงความต้องการในการครองรักกับพระวอฉนวนวงศ์ได้

พระวอฉนวนวงศ์มีการเปลี่ยนสถานภาพทางจิตใจ คือหลงใหลนางกาสิวัน และได้นางกาสิวันเป็นธิดาเพราะต้องมนต์เสน่ห์ที่นางกาสิวันเป็นผู้กระทำไว้ ถ้านางกาสิวันไม่ใช้มนต์เสน่ห์ให้ ข้ามามีส่วนช่วยในการเปลี่ยนสถานภาพทางจิตใจของพระวอฉนวนวงศ์แล้ว นางกาสิวันย่อมไม่สมหวังในความรักอย่างแน่นอน แต่การเปลี่ยนสถานภาพทางจิตใจของพระวอฉนวนวงศ์ครั้งนี้ พฤติกรรมที่แสดงถึงความรักไม่ได้ออกมาจากความจริงใจ แต่ออกมาจากอำนาจ คำสั่งของผู้สั่งกระทำ และไม่ได้ออกมาจากความเต็มใจของพระวอฉนวนวงศ์ เมื่ออำนาจของมนต์เสน่ห์เสื่อมคลาย นางกาสิวันก็พบกับความผิดหวังอีกเช่นเคย พระวอฉนวนวงศ์รู้สึกตัว สติสัมปชัญญะคืนสู่สภาพปกติ ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ใดอีก การที่พระวอฉนวนวงศ์เปลี่ยนสถานภาพทางจิตใจนั้น เนื่องมาจากความไม่สมหวังในความรักของนางกาสิวันนั่นเอง

6. เปลี่ยนสถานการณ์เพื่อหาความสงบ โดยเหตุที่เกิดความเบื่อหน่ายต่อโลก

เหตุการณ์ในชีวิตจริงของมนุษย์ไม่ช่วยให้ทุกข์และร่ำร้นถึงความไม่แน่นอน มนุษย์ทุกคนต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอดด้วยความอดทน อดทนต่อสภาพแวดล้อม และต่อสู้ให้ตนเองได้มีความสุข

ความสุขที่แท้จริงนั้นไม่ใช่การมีทรัพย์สินสมบัติมากพอแค่เพียงอย่างเดียว ควรเป็นความสุขอันเนื่องมาจากความสงบในจิตใจเท่านั้นที่มนุษย์ไปหา ตัวละครในวรรณกรรมก็ดำเนินชีวิตในความสังคม เมื่อประสบปัญหาต่าง ๆ ที่ตัวละครไม่สามารถจะแก้ปัญหาได้ จึงต้องหันไปหาความสงบทางใจเป็นที่พึ่ง ซึ่งมีปรากฏในเรื่องจักรกฤษณ์ ดังนี้

นางมาลีศรีสุคนธ์เกิดความว้าวุ่นทางใจ จึงเปลี่ยนสถานการณ์ของนางไปบำเพ็ญพรตเช่นฤๅษี เนื่องจากพระสุริยาภานุรังษีมีความรักและต้องการจะรวมอภิเษกกับนาง แต่นางไม่ต้องการจะรวมอภิเษกด้วย ครั้นพระอิศราวงศย์เป็นบิดาของนางให้เป็นคู่อภิเษกของพระสุริยาภานุรังษี เพราะเห็นว่านางมาลีศรีสุคนธ์มีความกุ่มเคย ไกลชิด และอยู่ร่วมกับพระสุริยาภานุรังษีมาก่อน ด้วยความขบขันใจและระคนกับความน้อยใจในคำหมิ่นศักดิ์ศรีของความเป็นกุลสตรีของนาง และเพื่อเป็นการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของนาง นางจึงไม่ยอมร่วมอภิเษกกับพระสุริยาภานุรังษี นางมาลีศรีสุคนธ์เกิดความเบื่อหน่ายต่อเหตุการณ์อันสับสน และจิตใจที่แท้จริงก็มีความเลื่อมใสในการบำเพ็ญสมาธิ ต้องการจะหาความสุขโดยการทำจิตใจให้สงบ นางมาลีศรีสุคนธ์จึงตัดสินใจหนีออกจากเมืองพร้อมทั้งพี่เลี้ยงทั้งสี่ เพื่อออกมาบำเพ็ญพรตถือศีลภาวนาอยู่ในป่า และถือเพศเป็นนักบวชเพื่อหาความสุขทางใจต่อไป

7. เปลี่ยนสถานการณ์เพื่อแสดงบุคลิกภาพของตัวละคร เพื่อให้ตัวละครอื่นเห็นชัดขึ้น

การเปลี่ยนสถานการณ์โดยการจากไปทั้งแบบชั่วคราวและแบบนิรันดร์ ล้วนแสดงบุคลิกภาพของตัวละครให้เห็นชัดขึ้นทั้งตัวละครที่จากไปและตัวละครที่คงอยู่ ผู้ที่จากไปหาจากไปอย่างผู้เสียสละ เพื่อชาติ เพื่อความรัก หรือเพื่ออุดมการณ์ที่ตนยึดมั่น ผู้อ่านจะรู้สึกประทับใจและเศร้าสลดต่อการจากไปนั้น เป็นการแสดงบุคลิกภาพของตัวละครที่จากไปให้เห็นชัดขึ้นและให้คงอยู่ในความทรงจำของผู้อ่าน

ตัวอย่างการจากไปในเรื่องลิลิตพระลอ โศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้นในลิลิตพระลอ เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ลิลิตพระลอเป็นวรรณกรรมอมตะ การตายของพระลอ พระเพื่อน พระแพง ที่บูชาความรักเป็นสรวง สร้างความประทับใจต่อผู้อ่านและก่อให้เกิดอารมณ์ เศร้า เสียหายต่อการจากไปของตัวละคร จึงไม่แปลกเลยที่มีผู้อ่านลิลิตพระลอซ้ำแล้วซ้ำเล่า เพื่อยากจะให้ตัวละครกลับฟื้นคืนชีวิตขึ้นมาอีก และทำให้ลิลิตพระลอครองความเป็นวรรณคดียอดเยี่ยมอยู่ทุกยุคทุกสมัย

การจากไปของตัวละครตัวใดตัวใดตัวหนึ่ง จะช่วยสร้างบุคลิกภาพของตัวละคร ที่คงอยู่ให้เด่นชัดขึ้น มักเป็นการจากไปแบบชั่วคราว ตัวละครเอกจะได้แสดงความสามารถมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการเน้นความมีบุคลิกภาพที่ดี ความมีคุณธรรมให้เด่นชัดอีกด้วย

การเปลี่ยนสภาพภาพเพื่อส่งเสริมบุคลิกเด่นให้กับตัวละคร มักปรากฏทั่วไปในวรรณกรรมทุกเรื่องที่น่าสนใจ ดังนี้

เรื่อง ชินวงศ์

นางแก้วกรณีการช่วยเหลือรักษาท้าวทศพัทธ์ให้พ้นจากสลบ ท้าวทศพัทธ์ พญายักษ์นอนสลบไป 15 วัน โดยที่ไม่มีผู้ใดสามารถรักษาให้ฟื้นขึ้นได้ นางแก้วกรณีการ เหวะผ่านมาพบเข้าจึงเข้าช่วยเหลือไว้ได้ ท้าวทศพัทธ์สำนึกในบุญคุณ การสลบของท้าวทศพัทธ์ครั้งนี้สร้างบุคลิกเด่นให้แก่นางแก้วกรณีการคือ ส่งเสริมความมีคุณธรรม เมตตาช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความจริงใจ และยังส่งเสริมความสามารถในการรักษาของนางแก้วกรณีการ ให้เป็นที่ประจักษ์แก่ตัวละครอื่นอีกด้วย

นางแก้วกรณีการจับชีวิตท้าวไกรจักร พญายักษ์ให้คืนชีพและไม่เอาความผิดท้าวไกรจักร เนื่องจากท้าวไกรจักรลักพาตัวพระชินวงศ์ไปวางไว้บนยอดเขา แล้วสวมรอยแปลงเป็นพระชินวงศ์เข้าครองคู่นางจันทร์สุภา เมื่อนางแก้วกรณีการบิรายได้และฆ่าท้าวไกรจักรตาย แต่ด้วยความสงสารจึงจับชีวิตท้าวไกรจักรให้คืนชีพ ท้าวไกรจักร สำนึกในความผิด ยินยอมรับโทษ นางแก้วกรณีการกลับไม่เอาความผิดจากผู้ที่สำนึกผิด ได้ยอมให้อภัยในความผิด การจากไปชั่วคราวของท้าวไกรจักร นับเป็นการส่งเสริมความมีคุณธรรมของนางแก้วกรณีการให้เด่นชัดยิ่งขึ้น

เรื่องวันวงศ์

นางประทุมเกษร เปลี่ยนสถานภาพโดยการซ่อนตัวในรูปจำแลงเป็นศาลาพักอาศัยกลางป่าใหญ่ เนื่องจากนางประทุมเกษรถูกนางกว้านกลั่นแกล้ง กล่าวร้ายว่านางเป็นยักษ์ จึงเป็นเหตุให้นางประทุมเกษรต้องถูกขับออกจากเมือง นางจึงอธิษฐานเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ใจของนาง ให้ร่างกายของนางเปลี่ยนสภาพจากมนุษย์เป็นศาลาพักร้อน มีส่วนร้อน ให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจแก่ผู้เดินป่า การที่นางประทุมเกษรอธิษฐานเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ใจ และร่างกายเปลี่ยนสถานภาพไปเช่นนั้น นางเห็นว่า ถ้านางยังคงฉวยภัยในป่า นางเป็นหญิงสาวที่มีรูปโฉมงดงาม ย่อมไม่เป็นที่ปลอดภัย และอาจจะได้รับอันตรายจากสิ่งสสารสัตว์ที่ร้ายในป่า การเดินทางกลับไปยังอาศรมพระฤณีที่นางเคยอยู่ก็แสนจะทุรกันดาร นางจึงตัดสินใจเปลี่ยนสถานภาพของตนเอง และการเปลี่ยนสถานภาพของนางครั้งนี้ก็ยังเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นอีกด้วย ซึ่งนับว่าเป็นการเพิ่มลักษณะเด่นให้แก่นางประทุมเกษร

น้ำทรงคุชีพของพระวันวงศ์ตายจากไป แต่ภายหลังพระฤณีชุบชีวิตให้ลงดิน น้ำตายลง เนื่องจากพระวันวงศ์ลืมนำอาหารและน้ำเป็นเวลานาน แต่เมื่อพระฤณีทำไฟไค้ชุบชีวิตมาให้คืนชีพ น้ำทรงนั้นก็ยิ่งเพิ่มอิทธิฤทธิ์มากขึ้น สามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ พลุได้ นับเป็นการเสริมบุญบารมีให้แก่พระวันวงศ์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนช่วยเสริมสร้างบุคลิกลักษณะของตัวละครเอกให้เด่นชัดขึ้น

นอกจากนี้การที่ตัวละครต้องพลัดพรากจากเมือง ในช่วงของการเริ่มออกผจญภัย ภัยกรณต่าง ๆ กัน เช่น เทวดาเข้ากลใจ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้เปลี่ยนสถานภาพเป็นสิ่งต่าง ๆ มาสอนให้ตัวละครเอกพลัดหลงเข้าป่า เป็นต้น การที่เกิดเหตุการณ์เช่นนี้นับเป็นการเปลี่ยนสถานภาพของตัวละคร เพื่อแสดงถึงความเป็นผู้มีบุญญาธิการสูงส่ง จนสิ่งที่นอกเหนือธรรมชาติต้องเข้ามามีบทบาทช่วยสร้างบุคลิกภาพ ซึ่งการสร้างบุคลิกภาพของตัวละครในช่วงนี้ ก็มักจะเข้าไปเพื่อช่วยให้ตัวละครเอกได้มีโอกาสสะสมวิชา ความสามารถ เป็นการเตรียมความพร้อมในเรื่องการผจญภัยต่อไป เช่น เรื่องวันวงศ์ ปู่เจ้าแปลงกายเป็นกวางทองมาสอนพระวันวงศ์ให้ออกติดตาม จนกระทั่งพระวันวงศ์ได้ไปศึกษาวิชาจาก

พระฤษีคำไฟ หรือในเรื่องจินตาสุริวงศ์ เทวดาแปลงกายเป็นหงส์ทองมาล่อพระจินตาสุริวงศ์ ให้ออกติดตาม จนกระทั่งได้รู้วิชาความรู้ต่าง ๆ จากพระฤษี เป็นต้น ลึงค์ก็ลึกลับต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นส่วนช่วยให้ตัวละครเกิดการเปลี่ยนสถานภาพ นับเป็นการสร้างบุคลิกลักษณะของตัวละครให้เด่นชัดยิ่งขึ้น

8. เปลี่ยนสถานภาพเพื่อบำบัดทุกข์ให้ผู้อื่น การช่วยเหลือผู้อื่นพ้นทุกข์ถือเป็นคุณธรรมอันประเสริฐ แม้ว่าการช่วยเหลือนั้นจะเป็นรูปของการแนะนำ ให้ทรัพย์สินเงินทอง หรือแม้จะเป็นเพียงคำปลอบใจก็ตาม ถ้าสิ่งเหล่านี้สามารถช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ได้แม้เพียงช่วงเวลาสั้นก็เป็นสิ่งที่ควรกระทำ เพราะความทุกข์หากเกิดขึ้นกับใครจะร้ายสาหัสใดก็ตาม ก็ทำให้ผู้นั้นเศร้าหมอง หดหู่ ไม่สามารถทำประโยชน์ต่อผู้อื่นได้ การช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์จึงเป็นการช่วยเหลือสังคมทางอ้อม

การเปลี่ยนสถานภาพเพื่อบำบัดทุกข์ให้ผู้อื่นนี้ ปรากฏในเรื่องจินตาสุริวงศ์ และเรื่องชินวงศ์ ดังนี้

เรื่องจินตาสุริวงศ์

เทวดาเปลี่ยนสถานภาพโดยซ่อนตัวอยู่ในบทบาทของคนเฒ่าเป็นผู้เฒ่า มาปลอบใจและให้ความช่วยเหลือนางสุวรรณอำภร ช่วยให้นางได้ซ่อนตัวอยู่ในรูปกายพรานหมัน บอกทิศทางให้เดินทางตามหาพระจินตาสุริวงศ์ ปลอบใจนางว่าจะได้พบกับพระจินตาสุริวงศ์ในไม่ช้า คำปลอบใจนี้เท่ากับเป็นการสร้างกำลังใจให้แก่นางสุวรรณอำภรให้เกิดความมานะอดทน ต่อสู้กับความทุกข์ยาก และมีชีวิตอยู่เพื่อความหวังต่อไป

เรื่องชินวงศ์

พระพรหมมาบอกข่าวเรื่องพระชินวงศ์ให้แก่นางแก้วกรณิการ์ เกรงว่านางแก้วกรณิการ์จะเสียที และหลงกลกับร้าย เนื่องจากนางแก้วกรณิการ์และนางสร้อยสุวรรณออกตามหาพระชินวงศ์ แต่ไม่รู้ข่าวว่าพระชินวงศ์ครองคู่อยู่กับนางจันทร์สุตา ซึ่งในขณะนั้นท้าวไกรจักร พญายักษ์ร้ายได้แปลงกายเป็นพระชินวงศ์อยู่ก่อนแล้ว พระพรหมซึ่งเดิมเป็นฤๅษีพรหมเมศที่เคยเลี้ยงดูนางแก้วกรณิการ์มา เกิดความสงสารนาง จึงรีบมาบอกข่าวให้นางแก้วกรณิการ์รู้ความจริงแล้วจะได้ระวังตัว ถ้านางอาจต้องหลงกลเข้าใจว่าท้าวไกรจักรคือพระชินวงศ์ เหตุการณ์ต่าง ๆ ก็ต้องซับซ้อนขึ้นอีก ฉะนั้นจึงถือว่ามี

เปลี่ยนสถานภาพเพื่อมาบำบัติทุกข์ให้แก่ตัวละคร

เหตุผลของการเปลี่ยนสถานภาพของตัวละครทั้ง 8 ลักษณะดังที่กล่าวมาแล้ว เป็นเครื่องที่พิสูจน์ให้เห็นชัดแล้วว่า การเปลี่ยนสถานภาพของตัวละครในแต่ละครั้งนั้น ล้วนเป็นไปอย่างมีจุดประสงค์ทั้งสิ้น มักจะเปลี่ยนสถานภาพไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและ สภาพแวดล้อม โดยสอดคล้องอย่างเป็นเหตุเป็นผลกัน จึงทำให้ผู้เขียนเข้าใจสภาพ สังคม ลักษณะนิสัยของตัวละคร การดำเนินชีวิตของคนได้อย่างแจ่มชัดมากขึ้น

ลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย

ในการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย จะกล่าวถึงลักษณะทั่วไปตามจุดมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า วรรณกรรมที่นำมาศึกษาในแต่ละเรื่องนี้ มีการบันทึกไว้ในเอกสารโบราณต่าง ๆ กัน ซึ่งทางห้องเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ ได้เก็บรักษาไว้ โดยกำกับเลขที่ของเอกสารในแต่ละเล่มเพื่อสะดวกแก่การจัดเก็บและการใช้ ในแต่ละเรื่องที่นำมาศึกษามีรายละเอียด ดังนี้

เรื่องจักรกฤษณ์

เป็นวรรณกรรมพื้นบ้านที่มีการบันทึกไว้ในสมุดไทยคำ จารึกด้วยอักษรไทยเส้นรงค์ ไก่มาจากกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ขนาดของสมุดไทยประมาณ $11 \times 34 \times 4$ เซนติเมตร จำนวนบรรทัด 10 บรรทัด จำนวนหน้าประมาณ 56 - 58 หน้า เก็บรักษาไว้ที่ห้องเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ ตู้ 113 ชั้น 6/3 มัดที่ 16 และมัดที่ 17 มีจำนวน 21 เล่มสมุดไทย ในแต่ละเล่มมีใจความ ดังนี้

เล่ม 1 เลขที่ 56 ตั้งแต่พระสมุทรวทศาชช่วยนำพระจักรกฤษณ์และนางมาลีศรีสุคนธ์ ซึ่งถูกทิ้งลงในมหาสมุทร ไปส่งยังปากปล่องเมืองบาดาล จนถึง พระจักรกฤษณ์รับอาสาพระประจักษ์เลขาแก่นางสุวรรณโกเมศซึ่งถูกพิษงูสลับไปให้พ้นอันตราย

เล่ม 2 เลขที่ 58 ตั้งแต่ พระจักรกฤษณ์แก่นางสุวรรณโกเมศได้ จนถึง พระพิชิตเฉลิมวงศ์เกรงว่าพระสุริยาภรณ์รังษีจะรู้ความจริงว่ามีเพศเป็นหญิง จึงออกอุบายทำเป็นป่วย

เล่ม 3 เลขที่ 59 ตั้งแต่ พี่เลี้ยงปลอมพระพิชิตเฉลิมวงศ์ให้หายโกรธเคืองพระสุริยาภรณ์รังษี จนถึง พระไวยวงศาพร้อมด้วยพี่เลี้ยงเข้าเฝ้าพระจักรกฤษณ์และพระพิชิตเฉลิมวงศ์

เล่ม 4 เลขที่ 60 ตั้งแต่ พระไวยวงศาพาพี่เลี้ยงเข้าเฝ้าพระจักรกฤษณ์แล้ว

รับสารของพระจักรกฤษณ์กลับเมืองอมรินทร์ จนถึง พระจักรกฤษณ์ พระพิชิตเฉลิมวงศ์ และพระสุริยาภาณรังษีเสด็จลงเรือกำปั่นไปรับเสด็จพระบิดาและพระมารดาถึงปากน้ำ

เล่ม 5 เลขที่ 61 ตั้งแต่ เรือกำปั่นทรงของพระอิศราวงศ์และพระมเหสีถึง เมืองจักรพรรดิ จนถึง พระสุริยาภาณรังษีได้รู้ความจริงว่าพระพิชิตเฉลิมวงศ์เป็นสตรี ก็ยิ่งทวีความรัก แต่นางไม่ยอมรับว่าเป็นสตรีและยังบอกบิดาโมทร พระสุริยาภาณรังษีมีความทุกข์โศกจนล้มป่วย พระประจักษ์เลขาขอให้พระจักรกฤษณ์และพระพิชิตเฉลิมวงศ์อยู่เฝ้ารักษาอาการป่วย

เล่ม 6 เลขที่ 63 ตั้งแต่ พระจักรกฤษณ์ต้องออกทอนรับแขกเมือง ให้พระพิชิตเฉลิมวงศ์อยู่เฝ้ารักษาพระสุริยาภาณรังษีเพียงลำพัง จนถึง บรรดาภักตริยทั้งหลายทางบกพลนิกาย พร้อมด้วยเครื่องราชบรรณาการมาถึงเมืองจักรพรรดิเพื่อร่วมงานพิธีอภิเษก

เล่ม 7 เลขที่ 64 ตั้งแต่ พระอิศราวงศ์สั่งให้พระพิชิตเฉลิมวงศ์แต่งกายเป็นสตรีเพื่อเข้าพิธีอภิเษกกับพระสุริยาภาณรังษี จนถึง พระจักรกฤษณ์และพระสุริยาภาณรังษีออกเฝ้าตามพระพิชิตเฉลิมวงศ์ถึงทางสองแพร่ง และแยกกันออกติดตาม

เล่ม 8 เลขที่ 65 ตั้งแต่ พระสุริยาภาณรังษีทำพิธีกรรมบางสรวงเทวดาให้มาช่วยชีทางให้ แล้วเดินทางตามทิศที่เทวดาบอกให้ จนถึงพระสุริยาภาณรังษีสะกดขานเมืองให้หลับใหล แล้วเข้าเล้าโลมจนได้นางมาดีศรีคุณช้เป็นชายา

เล่ม 9 เลขที่ 66 ตั้งแต่ พระพิชิตเฉลิมวงศ์ต้อนรับขบวนทัพของพระสุริยาภาณรังษี จนถึง พระจักรกฤษณ์ตามหาพระพิชิตเฉลิมวงศ์ไม่พบ จนพลัดไปถึงเมืองมิลิลาได้เห็นนางประพรณรังษี มีความรักยิ่งนัก จึงแปลงกายเป็นฝรั่งมีนามว่าแสบบินหลี อาสาแสดงกลถวายท้าวจักรินทร์

เล่ม 10 เลขที่ 67 ตั้งแต่ ท้าวจักรินทร์พอใจในกลของแสบบินหลีถึงขนาดที่รับไว้เป็นบุตรบุญธรรม จนถึง พระวรวงศ์านุชาแปลงเป็นฝรั่งตามมาพบ ช่วยพระจักรกฤษณ์แสดงกลถวาย

เล่ม 11 เลขที่ 69 ตั้งแต่ พระสุริยาภาณรังษีและพระพิชิตเฉลิมวงศ์แปลงกายเป็นแขกเข้าพบกับแสบบินหลี จนถึง พระจักรกฤษณ์และสองพี่เลี้ยงชำแรกฟันเข้าในวังถึง

ห้องบรรทมของนางประพรณรังษี พระธิดาท้าววิชริทร์

เล่ม 12 เลขที่ 70 ตั้งแต่ พระจักรกฤษณ์ลักพานางประพรณรังษีลงเรือกำปั่น จนถึง พระสุริยาภานรังษีต้องพรากจากนางมาลีศรีสุคนธ์จนกว่าจะเข้าพิธีอภิเษกแล้ว

เล่ม 13 เลขที่ 71 ตั้งแต่ พระสุริยาภานรังษีและนางมาลีศรีสุคนธ์เข้าเฝ้าพระจักรกฤษณ์ให้ช่วยปิกเรื่องให้และทูลขอยกยโหมต่อพระบิดา จนถึง พระอิศรววงศ์ให้พระจักรกฤษณ์มีสารไปเชิญท้าวอนันตนาคราชให้มาร่วมพิธีด้วย

เล่ม 14 เลขที่ 72 ตั้งแต่ ท้าวอนันตนาคราชและพระมเหสียกพลมาถึงเมืองจักรพรรดิเพื่อร่วมพิธีอภิเษก จนถึง พระประจวบเลขาตอมสารท้าววิชริทร์ บอมนิธิ์เรื่องของพระจักรกฤษณ์ลักพานางประพรณรังษีขึ้นมา และให้พระจักรกฤษณ์ขอขมาโทษ

เล่ม 15 เลขที่ 74 ตั้งแต่ พระภูมิช่วยเจรจากับท้าววิชริทร์ เรื่องพระจักรกฤษณ์ทำความผิด จนถึง นางประพรณรังษีเสียใจที่รู้ความจริงว่าพระจักรกฤษณ์มีคู่อภิเษกแล้ว

เล่ม 16 เลขที่ 75 ตั้งแต่ นางประพรณรังษีคัดพ้อพระจักรกฤษณ์ จนถึง ท้าววิชริทร์โกรธนางประพรณรังษีที่ต้องเป็นมเหสีฝ่ายชาย จนกระทั่งนางสลบไป

เล่มที่ 17 เลขที่ 76 ตั้งแต่ พระจักรกฤษณ์ลอบเข้าไปหานางประพรณรังษีในพระราชฐานชั้นใน จนถึง พระจักรกฤษณ์สั่งให้ยกแท่นปราสาททั้งสองไว้คั่นรับนางสุวรรณโกเมศและนางประพรณรังษี

เล่มที่ 18 เลขที่ 77 ตั้งแต่ พระสุริยาภานรังษีให้จัดการตกแต่งปราสาทไว้คั่นคั่นรับพระชนนี ซึ่งจะมาส่งตัวนางมาลีศรีสุคนธ์ จนถึง พระจักรกฤษณ์ไปส่งท้าวอนันตนาคราชและพระมเหสีกลับเมืองบาดาล

เล่ม 19 เลขที่ 78 ตั้งแต่ นางประพรณรังษีและนางสุวรรณโกเมศไม่ยินยอมโอนอ่อนตามความต้องการของพระจักรกฤษณ์ จนกระทั่งพระจักรกฤษณ์เสียใจสลบไป จนถึง พระอิศรววงศ์มาแก้ไขพระจักรกฤษณ์ให้พ้นจากสลบ และให้นางสุวรรณโกเมศและนางประพรณรังษีช่วยกันปรนนิบัติพระจักรกฤษณ์

เล่ม 20 เลขที่ 80 ตั้งแต่ นางสุวรรณโกเมศและนางประพรณรังษีปรองคองกันได้ จนถึง ท้าววิชริทร์ลากลับเมืองมิลิลา นางประพรณรังษีเสวราโศกที่ต้องไกลบิดา

เล่ม 21 เลขที่ 82 เนื้อความซ้ำกับเล่ม 20

เรื่องจินตาสุริวงศ์

เป็นวรรณกรรมพื้นบ้านที่มีการบันทึกไว้ในสมุดไทยเก่า จารึกด้วยอักษรไทย เส้น
รงค์ ซึ่งเดิมเป็นหนังสือของนายอยู่ ทางหอสมุดแห่งชาติซื้อไว้เมื่อ พ.ศ. 2472 ขนาด
ของสมุดไทยประมาณ 11 x 34 x 3 เซนติเมตร จำนวนบรรทัด 10 บรรทัด จำนวน
หน้าประมาณ 54-59 หน้า เก็บรักษาไว้ที่ห้องเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ ตู้ 115
ชั้น 6/4 มัทธิ 19 มีจำนวน 15 เล่มสมุดไทย ในแต่ละเล่มมีใจความ ดังนี้

เล่ม 1 เลขที่ 96 เนื้อความซ้ำเรื่องพันทอง

เล่ม 2 เลขที่ 97 ตั้งแต่ พระจินตาสุริวงศ์หลงป่ามาอยู่กับพระฤๅษี จนถึง พบ
นางทิพมณฑาแปลงเป็นชาย และพระจินตาสุริวงศ์เดินทางร่วมกับนางไปถึงกลางป่า

เล่ม 3 เลขที่ 98 ตั้งแต่ พระจินตาสุริวงศ์รู้ความจริงว่านางทิพมณฑาแปลง
เป็นชาย จนถึง ยักษ์สามพี่น้องแปลงกายเป็นกนิรเพื่อล่อให้พระจินตาสุริวงศ์และพระวินิจ
ไปหลงใหล

เล่ม 4 เลขที่ 99 ตั้งแต่ พระจินตาสุริวงศ์รู้ทันความคิดของกนิรแปลง และ
ปราบนางยักษ์ทั้งสามได้จนยอมเป็นบริวาร จนถึง กษัตริย์หิลีเยนต้องให้ทูตถือสารไปสู่
ขอพระธิดาของท้าวณูสินให้พระโอรส

เล่ม 5 เลขที่ 100 ตั้งแต่ ท้าวณูสินบริวารของกษัตริย์หิลีเยนต้องแล้วไม่ยอม
ยกพระธิดาให้ จนถึง นางทิพมณฑาพานางรัศมีและนางหัตถิมายออกประพาสป่า

เล่ม 6 เลขที่ 101 ตั้งแต่ พระจินตาสุริวงศ์พาพระวินิจและบริวารล่านางสุวรรณ-
อำภอรออกติดตามหานางทิพมณฑา จนถึง พระจินตาสุริวงศ์ล่าท้าวพงษ์นรินทร์และพาพระอนุชา
ของนางทิพมณฑายกติดตามหานางทิพมณฑาค่าย

เล่ม 7 เลขที่ 102 ตั้งแต่ กษัตริย์ทั้ง 8 เมือง พาพระโอรส พระธิดาและ
บริวารทั้งหมดเข้าเฝ้าพระจินตาสุริวงศ์ จนถึง แอคมรินถือสารของเจ้าชาไปถวายนาง
กนิรเจ้าเมืองฝรั่ง

เล่ม 8 เลขที่ 103 ตั้งแต่ กองทัพเจ้าชาวแพกองทัพฝรั่ง นางกนิให้เชิญ
พระจินดาสูริวงศ์เข้าเมืองฝรั่ง จนถึง พระจินดาสูริวงศ์ลอบเข้าหานางกนิในปราสาท

เล่ม 9 เลขที่ 104 ตั้งแต่ พระจินดาสูริวงศ์ไถ่ นางกนิเป็นชายา จนถึง
พระจินดาสูริวงศ์สั่งให้นางยักษ์ทั้งสามลอบไปรบกับเจ้าชาว

เล่ม 10 เลขที่ 105 ตั้งแต่ นางยักษ์ทั้งสามถูกนางทิพนมทาจับได้ จนถึง
พระจินดาสูริวงศ์ชวนนางทิพนมทาทะล่ำลือภัยแก่กันเพื่อ ไม่ตรี

เล่ม 11 เลขที่ 106 ตั้งแต่ นางทิพนมทาชอณัฏการกระทำลัทธิภัยแก่กันไว้ก่อน
จนถึง พระจินดาสูริวงศ์ให้การต้อนรับนางทิพนมทาจเข้ามาเมืองฝรั่ง

เล่ม 12 เลขที่ 107 ตั้งแต่ นางทิพนมทาจเข้ามาเมืองฝรั่ง จนถึง พระ
จินดาสูริวงศ์พานางทิพนมทาจไปชมมรกตและโคตรเพชร

เล่ม 13 เลขที่ 108 ตั้งแต่ นางทิพนมทาดอกแหวนวิเศษกลับร่างเป็นสตรี
ให้พระเพียนพระทันตย์ จนถึง นางทิพนมทาจับได้ว่าพระจินดาสูริวงศ์ลอบเข้าหานางสุวรรณ-
อำภร

เล่ม 14 เลขที่ 109 ตั้งแต่ พระจินดาสูริวงศ์ลอบเข้าหานางสาระวี จนถึง
พระจินดาสูริวงศ์ นางทิพนมทาจและบริวารออกจากเมืองฝรั่งเดินทางกลับสู่เมืองไทย

เล่ม 15 เลขที่ 110 ตั้งแต่ พระจินดาสูริวงศ์พานางทิพนมทาจและบริวารเข้า
เฝ้าพระบิดา พระมารดา จนถึง พระบิดาและพระมารดาของนางทิพนมทาจพร้อมทั้งบริวาร
ไปร่วมพิธีอภิเษก

เรื่องชินวงศ์

เป็นวรรณกรรมพื้นบ้านที่มีการบันทึกไว้ในสมุดไทยขาว จารึกด้วยอักษรไทยเส้นหมึก
สมุดไทยมีขนาดประมาณ 12 x 36.5 x 3.5 เซนติเมตร จำนวนบรรทัด 10 บรรทัด
จำนวนหน้าประมาณ 76-83 หน้า หอสมุดแห่งชาติซื้อไว้เมื่อ พ.ศ. 2450 เก็บรักษาไว้
ที่ห้องเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กู้ 115 จำนวน 6/4 มัดที่ 21 มีจำนวน 5 เล่ม
สมุดไทย ในแต่ละเล่มมีใจความ ดังนี้

เล่ม 1 เลขที่ 1 ตั้งแต่ ท้าวทวงศเจ้าเมืองกาหลงให้ทูตถือสารไปสู่ขอพระ
ธิดาของท้าวจักรพรรดิให้แก่พระชินวงศ์พระโอรส จนถึง พระชินวงศ์และบริวารเดินทางไป
เมืองจักรพรรดิ

เล่ม 2 เลขที่ 2 ตั้งแต่ พระชินวงศ์ได้อภิเษกกับนางศรีเสวกร จนถึง ท้าว
ทศกัณฐ์ให้นางสร้อยสุวรรณพระธิดาเลี้ยงพวงมาลัยเลือกคู่ครอง

เล่ม 3 เลขที่ 3 ตั้งแต่ พระชินวงศ์ถูกนางยักษ์ชิงเป็นพี่เลี้ยงของนางสร้อย
สุวรรณลักพาตัวมาเมืองยักษ์ จนถึง นางแก้วกรณิการออกติดตามพระชินวงศ์จนพบกัน

เล่ม 4 เลขที่ 4 ตั้งแต่ นางแก้วกรณิกาลาท้าวทศกัณฐ์และพระมเหสีกลับ
เมืองกาหลง จนถึง กษัตริย์ 7 องค์ ยกกองทัพเข้ารุกรานบ้านเมืองต่าง ๆ จนกระทั่ง
ถึงเมืองกาหลง

เล่ม 5 เลขที่ 5 ตั้งแต่ ท้าวไกรจักรอุ้มเอาพระชินวงศ์ไปวางไว้บนยอดเขา
จนถึง พระชินวงศ์เข้าอภิเษกกับพระมเหสีทั้งห้า และครองราชสมบัติเมืองกาหลงสืบมา

เรื่องวัดนางส์

เป็นวรรณกรรมพื้นบ้านที่ได้นับถือไว้ในสมุดไทย เท่าที่ผู้เขียนค้นพบ มีต้นฉบับอยู่
2 ชุด ส่วนวนเหมือนกัน ชุดเดิมบันทึกไว้ในสมุดไทยคำ จารึกด้วยอักษรไทยเส้นคั่น
ขนาดสมุดไทย ประมาณ 12.5 x 35.5 x 5 เซนติเมตร จำนวนบรรทัด 12 บรรทัด
จำนวนหน้าประมาณ 72-76 หน้า ลักษณะการจารึกอยู่ในสภาพเก่า และบางตอนเลอะ
เลือนมาก ความบางตอนก็ไม่สามารถอ่านได้สะดวก มีจำนวน 3 เล่มสมุดไทย จึงได้มี
ผู้คัดลอกกันในสมัยต่อมา แต่การคัดลอกไม่ได้คัดลอกตามอักขรวิธีที่ปรากฏอยู่เหมือนอย่างใน
สมุดไทยชุดเดิม ได้มีการเปลี่ยนแปลงอักขรวิธีให้สามารถอ่านได้ง่ายและสะดวกขึ้น อักขรวิธี
ที่ใช้ในสมุดไทยฉบับคัดลอกนี้เป็นปัจจุบันมากกว่า ฉบับคัดลอกเป็นสมุดไทยคำ จารึกด้วยอักษร
ไทยเส้นคั่น ขนาดสมุดไทยประมาณ 10 x 30 x 1.5 เซนติเมตร จำนวนบรรทัด 8
บรรทัด จำนวนหน้าประมาณ 29-40 หน้า มีจำนวน 14 เล่มสมุดไทย ทั้งสองชุดนี้ได้

มาจากเจ้าพระยามุนษี (อวบ) มอบให้หอสมุดแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2473 และเก็บรักษาไว้ที่ห้องเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ ตู้ 115 ชั้น 3/3 มัดที่ 95

ใจความในแต่ละเล่มของเรื่องวสันตวงศ์ยุคเดิม มีจำนวน 3 เล่มสมุดไทย มีดังนี้
 เล่ม 1 เลขที่ 15 ตั้งแต่ ท้าวพรหมหัตถ์และนางปรางทองพระมเหสีครองเมืองพาราณสี มีพระโอรสคือพระวสันตวงศ์ซึ่งไม่พึงพอใจต่อการกระทำของนางกาลสินพี่สะใภ้ที่มักจะแสดงกิริยาขี้ขลาดเชิงขู่สาว จนถึง ท้าวพรหมหัตถ์และนางปรางทอง พร้อมด้วยบริวารออกติดตามพระวสันตวงศ์

เล่ม 2 เลขที่ 16 ตั้งแต่ ท้าวพรหมหัตถ์และนางปรางทอง พร้อมด้วยบริวารมาตั้งพลับพลาในป่า และไคร้ขาวของพระวสันตวงศ์ จนถึง พระวสันตวงศ์หนีนางกาลสินออกติดตามหานางประทุมเกษรถึงสำนักพระฤๅ

เล่ม 3 เลขที่ 17 ตั้งแต่ พระฤๅคาไฟไคร้ขาวของนางประทุมเกษร บังเอิญให้พระฤๅชีทางนึกให้พระวสันตวงศ์ออกติดตามหานางประทุมเกษรต่อไป จนถึง ท้าวพรหมหัตถ์นางปรางทอง และพระวสันตวงศ์ ไปรับนางประทุมเกษรกลับเมือง

ใจความเรื่องวสันตวงศ์ฉบับคัดลอก จำนวน 14 เล่มสมุดไทย ในแต่ละเล่มมีใจความ ดังนี้

เล่ม 1 เลขที่ 1 ตั้งแต่ ท้าวพรหมหัตถ์ นางปรางทองพระมเหสี ครองเมืองพาราณสี มีโอรสคือพระวสันตวงศ์ซึ่งไม่พอใจต่อการกระทำของนางกาลสินพี่สะใภ้ นางมักแสดงกิริยาขี้ขลาดเชิงขู่สาว จนถึง พระวสันตวงศ์ออกประพาสป่าล่าเนื้อ

เล่ม 2 เลขที่ 2 ตั้งแต่ พระวสันตวงศ์ออกประพาสป่า พร้อมด้วยบริวาร ได้ทั้งศาลเพียงตามบูชาเหล่าปู่เจ้า เทวดาทั้งหลาย ปู่เจ้าแปลงกายเป็นโยคีมาบริโภคน้ำของบูชาที่ศาล จนถึง พระวสันตวงศ์ไล่ตามกวางทองจนพลัดหลงกับบริวาร พบนางประทุมเกษรที่อาศรมของพระฤๅคาไฟ

เล่ม 3 เลขที่ 3 ตั้งแต่ พระวสันตวงศ์เข้าไปไต่ถามนางประทุมเกษร แล้วพักอาศัยเรียนศิลปศาสตร์กับพระฤๅคาไฟ จนถึง พระฤๅคาไฟกระทำพิธีบูชาทรงให้

เล่ม 4 เลขที่ 4 ตั้งแต่ พระฤๅษีคาไฟจุบมาทรงและพระขรรค์คู่พิให้พระ
วชันวงศ์ จนถึง ท้าวพรหมทัต พระนางปรางทอง และบริวาร เตรียมออกไปเพื่อ
ตามหาพระวชันวงศ์

เล่ม 5 เลขที่ 5 ตั้งแต่ ท้าวพรหมทัต นางปรางทอง และบริวารประพาส
ป่าเพื่อตามหาพระโอรส จนถึง พระวชันวงศ์พานางประทุมเกษรเข้าเฝ้าพระบิดา และ
พระมารดา ทั้งหมดพบกันจนกระทั่งสลับไป

เล่ม 6 เลขที่ 6 ตั้งแต่ พวกนางสนมเห็นทั้งสี่ภักตร์สลับไปก็พลอยสลับตามไป
ด้วย พวกเสนาต้องแก้ไขให้ทั้งหมดฟื้นขึ้น จนถึง สี่ภักตร์วิสาพระฤๅษีกลับบ้านเมือง

เล่ม 7 เลขที่ 7 ตั้งแต่ นางกาลสวณึกคิดแก้แค้นพระวชันวงศ์ จึงวางอุบายใส่
ร้ายว่านางประทุมเกษรเป็นยักษ์ จนถึงท้าวพรหมทัตให้เสนานำนางประทุมเกษรไปส่งยัง
สำนักพระฤๅษีคาไฟ

เล่ม 8 เลขที่ 8 ตั้งแต่ พระวชันวงศ์เสด็จไปทอดอาลัยถึงนางประทุมเกษร แล้ว
ให้นางสนมนำชวดยาพิชฌัยไปให้นางประทุมเกษร จนถึง พระวชันวงศ์ต้องมนต์เสน่ห์ของ
นางกาลสวณ

เล่ม 9 เลขที่ 9 ตั้งแต่ พระวชันวงศ์ได้นางกาลสวณเป็นชายา จนถึง พระ
วชันวงศ์เห็นนางกาลสวณเที่ยวคึกคักตามหานางประทุมเกษรกลางป่า

เล่ม 10 เลขที่ 10 ตั้งแต่ พระวชันวงศ์คร่ำครวญหานางประทุมเกษรจนบรรลุ
ถึงเมืองมุตตรา จนถึง พระวชันวงศ์ซ่อนกายอยู่ในสวนเพื่อลอบชมโฉมนางวงศ์เนาวรัตน์

เล่ม 11 เลขที่ 11 ตั้งแต่ พระวชันวงศ์ซ่อนกายอยู่ในสวน จนถึง พระ
วชันวงศ์ลอบเข้าหานางวงศ์เนาวรัตน์

เล่ม 12 เลขที่ 12 ตั้งแต่ พระวชันวงศ์เข้าเฝ้าโลมจนได้นางวงศ์เนาวรัตน์เป็น
ชายา จนถึง นายคานมาแจ้งข่าวแก่ท้าวพรทัต เจ้าเมืองมุตตราว่ามีชายหนุ่มมาลักพานาง
วงศ์เนาวรัตน์พระธิดาไป

เล่ม 13 เลขที่ 13 ตั้งแต่ ท้าวพรทัตยกกองทัพมารบกับกองทัพกายสิทธิ์ของ
พระวชันวงศ์ จนถึง พระวชันวงศ์พานางวงศ์เนาวรัตน์กลับเมืองพาราณสี

เล่ม 14 เล่มที่ 14 ทั้งแต่ ท้าวพรหมทัตส่งให้สีเสนาไปรับนางประทุมเกษร กลับเมือง จนถึง ท้าวพรหมทัต นางปรางทอง และพระวอฉนวนก็ไปรับนางประทุมเกษร กลับเมือง

เรื่องพระสุวรรณเสนา

เป็นวรรณกรรมพื้นบ้านที่มีการบันทึกไว้ในสมุดไทยคำ จารึกด้วยอักษรไทย สืบเนื่อง พระยามุขมนตรี (อวบ) มอบให้หอสมุดแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2473 ขนาดของสมุดไทย ประมาณ 11 x 34 x 3 เซนติเมตร จำนวนบรรทัด 8 บรรทัด จำนวนหน้าประมาณ 40-54 หน้า เก็บรักษาไว้ที่ห้องเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กู้ 115 ต. ชั้น 3/4 มัดที่ 100 มีจำนวน 11 เล่มสมุดไทย ในแต่ละเล่มมีใจความ ดังนี้

เล่ม 1 เล่มที่ 1 ทั้งแต่ พระสุวรรณเสนาลาพระมารดาไปเรียนศิลปศาสตร์ กับพระฤๅณในป่า จนถึง พระสุวรรณเสนาลาพระฤๅณเที่ยวล่องศรอยู่ในป่า

เล่ม 2 เล่มที่ 2 ทั้งแต่ พระสุวรรณเสนาปราบท้าวสัควาสูรและมูลจักรพรรณา ยกไพรยกไถ่ จนถึง พระจินคานรังสรรค์ขึ้นขึ้นแล้วไล่ตามสังหารนางเงาะป่า

เล่ม 3 เล่มที่ 3 ทั้งแต่ พระจินคานรังสรรค์เที่ยวติดตามหาพระสุวรรณเสนา จนถึงเขตแดนเมืองพิชัยรัฐ จนถึง พระจินคานรังสรรค์ได้ยักเฆกกับนางสุวรรณกานแก้ว

เล่ม 4 เล่มที่ 4 ทั้งแต่ ท้าวศรีสุริจักษ์กับนางอัคนีบุตรพระมเหสี ครองเมือง แก้วเหมรา ได้พระธิดามีรูปร่างเป็นมนุษย์ ให้ชื่อว่านางเกษรสวรรค์ จนถึง พระสุวรรณเสนาเป็นบุตรบุญธรรมของพระยาภาณุมาศราชและนางวิมาลาในเมืองบาดาล

เล่ม 5 เล่มที่ 5 ทั้งแต่ พระสุวรรณเสนาลาท้าวภาณุมาศราชและนางวิมาลา ออกติดตามหาพระจินคานรังสรรค์ จนพลัดหลงทางเข้ามาอยู่ในสวนของนางเกษรสวรรค์ จนถึง พระสุวรรณเสนาเล่าโลมจนได้นางเกษรสวรรค์เป็นอาภรรยา

เล่ม 6 เล่มที่ 6 ทั้งแต่ สี่พี่เลี้ยงขึ้นขึ้นมาไม่เห็นนางเกษรสวรรค์ จึงรีบ แจ้งข่าวให้ท้าวศรีสุริจักษ์รู้ จนถึง พระสุวรรณเสนาพานางเกษรสวรรค์คืนทางกลับบ้าน เมือง

เล่ม 7 เล่มที่ 7 ตั้งแต่ พระสุวรรณเสนาและนางเกษรสวรรค์เดินทางมาถึง
กลางป่า พระสุวรรณเสนาได้ตามจับนกกระยางทองจนกระทั่งพลัดหลงกับนางเกษรสวรรค์
จนถึง พระจินตนาภรังสรรค์ออกติดตามหาพระสุวรรณเสนาจนกระทั่งพบกับมุลจักร

เล่ม 8 เล่มที่ 8 ตั้งแต่ มุลจักรพาพระจินตนาภรังสรรค์มาพบกับพระสุวรรณเสนา
แล้วพากันเที่ยวตามหานางเกษรสวรรค์ จนถึง พระสุวรรณเสนาและพระจินตนาภรังสรรค์
ได้พบกับพระยาพิรุณาคา

เล่ม 9 เล่มที่ 10 ตั้งแต่ พระยาพิรุณาคาบอกเนื้อความแก่นางเกษรสวรรค์
และนางสุวรรณกายแก้ว แล้วมาเชิญพระสุวรรณเสนาและพระจินตนาภรังสรรค์ให้ไปพบกับ
นางทั้งสอง จนถึง ท้าวพรหมพิทักษ์และพระมเหสีเสด็จออกมาพบกับพระสุวรรณเสนาและนาง
เกษรสวรรค์เข้าเมือง

เล่ม 10 เล่มที่ 11 ตั้งแต่ ท้าวพรหมพิทักษ์จัดพิธีอภิเษกพระสุวรรณเสนาและนาง
เกษรสวรรค์ จนถึง ท้าวพระยาทั้งหลายร่วมพิธีอภิเษก

เล่ม 11 เล่มที่ 12 ตั้งแต่ พระอินทร์เสด็จลงมาประทานเครื่องทรงสำหรับงาน
อภิเษกแก่พระสุวรรณเสนา จนถึง นางเกษรสวรรค์ประสูติพระโอรส มีนามว่า พระ
สุวรรณทะเลเกษร

อักษรวินิจฉัยในการบันทึก

การบันทึกอักษรในสมุดไทยนั้น ตัวอักษรหลายตัวมีรูปร่างลักษณะผิดแปลกไปจาก
ตัวอักษรไทยที่มีใช้อยู่ในปัจจุบัน การประสมตัวอักษรเป็นคำ หรือ พยางค์ ส่วนใหญ่ไม่
ตรงกับภาษาที่ใช้ในปัจจุบันเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นพยัญชนะ สระ ตัวสะกด วรรณยุกต์
และตัวการันต์ ทั้งนี้อาจจะสะกดตามความรู้ของผู้บันทึก ซึ่งยากแก่การตีความเนื่องจาก
บางครั้งคำ ๆ เดียวกัน ปรากฏอยู่ในกลอนอ่านเรื่องเดียวกัน แต่มีการสะกดไม่เหมือนกัน
หรือคำบางคำไม่มีรูปร่างพยัญชนะที่แน่นอนเลย การที่เราจะเข้าใจได้นั้นก็ต้องอาศัยคำที่แวดล้อม
คำนั้น ๆ อยู่ อักษรวินิจฉัยที่ปรากฏจึงไม่มีอะไรเป็นหลักเกณฑ์แน่นอน ท้ายนี้ ซึ่งจาก
ลักษณะที่ปรากฏเดิม มีดังนี้

1. ตัวอักษรที่ใช้มีลักษณะที่แปลกไปจากตัวอักษรในปัจจุบัน คือ

1.1 คำว่า พระ นิยมเขียนเป็น พว เช่น

พระภูมิ เขียนเป็น พภูมิ

นอกจากนี้ พว ยังหมายถึง พร ที่ออกเสียงควบกล้ำกัน เมื่อต้องการจะนำไปใช้ประสมกับสระ ก็ออกเสียงควบกับสระได้ เช่น

ไพธ เขียนเป็น ไพธ

ดังตัวอย่าง

...

แล้วทำเนียบเดิมย่างตามทางไป

น้ำมากเขื่อนยั้งฝั่งบ้านไผ่ ไผ่ ๆ

เข้าในไผ่นางก็หลงเข้าพวงวี่

ชินวงศ์

1.2 คำว่า พญา หรือ พระยา นิยมเขียนในบางครั้งเป็น พญ เช่น
พญหงษ์ พญยักษ์ พญมาร เท้าพญ เป็นต้น

ดังตัวอย่าง

ตัวของเจ้าเจ้าไชยรั้งไม้ออที่

คือนั่งพิงว่า พญ มาร

ทำบุญยี่สิบวันรักเดียวหักทาน

วันว่าคานริบรักกระษัตริมา

ชินวงศ์

1.3 คำว่า ยา บางครั้งก็เขียนเป็น ยง เช่น

ทำพิธีโกรงว่า ยง นัชม

โถมอหนาเอาบาอะไรมาให้กิน

จนหนอจนคณมอ ยง ระอาหนม

แต่กลางคืนขึ้นชมพิริมาใจ

กินแล้วถ่มกินแล้วพ่นเสียจนสิ้น

เอารศรินราศหมอไม้ออใคร

พระโอสถสิ้นแต่จะแก้ไชย

กลางวันแล้วให้อันรณกระวนกระวาย

ชินวงศ์

1.4 พยัญชนะตัว ช ที่ประสมกับสระอา หรือเขียนลากข้างตาม มักระนิยมเขียนสระอาติดกับตัวอักษร นิยมเขียนเป็น ๗ เช่น ปุ๗ อา๗ เป็นต้น แต่เมื่อต้องประสมกับตัวสะกด สระ และวรรณยุกต์ ก็สามารถนำมาประสมกันได้ และอ่านออกเสียงตามคำนั้น ๆ เช่น

พยางค์	คือคำว่า	พินัย
๗ระ	"	ชำระ
๗	"	ชา
๗ ย ๗ร	"	ชาวยุทธ

ทั้งตัวอย่าง

จึงจำแลงแปลงกายเป็น ๗ย ๗ร ตามลัทธิระวางไถ่หัวใจหวัง
 กำนัลในจักเอามาตามลำพัง แปลง ๗ย ฟังนั้นคือไม่มีโทษ
 จักรกฤษณ์

1.5 พยัญชนะตัว ซ ที่ประสมกับสระอา หรือเขียนลากข้างตาม นิยมเขียนสระอาติดกับตัวอักษร เขียนเป็น ๘ แต่เมื่อต้องประสมกับตัวสะกด สระ หรือวรรณยุกต์ ก็สามารถนำมาประสมกันได้ และอ่านออกเสียงตามคำนั้น ๆ เช่น

พยางค์	คือคำว่า	พินัย
๘	"	ซ่า
๘ ร ๘ย	"	ซ่าย
๘	"	ซา

ทั้งตัวอย่าง

... ผลึกน้ำเสด็จ ๆ สงสรวน
 สรรพทุก ๆ สวรรค์สวรรค์
 เย็นทราม ๘ ๆ ๘ หักกายิน
 จักรกฤษณ์

1.6 คำว่า ซา, ลา, ศา นิยมเขียนเป็น ๙ เช่น ลี๙ พิ๙
๙ ลา เป็นต้น

โสภสัถย์ เขียนเป็น โสภสัน

กรรม " กำ

3. คำในปัจจุบันให้ น สะกดในแม่กน แต่คำนั้น ๆ ใช้ ร หรือ ญ สะกด
 เช่น ทาน เขียนเป็น ทาร
 วังวอน " วังวอร
 ไปรคปราน " ไปรคปราญ

4. พยัญชนะที่มีพินเสียงเดียวกัน เช่น พ ผ ภ มักนิยมใช้ปนกัน เช่น
 พินเสียง พ พา เขียนเป็น ภา

พบ " ภบ

นิพพาน " นิพภาน

- พินเสียง ส สุขสันต์ " สุขสันต

โสภเสรว้า " โสภเนรา

อาสา " อาษา

ศาลา " ษาลา

5. คำที่ใช้ ฐ บางครั้งก็ใช้ ทร แทน เช่น

ซ้าย เขียนเป็น ทราย

เซาซบ " เสาทรบ

6. คำควบกล้ำกับ ร บางครั้งใช้ ฤา ควบแทน เช่น

หรือ เขียนเป็น หฤา

7. การเขียนคำบางคำจะเขียนตามภาษาพูด ซึ่งเป็นลักษณะของภาษาถิ่น เช่น

ปีศาจ เขียนเป็น คีศาจ

ขึง " ลึง

สะพาน " สะพาน

คือ " กรือ

อักษรควบ กร เขียนเป็น ตร เช่น

โกรก	เขียนเป็น	โตรก
เกียรติกษ	"	เตรียติกษ
โกรจักร	"	โตรจัท

อักษรควบ ตร เขียนเป็น กร เช่น

กรวจตรา	เขียนเป็น	กรวดกรว
ทรง	"	กรง
กระเตรียม	"	กระเกรียม

อักษรควบ ทร เขียนเป็น ตร เช่น

จันทรา	เขียนเป็น	จันตรา
นิตรา	"	นิตรา

8. คำบางคำมักจะเขียนรูปสระผิดไปจากเดิม ทั้งนี้เนื่องจากการเขียนบันทึก

ตามลักษณะภาษาพูด เช่น

ศิลา	เขียนเป็น	สินลา
ลีลา	"	ลินลา, ลีลา, ลีลา
สมฤทธิ	"	สมริค
กรุณา	"	กรรณา

9. คำที่ประสมกับสระอะ ถ้าคำใดไม่มีรูปวิสรรชนีย์ปรากฏอยู่ มักนิยมใช้เครื่องหมาย

หมาย ๖ กำกับอยู่บนตัวอักษรที่ต้องการจะออกเสียงอะ ซึ่งคำนั้น ๆ ปัจจุบันต้องออกเสียงอะ เช่น

คคี่	เขียนเป็น	คคี่
ละอั้น	"	ละอั้น
จะ	"	จ
ตะบัน	"	ทบัน

คำที่ประสมด้วยสระอะ และมีตัวสะกด บางครั้งก็เขียนโดยซ่อนตัวสะกดแทนไม้
หันอากาศ เช่น

พัง	เขียนเป็น	ฟงง
คัง	"	คงง
นัง	"	นัณน

10. สระ อี, อี มักไม่เคร่งครัดในการเขียน บางครั้งคำ ๆ เดียวกันปรากฏ
อยู่ใกล้เดียวกัน แต่มีการใช้ที่ต่างกัน จึงนิยมใช้เขียนแทนกันได้ เช่น

พิกุล	เขียนเป็น	พิกุน
นิมิตร	"	นิมิต
พระภูมิ	"	พวภูมิ
บุริศรี	"	บุริน

11. สระ อี มักนิยมเขียนรูปสระ ๐ มักทำให้เกิดความคลางแคลงไ้ว่าคำ
นั้นอาจใช้รูปสระ ๐ ได้ เช่น

ถึง	เขียนเป็น	กิ้ง
นิก	"	นั๊ก
หนึ่ง	"	นั้ง

12. สระ อี, อี และอี ถ้าประสมกับคำที่ไม่มีตัวสะกด นิยมใช้ อ เขียน
ตาม เช่น

ที่	เขียนเป็น	ทื่อ
ที	"	ทื่อ

13. สระ อือ บางครั้งก็ไม่ใช้ อ เขียนตาม เช่น

กอยอือ	เขียนเป็น	กอยอ
คื่อ	"	คิ
หนังสือ	"	หนังสือ

14. คำที่ประสมกับสระ อัว บางครั้งก็เขียนลดรูปไม่หันอากาศ เช่น

ทัว	เขียนเป็น	ทว
ยัว	"	ยว
กลัว	"	กลว

15. สระ เอื้อะ เอื้อ มีสองลักษณะ คือ

เอื้อ เช่น	เพื่อ	เขียนเป็น	เพือ
	เลือก	"	เลือก
	เปลือก	"	เปลือก
เอื้อ เช่น	เมือง	"	เมือง, เบอิง
	เรือ	"	เรือ, เวือ
	เบือ	"	เบือ, เบอิง

16. สระ เออะ, เออ ถ้ามีตัวสะกดนิยมให้รูป เอี เช่น

เคิน	เขียนเป็น	เคีร
เลิศ	"	เลีศ
เมิน	"	เมีล

17. สระ ออ ถ้ามีตัวสะกดจะเขียนแบบการเขียนปัจจุบัน เช่น

นอน	เขียนเป็น	นอน
ลอบ	"	ลอบ

ในปัจจุบันสระออจะลดรูป โดยใช้ ร สะกด แต่ยังมีการคงรูป อ เอาไว้

เช่น

ไพพร	เขียนเป็น	ไพพอร
จรรวัล	"	จอรจรัญ

แต่ถ้าคำใดประสมกับสระ ออ โดยไม่มีตัวสะกด ก็จะมีเครื่องหมาย " กำกับ

อยู่เสมอ เช่น

พอดี	เขียนเป็น	ภอดี
------	-----------	------

ข้อ๑	เขียนเป็น	ข้อ๑
คอ	"	คอ
หม้อ	"	หม้อ

18. สระ อุ, อู มักใช้แทนเสียงกันได้ เช่น

สุวรรณ	เขียนเป็น	สุวรรณ
สุริยา	"	สุริยา
กุมาร	"	กุมาร
ภูธร	"	ภูธร

19. คำใดถ้าใช้รูปสระ ไอ, โอ มักนิยมใช้ ย เขียนตามด้วย เช่น

โหน	เขียนเป็น	โหนย
โย	"	โยย
โจ	"	โจย

รูปสระ ไอ, โอ แม้จะประสมกับคำที่ไม่ใช่เสียงสามัญ จะไม่ใช้รูปวรรณยุกต์กำกับ เช่น

ไก่อ	เขียนเป็น	ไก่อ
ไห	"	ไห
ไส	"	ไสย

20. การใช้วรรณยุกต์ รูปวรรณยุกต์มีใช้ครบ 4 รูป คือรูปเอก (') รูปโท (ˊ) รูปตรี (ˊ) และรูปจัตวา (ˋ) ซึ่งรูปตรี (ˊ) นั้นคนพบว่า มีใช้น้อยแห่งมาก แต่การใช้รูปวรรณยุกต์ไม่ถือเป็นกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัด ท้ายคำว่ารูปของวรรณยุกต์นี้จะตรงตามเสียงเสมอไป เช่น

บางครั้ง ญิบโยกกระโพลกะเพลก	เสียงโจกเจกโจกกันสะทั้นไหว
พวกขอเฝ้าสาวสทนมกร่มมะโนย	บางนุโยไม้อามาฝากไม้ตรี
	วันวงศ์

จะเห็นว่าจากตัวอย่างคำประพันธ์นี้ คำบางคำก็ใช้รูปวรรณยุกต์ไม่ตรงตามเสียงเช่นใน

ปัจจุบันที่ใช้ว่า

บ้างซึ่งขงอุปโยกกระโหลกกระเมลก	เสียงโจกเจกโจษกันสนั่นไหว
พวกขอเฝ้าสาวสนมกรมมัย	บ้างนัยใบหอมมาฝากไมตรี

21. มีการใช้เครื่องหมายนิคหิต (.) ใช้เขียนกำกับบนคำที่ประสมกันกับ

สระ โอะ มีทัสสะก และรูปโอะสกรูป เชน

"ประสาร <u>รัฐ</u> จิต <u>ประ</u> จิง <u>จำ</u> งสนอง	คางสุวรรณมาโคคอกไมทอง"
"น้อม <u>ประ</u> ณัม <u>สิม</u> รัก <u>กั</u> ย <u>กั</u> คิ	พระผู้มี <u>สิม</u> พระ <u>ไพ</u> โน <u>ไส</u> ยา"
"แน <u>ม</u> พระ <u>อ</u> ง <u>ห</u> ร <u>ง</u> ท <u>น</u> กร <u>ว</u> ณา	ลง <u>อ</u> ง <u>โ</u> ร <u>น</u> สา <u>น</u> มา <u>ให้</u> "
	ฉินวงศ์

22. เครื่องหมายฝนทอง (') ใช้เขียนกำกับบนพยัญชนะที่ออกเสียง อะ และ คำที่ลดรูปวิสรรชนีย์ หรือ สระ อะ สกรูป เชน

"เพกา <u>ส</u> น <u>ุ</u> ที <u>ก</u> น <u>ุ</u> เส <u>น</u> ีย <u>ก</u> เต <u>า</u> เก <u>ย</u> ค <u>แ</u> ม	เจ <u>ท</u> ม <u>ล</u> เพ <u>ส</u> ึง <u>แ</u> หล <u>ม</u> พ <u>ล</u> ไ <u>พ</u> ล"
"ออก <u>ว</u> าย <u>น</u> น <u>ุ</u> น <u>ุ</u> จ <u>อม</u> ห <u>ม</u> ม <u>โ</u> ก <u>ม</u> ล	ส <u>เ</u> ล <u>อ</u> ก <u>ส</u> ะ <u>ล</u> ม <u>เ</u> ย <u>ย</u> ใ <u>จ</u> ให้ <u>ส</u> อื่น"

23. เครื่องหมายพันหนู (") ใช้เขียนกำกับพยัญชนะที่ประสมกับสระ ออ หรือคำที่ออกเสียง ออ และสระเออ เชน

"นาง <u>ก</u> ี <u>ทำ</u> เป <u>น</u> ละ <u>เม</u> อ <u>ตะ</u> เก <u>อ</u> ท <u>ก</u> ง	โม <u>ร</u> อ <u>ร</u> ึง <u>กะ</u> เก <u>ย</u> ค <u>กะ</u> จ <u>า</u> น <u>เ</u> ็น <u>น</u> าค <u>ไป</u> "
"เป <u>น</u> ย <u>ัง</u> ไร <u>ท</u> ว <u>า</u> อ <u>อ</u> สุ <u>ห</u> ม <u>เ</u> น <u>ี</u>	ท <u>ำ</u> ว <u>พ</u> ัง <u>ค</u> ู <u>เร</u> อ <u>อ</u> ย <u>ุ</u> ก <u>ิ</u> ฎ <u>า</u> โร <u>ค</u> า"

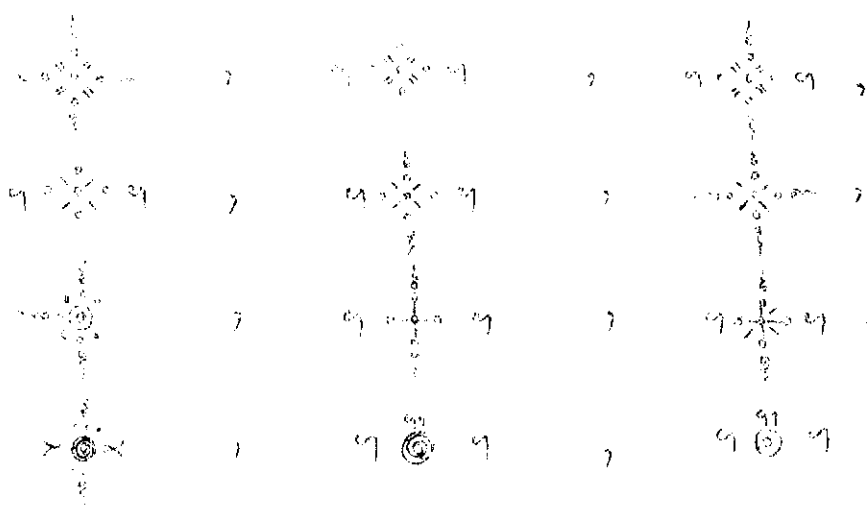
24. เครื่องหมายยมก (ๆ) นิยมใช้เขียนตามคำที่ต้องการจะซ้ำคำ ซึ่งในปัจจุบันไม่นิยมซ้ำคำนั้น ๆ ด้วยเครื่องหมายยมก เชน

"พร <u>อ</u> ม <u>ม</u> ู <u>เ</u> น <u>า</u> ย <u>ก</u> ษ <u>า</u> ย <u>ก</u> ษ <u>ร</u>	อ <u>สุ</u> ร <u>ีย</u> เ <u>า</u> ไป <u>หา</u> ๆ <u>ไม</u> ย"
"แ <u>ค</u> อ <u>น</u> ค <u>ค</u> ข <u>ค</u> ล <u>ม</u> ไม <u>ล</u> ม <u>ป</u> ระ <u>ค</u>	ไม <u>ร</u> ู้ <u>ที่</u> ๆ <u>ว</u> า <u>จะ</u> แ <u>ก</u> จ <u>ิง</u> น <u>เ</u> ไป"
"ท <u>าร</u> ก <u>ิ</u> ไม <u>ร</u> ัก <u>เร</u> า ๆ <u>เค</u> า <u>ใจ</u>	จะ <u>อ</u> ย <u>ุ</u> โย <u>น</u> ม <u>ป</u> ระ <u>ส</u> า <u>ท</u> ร <u>า</u> ระ <u>ว</u> ง"

25. การขึ้นทับทประพันธ์ มักใช้เครื่องหมายหลายชนิด โดยไม่เกรงครกว่า ธนคติไ้ใช้กับการขึ้นทับทใด มักขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้บันทึก มีดังนี้

- ๑) เช่น ๑) จะกล่าวถึงโคกัมพระพรหมเมศ ...
 ๒) " ๒) พระฤาษีพึงสารหลานแดง ...
 ๓) " ๓) พระทวนทองแถมศรวลชกษานนถ ...
 ๔) " ๔) พระคาไฟโคสคัมจับพระโสศ ...
 ๕) " ๕) ฝ่ายพระวชิรทนะวงษ์ทรงพระเคศ ...
 ๖) " ๖) อยู่ประมาณนานมากกว่าเดือนครึ่ง ...

นอกจากนี้ยังมีเครื่องหมายอื่น ๆ อีก เช่น

26. การลงท้ายเมื่อจบบท มีเครื่องหมายใช้หลายชนิด ไม่เคร่งครัดในการใช้ ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้บันทึก มีดังนี้

๑) เช่น

เวลาเข้าที่ประหม่นึงกรมกรอง

กุมารสองโคกชำระกำทรวง ๑

๑๑๕ เช่น

ลูกขึ้นหมอบยอพระนคบทะมาก

ไม่แจ้งการเหตุผลเป็นกลไก ๑๑๕

๑๑๕ เช่น

พลางจะมาย้ายโยง ๑๑๕

ในขณะนาสรบองค์พระทรงฤทธิ ๑๑๕

องค์ประกอบของเรื่อง

ศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบของวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย ตาม
จุดมุ่งหมาย ดังนี้

ที่มาของเรื่อง วรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย เป็นวรรณกรรม
พื้นบ้าน กวีแต่งเรื่องขึ้นจากเรื่องราวที่ตนเคยได้ยินมาแต่สมัยโบราณ กวีที่กล่าวไว้ว่า

ขอแห่ทหารอ่านเล่นให้เพลิน	ช่วยแนะนำคำคุณให้ชัดเจน
ควยเรื่องนี้มีมานั้นคณาร	แต่บุราณรังเรื่อนั้นเหลือเกร
ไก่อังบ้างแต่ฉันยังบวคเป็นเนร	กว้างเว้นลิมไปเป็นหลายปี
	จินวงศ์

" ท่อกล่าวเรื่องเบื้องความตามพิปราย โดยนิยายเยี่ยงโบราณมานานนม"

จินวงศ์

เรื่องราวที่เล่ากันฟังมาแต่สมัยโบราณนั้น เป็นเรื่องที่น่าให้ความบันเทิงใจ
สนุกสนานทางเนื้อเรื่องเป็นส่วนใหญ่ กวีจึงยึดโครงเรื่องดั้งเดิมไว้ แต่เปลี่ยนแปลง
ปรับปรุง เพิ่มเติม สอดแทรกรายละเอียดของเรื่องไปตามจินตนาการและประสบการณ์
ของกวี เพื่อเพิ่มรสในการประพันธ์และให้เป็นที่ถูกใจของผู้อ่านมากขึ้น จะเห็นได้ว่าส่วน
เนื้อเรื่องของนิทานทรงเครื่อง กวีนิยมแต่งเนื้อเรื่องให้สอดคล้องกับเรื่องที่แต่งมาแล้วใน
บางเรื่อง เพิ่งแต่เปลี่ยนตัวละครเอกจากขุนพ่อ ขุนแม่ มาเป็นขุนลูกเท่านั้น เรื่อง
จักรกฤษณ์ก็มีที่มาในลักษณะนี้ กวีที่แต่งได้ชัดเจนเกี่ยวกับที่มาของเรื่องจักรกฤษณ์ไว้ว่า

๖ อุกฤษณ์จาเรื่องพระภานุรังฤทธิ	จะกล่าวกิจตามอัษฎาวรรณ
จะรวมความสามเรื่องเบื่องบุษ	ให้ผู้คนฟังเพลินเจริญใจ
สามตำแหน่งแก่งบุษลคนละเรื่อง	ให้ปราศเบื่องเรื่องหน้าอัชไศร
รวมทั้งสามเรื่องยกสามก๊กไท	แต่งขึ้นไว้เป็นลำน่านในคำกลอน
เพราะคณองลองเล่นเป็นสนุก	อ่านแก้ทุกข์เพลินใจในอักษร

แนบพลังนึกสิ่งใดในสุนทร
แนบรักเช่นเกินหลงที่ทรงไหน
ได้อ่านฟังภอสนุกสุขประเทือง

ใครฟังกลอนชชะไวย่าได้ต้อง
ไปรูกแก้ไขตามท่านองให้ต้องเรื่อง
ทั้งสามเมืองล้วนเกี่ยวทองพี่น้องกัน
จักรกฤษณ์

ครั้นมาถึงตัวละครเอกในรุ่นลูก คือพระจักรกฤษณ์ออกมัจจุภัยจนกระทั่งได้พบกับ
คูครอง กวีไคล่กล่าวหาความถึงเรื่องพระวชิรินทร์ เรื่องพระประจักษ์เลขา และเรื่อง
พระอิศราวงศ์ควาย ซึ่งตัวละครทั้งหมดเป็นตัวละครชุดเดียวกันทุกเรื่อง จึงทำให้นเนื้อเรื่อง
โดยตลอดยาวมาก เป็นเรื่องความพัวพันของครอบครัว กวีเกรงว่าอาจทำให้ผู้อ่านเกิด
ความเบื่อหน่ายในความยาวของเนื้อเรื่อง จึงคัดลอกช่วงบทบาทของตัวละครเอกที่สำคัญ
แต่ละตอน ให้เป็นเรื่อง ๆ ไป ดังกลอนว่า

ภาคหนึ่งเรื่องเบื่องบาทนารณดา	พระอิศราวงศ์ควายเรื่องเคมะเทศ
ครองภาราชามะรินแดนคินทร	ภุชจระพระเต พ จมราชตรี
เรื่องหนึ่งองค์พญักษ์กระษัตริย์ระหงษ์	พระประจักษ์เลขาเลิศจาครี
ครองภารากัระพรรคัสวดี	ทุกฐานเกรงเคสพัวเขตคันท
อีกเรื่องหนึ่งพิงทราบความคามถวิน	พระวชิรินทร์ราโชสวรัย
ครองบุรินมิดดินลาสงครัน	ทุกเขตขึ้นเคื่องภาระบือยศ
ทั้งสามเมืองเรื่องฤทธิ์อะคิศจร	ภุชจระพระเคชาแผ่ปรากฏ
มีเมืองขึ้นเห็นแสนแน่นประนค	มารวมบทตามเรื่องโนเนื่องนาม
ว่าเรื่องพระจักรกฤษณ์เอษิสร	สละการเลิกลบในภพสาม
โอรสพระอิศเรศเกษนิคาม	มาคิษตามชนิฐาสุมาลี
	จักรกฤษณ์

วรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุทรไทย ที่นำมาใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้
ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ปีที่แต่ง สถานที่ที่แน่นอน มีเพียงเรื่องเดียวเท่านั้นที่ระบุนามผู้แต่งไว้

ชัดเจน คือเรื่องวันวงศ์ ผู้แต่ง คือนายชุมแสง การบอกกล่าวนามของผู้แต่ง และปีที่แต่ง กวีมักนิยมกล่าวไว้ในตอนต้นของเรื่อง ในบทไหว้ครู หรือจะกล่าวเมื่อจบเรื่องแล้ว แต่เนื่องมาจากว่าเอกสารโบราณที่ใช้ในการศึกษากันทั่วๆ ครั้งนี้ ไม่ครบโดยตลอดทั้งเรื่อง เอกสารบางตอนขาดหายไป จึงทำให้ผู้เขียนไม่สามารถจะสืบหาหลักฐานที่แน่นอนเกี่ยวกับผู้แต่ง หรือปีที่แต่งไว้ได้

จุดมุ่งหมายในการแต่ง วรรณกรรมนิทานทรงเครื่องทั้ง 5 เรื่องนี้ ผู้แต่งได้กล่าวไว้ในบทไหว้ครูว่า แต่งเพื่อเป็นนิทานไว้สำหรับอ่านเล่น สนุกสนาน เพลิดเพลิน บันเทิงใจแก่ผู้อ่าน ทั้งเรื่องวันวงศ์ที่ผู้แต่งกล่าวไว้ว่า "ขอแต่งนิทานอ่านเล่นให้เป็นคุณ" หรือจากเรื่องวันวงศ์ นายชุมแสงได้กล่าวไว้ว่า "แม่พลึงพราดมาคบที่ไม่หมกข้อย ช่วยแก้แค้นเคิมใส่ใครอย่าชาม ก็อ่านเล่นเป็นส่วนวลไชฉนวนลาม"

นอกจากนี้เรื่องวันวงศ์ กวียังกล่าวถึงความมุ่งหมายเพื่ออ่านเล่นให้เพลิดเพลินใจแล้ว ยังเป็นหนังสือเรื่องทางศาสนา ที่พระมหากษัตริย์ทรงพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานไว้ให้ใช้แสดงพระธรรมเทศนาให้ประชาชนฟังอีกด้วย เพราะข้อความในเนื้อเรื่องบางตอนเป็นสื่อกลางแสดงความคิดในเรื่องการประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรมที่ดี อีกทั้งเป็นคติเตือนใจ และมุ่งสอนให้คนกระทำความดีอย่างชัดเจน ความมุ่งหมายที่พระมหากษัตริย์พระราชทานใช้เทศน์สั่งสอนประชาชน ทั้งความที่ระบุไว้ในหน้าต้นของสมุดไทย เล่ม 2 เลขที่ 2 ว่า

"หนังสือเรื่องบาปี่ ทรงพระมหากรุณาโปรดประทานพระธรรมเทศนา"

รูปแบบ รูปแบบในวรรณคดี แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะคำประพันธ์
2. รูปแบบในการดำเนินเรื่อง

วรรณกรรมนิทานทรงเครื่องจากสมุดไทย ที่นำมาศึกษาวิเคราะห์นี้ มีรูปแบบ

ดังนี้

1. ลักษณะคำประพันธ์ เป็นนิทานคำกลอน คำประพันธ์เป็นกลอนสุภาพ ขึ้นต้นด้วยวรรคมี เวลาจบเรื่องลงท้ายด้วยย่อ จะมีเพียง 2 เรื่องคือ เรื่องจินตาคูวิวงศ์ และเรื่องจักรกฤษณ์ ที่เอกสารต้นฉบับที่กล่าวถึงการเริ่มเรื่องขาดหายไป จึงไม่ปรากฏการเริ่มเรื่อง ส่วนในเรื่องอื่นจะเริ่มด้วยบทไหว้ครู การกล่าวถ่อมตัวของกวีในเรื่องการประพันธ์ จากนั้นก็กล่าวถึงที่มาของเรื่อง ถึงคำประพันธ์ชั้นต้นบท เช่น

ต่างดูวรรณมาโลกลอกไมทอง	๑ ประสารให้รัฐจัดประจักษ์จำนงสนอง
...	บุษสองเมืองบาทพระศาสดา
...	...
บุษแกงแดลงชิตประคิประคณ	บอกคำบดสามเสนโสรัศวักโขบเคย
	ฉินวงศ์

2. รูปแบบในการดำเนินเรื่อง อาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง (Convention) วรรณกรรมที่นำมาศึกษาจะมีธรรมเนียมนิยมในการแต่งเหมือนวรรณคดีอื่น ๆ ของไทย โดยมีลักษณะดังนี้

2.1 เริ่มต้นด้วยบทไหว้ครู หรือ ประนามบท ไหว้คุณพระรัตนตรัย คุณบิดามารดา คุณครูบาอาจารย์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เพื่อช่วยให้เกิดสิริมงคลแก่กวี และงานประพันธ์ของกวี เช่น

คำบรรณคุณพระมุณี	ประสารกร่อนบึงคมกัมเกษรี
ทั้งคุณพระบิดามาตุเรศ	จริงทรงศีลาสนจะกลณา
อีกคุณครูผู้เป็นพระอุประณา	ทวนเกอเกษกำเน็คเกษา
ทั้งคุณพระองค์อื่นเรศเกษนระษักร	ไค้ศึกษาสั่งสอนแทกอนกาล
ขอจงช่วยอวยไชยให้สำเร็จ	ภารสมบัติอุทรยามะหาสภาร
	ปองกรรย์การอุปัชฌาวันอันตะราย
	วัฒนวงศ์

กวีเริ่มต้นท้าวครุฑด้วยการไหว้พระรัตนตรัย แล้วไหว้พระคุณของบิดามารดา ครูบาอาจารย์ ตลอดจนองค์พระมหากษัตริย์ และแทบทุกเรื่องกวีจะกล่าวออกตัวว่าตน ไม่ไ้มีความสามารถเลิศกว่าผู้อื่น และยอมรับเชื่อถือความสามารถของผู้อื่น ทั้งยังกล่าว ยินยอมให้ผู้อื่นแกล้งเติมแก้ไขได้ ถ้าข้อความนั้นยังค่อย ถึงเรื่องฉันทวงศ์ กล่าวว่ "แนบพัสัพรากนาคบที่ไม่หมกซ้อ ช่วยแค้นค่อเติมได้ไ้ครอยชาวม" นอกจากนี้กวียังกล่าว อ่อนน้อมถ่อมตน และขอโทษต่อผู้อ่านไว้ด้วย ดังกลอนว่า

ขอเท่งนินทาอ่านเล่นให้เปนคุณ

ช่วยแนะนำคำจูนให้จักเจน

...

...

ดื่มไปมั่งพิ้งผดค้องคึกได้

สุกแต่ไ้สืบกถนถกษณวี

แต่นอกเรื่องเยี่ยงไปเมื่ไ้ไ้ไ้

ที่ไ้ไ้ไ้ประหารไทยจึงไปร ^ฎรณ

ฉันทวงศ์

หรือ

จะแถมจ้งคว่านำสนอง

แม้รักค้องที่ไ้ในขออะณฺสน

อย่าเย้ยหยันเลยที่ไ้ฉนกลาญบน

เจ็ดนี้พันเลาฉนิจไ้พิศดาร

พระสุพรรณเลขา

การกล่าวชกตัวของกวีเมื่อจะเริ่มงานประพันธ์นี้ เป็นที่นิยมปฏิบัติกันมาตั้งแต่ สมัยโบราณแล้ว เพราะกวีถือว่าการอ่อนน้อมถ่อมตนนั้น จะทำให้ผู้อ่านเกิดความพอใจใน อุปลิขัยของกวี และเห็นใจ พร้อมทั้งจะอ่านงานประพันธ์ของกวี

2.2 มีธรรมเนียมในการบรรยาย หรือ พรรณาเข้าแบบฉบับวรรณคดีไทยทั่วไป คือ มีบทความงานของสิ่งต่าง ๆ เช่น ชมเมือง ชมทัพ ชมธรรมชาติ ชมฉม บทลงสรง แ่งตัว เป็นต้น ซึ่งบทเหล่านี้กวีจะขาดเสียไม่ได้ เป็นตอนที่กวีใช้สอดแทรก เพื่อให้เนื้อเรื่องน่าอ่าน น่าฟังยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการแสดงความสามารถของกวีในด้าน การประพันธ์อีกด้วย เช่น

บทนมเมือง

ทั้งสามปรากฏเปรียบอย่างคิมารเมศ
รูปสิงสัควัจเมยงอยู่เวียงราย
ที่บันไคงามประโกเพยงเสนา
กลิ้งวางไวไครยลเหมือนคนชัก

ระยิบ เนคจับทรวงช่วงเอ็ดฉาย
มีหลากหลายนา ๆ ษาระพัน
ตุกระตาคินอนชอนเย็นหยัค
เหล่ากระษัตริ์เ็นเวียงเคยงเข้าชม
จินคาสูวิวงศ์

บทนมธรรมชาติ

เชิงสิงขรแลส้างเป็นทางแถว
ชมภูเพนเกาะกระถินทั้งอินจัน
พระเชษฐาเก็จจำปามะหาหง
พระน้องพยพรายพริ้มยัมละไม

พิณแก้วต้นหมนมสุวรรณค์
ขนุนขนันอินทะนินลงกลั่นไกล
หัตถ์กรรณังค์พระชะนิรุพิศได้ม
มาเคจได้ช่อกุหลาบกลิ่นอาบอวน
จักรกฤษณ์

บทนมโฉม

พระแสงสอดสรอกทนายอศยาใจ
งามนุกนงก้งทองทิพมาศ
นวลอองนองปลั่งทั้งสะกล
ประกอบทั้งกีรียามาระยาก
ก้งหนึ่งเพะกีนรเวอ์อันองค์
งามแย้มศรวลยวดยอกขนิษฐนัย
งามล่อนชมช่อบุพผาพะการ

เห่นทรมไวเสรจ้งมาตรงชล
อันพวงาศหลวาวไวกลางหล
ไมขั้สนนาระพัตันหัตถ์ทรง
ยามนวยนาฏงามเจริญพิศเพลินหลง
มาศระสร้งแหวกว้ายกระสายฮาร
งามแซมช่อนนารมสมสมาร
งามสนานห้ระวระกาย
จักรกฤษณ์

บทลงสร้ง บทแต่งตัว ถ้วจะนิยมบรรยายบทเหล่านี้ตามแบบอย่างการแต่งตัว
ของละครไทยทั่วไป เช่น

บทแต่งคำ

พระเสด็จจากสุวรรณพิภพ	ทอดพระกรรไกรทลายทั้งพยับขาว
มาพระศรสงครามพระคงกล	สู่คนตาเฝ้าอุ้งจิ้งจอก
สนับเพลาภูษาราคาเสศ	งามเพราะเพริศรคองคัทรังประสาร
คาบปีกเลื้อยฉลององค์ทรงสังวาล	ทองกรกาญจน์เพชรอร่ามงามบรร
ทรงมาลาแก้วเก็จเจ็กกระหริศ	งามระวงทรงพระหัตถ์ประภัสสร
อุบะห้อยหอมทรานภูบาลาพรอัน	หัตถ์ทรงศรแทนพระชนันท์จรัสคลา
	จักรกฤษณ์

นอกจากนี้ก็ยังกล่าวถึงการแต่งกายอย่างชาวตะวันตกด้วย เช่น สวมกางเกง
เสื้อ สวมหมวก สวมถุงเท้า รองเท้า ดังตัวอย่าง

พระสรอศรสนับเพลาเนาวรัตน์	รักตะพัตพรณรายสายกระสน
ฉลององค์ปีกทองกรองสุวรรณ	ประคัปันแข็งหนุ่มคูมิเชียร
รคองคัเพชรพรณรายสายประคัป	เรื่องระยับรับรองพันทองเขียน
ทรงมาลาติดตราประจงเขียน	เพชรเบเปลี่ยนเรื่องรักนัชชีवाल
ใต้วงขงลายสุวรรณกัลเม็ด	รองบาทเพชรจนามุขคาหาญ
แล้วสรอศไรระ่มระงอะลงกาญจน์	แก้วประพาฬเพชรามอรามพราย
	จินตาสุวิวงศ์

2.3 มีบทอัศจรรย์ ซึ่งกวีจะพลาดเสียมิได้ กวีมุ่งเลือกสรรคำมาใช้อย่าง
เหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดจินตนาการและความไพเราะ อีกทั้งยังเป็นการแสดงความ
สามารถของกวีในการพรรณนาบทอัศจรรย์นี้ เช่น

นิมิตจนจิตรเหือดบิศบ้อง	พระประคองร่วมรศภิรมย์สม
กับยังเกินอัศจรรย์สนระงม	ทะเลมเป็นละลอกกระลอกชล
พระบุษย์ยับยั้งพื้นทะเลโยมมาศ	พิรุณสาครโพรยพองละอองฝน

มีจิตาชาที่คายขึ้นขึ้นสะกล

ในมณฑลเปรียบเหมือนคังจะพังซุด
จินตาสุริวงศ์

จากบทกวีที่ปรากฏในเรื่องต่าง ๆ นี้ กวีจะบรรยายและพรรณนาเรื่องเพศ โดยโจ่งแจ้งไม่ได้ จึงต้องสรรหาคำมาบรรยายหรือพรรณนาเพื่อก่อให้เกิดภาพพจน์ โดยใช้สัญลักษณ์แทนการบรรยายหรือพรรณนาอย่างตรงไปตรงมา เช่น ทะเล พายุ สายฝน ปลา เป็นต้น ซึ่งในเกือบทุกเรื่องที่น่ามาศึกษาจะมีการกล่าวถึงบทกวีในลักษณะเช่นนี้ แต่บทกวีที่ปรากฏในเรื่องวชิรวงศ์ กวีไม่ได้มีการพรรณนาอย่างละเอียดเหมือนเช่นวรรณกรรมอื่น ๆ 4 เรื่องที่ศึกษา คือ เรื่องชินวงศ์ พระสุวรรณเลขา จักรกฤษณ์ และจินตาสุริวงศ์ กวีจะกล่าวถึงบทกวีมากเกินไปไม่ได้ เพราะไม่เป็นการเหมาะสมกับการใช้อ่านเพื่อเป็นพระธรรมเทศนา แต่ก็ขาดบทกวีไม่ได้เช่นกัน ถึงความที่กวีกล่าวไว้ว่า

ทางยัวเภาเคล้าคลื่นจนเอยย่นหย่า
ไว้อ่านเล่นเป็นเรอชิงภอเปลื้องกลอน
ควยเป็นธรรมอันพระทานเทศ
ได้ร่วมวันขึ้นอุรากับนารี

คือว่านว่าอัครทนต์สิ่งขจร
จะแคะตอนขึ้นก็ไต่เห็นไม้คี่
ฝ่ายดวงเนตรขนิษฐามาวศรี
ประเวณีหนุ่มสาวบิณฑาวครัน
วชิรวงศ์

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการกล่าวพรรณนาบทกวีบ้าง ก็กล่าวรวบรัดไว้
อย่างสั้น ๆ สรุปความพอให้ผู้ฟังเข้าใจบ้าง เช่น

...
ปักเป้าแรงแทงหนักไม่ถักเตือน
ภอคว่ำลงตรงไกลเข้าไปในเหมียง
ภอรุ่งแสงสุริยันคระวันโพลง

เปรียบเหมือนอย่างว่าคูลาโกษาเคลื่อน
คูลาเงื่อนปานสันไม้พันโคลง
ประกอบเวียงเอกเคาะผะเมาะเมาะ
แรกลงโรงรวมแทนแสนสบาย
วชิรวงศ์

2.4 มีบทพรรณนาจากแบบนิราศ เมื่อตัวละครเอกต้องพลัดพรากจากกัน หรือต้องออกกิตตามหากัน นับว่าเป็นจุดสะเทือนใจจุดหนึ่ง ที่กวีสามารถเลือกใช้คำ หรือแสดงความสามารถพรรณนาให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะเทือนใจร่วมไปกับตัวละครได้ ซึ่ง ในลักษณะของการพรรณนานั้น กวีได้ยึดเอากระบวนการพรรณนาแบบนิราศเป็นหลัก คือเมื่อ ตัวละครพบเห็นสิ่งใดก็ให้มีจิตประหวัดนึกถึงคนรัก และพรรณนาความรู้สึกต่าง ๆ ที่ตัวละคร เกิดความประทับใจออกมา เช่น

กลินจะรุ่งพุ่งสูง รุ่งสว่าง
นึกถึงเหล่าสาวสนมหนึ่งกรมตรอง
โอกลินอื่นวันรศกษยดไค
เมื่อวานนี้พี่ชะเม่นลักเล่นตา
ดูดวงเดือนเหมือนสมรบนอนสำลัก
พังกุเหว่าเราเรียกเพรียกไพรวัน

มาทรมาทรวงเสวยวิโนพระไทยหมอง
ที่นั่งรอร่ามรักในนคิรา
ยังอาลัยในกลินมิตรขมิษฐา
อนิจจาใจมาไกลกัน
ไม่ว่ายนิคน้อยใจจนไกรสน์
พระทรงธรรมทัศน์ายาชาชาดู
วัฒนวงศ์

แก่นเรื่อง แก่นเรื่องของวรรณกรรมนิทานทรงเครื่องที่น่ามาศึกษา จะมีเพียง 2 เรื่องที่แสดงแก่นของเรื่องเด่นชัด คือเรื่องวัฒนวงศ์ แสดงแก่นของเรื่องคือ ผู้ที่กระทำ แต่ความดียอมได้รับผลดีตอบแทน ผู้ที่กระทำชั่วก็ยอมได้รับผลร้ายตอบแทนในภายหลัง ตัวละครที่กระทำแต่ความดีคือนางประทุมเกสร นางประทุมเกสรเมื่อถึงคราวต้องประสบกับ อุปสรรคในชีวิต แต่ในที่สุดก็ได้รับความช่วยเหลือจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ปลอดภัยและประสบแต่ สิ่งที่ดีในชีวิต นางกาสวันเป็นตัวละครฝ่ายร้าย ประพฤติตนแต่ในสิ่งชั่วเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวของเธอ ในที่สุดสิ่งร้ายต่าง ๆ ก็ถูกเปิดเผย ผลที่สุคนางก็พบจุดจบ ของชีวิตด้วยผลร้ายอันเกิดจากการกระทำของเธอ

และอีกเรื่องหนึ่งได้แก่เรื่องชินวงศ์ แก่นของเรื่องแสดงให้เห็นว่า ถ้าเรามองคน ต้องมองให้ลึกซึ้งถึงจิตใจและการกระทำ อย่ามองคนเพียงรูปร่างภายนอกแล้วสรุปว่าคนผู้

นั้นเป็นคนดีหรือคนเลว ดังเช่น นางแก้วกรรณการเป็นตัวละครเอกที่ซ่อนตัวอยู่ในรูปสังขาร
อัปลักษณ์ รูปร่างภายนอกของนางไม่เป็นที่ต้องตาต้องใจแก่ผู้พบเห็น แต่จิตใจและการ
กระทำของนางนั้นประกอบไปด้วยคุณงามความดี

ส่วนเรื่องพระสุวรรณเสชา จักรกฤษณ์ และจินตาสูริวงศ์นั้นไม่แสดงแก่นเรื่องที่
เด่น อาจเป็นเพราะกวีประสงค์จะให้เป็นเรื่องราวการผจญภัยของตัวละคร เพื่อทำให้
เรื่องสนุกสนาน ขว่นตื่นเต้น ซึ่งการผจญภัยของตัวละครนี้นับเป็นแก่นเรื่องใหญ่ทั่วไปใน
นิทานทรงเครื่องของไทย

จากวรรณกรรมที่นำมาศึกษานี้ จะประกอบไปด้วยแก่นเรื่องย่อยดังนี้

การครองเรือน ต้องอาศัยความอดทนและความมีจิตใจหนักแน่น ใคร่ครองให้
ถ้วนดี และต้องเข้าใจซึ่งกันและกันจึงจะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ถึงความรักของ
พระวชิรวงศ์กับนางประทุมเกษร จากเรื่องวชิรวงศ์ นางประทุมเกษรถูกกลั่นแกล้งจาก
นางกาลลิ้น พระวชิรวงศ์ไม่พิจารณาใคร่ครองให้ถ้วนดี ไร้เหตุผล เชื่อคนง่ายตามคำ
กล่าวอ้าง จึงทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นในครอบครัวจนเป็นเหตุให้ต้องพลัดพรากจากกัน
หรือจากการครองเรือนระหว่างพระวชิรวงศ์กับนางแก้วสปีคน จากเรื่องชินวงศ์
พระชินวงศ์ไม่เป็นตัวของตัวเอง ตัดสินใจด้วยตัวเองไม่ได้ เชื่อฟังคำของบิดามารดา
ให้ทอดทิ้งนางแก้วสปีคนเพื่อไปอภิเษกกับนางศรีเสวตตามความพอใจของท้าวทศวงศ์เป็น
บิดา จึงเป็นเหตุให้ชีวิตการครองเรือนของนางแก้วสปีคนและพระชินวงศ์ต้องแตกแยกกัน
ในที่สุด

การแสดงความรักภักดี และความซื่อสัตย์ของหญิงที่มีต่อสามี แม้ว่าชายผู้
เป็นสามียังมีหญิงอื่นอยู่ในหัวใจอีก ถึงความรัก ความจงรักภักดี และความซื่อสัตย์ของ
นางแก้วกรรณการ จากเรื่องชินวงศ์ นางคอยให้ความช่วยเหลือพระชินวงศ์มาโดยตลอด
จนกระทั่งได้ครองคู่กันอย่างมีความสุข การแสดงความรักภักดี และความซื่อสัตย์ของ
นางประทุมเกษร จากเรื่องวชิรวงศ์ นางยอมรับชะตากรรมเพื่อพิสูจน์ความซื่อสัตย์และ
ความบริสุทธิ์ใจของนาง ความรักและความซื่อสัตย์ของนางสุวรรณอำภร จากเรื่อง
จินตาสูริวงศ์ที่ยอมหนีออกจากเมืองเพื่อผจญกับความลำบากในชีวิต เดินป่าออกติดตามหา

พระจินดาสูรวิวงศ์ ความจงรักภักดีและความซื่อสัตย์ของนางสุวรรณกานแก้วที่หนีออกจากเมืองเพื่อติดตามหาพระจินดาวิสูตร จากเรื่องพระสุพรรณเลขา

ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ทวีละครมกันยมนกล่าวอ้างถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ และมักจะแสดงพฤติกรรมตอบแทนบุญคุณนั้นเสมอ

เนื้อหา เนื้อเรื่องของแต่ละเรื่องมีดังนี้

จักรกฤษณ์ พระอินทร์และนางจินดารัตน์ ครองเมืองอมรินทร์ มีโอรสชื่อพระจักรกฤษณ์และนางมาลีศรีสุคนธ์พระธิดาที่เกิดจากนางเกษมเหล็กรอง วันหนึ่งพระจักรกฤษณ์และนางมาลีศรีสุคนธ์ซึ่งอยู่ในวัยเยาว์ ได้ลาพระบิดาพระมารดาเดินทางไปเยี่ยมพระอัยกา เดินทางค้ำยทางทะเล ระหว่างทางหลงกลอุบายเจ้าเจ้าหวัดที่หวังปองร้าย ผลักลงทะเล เทวดารักษามหาสมุทรช่วยเหลือไว้ได้และนำทั้งสองไปส่งยังปากปล่องเมืองบาดาลให้เป็นบุตรบุญธรรมของท้าวอนันตนาคราชและนางรัตนากิน ท้าวอนันตนาคราชได้สั่งสอนความรู้ทางศิลปวิทยาต่างๆ ให้แก่พระจักรกฤษณ์และนางมาลีศรีสุคนธ์ ครั้นเมื่อเติบโตใหญ่พระจักรกฤษณ์และนางมาลีศรีสุคนธ์ได้ลากลับยังบ้านเมืองเดิมของตน ท้าวอนันตนาคราชได้มอบแหวนวิเศษให้นางมาลีศรีสุคนธ์สวมไว้แล้วจะมีอิทธิฤทธิ์สามารถปลอมตัวเป็นชายได้ และมอบดวงแก้ววิเศษให้พระจักรกฤษณ์ ในระหว่างการเดินทางค้ำยอำนาจของเทวดาเข้าคลอใจจึงทำให้ทั้งสองพลัดหลงทางพบกับพลับพลาของพระประจักษ์เลขาพร้อมทั้งมเหสีและบริวารที่พักผ่อนในระหว่างการเดินทางกลับจากพิธีอภิเษกพระโอรสแล้ว พระจักรกฤษณ์ลอบชมโฉมนางสุวรรณโกเมศธิดาพระประจักษ์เลขาในขณะลงสรง เกิดความพึงพอใจนางพระจักรกฤษณ์จึงคิดอุบายให้พี่เลี้ยงแปลงกายเป็นงูลอบเข้าไปพันห่มใส่นางสุวรรณโกเมศจนนางสลบไป พระจักรกฤษณ์รับอาสาพระประจักษ์เลขารักษานางให้ฟื้นขึ้นได้ และติดตามขบวนทัพของพระประจักษ์เลขาเข้าเมืองพระสุริยาภานุวงศ์โอรสพระประจักษ์เลขาเกิดความสงสัยในเพศของนางมาลีศรีสุคนธ์ที่บ่มกายเป็นชายชื่อว่าพระพิชิตเฉลิมวงศ์ และพยายามจะจับความจริงให้ได้ ฝ่ายพระไวยวงษาอำมาตย์เอกของพระจักรกฤษณ์และนางมาลีศรีสุคนธ์เมื่อครั้งอยู่ในวัยเยาว์ ได้เล่าเรื่องราวออกติดตามหาพระจักรกฤษณ์และนางมาลีศรีสุคนธ์ผ่านมาทางเมืองจักรพรรดิซึ่งเป็นเมืองของพระประจักษ์เลขา พบกับพระจักรกฤษณ์ พระจักรกฤษณ์ให้

พระไวยวงษาเดินทางไปส่งข่าวให้พระอิศรวรางค์ขึ้นพระมณฑปทราญเรื่อง พระอิศรวรางค์พระมเหสีและบริวารไท้เดินทางมาถึงเมืองจักรพรรดิและสุชนางสุวรรณโกเมศให้แก่พระจักรกฤษณ์ พระสุริยาภรณ์จึงรู้ความจริงว่าพระพิชิตเจดิมวงศ์มีเพศเป็นสตรีชื่อนางมาลีศรีสุคนธ์เกิดความรักนาง จึงอ่อนน้อมให้พระจักรกฤษณ์ช่วยเป็นสื่อรักและสุชนาง พระอิศรวรางค์ยกนางมาลีศรีสุคนธ์ให้แก่พระสุริยาภรณ์เนื่องจากเห็นว่าเคยใกล้ชิดกันมาก่อน นางมาลีศรีสุคนธ์เกิดความพอใจพระมโหรีจึงชวนพี่เลี้ยงหนีออกจากเมืองไปบ้ำเพ็ญพรตอยู่ในป่า ทำให้พระจักรกฤษณ์และพระสุริยาภรณ์ต้องออกติดตามหานาง ทั้งสองออกติดตามหามาถึงทางสองแพร่งจึงแยกกันคิดตาม พระสุริยาภรณ์จึงบวงสรวงเทวดาเพื่อขอให้ไต่พบนาง เทวดาบอกทางให้ไปตามหาดต่อไป

ฝ่ายนางมาลีศรีสุคนธ์เมื่อบ้ำเพ็ญพรตอยู่ เทวดาเข้าคลีใจให้นางเกิดความห่วงใยพระมารดาจึงตั้งใจจะเดินทางมาเยี่ยมเยือน ระหว่างทางพบราชรถเสี่ยงทายการเป็นกษัตริย์ครองเมืองบิณฑิตร นางจึงต้องอยู่ครองเมืองบิณฑิตรโดยสวมแหวนปลอมกายเป็นชาย ฝ่ายพระสุริยาภรณ์ได้ติดตามหานางมาลีศรีสุคนธ์ตามทิศทางที่เทวดาบอกจนล่วงถึงเมืองบิณฑิตร พระสุริยาภรณ์จึงพบพระพิชิตเจดิมวงศ์ในขณะที่กำลังเสียบเมือง ครั้นค่ำจึงปลอมเข้าหาพระพิชิตเจดิมวงศ์ ถอดแหวนวิเศษออกจนกลายร่างเป็นนางมาลีศรีสุคนธ์ เข้าเล่าโลมจนได้นางเป็นชายา และพานางออกติดตามหาพระจักรกฤษณ์ต่อไป

พระจักรกฤษณ์เดินทางตามหานางมาลีศรีสุคนธ์ไม่พบจนกระทั่งพลัดหลงเข้าเมืองมิลิลาพบนางประพรณีย์ พระธิดาท้าววัชรินทร์ เกิดความรักนาง จึงคิดอุบายปลอมกายเป็นชาวฝรั่งรับอาสาเล่นกลถวายท้าววัชรินทร์ต่อหน้าพระที่นั่ง พร้อมทั้งเปลี่ยนชื่อเป็นแสนบินหลี่ ท้าววัชรินทร์พอใจแสนบินหลี่จึงรับเป็นบุตรบุญธรรม เมื่อพระสุริยาภรณ์และพระพิชิตเจดิมวงศ์เดินทางมาพบจึงเข้าช่วยเหลืออุบายของแสนบินหลี่ แสนบินหลี่ลอบลักพานางประพรณีย์ในขณะที่ยานกำลังหลับลงเรือล่องกลับมายังเมืองจักรพรรดิ ในระหว่างทางพระจักรกฤษณ์ก็เข้าเกี้ยวพาและเล่าโลมจนได้นางประพรณีย์เป็นชายา ครั้นเมื่อกลับถึงเมืองพระจักรกฤษณ์เกรงว่าจะไม่ได้เข้าพิธีอภิเษกกับนางสุวรรณโกเมศ จึงหว่านล้อมให้นางประพรณีย์ซ่อนตัวอยู่ในเรือ ส่วนพระจักรกฤษณ์ก็นำนางมาลีศรีสุคนธ์เข้าเฝ้าพระประจักษ์เลขาและ

พระอิศราวงศ์เพื่อเตรียมงานอภิเษกพระจักรกฤษณ์กับนางสุวรรณโกเมศ พระสุริยาภานุรังษี กับนางมาลีศรีสุคนธ์ต่อไป

ฝ่ายท้าววชิราหิรัญ เมื่อรู้ข่าวว่านางประพรรณรังษีมีหายไปกับแอมบิन्हลี จึงออกติดตามหาจนถึงเมืองจักรพรรดิ และรู้ความจริงว่าพระจักรกฤษณ์เป็นผู้ลักพาพระธิดามา จึงเขียนสารแจ้งข่าวให้พระประจันเสชาและพระอิศราวงศ์รู้ พร้อมทั้งให้คืนนางประพรรณรังษี พระอิศราวงศ์และพระประจันเสชารู้ความจริงไม่พอใจการกระทำของพระจักรกฤษณ์ แต่ก็ต้องเจรจาสงบศึก เชื้อท้าววชิราหิรัญเข้าเมืองและยินยอมให้นางประพรรณรังษีอภิเษกกับพระจักรกฤษณ์ร่วมกับนางสุวรรณโกเมศ โดยให้นางสุวรรณโกเมศเป็นมเหสีฝ่ายขวาและนางประพรรณรังษีเป็นมเหสีฝ่ายซ้าย

จินคาสุริวงศ์ ทางพมณักรินทร์และนางอัปสร ครองเมืองธรรมชาติ พาพระธิดาคือนางทิพนมตาประพาสสวนเมื่อเขาวัววัย นางทิพนมตาถูกนกอินทรียั้จนมาทิ้งไว้ที่หน้าพระอาศรมของพระฤๅ พระฤๅได้เลี้ยงดูนางและสั่งสอนศิลปวิทยาให้จนนางมีอิทธิฤทธิ์เก่งกล้าสามารถ ครั้นนางเคียดโคเป็นลาจึงลาพระฤๅเพื่อเดินทางกลับบ้านเมืองของนาง พระฤๅมอบแหวนวิเศษให้นางทิพนมตา เมื่อสวมแหวนแล้วนางจะมีร่างกายเป็นชาย เมื่อนางสวมแหวนเป็นเพศชาย เปลี่ยนชื่อเป็นพระจักรกฤษณ์ ในระหว่างเดินทางพบโจรป่าโจรป่าเกิดความรักพระจักรกฤษณ์เนื่องจากเข้าใจว่าเป็นเศรษฐี เกิดการต่อสู้กัน

พระจินคาสุริวงศ์พลัดหลงจากบ้านเมืองมาว่าเรียนวิชาอยู่กับพระฤๅกลางป่า บังเอิญได้ยินเสียงดังจากการปะทะต่อสู้กัน จึงเข้าช่วยเหลือพระจักรกฤษณ์ปราบโจรป่าได้ โจรป่ายอมถวายตัวเป็นทาสรับใช้ พระจินคาสุริวงศ์เกิดความสงสัยในเพศของพระจักรกฤษณ์ จึงพยายามหาความจริงโดยการร่วมเดินทางไปด้วยกับพระจักรกฤษณ์ ในระหว่างทาง พระจินคาสุริวงศ์จับความจริงได้ว่าพระจักรกฤษณ์มีเพศเป็นสตรี มีนามว่านางทิพนมตา จึงเกิดความรักนาง

ฝ่ายนางกุลาภักษิรายเดินทางมาพบพลับพลาของพระจินคาสุริวงศ์และนางทิพนมตา นางเกิดความพึงใจในรูปโฉมของพระจินคาสุริวงศ์ จึงลักพาตัวพระจินคาสุริวงศ์ไปในขณะที่กำลังหลับ ฝ่ายนางทิพนมตาตื่นขึ้นมาไม่พบพระจินคาสุริวงศ์พบแต่พระขรรค์ประจำตัว

จึงออกติดตามหา พระจินตาสूरังคี เมื่อตื่นขึ้นมา รู้ความจริงว่านางกุลาลักพาตัวมากี่ไกล
และไล่พาฟื้นนางกุลา จนนางหนีไป แล้วออกติดตามหานางทิพนมทาจนพลัดหลงเข้าเมือง
ของท้าวสุนทร พระจินตาสूरังคีได้รับความช่วยเหลือพระวินิจเฮอร์สของท้าวสุนทรฯ ให้ปลอดภัย
ภัยจากการทำร้ายของยักษ์และไต่กับเป็นบริวาร ท้าวสุนทรฯยกพระวินิจให้เป็นทาสรับใช้
พระจินตาสूरังคี ทั้งสองจึงชวนกันออกติดตามหานางทิพนมทาต่อไปจนกระทั่งถึงถิ่นของ
นางยักษ์สามคน นางยักษ์ทั้งสามหลงใหลรูปโฉมของพระจินตาสूरังคีจึงแปลงกายเป็นกนิวี
มาลยหลอกล่อเข้าเกี่ยวพา แต่พระจินตาสूरังคีรู้ทันความกตัญญูของนางยักษ์ทั้งสาม จึงปราบ
นางยักษ์ทั้งสามคนได้และยอมถวายตัวเป็นบริวารพากันออกเดินทางต่อไปจนถึงเมืองโรมัน
ผู้ครองเมืองคือท้าวหัจฉกร ท้าวหัจฉกรโกรธที่นางยักษ์สามคนแหาะข้ามเมือง จึงเกิดการ
ต่อสู้กันขึ้น ท้าวหัจฉกรพ่ายแพ้แก่พระจินตาสूरังคีจึงยอมยกเมืองและยกนางสุวรรณอำภรณ์
เป็นพระธิดา และให้พระจินตาสूरังคีครองเมืองโรมันต่อมา

ฝ่ายนางทิพนมทาออกเดินทางติดตามหาพระจินตาสूरังคีในร่างของเพศชาย
ผ่านบ้านเมืองใดก็ช่วยความสามารถก็ได้บ้านเมืองต่าง ๆ เป็นบริวาร และต่างพากันยก
พระโอรสและพระธิดาให้เป็นเครื่องราชบรรณาการ พระจินตาสूरังคีคิดถึงนางทิพนมทา
จึงลางนางสุวรรณอำภรณ์ออกติดตามหานางทิพนมทา เดินทางมาถึงเมืองธรรมาธิจึงส่งข่าว
ให้ท้าวพงษ์เนตรรัฐขานางทิพนมทาเมื่อคราวพลัดกันหายไปว่านางยังมีชีวิตอยู่ และยังพา
พระเตียนพระรัตนพระอนุชาของนางทิพนมทาออกติดตามหานางอีกด้วย

ฝ่ายนางสุวรรณอำภรณ์เฝ้าถึงพระจินตาสूरังคี จึงสละหนีออกจากเมืองเดินทาง
ติดตามหาจนล้มสลบไปไต่ค้นไทรใหญ่ เทวดาเกิดความสงสารนางจึงแปลงกายเป็นนาง
สุวรรณอำภรณ์เป็นพราหมณ์ และสาปว่าเมื่อได้รวมเคียงกับพระจินตาสूरังคีเมื่อไรจึงจะมี
ร่างกายกลับเดิม พราหมณ์เดินทางมาพบกับพระจักรกฤษณ์ จึงชวนทางออกติดตามหา
พระจินตาสूरังคีด้วย โดยที่นางมิดเบือนความจริงแก่พระจักรกฤษณ์ ทั้งหมดออกเดินทาง
ด้วยทางเรือ

นางกนิวีอยู่ในวัยแรกรุ่น ครองเมืองฝรั่ง ความงามของนางเป็นที่เลื่องลือและ
หมายปองของกษัตริย์ทั่วไป ท้าวจะมาทรงเจ้าเมืองชาวโรมันเห็นดี มีแต่พระธิดาสององค์

ท้าวจะมาหวังไ้รูปถ่ายของนางกวัน เกิดความลุ่มหลงรูปถ่ายหวังจะได้นางมาครอง จึง
ยกกองทัพมาเพื่อสู้ชนางกวัน ระหว่างทางพบกับกองทัพของพระจินตาสूरังค์ และได้
ไ้ตามความเป็นจริงกัน พระจินตาสूरังค์เกิดความพอใจในรูปถ่ายของนางกวันเช่นเดียว
กัน จึงช่วยท้าวจะมาหวังทำศึกชิงนางกวัน พระจินตาสूरังค์ไ้เมืองฝรังไ้โดยกพลเจ้าเมือง
และลอบเข้าหานางกวัน เข้าเฝ้าโลมจนไ้นางเป็นชายา ท้าวจะมาหวังหนีหวังจึงเดินทาง
กลับเมืองชวาหวังจะทำศึกชิงนางกวันอีก ระหว่างทางพบพระจักรกฤษณ์จึงเกิดการต่อสู้กัน
ท้าวจะมาหวังเห็นว่าพระจักรกฤษณ์มีความสามารถในการต่อสู้ จึงขมถวายพระวิเศษ
องค์ของตนให้เป็นบรรณาการ และเล่าความจริงเกี่ยวกับพระจินตาสूरังค์ให้ฟัง พระ
จักรกฤษณ์กับพราหมณ์อำมรทางก็ทราบข่าวของพระจินตาสूरังค์มีหญิงอื่น คู่กันก็ไ้ใจไม่
พอใจ จึงยอมช่วยเหลือท้าวจะมาหวังยกทัพไปทำศึกเมืองฝรัง พระจินตาสूरังค์ยกกอง
ทัพออกมาต่อสู้ พระจักรกฤษณ์ปลอมกายเป็นชาวชวา เปลี่ยนชื่อเป็นระเคนอังกฤษา ทั้ง
สองฝ่ายเกิดปะทะกัน พระจินตาสूरังค์จำนางทิพมณฑาปลอมเป็นระเคนอังกฤษาไ้ จึง
เจรจาสงบศึก นัดวันขอกระทำสัตย์ปฏิญาณกันเพื่อความเป็นไมตรี ท้าวจะมาหวังรู้ความจริง
ทั้งหมดจึงหนีเอาตัวรอดไป พระจินตาสूरังค์นำระเคนอังกฤษาเข้าชมเมืองฝรัง พราหมณ์
อำมรเกิดความน้อยใจในตัวพระจินตาสूरังค์เนื่องจากพระจินตาสूरังค์จำนางไ้ไม่ได้ แต่
ก็ไ้เกิดความแกล้งใจในเพศของพราหมณ์อำมรเช่นกัน ระเคนอังกฤษาสงสัยในความสัมพันธ์
ของพระจินตาสूरังค์กับพราหมณ์อำมร จึงลอบสังเวยจนกระทั่งรู้ความจริงว่าตนทั้งสองเคย
เป็นคู่ครองกันมาก่อน แล้วติดตามหากันจนพบ ในที่สุดนางสุวรรณอำมรก็กลับกลายร่างเป็น

พระจินตาสूरังค์พยายามหาหลักฐานจะจับความจริงว่าระเคนอังกฤษาคือนาง

ทิพมณฑาปลอมกายมาหรือไม่ จึงไ้พระเหียนหะรันเป็นเครื่องมือลวงถามเอาความจริง
ระเคนอังกฤษารักและลงสารพระอนุชาจึงเล่าความจริงให้ฟัง และถอดแหวนวิเศษกลับ
คืนร่างเป็นนางทิพมณฑาให้พระเหียนหะรันชม ทำให้พระจินตาสूरังค์รู้ความจริงทั้งหมด
แต่ระเคนอังกฤษายังไม่ยอมรับความจริง พระจินตาสूरังค์จึงวางอุบายปลอมกายเป็นเหวด
เข้าลักพาตัวระเคนอังกฤษา และขู้งัดให้คืนร่างเป็นนางทิพมณฑา ในที่สุดก็เข้าเฝ้าโลม
จนไ้นางเป็นชายา นางกวันเกิดความสงสัยในความสัมพันธ์ของทั้งสอง จึงหนีหวง

เกิดการวิวาทกันขึ้น พระจินดาสุริวงศ์ เข้าใกล้เกลี้ยกล่อมให้เกิดความปรองดองกัน
นางกวันไม่ยินยอม พระจินดาสุริวงศ์จึงหวังจะพานางที่พมดทา นางสุวรรณอำภร และ
บริวารกลับบ้านเมือง ในที่สุดนางกวันก็ขอดกันและยอมปรองดองกัน ทั้งหมดจึงติดตาม
พระจินดาสุริวงศ์กลับบ้านเมือง และครองรักกันอย่างมีความสุขสืบมา

ฉินวงศ์ ท้าวหลวงศรีครองเมืองกาหลง มีมเหสีชื่อนางมณี มีพระโอรสชื่อ
พระอินวงศ์ซึ่งยังอยู่ในวัยเยาว์ ท้าวหลวงศรีปรึกษากับนางมณีจะส่งทูตไปหื่อนางศรีเสวกล
ธิดาเมืองจักรการเพื่อเป็นคู่หมั้นกันไว้ก่อน ท้าวจักรการยินดียกพระธิดาให้ แต่ขอให้พระ
ฉินวงศ์ไปอภิเษกและครองเมืองจักรการ ต่อมาเมื่อพระอินวงศ์มีอายุได้ 7 ปี ป่วยเป็น
โรคเรื้อนไฟ ไม่มีหน่อใด ๆ จะมารักษาพระอินวงศ์ให้หายจากโรคได้ จนกระทั่งอายุล่วง
เลยมาได้ 15 ปี

วันหนึ่งพระฤๅษีพรหมเมศบำเพ็ญพรตอยู่ในป่ามานานนับหมื่นปี พบนกสาริกาตัวหนึ่ง
ถูกเหยี่ยวตามมานานมาจึงเข้าช่วยเหลือไว้ แต่นกสาริกาทนพิษบาดแผลไม่ไหวจึงสิ้นใจตาย
คามือของพระฤๅษี พระฤๅษีเกิด ความลงสารจึงจุ่มชีวิตให้เป็นสาวงาม เสียไว้เป็นบุตร
บุตรธรรมา ชื่อนางแก้วกรรณิการั ครั้นพระฤๅษีเสด็จญาณเห็นว่าตนต้องภัยสลายไปจึงเป็น
พรหมบนสวรรค์ จึงพานางแก้วกรรณิการัไปชมป่าและถ่ายทอดวิชาความรู้ต่าง ๆ ให้แก่นาง
และชี้ทางให้ไปตามหาเนื้อคู่

นางแก้วกรรณิการัแปลงกายให้มีรูปร่างคล้ายกับกษัตริย์ เปลี่ยนชื่อเป็นนางแก้วสัณคน
ออกเดินทางไปตามทิศทางที่พระฤๅษีชี้ทางไว้ นางเดินทางมาถึงเมืองกาหลง เข้าอาศัยอยู่
กับยายตาห้ายเมือง ฝ่ายท้าวจักรการเห็นว่าถึงเวลานั้นควรจะอภิเษกนางศรีเสวกลกับ
พระอินวงศ์ตามคำสัญญาไว้ จึงส่งสารมาเตือน ท้าวหลวงศรีเกิดความรังใจ จึงประกาศ
หาผู้ที่มีวิชาสามารถรักษาพระอินวงศ์ให้หายจากโรค โดยสัญญาว่าจะยกเมืองให้ครอง หรือถ้า
เป็นหญิงก็จะให้อภิเษกเป็นพระมเหสี นางแก้วสัณคนรับอาสารักษาพระอินวงศ์จนกระทั่งหาย
จากโรคเรื้อนไฟได้ นางจึงได้อภิเษกกับพระอินวงศ์ต่อมา ท้าวหลวงศรีไม่พอใจในรูปโฉม
อันอัปลักษณ์ของนาง จึงพรากพระอินวงศ์ให้ไปอภิเษกกับนางศรีเสวกลที่เมืองจักรการ และ
ให้นางแก้วสัณคนอยู่บ้านเมือง นางแก้วสัณคนเศร้าโศกถึงพระอินวงศ์จึงเหาะไปเที่ยวเล่น

ท้าวทศพัทธ์ พญายักษ์นอนหลับมาหลายวัน ไม่มีหมอใดสามารถรักษาให้ฟื้นได้ นางแก้ว
สัปทนเหาะผ่านมาพบเข้าจึงช่วยรักษาให้ท้าวทศพัทธ์ฟื้นขึ้น ท้าวทศพัทธ์รับนางเป็นบุตร
บุญธรรมคู่กับนางสร้อยสุวรรณพระธิดาที่มีอายุในราวคราวเดียวกัน นางแก้วสัปทนได้พักอยู่
ที่เมืองไค้ 3 วันจึงลากลับเมือง ท้าวทศพัทธ์มอบแหวนวิเศษให้นางคอยแทน นางแก้ว
สัปทนจึงเหาะทางกลับเมืองกาหลง ท้าวทศวงศ์เหาะทางกลับจากงานอภิเษกพระธิดาวงศ์กับ
นางศรีเสวกร เมื่อกลับมาไม่พบนางแก้วสัปทนที่เมืองกาหลงจึงโกรธ นางแก้วสัปทนจึงกลับ
มาอาศัยอยู่กับยายตาทั้งเค็ม แต่ด้วยความคิดถึงพระธิดาวงศ์ นางจึงออกติดตามหาพระธิดาวงศ์
ยังเมืองจักรวรร

นางแก้วสัปทนสวมแหวนวิเศษที่ท้าวทศพัทธ์มอบให้จึงทำให้นางมีรูปโฉมงดงาม
นางได้ชื่อใหม่นางแก้วกรรณิการ เหาะไปตามหาพระธิดาวงศ์ที่เมืองจักรวรร พระธิดาวงศ์
พานางศรีเสวกรประพาสป่า บังเอิญมีนางยักษ์เหาะผ่านมาพบสลับพลากลางป่า เกิดความ
พอใจในรูปโฉมของพระธิดาวงศ์ จึงเป่ามนต์สะกดให้คนหลับหมด แล้วอุ้มเอานางศรีเสวกร
ไปไว้กลางป่าลึก สอบถามความจริงจากนางศรีเสวกรและทำร้ายนาง นางยักษ์แปลงกาย
ของตนให้เหมือนนางศรีเสวกรเข้าร่วมครองคู่อยู่กับพระธิดาวงศ์ ใจมันคิดเล่นทำให้พระ
ธิดาวงศ์หลงใหล และแก่งแย่งจนกระทั่งพระธิดาวงศ์ต้องพากลับเข้าเมือง

นางแก้วกรรณิการเหาะผ่านมาทางที่นางศรีเสวกรนั่งร้องไห้จึงเข้าไปตามความจริง
และช่วยเหลือพานางกลับเมืองจักรวรรให้ นางศรีเสวกรพานางแก้วกรรณิการไปพักอยู่กับตา
ยายเฒ่าสวน ตายายรับอาสาไปบอกความจริงแก่พระธิดาวงศ์ แต่ด้วยมนต์สะกดพระธิดาวงศ์
ไม่เชื่อความเหล่านั้น นางแก้วกรรณิการจึงแอบเข้าไปดูพระธิดาวงศ์และนางยักษ์แปลงใน
ปราสาท ด้วยความโกรธจึงนิมนต์เจ้าวาลย์เฒ่ามีครางของนางยักษ์แปลงไว้ นางยักษ์
แปลงตื่นขึ้นด้วยความโกรธนางจึงกดขี่ครางเป็นนางยักษ์ร้ายทั้งเค็ม นางแก้ววาลย์ให้
หลุกไม้ไค้ ด้วยความรักกลัวกลัวจึงยอมเป็นทาสของนางแก้วกรรณิการ และให้สัญญา
ว่าจะประพาศให้เป็นคนดีสืบไป ท้าวจักรวรรและนางศรีเสวกรจึงชักชวนให้นางแก้วกรรณิการ
อยู่รวมด้วย พระธิดาวงศ์เกิดความรักนางและต้องการไถ่นางเป็นราชยาจนกระทั่งล้มป่วย
ไถ่นางแก้วกรรณิการเป็นบุรุษและสอบเข้าแล้วโสมนางแก้วกรรณิการจนไถ่นาง นาง

ศรีเสวกรยินยอมร่วมสามีเดียวกัน ท้าวจักรพรรดิได้จัดพิธีอภิเษกพระชินวงศ์กับนางแก้ว
กรรมกรและนางศรีเสวกร จนกระทั่งนางแก้วกรรมกรและนางศรีเสวกรต่างมีพระโอรส
คนละคน พระชินวงศ์ได้มอบแหวนไว้ให้แก่โอรสของนางแก้วกรรมกร

ท้าวทศพัทธ์และพระมเหสีต้องการจะให้นางสร้อยสุวรรณมีคู่ครอง จึงจัดพิธี
เลือกคู่บ่าวร้องให้บรรดาชายที่วัยทั้งหลายมาชุมนุมกัน เพื่อให้นางสร้อยสุวรรณเลือกนางมาลัย
เลือกเป็นคู่ครอง นางสร้อยสุวรรณไม่พอใจชายใดจึงนำความมาปรึกษาแม่พี่เลี้ยง พี่
เลี้ยงของนางสร้อยสุวรรณรับอาสาจะไปเลาะหาชายผู้เหมาะสมให้เป็นคู่ครอง พี่เลี้ยง
ของนางสร้อยสุวรรณทราบข่าวความงามของพระชินวงศ์ จึงเหาะไปลักพาตัวพระชินวงศ์มา
จากกรุงจักรพรรดิในขณะที่กำลังหลับอยู่กับสองพระมเหสี จนพระชินวงศ์ได้อภิเษกกับนาง
สร้อยสุวรรณ นางแก้วกรรมกรเมื่อทราบข่าวว่าพระชินวงศ์หายไปจึงพาโอรสหนีออกจาก
เมือง นำไปฝากตาบยายเลี้ยงไว้แล้วออกติดตามหาพระชินวงศ์จนถึงเมืองของท้าวทศพัทธ์
ผู้เป็นพระบิดาบุญธรรม และนางยังได้ข่าวว่าพระชินวงศ์ได้อภิเษกกับนางสร้อยสุวรรณแล้ว
ด้วยความรักพระชินวงศ์และนางสร้อยสุวรรณอย่างน้องแท้ ๆ จึงแกล้งทำเป็นไม่รู้จักระ
ชินวงศ์ พระชินวงศ์จำนางไม่ได้ แต่มีใจรักนางเพราะหลงใหลรูปโฉมจึงลอบเข้าหานาง
แก้วกรรมกร นางสร้อยสุวรรณรู้ความจริงจึงยอมร่วมสามีเดียวกันกับนางแก้วกรรมกร
นางแก้วกรรมกรอยู่ด้วยระยะหนึ่งจึงลากลับเมืองกาหลงเพราะคิดถึงโอรส

ฝ่ายนางแก้วกรรมกรมาอยู่ร่วมกับโอรสและสองกายายที่เมืองกาหลง ได้ระยะหนึ่ง
คิดถึงพระชินวงศ์จึงเหาะไปหานางสร้อยสุวรรณและต้องการจะรับตัวกลับเมืองกาหลง ใน
ระหว่างทางพบยักษ์ ยักษ์เกิดความรักนางจึงเข้าเกี้ยวพา นางแก้วกรรมกรโกรธจึงเข้า
ต่อสู้และฆ่ายักษ์ถึงเจ็ดครั้งจึงสิ้นชีวิต และเดินทางถึงเมืองของท้าวทศพัทธ์พอดีกับที่นาง
สร้อยสุวรรณประสูติพระโอรส และในขณะที่เดียวกันกับพระชินวงศ์ได้ไปร่วมพิธีศพของท้าว
เหมราธบิศาของนางประทุมเกสรซึ่งเป็นมเหสีของท้าวทศพัทธ์ และเกิดพึงพอใจนางจันทร์สุภา
จึงอภิเษกกับนางจันทร์สุภา ครองเมืองของท้าวเหมราธต่อมา

ท้าวไกรจักรครองเมืองจักรวาล มีมเหสีชื่อนางเกษรา มีพระธิดาชื่อนางสุมิฉา
มีพระโอรสชื่อนัลลยจักร ท้าวไกรจักรมีอาวุธวิเศษคือไม้เท้าวิเศษต้นนี้ทำป่ายถ้ำเป็น

วันหนึ่งท้าวไกรจักรชวนพระโอรสเหาะเที่ยวพลัดหลงเข้ามาในสวน ในขณะที่พระชินวงศ์และนางจันทร์สุกกำลังชมสวน ท้าวไกรจักรเกิดความรักนางจันทร์สุกา จึงปลอมแปลงเป็นพลญักขศึกตามขบวนเสด็จเข้าเมือง ครั้นกลางคืนก็ให้มนต์สะกดคนให้หลับหมด อุ้มเอาพระชินวงศ์ไปวางไว้บนยอดเขา แล้วแปลงร่างเป็นพระชินวงศ์เข้าร่วมครองคูอยู่กับนางจันทร์สุกา เหตุการณ์ความสงสัยสารพระชินวงศ์จึงอุ้มเอาไปไว้บนปราสาทของนางสุมิจิตาธิกาท้าวไกรจักร พระชินวงศ์จึงไต่ถามสุมิจิตาเป็นอาษา

ฝ่ายนางแก้วกรณินารัชนางสร้อยสุวรรณออกติดตามหาพระชินวงศ์มาถึงเมืองของนางจันทร์สุกา พระพรหมเค็มซึ่งเป็นพระฤษีที่ขบถเลี้ยงนางแก้วกรณินารัชนาเกิดความสงสัยนางแก้วกรณินารัชนาเกรงว่าจะหลงกลและเสียทีแก่ท้าวไกรจักรจึงมาบอกความจริงให้นางรุทอน นางแก้วกรณินารัชนาและนางสร้อยสุวรรณจึงลอบเข้าไปในปราสาท ขโมยไม้เท้ากายสิทธิ์และชี้ให้ท้าวไกรจักรหาย ทุกคนรู้ความจริง แต่นางแก้วกรณินารัชนาท้าท้าวไกรจักรให้พนันและลอบถามถึงพระชินวงศ์ ท้าวไกรจักรจึงพานางแก้วกรณินารัชนาและนางสร้อยสุวรรณไปตามหาพระชินวงศ์ ฝ่ายบัลลังก์จักรจับได้ว่าพระชินวงศ์ลักลอบครองคูอยู่กับนางสุมิจิตาก็โกรธแค้น จับพระชินวงศ์ใส่ขื่อคาประจานพร้อมด้วยนางสุมิจิตาเป็นเวลา 3 วัน แล้วจะประหารชีวิต ท้าวไกรจักรพานางแก้วกรณินารัชนาและนางสร้อยสุวรรณเดินทางเข้าเมืองจักรวาลพบการประจานและจะประหารชีวิตจึงเข้าช่วยเหลือไว้ได้ นางแก้วกรณินารัชนาไม่เท้ากายสิทธิ์คืนแก่ท้าวไกรจักร แต่ท้าวไกรจักรได้ขโมยไม้เท้าให้แก่พระชินวงศ์ นางแก้วกรณินารัชนาและนางสร้อยสุวรรณจึงพาพระชินวงศ์และนางสุมิจิตามาพบกับนางจันทร์สุกา พระชินวงศ์ได้ข่าวว่ามีศึกมาตีเมืองกาหลง นางแก้วกรณินารัชนา สร้อยสุวรรณและนางสุมิจิตารับอาสาสู้ศึกจนได้ชัยชนะ ทั้งหมดจึงพร้อมกันที่เมืองกาหลง ท้าวทศวงศ์จึงได้จัดพิธีอภิเษกพระชินวงศ์กับชายาทั้งห้าคือนางแก้วกรณินารัชนา นางศรีเสวัก นางสร้อยสุวรรณ นางจันทร์สุกา และนางสุมิจิตา และมอบราชสมบัติให้ครอบครองเมืองกาหลงสืบไป

วัดนางส์ ท้าวพรหมทัตและนางปรางทองมเหสี ครองเมืองพาราณสี มีโอรสคือ พระวัดนางส์ พระวัดนางส์ถูกนางกาสิวันพี่สะใภ้แกล้งกิริยา ขี้แค้นจึงสู้สาวแต่พระวัดนางส์ก็ไม่ยินยอม คั้นหนึ่งเหวภาเข้าคลาไจน์ไปและบอกเรื่องครองให้ ทำให้

พระวชิรวงศ์เมื่อหน้าจึงทูลลาท้าวพรหมหัตถ์ออกไปเที่ยวป่าพร้อมด้วยข้าราชการบริวาร ได้
ตั้งศาลเพียงตาบูชาปู่เจ้าเทวคัล ปู่เจ้าแปลงเป็นโยคีมาบริโภคน้ำของที่ศาลแล้วไต่ถาม
เรื่องราวต่าง ๆ ปู่เจ้าแปลงเป็นกวางทองมาขอให้พระวชิรวงศ์ติดตามจนพลัดหลงกับ
บริวารถึงกลางป่า พักนอนหลับอยู่ใต้ต้นไทร เทพารักษ์คันไทรเกิดความสงสารจึง
เนรมิตรพภูคาให้เป็นแท่นบรรทม ครั้นรุ่งเช้าก็ออกเดินทางจนล่วงเข้าป่าลึก

พระฤๅษีพาไฟไปสร่งน้ำในสระน้ำพบนาง เกิดในคอกบัวจึงนำมาเลี้ยงไว้จนเป็นสาว
ให้ชื่อว่านางประทุมเกษร พระวชิรวงศ์พลัดหลงมาพบกับพระฤๅษีจึงเล่าเรียนวิชากับพระฤๅษี
พระฤๅษีจัดพิธีอภิเษกพระวชิรวงศ์กับนางประทุมเกษร พระอินทร์เสด็จมาร่วมพิธีอภิเษก
และมอบพระขรรค์วิเศษและเครื่องทรงสำหรับภมรให้แก่พระวชิรวงศ์ และมอบขวด
น้ำทิพย์ให้แก่นางประทุมเกษร ทั้งพระวชิรวงศ์และนางประทุมเกษรดื่มให้อาหารและน้ำแก่
ม้าทรงของพระวชิรวงศ์จึงทำให้ม้าทรงล้มตายไป พระวชิรวงศ์เศร้าโศกเสียใจมาก
พระฤๅษีพาไฟจึงทำพิธีขุมม้าทรงให้คืนชีพ เพื่ออิทธิฤทธิ์กำลังให้แก่ม้าจนสามารถเหาะเหิน
เหินอากาศได้

ท้าวพรหมหัตถ์และพระมเหสีเศร้าโศกที่พระวชิรวงศ์หายไปเป็นเวลานาน จึงชวน
กันออกไปตามหาจนกระทั่งพบกัน และพากันกลับเมืองพาราณสี นางกาฬิณีเกิดความริษยา
นางประทุมเกษรแล้วเพ็ดทูลให้ท้าวพรหมหัตถ์ขังนางโคยโลรายว่านางเป็นยักษ์ ท้าว
พรหมหัตถ์หลงอุบายนางกาฬิณีให้ส่งนางประทุมเกษรไปส่งยังสำนักของพระฤๅษีพาไฟ
พระวชิรวงศ์มอบขวดน้ำทิพย์ที่พระอินทร์ประทานให้แก่นางประทุมเกษร เมื่อถึงกลางป่า
นางประทุมเกษรอ้อนวอนให้สถานที่พามาส่งกลับจากนั้นนางก็นำน้ำทิพย์มาขโมยร่างกาย
พร้อมทั้งอธิษฐานขอให้ร่างกายของนางกลายเป็นศาลาพักอาศัย ให้หูสองข้างเป็นนกโปฏก
ดวงตาสองข้างกลายเป็นนกแขกเต้า ด้วยความบริสุทธิใจของนางจึงเป็นไปตามคำอธิษฐาน

ฝ่ายนางกาฬิณีเมื่อเห็นว่าพระวชิรวงศ์ไม่สนใจนาง จึงให้หมอบทำเสน่ห์เพื่อให้
พระวชิรวงศ์หลงใหลนาง จนกระทั่งนางสมความปรารถนา ครั้นเมื่อมนต์เสน่ห์คลาย
พระวชิรวงศ์รู้สึกตัวจึงหนีนางกาฬิณีเพื่อออกติดตามหานางประทุมเกษรจนถึงอาศรมของ
พระฤๅษี แต่กรรมบันดาลให้พระฤๅษีพาไฟทิศทางผิดให้พระวชิรวงศ์ติดตามหา พระวชิรวงศ์

พลัทหลงเข้าเมืองนครธรมชื่อเมืองบุศรา มีท้าวพรตันและนางมณีนพวงศ์เป็นมเหสี มีพระธิดาคือนางวงศ์เนาวรัตน์ พระธิดานางศพนางวงศ์เนาวรัตน์ในสวนเกิดความรักพอใจจึงลอบเข้าหานางวงศ์เนาวรัตน์ในปราสาทและพานางหนีกลับเมืองพาราณสี แต่ได้ปะทะกับนายค่านเมืองบุศรา ท้าวพรตันโกรธที่พระธิดาหายจึงยกพลออกติดตาม แต่ปะทะกับกองทัพท้าวสิทที่พระธิดานางศพนางวงศ์เนาวรัตน์ลอบพาไป จึงทำให้พระธิดานางศพนางวงศ์เนาวรัตน์หนีไปเมืองพาราณสีได้

เพทาบพราณป่าออกไล่ตัวพบศาลากลางป่าจึงเข้าไปครวญ ใ้รู้ข่าวของนางประทุมเกษรจากคำสนทนาของนกแขกเต้า จึงนำความมาแจ้งแก่ท้าวพรหมทัต พระธิดานางศพนางวงศ์เนาวรัตน์มาก พระธิดานางศพนางวงศ์เนาวรัตน์ และนางปรางทองจึงพากันออกไปรับนางประทุมเกษรกลับเมือง

พระสุวรรณเสชา ท้าวพรหมทัตมีมเหสีชื่อนางจันทร์ประไพ ครองเมืองพาราณสี มีโอรสชื่อพระสุวรรณเสชา วันหนึ่งพระสุวรรณเสชาลาพระบิดาพระมารดาเพื่อไปศึกษาศิลปศาสตร์ต่าง ๆ กับพระฤษีกลางป่า ไร่เรียนจนกระทั่งมีอิทธิฤทธิ์สามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ พระฤษีขุบพระขรรค์วิเศษให้พร้อมทั้งม้าทรง พระสุวรรณเสชาจึงไปเที่ยวในป่าพบสัตว์สูรและมูลจักรกฤษณ์ จึงเกิดปะทะกันขึ้น พระสุวรรณเสชาปราบยักษ์ทั้งสองได้ ยักษ์ทั้งสองจึงยอมถวายตัวเป็นทาสรับใช้ เมื่อพระสุวรรณเสชาลาพระฤษีกลับบ้านเมือง พระฤษีได้ขุบมานพให้เป็นเพื่อนในระหว่างเดินทางชื่อพระจินคานรังสรรค์ สองสหายเดินทางมาถึงกลางป่า ในขณะที่กำลังพักนอนหลับ นางเงาะป่าผ่านมาพบเข้าเกิดความรักชานพทั้งสอง นางจึงอุ้มเอาพระจินคานรังสรรค์ไปไว้กลางป่าอีกแห่งหนึ่ง เมื่อพระจินคานรังสรรค์รู้สึกตัวรู้ความจริงก็โกรธและไล่ฆ่าฟันนางเงาะป่า นางเงาะป่ากลัวตายจึงหนีไป พระจินคานรังสรรค์จึงรีบออกติดตามหาพระสุวรรณเสชา

ท้าวกริชกางค์และนางเหมวคิมเหสี ครองเมืองพิชัยรัฐ ไม่มีโอรสหรือธิดา จนร้อนถึงพระอินทร์จึงต้องส่งนางเทพธิดาให้มาจุติบนหอยกาม และเข้าคลุใจให้ท้าวกริชกางค์ออกประพาสทางทะเลจนพบหอยกาม และนำนางในหอยกามไปด้วยได้ เป็นบุตรบุญธรรมจนกระทั่งโตเป็นสาว ให้ชื่อนางสุวรรณกานแก้ว วันหนึ่งเหาะ

ให้ท้าวกรมท้าวออกประพาสป่าจนได้พบกับพระจินคานรังสรรค์ เกิดความพึงพอใจในรูปร่างจึงพาเข้าเมืองและให้อภิเษกกับนางสุวรรณกานแก้ว

ท้าวศรีสุริจกัรพญายักษ์ครองเมืองแก้วเหมรา มีมเหสีชื่อนางอัคนีสูตร ประสูติธิดาออกมาเป็นนางมณีนชื่อนางเกษรสวรรค์ ฝ่ายท้าวกาฬนาคราชเป็นพญานาคครองเมืองบาดาลขึ้นมาจำศีลบนแผ่นดิน พบพระสุวรรณเลขาที่กำลังติดตามหาพระจินคานรังสรรค์จึงรับไว้เป็นบุตรบุญธรรมและพาลงไปอยู่ในเมืองบาดาลด้วย พระสุวรรณเลขาอยู่ด้วยไคร้ยะหนึ่งจึงลาท้าวกาฬนาคราชออกติดตามหาพระจินคานรังสรรค์ต่อไป เกิดพลัดหลงทางเข้าไปอยู่ในสวนของนางเกษรสวรรค์ ได้ลอบชมโฉมจนเกิดความพึงพอใจ พอกองคืณก็ลอบเข้าไปลักพานางเกษรสวรรค์ในขณะที่กำลังหลับขึ้นมาหาเมาไว้ที่กลางป่า พระสุวรรณเลขา ก็เข้าเฝ้าท้าวกาฬนาคราชแล้วถามจนได้นางเกษรสวรรค์เป็นชายา ท้าวศรีสุริจกัรเมื่อรู้ข่าวว่าธิดาหายไปก็โกรธแค้นจึงยกพลยกทัพออกติดตาม และส่งข่าวให้สหายทั้งหลายมาช่วยกัน ตามด้วยท้าวกาฬนาคราชผู้เป็นสหายจึงยกพลมาช่วยติดตาม ท้าวศรีสุริจกัรยกพลติดตามมาทันพระสุวรรณเลขาที่นางเกษรสวรรค์ เกิดการต่อสู้กันขึ้น ท้าวกาฬนาคราชเมื่อรู้ความว่าพระสุวรรณเลขา เป็นผู้ลักพานางเกษรสวรรค์จึงเข้าไปไกลเกลี่ยจนท้าวศรีสุริจกัรหายโกรธยินยอมให้พระสุวรรณเลขาพานางเกษรสวรรค์กลับบ้านเมือง

ฝ่ายเลื้อเมืองแก้วเหมราไกรธการกระทำของพระสุวรรณเลขาและนางเกษรสวรรค์ จึงแปลงกายเป็นนกกระยางทองมาล่อให้นางเกษรสวรรค์ต้องการ และให้พระสุวรรณเลขาออกติดตามจนกระทั่งพลัดหลงกัน นางเกษรสวรรค์ออกติดตามหาพระสุวรรณเลขาจนถึงอาศรมพระฤๅษี พระฤๅษีมอบนางเกษรสวรรค์ให้เป็นธิดาบุญธรรมของท้าวพิรุณผกา

ผ่านพระสุวรรณเลขาออกติดตามหานางเกษรสวรรค์และส่งข่าวให้มุลจักรและสัทวาสูรให้ช่วยติดตามหาด้วย เหตุการณ์เกิดความสงสัยว่าพระสุวรรณเลขาต้องพลัดพรากจากนางเกษรสวรรค์และเข้าเฝ้า พระจินคานรังสรรค์ให้รู้ข่าวของพระสุวรรณเลขา และจะเอาชีวิตและบ้านเมืองถ้าไม่ออกช่วยเหลือพระสุวรรณเลขา พระจินคานรังสรรค์ล่านางสุวรรณกานแก้วออกติดตามหาพระสุวรรณเลขาพบมุลจักร ได้ไต่ถามเรื่องราวกัน ยักษ์มุลจักรจึงพาพระจินคานรังสรรค์ไปพบพระสุวรรณเลขา ทั้งสองจึงร่วมกันออกติดตามหานางเกษรสวรรค์

ต่อไป

ฝ่ายนางสุวรรณกานแก้วเห็นว่าพระจินคานรังสรรค์หายไปนานไม่กลับมาตามที่ให้สัญญาไว้แก่กัน จึงหนีออกจากเมืองติดตามหาพระจินคานรังสรรค์ ไปพบนางเกษรสวรรค์ ที่อาศรมพระฤๅษี จึงผูกใจสมัครรักใคร่เป็นพี่น้องกัน ท้าวพิณนาคาจึงรับนางทั้งสองเป็นธิดาอนุธรรมเช่นกัน และเนรมิตรปราสาทให้นางทั้งสองอาศัยอยู่กลางป่าแห่งหนึ่ง ท้าวพิณนาคาจะขึ้นจากเมืองบาดาลเพื่อเยี่ยมเยียนนางทั้งสองทุก 7 วัน

ฝ่ายพระสุวรรณเสชาและพระจินคาสุริวงศ์ออกติดตามหานางเกษรสวรรค์จนกระทั่งพลัดหลงมาถึงอาศรมพระฤๅษี รู้ข่าวของนางเกษรสวรรค์และนางสุวรรณกานแก้ว ทั้งสองจึงค่อยพบท้าวพิณนาคา ท้าวพิณนาคาจึงพาพระสุวรรณเสชาและพระจินคานรังสรรค์ไปพบกับนางทั้งสองที่ปราสาทเนรมิตร ทั้งหมดจึงพากันเดินทางกลับบ้านเมืองของตน พระสุวรรณเสชาพานางเกษรสวรรค์เดินทางกลับเมืองพาราณสี และพระจินคานรังสรรค์พานางสุวรรณกานแก้วกลับบ้านเมืองของตน

ท้าวพรหมพิทักษ์และนางจันทร์ประไพได้จัดพิธีอภิเษกพระสุวรรณเสชากับนางเกษรสวรรค์ และได้ส่งสารเชิญท้าวศรีสุริยจักรและนางอัคนีสूर ท้าวกาฬนาคราชให้มาร่วมในพิธีอภิเษกด้วย พระอินทร์ได้มาร่วมอวยพรและมอบเครื่องทรงอันศักดิ์สิทธิ์ให้แก่พระสุวรรณเสชา พระสุวรรณเสชากับนางเกษรสวรรค์ได้ครองคู่อยู่กันอย่างมีความสุข จนกระทั่งประสูติพระโอรส ให้ชื่อว่าพระสุวรรณทะเลเกษร

โครงเรื่อง วรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย ที่นำมาศึกษานี้มีโครงเรื่องยาว เหตุการณ์และความคิดในแต่ละเรื่องคล้ายคลึงกัน คือ ตัวละครเอกฝ่ายชายต้องออกผจญภัยจนกระทั่งได้พบกับหญิงที่เป็นคู่ครอง แต่ต้องพบกับอุปสรรคต่าง ๆ จนเป็นเหตุให้ต้องพลัดพรากจากกันและออกติดตามหากัน ในที่สุดก็ได้พบกันและครองคู่อยู่กันอย่างมีความสุข โครงเรื่องใหญ่นี้จะเป็นดังนี้ จะมีต่างกันเพียงรายละเอียดของอนุภาคนั้น ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. การเปิดเรื่อง กวีจะเปิดเรื่องด้วยการกล่าวประนามบทหรือท้าวครุ
 กังเช่นขนบธรรมเนียมการประพันธ์ทั่วไป จากนั้นจะเริ่มบรรยายสภาพการของตัวละคร
 เมืองใดเมืองหนึ่งว่ามีใครบ้าง ตัวละครมีความสัมพันธ์อย่างไร และมีพฤติกรรมทั่วไป
 หรือโดยเฉพาะอย่างไร นับเป็นการปูพื้นความเข้าใจให้แก่ผู้อ่าน เช่นในเรื่องชินวงศ์
 วัฒนวงศ์ และเรื่องพระสุวรรณเลขา เอกสารข้อความที่ใช้ในการศึกษามีสภาพสมบูรณ์
 จึงปรากฏการกล่าวเปิดเรื่อง ส่วนเรื่องจินตาสุวิวงศ์เอกสารข้อความเบื้องต้นขาดหายไป
 จึงไม่สามารถนำข้อความที่เกี่ยวกับการเปิดเรื่องมาศึกษาได้ และเรื่องจักรกฤษณ์
 เป็นเพียงเรื่องที่มีข้อความต่อมาจากรื่องอิศราวงศ์ กวีได้นำความในรุ่นสูงมาแต่งต่อ
 เป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่ยังคงอาศัยตัวละครชุดเดิมมากล่าวอ้างบ้างเท่านั้น เมื่อกล่าวถึง
 การเปิดเรื่องของเรื่องจักรกฤษณ์ในเล่ม 1 เลขที่ 56 ก็กล่าวเริ่มต้นตั้งแต่ เทวคา
 รัณนามหาสมุทรให้ความช่วยเหลือสองกุมารคือ พระจักรกฤษณ์และนางมาลีศรีวิสุทธิ โดย
 ให้รอดพ้นจากความตาย จึงกลอนว่า

๑ หน้าต้นหนังสือพระจักรกฤษณะกิจจร เล่ม ๑ ๗๑๖

๖ ขอหยุดยั้งยั้งคะคีลีพี่เลี้ยง
 ถึงพระสมุทเทวารักษาคล

จะเรียบเรียงแถลงเหตตามเพณล
 บัลลาลคลรอนอนาคถึงอาศน์ทอง
 จักรกฤษณ์

ส่วนในเรื่องชินวงศ์ วัฒนวงศ์ และพระสุวรรณเลขา มีการเปิดเรื่องที่คล้าย
 คลึงกัน คือจะเริ่มเปิดเรื่องจากเหตุการณ์ที่ราบเรียบจนเหตุการณ์เริ่มทวีความเข้มข้น
 มักจะกล่าวถึงเมือง ๆ หนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบ้านเมืองของตัวละครเอกฝ่ายชาย
 พรรณนาถึงความสมบูรณ์พูนสุข ความมั่งคั่งและความมั่นคงของบ้านเมือง ความเข้มแข็ง
 ของกองทัพ แล้วจึงเริ่มแนะนำตัวละครซึ่งเป็นเจ้าผู้ครองนครและแม่ทัพ จะพรรณนาถึง
 ความเป็นผู้มีบุญญาธิการ ความสามารถต่าง ๆ ที่ใช้ในการปกครองบ้านเมืองให้มีความร่ม
 เย็นเป็นสุข แล้วจึงกล่าวถึงตัวละครเอกฝ่ายชายซึ่งมักจะเป็นโอรสเพียงผู้เดียวของบ้าน

เมืองนั้น ๆ การแนะนำตัวละครนี้ ก็มักนิยมพรรณนาถึงบุคลิกและคุณสมบัติของตัวละครไว้
 ค่าย และเริ่มสร้างปมปัญหาให้ตัวละครต้องประสบ และตัวละครสามารถคลี่คลายปัญหาใน
 ได้ จึงคล้ายกับการเปิดเรื่องในเรื่องจีนวงศ์ว่า

✽ ว่ายังเป็นกระราเมืองกาหลัง
 อยู่ปราสาทราชวังวังวิมาน
 กรุงไกรใหญ่ยาวก้างโยชน์
 สาวสนมกรีนนางสำอางกรัน
 หวังพระนามคามกระษัตริศวงศ์
 ประพรมพลเมืองไม่เคืองใจ
 มะเหิมมีนามทราบบังอร
 เขวองค์จุฑาหงเหมรา

...

เปนยศยิ่งมิ่งมอมจอมอน่ง
 มีพระราชโอรศปรากฏกล้า
 สาวางเลี่ยมเทียมทัดหัดใน
 ถวายนามตามศกกิจกระพัง
 พระบิฑูร่งทรงคิฉิจิตสำราน

ท้าวเชือกทรงอุทัยอันกล้าหาญ
 พลทหารนับแสนแน่นฮะนั้น
 ประเสิดไสดกๆเลื่องดังเมืองสวรรค์
 แปดหมื่นสี่พันสนมใน
 ท้าวเชือกทรงห่มมหิตาผิไม้
 เปื้องประเสริฐฤทธิ์ไกรมตีมา
 ชื่อมอมมะนีสีลมารเสนหา
 พระมังษาคูจะลีมะนีแนม

...

กรุงกระษัตริศวังวางพระไทย
 พระฉันทะหาความประจวบได้
 พระบิฑูร่งทรงไซกีโปรญุ ปราณ
 พระนรินฉันทะวงยอกสงสาร
 กับจอมเจ้าเขวมาลอมอมมะนี
 จีนวงศ์

2. ปัญหาเริ่มปรากฏ เป็นจุดเริ่มเรื่องที่ทวีจับเหตุการณ์ในช่วงที่ตัวละครเริ่ม
 ออกมจกมัยมาเป็นตอนเริ่มเรื่อง เป็นตอนที่เกิดปัญหาให้ตัวละครต้องประสบในสถานการณ์
 ที่คล้ายคลึงกัน โดยปัญหามักจะเริ่มปรากฏอยู่ในช่วงเหตุการณ์ที่ตัวละครเดินทางกลับบ้าน
 เมืองหลังจากที่สำเร็จการศึกษาศึษาต่าง ๆ จากพระครูนี้ มักจะมีเหตุการณ์ต่าง ๆ
 เกิดขึ้นจนเป็นผลให้ตัวละครต้องประสบกับความยุ่งยากจนกระทั่งไม่สามารถจะเดินทางกลับ
 บ้านเมืองได้ และต้องออกมจกมัยต่อไป ดังนี้

เรื่องพระสุวรรณา เลขา พระสุวรรณา ขาพร้อมด้วยสหายคือ พระจินตนารังสรรค์ เดินทางกลับบ้านเมืองหลังจากที่ร่ำเรียนศิลปวิทยาจากพระฤๅษีจนเก่งกล้าสามารถแล้ว ในระหว่างทางขณะที่กำลังนอนหลับพักผ่อน นางเงาะป่าได้มาลักพาตัวพระจินตนารังสรรค์ไป เพื่อหวังจะได้เป็นคู่ครอง จึงเป็นเหตุให้ทั้งสองต้องพลัดพรากจากกันและต้องออกติดตามหากัน ช่วงนี้ตัวละครไม่สามารถจะกลับสู่บ้านเมืองได้ เป็นผลให้ตัวละครต้องผจญภัยไปในที่ต่าง ๆ ซึ่งเป็นไปในทำนองเดียวกันกับเรื่องจินตนาสูริวงศ์ที่ปรากฏปัญหาเมื่อนางทิพมณฑาและพระจินตนาสูริวงศ์กำลังเดินทางกลับบ้านเมืองหลังจากที่ได้ร่ำเรียนศิลปวิทยาต่าง ๆ จากพระฤๅษีแล้ว ในระหว่างเดินทางขณะที่กำลังนอนหลับพักผ่อน มีนางยักษ์ชื่อนางกุลาได้มาลักพาตัวพระจินตนาสูริวงศ์ไปเพื่อหวังเป็นคู่ครอง จึงทำให้ทั้งสองพลัดพรากและออกติดตามหากันเช่นเดียวกัน

ในเรื่องจักรกฤษณ์ พระจักรกฤษณ์และนางมาลีศรีสุคนธ์เป็นน้องสาว ต่างพากันลาท้าวอนันตนาคราชออกจากเมืองบาดาล เพื่อเดินทางกลับบ้านเมืองเดิมของตน ในขณะที่เดินทางพระจักรกฤษณ์ได้พบกับนางสุวรรณาโกเมศ เกิดความรักนางขึ้น จึงเป็นให้ต้องเปลี่ยนแปลงความประสงค์เดิมเพื่อที่จะได้อยู่ใกล้รักกับนางสุวรรณาโกเมศ และทำให้เหตุการณ์ดำเนินต่อไปได้ ส่วนในเรื่องชินวงศ์ จะเริ่มปรากฏปัญหาของตัวละครแตกต่างไปจากเรื่องที่กล่าวมาแล้ว คือ ตัวละครจะอยู่ในบ้านเมือง ปัญหาที่จะเริ่มปรากฏในระหว่างที่อยู่ในเมือง พระชินวงศ์เริ่มป่วยเป็นโรคเรื้อนไฟตั้งแต่มีอายุได้ 7 ปี จนกระทั่งเข้าสู่วัยหนุ่มก็ยังรักษาโรคไม่หาย จึงไม่สามารถจะเข้าร่วมอภิเษกกับนางศรีเสวักได้ ท้าวจักรภพารส่งสารมาเตือนเรื่องการอภิเษกซึ่งได้สัญญากันไว้ตั้งแต่ทั้งสองยังอยู่ในวัยเยาว์ ช่วงนี้ก่อให้เกิดความกังวลใจแก่ท้าวทศวงศ์ผู้เป็นบิดา จึงป่าวร้องหาผู้ที่มีวิชาความรู้ทางการแพทย์ของพระชินวงศ์ นางแก้วสปีคนรับาสารักษาอาการป่วยของพระชินวงศ์จนกระทั่งหายป่วยได้ เมื่อพระชินวงศ์หายป่วยจากโรคก็มีรูปโฉมที่งดงามตามแบบฉบับตัวละครเอกของไทย แต่พระชินวงศ์ก็ต้องเข้าพิธีอภิเษกกับนางแก้วสปีคนเป็นมเหสีตามสัญญา ทั้งที่นางแก้วสปีคนมีรูปร่างอันอัปลักษณ์ก็ตาม

ส่วนในเรื่องวันวงศ์ ปัญหาจะเริ่มปรากฏในช่วงที่ตัวละครได้เดินทางกลับบ้านเมืองเรียบร้อยแล้ว พระวันวงศ์พานางประทุมเกษรเข้าเมืองพาราณสี ครองคู่กันอย่างมีความสุข นางกาสิณที่สะใภ้เกิดความริษยานางประทุมเกษร เนื่องจากนางกาสิณไม่สมหวังในตัวของพระวันวงศ์ นางจึงวางอุบายกับทาสรับใช้คนสนิทให้นำน้ำวิเศษใส่ไว้ในมวยผมของนางประทุมเกษร และได้ร้ายกล่าวหาว่านางประทุมเกษรเป็นยักษ์จำแลงมาจนเป็นเหตุให้นางประทุมเกษรต้องถูกเนรเทศออกจากบ้านเมือง ช่วงนี้เป็นช่วงที่ตัวละครเริ่มปรากฏปัญหา เป็นเหตุให้เรื่อง ดำเนินต่อไปด้วยความพลัดพรากและการออกติดตามหากันต่อไป

3. การขยายตัวของปัญหา การดำเนินเรื่องจะมีผลมาจากปัญหาของตัวละครที่ประสบ ปัญหาจะขยายตัวเมื่อเรื่องดำเนินต่อไปโดยให้ตัวละครประสบเหตุการณ์ที่ยุ่งยากขึ้น เหตุการณ์เหล่านี้จะเป็นแรงผลักดันให้โครงเรื่องทวีความเข้มข้นขึ้น และเรื่องก็ดำเนินต่อไปได้ ช่วงในระหว่างการเดินทางกลับบ้านเมืองตัวละครจะประสบกับปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคในสถานการณ์ต่าง ๆ กัน นับว่าเป็นช่วงแห่งการพลัดพรากและการติดตามตัวละครจะต้องประสบกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคมากขึ้น เช่น การถูกขัดขวางในเรื่องความรัก การถูกกลั่นแกล้งทำร้าย เป็นต้น ซึ่งในลักษณะดังกล่าวนี้ ตัวละครต้องยุ่งยากและเกิดความกังวลใจมากขึ้น ดังปรากฏในเรื่องวันวงศ์ เมื่อนางประทุมเกษรถูกเนรเทศออกจากเมือง พระวันวงศ์เฝ้าคร่ำครวญถึงแต่นาง นางกาสิณเริ่มโธ่เหตุการณ์ที่พระวันวงศ์กำลังอยู่ในช่วงว้าเหว แสวงกิริยาวิยวนเชิงรัฐสวาทอีก แต่เมื่อนางเห็นว่าความรักอาจไม่สมหวังจึงปรารถนา จึงหาหมอทำเสน่ห์ให้พระวันวงศ์หลงใหลนาง พระวันวงศ์ต้องมนต์เสน่ห์ลืมนึกถึงเรื่องนางประทุมเกษร ในขณะเดียวกันที่นางประทุมเกษรต้องเดินป่าด้วยความทุกข์ทรมาน นางประทุมเกษรจึงอธิษฐานเพื่อให้ร่างกายของนางเป็นศาลาพักอาศัยแก่ยูงเดินป่า ครั้นมนต์เสน่ห์เสื่อมคลายพระวันวงศ์ก็ไถ่สติ จึงออกติดตามหานางประทุมเกษรจนถึงอาศรมของพระฤๅษีตาไฟ เหตุการณ์ก็ทำท่าจะคลี่คลายไปในทางที่ดี แต่เมื่อพระฤๅษีขัดขวางให้พระวันวงศ์ไปตามหานางประทุมเกษรผิดไป จึงเป็นผลให้พระวันวงศ์เดินทางพลัดถึงเมืองนพรัตน์ และได้รักษาวันพรตเป็นชายาอีก

เหตุการณ์ในลักษณะเดียวกันนี้ยังปรากฏในเรื่องพระสุพรรณเลขา เมื่อพระสุพรรณ-
เลขาออกติดตามหาพระจินตารังสรรค์จนถึงเมืองแก้วเหมรา ได้พบนางเกษรสวรรค์
เกิดความรักนาง ครั้นพอโอกาสประจวบเหมาะ พระสุพรรณเลขาจึงลอบเข้าลักพานาง
เกษรสวรรค์จากตัวศรีสุริจกัรพญายักษ์หนีออกจากเมือง ตัวศรีสุริจกัรโกรธแค้นยกพลยก
ออกติดตาม และก็เป็นชดเชยกันกับที่พระจินตารังสรรค์ได้อภิเษกกับนางสุพรรณกานแก้ว
ธิดาท้าววิษณุวงศ์และครองคู่กันอย่างมีความสุข

การขยายตัวของเนื้อหาปรากฏในเรื่องจินตาสุริวงศ์ในช่วงการเดินทางกลับบ้านเมือง
ได้ทวีเหตุการณ์จนดำเนินไปได้ถึงเช่นเรื่องอื่น ๆ คือ ในช่วงการติดตามหากัน พระจินตา-
สุริวงศ์ติดตามหานางทิพนธดา ผ่านบ้านเมืองใดก็ได้บุตรธิดาบ้านเมืองนั้นเป็นบริวาร จน
กระทั่งได้นางสุพรรณอำภรเป็นชายา แต่พระจินตาสุริวงศ์ได้ลวนางเพื่อติดตามหานางทิพนธดา
ต่อไป พระจินตาสุริวงศ์ได้ช่วยเหลือท้าวจะมาทวังทำศึกเมืองฝรังเพื่อชิงนางกวิน แต่ใน
ที่สุดพระจินตาสุริวงศ์ก็ได้นางกวินเป็นชายา นางสุพรรณอำภรประสบปัญหาต้องพลัดพราก
กับพระจินตาสุริวงศ์จึงหนีออกจากบ้านเมืองเพื่อติดตามหาต่อไป จนกระทั่งเวลาเกิด
ความเวทนาช่วยให้นางไค้ซ่อนตัวในร่างพราหมณ์ นางทิพนธดาที่ติดตามหาจนกระทั่งพบกับ
พราหมณ์อำภรจึงได้ร่วมทางกันและรู้ข่าวของพระจินตาสุริวงศ์จากท้าวจะมาทวัง นาง
ทิพนธดาจึงปลอมกายเป็นชาวชวาซื้อระเค่นอังกฤษาช่วยท้าวจะมาทวังทำศึกชิงนางกวิน

ในเรื่องจักรกฤษณ์ ภูษาขยายตัวก่อให้เกิดความยุ่งยากเช่นเดียวกัน คือ นาง
มาลีศรีสุคนธ์เกิดความน้อยใจท้าวอิสรวังศุเป็นบิดาที่ดูหมิ่นน้ำใจของนางจึงหนีออกจาก
เมืองพร้อมทั้งพี่เลี้ยง เพื่อหวังไปมาพึ่งพรตในป่า ช่วงนี้เป็นช่วงที่พระจักรกฤษณ์
และนางสุพรรณโกเมศกำลังจะเข้าพิธีอภิเษก ภูษาของนางมาลีศรีสุคนธ์จึงกระแทกกระทั้น
ถึงพิธีอภิเษก อันเป็นผลให้พระจักรกฤษณ์และพระสุริยาภานุรังษีต้องออกติดตามหานางมาลี-
ศรีสุคนธ์ต่อไป เหตุการณ์ก็ดำเนินต่อไปอย่างยุ่งยากเมื่อพระจักรกฤษณ์ได้เดินทางพลัดถึง
เมืองมิตลา พบนางประพรตรังษีเกิดความพึงพอใจนาง จึงวางอุบายลักพาตัวนาง
ประพรตรังษีธิดาท้าววิชิตร์กลับบ้านเมืองของตนทั้งที่นางสุพรรณโกเมศร่วมพิธี
อภิเษกกันอยู่แล้ว

การปรากฏเหตุการณ์ที่ยุ่งยากของปัญหาคงกล่าวมาแล้วนั้น ก็เป็นไปในทำนองเดียวกันกับเรื่องชินวงศ์ เมื่อพระชินวงศ์พรากจากนางแก้วสปีตนมาอภิเษกกับนางศรีเสวกร ช่วงนี้นางศรีเสวกรและพระชินวงศ์ออกประพาสป่า นางยักษ์ร้ายเหาะผ่านมาเกิดความพึงพอใจในรูปโฉมของพระชินวงศ์ จึงจับนางศรีเสวกรไปตั้งไว้กลางป่าแล้วแปลงกายให้เหมือนกับนางศรีเสวกรเข้าครองคูอยู่กับพระชินวงศ์ แต่ก็ได้นางแก้วกรรณิการ์มาช่วยเหลือ นางศรีเสวกรและปราบยักษ์ได้ จนกระทั่งได้รวมอภิเษกกับพระชินวงศ์พร้อมทั้งนางศรีเสวกร เหตุการณ์น่าจะสงบดี นางยักษ์ลงพีเดียของนางสร้อยสุวรรณได้ลักพาตัวพระชินวงศ์ให้ไปเป็นคูครองของนางสร้อยสุวรรณ นางแก้วกรรณิการ์ก็ออกติดตามมาพบพระชินวงศ์จึงได้ครองคู่เป็นสามีเดียวกันกับนางสร้อยสุวรรณอีก เหตุการณ์ดำเนินต่อไปอีกคือ พระชินวงศ์ได้พบกับนางจันทร์สุดา ในช่วงที่ครองคูอยู่กับนางจันทร์สุดาเกิดเหตุการณ์ยุ่งยากเช่นเดียวกันอีก คือ ท้าวไกรจักรพญายักษ์ร้ายเหาะผ่านมาพบกับนางจันทร์สุดา เกิดความพอใจในรูปโฉม จึงลักพาตัวพระชินวงศ์ไปไว้บนยอดเขา แล้วแปลงร่างให้เหมือนกับพระชินวงศ์เข้าครองคูอยู่กับนางจันทร์สุดา ดังนั้นนางแก้วกรรณิการ์จึงต้องออกติดตามหาพระชินวงศ์ต่อไป

4. ปัญหาได้รับการแก้ไข เป็นระยะที่เรื่องได้เปลี่ยนแปลงไปในทางใดทางหนึ่ง ซึ่งในเหตุการณ์ที่ดำเนินมานั้นเริ่มได้รับการคลี่คลาย หรือได้รับการช่วยเหลือและแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ ซึ่งปรากฏในวรรณกรรมที่ศึกษาทุกเรื่อง

ในเรื่องชินวงศ์ พระวัดนางศพนางวงศ์เนาวรัตน์หนีออกจากเมืองบุศราโดยปลอมภัยจากการตามล่าของทัพท้าวพรหัตน์ และพากันเดินทางกลับเมืองพาราณสีได้ นางกาสวันไม่แสดงพฤติกรรมที่ชั่วร้ายใด ๆ เหมือนเมื่อกระทำการกับนางประทุมเกสร นับว่าเป็นระยะที่เรื่องเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี เช่นเดียวกันกับเรื่องพระสุพรรณเลขา เหตุการณ์ได้คลี่คลายไปในทางที่ดีเมื่อท้าวภานุภราชมาราชช่วยชี้แจงให้ท้าวศรีสุริจักรและบริวารที่มาช่วยทำศึกเข้าใจว่าพระสุพรรณเลขาถือบุรณธรรมของตน จนกระทั่งท้าวศรีสุริจักรยอมยกยให้และยินยอมให้พระสุพรรณเลขาพานางเกษรสวรรค์กลับเมืองพาราณสี แต่เมื่อเหตุการณ์ได้รับการแก้ไขไปในทางที่ดีก็เปลี่ยนแปลงไปอีกคือ เลื้อเมืองโกรทที่พระสุพรรณเลขา

ลักพานางเกษรสวรรค์หนีออกจากเมืองและนางเกษรสวรรค์ขาดการบวบวงสรวง จึงแกล้งให้ทั้งสองต้องพลัดพรากจากกันและต้องออกติดตามหากันต่อไป เทวดาได้เข้ามามีส่วนช่วยในการแก้ไขเหตุการณ์อีก คือ เข้าเฝ้าพระจินคานรังสรรค์บอกเรื่องความทุกข์ของพระสุวรรณเลขาจนพระจินคานรังสรรค์ต้องออกติดตามจนกระทั่งพบกับพระสุวรรณเลขา และทั้งสองช่วยกันตามหานางเกษรสวรรค์ต่อไป

ในเรื่องจินคาสุริวงศ์ ก็มีเหตุการณ์ที่ปรากฏคล้ายคลึงกันคือ หลังจากที่พลัดพรากและติดตามหากัน จนกระทั่งตัวละครทั้งหมดได้พบกันในเมืองฝรัง พระจินคาสุริวงศ์เกิดความสงสัยในเพศของระเด่นอังกาบและพราหมณ์อำภร ในที่สุดพระจินคาสุริวงศ์ก็รู้ความจริงว่าพราหมณ์อำภรคือนางสุวรรณอำภรชายาเดิมที่ออกติดตามหากัน และระเด่นอังกาบคือนางทิพนพทาที่กำลังติดตามหาเช่นกัน แต่เหตุการณ์ก็เปลี่ยนแปลงไปได้กันน้อย เมื่อนางกวันชยาญหนึ่งของพระจินคาสุริวงศ์เกิดความหึงหวง เหตุการณ์จึงเกิดความตึงเครียดขึ้น เพราะพระจินคาสุริวงศ์ต้องเลือกระหว่างความรักและความสุขสบายในเมืองฝรัง หรือยังคงเลือกธรรมเนียมประเพณีไทยโดยกลับบ้านเมืองเดิมไปพร้อมกับนางทิพนพทา นางสุวรรณอำภรและบริวาร

เรื่องจักรกฤษณ์ ท้าววัชรินทร์ยกกองทัพออกติดตามหานางประพรหมรังษี พระอิศราวงศ์ และพระประจิมเพชายนียอมถวายไทยและขอขมาแทนความผิดของพระจักรกฤษณ์ที่ลักพาพระธิดาหนี เหตุการณ์ก็คลี่คลายไปในทางที่ดีโดยที่ท้าววัชรินทร์ยอมให้นางประพรหมรังษีร่วมพิธีอภิเษกกับพระจักรกฤษณ์พร้อมกับนางสุวรรณโกเมศ โดยมีผู้ใกล้ชิดความคือพระฤษี

แต่ปัญหาที่ปรากฏในเรื่องชินวงศ์นั้นตัวละครไม่ได้แก้ไขหรือคลี่คลายเหตุการณ์ด้วยตัวละครเอง แต่มีเหตุการณ์เหนือวิสัยมาเป็นผู้แก้ไข คือ พระพรหมมาแจ้งข่าวให้นางแก้วกรณการรู้ตัวล่วงหน้า เพราะเกรงว่านางอาจหลงกลและเสียทัยกับร้าย เนื่องมาจากท้าวไกรจักรพาตัวพระชินวงศ์ไปไว้นบอดเขา และก็มีเทวดามาเกี่ยวข้องอีกคือ เทวดาเกิดความสงสารความทุกข์โศกของพระชินวงศ์ จึงอุ้มเอาพระชินวงศ์หนีไปอยู่ในปราสาทของนางสุมิจลา พระชินวงศ์จึงได้นางสุมิจลาเป็นชายาเหมือนกัน

การที่ถวิลสร้างโครงเรื่องของวรรณกรรมให้ตัวละครต้องประสบความยุ่งยาก ครึ่งแล้วครึ่งเล่า นั้น อาจเนื่องจากวรรณกรรมเหล่านี้มักมีโครงเรื่องยาว ตัวละครมาก เหตุการณ์ในเรื่องจึงมีลักษณะทั้งสมจริงและลักษณะที่ไม่สมจริง ซึ่งเหตุการณ์เหนือธรรมชาติ จึงมีส่วนช่วยให้เหตุการณ์ในเรื่องดำเนินไปได้จนถึงจุดคลี่คลาย

3. การคลี่คลายเข้าสู่จุดจบของปัญหา เมื่อเหตุการณ์ดำเนินไป ตัวละครผ่านช่วงของความคับขันในเหตุการณ์ต่าง ๆ จะเริ่มคลี่คลายไปในทางที่ดี เรื่องวันวงศ์ นายพรานป่าไผ่เดินทางผ่านมาพบศาลากลางป่าใหญ่ จึงเข้าไปสำรวจดูและสามารถเข้าใจ เรื่องที่เกิดขึ้นจากนกแขกเต้าที่เฝ้าพูดจาแต่เรื่องราวของนางประทุมเกษร นายพรานจึงนำความมาแจ้งแก่พระวันวงศ์ ทุกคนรู้ความจริงว่าใครเป็นผู้ผิด ท้าวพรหมหัตถ์ นางปรางทอง และพระวันวงศ์ จักชวนเสด็จไปต้อนรับนางประทุมเกษรกลับเมือง นางกาสิวันเกรงกลัวความผิด นางจึงควนผ้าตัวตายเสียก่อนที่ความชั่วของนางจะถูกสอบสวน ซึ่งเหตุการณ์ทั้งหมดก็คลี่คลายไปในทางที่ดี

ในเรื่องพระสุพรรณเลขา นางเกษรสวรรค์ได้ชักชวนเจ้านางกลางป่าจนกระทั่งได้อาศัยอยู่ในอาศรมของพระฤๅษี นางสุพรรณภานแก้วก็เดินทางติดตามหาพระจินคานรังสรรค์จนพบกับนางเกษรสวรรค์ และทั้งสองนางก็ได้เป็นธิดาบุญธรรมของท้าวพิรุณนาคว พระสุพรรณเลขาและพระจินคานรังสรรค์เดินทางมาพบพระฤๅษีตนเดียวกัน พระฤๅษีจึงแจ้งข่าวทั้งสองนาง ในที่สุดทั้งหมดก็ได้พบกัน

ส่วนในเรื่องจินคาสूरวิงศ์ พฤติกรรมของนางกวันมีที่ท่าจะเป็นปัญหา เนื่องจากความรักและความหึงหวง แต่แล้วเหตุการณ์ก็คลี่คลายไปในทางที่ดี ก็ต่างก็เข้าใจ และตกลงปรองคองกันได้ พระจินคาสूरวิงศ์จึงพาชายาทั้งหลายเดินทางกลับบ้านเมืองเดิมของตน เหตุการณ์ต่าง ๆ ก็คล้ายคลึงในเรื่องจักรกฤษณ์ พระจักรกฤษณ์ยอมขอขมาโทษในสิ่งที่ตนได้กระทำความผิดไว้ นางสุวรรโกลเมศยินยอมเป็นมิดรและปรองคองกับนางประพรหมรังษี จึงทำให้เหตุการณ์ต่าง ๆ คลี่คลายไปในทางที่ดี แต่เรื่องวันวงศ์ นางแก้วภริณารได้ช่วยเหลือพระวันวงศ์ให้รอดพ้นจากความตายได้แล้ว กลับมีเหตุการณ์ร้ายเกิดขึ้นที่เมืองกาหลง คือมีกษัตริย์ 7 องค์ ยกกองทัพมาตีเมืองกาหลงหวังแผ่อำนาจ เมื่อพระ

ชินวงศ์และชายาทั้งหลายรู้ข่าวก็รีบเดินทางไปช่วยเหลือไว้ได้ เหตุการณ์ทั้งหลายจึงคลี่คลายไปในทางที่ดี

6. การปิดเรื่อง เหตุการณ์ในเรื่องจะคลี่คลายไปในทางที่ดี และเรื่องก็ลงเอยจบลงด้วยความสุข วรรณกรรมที่ศึกษาทุกเรื่องมีการปิดเรื่องแบบสุขนานุกรม ในเรื่องวันวงศ์ ท้าวพรหมหัตถ์ นางปรางทองและพระวันวงศ์ ต่างก็เข้าใจในความบริสุทธิ์ใจของนางประทุมเกษร เรื่องพระสุวรรณเลขา พระสุวรรณเลขาได้พบกับนางเกษรสวรรค์และเดินทางกลับบ้านเมืองได้อย่างปลอดภัย จักรพิชิตอภิเษกอย่างสมเกียรติ เรื่องจินตาสุริวงศ์ ชายาทั้งหลายของพระจินตาสุริวงศ์ต่างเข้าใจและปรองดองกันได้ จักรพิชิตอภิเษกกันอย่างสมเกียรติ เรื่องจักรภกษณ์ พระจักรภกษณ์ได้อภิเษกกับนางสุวรรณโกเมนและนางประพรพรังษี นางทั้งสองยอมเป็นมิดรและปรองดองกัน เรื่องชินวงศ์ ท้าวทศวงศ์ได้จักรพิชิตอภิเษกพระชินวงศ์กับนางทั้งห้าคือ นางแก้ววรรณการ นางศรีเสวกล นางสร้อยสุวรรณ นางจันทร์สุตา และนางสุมิจนา

การดำเนินเรื่อง วรรณกรรมที่ศึกษามีเหตุการณ์เป็นไปตามลำดับ ทำให้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องได้ง่าย ไม่วกวน แต่บางครั้งตัวละครมีการเล่าเรื่องย้อนหลังที่ตนเองประสบมาให้ตัวละครอื่นฟัง ซึ่งจะเล่าตั้งแต่เริ่มเหตุการณ์ที่ตนเองประสบจนถึงปัจจุบัน และเมื่อต้องการจะเล่าเรื่องใหม่ซ้ำอีก ก็มักจะกล่าวความเดิมซ้ำอีก ทำให้การดำเนินเรื่องเป็นไปอย่างเชื่องช้า เช่น เรื่องจักรภกษณ์ พระจักรภกษณ์เล่าเหตุการณ์ของตนที่ผ่านมาให้พระไววงษาอำมาตย์ผู้ใหญ่ฟัง และให้พระไววงษาถือสารไปส่งข่าวให้พระอิศรวรางศุเป็นบิดารู้ข่าวการประสบเคราะห์กรรมของตน ครั้นเมื่อได้พบก็เล่าเหตุการณ์นั้นซ้ำอีก โดยมีเนื้อความเดิมนั่นเอง

การดำเนินเรื่อง ส่วนใหญ่มีการดำเนินเรื่องเร็ว แต่บางตอนก็มีการดำเนินเรื่องช้า เพราะกวีได้พรรณนาตามธรรมเนียมนิยมต่าง ๆ เช่น การพรรณนาบทนิราศหรือบทควาครวญเมื่อยามตัวละครต้องพรากจากกัน หรือการออกติดตามหากัน เป็นต้น หรือมีการสอดแทรกนิทานพื้นบ้าน เป็นนิทานซ้อนนิทานโดยให้ตัวละครเล่าสู่กันฟัง วัตถุประสงค์ในการเล่านิทานก็เพื่อใช้สอนและเป็นคติเตือนใจ เช่น เรื่องหัวล้านพลอยตาย

คนตายชายคนเป็น นางกระเชอแก้ว เป็นต้น นอกจากนี้ก็บรรยายพฤติกรรมของตัวละคร ที่แสดงอารมณ์ขันก็จะดำเนินเรื่องให้ขำลง ทั้งนี้ก็ต้องการจะแสดงความสามารถในการ แต่งและต้องการให้ผู้อ่านรู้สึกเพลิดเพลิน และจะเน้นพรรณนาช่วงเหตุการณ์นั้น ๆ เป็น พิเศษอีกด้วย

การสร้างเหตุการณ์ในการดำเนินเรื่อง

วรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุทรไทยที่นำมาศึกษา มักมีปมเหตุที่ตัวละครต้อง ประสบคล้ายคลึงกัน จึงทำให้เหตุการณ์ในเรื่องดำเนินไปในทำนองเดียวกันได้ คือ

1. มีเหตุการณ์ซึ่งเห็นธรรมชาติ อาศัยอิทธิฤทธิ์ อภินิหาร อำนาจของสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์มาคลบบังคลาให้เหตุการณ์เป็นไปจนทำให้ตัวละครต้องประสบปัญหา ก่อให้เกิด ความวิตกกังวล สิ่งเห็นธรรมชาติเหล่านี้ได้แก่ การกระทำของเทวดา ภูคมีปีศาจ เวทมนตร์คาถา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นความเชื่อที่ฝังอยู่ในจิตใจของคนไทย กวีจึง นิยมนำสิ่งเหล่านี้ให้มีบทบาทในการดำเนินเรื่องเกือบตลอดทั้งเรื่อง วิธีการคือ สิ่งเห็น ธรรมชาติคอยให้ความช่วยเหลือ หรือกลั่นแกล้งตัวละคร เช่น เรื่องวชิรวงศ์ เทวดา เข้าคลุใจพระวชิรวงศ์ให้ฝันไปบอกเรื่องคู่ครองให้ ถึงความว่า

คืนวันหนึ่งจึงองค์พระทรงธรรม์

เสด็จเคาบันทมอยู่แต่ผู้เดียว

เทวดามากลลใจให้นิมิตร

ว่าทรงฤทธิ์เทียวไปกลางไพรเทียว

พบท้าวสุวรรณนั้นวังงูพริ้งเพรียว

พระหลงเดี่ยวไปกว้างไปกลางไพร

วชิรวงศ์

จากการนิมิตฝันนี้เป็นเหตุให้พระวชิรวงศ์มีความเร่งร้อนและต้องการที่จะพบ หญิงงามตามคำทำนายความฝันของโหร หรือจากเรื่องจักรกฤษณ์ เทวดารักษามหาสมุทร ได้ช่วยเหลือพระจักรกฤษณ์และนางมาลีศรีสุคนธ์ ดังกลอนว่า

ขอหยุดยั้งยั้งยั้งคะคัสพี่เลี้ยง

จะเรียบเรียงแกลงเหตกามเพชฌ

ถึงพระสมุทเทวารักษาชล

บันดาลคล้อนอนาคถึงอาศัณทอง

จึงสรอสร้องทมิฬเนตรสังเวยจบ

ภอแลดรพบภารกumarดอง

.....

วิชาศึกพิฆัฒวารทั้งพี่น้อง

เลื่อนลอยดั่งท้องวารียังหม่นตาย

...

...

พลางกระหำสำแดงมลงเคศ

รีบกรงมารับประคองสองกุมาร

จักรกฤษณ์

แล้วเหวตาก็ช่วยเหลือพระจักรกฤษณ์และนางมาลีศรีสุนทร บังส่งสองกุมารให้เป็นบุตรบุญธรรม
ของท้าวอนันตนาคราชและนางรัตนาคิน เจ้าเมืองบาศาล

จากเรื่องพระสุวรรณหงส์ พระอินทร์ได้ลงมาเห็นความเป็นไปในเมืองมนุษย์
และเมืองยักษ์ เห็นว่าคูครองของตัวละครเอกทั้งหลายควรจะเป็นผู้วิเศษกว่าบุคคลอื่น ๆ
จึงจะเหมาะสมกัน ทว่านางเทพอัปสรต้องลงมาจากสวรรค์แล้วจุติในหอยกาม กำนึก
เป็นนางสุวรรณกามแก้ว แล้วเหวตาก็เข้ากลใจจนเป็นผลให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะทำ
ให้ตัวละครเอกได้พบกัน หรือการให้ความช่วยเหลือเพื่อให้เหตุการณ์ต่าง ๆ คลี่คลายไปใน
ทางที่ดีได้ เช่น การเข้าฝันให้พระจินตนากรังสรรค์ออกติดตามพระสุวรรณหงส์ เป็นต้น
เหตุการณ์เหล่านี้จะช่วยในการดำเนินเรื่องและคลี่คลายปมที่เป็นปัญหาของตัวละคร การแก้
ปัญหานั้น ๆ อาจล้ำซาไม่ทันใจก็และผู้อ่าน จึงเป็นต้นนิยมแต่งเรื่องให้มีสิ่งเหนือธรรมชาติ
เป็นตัวละครในการแก้ปัญหาของตัวละคร ทั้งเช่นความช่วยเหลือของพระพรหมในเรื่อง
ชินวงศ์ พระพรหมเกรงว่านางแก้วกรรณิการจะหลงกลและเสียที่แก่ท้าวไกรจักร จึงรับ
มาบอกข่าวนี้ล่วงหน้าแก่นางแก้วกรรณิการ ในเรื่องวสันตวงศ์ พระอินทร์ได้นอบของวิเศษ
ให้แก่พระวสันตวงศ์และนางประทุมเกษร และของวิเศษนี้เองเป็นสิ่งที่ช่วยให้นางประทุมเกษร
พิสูจน์ตนเองว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ได้

สิ่งจูงใจที่ทำให้ตัวละครต้องออกติดตาม ก็มักจะเกิดจากอำนาจของสิ่งนอกเหนือ
ธรรมชาติเช่นเดียวกัน ได้แก่ กวางทอง หงษ์ทอง นกกระยางทอง เป็นต้น เรื่อง
วสันตวงศ์มีสิ่งจูงใจทำให้พระวสันตวงศ์ต้องออกติดตามคือกวางทอง เนื่องมาจาก พระ
วสันตวงศ์จิตพิสมัยดวงสว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่รักษาป่า ปู่เจ้าเห็นความเคารพนอบของพระวสันตวงศ์
จึงแปลงกายเป็นกวางทองมาล่อ ผลที่ได้คือสามารถล่อให้พระวสันตวงศ์ตามจับจนกระทั่งพลัด
หลงกับบริวารไปพบคูครอง ส่วนในเรื่องพระสุวรรณหงส์ สิ่งจูงใจให้ติดตามคือ

นกกระยางทอง เนื่องจากเสียเมืองโกรธพระสุวรรณเลขาและนางเกษรสวรรค์ จึงแปลงกายเป็นนกกระยางทองมาล่อให้นางเกษรสวรรค์เห็นจนเกิดความอยากได้ จึงให้พระสุวรรณเลขาออกไปตามจับ ผลที่ได้ คือทั้งสองต้องพลัดพรากจากกัน

การที่กวีใช้สิ่งจับใจกล่าวมาทำให้ตัวละครออกติดตาม นับเป็นเครื่องมือของกวีที่ได้รับความนิยมมากในการแต่งนิทานของไทย และยังเป็นที่ถูกใจของผู้อ่าน ดังเห็นได้จากวรรณคดีไทยทั่วไปมีปรากฏ เช่น พระรามตามท้าวในเรื่องรามเกียรติ์ หรือ พระลอตามไถ่ในเรื่องพระลอ เป็นต้น เหตุการณ์เหล่านี้เป็นความสนใจของกวี ทำให้เรื่องดำเนินไปได้อย่างสนุกสนาน ตื่นเต้น เร้าใจ ชวนให้ติดตามมากขึ้น

2. เรื่องของเคราะห์กรรม ก็นับว่าช่วยให้เรื่องดำเนินไปได้ กวีมักจะกล่าวถึงเสมอว่า การที่ตัวละครเป็นไป หรือต้องแสดงบทบาท พฤติกรรมเช่นนั้น ก็เนื่องมาจากผลของเคราะห์กรรมที่ตัวละครได้ทำไว้ในชาติปางก่อนมาคลบบันดาลให้เกิดเหตุเป็นไป และตัวละครมักจะยอมรับในผลกรรมนั้น ๆ จนกว่าเหตุการณ์นั้น ๆ จะดำเนินไปได้จนถึงจุดคลี่คลายไปในทางที่ดี ทั้งความที่กวีกล่าวถึงผลของเคราะห์กรรมที่คลบบันดาลในเรื่อง เช่น

...

...

ชาติกัณฑ์ทั้งวารีทั้งพื้นอง

เพราะกำหนัดก่อนบั้งได้สร้างบาร

เล่นจับลูกวานรผูกหย่อนกาย

กอแลสรวนการณารสอง

เลื่อนลอยลงทองวารียังหมี่ตาย

ยังมีทราบบว่ากระไรคงใจหมาย

ลงในสายชลชีแท่มมีน้วย

จักรกฤษณ์

จาก วรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุทรไทย ที่ศึกษา มีการกล่าวถึงฉากในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ เป็นฉากในจินตนาการ สถานที่ไมทราบตำแหน่งที่ตั้งแน่นอน มักเป็นเรื่องของเมืองสมมุติ แต่ในการบรรยายหรือพรรณานาถาก็จะสะท้อนสภาพสังคมจริงของสังคมไทยทั่วไป มีการกล่าวชื่นชมบ้านเมืองในเรื่องความเจริญรุ่งเรือง ความสมบูรณ์พูนสุขของบ้านเมือง แต่ไม่นิยมพรรณานาถความงดงามของสิ่งก่อสร้าง เช่นวรรณคดีแบบฉบับของไทย ฉากบางฉากกวีพรรณานาถจากจินตนาการที่ไกลจากความจริงมาก เช่นบ้านเมือง

ของคนธรรมดา หรือเมืองบาดาล เป็นต้น

การสร้างฉาก พบว่าก็ได้แสดงจินตนาการที่เกี่ยวกับฉากของเรื่อง ดังนี้

1. ฉากบ้านเมือง เมืองทุกเมืองในเรื่องที่นำมาศึกษามีสภาพที่คล้ายคลึงกัน คือมีบ้านเมืองที่สวยงาม มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี บ้านเมืองมีความอุดมสมบูรณ์ มีน้ดงแข็งแรง ประชาชนชาวเมืองมีความเป็นอยู่ที่ มีความสุขโดยทั่วหน้า ทั้งตัวอย่าง

ว้ายยังมีกระว้าเมืองกาหลง

อยู่ประดาทราขวังวังวิมาน

กรุงไกรใหญ่ยาวก้างกิ่งโยชน์

...

ประชาชนพละเมืองไม่เคื่องใจ

ท้าวเรื่อทรงฤทธาอันกล้าหาญ

พิลทะหารนับแสนแน่นอะนัน

ประเ็จโคโศภญาเลื่องคังเมืองสวรรค์

...

เปรีื่องประเสริฐฤทธิ์ไกรมเหมา

จินวงศ์

หรือการบรรยายฉากบ้านเมืองคนธรรมดา

...

ตะพรังพร้อมไพรพลคลั้งปวง

ในธานีมีปรางค์มาตราชาน

บริบูรณ์ด้วยหังน้ำเครื่องอาวุธ

มีทหารพันนาคีคเคยปีกฝน

หังคุระร้ายกายสิทธิ์อภุญศรี

บันลึงเมืองคนธรรมนันไหญ่หลวง

มีร้านรวงขายค้าเมื่อนมาญ

แสนคณูฉมารล้ำเลิศประเสริฐสุท

นามสมมุติบุศรายังธานี

แต่ละคนโตล้ำค่ามิกมิ

ภวกเหล่านี้ที่ฆ่าหคัพาทูทองแดง

วสันวงศ์

การบรรยายฉากบ้านเมืองมนุษย์ เมืองยักษ์ เมืองคนธรรมดา หรือเมืองบาดาล จะมีลักษณะชีวิตความเป็นอยู่ สภาพคล้ายคลึงกันกับตัวอย่างข้างต้น สำหรับเรื่องจินตนิเวศน์ เรื่องจักรกฤษณ์ เหตุการณ์ในเรื่องมีการกล่าวถึงฉากบ้านเมืองประเทศทางตะวันตก ฉะนั้น การพรรณนาบรรยายฉากก็ต้องมีความเป็นอยู่อย่างชาวตะวันตก แต่การพรรณนาก็ยังยึด

ธรรมเนียมและวัฒนธรรมอย่างไทยไว้ควย กังควาย่าง

ต่างถิ่นมณฑลอันล้นสาอา	ของประหลาดครบครันน่าหรรษา
เครื่องต่าง ๆ แลสิ่งต่างอันโสกา	ฉะพริ่งฟ้ากระเจกตวิจิตรพราย
ทั้งสามบรรจงเปรียบอย่างพินารแมศ	ระยับแนตจับทรวงช่วงเงื้อมฉาย
รูปสิงห์ตัวอัคเมยิ่งอยู่เรยิ่งราย	มีหลากหลายนา ๆ นาวะพัค
ที่มันไคงามประโกเพียงเตา	ทุกกระตาคินอ่อนช้อนยื่นหยัก
กลิ้งวางไว้ไครยลเหมือนคนรัก	เหล้ากระษัตริ์เค้นเรยิ่งเคียงเข้าชม
บ้างจับเข้าว่าคินี้หนักหนา	เหมือนอย่างว่าคนจริงทุกสิ่งสม
บ้างพินิตปรางปรำปัดมอกรม	พันบุพพรมเจียมลาคสอาดงาม
ชมห้องแคงกังแสงทัมทิมศรี	ของใช้มีเครื่องแคงแคงอะราม
ห้องน้ำเงินแลเจริญดังศรีศร้าม	เครื่องใช้ตามศรีห้องมื๋นองเนือง
ห้องชมพูกลมกลจลศกระจำง	ห้องต่าง ๆ พร้อมเจียวทั้งเขี้ยวเหลื่อง
เหมือนกับสิ่งสิ่งของงามรองเรือง	มีครบเครื่องตั้งวางในปรางรัก
ทั้งตู้เตียงโมรามาสถิตย์	ล้วนวิจิตรจำฐานพูนสวัสดิ์
อยู่ห้องไหนใช้เครื่องนั้นเป็นบันทึก	ไม่เปลี่ยนฉลัดเคลอะคละให้ปะปน
	จินคาสูริวงศ์

นอกจากมีการบรรยายฉากและสภาพความเป็นอยู่ของคนชั้นสูงในเมืองของชาวตะวันตก ก็ยังกล่าวถึงบ้านเมืองของสามัญชนว่าอาศัยอยู่แฟลต ตึก มีโรงมหรสพ และมีสถานที่ให้ความบันเทิง เช่น สวนสนุก เป็นต้น มีการถ่ายรูป ซึ่งสิ่งเหล่านี้พอกล่าวได้ว่าประชาชนชาวเมืองมีความเป็นอยู่อย่างทันสมัย มีความสุข มีความเจริญทางค่านเทคโนโลยี มีฐานะทางเศรษฐกิจดี นอกจากนี้ยังกล่าวถึง ลิฟท์ ใช้เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการเดินทางขึ้นลงได้อย่างรวดเร็ว ดังกลอนว่า

ไม่มีทางบันไดถึงใจหมาย
ขึ้นตามปล่องของทางอย่างวิมาร

เป็นแต่สายจักลอสอดประสาร
โศพาพาลแลเลิศประเสริฐกรบ
จินดาสุริวงศ์

การกล่าวถึงสภาพบ้านเมืองโดยทั่วไป กวียังได้กล่าวถึงการมีสัมพันธ์ไมตรีกับ
ชาวต่างประเทศซึ่งเข้ามาติดต่อค้าขาย ทั้งตัวอย่าง

สืบสองภาษามาพิวาทไม้อาคน้ำ
ทั้งแพร่ม้วนถ้วนหน้าพินฉาฉาย

สลุบเหล่าสำเภาเที่ยวค้าขาย
พวกหญิงชายขึ้นนมพระสมภาร
รัตนวงศ์

2. ฉากรวมชาติ เมื่อตัวละครเอกมีเหตุให้ต้องเดินทางจากเมือง รอนแรม
ไปในป่า หรือการพลัดพรากกัน การคิดหาหนทางก็ กวีมักจะบรรยายและพรรณนาฉาก
ต่าง ๆ ให้เป็นไปตามธรรมเนียมนิยม เช่น ฉากป่าเขา ก็จะมีการบรรยายสภาพป่า
ชมนก ชมไม้ ชมดาว เป็นต้น และการสร้างฉากป่าทุกเรื่องก็จะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน
ด้วย ทั้งตัวอย่าง

ฉากชมป่าเขา

ละอกละมณฑลละเลี่ยนสินลาไล
หึ่งสมนามงามสันเขากิณะเรศ
เป็นแก่ออกงอกสลัคล้ายครุวัชรอัน
บ้างเป็นปล่องช่องเว้งเพิงผนัง
ที่น้ำย่อยหยอหย้าสินลาฉาย

บุญใหญ่สูงเยี่ยมเทียมอำภ
พิศสังเกษเหมือนระบายนลายถึงพร
ตะโงกงอนกอนเง้อมคูเลื่อมพราย
มีบรรดั่งกลัดลั่นเป็นชั้นนาย
แสงวามคล้ายพวงภูงกกลาญจน์
จักราภรณ์

ฉาภษมไม้

หอมกระดินส่งกลิ่นร่ำภาวกา
 นาระภีพุกนยี่ขุนคก
 เกดแก้วกรรนีกาสารพรรณ
 สายบุคพุกซอ้งอนโกป่า
 หอมกุลาบพราบนานบาลกระมล
 มีหาหงษ์ชังโคโยทะกา
 แล้วตำเน็รเค็รชมนมไพร

จรรทศนาแย้มแกมอั้งชัน
 คอกคกคาคาพนาสรณ
 มีลันพันเภาเสาวคน
 กลิ่นมาลราฟุ้งไปในไพรสน
 รศสุคนกลิ่นฟุ้งจะรุ่งใจ
 มะลิลาชอนชกไลว
 ภอสุริไสยผาคแรงบนรททรง
 พระสุวรรณเสชา

ฉาภษมสัตว์ป่า

กล้วยพังพอนนอนพังพาบคาบลูกไม้
 กระต่ายเรนแพรงแหวกผิงคด
 บูงจับอยู่เคี้ยวโทนโคนคี่เหล็ก
 เสือบินก้องจ้องจับกวางกลางพงไพร

กระดบินกินมะไฟในวิถึ
 กระจอกไปไกลกินปลีหนึ่กินไกล
 กระจาวหมูกูลูกเล็กเช็กเสียงใส
 กหาเคาเนานักกใช้ในยกอคา
 วังนางค์

ฉาภษมคาว

นี่แน่เจ้าคาวสินทพชาติ
 มีคาวชงทรงนำเป็นสำคัญ
 นั้นคาวครุชชยัยจับนาคิน
 นั้นแน่เจ้าคาวสำเภามีเสาใบ

แผนผกเหมือนจะเหาะระเห็จหัน
 นั้นคาวจกัรดูเป็นขึ้นคังนักรไชย
 นั้นคาวนกหัดคินนั้นคาวโก
 คาวลูกโกคาวกุมภาคาราเวียง
 จินคาสูวิวงศ์

3. ฉาทะเล กวีมักกล่าวถึงฉาทะเล ซึ่งส่วนใหญ่บ้านเมืองจะตั้งอยู่ริมฝั่งทะเล การเดินทางของตัวละครส่วนมากนิยมใช้ทางทะเล พาหนะที่ใช้คือเรือกลไฟ เช่น

ฝ่ายเสนารับบัญชาจอมกระษัตริ
ทั้งล้าท้าทนต์หล่นไล่ไฟ
ทั้งเส้าไปอีกหงสลายรโยงยาน
สร้างจับนักวีรชนยืนยง

เร่งมาจกัเกรธาอันผ่องไสย
เกรธากรลล่ำใหญ่ที่นั้งทรง
สมอทามสายทอคงอั้งประสงค์
ทั้งรอกกว่านโกกงสำเร็จ
พระสุวรรณเสชา

เมื่อตัวละครต้องเดินทางโดยทางทะเล กวีให้ตัวละครขึ้นชมธรรมชาติทางทะเล
ไปตามจินตนาการของกวี เช่น การบรรยายฉากในระหว่างที่พระชินวงศ์เดินทางไป
อุทเทกที่เมืองจักรวรร กวีตัวอย่าง

ออกทะเลแลหาพริกขี้หน้
กับเตเกาะและลัดแสนศัคมา
ทั้งโลมากระโทกัโตะเหลือ
กระโองโคโยล่นล่านทะเลนใจ
ทั้งทุกัม้งกักระพังกะภา
กระบอกบูปลาทูทั้งบางวังเวียน
กระทุงทองลงมามาหมักคาก
อันลุ่มลุ่มอันกระแวนคี่

เหลือกำลังที่จะแลและง่า
ชมคัณชาขึ้นบานล่ำรานใจ
บ้างผูกเชือกหนักกว่าหนักอยู่ควักไคว
ทั้งเล็กใหญ่แปดพันเก้าวันเวียน
เป็นมีมากเหลือจะจำที่คำเขียน
เทพทะเพี้ยนกัปลานาวารี
นางนวลนาคตามนางนวลแล้วหวนหนี
กระเคาคนินหนีกระเคาล่ม
ชินวงศ์

การบรรยายฉากทะเลตามจินตนาการของกวี มักจะไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง
คือ ธรรมชาติของปลาน้ำจืด และปลาน้ำเค็มจะอาศัยอยู่ร่วมกันตามคำพรรณนาของกวีไม่
ได้ ซึ่งผิดหลักความเป็นจริง แต่เนื่องจากกวีต้องการแสดงความรู้และความสามารถในการ
เชิงการประพันธ์ จึงมักไม่คำนึงถึงหลักความเป็นจริงตามธรรมชาติ อีกทั้งการบรรยาย
และพรรณนาฉากยังเป็นไปตามธรรมเนียมนิยมทางการประพันธ์ตามวรรณคดีแบบฉบับ
ทั้งกวีและผู้อ่านจึงไม่คำนึงถึงความเป็นจริง คงมุ่งเอารสความไพเราะของกลอนมากกว่า
เนื้อความนั่นเอง

ตัวละคร ในวรรณกรรมที่นำมาศึกษาแต่ละเรื่องจะมีตัวละครมากเพราะมีเนื้อเรื่องที่ค่อนข้างยาว ผู้เขียนจะกล่าวถึงลักษณะของตัวละครที่มีบทบาทเด่น ดังนี้

ตัวละครเอกฝ่ายชาย กวีมีกสร่างให้เป็นตัวยืนในการดำเนินเรื่อง มีฐานะเป็นโอรสของกษัตริย์เมือง ๆ หนึ่ง มีวัยอยู่ในช่วงอายุ 14-16 ปี ซึ่งแต่ละเรื่องจะมีลักษณะของตัวละครเอกรวมกัน ดังนี้

1. มีรูปโฉมงดงาม เป็นที่พึงพอใจแก่ผู้พบเห็น กังเจนนูปโณมของพระจินคาสุริวงศ์ พระฤทัยพบพระจินคาสุริวงศ์เป็นครั้งแรก ก็ลอบชมโฉม กังกลอนว่า

เหลือบเห็นองค์พระกุมารละลาญโฉม	งามประโลมยิ่งเทพเสดา
ทั้งทรวงทรวงวักถวิลคณา	ในไถ้หล้าหาเทียบไม่เปรียบเลย
	จินคาสุริวงศ์

หรือจากคำรำพึงของนางวงศ์เนาวรัตน์เกี่ยวกับรูปโฉมของพระวฒนวงศ์ ในเรื่องวฒนวงศ์

พระจะอยู่นักเรศประเศไทน	งามกระไรเพียงบาดตาหนักหนาหนักหนม
แลลมายคล้ายเขาวามะหาพรหม	หงสวยสวามะระภางคัรบรางพร้อม
พระวรกายคล้ายทองคำห่มะหศี	คุณุคผาคผองฉวีไม่ก็ยอม
เสด็จเดียวเดียวมาไยในไพรพนอม	ควรเป็นจอมจักรพรรดิศักรอนงค์
	วฒนวงศ์

ตัวละครเอกทุกตัวมักจะมีรูปงามตั้งแต่ยังเด็ก แต่พระชินวงศ์ในเรื่องชินวงศ์ มีรูปโฉมอัปลักษณ์ตั้งแต่ยังเด็กเนื่องจากป่วยเป็นโรคเรื้อนไฟ เมื่อเข้าสู่วัยหนุ่มได้นางแก้ว-กรรณิกาน์เป็นผู้รักษาอาการป่วยจนหาย ก็มีรูปโฉมที่งดงามเช่นเดียวกันกับตัวละครอื่น ๆ ดังที่กวีได้พรรณนาไว้ว่า

อะหฺรอยลนสันสน์สุวันณะภาม	ออกแปลบปลาบปลั่งจิตพิศไสม
คุพระยงทรวงพระสวนเป็นนวลโย	พพฉวีสีสคังแสงทอง
คุเพริทพริ้งยิ่งกว่าเก่าเป็นเท่าไร	งามวิไลราศีไม่มีหมอง

ลัมมะนุญจะคังพระสังข์ทอง

...

รักสมัยมีพรทศกัณฐ์อินท

สหายพระไทไว้องในวินยา

เป็นหายขาดบาดแผลไม่มีสัน

หมักมันหินเอี่ยมละอองกัณฑ์ทองทา

ฉินวงศ์

2. มีความเก่งกล้าสามารถในการต่อสู้ มักมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่าง ๆ เพื่อเป็นการเสริมบุญญาธิการให้แก่ตัวละคร เช่น สามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ เนรมิตหรือแปลงกายได้ เป็นต้น ทั้งนี้ ก็เช่น ความสามารถของพระจินคาสุริวงศ์ในขณะต่อสู้กับโจรป่า ในเรื่องจินคาสุริวงศ์ ดังกลอนว่า

ว่าแล้วกลุ่มมูมเข้าโจมจับ

จำจะปราบแก้อร่าบพะยศร้าย

เข้าไถ่ทองคำทรงพาดค้ายคนศิลป์

ที่ยังอยู่ถูกรุกเข้าบุณัน

พระแก้วศรีศรไชยไว้อง

กุมมะณีเหาะรี้ข้ามโจรป่า

พระบรมพิธดำรำพึงคะเนหมาย

อย่าให้วายชีวีปราชันัน

ถูกโจรคั่นชวคเชลัมเห็น

จะพาดฟันพวงมะรินพระจินคา

มิได้ต้องการเกล้าเท่าเกษรา

ทรงลงมาที่ไฉนงามสามบุณิน

จินคาสุริวงศ์

หรือจากความเก่งกล้าสามารถของพระสุวรรณเลขา จากเรื่องพระสุวรรณเลขา ดังตัวอย่าง

เธอรับคำอำลาสิทธิ์แล้ว

แผนผังกษัตริย์ของลำพองกาย

พระทรงสรกรจับขึงขรณแก้ว

จึงเล่นกับภาวที่ในคง

ภาวที่หลบเธอก็รันค้ายคนศร

ทั้งเกล้าล่องว่องไวดูไชยพยุ

ภูวนาถรณาคแผนชั้นหลังได้

ขึ้นทรงกันทศแก้วแล้วผันนาย

ภอถึงชายเนื้เราลำนาทาง

จีศของแผ้วเล่นตามความประสงค์

จักระพงษ์ชั้นสรเข้ารอนราน

อัครเรียวแรงกำแหงหาร

วังทยานหอไฉยอยู่ไปมา

อาชานในบร้งขอซึ่งโพหา

ข้าแต่องค์ทรงศักดิ์พระจักรรา

ข้าอาพเพไฉนบุญ
พระสุวรรณเลขา

แต่ในเรื่องขนิวงศไม่ปรากฏความเก่งกล้าสามารถหรือการปรีชาพิริยใด ๆ ของ
พระขนิวงศ์ พระขนิวงศ์มีความฉลาดกล้ว อ่อนแอทางการต่อสู้ ทั้งพฤติกรรมของ
พระขนิวงศ์ที่แสดงออก ทั้งตัวอย่าง

เจ้าพวกพลองถือตะบองหัวตะกั่ว
ฮักโกลโตคตินสิ้นกำลัง
พระตะวันขึ้นระงับพระองค์สิ้น
ใครจับไถ่จะให้งวันดอ

กอเหนียวโตไม่ยอมบ้างดลยหลัง
เสียงดังดังมู่อำมากไม่อาครอ
เงื่อพระบันแกวงเปลา่ร้องเอาพอ
จยักยอให้เป็นใหญ่อย่าใดกลัว
ขนิวงศ์

นางยักษ์ร้ายอาละวาดในเมืองจักรรา พระขนิวงศ์กลัวความตายจึงไม่กล้าต่อสู้กับนาง
ยักษ์ถึงกับวิ่งหนี ค้างกลอน

สมเด็จพระจอมจักรการเพนมารร้าย
เสยงกรากกรีกวิทหายกระจายกระบยุ
พระชินวังทรงพระแสงแสงกลา
หังพหุญวิ่งไปควยใจกลัว

เชือกตัวตายเสียจริง ๆ ออกวิ่งฉุย
บ้างผ้าลุยวิ่งแรไปแตก
ตามพศาคิดไปไมไรชั่ว
ยังแตกวันนางแก้วกัณนิกา
ขนิวงศ์

3. มีนิสัยเจ้าชู้ และมักมีภรรยาหลายคน ซึ่งมักเกิดความรักจากการพึงพอใจ
ในรูปร่างหน้าตาเมื่อแรกพบ ถึงแม้ว่าตัวละครจะมีภรรยาอยู่แล้ว แต่เมื่อได้พบกับหญิงอื่น
ที่มีรูปโฉมงดงามอีก ก็จะทำให้เกิดความพึงพอใจใคร่จะได้หญิงเหล่านั้นเป็นภรรยาอีก ดังนั้นนิสัย
เจ้าชู้ของพระจินตาสุริวงศ์ ในเรื่องจินตาสุริวงศ์ เมื่อพระจินตาสุริวงศ์ได้เดินทางผ่าน
บ้านเมืองใด เมืองเหล่านั้นก็ยอมยกบิราของตนให้เป็นเครื่องบรรณาการ ถ้าพระจินตาสุริ-
วงศ์พึงพอใจในรูปโฉมของนางใด ก็จะเข้าเกี่ยวพานางเหล่านั้นและได้นางเป็นชายาเช่น

ทรงคะนึ่งถึงทิพสุดคนนั้น
 สรรบเนตนางหมางเป็นสะเท็นที่
 คิดจะใคร่ไปประโลมโฉมเวลา
 ทำหิพลางวางของค้อบูชา

เมื่อกลางวันยลสุกามาระศรี
 เหมือนจะมีจิตรสมักรักพี่ยา
 ให้สร้างเศราที่กำจักพลักวงษา
 เลค้จมาสรงชลสุดลทปรง
 จินคาสุวิวงศ์

จะเห็นได้ว่าพระจินคาสุวิวงศ์มีมีเหลี่ยมมากมาย ก็อนางทิพมณฑา นางสุวรรณอำภร นางกวิน นางรัศมี และบรรดานางเสลยอื่น ๆ อีก ซึ่งก็เช่นเดียวกันกับเรื่องชินวงศ์ พระชินวงศ์ มีมีเหลี่ยม 5 องค์คือ นางแก้วกรรณิการ์ นางศรีเสวกร นางสร้อยสุวรรณ นางจันทร์สุภา และนางผู้มิจดา นอกจากนี้ตัวละครเอกในเรื่องอื่น ๆ ก็มีภรรยาหลายคนเช่นเดียวกัน

ตัวละครเอกฝ่ายหญิง ในเรื่องหนึ่ง ๆ จะมีตัวละครหญิงมาก ตัวละครจะอยู่ในวัยช่วงอายุ 13-15 ปี จะมีลักษณะของตัวละครเอกร่วมกัน ดังนี้

1. มีรูปโฉมงดงามตามแบบฉบับของนางในวรรณคดีทั่วไป เช่นกวีได้ชมความงามของนางสุวรรณโกเมศ ในเรื่องจักรกฤษณ์ ก็กลอนว่า

งามดุจด่องคังทองทิพมาศ
 นวลดอของดอปลั่งทั้งสะกด
 ประกอบทั้งกิริยามาระยาต
 กังหนึ่งเทพะกีนระอ้อนองค์

อันห้วงวาศหลอวางไวกลางหล
 ไมค์ลนหาระพัคสันหัตหรง
 ยามนวยนาฏงามเจริญพิศเพลินหลง
 มาศระสรงแหวกวายุกระสายธาร
 จักรกฤษณ์

หรือจากรูปโฉมที่งดงามของนางแก้วกรรณิการ์ ในเรื่องชินวงศ์ ก็กลอนว่า

ให้ไฟคัมภีร์ร่างเป็นนางมะนุษ
 ทุกสิ่งอันขาระพันจะนำชม

บวรสุทงามจริงทุกสิ่งสม
 ทั้งแก้มเกษเนคนมเป็นนวลจัน
 ชินวงศ์

2. ตัวละครจะมีนิสัยคงที่ไปในค่านใดค่านหนึ่ง คือมีลักษณะนิสัยอย่างเดียว (Flat character) ถ้าเป็นคนที่ก็จะคงที่จนตลอดไป หรือถ้ามีนิสัยร้ายก็จะร้ายไปโดยตลอดทั้งต้นจนจบ ดังเช่นนิสัยร้ายของนางกาลสิน ในเรื่อง วัฒนวงศ์ เช่น

นางกาลสินพรันท์กลัวความผิด	จะปกปิดความ เห็นเห็นไม่ไหว
ภอสมคำของมูพี่พระวีไพร	เชื่องแข็งไว้ในสามปีถึงที่ตาย
...	...
ครั้งนี้เราเจ้ากับภรรยาจะนับ	แนมเขากลับมาไต่ยังไรเหตุ
จะอยู่ไปไหนจะพบมากคนๆ	ทั้งแต่ซื้อไว้กับชั่วเถิดตัวเรา
	วัฒนวงศ์

เมื่อความชั่วร้ายของนางถูกเปิดเผย แทนที่นางจะสำนึกผิดและยอมกลับตนเป็นคนดี แต่นางกลับคลั่งใจฆ่าตัวตายเพื่อหนีความผิดของนาง ซึ่งลักษณะนิสัยที่ร้ายโดยตลอดนี้จะปรากฏเพียงนางกาลสินผู้เดียวเท่านั้น ซึ่งตัวละครฝ่ายหญิงอื่น ๆ ก็จะเป็นคนดีอยู่เสมอทั้งต้นจนกระทั่งจบ เช่นลักษณะนิสัยของนางประทุมเกษร ที่ไม่ถือโทษโกรธแค้นนางกาลสิน แต่จะอ้างว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดเป็นเพราะเคราะห์กรรมที่นางเคยสร้างไว้แต่ปางก่อนมากดบังสติให้นางต้องพลัดพรากจากสิ่งที่รัก

3. มักจะเป็นผู้ยอมรับในชะตากรรมที่เกิดขึ้น สามารถอดทนต่อความยากลำบากในเคราะห์กรรมนั้น ๆ ซึ่งจะปรากฏอยู่ทั่วไปในบทบาทของตัวละครฝ่ายหญิง ดังเช่นเรื่องวัฒนวงศ์ นางประทุมเกษรถูกกล่าวหาว่าเป็นยักยอกและถูกขับไล่ออกจากเมือง นางก็ยินยอมรับโทษนั้นโดยไม่มีการต่อสู้ใด ๆ เพื่อความบริสุทธิ์ใจของนาง ดังคำรำพันของนางประทุมเกษร

อันความแค้นแกล้งใจใครจะเชื่อ	สู้ก็เหลือจะสู้ไปใครจะเห็น
เป็นชาวไพรไม่มียาพิษขามเค่น	จึงต้องเป็นยักยอกวีรคินีไพร
กราบทูลพลางนางของดูชุลเนตร์	พระอัครมเหศวรอนชบสลับสลับ

ท้าวพรหมหัตถ์ลวंगाไป

ส่งคืนไปให้พระฤๅษีที่ศาลา

วัฒนวงศ์

หรือจากการปรากฏในลักษณะของนางศรีเสวักที่เป็นผู้กมรมและออกทนต่อชะตากรรมที่เกิดขึ้น ในเรื่องชินวงศ์ ดังคำร่ำพันของนางศรีเสวัก คือ

อันครั้งนี้สุดที่จะเลวเหน

ใครจะรับคัมเขนช่วยแก้ไข

เป็นเวลามาพันเข้าฉันโดย

เรานี้ไปเสียอย่าอยู่สู้มันเลย

โฉมนางแก้วกรณีกว่าน่าสงสาร

อย่าร่ำคานมัวหมองเลยน้องเอ๋ย

แม้กุศลหลังเรายังเคย

ไม่วอกวายตายเลยเป็นแน่ใจหมั่นถน

ชินวงศ์

นางศรีเสวักถูกนางยักษ์ทำร้าย และพาตัวพระชินวงศ์ไปครองคู่ จึงทำให้นางต้อง
ตกธรรมาสูบล้างกลางป่าคง

4. มีความเก่งกล้าสามารถเยี่ยงชาย ลักษณะนี้จะปรากฏในบุคลิกของนาง
แก้วกรณีกา จากเรื่องชินวงศ์ นางทิพนธาทาจากเรื่องจินตาสวิวงศ์ นางมาลีศรีสุคนธ์
จากเรื่องจักรกฤษณ์ ศัสดิครฝ่ายหญิงเหล่านี้มีความสามารถในการต่อสู้ มีอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ
เนื่องจากได้รับการศึกษาจากพระฤๅษี เช่นความสามารถของนางแก้วกรณีกาที่ปราบนาง
ยักษ์ได้ในเรื่องชินวงศ์ ความว่า

อะสูรรู้ว่านี่เจียวเจ้าของ

ไม่สยอหวั่นไหวใจหนักหนา

อะสูรรีเข้ากรามเอามาทา

ขอชีวาสืบไปแม่ใจบุญ

เจอิกเถวณที่แม่พันผูกเข้าไว้

จะแก้ไขนวงเนี่ยวก้วยเฉยี่วุ่น

ไม่ลุดเลอินเลยแท้แม่เจ้าคุณ

ขอพึงบุนจอมชวนจันทนตาย

ชินวงศ์

หรือตั้งที่นางพิมพ์กตามีความสามารถในการต่อสู้แย่งชายชาติรี เมื่อนางเกิด
ปะทะต่อสู้กับโจรป่า ในเรื่องจินตาสุริวงศ์ ดังกลอน

องค์มลาหัตถ์นาเห็นโจรร้าย
แน่นเชือนเฉยจะเสยคูหมื่นเรา
คิดพลางจับพิศวิเศษหลุดเกษมแล้ว
เป็นพระกายชายทวลป่วนกระถือ
ท้องพวกโจรล้มเอนระเน่นนาศ
นางทั้งสายพิศข้าคงจำแนง

ทำนุวายตามยังไม่นิ่งเปล่า
ที่ไหนเล่าจะยำเียงเกรงฝีมือ
โบทพักแ้วของพระองค์ที่ทรงถือ
เสี่ยงบันฑาพะลุสนั่นคง
ลัมกลึงถลาคเกลื่อนในไพร่ระหง
กระหวัควมคไ้วพวกไกร
จินตาสุริวงศ์

ตัวละครอมมนุษย์ ซึ่งจะมีทั้งตัวละครฝ่ายดีและตัวละครฝ่ายร้าย เป็นตัวละคร
ประกอบเรื่องทำให้เรื่องดำเนินไปได้ด้วยดี มีความเข้มข้น สนุกสนานมากขึ้น ตัวละคร
อมมนุษย์บางตัวปรากฏเพียงฉากเดียวแล้วไม่ปรากฏอีกเลย ซึ่งมักปรากฏในช่วงของการ
เริ่มปรากฏของปัญหา ดังเช่นเรื่องพระสุพรรณเลขา นางเงาะป่าเข้าลักพาตัวพระ
จินตานุรักษ์ ดังกลอน

จะกล่าวถึงเงาะป่าเที่ยวหาสัตว์
ก็จรเตรเรตามความสบาย
...
แล้วคิดหนุหนุณกลับจะเข้าไถล
เข้าไม่ได้ให้ร้อนทั้งกายา
เข้าโอบอุ้มพระจินตาทรงศวกดิ์
เงาะบัดยวิธีใจใครจะทัน

ตามพะนัตในวลชลสาย
ภพกว้างทรายเนื้อทิกมะฤกคา
...
มันหากไค้พระสุพรรณเลขา
อี่เงาะป่าถอยกลับมาขับพลัน
แล้วยิบสรใส่ทักขิมมัน
เกสมสันธิบเร่งตะเบงมา
พระสุพรรณเลขา

การที่นางเงาะป่าลักพาตัวพระจินคานรังสรรค์ไปเพื่อต้องการเป็นคู่ครอง เป็นเหตุให้พระจินคานรังสรรค์และพระสุวรรณเลขาต้องจากกัน ซึ่งก็เป็นไปในลักษณะเดียวกันกับเรื่องจินคาสุริวงศ์ นางกลายก็ร้ายเข้าลักพาตัวพระจินคาสุริวงศ์ไปก็เพื่อหวังเป็นคู่ครองเช่นเดียวกัน จึงเป็นผลให้พระจินคาสุริวงศ์และนางทิพมณฑาท้องจากกัน และออกติดตามหากันต่อมา ตัวละครมนุษย์ในลักษณะเช่นนี้ เป็นเพียงตัวละครประกอบที่กวีหยิบยกขึ้นมากล่าวเพื่อต้องการให้เรื่องดำเนินไปได้ และไม่จัดว่าเป็นตัวละครสำคัญนัก

ตัวละครมนุษย์ที่มีความหมายในฐานะตัวละครหนึ่ง และมีบทบาทต่าง ๆ ในการดำเนินเรื่อง มีทั้งตัวละครฝ่ายดีและตัวละครฝ่ายร้าย ตัวละครมนุษย์ฝ่ายดี เช่น เทวดาจะเป็นผู้ที่คอยให้ความช่วยเหลือเมื่อยามที่ตัวละครเอกเดือดร้อน หรืออยู่ในสภาวะที่คับขันช่วยเหลือตนเองไม่ได้ เป็นผู้ที่ชักนำให้ตัวละครเอกได้พบคู่ครอง มีความสุข และยังเป็นส่วนเกื้อหนุน ส่งเสริมบุญญาธิการและสร้างบารมีให้แก่ตัวละครเอกอีกด้วย

ม้า เป็นพาหนะคู่ชีพของตัวละครเอกฝ่ายชาย มักเป็นม้าวิเศษ มีอิทธิฤทธิ์สามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ ช่วยให้ตัวละครเอกเดินทางได้รวดเร็วยิ่งขึ้น เป็นส่วนประกอบในการเสริมบุญบารมีของตัวละครเอก เช่น ม้าของพระวัดฒวงศ์ ม้าของพระสุวรรณเลขา เป็นต้น

ตัวละครมนุษย์ฝ่ายร้าย เช่น ยักษ์ เลื้อเมือง เป็นต้น ตัวละครเหล่านี้มักคอยกลั่นแกล้งตัวละครเอกไม่ให้ประสบความสำเร็จ เช่น เลื้อเมืองกลั่นแกล้งพระสุวรรณเลขา กับนางเกษรสวรรค์ให้พลัดพรากจากกัน ในเรื่องพระสุวรรณเลขา ท้าวไกรจักรพญายักษ์กลั่นแกล้งพระธิดาวงศ์ลักพาตัวไปวางไว้ในนัยอกเขา หรือนางยักษ์ลักพาตัวนางศรีเสวกรไปทิ้งไว้กลางป่า เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมของตัวละครมนุษย์ฝ่ายร้ายจะมีลักษณะที่ไม่คงที่ มักจะมีพฤติกรรมร้าย ๆ ในช่วงแรก แต่จะมีพฤติกรรมดีในช่วงหลัง เพราะเมื่อตนกระทำสิ่งร้าย แต่ได้รับการกระทำที่ดีตอบแทนจากตัวละครเอก เช่น การช่วยเหลือ ขอบชีวิตไม่เอาโทษ เมื่อสำนึกตัวได้ ตัวละครเหล่านี้ก็จะกลับตัวเป็นคนดีได้ และมักจะยอมเป็นบริวารของตัวละครเอก

ตัวละครต่าง ๆ ในวรรณกรรมที่นำมาศึกษา จะเป็นไปในลักษณะเดียวกันกับตัวละครทั่วไปในนิทานไทย คือถ้าเป็นตัวละครเอกไม่ว่าจะเป็นตัวละครฝ่ายหญิงหรือตัวละครฝ่ายชาย ก็จะต้องเป็นไปตามแบบฉบับ คือ มีรูปโฉมงดงามจนหาที่ตำหนิไม่ได้ มีความเก่งกล้าสามารถเสียจนกระทั่งไม่มีใครสามารถต่อสู้ได้ เป็นต้น แต่ตัวละครเหล่านี้ก็สามารถเป็นตัวแทนของคนในสังคมสมัยนั้น ๆ ได้เช่นกัน

ภาษาและสำนวนโวหาร

วรรณกรรมเป็นงานศิลปะที่กำต้องใช้ความสามารถในการเรียบเรียงถ้อยคำให้เกิดความหมายเป็นเรื่องราวที่คิดใญ่อ่าน สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า

ถ้ามองอย่างผิวเผิน อาจเห็นว่าผู้ประพันธ์มีเสรีภาพอย่างมากในการเลือกสรรถ้อยคำ ภาษา แต่ถ้ามพิจารณาอย่างรอบคอบจะพบว่ามีเกณฑ์จำเพาะอยู่มากมาย เช่น ต้องใช้ให้สอดคล้องกับรูปแบบของงานประพันธ์ "ต้องใช้สำนวนภาษาค้นคว้าความบรรจง ค้นคว้าความเพ่งเล็ง แม้จะใช้คำหยาบก็ต้องใช้ด้วยความประณีตของศิลปะ" โดยเฉพาะภาษาที่ใช้ในกวีนิพนธ์ (Poetry) จะต้องเป็นภาษากวี ซึ่งมีพลังพิเศษอย่างหนึ่งให้เป็นพลังอำนาจจินตนาการ (Imagination) ทางความรู้สึกหรืออารมณ์ (Emotion) และทางญาณพิเศษ คือความรู้ซึ่งเกิดขึ้นแต่ตนเองโดยไม่มีใครสอน (Intuition)¹

ถ้ายความประณีตบรรจงในการร้อยกรองทางภาษาเพื่อให้เกิดความไพเราะลึกซึ้งกินใจผู้อ่าน ภาษาที่กวีใช้ในงานจึงแพรวพราวไปด้วยศิลปะมากมาย เจตนา นาควัธระ

¹ สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ วรรณคดีวิเคราะห์ หน้า 35-36

กล่าวไว้ว่า "ภาษาวรรณคดีเป็นภาษาที่ได้รับการกลั่นกรองแล้ว นักประพันธ์ในบางครั้ง อาจจะไม่ใช้ภาษาที่ใชกันอยู่ในชีวิตประจำวัน แต่จะเลือกเน้นถ้อยคำสำนวนเพื่อให้เกิด ความไพเราะประการหนึ่ง หรือเพื่อแสดงออกซึ่งความนึกคิด และอารมณ์ของคนที่ ประการหนึ่ง จึงจำเป็นจะต้องสร้างสรรค์วรรณกรรมด้วยภาษาที่มีลักษณะและคุณค่าทาง สุนทรีย์"¹ ศิลปะในการใช้คำและสำนวนโวหารในวรรณกรรมนิทานทรงเครื่องของ ชาวบ้านทั่วไปก็เช่นเดียวกับศิลปะในการสร้างงานวรรณคดีแบบฉบับที่ได้รับการยกย่องแล้ว มี ความไพเราะและสร้างความบันเทิงทางภาษาได้เป็นอย่างดี

ในการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุทรไทย ที่นำมาศึกษา นี้ มีการใช้ภาษาและสำนวนโวหารเด่น ดังนี้

การใช้คำ มีการใช้คำได้เหมาะสม ภูมิมีความตั้งใจที่จะสื่อความหมายให้เกิด ความรู้สึกโดยสรุปลงมาใช้ ดังนี้

1. การเล่นคำ ใช้คำที่มีเสียงเดียวกัน แต่อาจมีความหมายได้หลายอย่าง หรืออาจทำหน้าที่ได้หลายอย่าง ภูมิเพิ่มความหมายโดยนัยให้แก่คำนั้น ๆ ซึ่งการเล่นคำ เหล่านี้ถือเป็นการแสดงความสามารถทางการประพันธ์ของภูมิได้เป็นอย่างดี เช่น

เห็นต้นไทรกอไทรกอชำระกำจิตร

ระกำไยใจคิดถึงกรุงศรี

เห็นสุกกรมกรมในกาไทยหัว

เห็นชุมโอโอมีแต่รำคาญ

เห็นประภูเหมือนจะเตือนไทย

เห็นยมโดยโดยความมาไพรสาร

เห็นรุมรุมรอนดังเพรงการ

ถ้าเปลี่ยนปรารพันนิ่งว่าอัคคี

เห็นมกล่ากล่ากรากวิบากคิด

ให้น้อยจิตรว่าในภพพระฤาษี

ไม้พเนียงเคียงกรณอยู่มากมี

ไม้เนนทร์เหมือนอื่นเราศุภก่าจักร

พระสุวรรณาเสนา

¹ เจตนา นาควัชร. "วรรณคดีวิจารณ์และวรรณคดีศึกษา" วรรณคดี หน้า 26

หรือการเล่นคำในเรื่องวสันต

เห็นคันไถ เคียน ขุแม ส้อม สั้น
คัน แก้ว เหมือน แก้ว แมคัง แต่ ไกล
ผลมะ ปราง เปรี้ยว ปราง สอง ข้าง เจ้า
ไม้ มะ กล่า เหมือน แม กล้ำ น้ำ ตา ทอง
เห็น สทอน แม อน ธา ไทย เทศ
จะ กัม เนตร สัง เกด คืน ก็ สั้น รอย

แมกลิ้ง ก้อง เทว ศนำ เนตร ไถล
ไม้ มะ ไฟ เหมือน หนึ่ง ไฟ ลุก ใน ทรวง
แม คลั่ง เคล้า เจ้า ครั้ง อยู่ วัง หลวง
คิด ถึง ดวง ใจ แม่ ทั้ง แตก อ้อย
น้ำ พระ เนตร นาง เหยา ะ เฆาะ ฯ ขอย
โอ ลูก นอ ย แนบ ทน ของ ชน นี้
 วสันต

จากข้อความที่ยกเป็นตัวอย่าง จะเห็นว่า การเล่นคำของวรรณกรรมทั้งสองเรื่อง เล่นคำในทำนองเดียวกัน ทั่วเล่นคำทำให้เกิดความรู้สึกพิศพรากของตัวละคร และเล่นคำช่วยให้เห็นถึงความรักของแม่ที่มีต่อลูกยามห่างไกลได้เป็นอย่างดี

2. การซ้ำคำ ซ้ำคำโดยนำคำหรือวลี และมีความหมายเหมือนกันมาใช้ในการแต่ง อาจจะซ้ำคำในวรรคเดียวกันหรือต่างวรรคก็ได้ ช่วยให้ข้อความสละสลวย ไพเราะ และทำให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์คล้อยตาม อีกทั้งยังเป็นการเน้นความหรือย้ำความถึงกลอน เช่น

เป็น หุบ เหว ห้อง หิน สิน ลา ลา ก
 เป็น อุ อ่าว ราว กะ พะ เจียร ใน ย
ที่ ศรี เขียว เขียว กัม มรก ก
ที่ ศรี ขาว ขาว ลาว ลาว ราราย
ที่ ศรี เหลือง เรือง อร าม งา ม ระ ยับ
ที่ ศรี คำ คำ สั้น นิน ลัง กา

มี น้ำ พยุ คยา ค ระ เคน ไ ดย
ชว าก ช แ ว แล ว ไ ดย ละ เด ิม พร าย
โช ย ี ว ส ค จับ ศ รี มี ณ าย
ที่ ศรี แดง แดง ประ กาย ฉ ัง โม รา
เหล อ ิง จับ ลาย เด ิม ที่ เ ง อ ม ยา
ก ัง เหว า เน ระ มี ศ ร์ ประ ศิ ค ทำ
 พระสุวรรณเลขา

พระลิมมีทรวนิคานีราวัณ

ลิมอายา มัวล้อง ทังสององค์

นางลิมเหลาสาวสุรางค์ ในปรางมาทร

นางลิมสี่พี่ เลี้ยงเคียงสำราญ

ข้างฝ่ายนางชอบ เชิงละเลิงหลง

พระจันวงศ์ ลิมมาอาพน

พระลิมบาทมาศ รงทราวมสงสาร

พระลิมบ้าน เมืองสิ้นควยยี่ล็ค

วัฒนวงศ์

การซ้ำคำสี่ข้าง ๆ ของท่อนนั้นมีความหมาย กวีต้องการเน้นน้ำหนักของคำเพื่อให้เกิดสีสันของธรรมชาติมากขึ้น ทำให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์คล้ายตามที่กวีพรรณนา ส่วนซ้ำคำว่า พระ นาง และลิม ทำให้เห็นเหตุการณ์ในช่วงที่ตัวละครกำลังมีความสุข และความสุขที่เกิดขึ้นนั้นทำให้ลิมสิ้นทุกสิ่งทุกอย่างไ้

นอกจากนี้ยังมีลักษณะการซ้ำคำที่ใช้เครื่องหมายยมก (ๆ) แทนคำที่ต้องการจะซ้ำคำอีกด้วย เช่น

พิศภักตร ๆ เพียงเขย้งแลเปล่ง

พิศเนตร ๆ กางามช้ำคม

นาษาเพ่ง ๆ เป็นสรวงบังนัสม

ชนงสม ๆ สิ้นคังศิลป์ไชย

จักรกฤษณ์

3. การซ้อนความ ใช้คำที่มีความหมายเหมือนกันหรือความหมายที่ใกล้เคียงกันนำมาซ้ำกันเพื่อประโยชน์ทางด้านลักษณะและความไพเราะของกลอน เช่น

"ท้าวขี้แรง แกล้งไข ไขให้ประจักษ์

"เป็นท้าว ท้าวสามัญ เหมือนกันหมด

พระลัทธิ กัษของเรา เจ้านอนเน็น"

ยอมปรากฏ กับตา ใครอย่าหนี"

วัฒนวงศ์

"จะครอบครอง ไฟลฟ้า ประหชน

"ว่าพี่ เศก เอกองค์ พิงษณราย

เห็นสุด ทนที่จะอยู่ ในบุรีย์"

ต่าง โปรย ปราย พญา มาธาการ"

พระสุวรรณ เสชา

"สมถัน สันวิศัก ทังห้ กกร ระนัทร

"ไปอยู่ ในนครา เมืองกา หล่ง

โสมนัค ปรี เปรม กระ เสมสัน"

สงวน อึ้ง อยู่ ควย มัว ยาม มัว หมอง"

จินวงศ์

"พระจักกฤชฤทธิรังพึงทรงครุฑ

"ลูกไรวังพญาเอกาภาย

"จึงเฝ้าอนรรฆมัทรีศพจรธนา

"นายโจรยี่นเพงพิศพิศกัทร

โสมะนัสกล่าวประมุขทูลแถลง"

หวังนัยหมายทรงฤทธิทั้งมิทูล

จักรกฤษณ์

ตอบวจาโจรตามความลำเนา"

ขุนารักษ์เพียงจันทร์จรัสศรี"

จินาสุริวงศ์

4. การเลือกเสียงของคำ กวีสามารถเลือกคำที่ให้ความรู้สึกมาใช้ในการพรรณนาได้เหมาะสมกับฉาก และพฤติกรรมของตัวละครได้เป็นอย่างดี เช่น

รายพระเวศอันวิเสทแก่สกุญ

อียักพันต้นขึ้นคว่ำหาพระองค์

กึกกักกักคินจนสิ้นกำลัง

...

อะสุรินคั้นไมหฤคก็สุคติ

จักเถาว์นพณ์แนบยิ่งแค่นใจ

โดยกำหนดนึกไถ่คังใจประสง

ฤทธิงรังรัศคิคคักใจ

เสียงคังคังกระพุกหาจุคไม้

อียักร้องก้องปรางประสาทไซ

ก็แมลงฤทก็กักเป็นยักใหญ่

พระชินะวงแลไปประจักษ์ตา

ชินวงศ์

นางยักษ์ร้ายถูกมัดตัวด้วยจักรเถาว์ดียวพิเศษของนางแก้วกรรมธิการ เมื่อนางยักษ์ฟื้นขึ้นรู้สึก
ว่าตนเองถูกพันธนาการอย่างแน่นหนา จึงพยายามค้นคว้าให้เป็นอิสระ กวีเลือกเสียงของ
คำได้อย่างเหมาะสมกับเหตุการณ์ คือ ใช้เสียงท้ายเป็นคำตาย เช่น รังรัค คิคคัก
กึกกัก กระชาก จุก หจุค สุคคิค แมลงฤทธิ เสียงของคำเหล่านี้ให้ความรู้สึกอึดอัด
นอกจากนี้ คั้นจนสุคกำลัง เสียงคังคัง ร้องก้องปราง ยังให้ภาพพจน์ต่อเหตุการณ์นั้น ๆ
ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกร่วมไปกับกวีอีกด้วย

กวียังเลือกใช้คำมากล่าวอ้างก่อให้เกิดความรู้สึกสะเทือนใจได้เป็นอย่างดี คือ

พระเลิศลอคสอดแสงทั่วแห่งหา	ทรงโศกาทองลั่นเสียงหวั่นไหว
เทพเจ้าเหงาโงกโศกพระไทย	พลอยอาไลไปค้วยองค์พระทรงยศ
ทุกพืมานลาญแลดวงแคคั่น	ควยไคย้นพระโณมยงทรงกำสรค
เห็นหนอพระตื่นวงน่องคร้ะทก	เพียวเดียวลทหลงหาสู่คาควง
	วณนวงศ

พระวณนวงศออกติดตามหานางประทุมเกษร ระหว่างทางก็เศร้าครวญหานาง กวีใช้คำต่าง ๆ ได้อย่างมีความรู้สึกคือ "ทรงโศกาทองลั่นเสียงหวั่นไหว" ทองลั่น ทำให้รู้สึกว่าตัวละครมีความเศร้าโศก สิ่งเสียงร้องไห้นางควยเสียงอันดังมาก อีกทั้ง "เทพเจ้าเหงาโงกโศกพระไทย" แสดงว่ามีความเศร้าโศกในครั้งนี้นักควย คือ เพศคาทั้งหลาย "เหงาโงก" แสดงความรู้สึกเศร้าสร้อย เจียนเหงาได้อย่างดีเยี่ยม คำนี้ให้ความหมายลึกซึ้งมากเมื่ออยู่ในบทครวญ สร้างความรู้สึกต่าง ๆ ตามประสบการณ์ ความเศร้าของผู้อ่านได้ดี นอกจากนี้ "ทุกพืมานลาญแลดวงแคคั่น" ข้อความนี้มีคำทุก คำนี้ให้ความหมาย ความรู้สึกลึกซึ้งได้เป็นอย่างดี ซึ่งคำพรรณนาของกวีทำให้เกิดอารมณ์ร่วมไปกับตัวละคร ก่อให้เกิดความรู้สึกสงสาร เวทนาตัวละครอย่างจับใจ

5. การตัดคำ นิยมตัดคำเพื่อใช้ประโยชน์ทางด้านอักษรลักษณ์ เช่น

"พลงนบิตวงมะณีไฉ่ไว้ใน <u>เป้า</u> "	องค์นงเยาว์ถือพัศจำหรัศเครื่อง"
"จาวนายนี้มีบุญหนุนเจริญ"	พังมาเพิ่น <u>วิญา</u> ปลื้มอารมณ์"
"	จักรกฤษณ์
"เทียมจะโถมโถมราบจามิตร"	มา <u>ถึ</u> ตยทวนหน้าในธานี"
"พระบิตุรงว่าบิศาชราแล้ว"	หวังจะ <u>เศก</u> ลูกแก้วครอง <u>มะไห</u> "
	พระสุวรรณเลขา

"ทั้งพี่เลี้ยง เคียงองค์นางนงคราญ สามเณรนั่งแท่นแน่นศิลา"
 "นุชาอายแก้งกิปรายกอบเป็นที เอยพระพี่เฒ่าจึงตะลึงง"
 จินตาสรวังค์

ตัวอย่างคำศัพท์ที่ใช้ในงานประพันธ์คือ เป้า ตักคำมาจาก กระเป้า ,
 วิชา ตักคำมาจาก วิชาญ, ถิย์ ตักคำมาจาก สติย์, เสก ตักคำมาจาก
 อภิเชก, มะโห ตักคำมาจาก มโหสวรรค์, นุชา ตักคำมาจาก อนุชา และ
 กิปราย ตักคำมาจากอภิปราย ซึ่งกวีมักจะนิยมใช้คำศัพท์ในคำประพันธ์อยู่เสมอ

6. มีการแต่งคำใช้ตามใจกวี เพื่อประโยชน์ในเรื่องสัมผัส ซึ่งจะปรากฏ
 ทั้งในสัมผัสบังคับและสัมผัสภายในวรรค อีกทั้งยังเป็นการแต่งคำเพื่อความไพเราะใน
 กลอนด้วย เช่น การแต่งคำที่สัมผัสบังคับ ดังตัวอย่าง

"เราทั้งสองเคยพราก <u>สะกุนี</u>	นี้เนื้อ <u>ว่า</u> เร <u>รี</u> มาตามทัน"
"อันจะตามน้องไป <u>ในอะรณ</u>	อย่า <u>จรัล</u> เลยจงอยู่ในบุรี"
	พระสุวรรณเสชา
"เคยมาเที่ยวจับสัตว์ <u>ในป่าละเมาะ</u>	หัก <u>ศอก</u> กินขับเคี้ยวเป็นอาหาร"
"ไปกลางไพรในป่า <u>ป่าสาละ</u>	บิน <u>ออก</u> ว่อนว่อนกว้างกลาง <u>ไพร</u> สัตว์"
นกนางนวลปน <u>ขนบน</u> เป็น	นก <u>แก้ว</u> กิน <u>เกตุ</u> มธุรสเมียง"
	วสันวงศ์

นอกจากจะแต่งคำใช้สัมผัสบังคับแล้ว ยังแต่งคำใช้สัมผัสภายในวรรค
 ซึ่งกวีมุ่งให้เกิดเสียงเสนาะ ไพเราะยิ่งขึ้น เช่น

"โฉมสุวรรณโกเมศ <u>กัม</u> เกษ <u>แกล้ง</u>	ดู <u>ไม่</u> แจ้ง <u>แห่ง</u> กาย <u>น</u> สิน <u>สัง</u> หา"
"นาม <u>พระ</u> มิ <u>ศรา</u> เค <u>ชม</u> ะ <u>เทศ</u> นร	องค์ <u>จิน</u> การ <u>ศ</u> หมี <u>ศร</u> ะ <u>ศรี</u> ร"
	จักรกฤษณ์

"หมิไคยักพยุทะยาตรา
"จึงยับเลื้อกเผือกมันที่ไคมา

"รูปสถิตยมีถิ่นลามาหลายปี
"นั่นโรคายายีที่อับจน

"ถึงระลำนามสเทียบวิเขียนฉาย
"เจ้าพราหมพังวังนังที่ตรัสถาม

"ไมมกมุนทูลลาผ้าพระบาท
"ถึงเจ้าบุรินอินทะภาคุประสาททอง

ก็ลินลาเองคไนยพงวิ"
ดูไนนาไนเน่ของแกมี"

พระสุวรรณเลขา
ถือขันคัตไคไคไม่มีเมีย"
ใครจะค้นค้นไปเก็บให้กิน"

วัณวงศ์
ต่างถวายวัณพัลลภจักรหวัง"
เชออกนามพระนามิทรจิตรประจักษ์"

จินตาสุวิวงศ์
จงอานยาตให้ลูกไปกังใจประสงฆ"
ท้าวเชอครองพระไทคิงถึงทิดคา"
ชินวงศ์

ซึ่งการแปลงคำใช้ตามใจกวีนี้ นับเป็นกลวิธีที่กวีจะแปลงคำใช้เพื่อให้กลอนนั้น ๆ
เกิดความไพเราะกินใจมากขึ้น ทั้งนี้การแปลงคำนี้ยังทำให้ไม่เสียรสความ

7. การใช้ภาษาพูด ปรากฏว่ามีการใช้คำในภาษาพูด หรือภาษาปากเพื่อสื่อ
ความหมายในการประพันธ์ กวีมักนำคำเหล่านี้มาสอดแทรกโดยตลอด บางครั้งก็เป็นคำ
หยาบหรือคำมั่วสวาท กวีก็สามารถใช้ได้อย่างเหมาะสม กวีและผู้อ่านเป็นชาวบ้าน เมื่อ
นำคำเหล่านี้มาใช้จึงทำให้เข้าใจความหมายได้ง่ายขึ้น และสื่อความหมายได้อย่างชัดเจน
ภาษาพูดมีใช้อยู่ทั่วไปในทุกเรื่อง เช่น

"ดูแปเทีชีปะควเลี่ยนกัหนา

เชิญคุณตามานี้กินหมี่ตะ
ทุเรียนนี้เนื้อคิมี่ราคา
ตาแกว่ายายบ้ออะไรที่ไหน

ไมรูจักอะไรมั่งซังเจรจา"

มันน่าจะมากมายคุณยายชา
ยายแกว่าเหี้ยนรากไม่หยากกิน
เขาชอบใจท้าวบ้านสะถารหิน

ยายแกว่ตาเอ๋ยไม่เคยกิน
ว่าเหมกสินกินไม่ได้ก็ในหน้า
ทว่าหมื่นคือสุคติใจส่ออกนัว

เขมยังไรแต่ไคกลั่นก็มีคัม
คุณยายชานหวานใจหมื่นไรชั่ว
ยายแกว่ตาแก่ตัวภอใจกิน
ฉินวงศ์

หรือ

"แต่ไคเห็นบุญโคในไกรจก"

โมคิครกับลักไทอ๊กกระดึกณม"

ฉินวงศ์

นอกจากนี้ปรากฏคำพยาน ซึ่งในบางครั้งคำที่ใช้เป็นคำมุสวาท ซึ่งก็เหมาะสมกับพฤติกรรม
ของตัวละครและเหตุการณ์ในเรื่อง คำเหล่านั้นนอกจากจะสื่อความหมายได้ดีแล้ว ยัง
ทำให้การบรรยายข้อความนั้น ๆ ออกรสความ และเห็นภาพพจน์ สามารถให้ความรู้สึก
แก่ผู้อ่านได้ดี มักนิยมใช้ภาษาเหล่านั้นกับตัวละครทั่วไปโดยไม่จำกัดชั้นหรือวรรณะ แม้
กระทั่งตัวละครที่เป็นกษัตริย์ เมื่อแสดงอารมณ์โกรธก็จะใช้ภาษาเหล่านั้นด้วย เช่น

"พียงายตาว่าเจ้าทำท่าเสียแล้ว
เป็นโตะเงินโตะทองของจ้าวนาย
"บนบานท่านไวมิไคแก้
"ท่าหิวรอกันท่อน้ำอีกาลี
"ม๊ะไม่สะมกรักคี่คีคี
"อีเจ้ากัมนจะห่าอะไรไค

อีหลานแก้วมันจะภาให้ทาคอญหาย
มันจะญหายเพราะตะกตะคอกะดู"
จะท้อเหลจ้าวนายญหายเป็น"
มิงเห็นคี่แล้วมิงไปตามใจมิง"
มันออกอึงค้ำว่าไม่ปรานี"
ครันอยู่ไปมันจะทำระยาหมา"

ฉินวงศ์

"อีท้อเถาเจ้าเลห์ว่าเพคะ
"ยังถือคี่ค่อนอยู่บลกะบน
"ถ้อเพียนออกนอกประตูคนญหับ
"ประหลาดหลายยายมาลาวาอยู่สวน

ให้จแล้วพระภูวนารถจงพาคพัน"
ทวรจะคลานเข้าให้สีทพระบิดา"
สองคนกับท้าววี่คี่ณลอ"
หรือเชอควนหนีไปหนอท้าวท้อเหล"
ฉินวงศ์

"คร่ำกะบากสาอักกะเปื้อที่เหลื่อมือ

"ยังร้องควาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

สวนอาร้องว่าอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

ท่าปากอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊มาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

อะอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊มาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

เหมือนจะอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊มาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

จึงร้องว่าอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊มาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

ภาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊มาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

เช่นอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊มาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

อะอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊มาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

ขึ้นอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊มาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

จะเอาเข้าไปอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

นายอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊มาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

ชินวงศ์

สยองอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊มาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

ทั้งอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊มาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

กัอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊มาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

อะอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊มาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

ออ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊มาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

ใครอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊มาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

สอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊มาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

ไมอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊มาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

ชอบอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊มาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

กอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊อ๊มาอ๊อ๊อ๊อ๊อ๊

พระสุวรรณเสนา

จะเห็นได้ว่าวรรณกรรมที่ศึกษา กวีจะใช้คำหยาบในคำประพันธ์ของตนเองเสมอ แต่ที่ปรากฏเด่นกว่าทุกเรื่องคือ เรื่องชินวงศ์ กวีจะใช้ภาษาพูด คำหยาบ และคำมุสาว่า อยู่โดยตลอดเกือบทั้งเรื่อง โดยเฉพาะจะปรากฏมากในตอนที่เป็นนิทานสอศแทรก นิทาน เหล่านี้เป็นนิทานพื้นบ้านที่มีเนื้อเรื่องเป็นเรื่องของชาวบ้านสามัญ ซึ่งกวีจะใช้คำเหล่านี้ บรรยายประกอบเรื่องและเป็นบทสนทนาอยู่เสมอ

8. การใช้คำภาษาต่างประเทศ กวีได้นำคำภาษาต่างประเทศมาใช้ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษมาสอศแทรกในคำกลอนเพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องก็ใช้ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งในบางครั้งคำที่ใช้ก็อาจจะผิดหลักของคำศัพท์ที่แท้จริงอยู่บ้างก็ตาม แต่คำที่ใช้ก็นิยม ทัณฑ์พิทักษ์ ออกเสียงตามลิ้นของคนไทยสมัยก่อน คำศัพท์บางคำก็เขียนคำแปลเป็นภาษาไทย กวักบี๋ให้ผู้อ่านเข้าใจอีกด้วย แสดงว่ากวีมีความรู้ภาษาอังกฤษพอสมควร อีกทั้งยังต้องการ

แสดงความสามารถของกวีในการประพันธ์ ซึ่งการใช้คำภาษาอังกฤษโดยการทับศัพท์นี้ กวีใช้เป็นบางช่วงเท่านั้น เพราะเป็นช่วงตอนที่ตัวละครเอกปลอมกายเป็นชาวตะวันตก และตัวละครเอกฝ่ายหญิงเป็นชาวยุโรปโดยตรง เรื่องของการใช้ภาษาอังกฤษนี้พบในเรื่องจินตนิเวศน์และเรื่องจักรกฤษณ์ เช่น คำรำพึงรำพันของตัวละครถึงความรัก โดยสอดแทรกคำภาษาอังกฤษโดยการทับศัพท์พร้อมทั้งคำแปลด้วย เช่น

โกนเปล้าหวาดวงมณฑล^๑อิล^๒เทบ^๓เหวัน^๔ พี่ได้เห็น^๕แสน^๖ลิตุ^๗ลำ^๘โณม^๙
 (แปลว่าหวาดวงมณฑล อิลเทบเหวัน พี่ได้เห็นแสนลิตุลำโณม)
 โอ^{๑๐}ญูน^{๑๑}อัย^{๑๒}สุจะ^{๑๓}ลอย^{๑๔}เลื่อน^{๑๕}พะ^{๑๖}โยม^{๑๗} ไป^{๑๘}อัม^{๑๙}โนม^{๒๐}ควง^{๒๑}เปล้า^{๒๒}หวา^{๒๓}มณฑ^{๒๔}าทอง^{๒๕}
 แม่น^{๒๖}แประ^{๒๗}คำ^{๒๘}เป็น^{๒๙}เอย^{๓๐}ล^{๓๑}ระ^{๓๒}จะ^{๓๓}เณ^{๓๔}เห^{๓๕}ร^{๓๖} ไป^{๓๗}อัม^{๓๘}ริ^{๓๙}ตุ^{๔๐}ค^{๔๑}สะ^{๔๒}ตา^{๔๓}มา^{๔๔}สม^{๔๕}สอง^{๔๖}
 (แปลว่าแม่นแประคำเป็นเอยลระจะเณเหร ไปอัมริตุคสะตามาสมสอง)
 เหลือ^{๔๗}ฟ้า^{๔๘}ไกล^{๔๙}ไหน^{๕๐}จะ^{๕๑}สม^{๕๒}อา^{๕๓}รม^{๕๔}ด^{๕๕}ย^{๕๖}อง^{๕๗} จะ^{๕๘}ห^{๕๙}ัก^{๖๐}อง^{๖๑}แซ^{๖๒}ค^{๖๓}เน^{๖๔}จ^{๖๕}ไม่^{๖๖}เส^{๖๗}ร^{๖๘}จ^{๖๙}รว^{๗๐}ญ^{๗๑}
 (แปลว่าเหลือฟ้าไกลไหนจะสมอารมณ์ยอง จะหักองแซคเนจไม่เสรจรวญ)
 โอ^{๗๒}มาย^{๗๓}เก^{๗๔}ีย^{๗๕}ริ^{๗๖}ค^{๗๗}สะ^{๗๘}ตา^{๗๙}แป^{๘๐}ระ^{๘๑}คำ^{๘๒}เอ^{๘๓}ย^{๘๔} ไฉ^{๘๕}น^{๘๖}เด^{๘๗}ย^{๘๘}จะ^{๘๙}ไฉ^{๙๐}น^{๙๑}อง^{๙๒}ประ^{๙๓}ค^{๙๔}อง^{๙๕}สง^{๙๖}วน^{๙๗}
 (แปลว่าโอมายเกียริคสะตาแประคำเอย ไฉนเดยจะไฉนองประคองสงวน)
 ข้า^{๙๘}ก^{๙๙}ต^{๑๐๐}ย^{๑๐๑}ข้า^{๑๐๒}ก^{๑๐๓}ขอ^{๑๐๔}ให้^{๑๐๕}หล^{๑๐๖}อ^{๑๐๗}บ^{๑๐๘}ร^{๑๐๙}ัก^{๑๑๐}ห^{๑๑๑}อ^{๑๑๒}บ^{๑๑๓}ร^{๑๑๔}วน^{๑๑๕} จะ^{๑๑๖}สง^{๑๑๗}วน^{๑๑๘}ช^{๑๑๙}ิ^{๑๒๐}ค^{๑๒๑}สะ^{๑๒๒}คำ^{๑๒๓}ไม่^{๑๒๔}รา^{๑๒๕}เอ^{๑๒๖}ย^{๑๒๗} ว่าจะ^{๑๒๘}
 (แปลว่าข้ากตยข้ากขอให้หลอบรักหอบรวน จะสงวนชคสะคำไม่ราเอย ว่าจะ)
 จักร^{๑๒๙}ก^{๑๓๐}ฤษ^{๑๓๑}ณ์^{๑๓๒}

คำที่กวีใช้นี้ เขียนทับศัพท์ตามเสียงที่ออกจากการออกเสียงของคนไทยสมัยนั้น

ดังนี้

โกนเปล้าหวา	หมายถึง	gold flower
อิลเทบเหวัน	"	on heaven
แประคำ	"	brother
เอยลระ	"	angel
ริคสะตา	"	sister
ฟ้า	"	far
แซคเนจ	"	sadness
แสน	"	handsome

มายเคียร์	หมายถึง	my dear
ฮาค	"	heart
หลอม	"	love

คำที่ควีนามาใช้เหล่านี้แสดงความรู้สึกของความรักได้อย่างเหมาะสม ทำให้ผู้อ่านรู้ว่าตัวละครมีความรู้สึกอย่างไร ซึ่งนอกจากจะใช้คำทับศัพท์ พร้อมทั้งคำแปลเป็นภาษาไทยกำกับอยู่ด้วย ก็ยังได้ใช้คำภาษาอังกฤษเป็นชื่อสิ่งต่าง ๆ เช่น เมือง สถานที่ สิ่งของ หรือสัตว์ต่าง ๆ ดังตัวอย่าง

ชื่อคน

อันตัวฉันนั้นชื่อ <u>แฮปปี้</u> ในหลี่	แปลว่าชื่อตามภาษาสยาม
ว่าฉันมีบุญเคสสังเกศความ	อากรนามแปลว่า <u>ไฮปรอน</u>
แปลว่าคนสูงตระกูลประยูรยศ	ดึกกำหนดนายมงคลพลอักษร
ชื่อ <u>ไมลตี้</u> แปลว่ามีฤทธิ์รอน	นามกรพีเลี้ยงนารัตราชจำนง
ชื่อ <u>กู๊ดแมน</u> แปลว่าแสนคนดีนัก	นามประจักษ์วงวิจิตรพิศวง
ชื่อ <u>แฮนซัม</u> ผู้มีมือคนช็อกกรง	จำหนัคงไว้นะพิพิชแจง
	จักรกฤษณ์

แฮปปี้ หมายถึง happily ไฮปรอน ผู้เขียนเข้าใจว่าเขียนเป็น hipron แปลว่าคนสูงศักดิ์ ตาม New Model English-Thai Dictionary ใช้คำว่า high rang ไมลตี้ หมายถึง mighty กู๊ดแมน หมายถึง good man

ชื่อเมือง

ยกเข้า <u>เมืองเบอมิงแฮม</u> พร้อมกำหนด	ประพัสธเสด็จกักศำหนักถวาย
	จินตาสูริวงศ์

สถานที่

"อยู่ <u>ไฮเต็น</u> เป็นหวงในทรวงกรม	ให้ปรารมภ์ทุกเช้าค่ำระกำใจ"
"ถึง <u>มิวเซียม</u> สนุกล้ำที่ร่ำพิญ	ทวงชนกันดูเครื่องเรื่องบรรจง"
	จินตาสูริวงศ์

สิ่งของ เช่น

"ฉลององค์พอกโกรักไว้คั่นหมอก
"ทรงหยิบสร้อยนาฬิกาอย่างมีารัง
"จุดไฟเกิดแจบลานะวามวับ

คุมทวนกติกสมทวนซ้ำ"
มาดามังชื่อแก้คิยแพบสาย"
กระจางจิบรัศมีสรอศรีสิ้น"
จักรกฤษณ์

การละเล่น เช่น

"หยิบบี ลิ้มปริงมาคั้งพลัน
"เล่นเบญจกับสี่ที่ เลี้ยงนั้น

ชวนพะนันเล่นตามความอุบาย"
คุมสนงามทรงเพลันลงไฟ"

ชื่อสัตว์ เช่น

ชมพุกษาสะกุนาจับไล่
นกอะไรจับอยู่กนกอน
นั้นนกพรามิง โกลงามโสภาค
โนนนก เกรน เกดการยามมีความเพี้ยน
จนรุ่งรังคูกังเอานพอก
เราทำสื่อเมื่อน่านาวทุกคราวไป

ฉีกนกไทยพระศรีตามนามสมร
โถมบงอรทูลความนามโซเนียน
ดูหายากชนพราราวกับเขียน
โถมพระเตียนทูลถามนั้นนามโค
นางศรีลบบอกนกกริบชนคนใช้ได้
พอดวงใจดูที่แทนชื่อแคนครู
จินดาสุริวงศ์

นอกจากนี้ยังเรียกพนักงานรับใช้ทั่วไปว่า บ่อย

"องค์มันหิย้มละไม เล่นใหม่ เล่า

เช่น

ให้บ่อยเอาโต๊ะมาคั้งไว้ทั้งคู่"
จักรกฤษณ์

เรียกพระมหากษัตริย์ว่า กิง มาจาก King

"ท่านจะได้ไปเป็นกิงอย่างหนึ่งพั

เช่น

ส่งโยธาทวยหารพญสมร
จินดาสุริวงศ์

การที่กวีนำคำภาษาต่างประเทศมาใช้ในคำกลอนนี้ นับว่าเป็นกลวิธีการใช้ภาษา ที่ช่วยให้คำกลอนเกิดความไพเราะ และเป็นการแสดงความสามารถทางการประพันธ์ ซึ่งคำภาษาต่างประเทศนี้ วลัยยา วิกุมตะสพ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้คำ ภาษาต่างประเทศในภาษาไทยไว้ว่า

การใช้คำที่มาจากภาษาต่างประเทศซึ่งส่วนมากมาจากภาษาอังกฤษนั้น เริ่ม ปรากฏในภาษาไทยเมื่อสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีชื่อน่า สงเกตคือ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาท สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีคำซึ่งเป็นศัพท์บัญญัติในภาษาไทยที่ตรงตาม ภาษาต่างประเทศไม่มากนัก แต่มีคำทับศัพท์ใช้ ซึ่งส่วนมากใช้เป็นชื่อเมือง ชื่อคน ชื่อตำแหน่ง และอาจจะเห็นได้อีกว่าในการถ่ายชื่อภาษาต่างประเทศ เหล่านี้มาเป็นตัวอักษรไทย ในภาษาสมัยก่อนยังไม่มีวิธีที่แน่นอน เข้าใจว่า คงจะถือเอาวิธีเขียนตามเสียงที่ได้ยิน และตามความสะดวกในการออกเสียง ที่ปรับให้เข้ากับสันของคนไทยแล้วเป็นสำคัญ เช่น สมัยก่อนใช้ทับศัพท์เป็นเสียง ไทย ๆ ว่า เซอร์เจมส์ บรูก (Sir James Brooks) ปัจจุบันใช้ ทับศัพท์ว่า เซอร์ เจมส์ บรูก หรือสมัยก่อน ใ้ชื่อว่า ปะตุกัน (Portugal) ปัจจุบันใช้ว่าโปรตุเกส เป็นต้น ...¹

ในช่วงพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว จะเห็นได้ว่าการใช้คำภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษซึ่งที่ วลัยยา วิกุมตะสพได้กล่าวไว้ กวีเป็นผู้หนึ่งที่มีความรู้ทางภาษาต่างประเทศบ้าง และอาจจะคุ้นเคยกับวัฒนธรรมของชาวตะวันตก กวีจึงได้ถ่ายทอดโดยผูกเรื่องให้ตัวละครได้มีการติดต่อกับชาวตะวันตก และได้นำภาษาและวัฒนธรรมบางชนิดของชาวตะวันตก เช่น วัฒนธรรม การแต่งกาย วัฒนธรรมทางการบันเทิง เช่นการร่ำทำ เป็นต้น ให้มาสอดแทรกใน

¹ วลัยยา วิกุมตะสพ การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำ สำนวน และคำคมของ คำในภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์ หน้า 157-158

งานประพันธ์ ทำให้เห็นงานมีความน่าสนใจยิ่งขึ้น

สำนวนโวหาร จกการรณกรรมที่นำมาศึกษานั้น กวีมักจะสรรคำมาใช้เพื่อพรรณนาหรือบรรยายกลอนให้เกิดความไพเราะ ลึกซึ้ง กินใจ โวหารของกวีที่ใช้ในการบรรยายพรรณนาต่าง ๆ ย่อมก่อให้เกิดภาพพจน์ได้ดี ภูหลาบ มัลลิกะมาส ได้ให้ความหมายของภาพพจน์ไว้อย่างน่าสนใจว่า

ภาพพจน์คือ ถ้อยคำที่เรียบเรียงอย่างใช้โวหาร ไม่กล่าวตรงไปตรงมา ทั้งนี้โดยมีเจตนาให้มีประสิทธิภาพต่อความเข้าใจ และต่อความรู้สึกยิ่งขึ้นกว่าการใช้ถ้อยคำบอกเล่าตามธรรมดา ... ในวรรณคดีโดยเฉพาะร้อยกรอง กวีอาจพูดอย่างหนึ่ง แต่ความหมายอีกอย่างหนึ่ง และเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นวิธีการที่ดี และเป็นคุณสมบัติสำคัญของบทกวีนั้น ... ¹

การสร้างภาพพจน์ในวรรณกรรมที่ศึกษา กวีมีกลวิธีในการสร้างภาพพจน์ได้ตามประเด็นดังนี้

1. พรรณนาความให้เกิดภาพพจน์คล้ายตาม ภาพพจน์ที่ผู้อ่านได้รับเป็นภาพพจน์ที่เต็มไปด้วยอารมณ์ ความรู้สึก เสมือนหนึ่งว่า ผู้อ่านและกวีได้อยู่รวมในเหตุการณ์และสถานที่นั้น ๆ พร้อมกับตัวละคร เช่น

สะกดมะมาตลาคเลี่ยนสินลาไล
หงส์นามงามล้ำเขากินะเรศ
เป็นเงาอดสลัหลายทิวรับร้อน
บ้างเป็นปล่องช่องเว้งเพิงผนัง
ที่น้ำย่อยหยอระย้าสินลาลาย

บุญใหญ่สูงเยี่ยมเหี่ยมอำภ
พิศสังเกศเหมือนระบายนลายสิงขร
จะโง่งอนก่อนเงื่อมคูเลื่อมพราย
มีบรรลัถ์คลัดเป็นชั้นฉาย
แสงงามคล้ายพวงกุจงกลกาญจน

¹ ภูหลาบ มัลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 126-127

ชั้นล่างเป็นเช่นคล้ายพระกายชั้น
เป็นแสงสายหลายศรีรัชกาล

เป็นขง่อนก่อนน้ำระโงกเงียม
เป็นภูหอยย้อยยักหน้าทัศนาศ
เป็นหมู่เหวห้องหินสันสาคร
เป็นอุอวาวระหงเจียรไน

น่าน้ำพันเยียมโอระโหหาร
โอฬาดารแลดูเลื่อมรุจี
จักรกฤษณ์

เคียนยะเยียมเปลวปล่องของกูหา
ถ้วนสีสาแลล้ำกุอาโก
มีน้ำพุกยาकरะเกนไสย
ชวากแวแล้วไยละเลื่อมพราย
พระสุวรรณเสชา

จะเห็นได้ว่า การพรรณนาชมธรรมชาติถึงข้อความข้างต้น นอกจากจะบรรยาย
ให้อ่านได้เห็นภาพพจน์คล้ายตามจินตนาการของกวีแล้ว ยังช่วยให้เกิดความรู้สึกว่าได้รับ
ความสดชื่น ความร่มรื่น ความร่มเย็นของธรรมชาติอีกด้วย เพราะคำทุกคำที่กวีใช้
ในการพรรณนานั้น เกิดความหมายในตัวของมันเอง เช่น ชะวาก เว้ง ชะง่อนชะงอก
ง้ำ เงื่อม เงียม ยะเยียม ย้อย ระบาย หยดยาด เป็นต้น คำเหล่านี้ให้ความ
หมายในเชิงภาพพจน์ได้เป็นอย่างดี หรือจากตัวอย่างอีกชนิดหนึ่ง เช่น

แล้วจึงเอาพระธำมาพันเชือก
อียักแสนแก่นใจรองให้พลาง
อะสุรินคั้นไมหฤคก็ดูคึก
จักเลวณพันแนยั้งแก่นใจ
เคี้ยววงอกออกขาวทั้งยาวใหญ่
สาวสนมกรรมนางในปรางปรา
ยักขนิมีจิตรยั้งคึกโกรก
ภวกคำเฝ้าเหล่าเสนามาออกอิง
เจ้าพวกพลองถือตะบองหัวทะกัว
อียักโลดโคกคินสันกำลึง

มันไมชาคก็ยิ่งเคียดองชะหนาง
อียักร่องกองปรางปราสาทไซ
ก็แฉลงทุกทีกักก็เป็นยักใหญ่
พระชินะวงแลไปประจักษ์ตา
ตักใจยบสอยแต่แรดดา
ก็เกรียวกราวจาวจาว้องกองอิง
ละลึงโลดคัมควาฉงตำบึง
อิงคะนึ่งแนมมาประคาประคัง
ภอเณทัวโคไมน้อยข้างถอยหลัง
เสียงคึงคึงมูอำมาตไมอาครอ

พระฉวีรินฉินวงษ์พระองค์นั้น
ใครจับไค้จะไหววังนอ
บ้างก็ตีด้วยตะบองไม่พลองผดุง
มันทนทนกับภัยรี้ไม่มิดกลัว

เงื่อพระฉวีรินฉินวงษ์องค์นั้น
จกยอให้เป็นใหญ่อย่าไค้กลัว
บ้างกะหุงต้มที่บ้างก็หัว
มันเอาแต่หัวให้ลกระแทกวิ่งแหกสื่อ
ฉินวงศ์

ข้อความนี้จะเห็นได้ว่า ส่วนนวนโวหารใช้คำง่ายในการบรรยายเหตุการณ์อันสืบต่กัน
ได้เป็นอย่างดี เป็นการบรรยายอย่างตรงไปตรงมา ทำให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์คล้ายตาม
เหตุการณ์นั้น ซึ่งกำลังอีกทีก็ครึกโครม วุ่นวายกับความตกใจกลัว ต่อเหตุการณ์ที่
กำลังเกิดขึ้น นางยักษ์ร้ายกำลังแผ่ลงฤทธิ์เนื่องจากความโกรธและความแค้น กวีบรรยาย
สภาพความร้ายและลักษณะท่าทางของนางยักษ์ให้ผู้อ่านเห็นถึงภาพกิริยาอาการ ความ
ตกใจ ความหวาดกลัวของเหล่าทหาร สนมกำนัลต่าง ๆ จึงทำให้เกิดความรู้สึกร่วม
เหมือนหนึ่งว่าผู้อ่านกำลังอยู่ร่วมในเหตุการณ์อันดุเดือดวุ่นวายด้วย

2. การใช้โวหารเปรียบเทียบ โวหารประเภทนี้มีปรากฏอยู่ทั่วไป เป็นการ
เปรียบเทียบอุปมาอุปไมย โดยนำความที่มีลักษณะคล้ายกันมาเปรียบเทียบกัน โดยมีคำ
เปรียบ เช่น รวากับ กัง เหมือน กุจ เพียง เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ภากเพียรเร้นรู้รอบอกให้
จนตลาดปราชเปรื่องเรื่องวิห
วาศหนาหาไม่มีไซ้
ให้อันมุกฉิมใจกังไฟเสีย
...
นับราวกะคอกบัวอ้อหัววัง

...
แล้วก็ลาออกไปด้วยใจโกรธ
กลัวอาจารย์ท่านจะว่าต้องพาไป

จำไค้ค้นทุกเข้าศึกษา
ยักตีความกระศรีให้เป็นเมีย
กับนางผู้เฒ่าก็ไม่มีเสีย
เป็นแต่เมียมิไค้ต้องละอององค์
ไม่น่ารักไม่น่าจูบอุบู่หึง
รูปทรงราวกระยางนางพระยา

...
นุญโฉมมิไค้คิดพิศโฉม
กังคองจินดาเอามาให้กับวานอ
ฉินวงศ์

ข้อความในช่วงนี้แสดงโวหารเปรียบเทียบหลายตอน แสดงถึงความหยาบคาย และความไม่พอใจของตัวละคร กวีใช้โวหารเปรียบเทียบได้อย่างเหมาะสม ความเปรียบในแต่ละตอนให้ความหมายแสดงถึงความถูกเหยียดหยาม และรังเกียจ โดยที่ของสิ่งนั้นมีคุณค่าควรแก่การเทิดทูน แต่นั่นก็ไม่ได้เห็นคุณค่าในของที่ตนได้มา และยังแสดงถึงความเป็นคนโง่แก่งอวดฉลาดอีกด้วย ถึงแม้จะมีการกล่าวชมโหม ความงามเหล่านั้นก็ไม่ได้มีความหมายแก่ตัวละคร จึงเปรียบเทียบให้เห็นช่วงท้ายว่า "คงคงจินคาเอามาให้บัวบานอร" ซึ่งความเปรียบนี้ยังปรากฏในเรื่องอื่นอีก เช่น

เอนพระองค์ลงนั่งอิงเขนย
ไม่เห็นทุกข์ที่พี่ตามแม่ทราชม
ยอกรกายพระวิลาสอนาคจิตร
คงพระเมรุเอนหักชักประจุม

"สองพระองค์ทรงฟังโอรสราช
คงสุรลักปักไฟแสนทวี
"เห็นมรรุมร้อนคงเพรงการ

ไยยุคลสองพระชนนีเจ้า
ทรงทราบสิ้นพระจะกินน้ำเนตรทวง
พระไอยะกาไอยะกัษะวิเภาศ
เหล่าพี่เลี้ยงแลองค์พระวงษวาร
ไธครั้งนี้ตั้งแต่จะแลดับ
ไม่แจ้งเลยว่าจะพรากไค้ยากเย็น

เมื่อไรเลยจะไค้ภบประสมสม
ว่าต้องกรมเกรียมถาไทยคงไฟสุม
ยิ่งคิด ๆ ข้องขัดไค้กลดักดุม
มาทับทุมถมถูระเพียงจะพัง
จินคาสุริวงค์

เพียงจะคาคชลพิพิลงเบณนิ
ที่บื้อคี่ยังสทอนถอนถาไทย"
ถ้าเปลียบปารป่านึงว่าอัคคี"

พระสุวรรณเลขา
จะโศกเศร้าเฝ้าคอยละห้อยหว่ง
ทั้งเมืองหลวงเจียนจะล้มคงลุมการ
ทั้งบิฑุเรศท่านจะร้อนเพียงศรมลาญ
จะแควคาลโศกเศร้าทุกให้เย็น
คงเคื่อนคับทางไกลหมิไค้เหน
มาเกินขึ้นเพราะก้าต้องจำไกล
จักรกฤษณ์

ตัวละครต่างรำพึงรำพันความเศร้าโศกของตนว่ามีความโศกมาก โดยเปรียบเทียบ กับสิ่งต่าง ๆ เช่น ความรันทดใจก็เปรียบเทียบกับราวกับไฟ หรือ ความร้ายแรงของพิษทร เป็นต้น ความเจ็บปวดจากความเศร้าโศกเสียใจของตัวละคร เปรียบได้กับถูกเขาพระสุเมรุ ถล่มทับหรือถูกศรพิษร้ายปักอก เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ก็วิไลพรรณนาความรู้สึกของตัวละครอย่าง มีความหมายลึกซึ้ง ก็น่าสนใจ หรือทำให้ผู้อ่านรู้สึกร่วมไปกับตัวละครว่ากำลังอยู่ในช่วงแห่ง ความเศร้าโศกเสียใจอย่างหาที่สุดไม่ได้

3. การเลียนเสียงธรรมชาติ การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติเป็นการถ่ายทอด เสียงของสิ่งต่าง ๆ เสียงนั้นอาจใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากหรือน้อยก็ได้ ถ้าหากกวี สามารถใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติได้อย่างเหมาะสมกับโอกาสแล้ว ย่อมจะทำให้ร้อยกรอง นั้นเพิ่มความไพเราะ น่าอ่านยิ่งขึ้น เพราะช่วยให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการได้ดีว่าการ บรรยายธรรมชาติ¹ จากวรรณกรรมที่ศึกษามีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ ทำให้ผู้อ่าน เกิดความรู้สึกและจินตนาการตามได้ ซึ่งกวีนิยมใช้อยู่เสมอ เช่น

...	ฝูง ๆ หงกนน้ำในลำธาร
คุะ ๆ คัมหมากกลากไถ	มา ๆ ไกลโยธาให้ <u>ฉาดฉาน</u>
<u>แป้ว ๆ</u> แป้วนแล่นหนีตะลิดะลาร	กว้าง ๆ ผ่านวางว้างกระหิงคาม
ไป ๆ กระทบขัศดาลาไถ	จับ ๆ ไก่คัหัว นากลัฉาม
เห็น ๆ พลเดินไกลไถคำราม	คน ๆ คามแอบป็นยิงป็น <u>ปั้ง</u>
ลั่น ๆ <u>ปั้ง</u> ถึงกายเสียวยชีพ	ต่าง ๆ รับว้างแข่งแย่งหนั
ฝูง ๆ สัตว์ตื่นเรหนีเรซัง	แอบ ๆ บังอุกธรเข้าซ่อนกาย
	จักรกฤษณ์

คำที่เลียนเสียงธรรมชาติในที่นี้คือ ฉาดฉาน เป็นเสียงโห่ของเหล่าทหาร แป้ว ๆ แป้วน เป็นเสียงร้องของช้าง ปั้ง ปั้ง เป็นเสียงยิงปืนในการออกปลาล่าสัตว์

¹จินตาคีรี เข้มเคซ วิเคราะห์ร้อยกรองของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
(สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) หน้า 84

หรือจากตัวอย่าง

เดินกรายมาถึงท้ายตลาดหลวง
เจ้าค่าเอ๋ยใครได้เคยรักยามา
บุรุษสี่ที่หนีได้วา
ก็ร้องปอง ๆ ร้องรำไป

ภวาค่าหลวงร้องเบาออกฉาวฉาว
เสียงปอง ๆ ร้องหอนรำไป
แน่นรักษาโรคภัยให้หายไค้
ภอนางไถ่เงินความก็ถามา
ฉินวงศ์

คำเลียนเสียงธรรมชาติคือ ฉาวฉาว ซึ่งเป็นเสียงของบุคคลที่ส่งเสียงกึ่ง ปอง ๆ เป็นเสียงที่ข้องนอกกล่าว ซึ่งคำเหล่านี้ยังปรากฏอยู่ในทุกเรื่องที่ศึกษา เช่นในเรื่อง วัฒนธรรม คังกลอนว่า

ถอดถอนก็ได้พร้อมจอมกระษัตริ
คนตรีทั้งสี่ซึกก็คึกคิง
กรุงกระษัตริทรงพระยศพระสวทร
ถึงหงทั้งสี่คึกคิงเป็นหลั่นแล

ท้าวเชอตรสี่ให้โหร้องสั้นของหึ่ง
กลองแซกคึงคึงทะหึ่งทั้งสี่แซก
ศรีพ่ายเทศกัมเปรี๊ยะเปรี๊ยะ
ทหารเห่หอมหึ่งข้างตะพัน
วัฒนธรรม

คำเลียนเสียงธรรมชาติในที่นี้คือ หึ่ง เป็นเสียงที่ข้อง คึกคิงเป็นเสียงของ เครื่องดนตรีที่ใช้คึก คึงคึงทะหึ่ง เป็นเสียงของกลองแซก เปรี๊ยะเปรี๊ยะเป็นเสียงร้องของ ช้าง เมื่อเลียนเสียงธรรมชาติเหล่านี้ จึงทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการตามไปว่า ขบวน เสด็จจะออกเดินทาง มีการตีฆ้องก่อนเพื่อเอาฤกษ์ชัย ต่อจากนั้นก็เป็นการบรรเลงดนตรีด้วย ความครึกครื้น ระวังใจในการเดินทาง ประกอบกับเสียงร้องของช้างทรงที่ร้องด้วยความ ลิงโลด คึกคะนองที่จะได้ออกเดินทาง

4. การใช้โวหารเกินจริง เพื่อให้คุณค่าทางอารมณ์เป็นสำคัญ จึงไม่เพ่ง เล็งถึงข้อเท็จจริงแต่ประการใด ส่วนใหญ่ใช้แสดงความรู้สึกที่รุนแรง เช่น

...

ท้าวหมี่โคสะตมาเพียงอาสน์

ทั้งหมอนวคหมอยาคูตากัน	มะเพะรังกำนันสนมใน
ออกแซของร้องหาพะญามาร	เสียงสะท้อนภักตะลบพิบไหว
กลางวันกลางคืนครืน เกรงวังเวงใจ	ก่านักโคสับห่าทิวาวาร
	ฉินวงศ์

ข้อความนี้แสดงความเศร้าโศกเสียใจอย่างสุดซึ้ง ที่ประชุมของบ้านเมืองสันติปางคาย แสดงความเสียใจ ส่งเสียงร้องไห้ดังระงมไปหมดจนถึงกับแน่นคันทันกว้างใหญ่ไพศาล ค้องสิ้นสะเทือนเพราะเสียงร้องไห้ร่ำหา กวีใช้โวหารเกินจริงในช่วงที่ตัวละครกำลังเสียใจ จึงทำให้ผู้อ่านเห็นภาพพจน์และเกิดความรู้สึกสะเทือนใจตามตัวละครไปด้วย หรือจากตัวอย่างอื่น เช่น

พระเสี้ยมคอดส่องแสงทั่วแห่งหา	ทรงโศกาก้องสิ้นเสียงหวั่นไหว
เทพเจ้าเหงาโงกโศกพระไท	พลอยอาได้ไปค้ายองค์พระธรรยศ
ทุกพืมานลาญแลดวงแคคั่น	คว้ายไคยีนพระโฉมยงทรงกำสรค
เห็นหนอพระฉินวงศ์ของครุทค	เพียวเลียวลคหลงหาสุภาคาง
	ฉินวงศ์

ข้อความนี้ตัวละครแสดงความเศร้าโศกเสียใจอย่างรุนแรง เสียงร้องไห้ของตัวละครถึงสิ้นจนสะท้อนถึงสวรรค์ เป็นเหตุให้เทวดาทั้งหลายพลอยโศกเศร้าไปกับตัวละคร จากโวหารการกล่าวเกินจริงของกวีนี้ กวีจะใช้โวหารประเภทนี้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งไม่เด่นชัดเหมือนโวหารประเภทอื่น

5. การใช้วิธีอุปมา โดยข้อความมาเปรียบเทียบให้มีความหมายโดยนัย ดังเช่น

ของอันบ้างคางคำเอนน้ำค้าง	หมันสะสงสาตญยังรู้หาย
เช่นปลาบู่อยู่กระแสดมแชกาย	ควาไมวายวันเว้นอยู่เป็นตรา
เหมือนหนึ่งแม่กับพี่ครั้งนั้นยัง	สองคอสองสงไสทภาไม่หนา

แม้คนผู้รู้เห็น เช่นกับปลา

อยู่คงคาคืนวันไม่คั่นควา
วันนางศั

การใช้ข้อความมาเปรียบเทียบคือ การที่สิ่งของสกปรกก็สามารถทำความสะอาด
ได้ แตร่างกายของคนเมื่อมีโรคความสันทนติดตัว ไม่มีสิ่งใดที่จะมาชำระและทำความสะอาด
สะอาดให้หมดโรคได้ ย่อมเป็นตรรกะที่ของผู้นั้นตกลงไป ซึ่งความเปรียบนี้ให้ความ
หมายลึกซึ้งเป็นอย่างใด หรือจากตัวอย่าง

โอ้พระกายชายชวนหอมอาลอบ
หฤมลธามเมืองแมงที่แสนไกล
สุกเพ่งพิศคิดเพื่อนไม่เหมือนหมาย
มารื่น ๆ ชื่นอารมณ์เมื่อสมการ
แม้บุญส่งลอยลงในหูลแล้ว
ถนอมวางที่บรรทมชมประคอง

กลิ่นกระหลบควงมาลืออยู่ที่ไหน
ท่าใดจะไคยลสมลมาล
แสนเสียกายกลิ่นชะจรเกษรหวาน
สุกประมารเอื้อมคอกฟ้ามลราชทอง
จะมองแล้วสงวนไว้ให้มีหอมอง
เชยละอองเรณูชูวัน
จักรกฤษณ์

ตัวละครว่าพึงถึงความรักที่ไม่สมหวังของตน โดยใช้ความเปรียบโดยนัย คือ
ดอกฟ้า หมายถึงหญิงที่ตนเองหมายปอง การที่ตัวละครได้ชมเชยเพียงกลิ่นหอมของ
ดอกไม้ ย่อมแสดงถึงความรักที่เป็นเพียงความหวังของตนเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น

โวหารเปรียบเทียบโดยนัยนี้ กวีจะกล่าวถึงเพียงเล็กน้อย นับว่าไม่เป็นจุดเด่น
ในการพรรณนาให้เห็นภาพพจน์แจ่มวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงทั่วไป

6. มีการกล่าวหาว่า กวีได้กล่าวอ้างถึงวรรณคดีที่บุคคลทั่วไปรู้จัก ซึ่งช่วย
ให้เข้าใจเรื่องราวที่เกิดขึ้นของตัวละครได้ดียิ่งขึ้น เช่น

แต่บ้างหลังเหมือนเมื่อครั้งพระอุษะรุก
ลมดูยูกวนนางในปรางไซ
ทางเหวจึงภาพรามาจากสถาน

เหวนุดอุมาเอามาให้
ครันคิดไปก็เหนจะเนนเหมือนเช่นกัน
จึงประสกับพานกระมอมณ

รูปอุทกสมณูปาสกษณครัน

พระนามนั้นพระธรรมาธิราช

ธรรมาธิราช

หรือการที่พระธรรมาธิราชจะเข้าโลมนางวงศ์เนาวรัตน์ให้โอนอ่อนผ่อนตาม ในเรื่องธรรมาธิราช
ก็กล่าวหาว่าความตามเหตุการณในเรื่องพระธรรมาธิราช เช่น

หนอกระษัตริย์ครันจาเอ๋ย

แม่ทรมานเซมไม้ไผ่พังทลายหนึ่งสือ

พระธรรมาธิราชจะโลมนักเฒ่าระบือ

เกี่ยวกันหยาดยอใครไฉน

หนึ่งแก้วเนตรเพราโรจนจักร

พี่เลี้ยงชักชวนให้ไปสวนขวัญ

จึงไถ่ของพระมะณีศรีสุวรรณ์

ใครทอคนที่ไหนแม่ไฉน

ธรรมาธิราช

การที่กวีกรรณคดีไทยที่มีชื่อเสียง เช่น เรื่องอุทก หรือ เรื่องพระธรรมาธิราช
มากล่าวอ้างถึงเพื่อให้เหตุการณ์เหล่านั้นเป็นตัวอย่าง ช่วยให้สามารถเข้าใจเรื่องได้
ซึ่งโวหารกล่าวหาว่าความนี้ ก็จะมีนิมิตเมื่อเหตุการณ์ในวรรณกรรมที่ศึกษาพ้องกับ
เหตุการณ์ในวรรณคดีที่มีชื่อเสียง

7. การให้บุคคลาธิฐาน ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งที่ใช้ในการพรรณนาให้เกิด
ภาพพจน์ โดยการพรรณนาให้สิ่งต่าง ๆ แสดงกิริยาอาการต่าง ๆ เช่น

ครันสุริยงทรงเวไชยยันเฒ่า

ขึ้นคางเค้นยอดศรีนงศรีสม

พันอินทรีจากที่นครามย์

พระทรมานชมสดรชสุคนธา

ส่งบเลียงปักในป่าหิ

จักรกฤษณ์

เจียบสงัดเงาไปทั้งไพรศรี

ยะเยือกเย็นเส้นหยาดพนาลี

พระภูมิโทยให้พี่ไรว

พระสุวรรณ์เลขา

พันภูษิตเครื่องทรงกัณฐกมอง

คอกไม้ทองก็เศร้าสลดศรี

หมี่ใครจากปากฟ้าสุวรรี

แต่โสภโทยให้พี่ไรว

พระสุวรรณ์เลขา

8. การใช้สัญลักษณ์ กวีมักนิยมใช้สัญลักษณ์ในการกล่าวบทอัครจริย โดยไม่กล่าวถึงสัญลักษณ์ในบทอื่น ๆ กวีใช้สัญลักษณ์โดยให้สิ่งต่าง ๆ แทนเรื่องเพศ เช่น

บังเจ้าการอัครจริยต้นพี่ทุก	เมื่อยามคึกเคื่อนวับลงลับศรี
ภูเขายใหญ่ในจังหวัดปทุม	เกิดภูสืเลื่อนต้นภากันโคลง
พญานาคนอนหลับก็กลับคืน	ทุกภูมพันธ์พิภพวังดังผิงโยง
กระลอกจากหาคหินคืนเป็นโพรง	ผิวกำโปงปุเจ้าไม้เทรซิม
ทกใจกลัวหัวพองสยอแสง	กำเรบเร่งฤทธิ์รินบนกระหิม
ทุกธารถ่านน้ำโถมทกโครมคริม	โชมคงมีงานร้องคนองเนน
อะนนท์หนูบัตที่ลืทวีป	ก็กางศรีบทางแผ่ละตะเพิน
สองพระองค์ทรงไศรยาศน์บถอาศณไฟสัน	จนเคื่อนเคื่นรทกลบคืบโพยม
	วันวงศ์

หรือ

อัครจริยหัวนี้ไหวในอากาศ	น้ำค้างสาดขอพะกาพพาสท
ขยายแย้มแถมขึ้นระรินรศ	คามกำหนดแถมเรอูระดูการ
	จินตาสูริวงศ์

กวีกล่าวถึงการเกิดเหตุการณ์แปลก ๆ เช่น เกิดความสั่นสะเทือนต่าง ๆ คอกไม้เมื่อตองน้ำค้างก็สั่นขึ้นทันที เหล่านี้เป็นต้น นับว่าเป็นกลวิธีของกวีในการนำสัญลักษณ์ซึ่งใช้เป็นตัวแทนในเรื่องเพศในบทอัครจริยของตัวละคร นำมาพรรณนาให้ภาพพจน์ได้เป็นอย่างดี แทนที่กวีจะบรรยายเรื่องเพศอย่างชัดเจน ซึ่งนับว่าเป็นความสามารถของกวีในเชิงการประพันธ์อีกด้วย

แนวคิดและค่านิยม

วรรณคดีมีความเกี่ยวข้องกับสังคมไทยในฐานะที่เป็นผลผลิตอย่างหนึ่งของสังคม กวีมักได้รับอิทธิพลจากสังคมในแง่และเวลาต่าง ๆ กัน เช่น จากสังคมร่วมสมัยของ กวี จากประวัติศาสตร์ จากศาสนา จากนิทานชาดก จากนิทานพื้นบ้าน หรือจาก จินตนาการของกวีซึ่งเป็นผลผลิตอย่างหนึ่งของสังคม¹ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ ได้กล่าว ไว้ว่า "กวีนั้นเปรียบเสมือนกับบุคคลสามคนในคนคนเดียวกัน กล่าวคือ นอกจากกวี จะเป็นผู้แต่งหนังสือแล้ว ยังเป็นหน่วยหนึ่งของคนรุ่นนั้น สมัยนั้น และเป็นพลเมืองอีก ด้วย"² ดังนั้นวรรณคดีโดยทั่วไปมักจะสะท้อนให้เห็นสภาพสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ ของคน ความคิด ค่านิยมของบุคคลในสังคมของกวีเรื่องนั้น ๆ แต่การสะท้อนภาพต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องผ่านคนกลาง คือกวี ฉะนั้นสภาพสังคมที่เราพบเห็นจากวรรณคดีจะสะท้อน ออกมาในลักษณะใดขึ้นอยู่กับ ความรู้ ความคิด ความเห็น อารมณ์ จินตนาการ และประสบการณ์ของผู้สร้างสรรค์วรรณคดีชิ้นนั้น ๆ ด้วย³ ในงานวรรณกรรมเรื่องหนึ่ง ๆ นั้นย่อมแสดงแนวคิดของกวีถ่ายทอดให้ผู้อ่านรับรู้ แนวคิดที่แสดงออกมาเป็นความคิดเห็น ของกวีที่มีต่อแนวทางการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม ซึ่งจากวรรณกรรมที่ศึกษา ปรากฏแนวคิดที่น่าสนใจ ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องจริยธรรม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า "จริยธรรม" ไว้ว่า "จริยธรรม น. ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม"⁴ วรรณกรรมได้บันทึกแนวการประพฤติ ปฏิบัติ และ

¹ เกื้อใจ สันทะเกศ วรรณคดีชาวบ้านจาก "วัดเกาะ" หน้า 154

² วิทย์ ศิวะศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ หน้า 18 ✓

³ เกื้อใจ สันทะเกศ ล.ก.

⁴ ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน แก้ไขปรับปรุง

ศีลธรรมจรรยาของสังคมเอาไว้ โดยที่ควรมีศิลปะในการจะสั่งสอนจริยธรรม ซึ่งธรรมชาติของมนุษย์จะไม่ชอบให้มีใครมาสั่งสอนโดยตรง วิธีการเหล่านี้นอกจากผู้อ่านจะได้รับความบันเทิง เพื่อดูเพลินในรสความแล้ว ยังได้รับข้อคิดทางค่านิยมจริยธรรมอีกประการหนึ่งด้วย ซึ่งวรรณกรรมที่ศึกษาควรมักจะเสนอแนวคิด และสิ่งที่พึงปฏิบัติตามให้ผู้อ่านคล้อยตาม โดยการแทรกสุภาษิต คำพังเพย คติธรรมในการดำเนินชีวิต ตัวอย่างวิธีการที่ควรจะเป็นผู้กล่าวสอนโดยตรง และให้ตัวละครเป็นผู้สั่งสอนซึ่งกันและกัน ดังนี้

1.1 ความไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี ซึ่งการกระทำของตัวละครฝ่ายหญิงบางครั้งก็ขัดต่อศีลธรรมจรรยาที่ดี กวีก็จะกล่าวถึงถึงพฤติกรรมอันไม่สมควรนั้น ๆ และไม่ให้ปฏิบัติตาม ดังเช่นกลอนที่กล่าวว่า

๑ ฝ่ายผัวหลงงมงายด้วยใจรัก	ไม่ทันจักแจ้งว่าอืหาญ
กับเมียตนปนยาพิศว่าดี	พระสามีเสวยหวานในภวณทอง
จึงม้วยมฤตสุตสังขารชั่ววาท	เพราะประหมาดเมียตนทองหม่นหมอง
นับการชายหมายซู้รู้ทำนอง	จงตฤกครองของสำคัญหมิ่นระวัง
ภัยบาปมีมาฉวยฆ่าตัว	ยอมเหินคำกาถามีมาบัง
ขอโทษเถิดท่านผู้หญิงอย่าขังขัง	ควรจะพึงฝังผู้คนฆ่าชาย
	วันนางศรี

การกระทำอันไม่พึงประสงค์ของตัวละครในเรื่องวันนางศรี การกระทำของนางกาลสินธุ์สามีของตน หวังจะประพาศกนิใจ และแสดงกิริยาขี้อ่อนพระวันนางศรี นอกจากกวีกล่าวเตือนสติชายทั้งหลายแล้ว ยังเป็นการประณามหญิงที่มีความประพฤติไม่เหมาะสม และชี้ให้เห็นว่า การไว้วางใจคนที่อยู่ใกล้ชิดมากเกินไปนั้น ย่อมให้โทษแก่ตนได้ อันตรายจะเกิดขึ้นทุกเมื่อ ซึ่งเขาคำราที่โบราณกล่าวไว้ว่า "ซางสาร ฐูเห่า ข่าเก่า เมียรัก ไวใจไม่ได้" หรือตรงกับสุภาษิตที่กล่าวไว้ว่า "อย่าไวใจทาง อย่างวางใจคน จะจนใจเอง" ซึ่งจากการกระทำที่ไม่พึงประสงค์ในลักษณะนี้ ยังปรากฏในเรื่องชินวงศ์ ดังตัวอย่าง

ถ้ารักก็กลัวตายวายชีวัน
 หัวใจของเจ้าเล่าไรรยไม่ทอดทิ้ง
 คิมนั่งฟังว่า พญ มรร

จงนอนแนกหลับไปอย่าไค่นาน
 ห่วงใยร้อนรักเทียวหักหวน
 รอนรำคานรับรักกระษัตริมา
 ชินวงศ์

เรื่องชินวงศ์ นางยักษ์ร้ายประพาศิณคิณธรรมอนันต์ คือ นิคสามีนุชิต ทำร้ายนางศรีเสวกรเพื่อแย่งชิงพระชินวงศ์ไปเป็นสามีของตน การกระทำเช่นนี้ได้รับการตำหนิจากท้าวพญายักษ์ซึ่งเป็นลุงของนาง ซึ่งเป็นไปในทำนองเดียวกับที่ท้าวไกรจักรกระทำผิดกับภรรยาผู้อื่น คือทำร้ายพระชินวงศ์เพื่อแย่งชิงนางจันทร์สุภา ก็ได้รับการตำหนิจากตัวละครอื่นเช่นกัน

1.2 ให้มีความเมตตาการุณาต่อกัน ก็จะใช้ตัวละครเป็นผู้สั่งสอนศีลธรรมที่ควรปฏิบัติ คือ การไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต หรือ ปองร้ายชีวิตผู้อื่น ดังตัวอย่างเช่น

โฉมนางแก้วกัณนิกวาจาสั่ง
 อวยาคิร้ายหมายเหว่าหวประพ
 จะตักนระรมักโหมอยู่ไถ่เถร
 มะนุชษาอย่าไคกินให้สิ้นชน

เมื่อคราวหน้าคราวหลังจะยังษา
 อย่าไคฆากคักกินให้สิ้นชน
 ไมวายเว้นโสกาเป็นบ้าน
 เปนกุศลไปคางหน้าสละถาวร
 ชินวงศ์

เรื่องชินวงศ์ นางแก้วกรรณการได้สั่งสอนให้นางยักษ์ร้ายกลับตัวเป็นคนดี ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตของผู้อื่น ซึ่งก็จะมีก็จะแสดงแนวคิดเรื่องความเมตตาการุณาต่อกัน แทรกอยู่โดยตลอดทุกเรื่อง โดยอาจจะไม่แสดงออกมาเป็นคำสนทนาของตัวละคร แต่จะแสดงออกมาในพฤติกรรมของตัวละครซึ่งแสดงถึงความเมตตาการุณาต่อกัน ดังตัวอย่าง

ทั้งสองยักษ์ร้องขอสะมาโทษ
 กระหม่อมนี้หมายมีมะโนปอง
 ประหารโทษโปรฎเห็ดพระทรงฤทธิ

พระจงโปรฎโทษข้าทั้งสอง
 ขอดลอบบาทญคนจนวันตาย
 ที่ขอผิดขอประหารให้สูญหาย

ได้ไปรูกเกล้าอย่าเก้อดังให้วางวาย	สองคะหาญพลางทางโตกา
ปางพระองค์ทรงฟังให้สั่งเวท	จึงไปรูกเกษยกให้ซึ่งโทษา
แล้วเขื่อนอ้อมทศรควาจา	ว่าก่อนจะสุราทั้งสองตน
	พระสุพรรณเลขา

ในเรื่องพระสุพรรณเลขานี้ พระสุพรรณเลขาแสดงความเมตตาคุณาโดยไม่ฆ่า
ยักษ์ทั้งสองตน และยักษ์ทั้งสองก็ยังได้กลับตัวเป็นคนดี ไม่ประพฤติพลาดเกรหรือฆ่าสัตว์
ตัดชีวิตผู้อื่นอีก

1.3 ความกตัญญู ความกตัญญูเป็นคุณธรรมที่บุคคลทั่วไปพึงปฏิบัติ และเป็นเครื่องหมาย
ของคนดี ผู้มีความกตัญญูจะคอยตอบแทนพระคุณในทุกโอกาส ดังตัวอย่างเช่น

๑) พญายักษ์ก็แสงทุกแสงฟ้า	ได้ฟังว่าแสนสังเวศน่านาเนตไหล
มาอยู่ควยสามคืนขึ้นพระไทย	จะไคอะไรที่จะสนองประคองคุณ
เหนเกล้ามะรังวิ้งวิเศษ	อันประสิทธิทศเกษมเลื่อนสูง
จะนึกเอาเคาของไหมมองมุน	อย่าอาคุณนิกอะไรคังไคมา
...	แหวนวงนี้เชื่อไคแต่โรมา
ว่าให้เป็นรางวัลทำขวัญเจ้า	ถ้าจะเอากรงไกรพอไม่ว่า
แชนวนใจไปแล้วจึงกลับมา	ไมลืมคุณแก้วตาอย่าทุกใจ
	ชินวงศ์

ในเรื่องชินวงศ์ ท้าวทศพัศกรได้รับความช่วยเหลือจากนางแก้วกรณิการ มี
ความกตัญญูและตอบแทนบุญคุณคือ รับนางแก้วกรณิการเป็นมรดกคุณธรรม และมอบแหวน
วิเศษคู่บารมีของตนให้แก่นางแก้วกรณิการ

ตัวละครในวรรณกรรมที่ศึกษาส่วนมากเป็นผู้มีความกตัญญูเต็มเปี่ยม แม้กระทั่งตัวละคร
ฝ่ายร้าย เมื่อกลับตัวเป็นคนดีก็เป็นผู้มีความกตัญญู สำนึกในบุญคุณของผู้ที่ช่วยเหลือไว้ เช่น

หม่อมฉนื้อปะกาวิมิโทษา	พระโอรสไว้ชีวาไม่อาสัน
จะขอรองบาทบงพระทรงธรรม	จนชีวันทั้งหลายถึงวายปราย

จะใคร่เชิญเสด็จที่ศรีภัก
ตามส่งพระปิ่นปักจักษุกระการ

แล้วจึงจัก เกณฑ์นักโยธาหาญ
ถึงเสถียรภาราสองธานี
จินคาสूरวิวงศ์

ในเรื่องจินคาสूरวิวงศ์นี้ พระจินคาสूरวิวงศ์และนางทิพมณฑาเข้าโจรป่าและบิหาร
ตาย แรกภายหลังก็จับชีวิตโจรป่าเหล่านั้นให้พ้นขึ้น โจรป่าสำนักในบุญคุณจึงยินยอมถวาย
ตัวเป็นทาสรับใช้ และยังรับปากว่าจะไปส่งพระจินคาสूरวิวงศ์และนางทิพมณฑาให้ถึงบ้าน
เมือง

ตัวละครมักจะแสดงความกตัญญูอยู่เสมอ เห็นได้จากตัวละครประกอบทั้งหลาย
ซึ่งจะถูกตัวละครเอกปราบได้ และตัวละครเหล่านั้นเกิดความสำนึกในบุญคุณก็จะยินยอม
เป็นทาสรับใช้ไปจนตลอด และเป็นผู้ออกมาให้ความช่วยเหลือตัวละครเอกเมื่อมีภัย

1.4 รัชการวาทาสัตย์ มักจะปรากฏอยู่โดยตลอดทุกเรื่อง ซึ่งตัวละครจะยึดมั่น
ในวาทาสัตย์ที่ได้ไว้แก่กัน เช่นเรื่องชินวงศ์ ท้าวทศวงศ์ให้สัญญาไว้แก่นางแก้วสปีคน
คังกลอน

๑) ละเรนสุนทนต์ระมอมจอมพิภพ
เประกระษัตริย์ไว้แต่โรมา
จำจะเสกให้เป็นเอกอยู่ก่อนพลาง
ไม้มลละกุนที่จะพูนในโกโค
จึงปฤษาว่านี่แน่มมะณี
ลูกระไฟใหญ่หนักหนาไม่น่าเป็น

ทรงปรารับที่ทรงห่อหม่อรักษา
ครันมีทำตามคำจะว่าให้เคื่องใจ
อย่าไหนดางเสียแรงมาอาศไส
แค้นใจจะหมิ่นทำก็จำเป็น
ฉินมานี้เด็กพิศดาจะว่าให้เห
มอมมีเจ้าพี่จะเหเนเป็นยังไร
ชินวงศ์

ในเรื่องชินวงศ์นี้ ท้าวทศวงศ์รักษาความก้นางมณีมเหสี เนื่องจากได้ให้สัญญา
ไว้แก่นางแก้วสปีคนว่า เมื่อรักษาพระชินวงศ์ให้หายจากโรคเรื้อนไฟแล้ว จะอภิเษกนาง
แก้วสปีคนกับพระชินวงศ์ให้ครองคู่กัน แต่เมื่อนางรักษาโรคหายแล้ว ท้าวทศวงศ์ไม่ฟังพอ
ใจในรูปร่างของนางแก้วสปีคน แต่ก็ต้องรักษาวาทาสัตย์ที่ได้ไว้แก่นางแก้วสปีคน

การรักษาวาจาสัตย์นี้ปรากฏในเรื่องวันวงศ์ นางประทุมเกษรรักษาวาจาสัตย์
ถึงกลอนว่า

แล้วทูลองค์พิศคำนินทาสนอง
แค้นไพรากจากองค์พระภูบาล
เมื่อเสนาภาน้องมากดางปัก
จริงไม่ไปยั้งศาลาพระคาไฟ
ดูละระละขวัญใจไม่คิดความ
เป็นบุญช่วยจึงไม่ม้วยชีราदान

นอ้่งหมายปองว่าไม่กลับคืนสการ
มาขอระมารอยู่ในบ้านป่าไผ่
นอ้่งวอรวาให้เขาส่งไว้งใหญ่
หวังจะให้เห็นสัตย์บุญคุณ
ให้เห็นความสามัคคีอัถ์ดีการ
เคชะหนุตรงไชยพระไอยะกา
วันนางศ

นอกจากนางประทุมเกษรจะรักษาวาจาสัตย์แล้ว ตัวละครอื่นก็ยังรักษาวาจาสัตย์
เช่นกัน ดังตัวอย่าง

สามพระองค์ทรงชาวโถมพิตร
ถึชนันท์มีพระไทโสศธา
แม้นเสกแซงแก่งเจ้าเขาไม่พอง
ตัวของข้าถ้าน้ำใจไม่ลือตรง
อย่ากดับเป็นกายมาคังเกา
แม้นสัจธรรมันท์ค้ำความคการ
ทั้งสามองค์จริงเสียงจริงความสัจ
เกียเมฆนอกออกกุ่มคุดันภา

ทั้งความสัตย์จริงสะดับรับศีลห้า
จริงสัจฐานฐานาบาลองค์
ทำเคื่องของชัยโลไม่ลุ่มหลง
ข้าของเทพย์เจ้าเขาคสนาง
เพราตัวเราเสียสัตย์จึงชัคขวาง
เทพย์ศาลคสใจให้คินมา
กลางพระนคแน้วไม่ไพรพฤษา
พระสัทธาทำกิจภูลพิทธิ
วันนางศ

ท้าวพรหมหัตถ์ และมเหสี พระวันวงศ์ กระทำการเลี้ยงสัตย์อธิษฐานให้นาง
ประทุมเกษรคืนร่างจากศาลาเป็นมนุษย์ เนื่องจากตัวละครทั้งสามรักษาวาจาสัตย์จึงเป็น
ผลให้เทวดาทั้งหลายเข้าช่วยเหลือให้นางประทุมเกษรคืนร่างเป็นมนุษย์ได้

วิธีในแนวทางอันพึงปฏิบัติที่กวีนิยมใช้คือ การยกนิทานมาเปรียบเทียบให้เห็นถึงข้อดีและข้อเสียให้ผู้อ่านได้พิจารณาตามเหตุผล การเล่านิทานโดยใช้ตัวละครเล่านิทานสั้นสอดแทรกอยู่ในเรื่อง จะช่วยให้ผู้อ่านไม่เกิดความเบื่อหน่ายในเนื้อเรื่องเกินไป ทั้งยังเพิ่มความสนุกสนาน เพลิดเพลินอีกด้วย เช่นนิทานที่ปรากฏในเรื่องชินวงศ์เรื่องหัวล้านเพื่อยคาย เป็นนิทานสอนใจในเรื่องความโลภในเรื่องการกิน จึงทำให้ตนเองต้องพบกับความหายนะ เรื่องนางกระเชอกันร่ว เป็นนิทานสอนเกี่ยวกับความมั่งคั่งใหญ่โตสูงจนเกินศักดิ์ยอมทำให้วิบัติและการไม่ปฏิบัติตนให้สมเป็นกุลสตรีด้วย เรื่องคนตายขายคนเป็น สอนใจในเรื่องการทำอะไรของประมาณตนให้พอเหมาะพอดี ไม่เช่นนั้นย่อมเกิดโทษแก่ตนเองได้ เป็นต้น

2. แนวคิดในเรื่องกฎแห่งกรรม แนวคิดในเรื่องกฎแห่งกรรมนี้ คนไทยซึ่งเป็นพุทธศาสนิกชนมีความเชื่อฝังอยู่ในจิตใจมานาน หลักของพระพุทธศาสนานั้นแสดงให้เห็นกฎแห่งกรรม ใครทำอะไรไว้ ผลกรรมนั้นย่อมตอบสนอง ไม่ช้าก็เร็ว หรือทำดีได้ก็ ทำชั่วได้ชั่ว คนไทยจึงมีความเชื่อถือว่า บาปบุญหรือเคราะห์กรรมต่าง ๆ ที่ตนได้กระทำไว้จะส่งผลให้เห็นไม่ในชาตินี้ก็ชาติหน้า และการกระทำต่าง ๆ หรือเหตุการณ์ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับตัวละคร ก็ถือว่าเป็นผลอันสืบเนื่องมาจากบาปบุญหรือเคราะห์กรรมที่กระทำไว้ตามมาส่งผลถึง จากวรรณกรรมทุกเรื่องที่น่ามาศึกษามักจะกล่าวถึงสิ่งเหล่านี้อยู่เสมอ เช่น เมื่อตัวละครประสบความทุกข์ยาก ก็เชื่อว่าก็เพราะเคราะห์กรรมของตนที่ได้สร้างไว้ในชาติปางก่อนกลั่นแกล้งให้เกิดความเป็นไป ดังกลอนเช่น

...
ข้าศึกจับทั้งวารีทั้งพื้นอง

เพราะกำพันศึกก่อนบางไคสร้างบาป

เล่นจับลูกวานรผูกหยอนกาย

เหวนวนรชาระกำไคลำบาก

กำสนองสององค์ให้จงวบ

ภอแลสรวพบการกุมารสอง

เลื่อนลอยล่องท่องวารียังมีตาย

ยังมีหนีทราบว่ากระไรคงใจหมาย

ลงในสายชลชีแต่หนีม้วย

สองจึงลากจากคงคาขึ้นมาช่วย

จึงเจียนม้วยจำให้ไฉ่เวรา

จักรกฤษณ์

การที่กล่าวถึงผลกรรมในชาติปางก่อนที่ตัวละครได้กระทำไว้ คือ พระจักรกฤษณ์ และนางมาลีศรีสุคนธ์เคยสร้างกรรมไว้คือ จับลูกสิงญกษาลากเตนในน้ำ ผลกรรมนี้จึงส่งผลมาถึงชาติปัจจุบันคือ พระจักรกฤษณ์และนางมาลีศรีสุคนธ์ถูกทรมานในสภาพเดียวกัน

แม้กระทั่ง เรื่องการพลัดพรากจากกันของตัวละครซึ่งมีความเป็นไปได้ คือ มนุญย์ ปุณฺณธรรมฉาย่อมจะต้องจากไกลกันบ้าง แต่ตัวละครก็คร่ำครวญถึงสาเหตุที่ต้องทำให้พลัดพรากจากกัน คือผลกรรมในชาติปางก่อน เช่น

อะนิจาโอวาศะหายเอ๋ย
เราทั้งสองเคยพรากสะกุนนี้

กระไรเลยเป็นกำมเราสองขรี
นี้เนื้อว่าเวรมาตามพัน
พระสุวรรณเลขา

โอ้ออกเอ๋ยกระไรเลยช่างหม่นหมอง
หูก่าเข้าเฝ้าระกำแต่รำพึง
ชะรอยกำทำไว้แต่ปางหลัง
ไฉ่พึงองค์พระอาจารย์สัรรายกาย
อันกุศลคล้ำให้จำจาก
มาค้ำเนินเค็รคงพงกันคาญ

มีแต่กองเวรตามมาถึง
จากที่พึงรำไปมิได้วาย
พลัดจากวังออกมาไพรน้ำใจหาย
คอยสละบายในอุรามาจ้านาน
ต้องพรัดพรากบาทหง่นาสงสาร
ภพพวกพาลรบพุ่งมุงฤโท
จินตาสูริวงศ์

ตัวละครต่างก็อ้างอิงถึงเคราะห์กรรมทั้งหลายที่ส่งผลให้เกิดเหตุการณ์เป็นไปเช่นนี้ ก็ได้แสดงแนวความคิดเรื่องกฎแห่งกรรมไว้เพื่อจะสอนให้คนทำความดี ละเว้นความชั่ว เกรงกลัว ขยับกรรม นอกจากนี้ยังกล่าวถึง การทำบุญทำทานอันจะส่งผลทดแทนกับเคราะห์กรรมที่เกิดขึ้น และจะคลบนินคาตให้ได้รับความสุข ความสบายในสรวงสวรรค์หลังจากตายไปแล้ว จึงสอนเช่น

แล้วท้าวทั้งโรงทหารการกุศล
ทั้งจำแนกแจกทรัพย์สินบัวสัตพรณ

บำเพ็ญผลเพื่อจะไคไปสวรรย์
พวกคฤชรมัธบริหารสัรรายใจ
วสันวงศ์

จากวรรณกรรมนิทานหรงเครื่อง จากสมุทรไทยที่นำมาศึกษานี้ ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างให้เห็นกฎแห่งกรรมที่ปรากฏไว้เพียงสังเขปเท่านั้น ทั้งนี้แนวคิดเรื่องกฎแห่งกรรมนี้ก็ได้เขียนสอดแทรกไว้ตลอดเรื่อง ในทุก ๆ เรื่อง นอกจากจะเป็นเรื่องเตือนใจให้คนเรามุ่งทำแต่ความดี เพื่อผลดีเหล่านั้นจะตอบแทนแล้ว ยังสร้างอารมณ์สะเทือนในผู้อ่านยอมรับอีกด้วย

3. แนวคิดในเรื่องความเชื่อของคนไทย ความเชื่อเป็นการยอมรับนับถือและยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นเรื่องที่ฝังอยู่ในจิตใจของคนไทยมานาน ถึงแม้ว่าในปัจจุบันนี้ การศึกษาและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจะเจริญขึ้นมากก็ตาม ความเชื่อเหล่านี้ก็ยังคงอยู่ในความรู้สึก เพียงแต่จะเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามกาลเวลาเท่านั้น แนวคิดในเรื่องความเชื่อของคนไทยนี้ กวีสามารถถ่ายทอดลงในวรรณกรรม จึงทำให้รู้สึกว่า ตัวละครนั้น ๆ ก็คือบุคคลสมจริงที่มีชีวิตจิตใจ และดำเนินชีวิตไปตามแนวทางที่สังคมยอมรับ ซึ่งจากวรรณกรรมที่ศึกษา ได้สะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อของคนไทยหลายประการ ดังนี้

3.1 ความเชื่อเรื่องการนิมิตฝัน ซึ่งตามหลักทางพุทธศาสนามีหลายคัมภีร์ที่กล่าวถึงมูลเหตุแห่งความฝันไว้ว่า ความฝันมีอยู่ด้วยกัน 4 ประการคือ

1. ชาติโชภะ เกิดจากความกำเริบแห่งธาตุทั้ง 4
2. อนุภพพะ เกิดจากอารมณ์ทั้งที่เคยสวप्เนในกาลก่อน
3. เทวโศปลสังหรณ์ เกิดจากเทวคาพาสังหรณ์
4. นุพพนิมิต เกิดจากดวงที่บอกเหตุขึ้นก่อนเป็นส่วนดีและชั่ว¹

ซึ่งการนิมิตฝันของตัวละครที่ปรากฏในวรรณกรรมที่ศึกษา ส่วนใหญ่เป็นความฝันที่เกิดจากเทวคาพาสังหรณ์และเกิดจากดวงที่บอกเหตุขึ้นก่อนเป็นส่วนดีและชั่ว นับเป็นการทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้าได้ว่าเรื่องราวจะดำเนินไปอย่างไร ดังนี้

¹ ประจักษ์ ประภาพิตยากร ประเพณีและไสยเวทวิทยา หน้า 106

3.1.1 ความนิยมตกเหวการณ้วงหน้าทีไต่ จากการศึกษาพบว่า เหตุการณ์อยู่หลายตอนในทุก ๆ เรื่องที่ตัวละครเอกจะนึกฝันไปต่าง ๆ กันอยู่เสมอ เช่น เรื่องชินวงศ์ ความฝันของนางแก้วกรรณการและนางศรีเสวก ซึ่งมีความฝันตรงกัน ดังกลอนว่า

ทั้งสององค์จะนงทรงฤนั้นมีคติรำคาญ	ว่าพระการเริงแท้งร้างแก่กัน
ดูยโหดเข้ามาในประสาทนี้	พระนามีก็ไมช่วยทำช่วยเซ็น
นางยิ่งรองกองปรางยิ่งมางเป็น	ยิ่งหางเห็นกลับคล้ายจนหายพระองค์
นางระวีตัวสันนิษฐานหาย	สองโฉมฉายรอนจิตคงพิศสง
ทั้งสองนางพลางสื่อนฝันพระองค์	กว่ามวังคล้าหาพระนามี
	ชินวงศ์

ความฝันของนางแก้วกรรณการและนางศรีเสวก นับเป็นความฝันที่บอกเหตุการณ์ล่วงหน้าว่าจะมีเหตุเภทภัยต่าง ๆ ขึ้น เป็นความฝันไม่สร้างความตกใจ กังวลใจให้แก่ตัวละคร เพราะว่าเมื่อฝันขึ้นแล้ว นางทั้งสองจึงรู้ว่าพระชินวงศ์หายไปจากปราสาท

หรือจากเรื่องวณางค์ ท้าวพรหมหัตถ์เกิดความกังวลในความฝันของพระวณางค์ เกรงว่าจะมีเหตุเภทภัยต่าง ๆ เกิดขึ้น จึงให้โหรมาทำนายความฝัน ดังกลอน

ท้าวพรหมหัตถ์สั้ให้หาโหรจารย์	มีองค์การตรัสบอกออกด้วยพลัน
ท้าวชี้แจงแถลงไขให้ประจักษ์	พระสุรภักษ์ของเราเจ้าอนัน
ความนกวางกลางป่าพนาพร	กวางตัวนั้นนวลสงเหมือนทองทา
เจ้าคือใจโล่กวางไปค่างเขา	กวางนั้นเลากลับภักตร์เป็นยักษา
เข้าหักโหมโรมแรงแยลงคักคา	จะเห็นฆ่าชีวันให้มัลโดย
ท้าวแถลงแจ้งจริงทุกสิ่งสิ้น	เรื่องลูนโหรเห็นเป็นโณ
โหรคำนับพิวพันท้าวทนิโคย	แล้วขับไล่เลขตำหรับตำรา
	วณางค์

พระวดีนางค์ฝันไปว่าไล่ตามกวาง กวางกลับร่างเป็นยักษ์หมายทำร้าย ทำให้พระวดีนางค์เกิดความวิตกกังวลจนทำให้มีท่าทางเศร้า ไม่ร่าเริงเท่าที่ควร ซึ่งในเหตุการณ์ต่อมาพระวดีนางค์ก็ต้องพลัดพรากจากบ้านเมืองตามความฝันและคำทำนายของโหร

3.1.2 ความฝันบอกเหตุการณ์ล่วงหน้าที่ดี มีปรากฏอยู่หลายตอน เช่น ตอนที่ตัวละครเอกได้พบคู่ครอง หรือตัวละครเอกฝ่ายหญิงจะตั้งครรภ์ เป็นต้น

เรื่องพระสุพรรณเลขา ตัวละครจะเริ่มตั้งครรภ์ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าชื่นชมยินดี ก็จะมีการนิมิตฝันบอกเหตุการณ์ล่วงหน้า เช่น

ครั้นว่าจำเนียรกาลอยู่นานมา	วันคาก็จะพลจะทรงครรภ์
ศฤงคารที่มณฑลสาราณราช	นุชนารถหลับฝันนิมิตฝัน
ว่าทรงนั่งอยู่ยังแต่สุวรรณี	แล้วฝันฝันแลไปในพลา
เห็นเทวณันต์ถือนุพชาติ	งามประสาธน์อยู่ในคาวตึงษา
ระเหคเหาะมาจำเภาะพระภักตรา	ถวายดวงคอกฟ้าสุมาลี
นางเบียดหัดหัดศานนุพชาติ	อุโอภาศกลิ่นฟุ้งทั้งกรุงศรี
มีพระไทโสมนักสวักดิ์	พระเหว็ชมดวงพวงพกา
แล้วยังมีสะกุนาพหุหงษ์	งามบันจงล้ำราชบัลลังก์
กุราตเลศเลศณัฐวรรณา	เหมราหอมเรณูอรสอันบวร
	พระสุพรรณเลขา

นางอัคนีสूर ได้ฝันไปว่าได้ชมมวลดอกไม้จากเทวกา เมื่อให้โหรทำนายความฝันของนางว่านางจะตั้งครรภ์ได้พระธิดาที่มีรูปโฉมงดงาม นางก็เกิดความพึงพอใจ หรือจากการนิมิตฝันของตัวละครเอกเมื่อจะได้พบคู่ครอง เช่น จากเรื่องชินวงศ์ นางสวีย์-สุวรรณได้ฝันไปว่า

คืนนี้ฝันว่าพระจันทร์ทรงแสง	แจ่มกระจ่างสว่างแจ้งพระเวหา
เลื่องฉะรามงามในนอยเลือนสอยมา	ภอกตกลงกริ่งหนานองยินดี
ไครประคองสองมือองถือนทอง	อยู่ในทองปรีเปรมกระแสนารี

ภอรพฐเจ้าในราตรี

ภอรพฐเจ้าในราตรี

ฉิมวงศ์

จากตัวอย่างการนิมิตนั้นบอกเหตุการณ์ล่วงหน้าไปในทางที่ดี และทางที่ไม่ดีนั้น จักได้ว่าตัวละครได้นิมิตฝันไปแบบความฝันอันลึกลับนิมิต ความเชื่อเหล่านั้นก็สร้างความ สะเทือนใจให้แก่ตัวละคร แต่เมื่อมีโศรณาทนายนั้น ตัวละครก็มักจะปลงใจเชื่อว่า เหตุการณ์ที่ทนายนั้นจะคงเป็นความจริง ซึ่งก็ยืนยันให้เรื่องดำเนินไปตามคำทำนายอีก ค่าย ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องความฝันนี้ ปัจจุบันก็ยังเป็นที่นิยมเชื่อกันอยู่ในหมู่คนไทย ทั่วไป

3.2 ความเชื่อเรื่องลางสังหรณ์ ลาง เป็นเครื่องหมายที่ปรากฏให้เห็น อันบอกผลดีหรือร้าย เช่น ลางดี ลางร้าย แต่มักนิยมใช้ไปในทางร้าย¹ ซึ่งความเชื่อ เรื่องลางสังหรณ์นี้มักปรากฏให้เห็นประจักษ์ตา เช่น ผู้ที่เกิดลางร้าย อาจจะไม่สบายใจ กระวนกระวายใจ หงุดหงิด หรือมีสัตว์ร้องหูก เป็นต้น จากวรรณกรรมที่ศึกษาพบว่า ความเชื่อเรื่องลางสังหรณ์นี้ปรากฏมากที่สุดในเรื่องวสันตวงศ์ และปรากฏไม่ชัดเจนในเรื่อง จักรกฤษณ์และเรื่องจินตาคูวิวงศ์ เนื่องจากกวีนำความเจริญทางวัฒนธรรมตะวันตกให้เข้ามา มีบทบาทในเรื่อง จึงปรากฏว่ามีความเชื่อประเภทนี้น้อย

ความเชื่อเรื่องลางสังหรณ์ที่ปรากฏในเรื่องวสันตวงศ์ เช่น ตอนที่นางกาสิวัน คิดอุบายใส่ร้ายนางประทุมเกษรเพราะความริษยา หึงหวง เมื่อก่อนเกิดเหตุการณ์ตาม กลอุบาย นางประทุมเกษรได้เกิดลางร้ายเกิดขึ้นแก่ตัว ดังกลอน

จักกล่าวกลับจับถึงประทุมเมศ

พระอัคเรศบุบงามพรมสงสาร

เมื่อจะเกิดเหตุผลเสียกลกาล

พระเยาวมารยไม่สบายมาหลายวัน

...

คืนวันนั้นพระเจ้าที่จะมีโภย

มีจึงจกตกวางเป็นลางร้าย

ถูกพระกายโหมยยิงสังไส

¹ ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมไทยฉบับแก้ไขปรับปรุง พ.ศ. 2525 หน้า 708

คนึงนี่ก็ถูกครองหมองพระไทย
เชอสนไวให้รู้ความถูก
ไม่จดจำตำราของอาจารย์

...

โธมประทุมเป็นภักตร์ที่ศกหัก
สมบถล้ำฟ้าออก เป็นหมอกควัญ
เกินเวณีนวกคททางทางวิถิ
ดาวจะเซให้ไปอยู่บูรพา
ไม่ประจำราหิรคามที่รัก
โรหิณีศรีเป็นไฟทกใจกลัว

คือขึ้นไคถึงองค์พระขรรณ
กลั้วมาเิกเฉยไคใจของหลาน
ก็เนิ่นนานแล้วมิไคออกไปดู

...

เห็นเมฆินขาวเหลือองเรื่องสวรรค
ควงเควระหนัวินวิปะริคณิตตำรา
หังรศมิความบุษเหตุหนักหนา
ก็ทักพฤษนี้ศรีก็มี
ดาวพระเสาเข้าขัดตึงขวัญ
ทุกขถึงตัวเต็มประดากลับมาปรากฏ
วัฒนวงศ์

นางประทุมเพชรสามารถรูปร่างร้ายที่จะทำให้เกิดเหตุการณ์ไม่ดีจากกลางสังหรณ์
ต่าง ๆ เช่น การไม่สบาย หงุดหงิด จึงจกตกถูกกาย หรือการดูคาประจำตัว เป็นต้น
นอกจากนี้พระวัฒนวงศ์ก็เกิดกลางสังหรณ์ในทางที่ไม่ดี ทำให้ร้อนรุ่มกุ่มใจและกาย เช่น

กล่าวถึงองค์ทรงยศโอรสราช
วันพระนุชจะดูคเหลกแปลกพระไท
หังสองเนตรเฑอุไฉนลิมไม้ชัย
เมื่อรงฤทธิพระบิดาให้หานาง
หากจะเป็นเห็นนางไปแคไม้พัน
จนสาวไซ้ในรงฤทธิพระบิดา

ยังไสยาศลย์อยู่ปรางค์มุขงามศุกไส
เห็นเป็นไฟโผลงพลุงจนรุงราง
เฝ้ามัวมีนหมองหมนอยจนลง
นักระคางคคไคใจเวลา
พระเนตรขึ้นเขมมดวงอยู่ข้างขวา
มาทูลว่าน้องรักนเป็นยักษิณี
วัฒนวงศ์

ความเชื่อเรื่องกลางสังหรณ์นี้ คนในสมัยปัจจุบันก็ยังเชื่อถืออยู่ แต่ไม่มากนัก
และเมื่อเกิดกลางสังหรณ์ขึ้น ก็มักจะนิยมกล่าวไปในทางที่ดีมากกว่า เป็นการกล่าวแก้
สถานการณ์ให้คลี่คลายไปในทางที่ดีด้วย

3.3.2 ความเชื่อเรื่องคำทำนายของโหร คำทำนายของโหรนับว่ามีบทบาทสำคัญมากในการดำเนินเรื่องของกวี วรรณกรรมประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ทุกเรื่องจะต้องมีความเชื่อเรื่องคำทำนายของโหรสอดแทรกอยู่โดยตลอด คนไทยเชื่อว่าโหรเป็นผู้ทำนายทายทักโชคชะตา หรือเหตุการณ์ล่วงหน้าได้อย่างแม่นยำโดยอาศัยหลักวิชาทางโหราศาสตร์ ซึ่งความเชื่อเรื่องนี้ปรากฏอยู่ทั่วไปในวรรณกรรมที่ศึกษา อย่างเช่น การทำนายฝัน การทำนายเมื่อตัวละครพลัดพรากจากกัน หรือการทำนายโชคชะตาของตัวละคร เป็นต้น

เรื่องชินวงศ์ เมื่อนางพี่เลี้ยงของนางสร้อยสุวรรณ เข้ามาลักพาตัวพระชินวงศ์ ไปจากแพนบรรทม ท้าวจักรการและนางโกลนหมเหสี ก็ให้โหรมาทำนายความเป็นไปของพระชินวงศ์ ดังกลอนว่า

จึงทำรัศมีตราโหรจาร

ไปทำนายหาไมไปครั้งนี้

ใครจะมาหาไปยังไรฤา

ไปจะมาหาไมในตำรา

โหรรับจับกระดานขุนหารเห็น

หลุดพระองค์ทรงศักัญจักร์

จงขุนหารดูฤาแลราศรี

จะไปคฤจรายวายชีวาย

ฤาจึงคือไปเองให้เร่งว่า

จงบอกมาให้รู้แจ้งแห่งคดี

เลิกกระเด็นเข้าอยู่ในจักรกระษีร

ไปครั้งนี้ถึงจะมาก็หวั่น

ชินวงศ์

หรือจากคำทำนายของโหรซึ่งสามารถทำนายเหตุการณ์ที่เป็นไปได้ อย่างแม่นยำ คำทำนายทำให้ท้าวพรหิณส์คลายความร้อใจเรื่องพระธิดาหายไป ในเรื่องวสันตวงศ์ ดังกลอนกล่าววว่า

พื่อนว่าคาครุใหญ่แล้ว

เหมือนตายจากพรากกันกำมัลลกาล

หมายจะปลุกดูดยาเป็นฝ่ายยัง

ยามวิบัตพรักพรายร้ายระยำ

ว่าลูกแก้วมีไค้มามะหาสถาน

เยวมาลย์แมกกับพินมีกำม

บาปมาบังบุญเรา เจ้างามฮา

จะชอกช้ำน้ำใจอยู่ไมวาย

วสันตวงศ์

จากความเชื่อในเรื่องคำทำนายที่ปรากฏ จะเห็นว่า กวีสอศแทรกบทบาทแก่ ไทรมาก คำทำนายของไทรมีผลทางก้นจิตใจของตัวละคร จึงจะเห็นได้ว่าถ้ามีการกล่าวถึงเมือง กล่าวถึงเจ้าเมือง ไทรย่อมเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการใช้ปกครองบ้านเมือง เพราะสามารถใช้ทำนายทายทักเหตุการณ์ล่วงหน้า หรือรู้เกณฑ์ชะตาของบ้านเมืองได้ดี เท่ากับเป็นที่ปรึกษาประจำตัวของพระมหากษัตริย์อีกด้วย

3.4 ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ไสยศาสตร์เป็นวิชาลึกลับเกี่ยวกับลัทธิปาฏิหาริย์ ประกอบคำคาถาและอำนาจจิต มีอยู่ในคัมภีร์อถรรพเวทแห่งอินเดีย อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับ อถรรพ์ เวทมนต์คาถา ของขลังต่าง ๆ ¹ ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์นี้จะปรากฏอยู่ทั่วไปในวรรณกรรมที่ศึกษา เช่น การใช้มนต์สะกด การสะเคาะ การกำบัง การแปลงกาย การใช้มนต์เสน่ห์ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ช่วยให้เรื่องมีความสนุกสนาน เหตุการณ์ในเรื่องดำเนินไปได้อย่างเข้มข้น เร้าใจ วรรณกรรมที่ศึกษามีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เช่นเรื่องวชิรวงศ์ มีการกล่าวถึงการใช้มนต์เสน่ห์ให้มีบทบาทในเรื่องทางรัฐสว คือนางภาสวันให้หมอเข้ทำเสน่ห์พระวชิรวงศ์ให้หลงใหลนางภาสวัน กวีได้กล่าวถึงพิธีการทำเสน่ห์อย่างละเอียด ดังจะยกตัวอย่างพอเป็นสังเขป ดังนี้

คาหมอว่าสาวน้อยเจ้าคอยดู	ลุงไคครุคร่าเอกทั้งเลขยันตร์
คำวันนี้ดียิ่งจริงนะเจ้า	ประหัดเก๋าทำการพานชะหยัน
อันเสน่ห์นั้นะหลานกานสำคัญ	คงได้มันเหมือนคำร่ายยาปรารมภ์
สักสองยามจะตามเหียนเขียนชื่อไสย	ทำเป็นได้เสกกำกับประหัดม
รอยแปดเดียวเดียวแรงแสงลงอาคม	ร้องเรียกลมมาสั่งให้พัดไปพลัน
...	ในสามวันนั้นคงเป็นเห็นประจักษ์
การอย่างนี้ไม่ช่วยปวยการนัก	ถึงจะรักก็รุม ๆ เหมือนลมไฟ
	วชิรวงศ์

¹ ภูมิ พยอมยงค์ "ความเชื่อของคนไทย" เอกสารการสัมมนาเรื่องคติความเชื่อ
โครงการไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 8-10 กันยายน 2526

หรือจากความเชื่อทางเวทมนต์ ฯลฯ หรือการใช้คาถาอาคมต่าง ๆ ที่ปรากฏ
เช่นในเรื่องชินวงศ์ นางยักษ์ร้ายใช้มนต์สะกดผู้คนให้หลับหมด แล้วใช้เวทมนต์ในการ
แปลงกาย ค้างคาวอย่าง

อียักษ์ร้าย ๆ พระเวศวิไลตระการ

ก็หลับหมดเจียนสะงัดคังคักได้

ทั้งไพร่นายมหัทธิงไม่กริ่งใจ

ย่องเข้าไปในพระองค์ทรงนิกร

...

...

นิมิตร้ายให้เหมือนกับนางศรีระเวก

อันเยี่ยมเอางามเมาะแล้วเหาะรา

อยากนิมิตใจเข้าในพลับพลา

กระษัตราที่มีไฉนรู้ศึกองค์

ชินวงศ์

นอกจากนี้ยังปรากฏว่ามีการแสดงอิทธิทธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ โดยที่มีสิ่งนอกเหนือ
ธรรมชาติเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้อง เช่น เกิดจากการกระทำของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดา
ภูตผีปีศาจ เป็นต้น ซึ่งเป็นไปในรูปแบบของการให้ความช่วยเหลือ และการกลั่นแกล้ง
ให้ประสบกับความทุกข์ยาก เช่นเรื่องพระสุวรรณเดชา พระอินทร์ เทพยาคานางฟ้าต่าง ๆ
มารวมพิธีอภิเษกพระสุวรรณเดชากับนางเกษรสวรรค์ ค้างคาวอย่าง

ขณะนั้นในยชันอมรเวศ

ฝูงเทเวศขึ้นชมค้ายสมหมาย

ว่าเฝ้าเศกเอกองค์พญามาราย

ทางโปรยปรายพวงมาลาการ

ท้าวโกสิศุทนต์สถิตยในยคิงษา

จึงนำฉากำพนวิมลสนาน

กับมณฑุคฤชไทรคันไชยชาญ

มัญวาคึกไว้เหมือนใจจง

พระสุวรรณเดชา

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ มาร่วมพิธีอภิเษก และอำนวยพรให้คู่อภิเษก ทั้งยังประทาน
เครื่องทรงอันศักดิ์สิทธิ์ให้แก่พระสุวรรณเดชา ซึ่งเชื่อกันว่าทำให้เกิดความสิริมงคล นับ
เป็นบุญญาธิการและเป็นการเสริมบารมีให้ตัวละครเอก

นอกจากนี้เรายังเชื่อกันอีกว่า ถ้าไม่ให้ความเคารพยำเกรง สิ่งศักดิ์สิทธิ์
ทั้งหลายอาจไม่พอใจ และจะคลั่งคลั่งให้เกิดเหตุเป็นไปในทางที่ไม่ดี เช่น เรื่อง
วัดนวงค์ นางปรางทองสั่งสอนให้พระวัดนวงค์เคารพยำเกรงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เมื่อเสด็จออก
ประพาสป่า ถึงความเชื่อจากคำสอนของนางปรางทอง เช่น

พระมานคาวาพ่อไปไนโยไพรกว้าง	ตามเดือนฟางกลางป่าเชื่อว่าผี
โป่งปู่เจ้าหลาวกันหลักศิรีย	ยอมเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ฤทธิรอน
อย่าถูกถูกเหยยไม่เคยป่า	พ่อยากล้าคลาโคลไกลสิงฆร
จะหาทายร้ายก็ทิ้งคร	จงมีเมตตาปลักรรรมคิยาเกรง
อย่าประหมาทอาหารการเหวมา	ลั่นองค์อวร้ายหมายชมแห่ง
จงจัดพวกมะโหรให้ตีเพลง	เสียงวังเวงวันทนาเทมารัก
จงบวงสรวงเจ้าไพรในกลางป่า	เหตุเพราะว่ากลัวฤทธิสิทธศักดิ์
ใครบนบอบขอบในพระไทยนั้	หนึ่งจะพักพวกไฟสให้ร่ว
ห้ามปากโป้งโงงเงนนักเลงตลก	มักเพื่อพกดะนองปากร้องพากหนั
บางเทพเจ้าเขาไม่พอใจฟัง	จะหยุดยั้งที่ไหนคู่ให้ดี
	วัดนวงค์

เมื่อนางปรางทองได้สั่งสอนพระวัดนวงค์ตามความเชื่อของนาง สอนให้เกรง
กลัวต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่เห็นตัวตน เมื่อเราให้ความเคารพยำเกรง
ยอมไม่เป็นภัย และอาจเกิดผลดีต่อตัวเองได้ อีกทั้งยังสร้างความสบายใจ ดังนั้น
พระวัดนวงค์จึงสืบทอดความเชื่อของนางปรางทอง โดยจัดพิธีการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ตามคำสอนของนาง

จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่ตัวละครเอกในวรรณกรรมที่ศึกษา มักจะมีความเก่งกล้าสามารถ
และมีอิทธิฤทธิ์ในตัวเอง เช่น สามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ หรือสามารถแสดงอิทธิฤทธิ์
ปาฏิหาริย์ใด ๆ ก็ได้ เป็นต้น ดังนั้นจึงปรากฏการใช้ไสยศาสตร์ในค่านต่าง ๆ อยู่ทั่วไป
ทุกเรื่อง ผู้เขียนจึงยกตัวอย่างความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์นี้มาพอสังเขป

3.5 ความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน ในวรรณกรรมที่ศึกษาได้สะท้อนแทรกความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน ปรากฏในเรื่องชินวงศ์ และเรื่องพระสุพรรณเดชา เท่านั้น การกล่าวบรรยายยานยาต่าง ๆ นั้น กวีกล่าวแต่เพียงบอกชื่อวานยานางชนิดและสรรพคุณเท่านั้น มิได้กล่าวถึงกรรมวิธีการผลิตหรือส่วนผสม แต่ก็นับว่ากวีมีความรู้ทางวานยา ค่อนข้าง

ถ่มถานวายยาสาระพัด	ในพระน้าเขาเข็นเนินไศล
นึบใบแฉงแสงอาทิตย์ไกร	เขามักเอาไป เสน เบี้ยไม่เสียที่
นิกะช้อยนางรำท่าเหมือนชื้อ	ท่าคั่นมือแล้วมันก็รำไปตามที่
สะแห่ตลอดสะเม็กตลอดสะหมอกดี	คือมีมีโลกสิ้นขึ้นเป็นเกม
เสนจันนั้นไปท่าเสน	นี้ทางจะเข้าในนางล้อมขึ้นหยอมหยอม
เพกาสุนพิภพเสนียศเค่าเกยักเกม	เจตมูลเพลิงแพมพลับปลิงไฟ
นักเบี้ยโหรยาตื่นบูเดินดูไป	เหนคอกนูนนาคยากไก่อเค็ดคอกมา
หัดกล่าวสวดมนต์ไชศรี	กะโคนกินชะม่มมีทั้งเข้าค่า
นางกวักหวั่นวักก็กลิ้งกา	ษาระพันวานยาทุกสิ่งไป
	ชินวงศ์

ในเรื่องชินวงศ์นี้ พระฤๅษได้สอนให้นางแก้วกรรณการรู้จักวานยาและสรรพคุณ แต่เมื่อนางแก้วกรรณการต้องการจะใช้นานยาเหล่านี้ไปใช้ในการรักษาโรค กวีได้สอดแทรกความเชื่อเรื่องยากลางบ้านอีก คือ ผู้ที่จะมาเอาวานยาต้องขอวานยานั้น ๆ จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เสียก่อน วานยาต่าง ๆ จึงจะมีสรรพคุณดีในการรักษาโรค ถ้าไม่มีการขออนุญาตจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อถือ ก็นับว่าเป็นการขโมย ถือเป็นการผิดศีลธรรม และผิดคุณธรรมของผู้ที่เป็นหมอรักษาโรคอีกด้วย นางแก้วกรรณการปฏิบัติตามความเชื่อนี้ ค่อนข้าง

ถึงขอบเขาเนาวะรัตสะกัเงียบ	สิงคัลเลียบลอค ละเหี่ยวเสาะหา
พมส์คั่นมันคงไมสิงกา	นางวันธาเทพเจ้าเขาคีรี
ขอไว้ไปร้องประสิทธิ์ฤทธิไกร	ทั้งโรคโทษาระพิศกำลังหนี

นิมิตแล้วชวคแก้วระตะนมะณี

ใต้วาริสุรามะฤทคังจิตใจ
ชินวงศ์

ความเชื่อเหล่านี้ยังปรากฏในเรื่องพระสุพรรณเลขา ในตอนที่พระจินคานรังสรรค์
เดินทางติดตามหาพระสุพรรณเลขา ได้พลัดหลงเข้าไปในป่าว่านยาทั้งหลาย กวีได้บรรยาย
ไว้ เช่น

...

อันว่านหนึ่งเพชิ่งกระงานงอก
ตามประกาศั่วถึงในราวไพร
ยังว่านหนึ่งเรยีกว่ามะหาเมฆ
ว่านนางลอมหมี่ให้มีไถยอัน
ว่านนางชุมแตกกุดมกัณมาหา
ว่านนางกวัก ๆ ลามให้พุ่มถาย
ยังว่านหนึ่งขริงเรยีกแสงอาทิตย์
ว่านนางคำฝนน้ำละลายหา

ภอเค่าป่ากระบินรวานกระกานใจ
แม้นมีคอกเป็นงูอยู่ไสว
เค่าไปไกลมอคมวยชีวานัน
นั่นก็เอกฤทธิแรงคูแคงขัน
เส้นจันเป็นเส้นกับหญิงชาย
มีเข้าของแล้วเอามาให้เหลือหลาย
ว่านกระสือชื่อร้ายไม่ชอบคา
นั่นก็ฤทธิเลิศลบจบจะหา
ดูกายาผิวเหลืองงามเรืองรอง
พระสุพรรณเลขา

กวีได้สอดแทรกความเชื่อเรื่องยากลางบ้านว่าสามารถรักษาคนป่วยให้หายจาก
โรคได้ และได้แสดงสรรพคุณของว่านยาชนิดต่าง ๆ ซึ่งนับว่ากวีเป็นผู้ที่มีความรู้ความ
สามารถ อีกทั้งยังปรากฏความเชื่อเรื่องยาผีบอกไว้ด้วย ซึ่งยาผีบอกนี้เราเชื่อกันว่า
มีภูตผี ปีศาจต่าง ๆ มาเข้าผีบอกวานยารักษาโรค ตลอดจนกรรมวิธีในการผสมยา
ให้เกิดสรรพคุณขึ้น เชื่อกันว่ายาชนิดนี้ รักษาโรคได้ชะงัดนัก ถ้ามีภูตผีมาบอกยารักษา
โรคให้แก่ผู้ใดแล้ว ก็นับว่าเป็นบุญของคนป่วยที่ได้รับการรักษา ในสมัยนั้นการรักษาโรค
ต้องรักษาด้วยยากลางบ้านเหล่านี้ เพราะยังไม่มีหรือไม่นิยมรักษาแพทย์แผนปัจจุบันนั่นเอง

ค่านิยม

ค่านิยม คือ แนวความคิดของสังคมกลุ่มหนึ่งที่เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่าควรแก่การกระทำ น่ายกย่อง หรือเห็นว่าถูกต้อง และมีอิทธิพลต่อความประพฤติ ปฏิบัติของคนในสมัยหนึ่ง

จากวรรณกรรมที่ศึกษา พบว่า มีค่านิยมต่าง ๆ ปรากฏอยู่ไม่มากนัก ดังนี้

1. ค่านิยมในเรื่องการศึกษา การศึกษานับว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับลูกผู้ชาย ไม่ว่าจะอยู่ในยุคสมัยใดก็ตาม การศึกษาของคนในสมัยโบราณคือ ผู้ที่ต้องการจะศึกษาหาความรู้จะต้องเดินทางออกจากบ้านไปเป็นระยะเวลานานพอสมควร เพื่อย่ำยีหาผู้มีวิชาดี และฝากตัวเป็นศิษย์รับใช้ใกล้ชิด และปรนนิบัติผู้มีวิชานั้น จนกระทั่งผู้มีวิชานั้นเห็นว่าสมควรจะได้รับการถ่ายทอดวิชาให้ จึงจะสั่งสอนให้ แต่ก่อนมาการศึกษาได้พัฒนาขึ้นเป็นการศึกษาอยู่ในวัด ชายผู้ใดต้องการหาความรู้ใส่ตนก็ต้องบวชเป็นเณรหรือเป็นพระก็ตามแต่โอกาสของคนผู้นั้น จึงจะได้รับการศึกษา

จากวรรณคดีไทยทุกเรื่อง นิยมให้ตัวละครเอกฝ่ายชายต้องพลัดพรากจากบ้านเมือง เดินทางเข้าป่าเพื่อแสวงหาผู้มีวิชาดี เช่น โยคี ฤๅษี เป็นต้น วรรณกรรมที่นำมาศึกษาก็เช่นเดียวกัน กวีได้บรรยายลักษณะ และความต้องการของตัวละครในเรื่องการศึกษาไว้ดังกลอนว่า

เอนองค์ลงเหนือบัจจ
ทรวงสถอนกรประทับดูระภา
ทำไฉนจึงจะได้เฝ้าเฝ้าใครเเกศ
จะหรรบครองไฟฟ้าประพชล

...

ศิโรคมกมเกษลงอัมพาวค
ลูกจะขอลาเบืองมาทบท

ให้เหววอันแสนโถมัดดา
หนอณะราตรีครองหมองกรมด
ภูวเรศคั่นโดยระโหยหล
เห็นสุทนต์ที่จะอยู่ในบุรี

...

คำรบบาทสองกระสักรอนสูงส่ง
คึดจ่านงจะเหี่ยวหาสิทธิอาจารย์
พระสุวรรณเลขา

เมื่อตัวละครได้พบกับผู้มีวิชาดี ก็จะฝากตัวเป็นศิษย์รับใช้ พระสุวรรณเลขา
ในเรื่องพระสุวรรณเลขาได้รับใช้พระฤๅษี หรือในเรื่องจินตาสุริวงศ์ พระจินตาสุริวงศ์ถวาย
ตัวรับใช้พระฤๅษีเช่นเดียวกัน ดังกลอนว่า

ถอรุ่งสว่างแสงระวี
เร่งขันน้ำท่าหมากให้ทรงไชย
ทั้งฟูเรียนแมงมุดลูกพุดชา
มุนีกรแสนสวาคพระโอมยง

หนอกระษัตริย์ปรณิบัติทุกพานั้น
หาน้ำท่าผะลาหารการบำรุง

คืนจากที่บันทมอันผ่องไสย
แล้วไปเก็บมดไม้ที่ในกอง
มาถวายไอยก้าตามประสงค์
น้ำจิตรดปลงแต่จะให้ไคว้ชา

พระสุวรรณเลขา
ษาระพันล้านสุภาพไม่หยามย่ง
ชะเม่นมุงภาคเพียรเรยีนพระมนตรี
จินตาสุริวงศ์

วิชาการที่ตัวละครศึกษาเล่าเรียน เป็นไปในรูปแบบของสำหรับการเป็นผู้นำ
เป็นกษัตริย์ จึงต้องฝึกให้มีความเก่งกล้าสามารถ เป็นศิลปการป้องกันตัวและการต่อสู้
และศึกษาเวทมนต์คาถา อาคมต่าง ๆ เช่น กวีได้บรรยายวิชาต่าง ๆ ที่ตัวละครได้รับ
การศึกษา ดังกลอนว่า

หนอกระษัตริย์ปรณิบัติทุกพานั้น
หาน้ำท่าผะลาหารการบำรุง
สนสิ่งไรจำได้คัวย เรวนัก
รู้วิไสยไตรเพทผ้าพะยลตร์
วันฤทษงามพราหมณาขึ้นเขาใหญ่
แล้วอ่านเวชชมนุมเทวะคา

ษาระพันล้านสุภาพไม่หยามย่ง
ชะเม่นมุงภาคเพียรเรยีนพระมนตรี
แจ้งประจักษ์เคลาคลองทั้งสองหล
รู้คำคั่นชระณีกัวยปฤชา
แล้วกองไฟ รื่องโรตช่วงโศกติกลา
ชุบสาคราครพระชรรค่อนบรจง
จินตาสุริวงศ์

เสียแรง เป็นสุริยวงษ์พงษ์ภรรยา	ทาจะหัดให้ นานในการศร
หังจะชูปแก้วกันถักอศุภร	ให้เหาะรอน เรื่องฤทธิทุกทิศไป
กับคาถาอาคมประสมจิตร	ถึงไกรศึก เช่นชาวยาสงไส
แม้รศมเค็รไคหัวอย่ากลัวใคร	ไม่บัลไลยพี่น้องคนคงคืน
หังทนคงชนแซง เรี่ยวแรงหนัก	จะรบยกคึกคึกว่าน้อยนัยรน้อยนิน
แคล้วคลาศจริงยังไม่ถูกหังลูกเป็น	ถึงมายืนยัง ไกลอย่าไคกลัว
	วันวงศ์

จะเห็นได้ว่าค่านิยมเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาของตัวละคร นอกจากจะปรากฏที่ตัวละครเอกฝ่ายชายแล้ว ยังมีปรากฏในตัวละครเอกฝ่ายหญิงด้วย กวีอาจคิดว่า การศึกษานั้นขึ้นอยู่กับผู้ศึกษาจะเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นเพศหญิงหรือเพศชายถ้าต้องการจะศึกษาก็ยอมทำได้ ทั้งเนสมัยนั้นไม่นิยมให้หญิงได้รับการศึกษาเยี่ยงชาย กวีจึงแต่งให้ตัวละครฝ่ายหญิงเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาค้น โดยเฉพาะในเรื่องชินวงศ์ นางแก้วภรรณิการ์เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาจากพระภีร์ ดังกลอน

นางอัครคัคเคยีนเรยีนคาถา	ศึกษาบันเวยวีเสขวี
พระโคกมพรมเมศวีเสกคิ	แก่เปรมปรียอกให้คงใจจง
จะแปลงกายหายตัวไปทั่วทิศ	แก่ประสิทธิ์บอกให้เหมือนใจประสงค์
ให้เหาะเห็นเค็นเวหากธำมรงค์	ล้าอาจอ้งอยู่มากด้วยอาจารย์
	ชินวงศ์

การศึกษาได้ปรากฏในตัวละครฝ่ายหญิงคือนางแก้วภรรณิการ์ จากเรื่องชินวงศ์ แต่ไม่ปรากฏว่าตัวละครเอกฝ่ายชายคือพระชินวงศ์ได้รับการศึกษา เนื่องจากมีอายุได้ 7 ปี ก็ป่วยเป็นโรคเรื้อนไฟ จนกระทั่งได้รับการรักษาจากนางแก้วภรรณิการ์เมื่ออยู่ในวัยหนุ่ม เมื่อรักษาโรคหายแล้วก็ได้อภิเษกกับนางแก้วภรรณิการ์ตามที่ได้ให้สัญญากันไว้ จึงทำให้พระชินวงศ์มีบุคลิกภาพที่อ่อนแอ ไม่มีลักษณะของความเป็นผู้นำ ซึ่งลักษณะบุคลิกของพระชินวงศ์นี้คือนอกจากตัวละครเอกฝ่ายชายในทุกเรื่อง จึงส่งผลให้เห็นถึงบุคลิกภาพของ

นางแก้วกรณินาร์เคนมากขึ้น ก็เนื่องมาจากการได้ศึกษานั้นเอง ลักษณะบุคลิกภาพ
ของนางแก้วกรณินาร์เคน เป็นลักษณะเด่นเดียวกับตัวละครฝ่ายหญิงที่ได้รับการศึกษาแล้ว
คือ นางทิพมณฑา จากเรื่องจินตาสุริวงศ์ นางมาลีศรีสุกนก จากเรื่องจักรกฤษณ์ ส่วน
ตัวละครฝ่ายหญิงอื่น ๆ ไม่ปรากฏว่าได้รับการศึกษา จึงมีบุคลิกภาพเช่นสตรีไทยทั่วไป

การศึกษานั้นนับว่ามีอิทธิพลถึงบุคลิกภาพและลักษณะของตัวละคร เป็นก้าทำให้
เกิดปัญญา และความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ กวีเริ่มให้ความสำคัญของการศึกษา
หาความรู้ ซึ่งความรู้ที่เรียนได้เหมือนกันหมดไม่จำกัดว่าเพศหญิงหรือเพศชาย โดย
การใช้วรรณกรรมนิทานเป็นสื่อในการแสดงความคิดเห็น

2. ค่านิยมในการเลือกคู่ครอง การเลือกคู่ครองที่พบจากวรรณกรรมที่นำมา
ศึกษา ปรากฏค่านิยมในการเลือกคู่ครอง 2 ลักษณะ ดังนี้

2.1 ผู้ใหญ่เห็นสมควรจัดหาคู่ครองให้ ผู้ใหญ่เป็นผู้ควบคุมการไกล่เกลี่ยหาผู้ที่
เห็นว่าดีที่สุด เหมาะสมกับบุตรหลานของตนมาเป็นคู่ครองร่วมชีวิตกันไป จากเรื่องที่
ศึกษาตัวละครเอกได้เป็นคู่ครองกันเห็นสมควรของผู้ใหญ่จัดการให้มีหลายคู่ โดยที่เมื่อคู่
แต่งงานได้พบกันแล้วเกิดความพึงพอใจกันและกัน เช่นเรื่องชินวงศ์ ท้าวทศวงศ์ผู้ชื่อนาง
ศรีเสวกริศาท้าวจักรการไว้ตั้งแต่ในวัยเยาว์ ครั้นเมื่อเติบโตเป็นหนุ่มสาวก็ได้อภิเษกและ
รักกันที่สุดในที่สุด ดังกลอนที่นางศรีเสวกริศาพ้องถึงพระชินวงศ์ เมื่อทั้งคู่ได้พบกัน คือ

พระบุตรลีเสวกริศาเอกสำอาง	เคาห้องปรางไทยให้พี่ไรรับ
โอพระมิ่งขุนกรม่อมจอมสะกิล	แสนองเห็นที่ระมา ๆ หันาร
พียงเห็นกันวันนี้เป็นที่สุด	ล้ามะนุมาบปลอดยกยอสังสาร
ก็ดื่มปองที่จะครองเมธังจักรการ	หน้าสังสารเมื่อจะมายังอาไ
	ชินวงศ์

จากเรื่องพระสุวรรณหงส์ เทวดาเข้าคดใจพระกฤษณาวงศ์ให้พบกับพระจินดา-
นรังสรรค์ ดังตัวอย่าง

ว่าดูรายจิตรเจ้าคิป้อง
จะรู้ว่าอยู่หล้าบสโค
มาไปทวยมิกายังราณี

จะเหี่ยวทองตามหาเห็นซ้ำที่
จึงจะไคพกับทั้งสองศรี
พอจะให้บุตรวิไลทรง
พระสุวรรณเดชา

เมื่อพระกรนิทวงศ์พบกับพระจินคานรังสรรค์ ซึ่งมีรูปกายงาม เกิดความพึงพอใจ จึงเอ่ยปากยกยอชื่อนให้เป็นผู้ครอง ซึ่งถือเป็นการที่ผู้ใหญ่จัดหาผู้ครองให้ และพระจินคานรังสรรค์กับนางสุวรรณกานแก้วก็เกิดความพึงพอใจซึ่งกันและกัน

คำนิเมนี้ยังปรากฏในเรื่องวชิรวงศ์ พระฤๅษีตาไฟเห็นสมควรที่พระวชิรวงศ์และนางประทุมเคนธครองคู่กัน จึงจัดพิธีอภิเษกให้โดยที่ทั้งสองก็เกิดความพึงใจซึ่งกันและกันด้วย

2.2 ทวีละครเลือกคู่ครองกันเอง การที่ทวีละครเลือกคู่ครองกันเอง มักจะไคคู่ครองด้วยการพบปะ พึงพอใจในรูปร่างหน้าตาเป็นส่วนใหญ่ และรักกันได้ง่ายที่สุด โดยที่ต่างฝ่ายต่างไม่ได้ใช้เวลาในการศึกษาซึ่งกันและกัน เช่นเรื่องจินคาสุริวงศ์ พระจินคาสุริวงศ์พึงพอใจในรูปโฉมของนางกวัน ก็ลอบเข้าหานางกวันและครองคู่กันได้ ดังตัวอย่าง

๑ พระโณมยงเสด็จตรงขึ้นปรางแก้ว	ดูพรารแพรวเพรีตพรายทั้งซ้ายขวา
พระหนุกยังอยู่ยังทะวารรา	ทัศนานุสน้องน้องอำไภย
เสเ.เบรชกับสี่พี่เลี้ยงนั้น	ดูคมสันงามทรงเพสั่นลงไฟ
พิณโคโณมยั้งประโลมลาญญาไทย	เพียงแหวไซ่ส่องสว่างกลางอำภรณ์
สี่พี่เลี้ยงแลรารการประคัม	ถูกสำรับนำภิรมสมสมร
สุครอวิษณ์หนักอุราควัยอาวรณ์	พระเสรีจรรเคียวเรียงเข้าเคียงองค์
	จินคาสุริวงศ์

หรือเรื่องวชิรวงศ์ พระวชิรวงศ์พึงพอใจในรูปโฉมนางวงศ์เนาวรัตน์ จึงลอบเข้าหานาง ดังตัวอย่าง

แมงงานฆ่าล้าสัตว์สี่ตัวไป
 อยาเบื้อเบื้อน เชื้อนเฉยเลยอาไลย
 พี่ขอเชิญโฉมเฉลาเข้าไครยาคน
 ให้ลับเขาเหล่านารียพี่จึงเตือน

พี่น้องรับมาหามิตรพิศโลม
 จงรับไมตรีจิตรอย่าบิดเบือน
 จะร่วมอาศน์แนบสมรอุยนอนเพื่อน
 อยาอีกเชื้อนอายองค์ไลยนงเยาว์
 วัฒนวงศ์

การเลือกคู่ครองของตัวละครดังกล่าวข้างต้นนี้ ตัวละครมักจะลักลอบได้เสียกัน ก่อนมีพิธีอภิเษกตามประเพณี และยังอยู่ในระหว่างอายุยังน้อย คือ ฝ่ายชายจะมีอายุประมาณ 14-16 ปี ฝ่ายหญิงจะมีอายุประมาณ 13-15 ปี และรักกันด้วยระยะเวลาอันสั้นเพียงเมื่อแรกพบหน้าก็พึงพอใจในรูปร่างโฉม ตัวละครในวรรณกรรมส่วนใหญ่เป็นตัวละครในอุดมคติ เป็นคนดี จึงทำให้ไม่เกิดปัญหาขึ้นในครอบครัวในภายหลังได้ ถ้าเป็นปัจจุบันมนุษย์เรามีใช้ตัวละครในอุดมคติ การตัดสินใจครองคู่กับเพียงรูปร่างโฉม โดยไม่ศึกษาใจซึ่งกันและกันก่อนยอมจะต้องเกิดปัญหาภายในครอบครัวตามมาแน่นอน

จากวรรณกรรมที่ศึกษานี้ ตัวละครมักนิยมเลือกคู่ครองกันเองมากกว่าผู้ใหญ่เป็นผู้จัดหาคู่ครองให้

3. ค่านิยมการมีภรรยาหลายคน ค่านิยมในเรื่องชายมีภรรยาหลายคนนั้น มักปรากฏในวรรณคดีไทยแทบทุกเรื่อง จากเรื่องที่ศึกษาก็เช่นเดียวกัน ตัวละครชายนิยมมีภรรยามาก ดังนี้

เรื่องชินวงศ์ พระชินวงศ์มีชายา 5 องค์ คือ นางแก้วกรรณิการ์ นางศรีเสถียร นางสร้อยสุวรรณ นางจันทร์สุภา และนางสุมิจินา

เรื่องวัฒนวงศ์ พระวัฒนวงศ์มีชายา 3 องค์ คือ นางประทุมเกษร นางกาสิวัน และนางวงศ์เนาวรัตน์

เรื่องจักรกฤษณ์ พระจักรกฤษณ์มีชายา 2 องค์ คือ นางสุวรรณโกเมศและนางประพรณรังษี

เรื่องจินตสุวิวงศ์ พระจินตสุวิวงศ์ มีชายา 3 องค์ คือ นางทิพมณฑา นางสุวรรณอำภร และนางกวัน ซึ่งถ้าจะนับนางบริวารที่เป็นเชลยและได้นางทั้งนั้นก็

อีกหลายนาง

เรื่องพระสุวรรณเลขา พระสุวรรณเลขามีธำมาเพียงองค์เดียวคือนางเกษรสวรรค์

วรรณกรรมที่นำมาศึกษาในแต่ละเรื่องนั้น มีเนื้อความที่ยังไม่จบสมบูรณ์ ทวัศคร
ยังต้องมีการออกฉันทลักษณ์อีก ผู้เขียนเข้าใจว่าทวัศครเอกฝ่ายชายจะได้คู่ครองอีก

ค่านิยมในเรื่องชาตินิยมมีภรรยาหลายคน กล่าวได้ว่าถือเป็นธรรมเนียมตั้งแต่
สามัญชนไปจนถึงชนชั้นผู้นำที่มีอำนาจวาสนา ชายที่มีภรรยามากกว่าหนึ่งคนนั้น มักจะได้
รับการสรรเสริญยกย่องว่าเป็นบุคคลที่มีความสามารถ ไม่ว่าทางค้าขาย หรือด้านการ
ปกครองให้อยู่รวมกันได้ และยังถือกันว่า การมีภรรยามากกว่าหนึ่งคนนั้นเป็นเรื่อง
แสดงถึงบุญบารมี โดยเฉพาะผู้ที่มียศราชศักดิ์ ซึ่งเป็นการแผ่อำนาจได้อย่างเต็มที่ และ
ยังสามารถรักษาอำนาจการปกครองนั้นไว้ได้อีกด้วย เพราะบริวารที่เราปกครองนั้นเกิด
จากลูกหลานกันเองทั้งนั้น บุญยงค์ เกศเทศ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า "นอกจากจะ
ถือว่าจำนวนภรรยาเป็นเรื่องประคับบุญบารมีแล้ว ยังมีธรรมเนียมอีกว่า สตรีเป็น
เครื่องบำรุงบำเรอความสุข ทำนองที่ว่า เป็น เครื่องเล่น และยังเป็น เครื่องประคับ
ตัวเองว่ามีหลานมียศ"¹

4. ค่านิยมการปฏิบัติตนของสตรี ลักษณะบุคลิกของทวัศครเอกฝ่ายหญิงใน
วรรณกรรมที่ศึกษา ส่วนใหญ่มีลักษณะสมเป็นกุลสตรีไทย เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่
และมีกิริยามารยาทเรียบร้อย แต่เรื่องวสันตวงศ์ ปรากฏว่ามีทวัศครฝ่ายหญิง คือ
นางกาสิวันไม่ปฏิบัติตนให้สมเป็นกุลสตรี กิริยาเช่นนี้จึงถูกตำหนิได้ ถึงกลอน เช่น

จกกล่าวถึงนางกาสิวัน	ให้รักใคร่ทรงฤทธิศักดิ์
อยากเป็นคู่อยู่ด้วยองค์พระทรงธรรม	แต่นางนั้นมักมาที่ชานาน
ด้วยก็คณักลัวจะรื้อศสุจริต	จึงคบคิดกับหาษาที่กล่าหาร

¹ บุญยงค์ เกศเทศ สถานภาพของสตรีไทยในวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วง
ปี พ.ศ. 2325-2394 (รัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 3) หน้า 221

ห้ายาพิศจิตรคนเป็นคนพาล

ปนของหวานใสจามาให้สามี
วันวงศ์

การปฏิบัติคนของนางภาสวัน ที่ถูกทำหนึ เช่น

ไล่กลิ่นฟุ้งกรุงกริ่งหยั่งไปย้อย
นางรักษใครไล่ลัดลัดกลดแกง
ขึ้นมาเฝ้าเคล้าคลึงตะตึงบน
หนอระรินโมกข์คิมเมคา
ห่าออกเซาะเลาะและเหมือนแฉะนิก
พวงระฆังกับคัลล้วยมิควร

มาเข้าเชื้อทำคามันพันเป็นแสง
กำเรียมแรงฤทธิ์รักษันักดูรา
ห่าแยบยลยังม้ายอยู่ในยหน้า
นางยังมาหมอบเฝ้าชั้นเกากวน
ให้หลงภโถมลงของสงวน
นางมาชวนเซยไ้พระไม่คิด
วันวงศ์

หรือจากการปฏิบัติคนในเรื่องชินวงศ์ ดังตัวอย่าง

รีบควรรजनเจนพระสุริยา
ทางยังไกลเราทีไหนจะถึงบุรี
ใครเห็นเราเราจาวาณิศทาทาง

เหาะพลงนางปัทมาภักนสองนาง
ประเดียนก็จะแจแสงสว่าง
ไม่มียางกูเหมือนวาเชนการลี
ชินวงศ์

จะเห็นว่าแม้กระทั่งตัวละครประกอบก็ยังมีลักษณะความเป็นกุลสตรี คือสองนาง
พี่เลี้ยงของนางสร้อยสุวรรณภักษากัน เรื่องการลักพาตัวพระชินวงศ์มาในเวลากลางคืน
เพราะถ้าใครพบเห็นก็ยอมจะเป็นที่ดูถูกของคนทั่วไป

การปรนนิบัติ หญิงไทยต้องมีลักษณะเป็นกุลสตรี เก่งในงานบ้านเรือน และ
ต้องรู้จักปรนนิบัติผู้มีพระคุณ หรือปรนนิบัติสามีให้มีความสุข ดังปรากฏในพฤติกรรมของ
ตัวละครฝ่ายหญิง เช่น คำว่าฟังของนางประทุมเกษร ในเรื่องวันวงศ์ ดังกลอน

น้องหนึ่งถึงพระภูวนารถ	เมื่อข้าพเจ้าพสกษณาลาผล
แนบโรคาวยที่อุบจน	ใครจะกันคั้นไปเก็บให้กิน
ค้ายอญเคี้ยวเปลยิวใจที่ในป่า	ทั้งน้ำท่าอยู่ถึงธารละหารหิน
คิดถึงองค์โยยกาน้ำคาริน	ไม่สร้างสิ้นโศกสะอื้นกลืนน้ำตา
	วัฒนวงศ์

นางประทุมเกษร เคยปรนนิบัติพระฤๅษีที่ไฟอยู่เป็นกิจวัตร เมื่อจากมารองค้อยู่กับพระวัฒนวงศ์ในเมืองพาราณสี นางยังแสดงความห่วงใยในการใช้ชีวิตของพระฤๅษีผู้มีพระคุณด้วย

หรือจากการปรนนิบัติสามีให้มีความสุข ซึ่งมักจะปรากฏอยู่ในคำสอนเมื่อทวัตรครฝ่ายหญิงจะครองเรือน ดังคำสอนในเรื่องพระสุวรรณเลขา คำสอนให้นางสุวรรณกานแก้วรู้จักการปรนนิบัติพระจินคานรังสรรค์ ดังกลอน

เจ้าอย่าถือเชิงชันจงบ้นเทา	บุพเพาเมื่อย่างอนให้เกินงาม
อย่าดูเยี่ยงหญิงภานสันการโทษ	มันเขลาในครุพลคนชั่วสาม
จงปรนนิบัติพริ้งดาพะยายาม	อย่าถือศุภกเลวว่าเป็นมะเหวีร
	พระสุวรรณเลขา

ซึ่งในเรื่องการครองเรือนนั้น การปรนนิบัติของภรรยาถือเป็นเรื่องสำคัญ เราเชื่อว่าสามีเป็นผู้คอยเลี้ยงดู ดูแลรักษาภรรยาต่อจากบิดามารดา ให้ความยกย่องในฐานะที่เป็นภรรยา ภรรยาที่ดีก็ต้องรู้จักเอาใจปรนนิบัติสามี จึงจะทำให้ชีวิตการครองเรือนเป็นสุขได้

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทยนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเผยแพร่วรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย ในด้านต่อไปนี้

1. ศึกษาและวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสภาพของตัวละคร
2. ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย

ในแง่ดังนี้

- 2.1 อักษรวิธีที่ใช้ในการบันทึก
- 2.2 องค์ประกอบของเรื่อง
 - 2.2.1 ที่มาของเรื่อง
 - 2.2.2 จุดมุ่งหมาย
 - 2.2.3 รูปแบบ
 - 2.2.4 แก่นเรื่อง
 - 2.2.5 เนื้อเรื่อง
 - 2.2.6 โครงเรื่อง
 - 2.2.7 การดำเนินเรื่อง
 - 2.2.8 ฉาก
 - 2.2.9 ตัวละคร
- 2.3 การใช้ภาษาและสำนวนโวหาร
- 2.4 แนวคิดและค่านิยมที่ได้

จากผลการศึกษา สรุปได้ว่าชีวิตของตัวละครในวรรณกรรมเรื่องต่าง ๆ จะสะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคมนั้น ๆ และสภาพภาพความเป็นอยู่ของตัวละคร

นั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน การเปลี่ยนสถานภาพของตัวละคร จะเป็นไป 2 ลักษณะคือ

1. เปลี่ยนสถานภาพของตัวละครทางกาย โดยเป็นไปในรูปแบบของการซ่อนตัว การแต่งงาน และการจากไป
2. เปลี่ยนสถานภาพของตัวละครทางจิตใจ โดยเป็นไปในรูปแบบของการสาป และการทอมนต์

ซึ่งการเปลี่ยนสถานภาพของตัวละครในแต่ละครั้งล้วนเป็นไปอย่างมีสาเหตุ และมีผลต่อตัวละคร ผู้เขียนพบว่า สาเหตุของการเปลี่ยนสถานภาพของตัวละครมี 8 ลักษณะคือ

1. เปลี่ยนสถานภาพเพื่อหลบภัย เนื่องจากยังไม่พร้อมที่จะเปิดเผยตัว
2. เปลี่ยนสถานภาพเพื่อสะสมวิชา เพื่อเป็นการเตรียมพร้อมในการเปิดเผยตัวต่อไป
3. เปลี่ยนสถานภาพเพื่อค้นหาความจริง เป็นไปเพื่อพิสูจน์จิตใจของมนุษย์
4. เปลี่ยนสถานภาพเพื่อให้ผู้อื่นหายหน้า เนื่องจากความโกรธแค้น
5. เปลี่ยนสถานภาพเพื่อความรัก เนื่องจากการไม่สมหวังในความรัก
6. เปลี่ยนสถานภาพเพื่อหาความสงบ ด้วยความเบื่อหน่ายต่อโลกอันสับสน
7. เปลี่ยนสถานภาพเพื่อแสดงมุขฉกฉวยของตัวละคร เพื่อให้ตัวละครอื่นเห็นชัดขึ้น
8. เปลี่ยนสถานภาพเพื่อบำบัดทุกข์ของผู้อื่น

การเปลี่ยนสถานภาพของตัวละครในแต่ละครั้ง ล้วนเป็นไปอย่างมีเหตุและผล โดยสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และเป็นการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีจุดประสงค์ทั้งสิ้น

ลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย ที่นำมาศึกษา จะเห็นได้ว่าอักขรวิธีที่ใช้ในการบันทึก มีตัวอักษรหลายตัวที่มีรูปลักษณะผิดแปลกไปจากตัวอักษรปัจจุบัน การประสมอักษรเป็นคำหรือพยางค์ ส่วนใหญ่ไม่ตรงกับภาษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ทั้งพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ และตัวการันต์ ซึ่งอาจจะสะกดไปตามความรู้และความเข้าใจของผู้บันทึก

องค์ประกอบของเรื่อง ในด้านที่มา พบว่ากวีแต่งมาจากเรื่องราวที่เคยเล่าสู่กัน ฟังมาแต่ดั้งเดิม จุดมุ่งหมายของเรื่องก็เพื่อแต่งไว้เพื่อเป็นนิทานอ่าน เล่นสนุกสนาน บันทึกใจ รูปแบบและการดำเนินเรื่องมักเป็นไปตามขนบธรรมเนียมนิยมในการประพันธ์หนังสือ

ของกวีไทยประเภทนิทานคำกลอน กล่าวคือ แก่นเรื่องส่วนใหญ่เป็นเรื่องของความรัก การผจญภัยของตัวละครเอกซึ่งต้องพบอุปสรรคในชีวิต โครงเรื่องก็มีลักษณะเช่นเดียวกับนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ของไทย คือ มีโครงเรื่องที่ซับซ้อนเพราะเป็นนิทานชานชาลา ตัวละครเอกฝ่ายชายออกผจญภัยจนได้พบกับคู่ครอง แต่ต้องพรากจากกันเนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ กันในที่สุดก็ติดตามหากันจนพบ และจบลงด้วยความสุขของตัวละคร มักมีการดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็ว แต่บางครั้งก็ท้วงเรื่อง เช่น มีการพรรณนาความขรึมเนิบนิ่ม หรือการเล่นนิทานสอแทรก เป็นต้น และมักมีการสร้างเหตุการณ์ในการดำเนินเรื่องให้เป็นไปในทำนองเดียวกันกับ เช่น มีสิ่งเหนือธรรมชาติให้มีบทบาทและมีผลต่อการดำเนินเรื่อง เป็นต้น สำหรับฉากของเรื่อง ก็มักเป็นฉากที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันแทบทุกเรื่อง เป็นฉากในจินตนาการไม่ทราบแหล่งที่แน่นอน ส่วนมากกวีจะกล่าวถึงเมืองที่ตั้งอยู่ริมทะเลมากที่สุด ตัวละครก็เป็นตัวละครตามอุดมคติ มักมีลักษณะนิสัยเดียวกันโดยตลอด คือเป็นคนดีก็จะดีโดยตลอดทั้งเรื่อง ถ้าเป็นคนเลวก็จะเลวตลอดทั้งเรื่อง

การใช้ภาษาและสำนวนโวหาร กวีมุ่งแสดงความสามารถทางคำศิลปะการประพันธ์ ภาษาที่ใช้มักเป็นภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน มีการใช้ภาษาต่างประเทศ คือ ภาษาอังกฤษ สอแทรกให้เข้ากับเนื้อเรื่องได้เป็นอย่างดีในเรื่องจักรกฤษณ์และเรื่องจินตาคูวิวงศ์

แนวคิดที่ปรากฏในวรรณกรรมที่ศึกษาเป็นความคิดเห็นของกวีที่มีต่อแนวทางการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมสมัยนั้น คือแนวคิดในเรื่องจริยธรรม กฎแห่งกรรม และความเชื่อของคนไทย แนวคิดในเรื่องจริยธรรมนั้น กวีชี้แนะแนวทางที่เห็นว่าดีและเหมาะสมสมควรที่บุคคลในสังคมพึงปฏิบัติตาม และยังเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับหลักของศาสนาที่สอนให้เป็นคนดี ส่วนแนวคิดในเรื่องกฎแห่งกรรมนั้น กวีชี้ให้เห็นถึงผู้ที่ทำชั่วยอมได้รับผลตอบแทน ผู้ที่ทำชั่วยอมได้รับผลร้ายตอบแทน สำหรับแนวคิดในเรื่องความเชื่อของคนไทยปรากฏหลายด้าน คือ ความเชื่อในเรื่องการนิมิตฝัน ความเชื่อเรื่องลางสังหรณ์ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ และความเชื่อเรื่องยาคุณบ้าน ซึ่งความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ยังฝังแน่นอยู่ในจิตใจของคนไทยตั้งแต่โบราณจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ค่านิยมที่ปรากฏเด่นชัดได้แก่ ค่านิยมเรื่องการศึกษา การเลือกคู่ครอง การมีภรรยาหลาย

คน และคำนิยมในการปฏิบัติตนของสตรี กวีได้สอดแทรกความคิดเห็นและเสนอแนวทางที่คนเห็นว่าดีให้กับตัวละคร โดยที่มุ่งหวังจะให้ตัวละครเป็นสื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้ ความคิด นอกเหนือจากความบันเทิงทางเนื้อหาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

อภิปรายผล

การเปลี่ยนสถานภาพของตัวละครในวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุทรไทยที่ศึกษานี้ มักเปลี่ยนไปโดยสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และเปลี่ยนไปอย่างมีจุดประสงค์ ซึ่งในแง่ของสถานภาพนี้ไม่ว่าจะเป็นชีวิตของตัวละครในวรรณกรรม หรือชีวิตของคนจริงในสังคมก็ย่อมจะต้องมีบทบาทต่าง ๆ ไปตามสถานภาพของตน และต้องเปลี่ยนสถานภาพไปตามเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ตัวละครในวรรณกรรมย่อมเป็นสิ่งสะท้อนถึงการดำเนินชีวิตของคนในสังคม การที่ตัวละครเปลี่ยนสถานภาพไปอาจจะนำความจริงเรื่องหรือความล้มเหลวมานำเสนอและครอบคลุกันได้ ภาพสะท้อนของการดำเนินชีวิตที่แสดงออกในรูปของวรรณกรรมหรือชีวิตจริงของมนุษย์เราย่อมไม่แตกต่างกันมากนัก การเปลี่ยนสถานภาพของคนในสังคมปัจจุบันนั้นจะแตกต่างไปจากอดีตไปบ้างก็เนื่องมาจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่เท่านั้น แต่ก็ยังคงลักษณะร่วมของการเปลี่ยนสถานภาพของคนเรายู่หลายประการ เช่น เพื่อหลบภัย เพื่อละสมวิธา หรือเพื่อเปลี่ยนฐานะทางสังคม เป็นต้น

ลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุทรไทย ที่ศึกษานั้น จะเห็นได้ว่าวรรณกรรมเหล่านี้มีจำนวนเรื่องมากมาย แต่โครงเรื่อง เหตุการณ์ในการดำเนินเรื่อง ฉาก ตัวละคร ฯลฯ มักจะมีลักษณะซ้ำ ๆ และเป็นไปในทำนองเดียวกัน จึงไม่เป็นที่นิยมของผู้อ่านมากนัก ทั้งนี้เพราะว่าผู้อ่านมักจะเจอเรื่องลวงหน้าได้ เป็นข้อที่น่าสังเกตว่า เรื่องที่ผู้เขียนนำมาศึกษาซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งของวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จึงไม่ได้รับความสนใจจากผู้อ่าน และไม่ได้เผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปเท่าที่ควร ถึงแม้ว่าบางเรื่องที่น่ามาศึกษาจะมีลักษณะแปลกใหม่และน่าสนใจยิ่งขึ้นก็ตาม กล่าวคือ มีการสอดแทรกภาษาและวัฒนธรรมของชาวตะวันตก แต่ก็มิได้ทำให้วรรณกรรมเรื่องนั้นเป็น

ที่สนใจของผู้อ่าน

ส่วนในด้านรูปแบบและแนวคิดตลอดทั้งค่านิยมของสังคม ก็ไม่แตกต่างไปจากวรรณคดีแบบฉบับของไทย อาจจะสรุปได้ว่า กวีมีความคิดเห็นสอดคล้องกับสังคมสมัยนั้น แต่อย่างไรก็ดีความคิดเห็นของกวีในบางประเด็นก็พัฒนาไปตามความเจริญก้าวหน้าของสังคม เช่น ให้สตรีมีบทบาททางการศึกษาและในสังคมมากขึ้น เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

เมื่อผู้เขียนได้ศึกษาวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย พบว่านิทานทรงเครื่องเหล่านี้ ยังมีข้อที่น่าศึกษาอีกมาก เช่น

1. ควรมีการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย นอกเหนือไปจากเรื่องที่น่ามาศึกษาแล้ว เพื่อเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักในวงวรรณคดีไทยมากขึ้น ซึ่งวรรณกรรมพื้นบ้านเหล่านี้อาจสูญหายไปตามกาลเวลาได้
2. ควรมีการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมนิทานทรงเครื่องที่มีเนื้อเรื่องคล้ายคลึงกับวรรณคดีแบบฉบับที่อยู่ในยุคสมัยเดียวกัน เพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบดูว่า วรรณกรรมประเภทใดได้รับอิทธิพลต่อกันและกัน และเป็นอิทธิพลในทิศทางใด
3. ควรมีการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย ประเภทอื่น ๆ เช่น กาพย์ กลอนสวด เป็นต้น ซึ่งนอกเหนือจากประเภทกลอนอ่าน

มจรพ.ก.ร.น

กองแก้ว วีระประจักษ์ "หนังสือโบราณ" แนวหน้า ฉบับพิเศษประจำวันที่ 22

มีนาคม 2527

"เครื่องเขียนหนังสือของชาวไทยโบราณ" โบราณคดี 2 : 101

ตุลาคม - ธันวาคม 2511

กิ่งแก้ว อติถาวร คณินวิทยา เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 184 หน่วยศึกษานินเทศ

กรรมการฝึกหัดครู 2519, 366 หน้า

วรรณกรรมจากบ้านโน สุรสุภา 2514, 444 หน้า

ภูหลวง มัลลิกะมาส คณินวิทยา พิมพ์ครั้งที่ 2 โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง

2516, 273 หน้า

วรรณคดีวิจารณ์ ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษย-

ศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ม.ป.ป. , 213 หน้า

จักรวาล ช่างรวงศ์ โลกหนังสือพิมพ์ โรงพิมพ์สุจินต์การพิมพ์ 2509, 429 หน้า

จันทร์ศรี สุปัญญากร วรรณกรรมไทยร่วมสมัยจากคำบอกเล่า ปริญญาโทศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2517, 265 หน้า

จินดาศิริ เทียมเดช วิเคราะห์รอยกรองของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพ-

หัดดิน ณ อยุธยา) ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประสานมิตร 2524, 379 หน้า

จาวรรณ จันทร์เกษ แนวความคิดค่านิยมในวรรณกรรมร้อยกรองของภาคตะวันออกเฉียง

เหนือ ปริญญาโทอักษรศาสตร์มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519, 191 หน้า

เจตนา นาควัชร วรรณคดีวิจารณ์และวรรณคดีศึกษา ไทยวัฒนาพานิช พิมพ์ครั้งที่ 2

2520, 158 หน้า

เจือ สตะเวทิน คณินวิทยา ภาษาไทยอุดมศึกษา เล่ม 3 สุทธิสารการพิมพ์ 2517,

147 หน้า

ประวัติงานนิยายไทย ภาษาไทยอุดมศึกษา เล่ม 1 สุทธิสารการพิมพ์

2517, 254 หน้า

- ชลธิรา กลัดอยู่ "วิวัฒนาการวรรณกรรมสมัยอยุธยา" วิวัฒนาการของวรรณกรรมไทย
โรงพิมพ์อักษรสยาม ม.ป.ป. , 194 หน้า
- ชำนาญ รอดเหตุภัย วรรณกรรมไทยลือ เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 158 หน่วย
ศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู 2517, 363 หน้า
- ชูศรี กาลวันทวานิช พัฒนาการของหนังสือปกอ่อนในประเทศไทย วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์
มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2518, 285 หน้า
- เคื่อนใจ สันตะเกิด วรรณคดีชาวบ้านจาก "วัดเกาะ" วิทยานิพนธ์การศึกษา-
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2520, 285 หน้า
- ถาวร ลิกขโกศล วิเคราะห์เทียบร้อยกรองประเภท "กลอน" ของไทย และร้อยกรอง
ประเภท "ซี อ" ของจีน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-
วิโรฒ ประสานมิตร 2526, 621 หน้า
- ทรงสรรค์ นิลกำแหง กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร กรมศิลปากร ม.ป.ป.
49 หน้า
- ทิพย์สุดัน นาคชน วรรณกรรมรัตนโกสินทร์ 2 กรุงเทพฯ ภาควิชาภาษาไทย คณะ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2521, 184 หน้า
- ทวี ปุณโณทก วรรณกรรมท้องถิ่น โอเดียนสโตร์ พิมพ์ครั้งที่ 1 2515, 401 หน้า
- นวลจันทร์ รัตนกร และคณะ "หนังสือประโลมโลกในสมัยรัตนโกสินทร์" ปกิณกะเรื่อง
หนังสือในสมัยรัตนโกสินทร์ รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์ 2524, 283 หน้า
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ วัฒนธรรมการผูกพันวรรณกรรมรัตนโกสินทร์ สถาบันไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 2 ม.ป.ป. , 221 หน้า
- นิยดา สาริกฤติ ปัญหาสาขาก : ประวัติความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย
วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2524, 557 หน้า
- นิรันดร์ นวมารค "สมบัติอมรินทร์คำกลอน" วารสารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปทุมวัน ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 : 15-21 กุมภาพันธ์ 2523

บุญยงค์ เกศเทศ สถานภาพของสตรีไทยในวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงปี พ.ศ.

2325 - 2394 (รัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 3) ปริญาพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2517, 557 หน้า

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ วิเคราะห์วรรณคดีไทย พิมพ์ครั้งที่ 1 ไทยวัฒนาพานิช

2517, 226 หน้า

"หัวใจวรรณคดีไทย" วรรณคดี ชุมชนบทความทางวิชาการ

ถวายพระพรวงศ์เชอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ซึ่งโอกาสครบรอบ 80 พรรษา

บริบูรณ์ 25 สิงหาคม 2514, 283 หน้า

เบญจมาศ พลอินทร์ แง่คิดจากวรรณคดีและวรรณกรรม โอเคียนสโตร์ พิมพ์ครั้งที่ 1

2525, 105 หน้า

ประคอง เจริญจิตรกรรม วัฒนธรรมอีสาน : สังคีตศิลป์ วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์

มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519, 197 หน้า

ปราณี ขวัญแก้ว วรรณคดีชาวบ้านจาก "บทคำ" คำบารอนพิบูลย์ หน่วยศึกษานิเทศก์

กรมการฝึกหัดครู 2518, 535 หน้า

ประจักษ์ ประภาพิตยากร และคนอื่น ๆ ร้อยกรอง ชเนศวรการพิมพ์ พิมพ์ครั้งที่ 2

2520, 184 หน้า

ประเพณีและไสยเวทย์วิทยาในขุนช้างขุนแผน โรงพิมพ์เจริญธรรม

2519, 296 หน้า

ประจักษ์ สายแสง วรรณกรรมคำบลัฎฐิมาศ จังหวัดสุโขทัย ปริญาพนธ์การศึกษา

มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2519, 644 หน้า

เปลื้อง ณ นคร ประวัติวรรณคดีไทยสำหรับนิสิตนักศึกษา พิมพ์ครั้งที่ 6 ไทยวัฒนาพานิช

2523, 446 หน้า

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชาวบ้าน แผนกอิสระสังคมวิทยาและ

มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2525,

223 หน้า

- พระอิริยานุวัถ์ เขมจารีเถระ "คติความเชื่อของชาวอีสาน" เอกสารประกอบการ
สัมมนาเรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ ศิลปกรรม และภาษา โครงการ
 ไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 8-9-10 กันยายน 2526
 พิทยลาภพฤฒยากร, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่น ขุนมนิพนธ์ สมาคมสังคมนักคิด
 แห่งประเทศไทย 2507, 307 หน้า
 วิทยุ จิตต์ธรรม "ความเชื่อ" วารสารรวมคำแห่งฉบับพิเศษ 2, 2 กรกฎาคม 2518,
 54 - 72
 มณี พยอมยงค์ "ความเชื่อของคนไทย" เอกสารสัมมนาเรื่องคติความเชื่อ โครงการ
 ไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 8-9-10 กันยายน 2526
 ยศ วชิรเสถียร ความเป็นมาของการประพันธ์และนักประพันธ์ไทย แพร่พิทยา 2506,
 422 หน้า
 ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 โรงพิมพ์รุ่งเรือง
 ธรรม 2507, 1053 หน้า
พจนานุกรมไทยฉบับแก้ไขปรับปรุง พ.ศ. 2525 อักษรเจริญทัศน์
 2525, 930 หน้า
 เรไร สืบสุข ไสยศาสตร์ในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2323 -2394)
 ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2521,
 527 หน้า
 วิจิตรมาตรา, ชุน และเปลื้อง ณ นคร เล่าเรื่องขุนช้างขุนแผน ไทยวัฒนาพานิช 2504,
 478 หน้า
 วัชร รมะนันท์ "นิทาน" สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2498
 วัลยา วิมุทีลพ การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำ สำนวน และคำคมของคำในภาษา
ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 2513, 263 หน้า

- วาสนา เกตุภาค คหิชาบ้าน โรงพิมพ์สยามพัฒนา จำกัด พิมพ์ครั้งที่ 1 2521,
155 หน้า
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ พิมพ์ครั้งที่ 5 แพร่พิทยา 2518,
218 หน้า
- ศิลปากร, กรม รวบรวม เสภาขุนช้างขุนแผน พิมพ์ครั้งที่ 14 ศิลปบรรณาการ 2513,
1085 หน้า
- สัมพันธ์ เดชะพันธ์ วรรณกรรมรัตนโกสินทร์ตอนต้น โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
พิมพ์ครั้งที่ 3 2523, 370 หน้า
- สายทิพย์ นุกูลกิจ วรรณคดีวิจารณ์ ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน 2523, 334 หน้า
- ลิตรา พินิจกุล และคนอื่น ๆ ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น
กรมการปกครอง 2515, 556 หน้า
- สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ คหิชาบ้านปากโฮ ก้าวหน้าการพิมพ์ 2512, 210 หน้า
- _____ วรรณคดีวิเคราะห์ ไทยวัฒนาพานิช พิมพ์ครั้งที่ 1 2525, 120 หน้า
- สุนทรภู่ พระอภัยมณี เล่ม 3 คุรุสภา 2499, 1208 หน้า
- สุพรรณิ วราทร ประวัติวินยายไทยตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงสมัยการเปลี่ยนแปลง
การปกครอง พ.ศ. 2475 วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2516, อักขระเนา
- เสาวลักษณ์ อนันตศาสตร์ บทละครนอกสมัยกรุงศรีอยุธยา วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2515, 357 หน้า
- อุดม หนูทอง วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ประเพณีทานประโลมโลก โครงการศูนย์ส่งเสริม
ภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตสงขลา
268 หน้า
- อนุমানราชชน, พระยา พื้นความหลัง เล่ม 4 พระนคร 2510
- เอมอร ชิตะโสภณ โลกแห่งวรรณคดี ศูนย์หนังสือเชียงใหม่ พิมพ์ครั้งที่ 1 2521, 123 หน้า

Boswell, George W, Fundamentals of Folk Literature, Press of

Saint Paul's Abbey, Netherland 1962, 221 p.

Dundes, Alan, The Study of Folklore, Englewood Cliffs, Prentice-Hall,

1965, 488 p.

Urquhart, W.A.m. , Tales From old Siam, Bangkok, Progress Publishing

Co, n.d. 155 p.

ภาพผนวก

เรื่องวังวงศ์

จำนวน 14 เล่มสมุดไทย เป็นสมุดไทยคำ อักษรไทย เส้นหรรษา ได้มาจากเจ้าพระยามุนมตรี (ฉวน) ถวายหมยสมุดแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2473 มัดที่ 95
ชั้น 3/3 ตู้ 115 ก.

ประสารกรอนมัยกมกัมเกยวี คำบริรักษ์คุณพระมณี ซึ่งทรงศีลา
ล้นจะคลณา ทั้งคุณพระบิภามานุเรศ ท่านกษेत्रกษेत्रกษेत्रกษेत्र อีกคุณครูผู้เป็นพระอุปประณา
ได้ศึกษาสั่งสอนแก่อนกาล ทั้งคุณพระองค์มัยเรศเกษกระษेत्र การสมมติอุทิศยามะหา
สถาร ของจงช่วยอวยไชยให้สำราญ ป้องกันการอุปจิตอันตระราย ทุกสิ่งโศรกโรค
โทษอันไรอัน จงเบิกถอนแฉวงทางให้ทางหาย ๑๑ บอกเล่าเรื่องเบื่องความตามพิราลัย
โดยนิยายเยี่ยงบุราณมานาม นามอันนี้ที่ประคิษฐ์คิดแต่ง ชื่อชุมแสงทราบตามความ
ประณม ยกประเหียงเรื่องบาปมิให้จม ใจนิยมอยากสำแดงให้แจ้งความ แน่นพลัง
พราดบาดบในหมพข้อ ช่วยแก้แค้นเคิมไล่ใครอย่าถาม ภออ่านเล่นเป็นสำนวนใช้ชวน
สาม ค้วยแต่งตามวาระพระบาท

๑๒ จักกล่าวเมื่องเรื่องคำภีร์ที่พระเทศ นามนิเวศเรยีกว่าภรรณะศรี
องค์บอกรมพรหมหัดบินประภี ครองบุรีราชฐานไม้อ่อนรม ทรงทศมิตรอิศรภาพปราบปราม
พระเทเวศิยศคินฟ้าไกลหลน สืบสมบัติคิษฐ์คิดในนยสากล ท้าวมณฑลฝนฟ้าไรนาดี ประกอบ
ค้วยโกไคในยโอสวรรย์ มีมากมีมรรธน์มีาศลิต ทั้งเงินทองสืบสองพระคลังมั่งมี ท้าวบุรี
นั้นเป็นสุขสถนนี้สบาย สืบสองภาษามาพิวทไม้อาชน้ำ สดุดเทลลาล่าเภาเทยัวค้ำขาย
ทั้งแพร่มวันฉวันหน้าหน้าฉาย พวกหญิงชายขึ้นนมพระสมภาร พระมีพระมะเหณีที่ถนอม
เนื่อนั้นหอมทวลกลิ่นรวรินหวาน พระนามนางปรางทองครองศฤงฆาร ท้าวโปรฎปราบ
โณฉายไม้อายวัน เป็นปิ่นปักนักษัตรของสมบัติ นางกระษेत्रบีร์เปรมเกษมสรรค์ ล้า
อนงองค์อันหมั่นสัฟร โณนางนั้นช่วยสิ้นทั้งอินทรีย์ มีอริยศใครวิไลโดยลักษณะ ประโย
ภักตพิศเอยมีเหยมีโณวี ทั้งเขย็ดเพี้ยเจ้าชกชนนี้ สดองภูมิโปรฎปราบประทานนาม

ชื่อพระวักท้วงทรงสวักดิ์ อยู่ปรากฏการณ์ในยี่สาม จะประมาณเฒ่าพระโถมงาม
กำหนดตามโสฬสสิบหกปี ประเสริฐศักดิ์กษัตริย์ในยี่สาม คุณองคค์เพียงทองประคองจหัว
พร้อมพี่เลี้ยงเสนาอำมาตย์ มาหัดกลิ้งขึ้นหน้าพระดาน บ้างเกาะถูกลูกคิดบ้างคักก ที่น้ำตก
ตกมาลงหน้าธาร ทั้งใครเพ่งพ้องกระษัตริย์ชำนาน แดนสวรรค์เรืองพระไทยในยี่นคร
พระวักท้วงทรงโถมประโถมจิตร บำจันครโมประหมาทระยาตหยดน ไม่เบียดเบียนไพร่
ฟ้าประพกร พระภูธรเอื้อเฟื้อมายในมายวัน

๑๕ จักกล่าวถึงนางกลิ้งที่สะใจ ให้อภัยใคร่ทรงฤทธิศักดิ์กระสรค์ อยาก
เป็นคู่อยู่ด้วยองค์ประพกรธรรม์ แต่นางนั้นนักมาถึงชำนาน ด้วยก็กลัวกลัวจะรู้ศุภจิตร
จึงคบคิดกับท้าวเจ้าอาหาร ท้าวยาพิชิตจรคนเป็นคนพาล เป็นของหวานใจเจ้านมาให้สามี
๑๖ ฝ่ายมัวหลงงมงายด้วยใจรัก ไม่ทันจักแจ้งว่าอู่หาญ กับเมียคนปณาศิควาคี พระ
สามีเลวหวานในภายทอง จึงมัวมุกตลกสังขารว่าวาคี เพราะประหมาทเมียคนทองหม่น
หมอง เป็นคางขายหม้ายจู้ท้านอง จงทศกครองของสำคัญหมิ่นระวัง ด้วยบาปมีมาจึงฆ่า
แล้ว ย่อมเห็นตัวแต่กลิ้งมีมาบั้ง ขอโทษเจ็ดท้าวผู้หญิงอย่าตั้งชัง ควรจะฟังผิงคุณท้าวชาย
ความซื่อในนิบาตนั้นยักตือ ว่าลูกพ่อเคียวกะพระโถมฉาย นางกลิ้งวรรคนี้ว่าสาวแก้ว
ตาย คบแต่งกายเกินสาวราวกับแปลง ใส่กลิ่นฟุ้งกรุ่นกรุ่นหึ่งเปื้อนเยื่อ มาเฝ้าเชอหัวคา
มันหันเป็นแสง นางรักใคร่ใจดีสีกัดสแลง กำเริบแรงฤทธิ์รักกันนักดูรา ขึ้นมาเฝ้าเกล้า
คลั่งตะลึงบน ทำนบยลยั้งลมายอยู่ในยี่หน้า หน่อฉะรินไม่ยี่นคี่มีเมตตา นางยังมาหมอบ
เฝ้าขึ้นเฝ้าทวน ทำอสรระเลาะและเหม่ออื่นแนะนีก ให้หลงทุกโถมดองของสงวน พงษ์
กระษัตริย์ศักดิ์ด้วยนิควร นางมารวนเซยไค้ระไม่คิก สงสารพี่ที่มันโดยปากไว้ด้วย ถึง
ท้าวสวักโรหมีลิกัด แต่กลิ้งนั้นนางส่งรูปทรงฤทธิ์ ว่าจวลจิตรพิศสวาทเพียงขาดใจ นาง
หน้าเป็นเห็นเชอในตมแนแน คู่อ่อนแอเองค้ำยหลงไหล เฝ้าแต่งมธมพระภูวไนย จะ
นั่งไหนไม่ต่างจิตจางเลย ๑๗ ฝ่ายพระวักท้วงทรงสวักดิ์ หน่อกระษัตริย์แล่นร่ำคำพูด
เฉย ๆ ข้างฝ่ายนางอย่างจะตายเฝ้าหมายเซย เพราะคูเคยเคียงเฝ้ามาเปล่าตาย
เหมือนนมจ้ออกรหน้าอ้อย คิคอะหระยอ้อมอยู่มิรู้หาย เหลือกำลังจะรังรักของหักอาย
หูลีบบายยี่วนกานพระไทย กรันภูวไนยไปคางหน้าหาพระศรี มวนบุญรีเรยีกสาว ๆ พวก

มาว่าไฟล่ มารับหมากจากหัตถาแล้วคลาไคล เช็ดออกไปถวายองค์พระทรงธรรม เวลา
เอื้อมเห็นภาน้ำมาประสาธ นางบุรยาทรก็คลาคลาตามมีหนั้น ทูลถามทูลองค์ทรงอาภา
แก้วน เมื่อยหฤถาณจะนวกเพลาให้เบาละบาย แล้วโคลเคล้นเส้นรักปะทะคาก พระหนอ
นารถนิเกเครื่องกันสุกนัณมาย ออกจากที่เห็นสุวรรณเพชรนาราย คิรค้ายแก่นพระไทยไม่ประหม
เหนกาสิวรนั้นเหนยนิยาคีเหล็ก จะได้เก็กคัมภีร์กลัขึ้นชม เปนสัไมไมภอที่นัณนิย ๕
ฝ่ายนางงณง้อไปยอเคียว จนด้นคนเป็นคนแก่นปรเป็นดาว ออกนาว ๆ เม่าจิตคิดเลี้ยว ๆ
ออกเต็มทีที่กว่าคุดนาเขี้ยว ๕ ฝ่ายพระวชิ์ทวงนัทรังสวัคคิ ไม่ประคัพพัญญูหมายคิดย้ายผัน
คืนวันหนึ่งจึงองค์พระทรงธรรม เสรีจกแก่นหมอยุณเคียว เทวคามาคลใจได้นิกร
ว่าทรงฤทธิ์เหี่ยวไปกลางไพรเขี้ยว พบกวางสุวรรณนัณงูพรังเพรียว พระหลงเอี้ยวไป
กวางไปกลางไพร กววงนัณหายกลายเหนเป็นรูปยักข์ เข้าหารหักหนอนราในยบ้ำใหญ่
พระร้อง ๆ ก้องอังกนังไป บัดเคียวใจกักร้ายก็หายทน ลันสุบิณอินเระลิมเนครคัน
เกอิมก่อนคินคิควาไปไนยไพรสณฑ์ ทั้งพระเนตรสังเกนในบ้องไพรชน กอสุริยณเอยมเอยม
เหลยนิคิริย หอมระรินกลินบุพผาพกามารถ รินปราสาธลิฉนวนแะสวนศรี ปลุกลงไว้ ไม้
มึงสิ่งที่ดี คอกมาสิมีร่นมาขึ้นไซย กลินมลระการะเวกเอกล้ออาก บุปผาชาติบาลพร้อม
ทวลหอมโทย คอกแก้วพวงรวงระกะจวนจะโรย พระภาโยปรยปรายชูเรนไนย พระโถม
ยงองค์ลันหวนนัว เสรีจลลาจากเหนทองที่มองใส สรงพระภักตร์พร้อมเสรีเสด็จไป
ขึ้นเม่าไทยนิทุรามาตุง สองกระษัตริ์คินาพระลูกกรัก เหนเมวักกรเณยคณิกพิศสง
ท้าวครลิตามพระโอรศยทอย ไฉนทรงโสภณคัลลพชวัญเมอึง แะก่อนเกาเจ้าขึ้นมาหาพอ
แม ภักตร์เพียงแะไตรภักจรัสเหลอึง ใครทำคณช้อไนให้ขุนเคอึง จงแจ้งเรื่อง
ราให้แม่ได้ฟัง

๕ พระโอรศยศไทรไคส์คัม น้อมค่านับจับแกลงแจ้งความคอง ลูกนเห็นเป็น
เคราะห์เมื่อเอะระขัง ว่าจากวงไปพบกวางที่กลางเนิน ครันไคจับกักรักเป็นยักข์
ร้าย ชูรางกายเกอิมท่าภูเขาคัน ทั้งสูงโตเอยมเอยมเอยมเชิงเห็น เห็นควนเคโรโค
กลัมเคาจับกาย ลูกคิลลทอมปรยกับมันจักจาง ใ้ท้าววางชีว่าหน้าใจหาย ก่าส่งกลัว
ทัวลันร่นร้าย กอຍักข์นัณมายกลับไปลัมคทา ช้อสุบิณลันเพียงนัร่ายคิไฉน ให้หนักใจลูก

รักษันหนักหนา จึงมาเฝ้าสองพระองค์จึงเมตตา ให้ไทรมาทำนายร้ายฤๅที ๑ พระ
 บิฑูรทรงหรงโอรสราช ก็ยุบยาตรเบี่ยงี่ยงจากปรางศรี ออกพระโรงเรืองสุวรรณด้วย
 ทนที สถิตย์ที่แท่นรัตนธวัชวาต พร้อมอำมาตย์มาคยาเข้ามาเฝ้า หมอบเป็นเหล่าแลใส่
 ไนยหน้าฉาน ท้าวพรหมหัตถ์ศรีให้หาโอราจารย์ มืองค์การศรล้มยกออกด้วยพลัน ท้าว
 ฉ้างแสงลงไปให้ประจักษ์ พระสุรภักษ์ของเราเจ้านอนฝัน ว่าพบกวางกลางป่าพนาวรร
 กวางตัวนั้นมวลละองค์เหมือนทองคำ เจ้าดีใจไล่กวางไปคางเขา กวางนั้นเฝ้ากษัตริย์
 เปนยักษา เข้าหักโหมโรมแรงแสงศักดิ์ดา จะเข่นฆ่าตัวนี้ให้มิได้โดย ท้าวแสงแจ้งจริง
 ทุกสิ่งสิ้น เวลถึงสุณิโหรเห็นเป็นโชน โหรคำนับอภิวินทาท้าวหน้าโดย แล้วขับไล่เลขตำหรับ
 ตำรา ก็แจ้งจิตรนี้มีครันจะมีเหตุ จึงก้มเกยทูลความตามนุจา ขอเษะพระสุณิกันชะตา
 พระลักคะนามาถึงเสารโศกที่ทุกข์ ตกที่นั่งครึ่งสุทนต์ระมลหมอง ถึงไคของคองพระไทย
 ไม่มีสุข มักเกิดขึ้นราชรัฐฤๅษี ลำบากบุกป่าไปไกลนคร ที่เห็นกวางกลางผู้หญิงจริงเหมือน
 ฝัน แท้ก็นั่นคือสัตว์อยู่หลอกหลอน อันร้ายก็ตำราพยากรณ์ว่าภูธรจะไคนางคางกระฎ
 เปนแม่นยาคำข้าโอราถวาย คิปนร้ายเรื่องสุณิบนอกินสุณิ กูพระหนอบอพิทอยู่ทิศบูรพ์ ไม่
 เหมือนทูลท้าวจงล้างใจว่างวาย

๑ พระจอมวงศ์ไทรว่านขงวัน พระคาคันคำประมุขทูลถวาย แล้วประทาน
 ส่วนพื้นขาวคางกระเจาย กับน้ำลายหลายอย่างเปนนางวัลย์ ครันเสร็จสรรพกลับคลไลไป
 ปรางลาด ขึ้นบนอาสน์อ่อนจิตรคิดถึงฝัน แดงเลาสุกยาสารพรณ์ พระทรงธรรมผู้ขึ้น
 ถอนพระไทย ท้าวพรหมหัตถ์กล่าวกับสุรภักษ์ เเคราะห์เจ้าหนักอยู่หนวยัฒนาไศรย อคณา
 ลวภณต์พรอยานอนใจ แล้วทูลไนยให้พรสอนสุกยา พระมาทรงหรงโถมตรัสโลมเจ้า
 กำนัของเจ้าเฝ้าคงเป็นเช่นเขาว่า แม้นบุญประศตรอกไปไม่มรณา คงกลับมาหาแมลุดแต่
 นุจ ท้าวพรหมหัตถ์ว่าใจข้าคิด จะทายนิมิตมั่งกระมังฟังออกนุ่ หากเป็นเคราะห์เพราะ
 ตะไคไม่ขาดทุน จะเคืองชุนกิดไปก็ไรดี นนบอแก้แก่เราทั้งสอง ก็หมายปองลูกเฝ้า
 ให้เฝ้า แม้นลูกน้อถอยใจไกลบุรีย เพราะเรามักรมมากจึงหากเป็น จะคีตัวก่อน
 ใช้ไม่เป็นผล ความร้อนรนอย่างไรยังไม่เห็น ใจขอพี่มิเชื่อหนะเนื้อเอียน ไม่พุง
 เต้นเลยโถมงามความนิมิต ไนยณมีสัประการโบริมณกล่าว เม้นยัยยาวอย่างสุรภักษ์

มักเน็ดนิค เน้นชนมากเน้นมากยากจะคิด พระทรงฤทธิ์มักเปลี่ยนกลายร้ายเป็นดี

๑) พระวชิรทรงพิงสองกระษัตริ์ ประสารศักดิ์บังคมทูลเกล้าฯ ทูลของดอง
กระพลันว้ายทันที ใจลูกนั้นใจไฉนมา หวังจะอยู่ชดองดองบาท บรรณารถชนนี้มีบิดา
ทั้งเอกองค์ทรงฤทธิ์พระบิดา เป็นสัจจาจริงจิตรไม่บิดเบือน กลั้มองกรรมนำหมอมัน
ได้เน็วร้าย เลี้ยแรงหมายมุ่งไว้งโมเหมือน ถึงไทรพ่ายหมายเป็นไม้แซ่เขื่อน จะอยู่เพื่อน
ภูวเรศในยศภรณ์ท์ การบงกชพลางทางถวายบังคมกลับ มาประทับแท่นนาคในยถากัน
แสนวิถกออกนอกเป็นมธศวัญ พระกลันกลันมิไ่ว่ว้านมีเก็ใจ จะมันไผ่ไปก็ตามเป็นความ
จริง แคกลาวันนั้นมวอนไกล ๆ เรายังไม่จุลโดยผู้หญิง ประหลาดจิตรนึกใจไหวประวิง
ว่านี่สิ่งไรจะได้เมียบ คำหรับคำราอาไรครั้งไหนหนอ เน้นมกมธพ่ายเปลาจะเผ่าเลี้ย
พระเราร้อนถอนดาไทยเทียบไฟเลี้ย พระเนตรเกลี้ยคลอคลองหมองอารมณ์ ไม่สบาย
หลายเวลาไม่มาเผ่า ทั้งเอิ้นให้ เข้าปลาเหมือนยวม เคยไผ่ยาศน์อาสน์สุวรรณไผ่
บันทม ถาคักรมทรมตฤณกรำคาญ อยากจะใคร่ไปนมพนมเวศ ถิ่นประเททิวป้าพุดนา
สาธย์ จับเนื้อกวางกลางไพรให้สำราญ สรงสนานทานชาธลาคก จะอยู่นี่ในเมื่องเผ่า
เคื่องเข็ญ ถอเอิ้น ๆ แดกริมให้สมก กักภูษาพามาตุงองค์ระนง รอลายกโยธาเหี้ย
หากวาง พระคิพลางทางมองภูของฟ้า เหนสุรียาเอิ้นแดงแสงศรีนาง เข้าห้องสรง
ทรงเลี้ยงที่เคื่องปรางค์ สาวสุรางค์เชิษมาถวาย พันทังารน้ำทรงบัลลังจัก ไซลหัก
วารินกระสินธุ์ลาย ออกไปรยปฐพีพิถลัทหลาย สรงวรายปราชัยประทั้งพระองค์ น้ำกลว
ทราบแทรกแหวกอหรี คอยเปรมปรีปราโมชเมื่อโสรคสรง ทรงสุคนธ์ปมทองคำว่าทรง
ทรง นางอนงน้อมถวายลายพันทอง ครันพริ้งเสริจเสดจมามะหาประสาธ สุรางค์ราช
สาวสุวรรณค้อยันสอง พระทรงเครื่องเบี่ยงมายจากปรางทอง มาเผ่าสองกระษัตริ์ลัน
วันจุล แล้วทูลสาวจะไปเหี้ยวไพรกว้าง จับเนื้อกวางกลางป่าพนาสี ลูกชก้างทางคง
แคนพงก็ สามราตรีหม้อยู่จำจะฉาพลัน

๒) กระเศียรสองภูในไค้พิงสาร พระภูบาลเค็ดมอญกัทรงสุณัน เป็นคราว
เกราะดีเพราะจะพรากไปจากกัน สองทรงธรรมนั้นยอมให้ลูกไค้คลกลา พรอยเออถวยววย
งหลงสะทะ ไปเกิดชะลูกไปพอไม่ว่า ชมนกเนื้อเส็ดสีหมื่นา ๆ แม้นบิดาไปไค้อยากไปตาม

จึงเตรียมพลคนกล้าโยธาทหาร ที่ชำนาญแนวป่าพนามานม ไปกลางเจดีย์องค์เพื่อสงคราม
เพื่อโจมตีอย่างกล้าหาญประหม่าหนัก ประเพณีอันกระทำกันมาแต่ครั้งก่อน ไว้สำหรับเหตุการณ์
ให้ทหารกล้า จึงมีไชโยในป่าพนาลูกกับ อ้ายวานักทะเลลายใจไปจึงดี ๖ พระมารดาว่า
เพื่อไปในไพร่กว้าง ความเกื่อนทางกลางป่าเขาว่าดี ไปงูเจ้าเขารักกับลูกก็รัก ย่อม
เป็นที่รักสิทธิ์พิริบธ อยาถูกถูกเหยไม่เคยป่า พอยากลากลากไล่ไล่ไล่ลง จะดี
หายร้ายก็ทิ้งคร จึงมีมันมือนพิศกรรมก็ยำเกรง อยาประมาทอาหารการเควมา
อันองค์อารักขารายหมายชมเชย จึงจักพวกมะโหรีได้ดีเพลง เสด็จวังเวงวันทนาเพา
รักษ์ จึงมองดวงเจ้าไพร่ในกลางป่า เหตุเพราะว่ากล้าพิศสิทธิ์สิทธิ์ ไครนมนชอบ
ในพระไถยนัก หนึ่งจะพักพักไพร่ได้วัง ห้ามปากโป้งโง่งเงนนักเพ่งกลก มักเก้อพุด
กะนองปากร้องพากัน บางเพเจ้าเขาไม่ยกไรทั้ง จะหยุดยั้งที่ไถยให้ดี นางตั้งสอน
วณนุกยาลารพัก พงษ์ภรรยาอันประนมกัมเกย พระมารดาอาทรพูนทวี พระภริยาลา
ลูกกลาไล่ มาสั่งสี่สี่เลี้ยงเหล่าทหาร ที่ชำนาญเขาเนินเนินไล่ ทั้งกองเกนกองทัมยันกับ
ไป พลไพร่พร้อมทั้งทั้งนกร พระสั่งเสร็จสารพัดได้จัดพร้อม ทั้งเครื่องด้อมเนื้อในไพร่
สิงขร ทั้งราชรถศคารอัฐกร เกณนิกรพร้อมกันในวันเคียว พวกโยธาวาเริงบันเทิง
จิตร ค้างคณคิดว่าเราไปเคาไพร่เขียว จะหาของคองใจให้ได้เคียว เสด็จกราวเกรียว
คององค์พระทรงธรรม

๗ ฝ่ายพระวรวงษ์มยุตรางโถม ให้แสนโสมนัสภากระสรวรค์ เสด็จเคาปรางมารด
อาศน์สุวรรณ กิณุกพันที่อยู่ในยี่สิบสี่ยา ถวายเคาโคกทรางแคปางกอน พระร้อนกอนพระ
ไทยไคพาว่า จนจวนแจ้งแสงสว่างรางนพภา ภาระณฟ้าอาวรณ์ร้อนกลล น้ำค้างโปรย
ปรายกระเด็นลงเป็นฝอย อะเบ่ก้อยยพฤทธานะกามล มลลาคะตฤกษุมพุ่มดูลล รัช
สุคนธ์คัคคาวเริ่มขาวบาด เสาวลยคัลลสุกษณัน ริมภาคพื้นปรางคัมภารจัดการ แฉก
ทองร้องคังเป็นกังวกร เพี้ยวทรางานเสาวรสคัลล้อง พระกายหวดป่วนกดินออกกรินริน
กลอยล้าชันชวนสภายให้กลายมวง หอมร่าควนจวนแจ้งแสงทอง พระตฤกษองจะไป
ป่วนพนาโสม เสด็จออกนอกพระสุทรรคสุริย์ร งามศิริเรืองกระจ่างสว่างไสว เข้าในสรว
สรวงคณแก้วกลาไล่ อนึ่งในมอยกลาเกลากลาคาว่า หมอกระษัตริย์จะทวงษ์รอกทรง

ประเวศกว้างไม่ไพร่ดังขร พระทรงฤทธิ์รับรถบวร ภอรอน ๆ แรมประทับปลูกพลับพลา
เสนาในไพร่พลอลม่าน บ้างเกณฑ์การเกี้ยวแมกบ้างแบบผา ทั้งซุกหลุมลากล่อก้าวเข้ามา
เสียงเฮฮาเฮโกล้งโกล้งโยกโยก ปลูกสำเร็จเสร็จสิ้นต่างตรรยา พระผ่านฟ้ามาประทับ
อยู่ถนัดถนี่ พวกไพร่พลบนพระบงกชตะเครียว บ้างตกเขี้ยวเหียนอันอ่อน ... ให้
เสร็จทั้งกลั่นทานการกีดดี ทั้งศาลสูงเสมอศาลาจารย์ ระราตรีเทรียมให้เสร็จสำเร็จการ
พวกทหารเวรรับธนูวาท รับดีดาศเชือกไม้ไปปลูกศาล ผัวชาวปลูกดอกทศกัณฐ์ ที่
เสาศางคี่มดุมมดุม ทั้งคู่ปลูกเพื่อบูชาเทพารักษ์ เป็นโกศนกกลายทั่วทั้งวังหมู่ ในกรีทอง
ลงสำหรับทหารรับครุ ให้คนรู้เรื่องทำรามาขึ้นเชิญ ครั้นสรรพเสร็จสำเร็จการปลูกศาล
ป่า พระผ่านฟ้าหาพื้นท้องร้องสรรเสริญ เชิญเจ้าเสาศางคี่มาบูชาเป็น เชิญพ่อเชิญ
เทพในไพร่พลนม มาบ้องกรรย์สรรพไทยในบงกลางป่า แก้มดูราหาไว้เปิดไถถม ทั้งเห็น
เงินเห็นทองของอุดม เชิญมารมมะโหรีคี่ขึ้นแสง เสียงสังข์มโหรีสนั่นดังขร ปี่พาทย์
มโหรีสนั่นดุ๊กของดนตรีของเพลง ปี่พาทย์ไพเราะเพราะพริ้งแว้ง คือเพลงสาธุการ
กองฐานไป

๕ จักกล่าวถึงท่านปู่เจ้าศฤงคารโศก ได้ทราบโศกเลื่องคนครีปีไฉน พัง
หมื่นทองร้องอันเชิญเพลิงพระไทย หอมหมุกโกกัณฐ์สารพรรณ องค์อารักข์ประจักษ์ความ
ตามสังเกตุ ว่าภาวเรศรอันใจมาไพร่สัณฑ์ เพราะจักโคกโคกโดยชดเชยกัน ๕ แต่เวลานั้น
เจ้าแม่แจ้งอยู่แห่งไทย หนึ่งเจ้าเสาก็ไม่มีประหมาท ทำอุกอาจไปงป่าพญาป่าสลับ
คำรบเราเจ้าป่าพญาโลย์ จักจะให้เห็นเมียบ่อบ้างนี้ คำหริแล้วเทพเจ้าเป่าตาลา
เรี่ยพญาภาหะนะราชันย์ เจ้าแดงกายกลายร่างอย่างโยคี ผนวคเกราบมีชัยยาวมมเกล้า
มวย เน้นขึ้นนั่งหลังพญาภาหะนะ หัวตกกระหน่งหมื่นเด่นสมสรวย ถวกราชย์ขึ้นศาลสำราญ
รวบ แล้วจับถ้วยเตสุราออกมากิน จึงไต่ถามนามองค์พระทรงฤทธิ์ ซึ่งสถิตย์ที่พลับพลา
พญาสิริพิทักษ์ มาประจักษ์คลั่งไคล้ในแผ่นดิน แล้วขับสั้นเชือกลั่นมโหรีสุกร คาหมื่นทองร้อง
ว่าข้าพเจ้า เป็นคนเฝ้าใจเค็รเนินดังขร ภาวระหนอบยพิศฤทธิรอน แรมนครมาออกวาง
ในบงกลางพนม ท่านปู่เจ้าจึงมีไม้ครีตบ ท้าวเชษฐาขอบใจพระไพร่ไปภูไทสม ๕ ฝ่าย
ปู่เจ้าเมื่อดูราดูตากฤตม ทำอุกถมน้ำสายสายรักภักตรา แล้วบ่นกว่าถ้าใครชยาคไถ่เนื้อ

มีอันเหลือเสียดใจไปเถิดหนา เราตามใจให้เจ้าเอาเถิดหนา แล้วเทภาโมไนโยไนย
ไพรวรรณ ๑ ฝ่ายพระองค์ทรงในยศมิตร์ เมื่อเทวฤทธิ์ไปไนยไพรวรรณ พระเจ้า
ที่ศรีไสยาพลีพลาพณ พวกพณที่พริ้งพร้อมนอนเอนมอง บ้างกองไฟไปกะเวนเกณน้ำที่
เสียงซึ่งที่ตามพณปารัง จนแจ่มแจ้งแสงศรีสุริยง พระพณก็ออกหน้าพลีพลาพอง
เสนาไนยโคลกลาเข้ามาเฝ้า กับพวกเหล่าพณปามาทั้งมอง จักบวงรายชายักลัก
ร้อยกอง เกรียมสำรองภูไนยไปไล่กวาง ๑ ฝ่ายพระบรมนารถองค์อาจहार
แล่นสำราญบาตรพระไทยไนยไพรวรรณ เสด็จไพรีนาหน้าพลีพลาพอง ไหล่ขุนนาง
ต่างหาเข้าปลากิน กอสาแหร่งสุริยาพระยาพิศย์ พระทรงฤทธิ์อนาไทยให้ถวิน ยยาก
ไล่ล่าโคลกลมฤคิน หน่นละรินทรดังพริ้วมิให้ลอมอง พวกโยคีใจใคร่รับสั่ง ออกพร้อมพริ้ง
พริ้วไพรีพอง เข้ามกเหลียวเหี่ยวชุมทุกพุ่มพอง บ้างปักชายรายวงลงพันที่ พวกคี่เมาเอา
ดูราศีมารักว้ย ทั้งขามถั่วยือไปโหลาหนี ทราบรับสั่งทรงบรมพระพรบี ท่างเปรมปรี
ลิสลาออกมาไพรี ให้เห็นสนุกินทุกคนพณันท์ เสียงสนั่นแนวเนินเนินเขาไหว ฝ่าย
พระหน่ออภิกฤทธิ์ไทร เสด็จไปทรงพญาอาชาชาญ เปนม้าศึก เป็กฝนพณเป็นผา ค้วย
แกลวกลักกลางมรรคองค์อาจहार หลังกะเลียวเขี้ยวความงามกระดาน ชานชานาชีชัย
เคยอับจน พระพี่เลี้ยงทั้งสี่ก็ขึ้นมา ออกนำหน้าหน่อไทยไปไพรวรรณ ทั้งเสนาข้าทุลทั้งรี้พล
ออกเกลื่อนกันกลางป่าพนาสี

๑ จักกล่าวถึงท่านปู่เจ้าเอาสิงขร เห็นทรเชลลอมกวางกลางไพรี เทพเจ้า
เป่าคำถาไมช้าที่ แปดงอนทรีย์เป็นกวางทองของหยาน ออกเคียวเคาะเลาะเลียบหล้อม
คิงขร ไม่รับร้อนเยี่ยงยาตรกู่อาจहार แกล้งขันหูหูทางกลางคองคาน ทำอากรคั่นพลคน
กะนอง ตักหน้าพานผ่านมาตรงหน้าที่นั่ง แล้วร้องกังโกคั่นเนินของ กูเนื้อตัวทั่วกายา
คังหาทอง งามดุจดั่งนิกรกวางอยู่กลางพล หน่อกระษัตริย์ทวงษ์ทรงพระเดช ทอด
พระเนตรเห็นกวางทองล้ำของระน ทั้งปู่เจ้าเอาไนยพระไทยกล ๑ ให้ร่อนนรภัก
กวางไนยกลางไพรี พระศรีลั้งเลณมีมรรหาร ให้คิกอ่านเอาชายักให้ได้ แม้นกวาง
หนี่ที่คั่นหน้าไนย จะเข้าให้ม้วยมาคถึงวักควาย พวกกองทัมรับสั่งทั้งพระภาส กลัว
อำนาจนักขันธ์พริ้งใจหาย ทุกหมวกกองร้องสั่งทั้งไพรีนาย ออกนวยรายลอมอยู่พร้อมกัน

บ้างก็บ่วงหว่งแว่นแล้วก็ขาย ไปตามชายเงิไม้ในไพรสลัด ตางเหี้ยวเบงแห่งชุมมะกน
 คิคคำคักกอบที่เหี้ยวก็พง เฌียงฉนั้หนั้ไหวไพรพญา พวกโยธามาล้อมไล่ไม่หลยหลง
 ทุนกะทักกายเคี้ยคำคาล่าในยง ผุงกระจงจามรีเหี้ยวหนีเร้น หมูละมั่งทั้งเฌียงมาเจ้า
 ป่าแฝง ๑ ฝ่ายกวางแปลงแปลงขึ้นไม้คินเต้น ภอลมควรวจลเวลาวาจะเฌียงห์ กวาง
 ทำเป็นเฌียงมานไปค่านพล แล้วหันเหินเปลี่ยนถ้ามาน้ำคินนี้ กระโคตยังผางไปไนไพร
 สลัด โฌนข้ามม้าหนอกระทรในยบักตน เฌียงรีพลให้สาแทบป่าฟ้ง พระโฌมฉาย
 อายเสนาโยธาหับ ลงแล้วขับขับคิมานี้ คิคตามกวางกลางป่าไม้รารัง พี้เฌียงทั้งพลไกร
 มาไม่ทัน กวางแก้งหนีขึ้นมาไล่ไปกลวงเถื่อน กวางโคตผอยพลอยมาเคลื่อนไหวเฌียงผายมร
 กวางถอนถันรับมาในยอภันย์ พระทรงธรรมขับอาชาลันลาตาม กวางเห็นเหินอ้อยเรอ
 ลงนอยกอยรอกา พระความมาว่าขับกวางหว่างสไลย กวางนิมิตพิศุทที่หนีโคตไกล พระ
 เปอื่อของคักหลงเป่าได้ไม่ทันกวาง ม้าฉนั้แรงเพลงก็มาลาลงมาก วังอำปากลากขึ้น
 ไปไนยปากกวาง ขาหิตยวอนอ่อนแรงฉิกแฉทาง ม้าค้อย่างกวางคอยของมรคา จน
 เฌียงหนีเข้าห้วยใหญ่ไล่ตามคิค พระเมอื่บล้าม้าหนอคฤชคิคทลหา เหลยวุดพลยลกองหับไกล
 พลังเสา ถึงไม้ใหญ่ไพรลาชาพอยาณย์ กวางโคตขับขับเนตรเลื้อยคายนอ ดูดคลอคลอง
 วิโยคยังไสรกคัลย์ จะกลับม้าม้าอ่อนหย่อนแรงควน พระทรงธรรมถอนถาไทยถึงไพรพล
 กอโพล์เพลเวลาลับภาพมารถ พระภูวนารถหวากจิตรคิคคินหงน หังแปดทิศนิมิตหัวมรณ
 แกเบื้องบนเบ็กแจ่งควัยแสงขาว ๗๑๕ ... ๗๑๖ ก็ลงจากอาชาจูงม้านัน คอยจรด
 แคนป่าควยพาราว อคเสวยแสนเทวพระเนตรพราว ดูตะกาวบาทาสีลาไป ๗๒ เข้า
 มอพลกนไกรยถึงใบหนา พระกับม้ามายังยังนั่งอาไศรย์ สังกะเจียบเยียบเฌียงไม้เหินไกร
 ถอนพระไทยถึงกวางในกลางคอง กำลังนอยผอยพหัลลันคิก พระทรงฤทธิร้งขับไปไนไพร
 รัง ทั้งม้าทันเคี้ยมอณกัณอณลง ริมพระองค์ทรงไชโยโตไกรทอง

๗๑๖ จักกล่าวถึงเทวาคักกาหาร คิคสงสารภารพ้ามัวหนอง มานันชมรุ่ม
 ไม้ไกล่ลอง ไม้ไม้ร่วงกับพระวอระกาย เฌียงประทมปรางคัมภารณอาศรัยคิน มาพราก
 พรคิไล่พลคนทั้งหลาย คิคเฌียงคูกุมารเหมอินหลายาย เจ้าพรคิพรายกองหับพลับพลา
 ไกลเฌียงเฌียงองค์พระทรงโฌม มาทุกโฌมนักไนไพรพญา คุรูปทรงองค์เพียงทองหา
 ฌิวภักตราแปลงแปลงทั้งคองเคอ็น ยาวาวาแถมคูลไนยไค้หล่า ถึงเทวฤๅณพ้ามัวหนอเหมอิน

จ้าจะเนรมิตรไม้ปักเบญจ ให้เป็นเรือนทองไกรทองนั้น แล้วอารักษ์หักคันคาเอามา
 เสก เป็นแท่นเอกเขมมสุวรรณภูมิจะรุ่ง เรือนรดแก้วแววววดงอลงกร ให้ภูธรเชอประหม
 ที่ร่มไทร ๑ จะกล่าวถึงเจ้าว่าโยธาหาร ทางอนมาลสังขระระดอนไหว ทางเคิ
 คันคันอุพระภูวไนย พวกพลไทรทูลเทรียเหี้ยมคึกตาม พระพี่เลี้ยงทั้งสี่ทวยซำม ไล่กัน
 ไปในป่าสนาตาม ไม่ประสมปะพระโจอมงาม บ้างคิดตามทะเลหาทรายภาณี แต่เหี้ย
 หาภูวณจนจะค่ำ ตะวันอำเหี้ยมดลยดับขริ ทางรับรัจฉาสรณ์ป็นโยธี ให้เสนาย
 ไทรชุมไฟพล ทั้งนายรายหัวทั้งสี่ทิศ เพื่อกตามคิดพระไทยกลางไพรสนธ์ จนพลมคำย่ำ
 แสงสุริยณ พวกไฟพลพลพิพม์พามาทั้งนั้น พระพี่เลี้ยงเฒ่าโยธาทัม ก็กลับคืนไป
 ในยโอสวรรค์ ไปกราบทูลทรงอุทธรณ์แล้วคึกกัน เกรงทรงธรรมนั้นจะเคืองเบี่ยงตุลี้ อำมาตย์
 หนึ่งจึงว่าข้าพเจ้า เป็นผู้เฒ่าอายุศมคักหบสิบสี่ ได้ทราบไว้ในนิทานนานเต็มที ว่าภูมิ
 หัวพุดออกมาไฟ แม่นมีเหตุเกทไทยในยราป่า ให้ตั้งประทับพลับพลาที่อาไศรย์ คอย
 ให้เสร็จเจ็กเคื่อนย่ำเคล่อนไคล บักรูยไว้ให้เหนเป็นสำคัญ เพื่อจะคงคืนได้ไม่มายมค
 จะไค้หยุดกรูยหมายรับยายมัน พบพวกเราเจ้าว่าเห็นหน้ากัน จะกรับนั้นนอกคำบุร่ำบุราณ
 คนทั้งสี่นิยตมอกันพร้อมหน้า บ้างเข้าป่าหาแบกบ้างแบกขวาน บ้างปลุกพลับพลาไม้ทันนาน
 คิกร่าทูลคอยพระภูวไนย ๑ พระบาศีว่าที่นั้นไม่ไกลนัก ประมาณศักร้อยเส้น เต็นไกล ๆ
 ถ้าคิดหนักหนึ่งถึงคันไทร ที่หัวไทยเขอนิหรานิยราตรี หากเหวนันกาลมิให้เห็น
 เณ็ญเป็นป่าขวางทางวิถี เสนาในยไฟลฟ้าประชาวี ก็อรวิคอบข่าวทุกเช้าเอี่ยม ๑ ปาง
 พระหนอบพิศอกคิกร ไค้อาสน์อ่อนอุณกายค้อยคลายเชิด ตองน้ำค้างพรางพรอยยอกระเรน
 พระไทยเต็นเต็นวาทประมาทรวง คลึงเนตรสังเกตุที่หยุดประทับ ก็กลายกลับเป็นรอย
 อนันโหลหลวง บนเพลาศคางงามวิวัฒมคง เป็นพวงเพรชห้อยอยู่พรอยพราย อนาคตนัก
 ตฤกกรมประหมอมอง แสงเคื่อนสองทองอร่ามงามเงาฉาย จวนแสงทองสองฟ้าคาร
 รายพระพายชายช่อคามสราทอง กลิ่นจะรุ่งรุ่งฟูเฒ่ารวง มาทราบทรวงเสรียในพระไทย
 หนอง นึกถึงเหล่าสาวณมึงตรมครอง ที่นั่งรอมร่วมรักในนักรา ไค้กลิ่นอื่นวันรค
 อดไค้ ยังเข้าโยในกลนิมิตรนิษฐา เมื่อวานนี้พี่ชะเนนลักเงนคา อนิจจาจำใจมาไกลกัน
 ภูทองเคื่อนเหม็นสมรณรลาลัก ไม่วายนักนัยใจจนไค้ขึ้น พังคุดเหว่าเร้าเรือกเพรียก

ไฟวัน พระทรงธรรมที่คณาจารย์อาชาชาติ เห็นว่าทรงสงวนอนาคตเนอีย ยังหลับเรอีย
 ริมองค์ให้สงสาร เลกจจากกรณีนี้นครพิศฐาน ภอสุริยารช่วงผ่านพิภาโดย มาปอบปลุก
 ภาวเรอียพม่า จงดื่มคาคันคูประสุริยโดย นอจะโคซี่ขับพิศกลับไป ไม่เห็นใครเห็นแก่หน้า
 พิกาศี มาที่นี้พังกระตั้นเรอียว่า ก็มคาคองคัพระทรงศรี พุติไม่ออกบอโกไม่ได้ได้
 ปราณี้ แล้วภาวี่ถูกค่างขึ้นทรงกาย ชยกว้างร้องลงก่าดังขุเร็งว่า กลับเตามาเสีย
 โสมพระโคมฉาย พระภูวนารยาทรเยอียห่าเสอียกาย มานันนายนันพญาอาชาทรง
 เทอียชักม้าค่างจะกลับหลัง เทสยังในบนาคาให้หลัง กลับทวนขับดับโดยเภาไฟพรพ
 เป็นแทนหงติมาว่าติธาราย

จักจับความคามมีบาติแสง ฟานขึ้นแจ้งแจ้งเหตุทศวิการ โดยวางเรื่องเบอีย
 ยูนคณันทาน แทกณกาลกล่าวมาในนมาวี่ ว่าป่านันกันเขตรประเทรมนุ เป็นที่สุกคุม
 อยู่หมู่ญายี พระคาโงไคไกรเพยวีเสศคี่ พระมุนีก่อเก่งบ่าเพงญาน ทั้งแคววจนวค
 ขาขาวเพยงอก อูระกรมุงรังคังพิฐฐาน ขอเป็นพรหมชมรมอนินนการ แก่ประมาณพื้น
 มีบอริฐรรณ ชักประคำสำรวมค่างาญกิจ ค่างจิจรเป็นนิจโดยไมเสอียสุญ ทุกเท้าเออียน
 เทนแทกองค์กิล บ่าเพยญานเกมกระคิลอริญยา เพอานหนึ่งจึงสัพพาทมูกาบศ ถึงกำหนด
 นคัพพอนกเอยมณา พระเคอานาณานเวรายวิทรยา ขึ้นร้องฟามาพพันถึงนันท ค่างพระ
 องค์ปลงขารมณันนกิจ สำรวมจิจรตามมาวาพระคานศ พระคาไฟไปจากจำเรอียพรท
 พระทรงยศพุดลงสงรวาริ เห็นโกญมกัพพณันนังกคักคัลล กูญมใหญ่ในยลระขริ เพา
 ภาวี่ใช้ใบลเอยังเคอีย พระมุนีกอนาคประเทสจจริง จึงหว่ายแหวกแตกถาหักมาได้
 ขึ้นนคิลคิลคูลเพนญูหึง พระภาวี่คิใจไมบั้งขึง พระไมบั้งเนนข้าควนคลาโคล ถึงยาสรม
 ฆนคานสงสารสุต เป็นมะนุกนักรักขณวิภักตรโดย จ่าจะคิณมีทรเปลไวัไคไหว แล้ว
 คาไฟไค่นวขึ้นนัม ภอหลับนกรนั้งนั้งคังสะตะ คานลคิณพิพเวระวิเศศณ เอนนัวหยอก
 ลอชประทานให้ลาน อม แล้วนั้งนกรนักรวาไค่นน แกกลอนเกลยั้งเลยั้งไวัในยอาศรม
 ณฑนชมมกักราคาเหมาะหมอน ครั้นเทมิใหญ่ไค่นนพรมบั้งอร ชัยประมณเกสรนพระไทย
 ลอนให้ญูทวาววเวหา พิศกักราคาเลลล้าในยค้ำไค้ ชัยนาโอมยทรงวิโดย กำหนดไค้
 ลิบห่าปรีไศภา

๑ จักกล่าวถึงวาระทรงพระเชย ชีมาเทศเพียรในไฟพรหมณา ในรั้ว
ตำแหน่งแห่งกลับไปพลับพลา พระภาวพัลลวไทยอิศโรยแรง เพียรเก็บมณะดามาด้วย
พระไมเคณศิริทายนิกศนายแห่ง แล้วยมะปรางมารกลางแปลง ท้ายคอกแห่งขึ้นไปใน
กองกร เหมหลวงงามความลุลูแล้วตยุมา ใ้กินหญ้าขะใหญ่ ๆ ใบอื่น ๆ แล้วควบ
ขี้ก้นถั้วถั้วถั้วกร รมจึงขรคองกินกินพนม รมรภาวณางนทรางโศก เจริญโลกโศก
เลลาลเคาชม ชาติบุศพูธำพันทั้งสิ้นหม ฤกษ์ฤกษ์มไกรกรางกันปรางปรู กตอมกะทุม
กุมแกแเคยงแเคยง ทั้งไกรย้อยยงมาจั่วปาหนุ ของนางคัสดีเหมือนของพระมองดู
ไม้ระตูปยอลองแรง คันร้อยฟ้าตายุคพทิจชาติ แล้วมะคาคากุมกันรวมแสง ปรง
วันเปรียงเล้งยังลลอลขึ้นกอดแฉง แก้วกำแพงจัดขึ้นจินคณา พระเพนโศก ๆ ในพระไทย
ท้าว สุรารวรณ์ทรงเป็นหวงหา คิดถึงชนกชนนีคือรา ทรงโศกากำสรวททรวง
พระคุณเคยเคนเพนตูกะยิดเตเข้า ลูกเคยเข้าท้าวไทยในวังหลวง ทั้งลมเค้จิมุทรวงเค
เคยไปปรูกุยาธิดาไธรบ ลูกเคยเข้าเต้าเฮยิดหะเพนไกร พระภาวในกัษะราลาระพรหม
พระครวนคว่ำกำสรวทท้อ พระเนตรคละคตบงโศกกลางไฟระตูป เค้นเค้นเพียงอาชามา
ด้วยกัน พระโศกคัสดีเร้าน้อยพระไทย ภอบายแสงสุริยนิหะวันคัสชอย ยังเร้าครอย
โศกคัสดีให้วันไหว ของค้อวักษัณษาพระคสาโคล มาเกลือบไกลสาลาสิทธิอาจารย์
เพนเลาหงนังหมอยลลิว พระภาวปลัวปลาไว้ในไฟพรหมณา มีแก่งก้อขอฟ้าโอชะราล
ริมคองคาลเคยงคัมกำแพง พระภักมาคลาโศกโกล้อาสรหม เซทรจรมบั้งใบไม้รวมแสง ฤ
รบคัสชอยมเคยงหมแฉง พันคินแฉงคอรคณกับทรวาย มีภุภุชสีหังทั้งทั้งกระหง่าน หน้าลำราญ
ริมเขายังเงาฉาย ท้าวจะเป็นที่สำนักนี้นางยักษะราย พระแวศยชามารามเห็นงามจริง
คอยแฉลลคัสคเนตรสังเกตุฎฐี เหมมนุณง้อยเป็นผู้หญิง ยังตฤทรวงหมองในพระไทย
ประวิง ยักษะหญิงจริงกระมังนั่งอยู่ในย คำตริะพลางอย่างลงจากหงษ์มา ดูกอาชาแล้ว
คำเนิรเคิรเข้าไก่อ เพงพินิจพิศโอมประโคมใจ คังนางในคฤ์คางมาคิน ลำอาก์ไอยม์
เร้นรันเหมยณันนุรพง พระโอมยังยั้งอาโศกาไทยถวิล คอยของอย่างมาข้างสระมุจลินทร
ภอไคยณเสยงนังหน้ารังรับ แฉนเลณะเพราะเกสยังสำเนียงลมร ฉดัยยค้ำกั้ออน
หน้าอนหลับ เหมณันนี้แก้วแว้วหวานกั้วารรับ จะเจอยัจฉิทรพินิร่าย งามประโคม

โลกาเกิดมานุษย ถึงนาคครุฑใครเห็นจะเม่นหมาย น้าววิศรีสันทรภวาย แลนเลียบคางวง
 สุกาณากาน โยมาชญญ์เยื่อนาเปะยิวจิร ที่ลัตถิโกใหญ่ระโหถาร จำจะตามความ
 เจาเขาวมาลย์ ไทรยาสารลายใจเป็นไม้กริ ราทั้งพลางทางเค็รเข้าไปใกล้ ตรีษ
 ปราโคธรบร้อยพันมาระกรี พื่อถามทราบมรภัยภัยกัถิ จงปราณินอยหนะกลอยใจ
 สัตถงทางกลางปามาถึงนี้ เห็นภูฏีของสุคาชญาไศรบ จึงชักม้าผ่าตรงสัดหงไฟร เข้า
 มาในเขตศีลของชาวภูเมือง หมายจะถามความจริงอย่าวังหนี ค้วยที่นี้มีสาละกันผาเพื่อจะ
 เป็นบ้านช่องเองใครอย่าไคเค็ง จงแจ้งเรื่องเล่าคดีให้ฟัง ปางภูผินยิลถ้อยสุนทรถาม
 ให้ทราบความหวานถิ่นแล้วเป็นหรง ห้าเลื่องเขคร่นางแสงตรงแตรม้ง เชนตายยังบูชถาม
 คีตคามใจ หนึ่งนึ่งตริงกุกนักประหลาด นาคราชหฤาเหวามาแต่ไหน หลาองค์อื่นที่ป็น
 ผ้าสุลาไลย หฤาพระไฟรศกษาพนาสัย มาล้อเล่นเห็นพศท้าวไม้อยู หลาว่าหฤมีสาธ
 กลางไฟรสี แกล้งจำแลงแปลงกายามาภาตี มาระศรีธงยเซ็นสเหญอาย ฝ่ายพระหนอ
 ภูเวศเกษมระษัทร จึงเอิ้นอรรถกรลโณนางโอมถาย โอ้ตรามรภัยกัถิของพี่ตาย
 อาย่าอายหมายมาถามแต่ตามจริง โอ้เขษฐามาจะดวงสมร แกล้งยถยถนอยออกเห็น
 เป็นนุหุญ ไมอย่างนั้นชวนทาลอย่าประวัง พื่อหงหงไฟรพละกลเคียว หวังจะชญาไศรบ
 ในอาครม รอยอามรมไม้ไมะยิว ๆ ศกษาสานกันถึงคุดรังเพรียว จนใจเจียวมา
 ภของเจ้าของมี จึงไถถามตามจริงอย่าตริงกุก มีองค์ทูลาสาธาคาจารย์ เชื้อแกล้ง
 แจ้งใจไปโดยคิ ขยาราคีเค็งคำคิกราคาญ ฝ่ายโอมยงองค์ประทุมโกสมลาว หัง
 ไททาวเชอวรวาเนาสงสาร นางนึ่งคิพิศุพระกุมาร เหมยนิมมัววสโอเอียมเล่งยิมงาม
 พระโอมยงองค์นี้อยู่ที่ไหน ทำหงหงไฟรไลเลียวมาเทียวถาม จำจะบอกออกให้รู้กระจัด
 ความ แล้วโอมงามคอบองค์พระทรงธรรม จะทูลอะไรเล่าเผามาทรัก ไม่รู้จักทูลาสา
 ธรวิทาณ ทานไปไหนละไมในไฟรวัน คอยอยู่นั้นอยหนึ่งจึงจะมา

จะกล่าวกลับจับว่าถึงคางห พระนักรบเคียวไปไฟรพฤชา โคมวงปราง
 ลางลาบหาบสิดา พระสิธราชักลยยังยาราม ถึงหน้าภูฏีของหงาหงไว พระคาไพ
 เรยักนัจมาช่วยหาม นางโอมถายอายองค์พระโอมงาม เรยักถึงสามสี่ครั้งนั่งอยู่โย
 พระมูรทันกเณยเมยแซงชา แกร้องว่าเลียงคังทางนึ่งได้ แล้วยงทาวเข้ามาสาธ

โดย สอนั่งในอาสนะพระบุรี ฝ่ายพระวิฆเนศวรทรงพระเดช ทอดพระเนตร
 ทศนาตาอาสน์ เห็นหนวดเคราเผวมโสมประทีป เหมือนโยคีที่ถึงกาลมายุไฟพร จึงค่อย
 ก้มเกล้าเข้ามาถึงอาสน์ น้อมประนมพระหัตถ์ถวายไชโย ฝ่ายทรงฤทธิเดชพาพระท้าว
 ถามว่าใครมานั่งอยู่ข้างนั้น หนอกระษัตริย์จงฟังกำลังถาม จึงตอบความพระมุนีว่าคณ
 พระนักลึกลับใครมาตาเป็นมัน พระธรรมาจารย์ว่าท่านมาแต่ไกล พระสีกาว่าประทุพฤ
 ทลาลวัญ พระธรรมาจารย์ก็ตอบว่าหาหมีไต่ ภอหาบเหนียวเมื่อยลำพระท้าว จึงถามไถ่หนอ
 กษัตริย์ไปพักณ เธอถามถึงเข่าพระธรรมาจารย์ เจ้าเหยี่ยวว่าทำไมไม่ไปวัดนาคี หล้าพล
 ฤกเสณเฑาะว์ไล่ ออกค้นเห็นเกิดกลางทางกันจน เห็นเจ้าเข้ามาถึงอาสน์ พลอย
 ปรารมณณ์พิริยจิตสังสาร จงแสดงแจ้งจริงถ้อยนาน เจ้าอยู่บ้านเมืองไหนบอกไป
 พณ ๗๕ หนอกระษัตริย์วิฆเนศวรจงสดับ น้อมคำนับพระมุนีชื่นชม แล้วเล่าความ
 ความจริงทุกสิ่งอัน จนจรจรลงไหลมาไหวศรัย หนึ่งนิคมารหาข้าทั้งสอง ท้าวครม
 ครองกรุงสารภานสมบัติ ทรงพระนามตามประณมพรมหัต ข้าวิฆเนศวรของคโอรส
 พระนามนางปรางทองที่พมادت เป็นพระราชมารดาตามปรากฏ ครองการาณศรีมีพระยศ
 พระนักษัตรครองหรรษาในโคบาลา พระธรรมาจารย์พิฆเนศวรหลายแสดง ประจักษ์แจ้งจริงจัง
 ไม่กังขา จึงทูลตอบประณมกระษัตริย์ว่านาคา อยู่ด้วยตาแต่ถ้อยจึงค่อยจร เสียแรงเป็น
 สู้ยี่สิบพันปีกระษัตริย์ ทาจะหักโง่ทำนุในการศรัท หังจะชุมแก้วกันถ้อยอัศจรรย์ ให้เดา
 รอน เรื่องฤทธิทุกทิศไป กับตาอาสน์ประสมจิตร ถึงใครคิดเช่นข้าอย่างสงไส แม้
 สมเฝ้าได้ด้วยยากแล้วใคร ไม่กล้าโดยพื้นดวงคั่นคงคั่น หังทนคงทนแขงเรี่ยวแรงหนัก จะ
 รมยักษักถ้วนอนนักรชัยหมื่น แลแล้วคลาดจริงยังไม่รู้หังถูกเป็น ถึงมายืนยังไถ่ชอบไถ่กลัว
 ๗๕ หนอพระวิฆเนศวรว่าว่า พระการพาศทุกครมแย้มยิ้มหัว เราไม่คายวายวอดคง
 รอดตัว ภักตร์เพี้ยงมัวบึงร่วมด้วยสมคิด แล้วยกราบองค์โยกการะคาบศ พระธรรมาจารย์
 บาสถาจารย์จิตร หังได้ทีที่จะไถ่อยู่ใกล้สัก สมรมิตรชนินฐานุการัน ภอภอชายนเอย
 พยัย ตะวันลับเพ็ญมีเต่าขุนเขาเห็น พระธรรมาจารย์ส่งสารพระหนอพระวิฆเนศวร เรย์ให้กิน
 ผลไม้ในสาคร แล้วสั่งทีพระทุมมาลว่าหลานขวัญ แม้เรย์กลั่นผลไม้ให้เขมร่า กินด้วย
 กันเถาะวิฆเนศวรเจ้าของเจ้าตา ขยันกว่าอันใดเถาะไหนเลย เจ้าวิฆเนศวรก็เป็นภณเฒ่า

กระษัตริย์ จากสมบัติพลัดสวามหาสถานเอ๋ย เป็นภูมิลำเนาอยู่ใต้พื้นเคย กับทราชมะเขยไฉน
 เสด็จมาตามลย์ อยาถึงองค์จึงออกมาออกกฎ เล็กจะผูกมวงปรางที่หยางหวาน ได้
 คุกมูกใหม่ในแทนพาน มีโซ่บ้านคอกณะเจ้าเร้าอยู่วัด เจ้าวงษ์เฝ้าเจ้าอาวาสเราธานี
 มันไม่มีเงินทองเข้าของวัด ทั้งไร้โง่โง่โง่โง่โง่โง่ โง่โง่โง่โง่โง่โง่ โง่โง่โง่โง่โง่โง่
 เหม็น นางประทุมกลุ้มใจอยู่ในห้อง หาดเข้าของเงินงกระหกรเห็น ยกตะกุ่ม
 ลูกไม้วางพวงเชือกเชือก นางเสด็จทอดตาประหม่าใจ หนอกระษัตริย์ที่ศานาวลหงษ์ เห็น
 ทรวคทรงมิงมิตรพิไลสมัย ลำอาก้อมยิ้มแย้มแถมเป็นโย เกียรติทรงใส่สวีสันทั้งอินทรีย์
 พระสิมย์มละไม้ในตะกุ่ม พัดพวงพุ่มเพี้ยมธุระมารศรี คตังหลงงงมสันสมประคิ พระ
 ภาวีสงสารพระหลานทย เห็นพื้นองสองนั่งอยู่ทั้งคู่ นึกเอนคูกังพระจันทร์เมื่อวันหงาย
 งานนางงามพระหนอทั้งวอรกาย เขียวคล้าย ๆ กันทั้งสองเหมือนทองเคียว พระธรรณ
 ลานและกลิ้งพิศ แลวันกลิ้งคิดในน้ำใจเฉลียว สองพี่น้องนี้เหมือนทองทั้งแห่งเจียว กู
 พวังเพียวเพราคมเห่นสมควร จะเกลสองครองคู่ให้อยู่สุข ให้อภัยทุกขปรีเปรมเกษมสรวล
 ฤทธพวงนี้คือพระไคร้ครวญ แล้วชักชวนให้ใส่ยาในราตรี โฉมประทุมเกษมก็จกกลับ
 เข้าห้องหับประตูไว้เข้าในที พระโถมยงภมร์กระษัตริย์พัชุนลั พระภาวีสอรให้เรียมเขียน
 พระนเศร์ ค่ายเคษพระโพธิ์ศักดิ์ล้าง จะได้นางแนบคู่พระกุศล ของพระองค์ทรงยศหนอ
 หศพล ออกส่าหับมนตร์ไคร้พระไม่นอน ฝ่ายพระองค์ธรรณพ้านเกล้า เข้าใส่ยา
 ยิงอาศน์รันทน์ปัจจุร จนจวนแจ้งแสงศรีระวีวร ศศิธรทองพ้านพลาไลย์ พังคูลหาเรา
 ชรมระงมปา เมื่อเผลาจวนจะประจุคโสมย์ พระทิวหาหวานอนถนญาไทย พระผู้
 วในนิกคหนึ่งถึงประทุม แยกพิศกลลับกระสับกระส่ายไม่วายนึก เมื่อยามคึกคองพระโทย์
 เหมือนไฟลุม เป่าม่งหมายลายสมรทรวงร้อนรุ่ม ยิ่งกลัดกลุ้มก็สนรกันหมักนุรา หอมดอก
 ไม้ในคองมาส่งกลิ่น ระรวยรินรินชันนาสา ค่ายกลลับมีตรพิศโสมในศาลา พระผ่านฟ้า
 อารมณไม่สมประคิ ค้านจะดอมปลอยประโสมโสมเผลา จวนถึงเฝ้าอะอะไม่ได้ไถ่ถวาย
 ทั้งจวนรุ่งสุริยาสนราตรี วันพวงนี้เชยไม้อยู่คดยกุนาง แม้มมีจิตรคึกปรานีในพิแล้ว จะ
 ปลอยแก้วเกษมกระษัตริย์ไม่ชักขวาง พระไคร้ครวญจวนแจ้งแสงเงินราง สองนพางคัพพันฟ้า
 บึงอวรณ์ โออณงค์คองคั่นคักหมิ่นแสร ไม่เหมือนแน้นโถมฉายลายสมร ไคร้ร่วมฤทธิหุคอยู่

ใกล้มีไก่อ้น รวมบรรพตที่ศรีไสยา นั่งถักอวนป่วนจิตรด้วยพิศวาค จดภาพมาคมมาก
แผ่นเคนเวหา เต็มจอจนนอกอาคมกรรมอุรา สงกักราศาเสด็จสรวักลับเข้าไป หยิบ
กระโหลกพวงรึกมาคักน้ำ ออกสาดทำประภูณัติจักไว้ให้ สรวักตรงภักตราพระตาไฟ แล้ว
ผู้ในนี้เกรงตึงน้องนาง

๕๖ จักกล่าวถึงทิพประทุมหม่มเกษร นี้ก็อาวรณ์บนกลลยจนสาบ อะนาคณอนกร
เกยเขย่นนาง ไม่เสื่อมสางโศกหนึ่งถึงธรรม์ ค่ายคู่สางปางก่อนมานอนภู ใจพระ
นุญนี้ประลาคหาวกเหมือนเป็น ทั้งสองข้างต่างคิดไม่ยักกัน จนไก่อ้นขวัญใจเจ้าไม่นอน
ออกจากห้องน้องนางมาล้างหน้า เห็นภาพหน้าแฉ่งชะมายุกลายสมร ภอเนตรน้องตึงเนตร
พระผู้ชรา คงพิศศรศอกแรงยิ่งแยงทรวง ให้เสวยชานป่านตำรงองค์ไม่ไหว ทางท้องใจ
ให้หวัด ๆ ครึกคราง เห็นนางแฉ่งแฉ่งใหม่ ๆ เห็นไยยวง ยิ่งโศกทรวงแสร้งรักภักดี
ทางฝ่ายนางทางนี้กรำถุกถึง เพียงเพลิงยังฮือโหมทรวงโถมศรี จะผูกด้วยขวยเขินละเหิด
ที่ ฝ่ายบุญนี้เห็นคั่นออกนอกศาลา สองกระบัตร์ขึ้นมาสกลานมาใกล้ ทางกราบไหว้พระนัก
ธรรมด้วยพรรณา พระฤาษีสำรวจมณเฑาะพาศักดา ดูเวลาหาโชคโศลกยาม จะอุทิศ
เอกอนงค์ก็ตรงเคช เป็นปิ่นเกษรกระบัตร์ทราภาสลาม ทอไม่งสองทองฤกษ์ระยาราม
พระโถมงามเป็นงามนางศรีดา อันฤกษ์นี้ไม่ปลอตกคอกอยุ่หนึ่ ที่คนรักมักศึกริษยา
ความแค้นสองกระบัตร์เถื่อนค้ำ ไยยะกาจะให้อยู่เป็นคู่ครอง แล้วจักแฉ่งแฉ่งพิชิตกิจ
พระนักสิริเรียกเข้ามาทั้งสอง ให้สององค์รงนั่งบัลลังค์ครอง ภอไม่งสองเศสสังขัตถ์น่านค
นางโถมยงทรงผ้าไหมพริ้ว หนอกระบัตร์ปลดเปลื้องเครื่องกัน ทรงเสวยตรพัตร์มา
มลพณ พระอานมณท์คหมองทั้งท้องฟ้า ร้อนถึงอาคนอำมรินทร์ในสิงขร อาคนท้ออนแข
แคนเชนแผนยา ท้าวมีชวานคาลแดดแลงมา เห็นพระตาไฟเจ้าเข้าพิชิต จะอุทิศเอก
ประทุมภูมสุวรรณ กับธรรม์ทนต์พระชินนศรี จำจะช่วยอวยไชยให้ครั้งนี้ ดูคั่นนี้ใน
พระไทพสน จะมีครสร้อยตรงแลมงภู ให้เป็นเทพอาวุธขึ้นรังสรร สำหรับเจ้าเข้า
ตรงคั่นกะพัน ใจปองกันกายาอยู่ถาวร แล้วตรงคั่นมีชวานโถมอานเวศ ภอหัดบเนตร
ภวานวาทย์กร ก็เกิดเป็นสร้อยตมกับภากณ ในหัตถ์ทรงองค์มมิตินาน กับชวคแก้ว
แววไวใส่น้ำพิภย์ แล้วเหาะสืบสอยไปยังไพรดาสด ถึงอาศรมลีลาองค์อาจารย์ ทา

มัวมานอนบนบ่อพิวนี้ พระฤาษีชกโชรโชนทราบ พระอินทร์ว่าร้อนจนถึงบนสวรรค์
แทนที่นอนบนอากาศประสาครวัน - แสงเหมือนกันกับพื้นแห่งศีลลา ข้าจึงรู้เป็นเจ้าเข้าทำ
กิจ จึงมีมฤคเรีงอภรณ์เจ้ามาหา หมายถึงช่วยอวยสวัสดิ์ให้คนกา พระสืขราชจงแจ้งอย่า
แคลงใจ คำหรรค์พลันคล้อยไปบลาสน์ เข้าเคียงราชนาคาชันดาลัย แก่สรวัยพิพย์หีบ
มงกุฎวิจิตร มาส่งให้ทนต์กระษัตริย์ทนต์วรงค์ แล้วโกษรีจ้แจ้งแถลงเล่า แม้นสูงสงคราม
ตามประสงค์ นึกสิ่งไรได้สมอารมณ์ปลง ทั้งทนคงคู่กายไม่วายวาง ถึงหลับไหลไสยาใคร
มาจับ เกื้องประทับกับประจนเป็นคนสร้าง แล้วยื่นชวกทิพย์ส่งให้องค์นาง น้ำในกลาง
ชวกชงทั้งจินดา แม้นมีทุกขุกขึ้นเป็นโณ ถิ่นน้ำในชวกนี้คั่นก้นหา ตามแคใช้ไค้สิ้นทั้ง
ก้นหา แล้วถันท์รามาชวยอำนวยกร ให้สององค์ตรงทฤทธิทุกทศ ปราบบันดาว่าสักให้
นิกหย่อน จงเลื่องภาชีพออย่าก่อกร จงโณออรองเคชเชตขมภู สรรพภโยชีพญามา-
จราช ถึงองค์อภิจิตฤทธิหรือยาคิสุ จงภายแก่แก กุมารพระหลานดู ให้สักรูเกรงจบภพ
ใคร แล้วอินตราลาองค์พระธรรพศ เพาะเลี้ยวลดหลับปาพฤทมาไสลย เข้าพิมานสำราญ
วันขึ้นพระไทย พระคาไฟเลื่องงานการวิวาห์ กลับหลังยังอาศรมชมพระหลาน บุญกumar
หลานรักมากหนักหนา แล้วมอบแก้วโกสมประทุมมา เป็นบริจาจอมไตรในภู่ สอง
กระษัตริย์มคการคดาณเจ้าห้อง พระแนบน้องนั่งประโลมนางโอมศรี นางฮายเอียงเมียง
เม้นสเทิดที่ พระผู้มีวรั้งทุกสิ่งอัน แม่นเณนุ่มห่มหอมจอมสันทม เพราะหมายชมเชยสาว
ชาวสวรรค์ พียากจากนี้เวณขอบเขตัน แลวงขวัญในบนาสุคาเคียว มาไค้้องครองรัก
สมัคสมาน ไม่ลงลารจันหาไรต้องให้เกี้ยว ไม่สมรักสักสิ่งจริง ๆ เจียว เสียแรงเพียว
ทุกยากลำบากม เมื่อคนี้ที่นอนหนาพระอาศรม สู้ทนลมเหลือหนาวจนเพหน้า คัดถึงน้อง
หมองมัวกลัวรวิศา ท่านจะว่าลามลวนไม่ควรเป็น จึงรอรักหักใจไว้นรูง ทิมาคณู
หมายแมไม่แลเห็น แดนสวรรค์อนวิตกหัวอกเอยณ ไม่ว่าเล่นแมลบลองทั้งสองมือ

๕๖ นางพัชรพชมมาลได้หวานโสม กอบพระโอบรูออกถ้อยว่าน้อยหา แคละคำ
ฉำฉินกลืนไมศรี พระว่าภาเรื่องรักประจักษ์จริง เมื่อนวันงานเกลาเล่าเก้าน้อง ว่าพลัด
กองทัมมากับม้ามิ่ง กอคามคีนกลืนกลักรากกับปลิง จันนี้ทั้งโนเนื่องเป็นเรื้องไป เพราะ
ไค้ที่ตีประจบตรัสกลบเกลื่อน ว่าทองเถื่อนทนลำบากเพราะหยากไค้ มีเสียที่ที่พระรัก

ประจักษ์ใจ เพราะท้าวไทยประทานน้องจึงต้องจน ถ้าเป็นแต่การพามาเฉย ๆ จะหมาย
 เชยชมเด่นเห็นชัดคน ครั้นนี้น้ำท่วมปากลำบากลำบาก คงไม่พ้นธุวในไค้เมตา ฯ พระ
 พังทอนปลอบว่านี่จาเอ๋ย เพราะบุญเคยเคียงชิกษนิษฐา อย่าห้ามทรวงทรวงเนิ่นเกินเวลา
 พระไอยกาทับพระอื่นที่กียินดี พระปลอบพลางทางระโบมโถมเฉลา บุญของเราร่วมห้องกัน
 สองศรี แต่กิจล้นที่ตรวยังปราณี โอแก้วพี่ไฉนหมิไกรยอม แล้วเ็นองค์ลงประทับกับ
 เชนย พระน้องเอยนวลเนื้อนี้เหลือหอม เญ็โถมยงจงอาวีปราณีประนอม อย่าอ้อมซ่อม
 ชักขึ้นเลบขึ้นใจ พลางยื่นหัตถ์ส่นักพุ่มประทุมถัน สางสวรค์ค่อนควักฉลิกฉลิกไผ พระ
 รุจรงชิตคองท่นองใน ทางทรมไวยเหวี่ยงวัชปัดพระกร ทางยัวเฝ้าเคลาเคลื่อนจน
 เอย์นหยา คีครันร่าอัครรหัตถ์สิ่งจร ไว้อ่านเณเป็นเรอึงภอเปลืองกลอน จะตะคอง
 ขึ้นก็ไค้เห็นไมคี่ ค้วยเป็นคำกรรมนัพระทานเทศ ฝ่ายควงเนตรชนิษฐามารศรี ไค้ร่วม
 รินฉนอุรากับขามี่ ประเวณีนุสสาวีคยาวครัน แดครั้งเคลาเฝ้าชมพืรมริน เกษมขึ้นเซย
 สองประคองขาน จนไทยแก้วแจ้วปาพนาวัน พระสุริยันแย้มเยิ้มเหลยมพระเมรุ อากาศ
 แดงแดงทองเหี่ยมสองผด ภาณุมาศคองคักังศรีเสน หอมมาไลยในทิมวีเวร พระอิงเอน
 องค์ลงไลยา จับประทุมณมเนื้อเหมือนนวมพุ่น ไค้แถบอุณอิงอิงพระมังษา เจ็คราครีมิไค้
 นอนตื่นกอนกา จนลืมน้ำพระนังเสียทั้งคว จนม้าทรงลงนอนควยอคนหัว รริกวีร้องไม
 ออกกสิกกกลอกหัว ทั้งเครื่องอาณานันทน์ ท้ายลายบุกพัว คุกกั้ววันอนคายพยก่าแพง พระ
 ชรวงฤทธิศัตินไค้ไปคุมา เห็นอาพวยมรณนึ่งนอนแหว มาครันนอกอัศเรศพระเนตร์แดง
 ชรวงกรแสงรัยพัญอาพพน เป็นเพื่อนยากจากเมืองคูเคื่องเชญ เพราะวางเว้นน้ำหญา
 อดอาหาร รหกรเห็นเค็นในไพรกนคาน มาถึงกรมรณาในป่าคง เสียบคายภาชีศรีคราม
 งามน้อยหญา คสอดคญาเยอียงยางเหมือนหย่างหงษ์ ทั้งกล่าหารพญไชยในมรงค์ ที่มั่งทรง
 ชรวงฤทธิพระบิธร ท้าวจะกรวีโรธราสารพัก กรุงกระษัตริสำหรับไปไพรสิ่งจร โปรม
 ภาชียศิริราคาคณคร มามวยมรณกลางป่าหน้าเสียบคาย พระครวญครวรำร่ากั้งคิดถึงมา จน
 ไอยกาดามไถไปไค้นหาย นางประทุมทูลว่ามาเชอตาย ยังพุ่มพ่ายชลนาโสกาไล พระ
 ภาชียพิงสวรหลอนแถลง ประจักษ์แจ้งใจจงสิ้นสงไส จึงสั่งสารถีว่าอย่าใจ ไปบอกให้

บพิณอัสรา กอศวาศโศกศัลย์พันทวี นางนั่งใกล้หัวมัวพลอยมัวหมอง น้ำเนตรนองภักทรา
 นารศรี เห็นน้ำทรงภองกระษัตริย์ลี้ลับ ลมอยู่ทรมไม่ปลื้โดยลาญ เห็นพระน้องร้องไห้พระ
 ไไทยหาย ปราศโรยสวาทว่านาลงสาร แม่เห็นแล้วท้อแท้ท้ออาภาการ อาทนต์เพื่อน
 ยากมาจากกัน นางทูลว่าทูลาน้ำหามีไม่ ถูกไว้อาพหิงสาเห็นต์ แล้วเสวว่าองค์ทรงศักดิ์
 พระนักษัตรมี โชหมอนฉนั้นออกมาตามพระพรานชม เพราะทราบว่ามีมาทนายวายชีวิต
 ให้ตรงฤทธิรับไปในอาสนม พระรับคำรว่าอย่าปรารมภ์ เชิญเอวกลมกลอยใจแม่โคตรคลา
 พระศรีพลางทางธาดาพหาคี บุรยาทรเยื้องคัลโดยไปข้างหน้า นางประทุมโฉมงามตาม
 ลีลา กลับเข้ามาหาหมู่ทีละทีละฉาน ศรีโรราบกราบกับอารมณ์ร้อน ทอดสะทอนถอนฤาไทย
 แล้วไซสวาท กับพระองค์ไอยการปรีชาญาณ ว่ามาหลานล้นตายวายชีวิต เมื่อหลานมาถูก
 ไวรื้มเขา ลืมเลียบเลมิมมาจนอาศน์ต์ ล่าฤกได้ไปหาอาพหิงสา ก็เห็นบันไดล้นลงจมดิน
 มาทวนันต์กันหลานรักมาก เป็นเพื่อนยากยามไร้ในไพร่ลี้ลับ แสนเลียบคายนักหนาคำบูรีน
 มาสู่ดูสิ้นเสียแล้วพระไอยกา ฯ พระขวงพรพพิงพชมานหลาน คิคสงสารถ้อยคำที่รว่า
 จึงปลอบของคองภักษะที่รว่านคำ จะโคศาอาโลไม่ทอการ ทวีอาพหิงสาจะชุบให้คืนชีพ พอ
 เร่งรับคลาโคลไปไพร่ศาลย์ หาผืนทองกองไว้ในคงคาน จะคิคอานรพพญาอาพหิงสา ฯ

หนอกระษัตริย์กราบลาพระคาบศ รับเลี้ยวศคลัดไปไพร่พรง เทียวหักหาพื้นทอง
 เกบกองลง คอยหาองค์ไอยการพระตาไฟ ฯ ปางนั้นพระมุนีมีพระเวทย์ ทรงไท
 เกพทั้งสามมีลัย เหวียงหนึ่งพยัคศาควนคลาโคล มือถือไม้เท้าพลองจ้องจดมา ถึงแกง
 กตกกระตะละหนุม คูรัคกุมเก็นกานควยหญักลา ออกประทุพหิงข้างศาลา พระสิษะราคุม
 เต็นคำเน็นจร บัดเคียวหนึ่งถึงทีภาชีหค เห็นหนอนารณึ่งนึ่งริมคิงขร พระนักษัตริศภักทร
 แล้วกวักกร เจ้าจะถอนใจใหญ่ไปโยมี หนอนารณึ่งนึ่งนึ่งคำพระรว่า กิจถูกมาไว ๆ ไก่ดฤาษี
 แล้วถามว่าข้าแก่พระมุนี ชีพภาชีนีโอนจะไคคั้น พระสิษะราคาไฟจึงไซสวาท นึ่งเถียนหลาน
 จะแก้ไขให้มาคั้น รับรุกไปจุคไพมาไลพื้น มาคองคั้นผืนมาอย่าปรารมภ์ แล้วหยิบแว่นจุติ
 ไกรทีในยาม เจ้าโฉมงามสองไฟอย่าให้รม แม้นคั้นไม้ไปคิคอานรพพชมา คองไมกลมแคคไม้
 กล่าจะห้ไป พระรับคำจำไคสองไฟฟ้า เก็บเอาพญาออบกองรองข้างไค คองแสงแคค
 แคคจับกลับเป็นไฟ คิคขึ้นในหญ้านันเป็นควัญไฟลง หยิบอคิรัคไมยุคหยิง แล้วมานั่งคิคคอง

ก่อโขมง เก็บใบไม้ใส่เข้าเป่าตะโพง พระเพลิงโพล่งพลามพุดเช่นทุ่งนา พระนักรม
 ครันไคไฟโชยฤกษ์ อามนตร์เบิกบอกพระไพรในเหวผา ทั้งพรหมมื่นอื่นท่องกรังกักดา
 ทุกเทภาสดิศย์แก้วถ้ำแก้วเนิน เราจะชุกพอพรุ่งครานี้ ทั้งฤกษ์ที่ดังสู้อยู่เขาเนิน สรวง
 สวรรค์ชั้นฟ้าชั่วอยู่เฉยๆ ทุกโคตรกเท็นหมองถ้ำปลองเปลว ทิวสการหุบเขาต่ำเนาสมุท
 จนที่สุดสิ่งสู้อยู่ห้วยเหว หมูโขมครามยาห้าห้องเลว จงรีบเรวร้อนช่วยมาช่วยเรา แล้ว
 สิ้นหนอสู่วัยกับคำรงภพ ให้ลากศรมึงมาเข้ามาเผา พระขรรษาอามนตร์บนเบา ๆ ผู้
 เป็นเจ้าจับสิ่งให้ถึงน่านนตร์ บัดเดียวไฟโผล่กับกลับเป็นน้ำ ยืนยืนอาโอรุ้องถึงพองชน
 เป็นภาชีศรีเผือกของสกันซ์ เรืองคำรณฤทธิแรงคุปประชัน เครื่องภาชีชัยชัยสำหรับครบ
 พระงามลบปรี่เปรมเกษมสัรร เห็นมีงน้ำอาทไชยเกิดในควัญ อภิวันท์พระมุตด้วยคิโย
 พระฤาษีกระซิบว่ามาตัวนี้ มีฤทธิเลิศล้ำสุชาไหว จะชัยรับรบทั้งภพไตร แต่คำไค้ปาก
 ฟ้าไมมาเคยถึง ภัยภาชีมีเขี้ยวขึ้นเป็นเพชร ขุนสำหรีจตุเสภาภลาเพียง ทรงกำดั่ง
 ว่องไวทั้งไกรเกรียง ชนชาวเกลี้ยงเช่นกลมเหมือนณคน ทั้งกับคำคังน้ำหมึกเงาภกซึ้ง
 ตะโพนึงนางเพื่อยเลื้อยลงชน ลูกตาจ้ววาวแววมิแก้วปน เพราะน่านนตร์โดยกาขุนภาชี
 นอกกว่าพอนธราแล้วอย่าหมาย มั่นกัศคายเกาะด้วยม้วยเป็นผี เว้นแต่เพียงพูดไม้ไค้ใช้
 ภคิ แล้วมุตจึงมาออกมาพสน จีบสายถือภาชีรังให้หลาน พระกุมารรับอาพามาหนีมน
 อาพาทูร่านรื่องทองอรัญ พระนักรมก็กลับมาถึงอาราม หนอกระษัตริย์ทนต์วงษชั้นตรง
 มา ความอาพาร่าเร้งขามเพ็งหนาม งานพระองค์รงมาส่ง่างาม พระขมขามภาวขึ้น
 เน้นพนม ทั้งสองฤทธิสองเร้งกระเคื่องเคช ติมเวสทางเพียงจักเอียงค้ม กำดั่งม้า
 แรงควมแข่งลม ลูกสอกกลมกลางหาววาว ๆ ไว พระเหาะชนพนมมาถราชสังขร เพียว
 รอมรอนนิมการกัณฑ์ไสย์ สักสองโมงกณืมาศาลาไสย์ ปลอยม้าให้ไปกินหญ้าหน้าศิรัย
 แล้วหนอไทโคสคสามาอาศรม น้อมประนมบังไกลให้ภาชี บอองค์พระโดยกาว่าภาชี
 ทรงฤทธิคล้าย ๆ พระภายธรง ทั้งเกล้าคลองว่องไวคังใจนั้ก คำแห่งอีกเหาะคว้างเหมือน
 ย่างหงษ์ ภาพหลานเพียวเลี้ยวสัจจวิคอง ภอสูรยั้งเปื่องพยับก็กลับมา ๆ พระมุตนั่งฟัง
 สวรรพระหลามเล่า ผู้เป็นเจ้าชมเปาะหัวเหาะร่า แล้วถามสอยขอมใจไม่ค้ำ สามวาจา
 ตาเล่าเจ้าแต่เดิม วันเล่าหว่าตาจะชุมสืลไซ้ให้ สำหรับไวรอนราญเหี่ยมหารเติม ทั้งพระ

บรรพบุรุษจะเต็ม ให้เพิ่มศักดิ์ในชาติ พระวิฆเนศวรทรงสถิตพิวาท ลาลิลาศ
มาหามารศรี พระเนรมิตคนงูในภูฏี แล้วผู้มีสัพพอกเข้าดยอกเอื้อ ทรมึงเรื่องภาชี
ที่ขบไหม้ ผู้ในมึงเล่าเผาสรรเสริญ ประทุมชัยพลอยนั่งฟังจนเพลิน แล้งนางเชิด
พระหนอไทให้ไศรยา พระเพนจเหนื่อยเมื่อยองค์จรงจับ เลี้ยให้หลับเบิกทรงเคชพระ
เชษฐา พงษ์กระษัตริย์ชวณโณสุภา ให้ให้ราลยองค์ลงบันทม แค้นจิตพิศสวาคี
ไม่คลาดเคลื่อน ใค้ถามเคื่อนโดยก้านานนิทานพระณ พระเนมอ์ครองคู่จิตรูชม ใน
อาศรมรงฐานสำราญใจ ถึงวันเสาเจ้าตามาขบศร ผู้เขาคลนทรงลงพื้นพวงไหว สำเสร็จ
กิจพิชิตพระชีไพร มอบศรีไชยให้กับองค์ทรงศักดิ์ ฯ

จะกล่าวถึงภพพลพลันซ์ แดชวณกันกันเพียวคนหา ทางหมิงหยอยจอยเจ้า
ออกเข้าปลา อยู่พลับพลาลักกันทุกวันนี้ ถึงเวรใครไปเที่ยวเลี้ยวทะเลบ ไม่พานพบ
ผู้ในให้สื่อน แต่โสภณลัษณ์จิตเพียงพิศเป็น น้ำตาชั้นชุมหน้าพวงคำไท จนเลบยังเลียง
ห้องก็พรอบก จะเหยียบคยข้างเท้าก้าวไม่ไหว พระพี่เลี้ยงโลมเต้าเอาน้ำใจ เสนาใน
เหนื่อนอนอ์ค่อนโรย ค้วยเค็มความสามวันนั้นจะกลับ กรันน่านนั้นเน้นไปคองให้ไคย
ทั้งไพรนายหลายร้อยพลอยโอดโอย ต้องกอบโกยกองวิธมาจากลูกเมีย จึงปลุกหาหาว่า
กันทวนหน้า ถ้าอยู่หักว่ามีเรือนเสีย ทางเรวร้อนอันใจเหมือนไฟเลีย บ้างละเหี่ยวพล
ให้อาไลเรอ็น ที่มีผู้รักกันใหม่ ๆ มาอยู่ไพรใจจิตนั้นนึกเพื่อน หาค้นส่อทอกลอนนอนพัน
เพื่อน สะติเปื้อนเป็นมาถึงนารีย์ บ้างกินเล้าเมามายนายค้ค่า เผาคอยถ้าภูวในอยู่
ไพรศรี นึกถึงองค์ธรรมพระพันปี แดผู้มีทางหายมาหลายวัน กำหนดรอนไทยไม่
เว้นวาง ไพรขุนนางนั้นวียอกยิ่งโสภณลัษณ์ เห็นจะไปไกลทุกคักกำบั้น ทางรำพันภูษะวี
มิได้วาย ฯ

จกกล่าวถึงสององค์ทรงพระเช แสนเทวคถึงลูกน้อยก็คคอยหาย ท้าวกับพระ
เมษรีไม่มีสละบาย พระวรกายย้ายนอมค้วยตรอมครอง คัดถึงองค์โอรสกำสศเสรา ทุก
คำเพ้าวไทยเรอใหม่หมอง สุขสันในใจเนื่องพระเนตรนอง กระษัตริย์สองแลมเสราทุก
เพเจย็ด โอ้ลูกน้อยกลอยจิตของบิฑุเรศ ไปไกลเนตรพ้อมไม่แลเห็น มามีกำจำจาก
วิบากเป็น ไปเที่ยวหลงไหลอยู่ไพรวัน ให้บิครมารคาน้ำตาคค คีหัวอกอาไลยให้โสภณลัษณ์
.....
.....
.....
.....
.....

เจ้าทอดทิ้งมิ่งแม่ให้แคยัน โฉนขวัญในเณรมาเมือง หึงแม่พอจ้อใจไว้อย่าง ทูท่า
 เพลย์ทรงตั้งร่มจอมหม่อมเหตื่อง ไม่เหตอหายคล้ายกำสศปลัดเบื่อง เป้าขุนเคื่องคัก
 ถึงคณีนอน วิตกหนักรักเจ้าป้าร้องไห้ ความเจ็บใจเจ็บจิตรเพื่องพิศมัสร์ เข้าเสียด
 ลุ่มมอยู่ในอุร เหมือนไฟพอนพอกผ่านลวงลามสนะ หึงบ่าวไพร่ไปค้ายเป็นไทน์ ๆ
 มิ่งนี้ไค้ไม่มาแจ้งแต่งเหตุมณ หล้าล้นตายวายหัวทุกตัวคน ภวไพร่พลกองทัมไม่ถ่มมา
 พระโศกทรงนางแน่นคับแค้นเชื่อง ในวางเวเนนศรวณคึกหวลหา ทุกคณค้ำว่าไว้ในปราง
 ปราง จลชดนางองเพนเสโท สาวสนมกรรมนางในปรางค้ำคัท ทกนางนารถารักอยู่
 อักโข พลอยร้องไห้ในวังคังไฮ ๆ พระมโหฬลเกษไมเวทนา หังหึงเหลาสาวสนมแสน
 ลมบคิ ให้สองกระษัตริโศกรอยลหยดหา ค้างไค้ก็ทรวงชรวงโศกา เป็นโกลาหลโหม
 คฤกโครมทรวง ๆ ฝ่ายกระษัตริสององคค์ดำรงโลกย์ รมย์โศกเลื่อมในระไทยหวล
 สมเค็จท้าวพรหมทศจันทรสชวน พระนุชนวลหึงให้เสด็จไค้ลลลา ออกพระโรงเรื่องร้องค้าย
 ทองปึก ขวงสคิย์เห็นสุวรรณอันเฒา พร้อมกระษัตริขุนนางคางเข้ามา หมอบตรงหน้าพระ
 นังบรรลักษ์พราย มหาดเล็กเล็กทพวกข้าเฝ้า เป็นนินเกล้าเกล้าครอยพลอยใจหาย
 ปางบรมพรหมทศจันทรสพราย ทานหึงหลายเล่านี้พลอยมีทุกข์ เพราะลูกเตาเจากำมั่วทำ
 ครั้งนี้ ไ้หมลคริถวนหน้าไมมาสุข หังรายกรรอนใจเหมือนไฟลุก ห้องมุกกรเรียวไปเทียว
 ตาม แล้วยับสังโหรเกล้าที่เฝ้าอยู่ ทานจงดูในตำราช้อถาม จะคิร้ายย่างไรไค้ไค้ความ
 จงจันยามลวนสอบให้ชอมกัน ๆ ไหรค่านับจันกระคานขุนหาญเดชะ เสงียงเปาะเปก
 ปะเทยหัวใจไค้เหตุมณ กรามทูลท้าวพรหมทศจันทรสคน ไปไม่พ้นหามิไค้จึงไปตาม แดตำรา
 ว่าไปอยู่กับผู้ใหญ่ ทานรักใคร่หมักหน้าในป่าหนาม คกคิหนึ่งครั้งขณะเมื่อพระรวม ไค้
 โฉนงามศรีจากกลับมาเมือง อยู่ทางทิศบูรพาทานว่าแน กับคนแกกกลางป่าหมยมาเหตื่อง ไค้
 ของรักมิกไม่มิกคิจเฝ้าอีกเคื่อง คอมาเลื่องนี้จึงให้ยกไค้ลลลา ๆ สองกระษัตริทรวัว
 ถ้าเหมือนปาก จะกล้ายากจนไปหาไมหนา ของในคลังหังสืบสองเหมียรของตา ต้องทาน
 มาบอกเล่าแล้วเอาไป ๆ พระโหรว่าแนมของหมอมณนี้ ผิดแล้วพัน ๆ อ้าอย่าปราไค้รอย
 แเคยดูแลเนนอนแตกอนไร ไค้ทวยไค้ครั้งนั้นกั้นคาง ข้าพระพุทธเจ้าถึงเกล้าแก่ การคุด
 เลกมาข้าไมหลง ทูลแล้วอภิวาทบาทมง หมอบอยู่ตรงกรุงกระษัตริถิณนาง ๆ

จอมกระต๊อครัสให้เตรียมโยธาทัพ จะไปรับโยธาในปากกว้าง เกณฑ์ทหารหมู่ไชย
ไปกลางทาง ฝนแรกกว้างกลางไพรให้มันยิ่ง พังธำภาสที่เคยขี่ขี่ ทองสำหรับจักไว้ให้
ทุกสิ่ง พงที่นั่งงั่งที่ศักดิ์จริง ภวภูตผู้หนึ่งเขาจะไปจักให้ดี พระสังเริจเล็ดจันเข้าปราง
มาก พระนางนารถชนะมารศรี ตามเสด็จการฟ้าพระขามี่ เข้าในที่นั่งทองทั้งสอง
องค์ ฯ ฝ่ายเสนาข้าเฝ้าเหล่าใหญ่ ต่างคนไปบ้านเรือนเหมือนประสงค์ บ้างเกณ
เหล่าขาวไพรคังใจจง จะไปตงตงมารีบคลาไคล ภวภูตระมัดสันต์มาดูสีเลก ไม่โยก
เขยกเกณกันเสียงหัวนี้ไหว ทั้งหว่ายข่าวกล่าวโหมะหลักไธ เก็บตัวไพรทาสสมระคมกัน
เกณเสบยิ่งบอกทั่วทุกตัวไพร จะเสด็จไปในปาพนาสันต์ เป็นการควนจวนเวรามาให้ทัน
อีกสามวันรับมาถึงธานี ฯ ฝ่ายกรมพงเกณหงที่เขื่อง ฯ ตามหว่าเมืองขึ้นมหาการาณะนรี
ทั้งภังพลายหลายสี่โคกคืบคี่ ภังนีนางภังภุทหงค้ำ ทั้งภังพลายมวคกรวจกันทวน เชือก
เกกลานไม้คันเสียงปี่นภา ที่นั่งคันมกครันไหยยคหยคังฯ ภูมุนหากระโจมทองจำดองลาย
มีขนายขนางวงงามพวงภี ภูมุนกระโจมเงินประณลุลลิก ภูมุนนารักกับพระเมษนรี ภูมุน
ทองสองลายระบายมี สำหรับที่ประสมไค้ในกระโจม ภอวันสองกองทับมากับคัง บ้างเกณ
นั่งเข่งเข่งเหมือนเตโหม เพียงพันแพนแคนมุนจะจรุดโครม พันพะโยมพะยัมแตกทั้งแปดทิศ
พังเสี้ยงรลเสี้ยงทศทวยหาญ เหลือประมาณหนักกว่าหนักคัณธิรุ เทียมจะโตมโรมราภิจา-
นิตร มาถึคัยทวนหน้าในธานี

จักกล่าวถึงนางโนจะไปป่า ตามการฟ้ากับพระเมษนรี ทุกกระทรงหลวงแมเลา
เท่านารีย์ ภวภูตไค้เดินตัวเจ้าขรวันาย ให้พิศดูท้าวไค้หยากไปค้วย ไค้ค้วยเหวพา
ป่าทั้งหลาย อยู่ในวังยังแจะแจะตาย ลูกจะชายตัวให้ไค้เอ็นคู้ บ้างจักหาผ้านอนนอนไม
หลับ นั่งจับพิศพิศกับพวกจนวนกหุ บ้างซัดขะมันให้สิ้นโคไลแหวนงู หาดมากพิศดูใส่ลงใน
ชรอง ทั้งเครื่องแปงแ่งอันทรีหวิเขมา ทว่าเนียมเขาพวงวังสิ้นทั้งนอง ถึงยากจนทว่า
หาสารอง ค้วยเป็นของแ่งตัวให้มัวชม ทว่าคานารีย์ผู้ไพร หวิตะไกรแพนบอยไม้สอย
นม จะไปไหนนอยหนึคคัณนิม คุรมณิกเทอกับเข้าปลา ที่เล่นเพื่อนเตอ็นว่าลาใจเจ้า
จะทิ้งเราทว่าโนจะไปป่า นางเพื่อนปลอบคอบรจพนา อะนิจาจิตรใจไม่ไปเลย ถึงตัว
ไปไค้จูเรือนเป็นเพื่อนพี่ เพราะนงมีนายมนแมคูนอัย ทั้งป่าคงภงไพรณไม่เคย อยู่

หลังเปรี๊ยะปริงแปร ถัดหนึ่งคั้งกันเป็นหลังแล ทหารแห่หอมหังข้างละพัน แล้วหังทรง
องค์พระเมษริ กังมาลัยสีทองแกงเค็งแขงชั้น หังประเทียบระเบียบหลังนี้คั้งกัน หังก้านัน
นางห้ามคิคตามมา หังรกรันอัครรสสอนสลั๊ กระจับทักหมันถือปิ่นผา ภาวหังทยหลาย
แสนแน่มมอรา เลียงโยธากองทัมคัมแนคิน ออกทางทิศบูรพาไทรถวาย พลนั้กายกัก
ไปในไพรสีนั้ ใ้วันหนึ่งถึงเขาไม้ไ้ดลักรัน ชมทิวถื่นแถวกระพุ่มกุ่มตะโก มะสังโคกอุโลก
เลียงตะเคียนช้อย ทิพนอยแน้วพงทงสะโน หังรกรักกะหังขึ้นพิงโพ ก้นพุดโทเหียนคำ
คงกายาน แดชนุนพิณกิงไม้ชิงชี ป็นจำปีเปงแฉแกรแสมसान แ้วทาลือเนื้อไม้หมู่กระวาน
มทาคทานคินเป็คชุมเห็ดโทน คันชานางพันวามพรวนาก กะทกรกตกลั่งไปน หังโกกรัน
เล็มค้อมกอลละละคัมกระโคน บ้างออนโสนแอมอ้งพ้งคันยาง ประคูกอกออกพร้อมพยอมป่า
หอมพฤษพาแดนอาไ้โดยพระไท้หมาง กลิ่นพอหนองไท้ที่ไกลปรางค์ ทรวงพระนางนั้คัก ๆ
นั้กอาไ้ไล เห็นคันโคกเคียนคุดแถมเลียมลัน แมกลกัณกองเทวค่น้ำเนตรไหล คันแก้วเหมือน
แก้วแมคังแต่โกด ไม้มะไฟเหมือนหนึ่งไฟลูกในทรวง ผลมะปรางเปรียบปรางสองข้างเจ้า
แมคลั้เจ้าเจ้าครั้งอยู่วังหลวง ไม้มะกล่าเหมือนแมกล่าน้ำตาทวง คีคถึงคางใจแมคัง
แคคอย เห็นสัทอนแมกลอนถาไทยเทศ น้ำพระเนตรนางเหาะเหาะ ๆ คอย จะกัม
เนตรสังเกคคินก็ลันรอย ใ้ลูกน้อยแนมคณของชนนี้ พออยู่ในไมมาหามารควาแล้ว ทภา
ว่าเจ้าจะตายเป็นไมเห็นผี นางครวญคร่ำว่าไว้ในพงภี เลียงโลกั้กักกองห้องพนม เหล่า
นางไนไ้คเป็นทิมเวค ทางเนตรชมคองทุกองค์สนม กอพ้งเป็คเบ็คชี่คปลั้คสุกรม เค็จคอก
คณชมชั้รศันริน ไปกลางไพรในป่าปักษาสลอน บินออกว่อนวุ่นคว้างกลางไพรสีนั้ นก
นางนวลปนขึ้นบนบิน นกแก้วกัณเกคกุ่มลูกพุ่มเรียง ภูโงก้งวักวักใหญ่ ๆ บินไ้คว้าง
พวกเค็รทางจ้งนั้เย็นยิ่งเปรียง ถูกบักชัคพลั้คลงควัดเปรียง นกออกเอียงอังกัณนั้บินถึง
ยี่ ฝูงไก่ฟ้าหนาแคงคังแสงแสรค นอนพ้งแคทกระคากทักลัมบึนปรี พวกทักแล้วโลโกกระพือ
เลียงอ้งอ็กกลางป่าพนวนัน เห็นสิ่งขางกลางป่าพฤษาสสูง เป็นฝูง ๆ หัวหวางพวกข้างชั้น
หังอายนั้ทีทีะหลกปกหัวมัน คางพุกกันตามประสาพุกนารัย์ จอมกระษัทรสององค์นั้ทรง
โคก ทงวัมโรครังจิตรควัณคัมยี่ ท้างพรมคัคกระษัทรคราครลัภาที สั้เลนั้ให้จักจับปลุก
พลั้พล่า เลือกทีเหล่าเขาไม้ไ้ดลักรัน กอคัมทุกขั้ที่ทางในกลางป่า หังภาวเราหวไนไ้

ออกมา เวทนาให้มันขมปนเนิ่น ตามนี้ไผ่โย ผู้หญิงสิงหัยเขา ฉวากว่าเว้งภูเบ็งเป็น
 มักชอบใจไปอยู่จนเพลิน จงรีบคืนไปข้างนาเหี่ยวหาไป ๆ เสนานาหลายคนไปค้น
 หา เห็นภูษาเบ้งเป็นแนวเนินใหญ่ มีหอยธารทุยศิรีย์ดีสุดใจ ต้นโศกใหญ่อยู่กลางสองข้าง
 ธาร แต้นสนุกรูทลายตามล ที่เครื่องหลนแลสวางกลางไพรสาร ลมร่ำเพยเซยชอตุมาลาด
 ในห้องธารกรวศรายศรีพรายแพรว ขึ้นบันพดลเดี่ยเป็นเลี่ยมสลัม เหมือนประทับค้ำ
 พดอยศักร้อยแก้ว แลละเลื่อมเหล็ดขาวเห็นาวแว้ม ถึงดวงแก้วเกิดสำหรับกับศิรีย์
 ภูษานันสูงนักก็ถึงโยชน์ ภูเคนโศกแดงสายเหลืองหลายศรี ปากก้าทางกว้างใหญ่ไซร้อดี
 คุทางที่ศรีลาเหมือนว่าท่า เห็นชอบบนเกนไพรศคไม่ป่า ปูลูกพลับพลาเสร็จพลันไม่ทันค่า
 ภาเสด็จองค์พลับพลาเสนาน่า ขึ้นเกยสำหรับรับประทับพลัน สองกระษัตริย์ขึ้นพลับพลาหลังคา
 ศรี เหน่นาริย์ปรีเปรมเกษมสัน เทียวชมไม้ไถสพลับพลาสารพรวณ บ้างชวนกันเก็บกรวด
 อวคองมา ที่ร้อนแสงสุริยงค์ลงเล่นน้ำ บ้างเข้าดำปลักกันชั้นหนักหนา ที่มีเพื่อนเขื่อนมั่ง
 ที่บังตา แอบสืลาหลับจูบจับพลาง ภวโขลงจามานั่งระวังหมอม ไกรแปลกปลอมที่หลัง
 เสี่ยงคังฆาง แลสนุกทุกหนาคะนนาง ชมมุงยางพยอมใหญ่ไม้ตะเคียน รุชศัคคายคา
 ความหน้าดำ คอกเขี้ยวซ้ำขาศรีเหมือนที่เขี้ยว มีขุนแตรมแก้มนกับคันเหี่ยว ต้นโศก
 เลี้ยคมะลูธียส์ร้อยสีดา จำปาละคละคอกจำปีคอก เป็นกอกกถึงก้านก็สาชา ขึ้นแนบแนม
 แตรมสลัมกับสีดา คอกจำปาไล่ส่งกลางคองแดง พญาร่ำเพยเซยชอตอเหลือง ภูแน
 เนืองขนานบนคันธมแดง มีเข่งค้อยขึ้นหาง ๆ ที่กลางแปลง จักจันท์แจ่งแสงพันทุกกันเกรา
 มวงละมุกพุดพลาพะวาคค กะทกรกรักรังคองเสลา โฟเพกาตาทุมมูมเสลา โมกมกเมามัน
 หนูไม้หูกวาง ภวนางในไค้ชมพนมมาศ เห็นไม้กลาคกลางคันทันมีนปวง บ้างเค็จคอกแก้ว
 ไค้คมไปพลาง มะปริงปรางเปรี้ยว ๆ เทียวเก็บกิน ที่นึ่งน้ำพอกใหญ่ปลัดไล่สก แลวี่วัก
 เวยรวลไปทันกะดิน จึงกันเก็บเลียบหักลงปักดิน น้ำคารันร่วงเรียกว่าเลียบคาย บ้างชวน
 นุกไปหาเมื่อกมล่ำ จะหนามตำคันทอใจหาย บ้างขึ้นคันบนเขาเห็นเงาพราย มัวตะกาย
 กอนหินจนสิ้นแรง สิ้นผาตาเห็นว่าเป็นเพชร โทเท่วเมื่อบัวแก่แลเป็นแสง เป่าขึ้นคังค
 หินสิ้นลาวแสง จมหน้าแดงแสดเฝ้าเพื่อนเขายา ภาเคคคักกลับมามาพลับพลาหมค มีบัวคค
 เข้าให้ไม้คองหา ล้วนข้าหลวงสาวใช้ในพลับพลา กันเข้าปลาเสร็จสรรพแล้วหลับนอน

ที่นอนเคียวเปลี่ยวโงมาไกลเพื่อน นิ่งดูเคียนส่องสว่างข้างสิ่งขร ภวกกองทัพพลม้าจาก
ป่าคอร เกนกันนอนกองนั่งรวิงไว เลียงฆ้องกระแทกตีรอบริมขอบป่า เสียงโยธาพูด
กันออกหัวนั้ไหว หักฟันทองกองเก็บมาก่อไฟ ลางในแนวป่าพนาวน บ้างพุ่งเข้าหาปลา
กลางป่ากลุ่ม หูกพมพมพวกพลพลขัณฑ์ บ้างหลับไหลในกอหญ้าเมื่อยล้าครัน สองขรขรรมี
บรรทมหลับในพอมพลา ฯ

จักกล่าวถึงโยธาที่มาก่อน กับผู้ทรงยศโอรสศา เมื่อวันแจ้งคัทรงฤทธิพระบิดา
เสด็จมาตามพระภูใน พระเฝ้าออกนอกพลม้ามาเหยี่ยวเด่น กอแลเห็นคนอยู่ได้ จะ
กลับหลังยังพลม้าก็มาไกล จะเข้าใกล้กลัวเขาจับเอาตัว แกรือท้อใจจนใกล้คำ เห็น
เอี่ยมหย้าข้าทุกข์ชะมุกชะวัก ในมระคาป่าไม้ทางไกลกั่ว จิตรใจวิริยออกมาทรอกนอน
จนเวลาฟ้าขาวเคียนควาตบ แสงทองจิมแจ่มของสองฝั่งขร จนรุ่งรางสว่างสี่รวีร ไก่
ขันชร่อนแสงส้านในคานคง ดูเหว้าร้องชรวงเสนาะเพราะสนั่น วิเวกหัวนั้หวานไหวไพร
รหรง พวกพยอมหมอมกลมกลมพมพม พระภายทรงกัสนใกล้ยังไม่โรย เเสียงระนี้ทีเดลา
หลังเขาหลวง การมรูงรูงระรวีวี่ ๆ ไหวย ท้าวทรงฟังหวังถื่นเฝ้าคั้นโคย วายโยช
ชัคมาพลันพลาโยช พระทวสจิครคี่ถึงโอรสราช หญาพนอนารตเคียนคงเสี่ยวหลงไหล มา
รูงเรยกรองหาเสนาใน ยิงฟังไปก็พิศเรยิกสำเหนียกน่าน กลับประชมครมพระไทในพระ
แท่น พระทรงแนนนึกอาไลให้สงสาร จนโงงไกรกรจิชชวาล เข้าชันชานครุียงคัช้าง
พลม้าพล่า เสด็จออกนอกวิตุตตรงพระภักตร์ กับนงลัทธิพร้อมกันคอยหรณา ถากไพรพล
คนกันกันสุธา พยที่มานอนหลับกลับมาพณ ใจกับภวกันเองไมเกรงขาม จึงแจ้งความ
ตรามจริงทุกสิ่งสรรพ จนพรากพรคัพระหนอไทในไพรวัน แล้วภากันรีบมาหาขุนนาง จึง
ซักไซ้ไถถามไถ่ความเสร็จ ว่าเสด็จออกไปในไพรชวาง กับโยชามาพล้อมให้ลอมกาง
ในกลางคองคานพญาศิริย์ พบกวางทองยงเยาะละเมาะไม้ แล้วผู้ะในนั้นว่าอย่าให้หนี
มันนอกค่านไหนได้ให้เสียที จะพาตีกองทัพบให้หัยเบิน ภอกวางโชนโจนออกมาหน้าที่นั่ง
พระชั้นหลังม้าโตลไมหางเห็น ฝ่ายภวกำมาทั้งนี้มีเตเห็น จะข้ามเนินแนวไปก็ไม้พัน ปลุก
ประทับพลม้าคอยถ้ายู ที่สุทศุรอยไปในไพรลัณฑ์ รีมรมไทรยในป่าพนาวน อยู่ควัยกัน
พร้อมทั่วทุกตัวคน ฯ เสนาในไค้ฟังไม้งั้ ภาทัวมาทูลความตามนุสนธิ จอมกระษัตริ

ครัสตามตามบุบล ทั้งแต่คนจนไหลกว้างไปกลางไพร พระพรหมขาวาวร้อนถอนเทศ
 สุธลเนตรนงโหมระโลมไหล เอื้อนพระโอรสไปรณูปกษาเสนาใน ก็คือโฉมจะไต่ปะ
 พระโอรส พวกขุนนางทางประมุตผลเอาหน้า จะเหี่ยวหาทุกแห่งหนชนบท ความป่าไม่
 ไพรล้นทัพบันพท คั้นให้หมกหัวจิ้งหวัดปักก็ ขออาสาหาองค์พระทรงเคช ชนชอบเซตเขา
 ไม่ไถ่ถวนรี ความถ้อยคำขุนโหราแก่ภาที ฝ่าทุสือย่ำศึกจงยกตาม กรุงกระษัตริสให้
 เตรียมกระบวณทัพบ ครั้นเสร็จสรรพรบสืบลาล้นป่าหนาม ทั้งแต่ถอนถอนมารายกมาตาม
 ไถ่สืบสามวันครึ่งถึงสำนัก ฯ ภาวกพิเลียงเสนาออกมาเฝ้า พระเป็นเกล้าสุริยวงษ์ทรง
 ศักดิ์ ส้มเค็ญหัวพรหมทศเชอตรัสทัก แล้วหัวขรก็ถึงโอรสศไกร พิเลียงทักหัวว่ามาครั้ง
 นี้ ไต่คัฟลเฑราพฤกษาไศลย มีอารักษ์ศักดิ์คานันคลาไศล มานั่งในศาลาเสวยเครื่องเนย
 นม แล้วถามว่ามาไปทีในป่า ภาวณศาหมีนท่องร้องพระสม ขอเนื้อกว้างกลางไพรใจ
 นิยม เรอรับสมปราณาสาระพัต แล้วอารักษ์หายไปในศาล เป็นเหตุกาลครั้งนี้ก็เคื่อง
 ชัด ภาวณพิเลียงไฟไปไพรชด ไต่ตะพักกว้างหายไ้หลายเคื่อง ฯ กรุงกระษัตริส
 กริ้วหัวพระภักตร์ หึงลูกกรักสูญเสียได้ในกลางเดือน หึงไพรนายหลายร้อยไม่คอยเคื่อง
 เทยัวเซเชื่อนเถยไค้ไม่ไปเมือง คูใจ ออเจ้าพวกเหล่านี้ เสียเบียดหัวคัณำมิได้เรื่อง
 ล้วนขุนนางวางใจทำให้เคื่อง ไม่แจ้งเรื่องแจ้งราวให้ชาวเลย ลูกกูหายไ้ทั้งคนเทยัวชน
 ชุก มันไม่ทุกซ์ทำช่าคู้หนาเคย ชอบแคเอาโทษทัณฑ์มันจะเคย ครัสแล้วเลยพังไปในไพรวัน
 ฯ ภาวกพิเลียงเสนาที่ถูกกริ้ว ทำหน้าจั่วจอยไปไ้ไหน ๆ มาเรยีกไพรไค้ครบประจบพัน
 ก็พากันโคลคลายกมาตาม หัวรบับหับขั้พังไปกลางป่า พร้อมโยธามาเกลื่อนกล่มกุดันหลาม
 ชมนกเนื้อเสียดายร้ายคำราม หึงหมู่จามมะรุทีในไพร สงวนคนบนชาวรากบัพ่าย เค็น
 เยื้องกรายหยป่าหญ้าไหว ๆ กระทบกระจงในคงกูเป็นหมู่ไป ก็เลนไล่เลียงมาไ้มาลอย
 อรหันันไคยคล้ายกับนก กูปีกปึกคั้วหวัวห้อยกหย้อย เป็นหมวกหมูมูเมียมเมเปียบอย ลูก
 น้อย ๆ หนาหมคุดนมยาน พวกคู้หญิงจึงกันมองตามของกูบ ร้องว่ารูบอรหันเห็นนี้จัน
 บ้างบอกวาหน่ากั้วหัวมันล้าน บ้างเฝ้ากันมองจะเง้มาแต่ไกล เห็นนรสิ่งวิ่งสั้ข้างข้าง
 คึงขร จนมาซ่อนหล่อนอยู่คูไลว คินเหมือนนกอกเอวออนไค้ม เป็นนี้ไค้เก้คมาล้นนาริย์
 จะมีลูกถูกกลมแล้วมีทอง ตามภาวกพองกำเน็กมาหนาบคัสี ทองสายสั้นเหมือนกันกับนางชด

บัวไม่มีแก้วน้ำแก้วเล็กกับลม พวกโยชามาเห็นเป็นผู้หญิง ขนกันวิ่งไล่เล่นเห็นถม
คนทางขวางว่าคนหาชม สองเต้ากลมสมคว่ำเท่าบัวตูม ภูวนางโชนโชนปากหยากพูดเล่น
นั่นแลเห็นที่หัวออกฟกเป็นปุ่ม แผลขาว ๆ เหล่านี้ก็มีชุม หน้าจับกุมกอดรัดสนักใจ ฯ

ฝ่ายพระองค์ทรงฤทธิมหิธร ขันขุนขรทั้งคนมาพันโคตร เห็นอาศรมศิษษาพระตาไฟ
อยู่ไร ๆ ในป่าพฤกษาคุ่ม พระทรงห่างพางกูเป็นคูรหนัก จึงประจักษ์ว่าศาลาหลังคาทะลุ
บังไม่มีคพาขอพ้างม คุกคามร่มคลุมรองขอบาราม จอมกระษัตริย์ตรัสสั่งให้ตั้งประทับ ปลุก
เป็นพนัปปลาศมีธนาม สืบหาตั้งกลางป่าสร้างม ลอดนพามส้างไปทีในคง เสกัจจาก
โดยรากพฤกษี บุรยาตร์เยื้องย่างเหมือนหย่างหงษ์ เมษวิสาธุรางค์นางอนงค์ ก็ตามทรง
ขึ้นมาพลับพลาพลัน อำมาจหมื่นคนเข้าหาไสย ความของไพร่พฤกษานาสนัตต์ สองกระษัตริ
ไศรยาศน์อาสน์สุวรรณ แสงพระจันทร์จับมาไม่ราศี ฯ จักกล่าวว่ามีมาทรงพบนักระษัตริ
องค์พระวชิระวงษ์ลงศรี มาเที่ยวเล่นเห็นพลับพลาหน้าศิวิย์ ตั้งอยู่ที่ทางจรแยกออกมา
ประหลาดใจไครหนอมายืน พวกโยชนับแสนคนแน่นหนา พูทไม่ได้ไม่รู้จะเจรจา ก็เดินมา
ให้ไศล ฯ พวกไพร่พล

๕๐ ฝ่ายนายกองกับไพร่ออกไปป่า แลเห็นม้าในแนวไพร่ลยต์ งามประหลาดมะโน
ไม้ยในนากล ต่างยืนยดกายชมภาชีย์ แล้วชวนกันมันหมายไปจับม้า หาเชือกมาไล่อัน
อยู่พร้อมมี ทั้งไพร่นายรายรอบของพงก็ ฝ่ายภาชีคึกคักพิศระยำ ที่เกาะถูกกระถูกหักหัก
หับ ๆ บ้างตายหับกันก็มีที่ไถลค้ำ แล้วมันวิ่งไปในคงคำ พระจันทร์ต่ำช่วงฟ้าเข้าราตรี
คนทั้งหลายเหลืออยู่ตามคุ่ม เห็นควมไกล่สาละลาตาฐานรี ทางไล่ช็คคึกคึกมาภาชีย์ จน
ถึงที่ศาลาพระอาจารย์ ฯ พระวชิระวงษ์ทรงฟังคังสนั่น ไคร่ไลกันกองป่าพฤกษาศาลย์
เป็นสำเนียงเสียงอะไรไหวสั่น พระกุมารเสด็จออกนอกศาลา แลเห็นคนกล่นกุ่มกลาง
ไพร่ลยต์ ไล่คึกพันที่มารวมมาตรงหน้า กระตืบยาหตรระหวากไปมิได้ ไคร่ไลม้ามาโย
ในไพร่วัน ค้วยังพลบแสงพระสุริเยศ เดี่ยวประเวศหว่างไม้ดัมไพร่ลยต์ ไม่นพิศ
ภักตราโยธาหัน ทั้งพระจันทร์นั้นตกแรมพื้งแถมดวง พระทรงขรคั่นไว้ในหัตถา จะไล่ล้าง
โยชากลางป่าหลวง ทานายกองร้องเป่าบ่าวทั้งปวง ภอเคนดวงเคื่อนกระจ้างกลางนา
ทางเห็นพระวชิระวงษ์ผู้ทรงโฉม งามประไล่ม้านิมิตรทุกทีศา มาอยู่ไพร่ในบันศาลา

พวกโยชามาคำนับอภิวันท์ แล้วทูลถามทามนุสร์เทียวคันหา มากบอาหิไซในไพรลัดต์
ว่าบัดนี้สององค์พระอิศวรธรรม ทั้งโยศวรย์คัสโลยมาในคง พระชัยพลคันทามาถึงนี้ ท้าว
โคกกีราไว้ในไพรระหง ไม่มีสุขทุกข์ถึงพระโอมยงค์ เชื้อพระองค์ไปเฝ้าพระภูวน ๑๑

วัดพระนางศรีธรรมสัณห์ได้ข่าวว่า ท้าวทามออกมาถึงป่าใหญ่ กลับมาชวนประชุมมา
รับคลาไคล ขลุ่ยแฉะไพโยยกาสิริชาจารย์ พระเลาเรียงเบื่องล่องสองกระษัตริ์ ละ
สนับทึมาในแนวไพรศวาลย์ มาตามองค์นักก้วยหนาน ท้าวว่าคารคี่คักจึ่งยกตาม ที่
เห็นพหนองรงโศกให้ทราบความ ท้าวติดตามนักก้วยอาไย แลลงพลางทางลาองค์
คาบศ พระอิศวรยศเรียกมาหาห่ม ทั้งสององค์ทรงอาหริบคลาไคล พระหน้อยโหน่งหนา
สุคาถวง ให้นายกองกับไพรนำไปหน้า พระชัยมาเจียวณั้ถึงทัพหลวง ลงอาหคลาไคล
ไพรหังปวง คอยทรงหวงโศกเศร้าเห็นเจ้านาย ถึงพลับพลาภาวัญใจเข้าไปเฝ้า ก
กำสศเศร้าทรงสะลักหักไม้หาย สองพระเนตรเนื่องหลังลงพร้งพราย พระโอมฉายซอน
ซบสลับลง ๑๑ พระบิคาบารครก่อนนุระ ลงจากพระแท่นที่นั่งบัลลังก์หั่งนี้ เข้าสวมลอค
กอดโอรสยศยง กำสศรงโศกก้วยอาไย สองกระษัตริ์ว่านี่จาเจ้า กำมของเรา
สนล้างไว้ปางไหน มาลบกักกรดูจนอยกลอยดูอาไย ไม่นั่นใดถามกันเลยชวัญตา เพราะ
ความรักหักหึงฉกรไว้ ตามมาในไพรเขียวเทียวคันหา กอเห็นกันไม้นั้นไรในพลับพลา
เจ้าโศกาพรอนซบสลับไป สองกระษัตริ์อดอันตรั้ดูระ สงสารพระดูยาน้ำตาไหล
ไม่มีสุขทุกข์หับคัมพระไทย สลับไปในที่หึงล้องค์ ๑๑ พวกห้ามแห่นแสนรูปร่างงามสนม
พลอยปรารมภ์ร้องไห้กองไพรระหง ๑๑๖ --- ทางโคกกีที่ทรงกำสศทรง สดบลงลัม
พินาฏคาทพลับพลา เปรียบสมายคด้ายมหาวาญพิศ กระโศกคักคักพิศในป่า ลงออนเอน
ระเนนเนนแนนสุธา ในพลับพลาเหงาเงียบเรียบสำเนียง ๑๑ พวกเสนาข้าไทยใน
กองทัพบ นิ่งสับจ้าวนายเค้นหายเสียง ทางทกใจใหม่หมองไปมของเมย้ง เห็นเอนเอย้ง
องค์ออกมาบอกกัน ทางกระนกกกประหม่าทำคาวาว นายเรียกมาเร็ววิชิมนั้น ทั้ง
หมอนวคหมอมามาพลวิศ บ้างแนวคั่นคั่นพระบาทดูราศุ์สม บ้างเทียวคัมพลับพลาหาพระเต้า
รินน้ำเอายาปนฝนประสม พวกเสนีสันคินั่งวิคชม ออกเกลียวกลมกันไปไพรผู้คี่ ก้วยเป็น
กลาญจับเขวกันแก่ ทั้งสาวแซเงาเฝ้าเข้ามับนี้ ถูกเส้นสายคล้ายลมไค้สมประดี กระษัตริ์

สี่พระองค์หายวายุโศกฯ ท่ามทศกมุขคนเกิดอนกณกณณ์ มาประทับที่ทางอยู่ข้างหน้า
 สองกระษัตริย์ตามความลุ่มยา หนอนระทุกลดสองสองพระองค์ ทั้งแกออกนอกภรา
 มาปากกว้าง จนผกวางทองในไพรทรง ลูกโล่ห์ก็ตกวางมากกลางคอง ใต้ภของคโยะภา
 พระคาไฟ พระเมตการุนพระคุณมาก เพราะเห็นยากจนมาให้อาโสม แล้วยกแก้วดลยา
 ยอศอาโสม ประทานให้ลูกอยู่เป็นคู่ครอง นางโสมยงรงนามตามก่าเห็ด ค้วยนางเกิด
 ในคอกบัวไม่มัวหมอง โสมเจลาเจ้าชื้อประทุมทอง พระเศกสองครองกับนางในกลางไพร
 รอนถึงองค์อำรินรเป็นเทเวศ ท้าวศรีเนกเอาเครื่องทรงลงมาให้ ลวนเทพศาตรา
 มะหาวะไล มงกุฎใส่สร้อยสังวาลประทานครบ แล้วทรงฤทธิศิขปรานีมีสังสาร โปฏ
 ประทานอวย (พระ) ภระจรจบ ให้พันโยพาลาจะรับ ภอภจรจากไปเวไชยันต์
 ลูกทั้งสองครองคู่อยู่อาทรบ จนมาดั้นบันไดอยู่ไพรจันทร์ ลูกกำสกลีธาก้องจาบัด พระนั
 ทรมีอาร์ยมีเมคา จึงชุมแก้วกันธอศัวเรศ กระเคื่องเคชเห็นไก่ในเวหา ภอสุรรักจัก
 ไปในเครา ภอภานพ้ามาตามความยินดี พระเจ้าตามความหลังให้ฟังหมก สองธรงยศ
 ปรีเปรมเกษมศรี แล้วท้าวไทไถ่ถามถึงมณี ท่านอยู่ดีหาไรในศาลา เชอแก่เกาคราว
 ไครอยู่ไหนก่อน จึงได้จรมายอยู่ในไพรพญา ท่านบอกเล่าเจาหาไม่เท่าไรมา พรงนี้ภา
 พอไปในภู เลี้ยงแรงไคออกมาในปากกว้าง เอรูมร้างอย่างไรหาเรย์กฤษี ทั้งแม่เจ้า
 เขาอยู่ในบุรี มาถึงนี้จะไคเห็นเช่นเขาภา เป็นแต่คำปร่ำปร่ำว่ากันไว้ มีอยู่ในครั้งหลัง
 เรื่องทังสี่ เป็นแต่นามความไม่ศักดิ์บื้อ มีแต่ชื่อชุมมากพอหยากดู พระมารคว่าแม่จน
 แก่แล้ว ฟังเขาเจ้านานเบือออกเหลือหู จะซื้อเสียงก็หนักล้านอชวีหุ ทาเจ้าภูคอง
 ถานหาพานโค แล้วผนักก็มาตำรัสตรัสประกาศ กับนางนารถประทุมทองอันผองไสรย
 เมไม่นึกว่าเจ้านี้เป็นศรีไสย นึกว่าโทมทองครองกรรมมา ค้วยมีกรรมมาคาชราแล้ว
 เพราะลูกแก้วสองคนเหี่ยวกันหา จะเสกสองครองสมบัติโดยสัจ ใจของข้าก็เจ้าเหี่ยม
 เท่ากัน พระบิภว่าพระนี้โศกสร้อย เพราะลูกน้อยแทบชัวจะอาตติ เพราะรักลูกผูกใจ
 แต่ในกรรม จะให้ขวัญเนตรสองไคครองเมือง หวังจะฝากทราภกับสองเจ้า ให้ช่วย
 เน่าอระมื่อเขาภาเดื่อง ทลคจนภไตรไครุ่งเรือง มีให้เคื่องแก้วหัดทั้งปดลี สี่กระษัตริ
 ย์รสันทนั้ง พณจันธิ์บงายฟ้าในราหรี ไก่กระชั้นจันจำพาศิย์ เสร็จเจ้าที่แทนทองทอง

ประชุม สาวสุรางคนางห้ามมาตามเสด็จ เชื้อเครื่องเสร็จสำหรับรองการทองถม แล้ว
 กลานค้อยกอยมาเหมือนอารมณ์ บ้างเขยชมกันตามยามกันคาน ลวนเล่นเพื่อนเตือนใจให้
 ใค้แว ภู่ปากกั๊กกลางป่าหน้าดงสาร สักกระษัตริย์ยาคนอาศน์สำราญ จนสุริยฉาย
 แสงขึ้นแดงทอง สกุดนากาโกเป็นไปสิ้น เทียวหากินตามวิถีในป่าหลวง พวกโยธาหากิน
 สิ้นทั้งปวง ฤๅกระหวางสาวสนมกรมใน ก็ลี้ล้นพ้นตนทุกคนหมด พระทรงยศปรีเปรม
 เกษมโล่ เสด็จจากแท่นสุวรรณทัศน์โค ภู่วะโนไปสระตรงพระคงคา แล้วกระษัตริย์องค์
 เข้าทรงเครื่อง อารามเรื่องล้วนมะณีอันมีค่า สมเด็จพระพรหมทัตกระษัตริย์ เสด็จมาหน้า
 ที่นั่งอะลังการ พร้อมเสนาข้าของทั้งกองทัพ มาคอยรับเสด็จจากกลาดส่น ถวายบังคม
 สมเด็จพระภูธร แด่ยอพรรณสลบไ้ไ้สลับพลา ฯ กรุงกระษัตริย์ครัดให้เตรียมโยธาทัพ
 อำมาตย์รับกลับมาจัดทั้งระา พระสำเร็จเสร็จทันคั้งบัลฯ กลับเข้ามาทูลองค์พระทรงธรรม
 พระทราบความตามที่เสด็จเอง พระภักตร์มองพิศกุญแจบุหลัน เสด็จกลับเข้ามาหาพลบัล
 นางก้านันน้อมประนอมทมาด จอมกระษัตริย์ชวนเมษรี จะจรดออกไปในไพร่สาน
 สักกระษัตริย์พร้อมกันมีทันนาค คางสำราญรับคลไ้ไปบนเกย ขึ้นทรงรถเป็นลุดหลัน พระทรง
 ธรรมบทรก่อนเสวย หยากเห็นหน้าฤๅวรีด้วยมีเคย ลงจากเกยลีลาศุยกยาตรา เข้าป่า
 สูงปุงสัคว์นั้นทาง ฯ ภูมูร้างเพพพรกัชนันท์หนา เลือสมิงสิ่งโกทั้งโคลา ปุงคหสืบ
 หมู้อยู่ชุม ทั้งเือกเนยมีนางค่อมก็พร้อมหรั่ง ทั้งเคี้ย ทั้งแต่คำเนินเค้นคุ่ม ฯ เหมะหลฐ์
 ศรีสุวรรณนั้นรักกุม หักพวงพุ่มพวกเพื่อนออกเกลื่อนไป หมู่มึงม้าพลากอกเหมือนหงษ์ คุหยัก
 หยงเบื่องข้างข้างไศลย ทั้งแค้นค่างกลางป่าหนาไล เทียวออกไขวไ้สริมหิมภานต์ สี
 กระษัตริย์ทัณยานันคานก หมู่วิทรูปร่างเหมือนหงส์สาร มิงวงงาตาโคเท่าลูกตาน เป็นทะยาน
 เยี่ยมไศลไหวสะเคือน ท้าวศรีธามนามนกลในป่าสูง เป็นฝูง ๆ จันมีกลางถิ่นเถื่อน ทะ
 ละตัวโคไม่เบาเท่า ฯ เรือน มีกลาดเกลื่อนกลางดงแคนภางรี หักฐ์สิ่งค้ะบึงมีนจะกินหัง
 สองปีกกางโอบฉายฉายหัตถ์ ฝักหนักกวักไปไหวลึรี่ ภวักโยธักลัวหัวทุกตัวคน ศักสอง
 โมงเสด็จมาในป่ากว้าง ชมม้าหังนกลไ้ในไพร่สณฑ์ พระวัชณะวงษ์ทรงอาหามาหน้าพล
 เสด็จกลดลาพระคาไฟ หนุกกองทัพนั้ยังอยู่ห่าง ฯ เสี่ยงม้าพวงกลางป่าสุธาไหว พวก
 กองทัพนั้บนคณณแนวไพร พระภูวโนบุรยาตร์จากราชรถ หนอกระษัตริย์วัชณะวงษ์ลง

จากม้า รีบเข้าไปในศาลาพระกามศ แล้วทูลว่าสององค์พระทรงยศ มาประพนศคำนับ
 พระไวยะกา พระฤทธิไกรได้ฟังหลาน พระธรรมาวุธลสรทวยหันมา ถือประกาศ
 กำเป็นเค้นออกมา นั่งคอยถ้ำที่ทวารเค้นหลานทวย ไปเท็ดไปไหนเล่าท้าวทั้งสอง ตา
 คอยมองไม่เห็นมาหน้าใจหาย ทนอกระษัตริย์ทอความตามพิปราย ว่าหลายหยเชื่องมายังคลา
 ไคล บอกแล้วแล้วคลาจากอาศรม มาบังคมกระษัตริย์สองสนองไซ มัดนี้องค์ไวยะกา
 พระกาไฟ คอยอยู่ในศาลาให้มาเชื่อง สองกระษัตริย์ทว่าหน้ารักใคร่ คีตสุใจไซลัษหลัง
 จะสั่งรเสริญ อาริย์อรอมขอบใจใครจะเกิน ทวีตแล้วเกินความมาศาลาใด ถึงฤกษ์กช
 พำริมอวาม ถอดลงบาทเสียดพระองค์หารรงไม เส็จจกวยพระบาทเปลารับเข้าไป
 นั่งลงไหว้พระมุณีที่ศาลา ครัดปราโสรโธตามความผนวค เจ้าคุณบวชได้ขีปีชีวะชา
 บวชแดพญุมเข้เจ้าชะรา ทฎาถึงมาละละไคไม่กังวล กระโยมเห็นผู้เป็นเจ้าแก่เจ้าหนัก
 เหลือที่จักหาบหาบลามล หนึ่งมีนเมื่อยเหนื่อยเหน็บ เจ็บลคนธ์ ยังพอนทฎาเจ้าคุณพระมุณี
 ๗๑ สันชาจารย์พึงสวรสองกระษัตริย์ ถือพชถวายพระภรว่าก่อนก็ รูปสตัคยมีกดินสามาหลาย
 ปี ถือชนักคักไคไม่มีเนียบ ครันนมาชราชรรมเหยียบย่ำหนัก ใจรูปรักในผนวคจึงบวช
 เสียด เจริญว่าชรรมชนันหมันทำเย็บ ไม่ปัวเปียปะสัโฬสน์โคคกาย กำหนดในใครเพค
 สาระพัก สะละสะลักโโสโมโศหาย ถือสัลหามาเป็นนิจไม่คักกาย แลนสบายเจ็บไข้
 ไม่มี พังเผือกมันพรณไม่ไปเที่ยวหา ทาบเข้ามาถึงฤกษ์คุดถึงที่ อาโสรซึ่งสัละคุณพระ
 มุณี ไคหมันปีแล้วบอพิทเป็นนิจเนียง ๗๑

กรุงกระษัตริย์ทว่าสาธุสะ สะลักสะละทุกขังกรอนงเหงเลื่อง ฝ่ายโยมนี่มี
 รัควาญการบ้านเมือง จะปลดเปลื้องกัจจนกันบัญชา มีลูกเตาเล้าทำให้ลำบาก ท้องพรค
 พรากจากณะครเรื่อนหา หากมาปะพระคุณการุณา มีเมตตาเลียงไว้ทีในคง อุปะกำบารุง
 ณะคุดช่วย ไม่แกลงว่าหาไม่ม้วยเป็นผุยผง บุคของพอนอกระษัตริย์ทว่าทวนวงษ์ มาไคองค์
 ไอยกาเป็นชาจารย์ โยมทั้งสองร้องไห้ใจจะขาด ความสาคักัดทวนวงษ์ทราวมสงสาร
 จะขอลาภาเจ้าเขามาฉลย ไปเดินการทั้งสองให้กรองเมือง ทัวของโยมก็ชราจะลาเขา
 ไปบวชเอาบุญบังครองเหงเหงเลื่อง ขบพระคุณการุณาอย่าขัดเคือง จงปลดเปลื้องประทุมมา
 ให้ภาไป

๕) พระคาไฟไค้สัดจับพระโศก ไม่ตัดประโหมชนภารฟ้าหามิไค้ รูปเลงฉาย
ฉายชัดในหัตไทย จึงเทกให้ไค้อยู่เป็นคู่ครอง จะภาไปในการาหาราไม แควไสเมยผัว
มักหมอง ถึงมีคหสิ่งยังไรไครร้องฟ้อง ไม่หมายปองเป็นประโหมชนถึงไกรรกัน เป็นคู่
ควยชวยภานางมาลง ให้คั้นคงอาไศรยอยู่ไพรลัทธิ พรหมทศตรัสตอบพระนักรกรรม ที่ชื่อนั้น
โยมรับไม่กลับกลาบ ผู้เป็นเจ้าเฝ้าโคเสยงรักข่เพียงนุคร โยมก็สุกเลนนางไม่หางหาย
เหมือนชุกเค้าท้าวเกิดมากับกาย ไช้จะหมายมุ่งมาถึงฟากพื้น พระฤาษีรว่าก็แล้วบอพิท
ถึงพลังพิศสงัดอรชายนอนนั้น บรรพบุรุษยังเล็กเด็กควยกัน บบพิทนั้นเป็นผู้ใหญ่ให้ที พระ
รับคำอำลาพระคามศ น้อมประนทอภิวาทมาทฤาษีร เสด็จจากจอมลิตธาไมหัต พระมุนี
เรยกันคามาข้างใน เฝ้ารูปหลังสองกระษัตริศสังสร เจ้าจะจรจากศาลาเคยอาไศรย
จะนับวันคั้นชาตลวาคีไป คามิไค้เห็นเจ้าเขามาลย นางประทุมทอของคสังโหยหา ทรง
โศกาของภูฏีสุกสงสาร เติยงโฮ ๆ โอองค์พระทรงญาณ เคยเลยงหลานนมาทอง
อวรณ์ พระมุนีเปิดให้ไค้อยู่ในภูฏี รักข่เทาบุตรนิคพลังแล้วสังสร ไม่ทีหุบอุบกับ
พระกร สวคณคพระสอรนคาสาระพัน โอครังนี้ทีไหนจะไค้เห็น จะว่างเว้นน้ำท่าหาให้
ฉัน พระคณเคยเคยไค้อยู่ไกลกัน หังเฝือกมันหามหามาให้ทาน ครันโคใหญ่ไค้กลับไป
ดับเนตร พระทรงเคยให้เขยี้ให้เคยเห็นหลาน จะอยู่เคยีวเปลยีวงศ์ในคงคาน จะ
เป็นนารนับมีไค้มา พระฤาษีรสงสารหลานร้องไห้ กั้นไม้ไค้ควยความรักนงหนักหนา
แก้พลบว่าชวัญเจ้าของเจ้าคา อยาโศกาเลยหลานร่าคาญใจ โยยะกาภาเจ้าเอามาเติย
ก็รู้เพียงว่ามีอยู่ไม่ได้ จงหักห้ามความโศกให้หายไป สองท้าวไทเธอจะว่ามาตะบอย
พระวัชทนวงษ์ว่าสงสารพระภารเกล้า ทานเลยงเจ้าแต่กระจิกกระจอยร่อย ก็ควรรค
เหมือนนิคามาแทนอย อยาเสร่าคร้อยทลยใจจงโคสคลา นางประทุมมรอนถอนสนัน
สุดจะเนินกลันเทวศพังเขยฐา แสนอาไลยในพระโอยะกา แสงโงลาพระมุนีสุยกร
พระคาไฟใจหวน ๆ ควยชวัญเนตร พระทรงเวทย์ปลอบนางแล้วทางสร นี่เนะเจ้าจะเข้า
ไปเนนกร คางสมรถมองคให้จงค หังแม่วพอมักตัวให้มาก เจ้าจงปากกายาเหมือน
ทวยีร หังพอแมทีไหนก็ไม่มี พวกพองพีเฝ้าพงบพันคงบัว ตรงนามนี้จักเป็นอัครแก้ว เมีย
คแล้วภรรยาที่มีถึงนี้ รู้จักมีรู้จักยากรู้ปากตัว รู้จักกลัวรู้จักอายหลายประการ หนึ่งหวงหัง

บิ้ออคือคนโลก คัดประโยชน์ยามรักขึ้นหักทาน ความซนนี้ซนก็จักหนายนาน ฐูประมาร
 การกลให้คนเกรง อุตุนึ่งคี่มีนอยในมนุษย์ ฐูยังหุคยอนันยัคิคมเหง ญวรักันมากปาก
 คำเรงย่าเยง อยาโกงเกงกอกอนคูนอนปรน ลาวสนมกรงสุรางค์ในปรางค์รัศมี อยา
 ครอบค้อชัฒาไครไม่เป็นผล เหมือนชัคน่าหิใจมาไลกัน อยากบคนค่อนเนินหาพระนามี
 อยาลิมหลงจงจกไวกลางจิตร ดูาสีตลิ่งชัวเอาตัวหนี อยากหักหารรานรักษะเรงภักดี
 พระมณีนั่งสรวอนให้จำ นางค่านับบริบทพชนารถ สายสวาคีจำไว้ในคำช่า นางเจนใน
 ใจเจ้าสืมเก้าคำ เสร็จแล้วอาลองค้พระทรงญาณ หนอกระษัตริย์วันทนะวงษ์ลึงค่านับ
 แล้วลากลับไปภูมิตถาร เก็บศรีศลันลามานิทาน ประทุมมาลัยมิ่งมีกรมาคิความ
 พระทรงญาณลานแฉฉงเนตร ภูลเทศหวิวไหวอาไลหลาน เห็นน้ามาพันถึงทันกาล
 พระปิตบาลประศุกุญญคิหรา ลามกระษัตริย์จ้องค้ขึ้นทรงรถ ให้เด็กทศทวยหารจากทูลพา
 หนอกระษัตริย์วันทนะวงษ์ทรงอาภ ชมพฤษาสั่งสัตัวม้อค้อแอ แจ้ว ๆ แว่วสำเนียงจักกระจัน
 เรไรขึ้นแทรกของร้องแจจแจ จังหรีคหรีงหรีงร้องเสียงของแล้ ลองในแนวแหวกคงสง
 ลำเนียง ลาวสนมกรนางสุรางค์ราช ชมพฤษศคาคคอกมะกอกเหียง ต้นรูกฟ้าชานาง
 ของคางเคียง ขึ้นเรียบเรียงริมเขาเหมือนเล้าธง แลตลั่งกลางป่าพฤษาสสูง ไม่ย่าง
 ยูงพยอมใหญ่ในไพรทง มลิวันพันธ์เหียวเหนียวประยง ยอดหยอยลงเลื้อยเลี้ยวพริ้งเพ็ริยา
 งาม เหมือนเชนนางสุรางค์รำระเบระวาย ทอดกรกรายรายเรียงขึ้นเคียงหลาม ต้นนาง
 แยมแถมงอกคอกคอกทรม กำนธนามไม้หวายมีหลายพร เล็บมือนางเหมือนยางกับเล็บ
 ย่อง ยามประคองเคียงเคล้ากอกเถาอัน แสนสุรางค์ค่างล้ากนกถึงกัน ในเชิงชันชวน
 จิตสัคินจน เห็นไม้รักหนักอกด้วยรัก มาไกลภักตร์พิศไสมไกลมุ้งหมอน เคยร่วมริน
 ชินในในละคร ทองจากจรเจ็บใจม่มีมา ไม่ระกำชำเห็นเช่นอกพี่ มีแต่คิหวงหิระกำ
 หา สลัคไคไคสะลัคพรคิสุตา เคยเห็นหนาแนมั่งในวังเวียง โอ้ยามคึกนี้ถั่งน้องนคน
 ร้องเห่ พังเหมือนเรไรเรื้อฉ่าเลื้อยเลียง ยังเจนจำคำขับทวิสำเนียง เมื่อรวมเคียง
 เคือนใจยังไ้ลั้ม เห็นกันแก้ว ๆ พ้อยู่ที่ไหน ไม่มาได้เห็นหน้ากอกภาพกุม มาไกลภักตร์
 สักล้าถานึกเหมือรมิม เพราะสิ่งปี่ลมเป่ฉิยาเป่ลาียงเร้าทรวง ที่มีคู้ชุนพินมือคู้
 ชมโนรีริมสำเนาภูเขาลวง บ้างแผ่งพุ่มพวงลงจับพลวง บ้างเหงางวงพวงอยชุนมิรูนิ

ฝูงแขกเข้าคืบค้ำชนหัวชาว เป็นเกรี้ยวกราวเกริ่นร้องกองหุบหิน สัตว์วาเบญจวันภากันกัน
 ลูกจีนอื่นอ่อนหามคามสบาย ฯ ลีกระษัตริย์พัฒนาภูษาศักดิ์ พดางเร้งรีบริบพดพลทั้ง
 หลาย จนคืบควงดูรียาการาราย ท้องฟ้าพรายพราวพรางกระจางจันท์ น้ำค้างลงพงพุ่ม
 ก็ชุ่มชื้น ในกลางคืนโปงป่าพนาสันต์ ไข่มุกหมุนางไม้ในไพรวัน ก็ภากันครวญคร่ำรำพึงไร
 เสี่ยงกระห่มคลุมเครื่องวังเวงแวว เหมือนปีเจ้าเจียรป่าภูษาไสลย์ นกอุกโลกกระโชก
 แกมกระแอมไอย พระภูวไนยยังหยับกองพันอน จอมกระษัตริย์โดยาพลไพศาลใหญ่ พระหนอ
 ไทยขึ้นพลับพลาหน้าสิงขร ถนอมแนบแนบอ่องประคองกร สายลมรอนวากับขามี นอจจร
 จากพรามาไกลอาศรม ทรวงรหมทุกข์กระพือถึงฤาษี อยู่เบลีบองคังคลังสารแสนทวี
 เคยมาที่ใดถามกันสามคน นอจจันถึงพระภูวนารถ เมื่อชัชวาลภูษานลบล แม่โรคา
 ยายีที่อัมพณ ใครจะค้นค้นไปเก็บให้กิน ห้วยอยู่เคียวเปลี่ยวใจทีในป่า หิ้งน้ำท่าอยู่ดั่งธาร
 ละหารหิน คัดถึงองค์ไอยถ่าน้ำตาริน ไม่ล้างสิ้นโสภะอันกลั่นน้ำตา ฯ พระวัชระวงษ์
 ทรงพึงพลอยสังเวช นำพระเนตรพรังพรายทั้งพยขวา แล้วแซงขึ้นกลั่นกลั่นจ้านเจ้า ว่า
 สัตยาอายุศม์ยืนถึงหมื่นปี ทรงกะศีลอธิษฐานบาศี หายชองชัคอยู่ฤาษีพระฤาษีร เว้าอยู่ควย
 เจ้าประคุณพระมุนี หานไม้มีเจ็บไข้ทีไหนเลย จงหักหายวายวิโยคกับโสภะเศร้า จวน
 ดูเหว่าเร้าร้องแล้วน้องเอ๋ย อดนอนนังยั้งนังอัมมิเคย อดเลยอดประชมลมจะพลอย
 เชื้อธุระงับประหับกายคล้ายกรรแสง ไม่มีแรงลมจะจับลงพับมอย มาประชมแทนทองเกิด
 นอนน้อย อยาโสภะร้อยเสียใจถึงไอยะกา พระตรัสพลางทางเข้คชูลแดนตร์ แล้วทรง
 เเคชโอบอุ้มอุ้มควยกรขวา ประคองอุ้มพระมุนีให้เข้าไสรยา พระภารฟ้าโสมได้เอาพระไทย
 นี้แนบอุศุสลายแสนพิถี ไม่ควรที่จะคืบครนหาใช่ อันสิ่งสุขทุกข์โสภะโรคไทย ยอมมีใน
 ธรณีสันค้วยกัน อยาว่าตนมุนีสีหะวับ ถึงแหวกกลับเมฆโคในสวรรค์ เสวยสุขทุกพืมาน
 สวรรค์ครัน คงตามกันถึงสิ้นทั้งอันธพรม ถึงตัวเราเจ้ากับพี่คราวนี้หนุม จากกันหุบพคืบ
 มักมีถม เครื่องทุกข์ทั้งนั้นมันเหมือนลม พัดกลับกลมกลอกไค้ตัวไม่มี เป็นทวนคาสามัญ
 เหมือนกันหมด ยอมปรากฏกับตาใครอย่าหนี ไม่เที่ยงแท้แปรผันขึ้นเคือนปี ระคูมีก็ไม่
 เป็นเช่นระคู นางนังนังพึงไค้จนไค้จน คอยห่มพันโสภะหายสบายหู คลายกับคำธรรมชนันท์
 ของท่านครู แตรจ้อยอุอาตรมพันมนาน แล้วเอนองค์ลงคลอพระหนอนารถ สองไธยาศรี

ยังไม่หลับพักผ่อน ประโยคยามตามตำแหน่งพนักงาน จนสุริยฉายฟ้ารุ่งราตรี
พระจันทร์จากปากฟ้าถาราวง สว่างทวงเด่นไกวแขงไขศรี นกยูงทองร้องร่อนขอบคิริย
กระหึ่มสีพระองค์ออกนอกโสภา พระจักแจงแท่งองค์ทรงสอเครื่อง แล้วย่างเบี่ยงคลิไล
ไปข้างหน้า ฯ

สิ่งให้เกินก้องหับร้อพยับพลา รรรมหารัณึ่งต้นมงคลพลาย
เมษีร์สีงไส้ขึ้นในรถ สนมหมกขี้กิริมี้นนาย พระยกออกนอกปามาเคื่อนปลาย ท่อออก
หยงถึงกรุงไกรย์ เสด็จเข้าปราศรัยครวราถาร แล่นสำราญเปรีเปรมเกษมไสร
พระวิษณุวงษ์ทรงศักทาลานตาไฟ แท่งโรงให้มิ่งน้ำอาหุ ไม่ผูกถือฤาษีรชเณลง
ประจักษ์แจ้งจริงใจแก่ไพรสาล เทียวหากินต้นป่าไค้นาน ท่อมีการฐะมาจึงมาเมือง ฯ

๑ จักกล่าวถึงกาลวันนั้นคนร้าย ไม่เหมือนหมายมัวมอมจนมอมเหลือง กำเริบรัก
นักจืดคิดแค่นเคื่อง พระมาเมืองมีเมียเสียน้ำใจย์ นางนอนทรงนอนน้ำตาจนฝ้าจับ
นอนไม่หลับเลยกำจะทำไฉน หัวเหี่ยมเห็นแท่นหน้าพวงข้าวไทย ออกเหมือนไฟเสียลุกอยู่
ทุกวัน เสี้ยมร้างหนักหนาสุดแล้ว กลับไปมัวเมียลาวหัวสวรรค ไม่คิดเลยเฉยไม่
อาโลกัน กูเจิงขันนั้นไม่มีเท่าเค็ล็บ จักแก้แค้นแทนทศล้างอชฐ์ ไม่รักกฏกฏจะทำให้จำ
เจ็บ ภูคี่เดื่อเมื่อจักตายฝากลายเจ็บ คงแทะเกินแท่นกระหนาบซึ่งบาทกาม มีปี่นี้ก็มี
หน้ามาให้ไค้ ให้หน้าใจอูบงามควยความขำ แม่นพลังพลาคประมาณคงคั่งระยำ กราบ
ทูลข้เสริมมิ่งให้ถึงตาย แตนางคิดจิตรอามานุหคี่ขิงขิง ไม่ช้อยงอำเอื้อนชวนเงื่อนสาย
คอยแพะโลมโถมประทุมคุมคี่ร้าย ควยแยบคายคอยเขม่นไม่เห็นรอย ศักเคื่อนกว่า
ออกหาหอนสกจิตกร หัวชอบชีกนอกไนให้ไซสอย จนโถมยงหลงกลอีกคลคอย หัวชคชอยชิต
ชมอยุนมนาน เห็นโคของร้องเรยีกนใช้ชิต ที่สนทนาคอยวาชวน ไม่เห็นใครเห็นแต่
เจ้าเร้าร่าถาญ จะคี่ถ่านแท่นอ็คคี่ เอื้อนช้อยงให้ยูไครู แม่นมากหูเร้าเห็นคงเป็น
ผี หากานยี่กคี่สับให้ลบดี ประเคยี่นนั้นอัยใจกระโรเลย แต่เพียงไปไค้เมียมาแต่ป่า
ภพหน้าข้าพหามาเก้อเชอท่าเคย จะพูดจาที่เหมือนมิเคย แม่นเคยแค้น ๆ แน่นด้วใจ
เร้าคี่ถ่านนางคนใหม่ช้อยงให้ยู เจ้าเห็นญุทราภคมีที่ไไหน ความป้าห้อสภเขากลบไว้
เจ้าแกล้งไปคี่มื่อชอนถือมา ให้แยบคายนายประคู้เขาคู้กัน เร้าคี่ถ่านคู้กายจะช้อยงหน้า
แม่นสมหวังคี่ถวี่ลจันตะนา เจ้ากับข้าคงจะเชคี่ขึ้นเลคี่ลอย ฯ นางทาสีรติใจไหวแล้วว่า

พระเมธายานยอคิดหัดถอย เป็นความชั่วจำจะปึกให้มีทรอย ทรานแล้วคดอยทลนกลบ
มาฉับพลัน ถึงห้องหับจับกะจกแล้ววิหวั แต่เมื่อตัวนุ่งผ้าไม่ให้คนล้น เสร็จแล้วฝากเขา
เรือนพวกเพื่อนกัน กระเถิกกระพ่ายมายพรออกนอกวงวัง นางเที่ยวไปในป่าหัดหาทรากศ
ภอกลานภพเหมือนอวรมณไคสมหวัง ภัยนิวซีดิคียบยบซ่อนบั้ง ไม่นึกยังรับเห็นคำเนนมา
ถึงในวังนั่งไหวคว้ามลับ ไค้เสริจสรพสมมาถปรารอนา นางกาลสีดีใจให้เงินตรา กับ
ผืนผ้าเป็นรางวัลสินทาน

๐ จักกล่าวกลับจับถึงประมุขเมศ พระอัครบุรุษงามทรมสงสาร เมื่อจะเกิด เหตุผลเสียกลกาล พระเยาวมารยโมสบายมาหลายวัน แกล้งทรงไม่ตอบแก้ทำแยมสรวน ตรัสชักชวนพวกเหล่านางสาวสรร เสี่ยงหัวเราะเยาะกันหัวรอกงกกัน คืบวันนั้นพระเจ้า ที่จะมิไย มีจึงจกตกม้าเป็นร่างร้าย ถูกพระกายโถมยงยิ่งส่งใส คณีนกตกถูตรองหมอง พระไทย คีคณีนกโด่งองค์พระธรรณญาณ เรอสอนไว้ให้รู้กฎการภักย์ กลับมาเบิกเฉยได้ใจ ของหลาน ไม่จกจำทำราของอาจารย์ ก็เนิ่นนานแล้วมิได้ออกไปดู ภอสุริยลงลับเหลยืม สิงขร พันอำภรณ์ผ่องขาวเห็นดาวหมู่ ขึ้นโศกช่วงดวงกลมหน้าชมพู นางโถมทรุเสด็จออก มานอกปรางค์ ถึงทณักค่านักแก่งที่ก่อใหม่ พวกสาวไซเซียดูเครื่องตามเยื้องย่าง มาหมอบ เมียงเรยงไสวไก่อพระนางค์ สาวสุรางค์ต่างเพส่นหยอกเอื้อกัน ฯ โถมประมุขณักคัทร ทัศหักคณ เห็นเมณินขาวเหลืองเร่องสวรรค์ สมบลด้าฟ้าออกเป็นหมอกควัญ ดวงเคราะห์ นันวีประริดเม็ดตำรา เค้นเวย่นวกตกห่างทางวิถี ทั้งรัศมีดาวบุษเหตุหนักหนา คาวจะเซ้เห ไปอญบุรภา ถิตกาพถุณนี้ศรีก็มีว ไม่ประจำราษีรตามทีริศ คาวพระเสาเข้าซัดคัจจว โรหินีศรีเป็นไฟทกใจกลัว ทุกข์ถึงตัวเต็มประดากลับมาปรางค์ ทุกวันเคยประมุขในที่ไศรยาศน์ กลับให้อาณรอนนกรมะลหมาง มาประมุขเดินแทนทองที่ห้องกลาง สาวสุรางค์น้อย ฯ มาคอยพัช เป็นเวลามาทันวันนั้นเข้า โถมเจลาเจ้าจะพรากจากกระบัตร์ ดิมหลับเจย เคยไปโนแทนรัตน์ องค์พระพิศดาเข้าเฝ้าบิคร ฯ

ฝ่ายนางกาดิณีอยู่พื้นนั้น เห็นจอมขวัญสาวใช้หลับใหลสรอน ภอไค้ของย่องไปไถ่
บังอั้น เอนาวีร้ผีซนได้মনาง แล้วเห็นออกนอกปรารงค์ค่อยย่างเยื้อง มาแจ้งเรื่อง
หาขรีซื่อนผีล้าง ข้าแตรกลไ้ในมวดยมยั้งงมตรง แต่ก่อนนางนอนก็ไม่มีกรน หาขรี

พั่งนึ่งหัวเราะว่าเคราะห์ร้าย มันคงตายรวมเราเอาไว้พั่ง ทั้งจำว่าข้าคือหยอเจียวสองคน นึ่งอยู่บดขึ้นเกลี้ยงเคียงพระเกล

๑ ฝ่ายประทุมเทวีศรีสวัสดิ์ นางกระษัตริย์สวยเพียงจะเคียงแซ ไม่ทราบกลลลสะบัดก็ครั้งแก่ ประชุมแนแนวอยู่ไม่รู้อีก ภอยามสองมองวังคังหัง ๆ กระทั่งถึงพระกรรมนางพลวงพิศหวง คิมพระเนตร์สั่งเกาะกุมอนงค์ หลับอยู่ตรงแท่นสถิตย์นางนี้ทรา ภวกระษัตริย์ทระหว่งจกเฝ้า เล็ดจเข้าปรางค์ในสั่งให้หา สาวใช้ทูลเชิญพลันตามบัลลังนางเข้ามาเฝ้าพระผู้ใน ทบอกระษัตริย์คร่ำว่ามาถึงนี้ ทำไมหนีไปนอนซ่อนอยู่ไหน นางทูลพลันหมอมันหลับกลับเมื่อไร ประหลาดใจนั้นหลับเหมือนกับตาย แล้วทูลทอขอจิงจกทีกกกอง ถูกแขนอ้งเบื่องขวาหน้าใจหาย ดูกาเลนไม่เห็นคี่ไม่มีสบาย เพราะหนีร้ายหมอมันจริง ๆ ทั้งร้อนรนทนไม่ได้ให้เขาพิช มันหาทักสาว ๆ เหล่าผู้หนึ่ง ภาเห็นหลับมันก็หลับหันมอนอ้ง แะหลับก็ลงเกลื่อนไปใมันนอน ฯ พระพักคาวาใจคี่ไม่คี่บ้าง ไปปลดอยทางใมันหลับอยู่กับมอน จ้าไมร้ายนายไม่ถ้อร้อแสนงอน แล้วตรัสหยอนถึงจิงจกทกเมื่อไร ประทุมทูลว่าพระองค์ลงในส่วน หมอมันชวนกันเมื่อเอี่ยมหนึ่งเล่นไ้ ภาจิงจกทกถูกแขนคี่คั่นใจ เล็กเลียวไมเด่นไม้สี้ไม่มีสบาย ฯ

ฝ่ายนางกาลิกีนีกาลวัน คีตผูกพันพิชียำบากมุงมากหมาย พั่งถอยคำรำนเสาะว่าเคราะห์ร้าย ให้คนคายหูเหื่องเคื่องร่ำคาญ สมคว่ำมคึกข้าแล้วหนาแมทานีร์ ผักพรงนี้จะทีจากอืปากหวาน บังถือคี่คี่คนอยู่บดกะบาน คงจะคลานเข้าให้ชิตพระบิดา กรามทูลท้าวกล่าวโทษไ้ถึงขนาด มันเพลยี่งพลาคเรอยังรักษ่มันหนักหนา ลองดูภักทักไมไหวจะไ้คลาสูกัมหน้าหนีตายเอาปลายมือ จิงไม้เจ้าเราอย่าคี่ให้หลังหัก เมียเขารักขร่วมใจไม่เห็นหฤฯ สมชะเนเล่นมันให้สันดา ทำลือ ๆ อยู่แล้วเรากงเปลาคาย แะปฤกษาทานีร์อยู่ที่นั้นจนพระจันฐันจรงกล้วนอนลาย กลับเข้าในทำนกันนอนผอนสบาย ครันห่างหายหึ่งหวงก่วงไป ฯ ฝ่ายกระษัตริย์สององค์ทรงไสยาสน์ อยู่บดอาศณอุณสวัสดิประธิไม จนแสงทองส่องผ่านภาไล อะโนไทยเถือกช่วงเกนดวงโต ฯ นางกาลิกีนันนอนคั่นก่อนไก่ หยากจะใครไปโกหกพกลมโห เหมือนควายเปลี่ยวเหี่ยวลำพองอัยร้อโย คับมันโคเต็มตัวไม่กลัวตาย ใครขวางหน้าคว่ำชีวิตจนมิดเขา กำลังเมามึมฤุใจหาย เพราะอยอื่นตันตึงวัด

ริงกาย จนเส้นสายเสวยยั่วทั้งอินทรีย์ มาล้างหน้าตาเป็นมันคันยิบ ๆ หยากก้นที่พเธอ
ไม่ไปฎโกกรธังที่ คอยเวลาว่าจะไปเมื่อไรดี นางกาลิ์คอยทรงฤทธิ์พระบิดา

๕) ป้างพระมิ่งทูลกระหม่อมจอมกระษัตริ์ ท้าวพรหมทัตเรื่องฤทธิ์ทุกธิดา ประม
คินพันองค์สงภักตราประทับหน้ามุกขวางในปรางค์ไชย พรอมสูรนางงามห้ามหลามส่อน
ถวายกรอดนประนมบังคมไหวย นางระบำคำขับจับพระไทย ประทานให้สาว ๆ เก้าตำลึง
ทีเกินเรียกเกินหาให้ผัวอน ภคาลิ์วันนั้นเลอนข่มมาถึง จะทูลท้าวไม่พะนัคคนอด้้อง คัก
คุรหนึ่งพรหมทัตกระษัตริ์ตรา ท้าวเสด็จออกไปพบเห็นคนห่าง ฝ่ายว่านางกาลิ์วันก็หันหน้า
คลานเข้าใกล้ได้ทีมีวาจา กราบทูลว่านางลักขณ์เป็นยักคินี เมื่อคินนี้เพลาว่าลับหุ่ม นาง
นั่งสูมหมูปรางค์กั้นร่างยี่ ภคคินไปใกล้ตัวภคแล้วเคมี เอนวี่ชีมีได้ในมมมาย ฯ พระ
ทรงธรรมอันยักคินไม่ออก พังเขมออกขาวร้ายเสียกายสวย จุระรอนถอนดาไทยให้ระทวย
คังไกรฉวยชีวิตปลิดเอาไป รั้งกับคั่นแน่นระคนเข้าปนปนวัน จะคิดควญเชื้อฟุ้งยังสงไส
สงสารพระลูกนัยกลอยเญไทย ครันจะไม่ไถถามเป็นความแคลง ฉวยจริงจยังยั่วหาว่าเป็น
ยักขี จะเสียศักดิ์เสื่อมหัวทุกหัวระแหง ให้ถักอวนปนในพระไทยระแวง แล้วขมแข็งคิด
สะลักักพระหนคั กระตัมบาทพระสิงหนะนาถ เพ็งฟ้าฟาดไอสวรรค์คักพันน เอยอนาง
กาลิ์เห็นยักคิน เจ้าชุกชนไปข้างไหนจึงไคปะ หลกามีล้างกลางคิมมัยนหลอก เจ้าอย่าหยอก
งูเห่าหนะเจ้าหนะ อีถอกเภาเจ้าเลห์ว่าเพคะ เท็จแล้วพระภูวนารถจงพาดพัน ถ้ากระไร
ให้ตามมาคีนนี้ ไปฎให้คสิมวณมสมหมอมัน ท้าวพรหมทัตครัลไชนางก้านัน ไปบอกขวัญ
เนตร์โสภักุให้มา ค้วยท้าวเห็นเป็นความลับจะจับลัก อักกะทิกก็จะไปไค้มา ฝ่ายสาวใช้
ไปทูลพระบิดา พระภากรฟารับสั่งให้ชินไปบน

ฝ่ายพระมิ่งประทุมเมศเกษมสร ทราบสุนทรสาวใช้ไชนุคินชี ไม่ทันรงแบ่ง
สครศสุกนคั นึกมลหมองพระไทยไม่สบาย ครันจะทรงพระส่าองค์สร้างพระเกษ เกรง
ปีตุเรศจะก็ว่าวามาจนสาย นางสอctrงฉลอมบาทแล้วนาคกราย นุงแต่สายเกา ๆ ขึ้นเฝ้า
พลัน ฯ สมเค็จท้าวพรหมทัตเชอครัลหัก เอยอูกรักขีพอนันนี้มีคสิร์สรคั เจ้าเจิมไชอะไร
คุญีผิวพรรณ เห็นไกลก้นกับแตกอนคักคองกาย แล้วท้าวตฤนั้กครองทองค้ำความหา กับกิริยา
ก็สมเหมือนเกิดเงื่อนสาย พระทรงฤทธิ์คิดหะเหย รั้งกับอายอำอึงก้ำกึงกัน แล้วท้าวครัล

ว่านี่แน่แม่ปี่สาจ ไยบังอาจมาอยู่ในไอสวรรค์ กลางคืนเที่ยวเคี้ยวหนูกี้วัน เองเพศพรรค
ยักขี้คี่นียักกองกอย ประพาศพวงให้ลาวศิริคือมายนม ก็ให้สมดังเชื่อว่าหน้าจ้อย ภูวนาถ
ตระหวากเสียงสำเนียงลอย ไปเรียกพระลูกนอของกูมา ฯ แสนสงสารสาวสวรรค์ให้
ขวัญหาย กังจักรรายวัชรรัตน์ในภูผา มาผัดมรบนั่นล่อให้มรณา พระธิดาซอนชบสละไป ฯ

กล่าวถึงองค์ทรงยศโอรสราช ยังไยอาศัยอยู่ปรากฏนุขงามทุกไล วันพระนุชจะ
ลุกแปลกแปลกพระไทย เห็นเป็นไฟโพล่งพุ่งจนรุ่งราง ทั้งสองเนตร์ใหญ่โชนลืมไม่ขึ้น
เฝ้ามัวมันหมองหม่นอยู่จนดาง เมื่อรุ่งฤกษ์พระบิดาให้หานาง นักระคางคีได้ไ้เวลา
หากจะเป็นเห็นนางไปแต่ไม่พบ พระเนตร์ขึ้นเขม่นลางอยู่ข้างขวา จนสาวใช้ในรงฤกษ์
พระบิดา มาทูลว่านางอรรักเป็นยักขี้คี่นียักกองกอย ทกพระไทยไม่ปลัดพระภูษา เล็ดจมากับนางถึง
ปรากฏศิริ เห็นนวลละหม่อมจอมขวัญวิชัย พระโศกก็ถอน้องประคองนาง ภาชนะเสด็จมา
เวลานั้น พลอยโศกสัลยสองพระกรคอนทรวงนาง ท้าวพรหมทัตตรัสนำเป็นทักกลาง แกไข
นางขึ้นรักไซรให้ไค้ความ จะเป็นยักขี้คี่นียักกองกอย กระจุกมีมืออยู่โครอย่าห้าม จะนั่ง
ไว้ไม่พระจะลุลาม ก็นักท้าวแหงนกว้ออยู่โย หนอกระษัตริย์ทรงฟังไม่นั่งพิ เรยีกน้ำมา
โสรกโถมโถมให้ ไค้น้ำหอมจอมประทุมชุมพระไทย นางคอยไค้สมประดีมานิมาน พระ
โถมยงภษะกระษัตริย์จึงตรัสถาม แมโถมงามเป็นโถมจงใจสาร เป็นยักขี้คี่นียักกองกอย
ทกเอาวะมาลย์แมมาเป็นถึงเช่นนี้ ถึงคนอื่นหมิ่นแสนมาแต่กว่า แท้ตัวข้าว่านางอรรักไซ้ยักขี้
นางทูลองค์ทรงธรรมพระพรปี่ กำน้องนี้มีไค้อยู่เป็นคู่ครอง เมื่อสองยามความเห็นเป็น
เมื่อหลับ เสด็จกลับน้องทูลความปลายยามสอง จะเป็นไค้ใครไม่เห็นหน้าแถมามอง เกราะ
ของน้องร้ายแรงแกล้งมาเป็น อันความแหม่งแคลงใจไค้ใครจะเชื่อ ตัวก็เหลือจะสู้ไปไค้ใครจะ
เห็น เป็นชาวไพรไม่มียาคชาชเกคน จึงต้องเป็นยักขี้คี่นียักกองกอย กราบทูลพลางนางนง
สุทธเนตร์ พระธิดาเรศซอนชบสละไค้สย ท้าวพรหมทัตตรัสว่าจงภาไป สงคินไปให้พระฤาษี
ที่ศาลา ทั้งนี้เพราะเพราะนางไค้สาสม พลอยหลงสมลงไปข้างทางมูษา พระชนนีคี่ทรวง
ทรวงโศกา ขอดูหน้าลูกนอเย็ดกลอยใจ เจ้านิมิตบ่เป็นเหมือนมนุช ภารีสุคธิ์โสภาจะ
หาไหน อูแมเอยนัค้ำพระคาไฟ มาอยู่ในฐานนี้กันคี่ค้าย พระวัชระวางนุชทรงฟังสองกระษัตริย์
จึงไค้ครั้นเศียรเกคนไม่เห็นหาย เข้ากอน้องประคองนุชดูเหตุเลียดค้าย พระวรกายอ่อนอุ่น

ละมุนมือ เหลือจะหัดขับสิ่งทั้งปวงภาค พระบิฑุราชรักษ์เขากว่าเราหา กระจุกมี
ที่ป่าหิมะพา ขันแต่ถือวานองรักเป็นยักษ์มาร หังมารคาชานอยก็พลอยเห็น เมธีย
เป็นกามนางมาล้างผลาญ เขาฟ้องหาว่าครั้งนี้ไม่มีพญานาค แต่เสียดานกระจุกมีมีในมวย
โอ้อำเป็น ๆ กามจะจำจาก เวรวิบากไม่ให้มีเมียบสวย พระภักตพลางทางสถระห
ระหวย เพียงจะมวณมณาคาไลย์ สงสารพระเมษวีเป็นที่สุด เสียกายนุระนิกาจะหา
ไทน์ ทั้งสามภพจบจ้วงจะจัดใคร เปรียบรูปใดครั้งนี้ไม่มีเลย โอ้ประทุมมุนเนื้อเหลือ
สงสาร จะนับนานไม่เห็นหน้าใจเอย จะจรรจากพรากไปไม่เสวย เคยเสวยเคยประสม
พิรมเรียง ทั้งแต่ที่ไทน์จะไถ่ถอนม พิศเคยกล่อมสลายใจให้พังเสียง แสนเสียดายสลายสม
เคยนอนเคียง แมกถ่อมเกลี้ยงกลัวทอให้ขบใจ ถึงไครว่านองรักเป็นยักษ์ อยู่กับ
พี่ให้เอยให้หาเห็นไม่ แม่นแม่เป็นเซนเชื่อว่าภักช่าไทย ก็จะได้เห็นมิ่งลักครั้งคราว
หนึ่งพระองค์ทรงญาณประทานให้ ทานก็ไต่เสียงคูอยู่จลสาว เพราะกองกามทำไว้นิยคยา
หรวงพิ้วารอนรมเหมือนสมเพลิง อยู่ลัด ๆ พลุสพรากไปจากอก พื้ตักเตสาวนอยจะลอย
เหตัง จะเว้นวางห่างสสารสำราญเร่ง ไปอยู่เฝ้ามาเป็นแน้วเน้นไพร พระกรรมพลาง
ทางทูลพระบิฑุเรศ จงไปรกฎเกณฑ์รักจะตกใจ เพราะประทุมเพื่อนยากจะจากไกล
พระภูวนไคเมศาอาณูล ถึงไม่ให้ลูกเลี้ยงไว้เคียงซีก พระทรงฤทธิอย่าเภาให้ไปส่ง
สูญ เป่าเชื้อคำคลสนึกมันพิศทูล ให้ลูกกล่อมเทวศจนเนตรน้อง สงสารองค์ทรงสวัสดิ
ให้อัคอัน กรรแสงสันเสียดายไมวายหมอง หังอายทั้งรักหนักในพระไทยทรง จะท
น้องหนองรักหักไมลง

พระชนกชนนีไม่มีสุข เห็นลูกทุกข์ทูลความตามประสงค์ ห้ามมิให้กานางไปกลาง
ดง ลองพเนองค์ออกพระโอรสไปรกฎปราน เป็นคราวเคราะห์เพราะประทุมเคยทำไว้
เมธียให้กระษัตริ์สองนั้นหมองหมาง ท้าวพรหมหัตถ์สือออกพระโอรสพลาง ให้กานางไปส่ง
ในไพรณกาล นึกว่าซำคึกถึงคายน ถ้าได้ฤทธิษณางถึงล้างผลาญ ด้วยเป็นหทัย
นรีคินีมาร ควบประหารชีวิตให้ปลื้มปลง แล้วส่งให้คุมนางไปข้างหน้า พระภักพ้อออก
นังบัลลังก์หงษ์ พร้อมควักราชนิภูตประยูรวงษ์ หังพระองค์จะไปรกฎปรานปรานใจ
กรุงกระษัตริ์ศรีสังสีอำมาตย์ ให้นำนารอดประทุมทองอันของได้ ออกไปส่งลงศาลา

พระคาไฟ บอกเธอให้รู้ความแท้จริง ว่าเราหวังตั้งหน้ารับมาไว้ ก็หมายใจให้เป็น
จอมกระหม่อมหญิง ไม่เหมือนตฤณกษัตริย์สิ้นทั้งรัง มีแต่สิ่งอันปรมาลว้าคาญเคือง จะ
เสกผูกปลุกปลองลงกับยักษ์ จะถากถักรื้อสืบล้างสิ้นฟ้าเหลือง จึงให้นางออกมานอกเมือง
ทวนแจ้งเรื่องราวให้ได้ใจความ พระสังเสร็จเสด็จคืนเข้าปราศรัย เป็นความศักดิ์
เคยินสั่นเสี้ยนหนาม ฯ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐ ๑๐๑ ๑๐๒ ๑๐๓ ๑๐๔ ๑๐๕ ๑๐๖ ๑๐๗ ๑๐๘ ๑๐๙ ๑๑๐ ๑๑๑ ๑๑๒ ๑๑๓ ๑๑๔ ๑๑๕ ๑๑๖ ๑๑๗ ๑๑๘ ๑๑๙ ๑๒๐ ๑๒๑ ๑๒๒ ๑๒๓ ๑๒๔ ๑๒๕ ๑๒๖ ๑๒๗ ๑๒๘ ๑๒๙ ๑๓๐ ๑๓๑ ๑๓๒ ๑๓๓ ๑๓๔ ๑๓๕ ๑๓๖ ๑๓๗ ๑๓๘ ๑๓๙ ๑๔๐ ๑๔๑ ๑๔๒ ๑๔๓ ๑๔๔ ๑๔๕ ๑๔๖ ๑๔๗ ๑๔๘ ๑๔๙ ๑๕๐ ๑๕๑ ๑๕๒ ๑๕๓ ๑๕๔ ๑๕๕ ๑๕๖ ๑๕๗ ๑๕๘ ๑๕๙ ๑๖๐ ๑๖๑ ๑๖๒ ๑๖๓ ๑๖๔ ๑๖๕ ๑๖๖ ๑๖๗ ๑๖๘ ๑๖๙ ๑๗๐ ๑๗๑ ๑๗๒ ๑๗๓ ๑๗๔ ๑๗๕ ๑๗๖ ๑๗๗ ๑๗๘ ๑๗๙ ๑๘๐ ๑๘๑ ๑๘๒ ๑๘๓ ๑๘๔ ๑๘๕ ๑๘๖ ๑๘๗ ๑๘๘ ๑๘๙ ๑๙๐ ๑๙๑ ๑๙๒ ๑๙๓ ๑๙๔ ๑๙๕ ๑๙๖ ๑๙๗ ๑๙๘ ๑๙๙ ๒๐๐ ๒๐๑ ๒๐๒ ๒๐๓ ๒๐๔ ๒๐๕ ๒๐๖ ๒๐๗ ๒๐๘ ๒๐๙ ๒๑๐ ๒๑๑ ๒๑๒ ๒๑๓ ๒๑๔ ๒๑๕ ๒๑๖ ๒๑๗ ๒๑๘ ๒๑๙ ๒๒๐ ๒๒๑ ๒๒๒ ๒๒๓ ๒๒๔ ๒๒๕ ๒๒๖ ๒๒๗ ๒๒๘ ๒๒๙ ๒๓๐ ๒๓๑ ๒๓๒ ๒๓๓ ๒๓๔ ๒๓๕ ๒๓๖ ๒๓๗ ๒๓๘ ๒๓๙ ๒๔๐ ๒๔๑ ๒๔๒ ๒๔๓ ๒๔๔ ๒๔๕ ๒๔๖ ๒๔๗ ๒๔๘ ๒๔๙ ๒๕๐ ๒๕๑ ๒๕๒ ๒๕๓ ๒๕๔ ๒๕๕ ๒๕๖ ๒๕๗ ๒๕๘ ๒๕๙ ๒๖๐ ๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕ ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐ ๒๗๑ ๒๗๒ ๒๗๓ ๒๗๔ ๒๗๕ ๒๗๖ ๒๗๗ ๒๗๘ ๒๗๙ ๒๘๐ ๒๘๑ ๒๘๒ ๒๘๓ ๒๘๔ ๒๘๕ ๒๘๖ ๒๘๗ ๒๘๘ ๒๘๙ ๒๙๐ ๒๙๑ ๒๙๒ ๒๙๓ ๒๙๔ ๒๙๕ ๒๙๖ ๒๙๗ ๒๙๘ ๒๙๙ ๓๐๐ ๓๐๑ ๓๐๒ ๓๐๓ ๓๐๔ ๓๐๕ ๓๐๖ ๓๐๗ ๓๐๘ ๓๐๙ ๓๑๐ ๓๑๑ ๓๑๒ ๓๑๓ ๓๑๔ ๓๑๕ ๓๑๖ ๓๑๗ ๓๑๘ ๓๑๙ ๓๒๐ ๓๒๑ ๓๒๒ ๓๒๓ ๓๒๔ ๓๒๕ ๓๒๖ ๓๒๗ ๓๒๘ ๓๒๙ ๓๓๐ ๓๓๑ ๓๓๒ ๓๓๓ ๓๓๔ ๓๓๕ ๓๓๖ ๓๓๗ ๓๓๘ ๓๓๙ ๓๔๐ ๓๔๑ ๓๔๒ ๓๔๓ ๓๔๔ ๓๔๕ ๓๔๖ ๓๔๗ ๓๔๘ ๓๔๙ ๓๕๐ ๓๕๑ ๓๕๒ ๓๕๓ ๓๕๔ ๓๕๕ ๓๕๖ ๓๕๗ ๓๕๘ ๓๕๙ ๓๖๐ ๓๖๑ ๓๖๒ ๓๖๓ ๓๖๔ ๓๖๕ ๓๖๖ ๓๖๗ ๓๖๘ ๓๖๙ ๓๗๐ ๓๗๑ ๓๗๒ ๓๗๓ ๓๗๔ ๓๗๕ ๓๗๖ ๓๗๗ ๓๗๘ ๓๗๙ ๓๘๐ ๓๘๑ ๓๘๒ ๓๘๓ ๓๘๔ ๓๘๕ ๓๘๖ ๓๘๗ ๓๘๘ ๓๘๙ ๓๙๐ ๓๙๑ ๓๙๒ ๓๙๓ ๓๙๔ ๓๙๕ ๓๙๖ ๓๙๗ ๓๙๘ ๓๙๙ ๔๐๐ ๔๐๑ ๔๐๒ ๔๐๓ ๔๐๔ ๔๐๕ ๔๐๖ ๔๐๗ ๔๐๘ ๔๐๙ ๔๑๐ ๔๑๑ ๔๑๒ ๔๑๓ ๔๑๔ ๔๑๕ ๔๑๖ ๔๑๗ ๔๑๘ ๔๑๙ ๔๒๐ ๔๒๑ ๔๒๒ ๔๒๓ ๔๒๔ ๔๒๕ ๔๒๖ ๔๒๗ ๔๒๘ ๔๒๙ ๔๓๐ ๔๓๑ ๔๓๒ ๔๓๓ ๔๓๔ ๔๓๕ ๔๓๖ ๔๓๗ ๔๓๘ ๔๓๙ ๔๔๐ ๔๔๑ ๔๔๒ ๔๔๓ ๔๔๔ ๔๔๕ ๔๔๖ ๔๔๗ ๔๔๘ ๔๔๙ ๔๕๐ ๔๕๑ ๔๕๒ ๔๕๓ ๔๕๔ ๔๕๕ ๔๕๖ ๔๕๗ ๔๕๘ ๔๕๙ ๔๖๐ ๔๖๑ ๔๖๒ ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕ ๔๖๖ ๔๖๗ ๔๖๘ ๔๖๙ ๔๗๐ ๔๗๑ ๔๗๒ ๔๗๓ ๔๗๔ ๔๗๕ ๔๗๖ ๔๗๗ ๔๗๘ ๔๗๙ ๔๘๐ ๔๘๑ ๔๘๒ ๔๘๓ ๔๘๔ ๔๘๕ ๔๘๖ ๔๘๗ ๔๘๘ ๔๘๙ ๔๙๐ ๔๙๑ ๔๙๒ ๔๙๓ ๔๙๔ ๔๙๕ ๔๙๖ ๔๙๗ ๔๙๘ ๔๙๙ ๕๐๐ ๕๐๑ ๕๐๒ ๕๐๓ ๕๐๔ ๕๐๕ ๕๐๖ ๕๐๗ ๕๐๘ ๕๐๙ ๕๑๐ ๕๑๑ ๕๑๒ ๕๑๓ ๕๑๔ ๕๑๕ ๕๑๖ ๕๑๗ ๕๑๘ ๕๑๙ ๕๒๐ ๕๒๑ ๕๒๒ ๕๒๓ ๕๒๔ ๕๒๕ ๕๒๖ ๕๒๗ ๕๒๘ ๕๒๙ ๕๓๐ ๕๓๑ ๕๓๒ ๕๓๓ ๕๓๔ ๕๓๕ ๕๓๖ ๕๓๗ ๕๓๘ ๕๓๙ ๕๔๐ ๕๔๑ ๕๔๒ ๕๔๓ ๕๔๔ ๕๔๕ ๕๔๖ ๕๔๗ ๕๔๘ ๕๔๙ ๕๕๐ ๕๕๑ ๕๕๒ ๕๕๓ ๕๕๔ ๕๕๕ ๕๕๖ ๕๕๗ ๕๕๘ ๕๕๙ ๕๖๐ ๕๖๑ ๕๖๒ ๕๖๓ ๕๖๔ ๕๖๕ ๕๖๖ ๕๖๗ ๕๖๘ ๕๖๙ ๕๗๐ ๕๗๑ ๕๗๒ ๕๗๓ ๕๗๔ ๕๗๕ ๕๗๖ ๕๗๗ ๕๗๘ ๕๗๙ ๕๘๐ ๕๘๑ ๕๘๒ ๕๘๓ ๕๘๔ ๕๘๕ ๕๘๖ ๕๘๗ ๕๘๘ ๕๘๙ ๕๙๐ ๕๙๑ ๕๙๒ ๕๙๓ ๕๙๔ ๕๙๕ ๕๙๖ ๕๙๗ ๕๙๘ ๕๙๙ ๖๐๐ ๖๐๑ ๖๐๒ ๖๐๓ ๖๐๔ ๖๐๕ ๖๐๖ ๖๐๗ ๖๐๘ ๖๐๙ ๖๑๐ ๖๑๑ ๖๑๒ ๖๑๓ ๖๑๔ ๖๑๕ ๖๑๖ ๖๑๗ ๖๑๘ ๖๑๙ ๖๒๐ ๖๒๑ ๖๒๒ ๖๒๓ ๖๒๔ ๖๒๕ ๖๒๖ ๖๒๗ ๖๒๘ ๖๒๙ ๖๓๐ ๖๓๑ ๖๓๒ ๖๓๓ ๖๓๔ ๖๓๕ ๖๓๖ ๖๓๗ ๖๓๘ ๖๓๙ ๖๔๐ ๖๔๑ ๖๔๒ ๖๔๓ ๖๔๔ ๖๔๕ ๖๔๖ ๖๔๗ ๖๔๘ ๖๔๙ ๖๕๐ ๖๕๑ ๖๕๒ ๖๕๓ ๖๕๔ ๖๕๕ ๖๕๖ ๖๕๗ ๖๕๘ ๖๕๙ ๖๖๐ ๖๖๑ ๖๖๒ ๖๖๓ ๖๖๔ ๖๖๕ ๖๖๖ ๖๖๗ ๖๖๘ ๖๖๙ ๖๗๐ ๖๗๑ ๖๗๒ ๖๗๓ ๖๗๔ ๖๗๕ ๖๗๖ ๖๗๗ ๖๗๘ ๖๗๙ ๖๘๐ ๖๘๑ ๖๘๒ ๖๘๓ ๖๘๔ ๖๘๕ ๖๘๖ ๖๘๗ ๖๘๘ ๖๘๙ ๖๙๐ ๖๙๑ ๖๙๒ ๖๙๓ ๖๙๔ ๖๙๕ ๖๙๖ ๖๙๗ ๖๙๘ ๖๙๙ ๗๐๐ ๗๐๑ ๗๐๒ ๗๐๓ ๗๐๔ ๗๐๕ ๗๐๖ ๗๐๗ ๗๐๘ ๗๐๙ ๗๑๐ ๗๑๑ ๗๑๒ ๗๑๓ ๗๑๔ ๗๑๕ ๗๑๖ ๗๑๗ ๗๑๘ ๗๑๙ ๗๒๐ ๗๒๑ ๗๒๒ ๗๒๓ ๗๒๔ ๗๒๕ ๗๒๖ ๗๒๗ ๗๒๘ ๗๒๙ ๗๓๐ ๗๓๑ ๗๓๒ ๗๓๓ ๗๓๔ ๗๓๕ ๗๓๖ ๗๓๗ ๗๓๘ ๗๓๙ ๗๔๐ ๗๔๑ ๗๔๒ ๗๔๓ ๗๔๔ ๗๔๕ ๗๔๖ ๗๔๗ ๗๔๘ ๗๔๙ ๗๕๐ ๗๕๑ ๗๕๒ ๗๕๓ ๗๕๔ ๗๕๕ ๗๕๖ ๗๕๗ ๗๕๘ ๗๕๙ ๗๖๐ ๗๖๑ ๗๖๒ ๗๖๓ ๗๖๔ ๗๖๕ ๗๖๖ ๗๖๗ ๗๖๘ ๗๖๙ ๗๗๐ ๗๗๑ ๗๗๒ ๗๗๓ ๗๗๔ ๗๗๕ ๗๗๖ ๗๗๗ ๗๗๘ ๗๗๙ ๗๘๐ ๗๘๑ ๗๘๒ ๗๘๓ ๗๘๔ ๗๘๕ ๗๘๖ ๗๘๗ ๗๘๘ ๗๘๙ ๗๙๐ ๗๙๑ ๗๙๒ ๗๙๓ ๗๙๔ ๗๙๕ ๗๙๖ ๗๙๗ ๗๙๘ ๗๙๙ ๘๐๐ ๘๐๑ ๘๐๒ ๘๐๓ ๘๐๔ ๘๐๕ ๘๐๖ ๘๐๗ ๘๐๘ ๘๐๙ ๘๑๐ ๘๑๑ ๘๑๒ ๘๑๓ ๘๑๔ ๘๑๕ ๘๑๖ ๘๑๗ ๘๑๘ ๘๑๙ ๘๒๐ ๘๒๑ ๘๒๒ ๘๒๓ ๘๒๔ ๘๒๕ ๘๒๖ ๘๒๗ ๘๒๘ ๘๒๙ ๘๓๐ ๘๓๑ ๘๓๒ ๘๓๓ ๘๓๔ ๘๓๕ ๘๓๖ ๘๓๗ ๘๓๘ ๘๓๙ ๘๔๐ ๘๔๑ ๘๔๒ ๘๔๓ ๘๔๔ ๘๔๕ ๘๔๖ ๘๔๗ ๘๔๘ ๘๔๙ ๘๕๐ ๘๕๑ ๘๕๒ ๘๕๓ ๘๕๔ ๘๕๕ ๘๕๖ ๘๕๗ ๘๕๘ ๘๕๙ ๘๖๐ ๘๖๑ ๘๖๒ ๘๖๓ ๘๖๔ ๘๖๕ ๘๖๖ ๘๖๗ ๘๖๘ ๘๖๙ ๘๗๐ ๘๗๑ ๘๗๒ ๘๗๓ ๘๗๔ ๘๗๕ ๘๗๖ ๘๗๗ ๘๗๘ ๘๗๙ ๘๘๐ ๘๘๑ ๘๘๒ ๘๘๓ ๘๘๔ ๘๘๕ ๘๘๖ ๘๘๗ ๘๘๘ ๘๘๙ ๘๙๐ ๘๙๑ ๘๙๒ ๘๙๓ ๘๙๔ ๘๙๕ ๘๙๖ ๘๙๗ ๘๙๘ ๘๙๙ ๙๐๐ ๙๐๑ ๙๐๒ ๙๐๓ ๙๐๔ ๙๐๕ ๙๐๖ ๙๐๗ ๙๐๘ ๙๐๙ ๙๑๐ ๙๑๑ ๙๑๒ ๙๑๓ ๙๑๔ ๙๑๕ ๙๑๖ ๙๑๗ ๙๑๘ ๙๑๙ ๙๒๐ ๙๒๑ ๙๒๒ ๙๒๓ ๙๒๔ ๙๒๕ ๙๒๖ ๙๒๗ ๙๒๘ ๙๒๙ ๙๓๐ ๙๓๑ ๙๓๒ ๙๓๓ ๙๓๔ ๙๓๕ ๙๓๖ ๙๓๗ ๙๓๘ ๙๓๙ ๙๔๐ ๙๔๑ ๙๔๒ ๙๔๓ ๙๔๔ ๙๔๕ ๙๔๖ ๙๔๗ ๙๔๘ ๙๔๙ ๙๕๐ ๙๕๑ ๙๕๒ ๙๕๓ ๙๕๔ ๙๕๕ ๙๕๖ ๙๕๗ ๙๕๘ ๙๕๙ ๙๖๐ ๙๖๑ ๙๖๒ ๙๖๓ ๙๖๔ ๙๖๕ ๙๖๖ ๙๖๗ ๙๖๘ ๙๖๙ ๙๗๐ ๙๗๑ ๙๗๒ ๙๗๓ ๙๗๔ ๙๗๕ ๙๗๖ ๙๗๗ ๙๗๘ ๙๗๙ ๙๘๐ ๙๘๑ ๙๘๒ ๙๘๓ ๙๘๔ ๙๘๕ ๙๘๖ ๙๘๗ ๙๘๘ ๙๘๙ ๙๙๐ ๙๙๑ ๙๙๒ ๙๙๓ ๙๙๔ ๙๙๕ ๙๙๖ ๙๙๗ ๙๙๘ ๙๙๙ ๑๐๐๐

จกกล่าวถึงเล่นที่รับสั่ง มาพร้อมพรั่งทั้งทำหัตถ์ไม้ขัดขวาง ภาโถมยงตรงไปใน
หนทาง นางไม่สร้างโศกศัลย์ทุกอันคืน กำหนดในมรคาตามคราวนั้น สืบหาวันโถมยงไม่หาย
สิ้น เห็นนกไม้ใจหู้สูกำลังขึ้น ไม่พาเป็นโศกสัลกัณฑ์พระไทย เห็นนกแก้วจับแล้วพลอดจ้อ
พระเนตรคลอ ๆ ถึงลงหลังไหล ทวสฤกษณ์ถึงพระภูวไนย เคยครีดิ้นอึ้งฟังในวังเวียง
สัจจสือถือใจใจเป็นยักษ์ ท้าวไม่วักมั่งไรให้มาในป่า รหกรเห็นเค้นไพรไกลการา พระ
ภักดีจะอยู่เปิดยี่ของค์เคียวคาย เห็นไม่วักมั่งไรในพระไทยลงน โอ่วักมั่งไรทฤมาลาเข้า
ใจหาย คัดถึงรักร่วมแท่นแสนสมาย โอ่วักมั่งไรกลายกลับกัถะนัใจ เห็นไม้สวสค์กลาด
เกลื่อนกลางเถื่อนกว้าง คัดถึงร่างสวสค์พิศโตมย ไม่รำโยเหมือนรำเย้ยเผยโยไป
ต้องเจ็บใจเจ็บคำเขารำเย้ย ไม่วักมั่งไรเหมือนเข้าเกิดมารกษัตริย์ ต้องนิราศกัถะนัใจ
เพราะกองกำทำไว้กระไรเลย ไม่วักมั่งไรเช่นเราเคยอยู่เชยชม ไม่วักมั่งไรเหมือน
พระองค์หลงคำเขา ใส่ความเอาความลับมาทับถม ไม่วักมั่งไรเหมือนกรอมในน้ำใจกรม
แสนระทมหลงเหี่ยวมาเปลี่ยนกาย พระพิริยเคยกล่อมถนอมอนงค์ ยามประคองเคียงข้าง
ไม่ห่างหาย แต่ละคำคำชอมปลอบไม่วาย ใจไม่หมยมาเป็นถึงเช่นนี้ กลับเรีสร้างห้าง
เมืองมาเคืองแค้น เขากองแค้นชวชวร้ายยักษ์ โอ่วักมั่งไรถึงเจ้าพระคุณพระมุนี ใจหลา

มิหยากไปในศาลา หวังจะไ้ความสัจซึ่งสุจริต ไม่นอคิดค้นไปให้เห็นหน้า จะสู้เลี้ยงสัก
 จังคังสัจ ให้เห็นว่าหลานรักน้ชโยกน้ชนี้ นางครวญคร่ำว่าไรยในไพรกว้าง จนถึงทาง
 ที่จะไปใกล้ถ้ำมืด ถึงต้นไทรมาหาหนาคีรีบ นองวอนว่าเสน่หึงส่นาย นี่เนทานเสนาช่วย
 มาสง ถึงแค้นคงพงป่าห้เหลือหลาย มีเมตาปราณีเหมือนพิศย หึงส่นายเหนียยากลำบาก
 ครัน หนึ่งทัวเร้าเสาก็เป็นคีนีป่า พระภารฟ้าซบไ้ลจากไอสวรรค์ มีให้อยู่เิงไสยใน
 เขมคัศ พระขรรกรรมก็รวตริสถึงท้ชวอน บัณเภาเร้ามาถึงปากกว้าง เป็นที่ทางเถื่อน
 ไพรใกล้สิงขร เชื้อเสนาภากันไปในนคร ทูลณนยอนทรงฤทธิ์พระบิดา ว่าภาชามาสงถึง
 อาศรม คังนียมมุงมาตปรารถนา เร้าจะให้ร่ามรงที่รงมา คัดเป็นคำจ้างสี่หึงส่คด ฯ
 เสนานอบคอบค่านางว่าว่า แมตริสมาข้าเห็นไม่เป็นยล แม้นท้าวไทยไ้ไ้ทราบหึงยูล
 พระภูวดลเธอจะล้างขาวางวาย นางตอบว่าคำแหวนถึงแสนกว่า ใครจะมารู้เห็นเป็น
 เิงเอนสาย เป็นหุงกว้างกลางปากอกหนานาย ทูลท้บมายบอม่คไ้ม่คคว้าม ฯ ฝ่าย
 เสมส่นายน้ชปลุกษา ทางเห็นว่าคือใครจะไ้ถาม เกิดโศกมากหยากไ้ไ้ใจวาม เห็น
 แหวงงามคว้ามคไ้ใจจะไ้เมีย แล้วยรับเอาช่ามรงสี่วงครบ พุกเกิดอนกลบกลาวถอยปดอย
 นางเสีย แล้วยังไ้ไปเบื่องหนายาบาบิเีย ปัดคว้ามเสียไ้ด้น้อยากน้ชกลาย ส่นาง
 แล้วยลิตมาหึงสิ ภวกลเสน่ภากันรับณนผาย ถึงการามาทูลกับเจ้านาย ขอนเิงเอนสายสุน
 ส่นท้าวยิลดี ฯ

ฝ่ายโถมยงนงลักษณั้เรศ ทูลท้าวไทยไ้กลางไพรศึร เจ้าแผลยวเบิยว
 องค์ในมงกิ นางเทวีเข่งขันกิส่นน้ำตา สายสมรสอนว่าเทพารักษ์ ซึ่งส่าหนักปดอมเปลว
 หวยเห็ดยง ค้วยเขชข้าสือสัจคอกคัศคา ทานจงมาเิงเห็นเป็นพญาน แม้นท้าวข้าถ้าเกิด
 ก่าเนียดยง เทพารักษ์กลางจงสงสังหาร ถ้าข้าก่าเหน็ดเกิดในประทุมมลายย์ ขอคินคาล
 แคนป่าพนาไลย์ จงเป็นสวนถุกพญานกระเถกยล ไ้ม่คินไปมาน้ชอาไ้สรย์ จงเกิดเป็นสระ
 ศรีท้คินไ้ทรย์ ไ้ม่ไ้เนน้ป้าระพระพรย์ ประกอบค้วยพุกษาไอ้พรศ ออย่ารุ่มคูลูกไป
 สวนขวัญ ไ้เกิดก่าแพงแกวรอบเป็นขอบคัศ คังสวนเนน้ชาติพยท้าวเทวา ภอชาคำอธิษฐาร
 บัคคาลเห็น บังเกิดเป็นก่าแพงมีทไ้ป้า ... ข้อความไม่ค่อเนืองกัน ... หลาก ๆ มี
 มาลุดิยมะลิวัดอำพรณั้พยอม มนชาเทศเกษะถินแถ้วยไ้ใด คันเคิบโตเคิมไปลวันไม้หอม

นี่ถั่งล้งส่ารว่าคาศูรคาศ พลอยเสียบคาศูรทรงพระองค์เอว ไม่ต้องการการฟ้ามารเคื่อง
 ขุน เขาสิ้นบุญผูกแฟไปแหลกเหลว เสียบคาศูรทรงพระภักตร์กำเพียงคำเปลว จะพลอย
 เหลวลงเพราะรักย์กัณนี้ นางมะนุษย์เหมือนกันทานไม้โปรฏ ทัษประโยชน์เสียดลัวจักเสียด
 ศักดิ์วีร จนได้เห็นแสนกรรมมรทวี่ อายไพรฟ้าประสิทธิ์หวนตร เหมือนหมอมันทานควายจะ
 ขวนขวี้ หากพระกลัว่าเป็นหม้ายตัวคายก่อน จะร่วมเรึงเคียงคู่กับภูธร คนจะชอบชอก
 ให้พระไค้กาย นางคนนี้คักหนำรักมามาก แมเพื่อนยากยอศัตรีดีใจหาย หลวล่าลูกนิก
 ขึ้นมาหน้าเสียบคาศูร ค่ายรูปกายกิริยาหน้าเกินคู่ เป็นนางเอกนางอุกเศกสองทอสอง
 เสดียงของกลองที่เปลวไม่เข้าหู รับมาไว้ไค้เคื่อนกว่าหน้าชมพู ไค้เคียงคู่ขอหัวคำห้
 พระไทย อดกัณยอมพลอยให้ไปป่าห้ เทียวเลาะหาทรากมีตามวิไล อายหากไม่แพ้ะ
 พระภาวะใน นิงอยู่โยธองฤทธิ์ไม่คิดตาม นางคีนีก็เหลือเนื้อเป็นทิพย์ ก็นมีคัมไค้พรอัมล้ำ
 หมอมทาน ควรดนมเป็นจอมนางรูปรางงาม สงสารทราวมสาศคั้ไกลไปอยู่คง มีเสียด
 แรงแปลงกายคล้ายมะนุษ มายังหญ่ค้อยปรางคั้ในพระโหลดง ประชมทุกปลูกเท่าไรไม่ไหว
 องค์ กาลศรลงเลนหาควายอาไลย มีเพ็ดเย้ยใครเคยจะรับจ้าง ไปรับนางยักษคั้คีนี
 ได้ มาถวายให้ขุมขึ้นรับพระไทย แกล่ไค้สร้างเกล้าเบาะประชวน ประชกพลางนางเป็ค
 สไลบสัค ให้กระษัตริ์เอนท่ปองของสงวน เพราะความรักย์รักชัศสะกัคกวน เจ้ากระบวน
 ในทีไม่มีอาย ฯ หนอนวันธยันค่านางรำถ้อ พระเนตรคลอ ๆ คนิงถึงโฉมฉาย ทั้งเจ็บ
 คำห้เห็นแสนเสียดคาย คั้ระคายค่านางพลางสุนทร นีแนนางอย่างไรขึ้นไค้แคะ พุคถาก
 และถึงที่ที่หุดกหลอน น้อยหากเจ้าเจ้าแก้งเงงอน เป้าชอกชอนคมคำให้ว่าคาศูร เมีย
 ของเราเจ้าตุลท้าวทั้งสอง ให้เคื่องช้องขบไค้ไปพรศาล ไม่ไค้กลสหาเจ้าเอาเป็นการ
 หังคัคอ่านเอาจดพรากไปจากกัน เราคัคเห็นเป็นสะไค้ผู้ใหญ่กว่า กลับมาเสียดเลนไม่เห็น
 ชัน ชั่วคัคกัคองอนรดประจคัคประชัน จะหมายมันมาเป็นเมียเมื่อเสียดใจ ยามทุกขร้อน
 อดนอนหลับคองรับแพ จะคองเบียงนี้หาดีไม่ นีแนเจ้าตุเลาน้อยคอยเป็นไรย ไม่ทัษโย
 เยื่อเจ้าเขาวมาลย์ ฯ นางกาสัณนิงนั่งฟังพระครัด เป็นคำผัดคัคกัคกลอมหวาน
 เห็นจะเสียดทวงหิมเป็นงาน จะคัคอ่านออกหาครุวัวิชา ทำเสนห์เลทกลควัคยมนคัคคัค ให้
 เค็ดมคัคคัคใจหงงจงทนคัคทน ไม่คองคัคภาวในลูกไกลคัคคัค มาเรยักหาวีรสมคัคคัคคัค

แล้วปลุกขามหอกมีที่ไหน พรุ่งนี้ให้เจ้าไปก่อนไถ่กัน บอกพระรักษ้องค์พระขรรค์ธรรม
ของกำนันหาไปให้ตาครู นางทาสีศรีใจจึงไขยศาสตร์ ว่าอาจารย์เจ็บใจใครจะสู้ เลี้ยง
ผีสงนางพรายหลายปะตู บ่ามแกอยู่ตรงป้อมเป็นจอมคน นางทาสีศรีใจได้ข่าวหมอ คราว
นี้หนอเราเห็นจะเป็นผล แมกราบไหว้ไถ่เกลี้ยเสียสิ้นบิล แยกกันเจ้าจงว่ากับอาจารย์
แน้มสมหมายรายนี้ที่เรานี้ก จะให้ตั้งอยู่โทะระโถถาร หลาจะเวเข้าของตามต้องการ
ชวศักค้ออันทำให้ได้ในครั้งนี้ แทะพุดจาถึงหาหมออยู่ภอคำ ทร่วนคำตกคิ่นสิ้นรัศมี ค้าง
หริยโหลไสยาในราตรี จนช่องคี่สืบเบ็ดทวนจวนรุ่งราง ส่วนสาวใช้ไถ่ถลวงไปต่างน้ำ
เห็นฟักฟ้าแสงทองสองส่าง ๆ แล้วจุกเทียนถือไปในห้องนาง เป็ดโถพลางสียาพันเป็น
มันยิบ ยกเขียนมากมาวางนางจักจิบ เจ้ามืดพับค่านาคเจียนมากคืบ อะโนไทยโคลฟ้า
มาลยิบ ๆ นางยกหยีบของใส่ในกระต่าย แล้วลัดค้ำทำแบ่งแ่งเหมือนหมอม หมมแพร่
หอมกรอมกรุยเค้นดูฉาย ลงกะโกลคิ่นคักทำกรีกกราย กลัวจักสายสวนออกมานอกวัง ฯ

๑ จักกล่าวถึงตาเถาเจ้าเสน่ห์ อุปะเททางเวทวิเสศขลัง อยู่ริมจักษุระรายตรง
ท้ายคลัง คนขึ้นทั้งแหบเมืองคึกคึกเลื่องภา ทำเสน่ห์เสน่ห์กลเวทมนตร์ขลัง ชื่อเสียงถึงคัจฉ
คนนับถือ ตาครูเขามาถนัดทำทาบรือ เขาเรี่ยชื้อบูตาทั้งอาดูง หึ่งกับพหหลายร้อย
หวนอัยไม แทะทำให้โคขวัชเข้าคักเก้งดูง รันวิหน้าอะเหม้นตุคง อยู่เรือนรุ่งรังรกแหบ
ทกทาย ฯ ฝ่ายทาสีศรีที่ออกนอกกราชดาน มาถึงบ้านทานคาหมอกก็ก่อส่าย เป็นวันคิมเต
ครูอยู่เยียวคาย นางนาทกรายตรงมาหน้าบันไถ ขึ้นบลเรือนเรียกจ้อพอหมอจ่า ภอปะหน้า
นับถือยกมือไหว้ ตาเถาถามความว่ามาทำไม นางนึ่งไถ่ถลวงว่าไม่อำพราง พระของ
หลานรักในพักนี้ จะยังมีไมะนัคคักจักควาง พระเทมมีจิตรคี่กระคาง ผัวทานร้างแรม
มานั้นพันาน เรือส่งมาว่าให้บูเอนกุก้วย เชื้อไปปรุฏชวยเมทานักว่าหลาน แน้มโคคังปราถนา
ถ้าไปปรุฏปราน จะประทานคักใหญ่ให้คุนตา หลาต้องการเงินทองเข้าของอื่น จะหยีบบัน
ให้ทุกสิ่งจริง ๆ หนา ถ้าสมหวังคังพอเขาเป็นเจ้าพญา จะไปมามีแคร์แนเป็นชัค โคเข้า
รว้อออกจักคังสง่า เธอจะหาคนหาให้สามผลคัก แถมเมียสาวราวร้อยคอบนคพิช เป็นคำ
สัจของถันไถ่มั่นคง ฯ ตาหมอพึ่งนึ่งยืมอ้อมในอก แล้วผะงกหน้าว่าถ้าประสงค์ เจ้า
จุกหมายลายชื่อของโถมยง กับนามองค์พัคคามาให้เรา อีชีพั้งคอกจำปาหามาควัย หัง

พลุกรวยของค่านับสำหรับเขา ไปปักแจ่งแท่งมาคาจะเอา หลานรีบเข้าไปในวังอย่า
 นิ่งนาน ๆ นางทาสีรติใจจำใจได้ขึ้น หยิบของกินออกให้หมอแกและหวาน ห่อจันอับพลับ
 รำโยหยิบใส่ปาก ทานอาจารย์เตไฉ่ยืนไว้พลัน นางไหว้ทาลาไปในนี้เวท ทูลถามเหตุ
 โดยจริงทุกสิ่งสรรพ จดชื่อเสียงของเธอเหมือนเฒ่ากัน เสร็จแล้วนิมนต์มาถึงคารุ
 หยิบเข้าของกองวางไว้ข้างหมอ พุทหัวร่อหรือก็ไปไม่คลุ ความว่าสาวน้อยเจ้าเคยดู
 ดูกุญชรำเอ่อกทั้งเดชนันท์ คำวันนี้ก็จริงจะเจ้า ประเทสเก่าทำการพานชะหยัน อัน
 เสน่ห์นั้นะหลานกานสำคัญ คงได้มันเหมือนตำราอย่าปรารมภ์ ก็ทั้งสองยามจะตามเห็น
 เข็มขึ้นชื้อได้ย ทำเป็นได้เสกกำกับประทัมม ร้อยแปดเพียวเดียวแรงแสงชาคม ร้อง
 เรียกลมมาสั่งให้พัดไปพลัน ก็ลมจ๋าปาตาจะลงลายอักษร ให้ลอยร่อนรับวีไปนิมนต์ ปลิว
 ไปตกออกองค์พระธรรมย์ ถูกน้ำมนต์พรายไม่วายรักษ ให้โคมทูลพระเวทย์วิเศษชยัน
 ในสามวันนั้นคงเป็นเห็นประจักษ์ การอย่างนี้มีช่วยปวงกานนัก ถึงจะรักก็รู้ ๆ เหมือน
 สุมไฟ เจ้าจึงกลับเข้าไปในนี้เวท กราบทูลเหตุไฉนยังให้จงได้ คงสมคิดดีดังตั้งใจ
 พระไทย ไปเถิดไปอย่าให้พลาดจวน ๆ นางค่านับรับคำจำความสั่ง กลับมาวัง
 รีบไปในฉนวน ถึงปรากฏท้องมองเมียงอยู่เพียงควร หายใจรอนรอถ้ากาลวัน ฝ่าย
 สูดอากาศวันนั้นเห็นหน้า หัวเราะว่าปรีเปรมเกษมสันต์ เห็นมารบักสมัยของเข้าห้องพลัน
 นั่งพูดกันกับทาสีในที่ลับ จนสุริยาบ่ายฟ้าเผลาคำ คนพลุกพล่านไปมาหาหากลับ นาง
 ไสยาศในอาสน์อึ่งนึ่งระงับ คาไม่หลับสำนึกหาถึงอาจารย์ ๆ

จกกล่าวถึงหมอคือคร่ำคร่ำนั้น แยกผูกพันถึงตำราทราฐาน เปิดสมุดลูกใหญ่
 ค้นให้หลาน มานั่งอ่านอัคราหุตาเพื่อน จนจำได้โน้บไล่นที่จวนจตุ แยกกำหนดบทบาทไม
 คลาศเคลื่อน แล้วอ่านน้ำหระคนทีบลเรือน แหง่นดูเคื่อนเค้นซัดเข้าตึกลาว แล้วสลัดผ้า
 มาไว้ ๆ ว่าไฉ่ฤกษ์ เป็นเมฆเบื่อกบนฟ้าเวหาหา จุกเทียนทูปมัสการอาจารย์ลาว แล้ว
 บอกกล่าวพูดพรายหลายประการ เข้าพิธีทำเสน่ห์ด้วยเลขสี่ จนนึกถึงตำราทราว่า
 ฐาน เจริญเลกผาอาคมอยู่นมนาน เรือนสันทนแทบหลายพรายคนอง แล้วลงเทียนเขียน
 นามหนอกระษัตริ์ ขื่อนางถักทอที่อยู่ที่สอง พันเทียนใหญ่ให้สนึกแล้วปิดทอง เสียงฟ้าร้อง
 ก้องดังอยู่ครั้นครก นั่งเทียนพลงทางครูเฒ่าเป่าคาตา ปลุกจำปาพานบันลั่นกึก ๆ น้ำมัน

พราหมณ์บุษบาภิเษมจาริก เสียงพิณลอยฟ้ามานิมาน ก็หล่นลงตรงอุระทนต์พระจักร์ ตาม
พิณครุฑลาวที่ก่่าวสาร น้ำมันที่คอกไม้เหมือนไฟกาล ออกทราบนานเสียวองค์พระธรร
ม ๖๖

จักกล่าวถึงทรงฤทธิฤทธิ์ นเรนทร์เซอหลับเหมือนกับฝัน เป็นพระองค์สงไส
พระไทยครัน หอมน้ำมันปนจำปาสุมาลัย พระภาวักควาคุมแล้วชมชื่น รศระรินรมจักร์
ด้วยฤทธิ์นี้ ทั้งเห็นมนตร์รณรวิฤทธิฤทธิ์ รักรักาสีหลงไหลไม่ไยยา สัมประพุ่มที่รัก
อัศจรรย์ อันประเวศเวียงไชยไปอยู่ป่า พระไทยท้าวผาวรอนนธรา นึกเห็นหน้า
กาสิวันนั้นสุดใจ แลเห็นเงาเสปปราสาทเหมือนนารทนอง มาเมย้มองเพียงผ้าไหมมา
ใกล้ พระเลศใจโดยเงาก็เปล่าไป เสยพระไทยทอดองค์ลงประหม ผีย้ำทำให้อาลัย
ลฤก จนนึกเคื่อนคัมภีร์หมันม พระภูธรธรรณธราศึคปรารมภ์ หยากเชยชมโฉมสุภา
กาสิวัน เป้าบุคลลุดนึ่งให้คั่งเค็ลม ระริกเริ่มฤาไทยเฝ้าฝ่ายนั้น เหมือนลัดจ้องทอง
วาทาสลาตัน เสนเออนันปนหาหวดอไลย ๖๖ สวดสุรางค์นางนอนในปรางค์มาศ
เห็นประลาคหลากจักร์คังสงไส ทางสถิตเพื่อกันขันสุทใจ พระภูวาในนั้นเลมอเสียงเออฮือ
บ้างพูดจาวว่าพระองค์เหมือนหลงไหล ข้ายึดใจไม่เคยเป็นเห็นแล้วฤา ฝ่ายภูธรธรรณฤาไทย
เพียงไฟฮือ พระกลับถูกรักหึงร้ายเฝ้าหมายเชย ทนต์พระจักร์โคกคัลถึงขวัญเนตร
ทนต์พระเวทย์คริสิวันจาเอย กาสีวันขวัญตาไมมาเลย ทำเฉยเมยมองเมยงโยเพียง
นั้น เชื้อแม่มหาพิทีพระแทน ไม่ควรแค้นเคืองเคียดคิดเคียดคณ เมื่อวานนี้พิณครุฑไม้
กัน มาบามันเบือนบิคุจักร์ใจ พิณพูดหยอกกะก้องอย่าหมองหมาง ๖๖ แม่มหาใจ
จักร์คังวิไล ขอเชื้อแก้วแววตาแมคลาโคล มาไว้ ๆ เกษนะเจ้าเขาวมาลย์ ให้อันรณ
ทนไม่ไหวใจจะชาน มาไสยาสน์อยู่กับพิทีในมาน เรียกเท่าไรไมมาหน้ารำคาญ เจ้าไม
ชานแก่นใจฤาไมมา

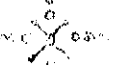
๖๖ ฝ่ายทาสีรกาสิวันนั้นไม่หลับ นั้งคอยกรับหูเมยงอยู่เคยงผา ใคย็นเสียง
แจ้ว ๆ แวออกมาก ก็รู้ว่าคองเสนห์ประเวประว้าง ความคิใจไปบอกองค์ นางนงลักษ์
พะเยีคะยักตามนี้ไสน้ำใจหญิง แล้วชมว่าคาคูเธออยู่จริง แพบจะว้างออกมาหาผาทะลาย

๖๖ นางกาสิวันนั้นนั่งฟังบาวมาก คังได้คอกฟ้าชมด้วยสมหมาย มาอาบน้ำทา

แป้งคั้นเต้งกาย นุ่งยกหยตรวยทองเป็นของดี หมั้นแพรบางอย่างใหม่อบไว้หอม ยังงาม
 พร้อมพิ้งสมหมูปศวี นางแก้วองค์พงธราสืบห้ายี้ ลูกไม่มีเหมือนเป็นลาวชาวจะขอ
 ถือเหียนนอกนอกประตูกนุษย์ สองคนกับหาชีวิตล่อ ถึงทวารคลานซ่อนท่าอ่อน ค่อย
 แล้วหยุดรื้อใบเลาไม่เข้าไป เห็นพระองค์ลงประธมนางชมคั่น เข่งแสงนอนเกินงาม
 ความมันได้ ชูแต่เทียนทำเป็นไฟเห็นไฟ เทจตรใจรักวันนางทั่วก็ หนอกระษัตริย์ที่เสนาเห็น
 มานั่ง เงาเสนาบั้งไม่เห็นหน้าเห็นผ้าสี พระโณมยงภรรยาที่รักเสนาที่ แมกาสีหาใคร
 ถือไพบา นางห้ามขอบของคั่งให้ลับ แล้วคืบเทียนเฉยไม่เงยหน้า หนอกระษัตริย์ที่
 ถามถึงสามครา แล้วลูกมาของคูอยู่ริม ๆ นางกาลวันครันเห็นพระนอนนฤ เข่งชะลาด
 ซอนลำห่างิม ๆ พระเอี่ยมหัดกระวักจับแพรสีห่มทับทม นางแย้มยิ้มยักค้ำว่าเป็นที อะไร
 พระภูวในมาไขคว่ำ ยุคผ้าหมอมฉนไว้ไม่ค้ำค้ำ พระทรวามมาแล้วไม่ไปค้ำ ๆ คับคั
 เสียให้ลับจึงจับไว้ นางคอยคำทำกระบวนให้วนยั่ว หมอนฉนกลัวแตรจะกลบของขับได้
 เมื่อวานนี้การฟ้าสิ้นอาไลย แล้วทำไมมาลงแกจับแพแพรรณ ภรรยาที่รักที่รักแค้นแค้น
 เก้า เหมือนนกเขาเคยรู้เรียกคู่กัน พี่ขี้หยอกคอกหนากาลวัน จะรักกันกับน้องต้อง
 ลมใจ เหมือนนี้ทานคำนานพระมะโหลบ ยอมปรากฏกันกว่าภัยบาปไซ้ เมื่อใดอมรณ
 น้องก็ลงใจ คดเข้าไล่ตลายทากายนาง แล้วขับไล่ให้นางไปกลางถนน นางยังทนทำ
 ใจไม่หมองหมาง ทรงเรื่องพี่นี้กลองน้องคูกลาง ควรหุดนางน้อยใจว่าได้จริง พระ
 ทริสพลางทางประครองทั้งสองเต้า ขอเชิญเจ้ามาเป็นจอมกระหม่อมหญิง อย่าเคืองขัดคัก
 รอยพุกอันทัง จะมอบมิ่งแม่ให้เป็นใหญ่โต ทริสพลางอย่างภามาแทน คั้น นางสับทีปคือ
 กระบวนกวนโหล เหมือนไก่แกแม่ปลาหีบไบย เข่งค้ำค้ำเต็มคิมมีมือ พระแนบน้อง
 ประครองวางไว้กลางแทน พี่นี้แลนรักใคร่ไม่เห็นหา ความรักกันน้องหมองใจเหมือนไฟฮ้อ
 ยังจะกำร่าไรมิไครนอน นางเห็นหลงงงววยควยพระเวทย์ คุณาเหตุมิใครจะสะโมสร
 พระวิศนระวงษ์ทรงระราเฝ้าว่าวอน นางทำงอนกรบักสับค้เมื่อน ทั้งสองข้างทางภูลวันคู่
 ร้าง เปียบเหมือนอย่างว่ากุลาไปกราเกลื่อน ปักเป้าแรงแทงหนักไม่ปักเตือน คูลาเงื่อน
 ปานสั้นไม่ทันโคลง ภอควาลงทรงโกลเข้าในเหมียง ประกอบเวียงออกเคาะระวะเฝ้าเฝ้า
 ภอรุ่งแสงสุริยันตะวันโหลง แรกสงโรงรวมแทนแสนสบาย สองไสยาคนปราสาทแก้ว

อันแพรวพราว พระเนรมิตนิมิตอยู่จนสาย นางแสนทนคนเก่าได้เคล้าหย ค่อย
 เกิดอนกลายมูมั่งที่ตึงตัว ปรนูปักพัชวืทินวคพื้น เกาที่คันหลังไหลได้เป็นผิว เปาโลม
 เจ้าเอาพระไทยไม้มองมัว เพราะไค้ฉ้วนมนั่นอันแฉงองค์ ถูกเชิงนางหงทำชั่วแสน
 พระวรเวรภัยไครจนไหลหลง จนทราบถึงพระบิดาราชมาตุรง สองพระองค์เปรมปรีดิ์
 พระไทย

๖-๙-๐ อยู่ประมาณนานมากกว่าเดือนครึ่ง พระคณิงถึงมิตรพี่โสม นางกาสิวัน
 นั้นหลับรับไป พระภูในโศกศัลราพรรณกรวญ โอ้ประทุมมน้องของพี่เอ๋ย พี่ละเลย
 สนิมน้องของสงวน มาเสียกลศกลแก๊กแซชวน สงสารนางน้องนางในกลางกอง แมงคอง
 นอยใจไม่ไปหา จะโทษว่าตัวพี่นี้คือหง พระครวญพลางทางแสนกาศศรทรง พระชลในไหล
 ลงชะโสมโหมม หลับพระเนตรนึกเห็นเหมือนเช่นภักดิ์ เคยร่วมรักนุรกายก็หายโหม
 น้อยทกยากลำบากนักไค้ทุกขโหม ไครจะโสมโสมเฉลาให้เบาใจ แม้อยู่ขององค์เดียวจะ
 เป็ลยวแล้ว คัดถึงแก้วกนิษฐาตาโหม ตั้งแต่ชื่ออ้าให้ชมตรมพระไทย โหมแม่ไกลกลับ
 ร้างไปห่างกัน สงสารนุชสุสสังเวทเกิดเคนัตร์ยอัย จะตามรอยแม่ไปในไพรธัม ไมภ
 ภักตร์ไมคั้นเข้าเชคคัล จะกั้นคั้นหงหาสุภาควง ถึงตกไปในที่บูรีโยน จะตามให้สุดแค้น
 คอยแหนหวง กว่าจะไค้คอกฟ้ามายาทรง โอ้พุ่มพวงเพื่อนยากมาจากจร ถึงม้วยมอด
 วอควายจะตายควาย เป็นกุ่มว้ายสายใจไมไกลลมร พระโศกแสนแค้นคั้นไมหลับนอน เสก
 จรไปยืนเหงากอดเสาโคม แหงนดูดวงเคือนกระจำงสะวางสวรรค์ ลม้ายก้นกับภักตร์นาง
 สำอางโหม ถึงพันรักกับกลับเคนเนนพะโยม แต่รูปโหมขึ้นใจไปทีเดียว พี่เลรอบขอบฟ้า
 คอยหาหาย เห็นแต่สายเมฆมิกเป็นยึกเขียว จะหนีตามงามไปจนใจเจียว อยู่ก็เป็ลยว
 เปลาใจจะไปตาม สงสารหนอสุริวงษ์คำรงภพ พระปรารบรอันรณจนยามสาม ผิวพระภักตร์
 ชักคล้ายเหมือนน้ำคราม พระโหมงามกลับเข้าไปในยแทนทอง เห็นกาสิวันนั้นหลับกลับสงสาร
 มหุรบันคาสดพระไทยให้มัวหมอง คีสาคลกลับสังกายาโสมาพอง พระไทยกรอมกรมไม้
 คังไฟฟอน โอนอ้งเอ๋ยเคยอยู่เป็นคู่ขึ้น สำราญรื่นรวมเรยั้งอยู่เคยั้งหมอน จะนับเนินเกิน
 กำหนดไปปกนถน ทราบบังออนสงวนองค์อยู่จงดี พระครวญพลางทางลฤกษ์ขึ้นไค้ กลับ
 พระไทยหมายจะสะละหนี แล้วกลับเคียวเค็มอารมณ์ไม่สมประดี เสียงซ้องดีสิบพุ่มกุ่ม

พระไทย จกลาโคลแล้วมีใครจะลีลาศ ภูวนารมณหมองไม่มองได้ ประเดี้ยวรัก
 ประเดี้ยวคันแน่นฤาไทย จวนจะใกล้รุ่งสี่ระวีวรร กัณฐ์คีตึกผึกหนักหนา เรานีมา
 หลงรักชักชวนกัน มาบนแปดแพรศยาหญิงอาพัน ละให้ขวัญในยะนานีราจร เห็น
 กาลิวันนั้นนอนหลับสนิท ให้หวนคึกสงสารสายสมร แล้วคึกขงวังเก่าแสงอน นิมน์รอน
 รุ่งรังกลับคลังเคี่ยม เหมือนเจ้าหยอกพันโยไมโครมต กอปลัดปลัดแล้วอาयरักเข้าหักเหิม
 ประเดี้ยวคึกเค้นเคื่องถึงเรื่องเคี่ยม รักมาเคี่ยมต้องสะลักคึกความขง เห็นจวนแจ้งแ่ง
 องค์ลือครองเคื่อง คอยหยากเหยียงย่องย่างมาข้างหลัง หีบศรขรรค์หันออกนอกบัลลังค์
 เสด็จมายังเกยรัตนชัชวาล เรียบอาศวนัยอาคมสังสมได้ ประเดี้ยวใจมาถึหน้าถาร
 พระเสด็จยังหลังพญาอาศวน น้าทะยานเหยียบค่ายปลายเสมา พระทักมื่นสิ้นครบค้ำรบ
 สาม แล้วเหาะค้ำทิวแถวแนวพญา ทั้งพระภักตร์จำเภาะทรงลงศาลา ชมคารว
 รายอะรามวิวัฒนา อัครราชผากแสงลำแสงฤทธิ์ เพียงจะปลิดคาวไค้ในกลางหา
 พระบริรักษ์ศวเรศจนเมตร์พราว กอรุงเห้เห็นศาลาสิขารย แลโร ๆ โกลนัทหนา
 กวาร์อัยโยชน์ บักระโคคโค้ยแรงกำแหงหา ข้ามเขาเข็นเนินรืมหิมภานต์ คักประมาร
 โมงหนึ่งถึงศาลา พระวชิระวงษ์ลงจากอาศวน รีบลีลาศคัลไลเข้าไปหา เห็นแถองค์
 ธรณฤทธรพระสิริธา อดานเข้ามาให้องค์พระทรงอาณ พระถามลับทาทักว่า
 ใคร พระหน่อไทยพูดว่าข้าเป็นหลาน เจ้าวงษ์ถามมาทำไมในคังคาน ประทุมมาลย์มา
 หกทำไมจะไกรู้ นอกกระษัตริย์อีกอันคั้นพระสอ พระเนตรคลอ ๆ ขันก็สนเป็นครู พุดไม่
 ออกนอกไม้ไค้ให้เกรงครู สิขาชูว่ายังไรไม่เจรจา นอกกระษัตริย์ครัดความมาตามทัน
 ทั้งแค้นม้วยผสมเชื่อว่า พระมิตุราชมาทรงทรงกริธา ให้อยเขาภานางมาไว้ไค้ทุล

* พระทไฟไค้สคัมให้บัวหวน เพราะทราบความว่าหลานรักเป็นยักษีร
 เสียดพระไทยแทบล้มล้มสมประดี พระมุนนี่นั่งอันคั้นดูรา แล้วว่าโอ้ประทุมมาของตาเอ๋ย
 ตานี้เคยกล่อมเกลียงเสียดรักษา กลับเป็นกามจำไกลโยยะกา เขาโทษว่าหลานรักเป็น
 ยักษีมาร ตาเสียดมาแต่อาณคัมย์ยังเขี้ยวขอม สุนธอมนค้ำหน้าสงสาร จมไค้ฉั่วเจ้า
 เจียนวายปราน จะรุมานทุกข้นไปหนใด แล้วเสียดชานพุดทักว่าบัดนี้ นึกามีสคัมสู้อยู่ทัก
 คักไล เจ้าแปลงเป็นศาลาริมป่าไทรย หวังจะให้เห็นสิ้นทั้งคั้นแค้น พระสิริธาทราบ

จริงทุกสิ่งเสร็จ มั่นกล่าวให้หลานรักภักษ์หนักแน่น อีกสามปีอีกคนร้ายคงตายแทน มัน
ทำแผนขอให้ไฉนเอง ทั้งพ่อแม่แม่ขงรัชต์ เขาฟ้องหาเห็นคดีที่ข่มเหง กล้วยเร้าเป็นขี
ไพรเขาไม่เกรง จะยำเยงเกรงใจก็ไม่มี หากกองกำนันนำสนองทั้งสองหลาน ไชยธรรม
มัวหมองทั้งสองศรี เจ้าขุนทองคงไปไกลบุรี ยวนสามปีจึงจะพบประสพกัน แคนุนนี้
มิได้แจ้งแจ้งเล่า ผู้เป็นเจ้ากระจางจริงทุกสิ่งสรรพ ออกจากฐานลานแลดูหลาน
พลัน เห็นยี่พรตนั้นมองมัวหัวตั้งองค์ แล้วลืมหวากับหนอกระษัตริ์ เจ้ารีบวิ่งไป
ในไพรหรง เทียวติดตามทรมานยังอนในคอนคง เขามาส่งนางไว้ในไพรวัน จะอยู่พักกับ
ตาควยป่วยกาหนัก เชิญหลานรักเร่งไปกลางไพรสณฑ์ เปนคราวเคราะห์เพราะกำมัว
ตามทัน ให้หลานขวัญพรากพรักจำจัดจ

๐๐๐ พระวัดหนองวังรังฟ้าสาแดง ประจักษ์แจ้งเจ้าจิตรพิชัยพิศมศรี
เข้าเสียดลุ่มกลุมฤาไทยเหมือนไฟพอน พระยกกรกราบองค์พระธรรมาจารย์ แล้วว่าข้าแต่
พระคุณเจ้า หลานจะเคาโค่นไปกลางไพรสณฑ์ ไม่รู้คำบลสนทยาพยาพาล เหลือประมาร
เมื่อไรจักได้พบ หนึ่งมีงมีทรอยู่ทิศไหนในป่าหนาม กองกายตามนุษของเป็นสองสกล แล้ว
ธรงทุกสะกิดเข้านั้นรับ พระพรหมครบเวทย์วิหหาระพรรณ ไปรณคำถ้าจะไปทิศไหน
แน จะพบแม่ประทุมมาลัยของหลานขวัญ พระไปรณช่วยช่วยชี้ที่อะริฏ เป็นสำคัญของน้า
จะคลาไคล ๐๐๐ พระนักสังคีตรำถึงถึงคำหลาน เจ้าว่าขานขึ้นให้แจ้งแจ้งไข จะฉี
ทิศนี้คำบลก็ใจ จะบอกไปตามตรงก็คงแล้ว เมื่อคิดมาหนาส่งสารพระหลานรัก
คงคลาไคลก็ประทุมมาลัยแล้วหลานแก้ว เพราะเวรมาดของสองเจ้าแล้ว คงคลาไคลแล้ว
กันไปในไพรวัน แล้วเมออยู่ให้มนัชิตึก บอกรงฤทธิให้รีบไปกลางไพรสณฑ์ จงตามนาง
ทางทิศนี้สำคัญ จำให้มันหนะน้าจะคลาไคล ๐๐๐ หนอกระษัตริ์มัครการพระธรรมาจารย์
พระในะนานองถึงลงหลังไหล ศรีโวรบากราบว่าพระคาไฟ หลานจะไปใดตามดูตามนุษ
แน่มจอมขวัญบัสไลในไพรสณฑ์ หัวของหลานสิ้นสุที่ดูคน จะกายตามทรมานไว้ไปเป็นจุล
ขอพระคุณควรคิดเหมือนบิดา ช่วยคุ้มภัยให้ภพประสพนอง พระเคบป้องปกไปในเกาะ
แน่มหลานไปใดคงเนตรถึงเจตนา จะกลับมาหาองค์พระธรรมาจารย์ พระตรัสพลางทางลา
พระคาบศ สุธลหะยคัลลงหน้าส่งสาร แสนคิ่งถึงประทุมมมาลัย ฤาธิ์คลาไคลคือครัน

ถอนพระไทย แล้วเดินออกนอกเขาสาพระทาบศ พระนักพรตเห็นนักนำคาน้ำใส คัดส่งสาร
หลานรักษาทักอาลัย พระท้าวไคลศลาออกมามอง พงษ์ภรรยาจ้ดจับม้านั่ง ขึ้นทรงหลัง
อาภรณ์มียอง เสริฐทักขึ้นพระสัสธารน้ำคานอง ม้าลำพองแผนโยนโจนกระโจน ขึ้นอำภรณ์
ถอนกับแหวกถล่มเมฆ ยิ่งวังเวกวาทของค์พระทรงโฉม พระนักสนพินิจนั่งพึงเสวโคม เห็น
ม้าโถมถืดถลาไปลืบ ผืนอารมณ์ก้มหน้าเข้าอาศรมแห่งนกลุมหลานหยไปหายลับ พระทราบ
สิ้นอภิญญาตั้งคาพิชัย นั่งนึกกับทรงญาณสำราญใจ

จกกล่าวกลับจับว่าภรรยาศรี ไกลราตรีจวนจะประจุใหม่ นางกาสิวัน
กัณยาสูมาลัย เลยหลับไหลไม่สดุ้งจรรุ่งราง เสียงไก่แจ้ส่วจวนจะเพ็ ขอบฟ้าขาว
ข้างขรรค์แสงสร้อยสาบ ฝูงกาแกแผลพญาคนานอง ขึ้นขึ้นลางหน้าตาหน้าบรรชร กาสีวัน
นั้นออกนอกพระแท่น สาวใช้แน่นในปรางค์ลางสลอน โฉมเฉลาเจ้าไปคู่พระภุช ใน
บันฑูรแทนที่ศรีไสยา ไม่เห็นองค์ทรงสวัสดิ์ให้อีกอื่น ศรพระขรรค์ของสำหรับกับหัตถา ก็
หายไ้ไปไม่เห็นแล้วรีบแคล้วคลา ไปเที่ยวหาเครื่องทรงอะลงกาญจน์ มงกุฎประดับทับทรวง
ก็สูญสิ้น คงจะคืนกลางปราสาทราชถาร ร้องเรียกเหล่าสาวสนพันกันงาน ถามข่าวสาร
สาวใช้ที่ในปรางค์ เจ้ารู้เห็นเป็นโง่หมาไม่รู้ พระโฉมครุหายไปเมื่อไกลสง อยา
บิตพลหมกคำคักอำพราง สางสุวรรณค์จึงบอกออกเนื้อความ ๑ ฝ่ายสาวใช้ไ้ทั้งนั่งงอน
ทำหน้าที่จลใจนางไ้ถาม ทางตอบว่าข้าไม่ปะพระโฉมงาม ภอยามสามหลับไปไม่รู้ตัว
พระจะเสด็จไปไหนมิไ้แจ้ง ร้องกังโศ ๆ ว่าโ้ก่าม พระทั้งเมียเสียแล้วทูลกระหม่อม
แก้ว ทรสแจ้ว ๆ ที่พระแตรแต่หัวค่ำ โ้ก่ามนี้้องยาหน้าจะคำ เป็นหน้าคร่ำคร่า
เหมือนทากราม นางไ้ก็ทรวงแสนกำสศ สาวใช้หม่อมร้องไ้เที่ยวไ้ถาม ทางชุกชน
ค้นไปไ้ไ้ความ คือกตามกันทั้งมองนงน้าตา นางกาสิวันนั้นไปทูลสองภรรยา ว่า
พระวิฆณะวงษ์ไ้รสา เมื่อคืนนี้หนีไปไกลลารา ประมารกว่าสี่สิบเบ็จเสด็จไป ข้ากับ
สาวใช้ไ้เที่ยวหา ไม่ทราบว่ทรงเหตุไปทิศไหน อีกเครื่องทรงศรพระขรรค์ทั้งนั้นไ้
ก็เก็บไปสำหรับกับพระองค์

ภรรยาทั้งสองอยู่ในไ้สลับ พระไทยหัวบวาคศัพทัง พระมารคว่าพอ
วิฆณะวงษ์ พงไม่ทรงสงสารระชนนี้ จะไปไหนไ้มาหาลาพ่อแม่ ทั้งคนแก่ไ้ทั้งสอง

ให้หมองทึบ อยู่ลึก ๆ ทัศนียภาพไกลดูรึบ ไม่ไกลที่ลูกรักเจ้าจักเป็น คีตมาเล่าเขาถึงว่ามี
ฤทธิ์ ถึงจะติดตามไปไหนจะเห็น นางก็ลงเกลือกโลกาน้ำตากกระเด็น พระทรงเอี่ยม
เยือกสยงพองโลมา ท้าวพรหมทัตตรัสห้ามเมเหรี ออย่าใดก็มีคือกำทำไว้นา ลูกของ
เร้าเราไม่คิดถึงบิดา กวนน้ำทาราไปให้ราคาญ เจ้าซึ่งซึ่งจริงหนอทั้งพ่อแม่ เร้าก็แก
เกือบซึ่งจะสังขาร เจ้าอยู่ที่นี่จะหาโหราจารย์ มาลิตอ่านคุณเลขแกอู๋ ทรสพลางทาง
คัลโลไปร่าหน้า ขึ้นมหาบัลลังก์นั่งอยู่ พร้อมเสนามาเฝ้าเข้าประตุ แล้วหมอบอยู่ตาม
ตำแหน่งทุกแห่งไป

จอมกระษัตริย์ตรัสเรียกโหราราช มารับอาศน์โองการบรรหารไท พระ
โอรสของเร้าเจ้าหนีไป นึกน้อยใจงามพลอดคอกสอเคล็ด จะไปเหนือฤาไปใดก็ไม่รู้
เขาค้นดูในที่แต่สืบเบ็ด จงดูเสให้แนใจอย่าได้เท็จ เจ้าจะเล็ดลอดไปถึงไหนเจียว
๐๖๖๖ พระโหรรับจับตำรามาพินิจ แล้วคุณคิดเลกดับคุณนับเดี้ยว ขึ้นทรงวางวังวัดที่
เดี้ยว แล้วนับเดี้ยวไล่เลียงเห็นเตียงธรรม จึงกราบทูลพรหมทัตว่าบัดนี้ พระภูมิหนีไป
กลางไพรสณฑ์ อันตำราว่าไปในวันจันทร์ ไม่ให้พลันคอกขอรับคงกลับมา แต่ยามนี้กับร้าย
ทันทันทันกับ ขอบหนึ่งนั้นไปไกลหนักหนา คงได้ซึ่งต้องพระไทยในตำรา ท่านกล่าวว่า
ทันร้ายแก่ปลายคือ ๖ จอมณีนเป็นกระษัตริย์จักรสิทธิ์ เป็นของรักสิ่งไรให้รู้ที่ หลากกลับ
ในส่วนภัยภัยคือ หลาเจ้าไปไกลจะไล่เมีย ๗ พระโหรว่าขอรับไม่กลับเปลา พระลูก
เจ้าเต็มก็ไม่มีเสีย แกลฐร่อนเร่เหมือนเพลิงเสีย แทบจะเสียที่หนีไปรา ๘ กรุง
กระษัตริย์กลัวว่าเห็นเป็นโธม หลาเห็นว่าไม่ค้นวังยังกัษา โหรประมุขทูลความตามชตา
ว่าโยธาข้างสครี่นั้นมีฤทธิ์ เมื่อลอบไปไค่นางเหมือนค่างหมาย ลวนเป็นพยเชิงพันาน
การกักรกษ จะโรมรูกนุกนักระชัชิต ประจามิตรมากกว่านี้หนักหนักกลัว ในตำราว่าอยู่
หักขึ้น พระเกราะห้านสามปีพันที่ชั่ว แน่นมีเหมือนนาวาชาหัวทั้งครว ถวายหัวไว้ให้พระล่าง
เสียวางวาย พระจอมวังฟังโหราคอยคลายโศก เปรียบเหมือนโรกรับยารักษาหาย ท้าว
ประธานสารสมบัติที่ชักหยบ แล้วณนายเบื่องย่างเข้าปรางค์ทอง พระศรีสัชนึงลักน้อกรค
ให้ทราบเหตุทุกพระไทยไม่มัวมั่ง เมเหรีคิใจคังไค้ทอง พระศรีสองล่างเศร้าทุเลาลง
๗๖

จกกล่าวถึงหนอไทยไปกับมา พระเพียวหาประชุมไปในไพรทรง ไม่ประสบพบบุช

ทรงพระองค์ สะหลบลงบลดหงษ์ม้าควายาไลย พระภายภามาตีที่มีกลิ่น มาร้ายรินโรย
 ลอองไผ่องใส พี่พระองค์ทรงม้ารับกลาโกล เทียวคันในหุบห้องช่องศิรีย์ ไม่เห็นมีศรี
 ขนิมรำน้าตากก ชักม้าวกเวียนวงลงวิถี เห็นนกว่าจับหว่าแล้วภาที เหมือนแก้วพิรุฑจา
 เกลาณอน โอ้ยามยากจากกันกับขวัญเนตร สุกสังเกดโฉมฉายสายสมร พิเลเหลียว
 เป็ดยาคาตามปากอน เขตสิ่งมรภูหาคังคาเช แมโถมทรจะอยู่แห่งตำแหน่งไหน พี่
 คังใจเสาะประทุมทุกพุ่มแล้ว เห็นนกแก้วแก้วสีมานี้แน่ พี่ตั้งแท่นมณีนีสุทใจ พระเส็ก
 ลอดแวงหัวแห่งหา ชรวงโศกถองล้นเสียงหวั่นไหว เทพเจ้าเหงาโงกโคกพระไทย
 พลอยอาไลไปค่ายองค์พระรงยศ ทุกพืมานลาญแลดวงแค้น ค่ายไค้นพระโถมยชรวง
 กำสัด เห็นหนอไพร่ขึ้นวงน้อมครทก เทียวเดียวลทลงหาสุภาทวง ฝ่ายพระองค์รง
 สิ้นชีพทะลบเลียว พี่เขาเขียวคันในไคศทวง ตามปล้องเปลวเหวหินดินทั้งปวง ไม่ยล
 คางคอกพ้ามลทาทอง สุกจะคั่นคันในคันสันคว้ามคิด พระรงฤทธิชัยอาศัพพะของ ขึ้น
 เหาะเห็นเห็นฟ้าเหียวหนอง พระมุงมองเกลียวเมฆวิเวกใจ ครั้นร้อนแสงพระสุริยลง
 สรงน้ำ ตามธารถ้ำแถวถาชาไลย กรันเสร์จรงชรวงภูริบทลาโกล พระเหาะไป
 กับมัจจราตรี ชมพระจันทร์วันพระสองสว่าง ชรวงกลดกลางฟากฟ้าในราตรี คางคาก
 ล้อมพร้อมพร้าวารเมฆี รัศมี ลาวสุกทุก ๆ ดวง พระเห็นลาววาระยับประกับฟ้า คึก
 ขึ้นมาถึงลาวไซในวังหลวง เกษพรั่งพร้อมล้อมเราเจ้าทั้งปวง จะโศกทรงเสร์ใจใน
 นคร โอ้คางเคื่อนเหมือนเราคร้งอยู่วังราช ธนงนารถนั้นคังลาวสาว ๆ สล่อน ยาม
 วิบัติพรทั้งามทองคามจร มาเร้นรับรองดองลม เมื่อยามนอนก็ลงนอนหนุนหมอนไม้
 พังเรไรเห่ทางนางณม คองพรักพรากจากสาว ๆ คีกราวชม ๖๖๖ เทียว
 รทมทรภูไทยโกลนุรีย์ สงสารกายท่ายเสียเด็กเกิดพิใหม่ จะอยู่ไยไม่เห็นหน้ามารศรี
 แน่นประทุมพุ่มพาสุมาลัย มากบพิเมื่อไรจะไปเมือง แน่นคัลลาคแลแล้วอย่าหมายทาย
 เสียเด็ก เมื่อจะเกิดก็ให้ปะกะเนื้อเหลือง จะอยู่ไปให้จะเว้นความเชื่องเคื่อง เสียแรง
 เรืองฤทธาอาระพรณ แก่ตามนางกลางไพรยังไมภพ พระปรารภว่าไรมาในยสวรรค
 เห็นซาบเขียวเกลียวเมฆเหมือนหมอกควัญ พระรงธรรมที่คณาภาทางค จนกันคึกคฤ
 กฤณพื้นอากาศ สายฟ้าปราดไปรยประกายกระจายกระจาย ชักกันถึถึฐัฏฐรอนลงพลง

ถึงตัวทางกลางไพรในแผ่นดิน พังสำเนียงเสียงเรไรกลางไพรเพราะ ร้องรำเระ
 หรอกธารลหรรณ หวดถึงมืกรมณีน้าตาริน ไม่ล้างสิ้นโคกรักษ์เหนืกพระไทย เพราะ
 ความเจ้าเลวรากจิ่งยากแก้ ข้ามคอนแคนเค้นกงจนหลงไหล แสนเสียคายสายสวาคี
 เจียนซำใจโย ทำไฉนเมื่อเอ๋ยจะเห็นจริง พิทักษ์นุชสุทนต์คิดถึงนั้ เพราะแสนรัก
 รูปทองพระเองหญิง แม่พรักพรากจากวังไซ้ซึ้งซึ้ง เพราะรักนึ่งสมรสครันาคิดตาม แถ
 ชนชุกนุกองกุงนุช เป็นที่ลุดสงไสจะไถถาม เหลือกกำลังจะทั้งหน้าพญาบาม แม่โฉมงาม
 ทวามถอมจอมประทุม พัลลัเดี่ยวเทียมกันกระมลหมอง ไม่นกนอ้งในพระไทยเหมือนไฟสุม
 สัมเพทพณักรัษัตราบุราณ ท้าวเชษฐาคุมขุมมาเที่ยวหานาง จนกวงเคื่อนเค็ดจนคลอย
 คาวค้อยฟ้า พระชกั่มวางเวียนเจียนจะล้าง หาวประหมประหมัในร่มไม้พลาง พระ
 เยื้องย่างมาหาจากม้าทรง แล้วปลกเปลืองเครื่องอาพาษาอาไศรย บัดฉงโยได้พฤทษ์อัน
 กาลหลง จังรีคเรื่อยเฉื่อยเสียงอยู่เพียงพวง เรไรสงสำเนียงในแนวไพรเพราะ วิเวก
 ทวามปณทมิตรีคสีสาย นางถายที่ในวังพังเสนาะ จับเจื้อยแจ้วจับดาไทยคังไพรเพราะ
 คล้ายบัลเคาะเพราะเพียงสำเนียงเพลง เสียงลัตัวไพรในป่าเพลาสงคิ บ้างพังจักเซ่น
 ส่องวงหนอกหนงเทง พระวอหนางวังรังพังให้วังเวง เสียงคฤนเครงเพลงป่าพมาลย์
 เค็ดมพระองคัลงประชมที่ร่มไม้ พนสูริสสองสาางกระจำงศิริ ไก่เถื่อนชันกระชันแจ้งแสง
 ระวี คอกไม้กลัคล้ายกลิมที่คัมกุ่ม แดบเรณูฟุ้งจะรุ่งริน ออกหอมชั้นซูลำคว้นน้ำดุม แม่งกุ
 ้งทั้งวอนแค้นพอนพูน ทำนวกยุมยามชยบัลลักลับพอน พระพันองค์รงนั่งพังแม่งกุ เสียง
 วู ๆ วอนนินกัณเธร หวลถึงมืกรมณีน้าตาริน ยามลมรเมื่อแม้อยู่วังเวียง พิศนให้
 คราวชานรมส่วนขวัญ ลาวสวรงค์ชอมอารมณ์แล้วชมเสียง แม่งกุทองร้องเรื่อยเฉื่อย
 สำเนียง เป็นเราะเรียงรับเคล้าเลวคนธ์ กูกอกไม้ในป่าหน้านิกรักษ์ หอมประจักษ์เจิม
 ใจในไพรลลล เหมือนลม้ายคล้ายกลันนุกินปม ไหล่งนเหงาหงนแสนเสียคาย ก็สนคอกไม้
 ในป่าจะนาเปรียบ ไม่ทันเทียบประทุมพื้ที่นงหมาย ยังแทรกทวามอบนอยูกับกาย มิได้
 วายว้างวันกักรันจวน ถึงตัวไปไกลจากเจ้าผากก็สน ใต้ถื่นนวยไม่นายทวน นึกถึง
 นุชสุทสวาคีไม่ขาดครวญ ก็สนแมชวณชันใจเมื่อไสยา โอ้แต่ที่ไทนจะไค่นอม ยังหวล
 หอมกลันมืกรมณีน้าตาริน ไม่ห่างทววยวณวันจินตะนา พระภารฟ้าหักกับหักไม่ลง คณั้

พลงทางคัลโลยไปหน้าผา ผลัญญาเสร็จสรรพกลับลงสง น้ำในธารทรานกระเซน
 เอียดพระองค์ นึกถึงนงนุชนุ่มชุ่มหอม พระน่องเอ๋ยเคยอยู่ในมะไหสถาน พี่เคยวาน
 แก้วพี่สีนง แม้อ้อมหักคัลโลยไคลของ นีวพระนงนุชนุ่มจับลิ้มแล พี่พระหัดขัณฑ์
 เขาค้างไหน สบายใจจับเลี้ยวที่เคี้ยวแหล ไม่พาทักตรึงยังภูคาคุดแค พระชุมแขน
 พระไทยแล้วไคลคลา ผลัญผาตรง ๆ เครื่องเรื่องจำหรั กวายพระหัดขังศรีข้างกรขวา
 ขั้พระพรหมนี้คงแล้วตรงมา ถูกยาหกรบครนี้ใหม่คง ทั้งเบาะอานน่านท้ายและสายหา
 ถูกแวงเข้าหาทรายลาบรูปหงษ์ สายม้งเหียววีเชียนรักจัพระจง เสร็จแล้วขงม้านั่ง
 ไม่รุ่งโร กระตืบโกลนโตนอยขึ้นลอยหา ทุเรีวราไม่เหยียบดินเหมือนเนินปรือ กำลัง
 พกพิไญญก็ไปก่อ พระชักรอรอนลงทรงบัลพท กวายนันชันนักระภักทะรัง ทั้งแห่งคัง
 โทเคียวคัลเชียวสก เป็นภูเก็งแข็งขึ้นหลายหลันค เหมือนมากฏอวางไว้กลางคื่น พระ
 ยุคยบพิทาศรีลาเลี่ยน เหมือนเจ้าเขีนจากฉายระบักยพื้น มีน้ำทะเลไหลคี่รินท์ กราบ
 ไคลคื่นเห็นกระจำง่างแมงหับ ลางแห่งเห็นเป็นโหมคม่วงศรีข้างโชท ที่แ่งโคคคำให้ลอบ
 คังเคลือบขลิบ บ้างกอนพรายลมายเม็ดเพชรรัย ที่เหลื่องกันยาปนหม่มมอชอ มีไม้เอก
 หรอกบทรนชั้นแกมคื่น อินทนิลนทรีคื่นคี่ดอ พันลั้กะจันจกรเรกราคะคร้อ โมกสม่อ
 ญลुकเถารุกเรียว เปลือกกะเพาะสมกะทกกลองเกลื่อน บ้างฟิงเพือนผุเปลาเปลือกเถา
 เฝียว พียังสคทพลกันเป็นเกลียว พันลั้เขียวคักคื่นทั้งคื่นเหงา ดั้นจีจี้ปริงคกงกะทุม
 คันทาคูนคายนึงก้านคิ่งเปราะะ กะมิญญุณหลกะเทกะเพาะ ที่เหงะกรอยนั้คักคิ่งเค็ม
 เหลาไมคอกออกคายนเกลื่อนกลากหา จำบ้นคันทังนาวคัคัคาวเค็ม ภูมรินนั้ชะเข้าและ
 เค็ม เฝียวคายนเค็มคอกคื่นคักคื่นอาบ พระหุกคณพนนแนวแถวคิ่งทอ ทุริโรครันเคียว
 คี่มีหลากหลาย คี่ถึงมิงประทุมเมค่น้ำเนครพราย แสนเคียวคองคาสุนามาล แม้นภ
 แก้วกัลยาจะภาเคียว ชมเขาเขีนวโขคี่ริยคี่ประสาน พุกษากอกคอกกัคี่ระบัตบาล
 พระพายพานพัคี่จะรุ่งรวย เคียวคายนุชสุดสงสารโอปานนี้ จะเคร้าคี่ริยคี่นุชส้น
 จะเค็มคองคองกัคี่ทรทอทว ไกรจะชายนั้ทางให้นางเค็ม แม้นวัญคามากับคี่คี่คี่
 ชมคากกับลำนากเขาเค็ม คี่หิมเวคเคคี่คี่คี่คี่คี่คี่คี่ จะชานเคียวคี่คี่คี่คี่คี่คี่คี่
 เมื่อรันแรงแสงคี่คี่คี่คี่คี่คี่คี่ จะภาเจ้าจรวลั้คี่คี่คี่คี่คี่คี่คี่คี่คี่คี่คี่คี่คี่คี่คี่คี่

น้ำดื่มเดียวทรงให้องค์โยน ส่องใสจิตรมีดสังเกตุเหตุไฉน จึงตามไม่ประสบไม่พบเห็น
 ไม่ตามว่าโฉมฉายกายหยาเป็น มองขมั้นมุ่งหมายก็หายไป ถอดยศพระสุริยงขึ้นตรงมา
 ชับอาหารอบชอมไถลย์ ไม่กพนอ้งหมองเกล้าเปลาพระไทย พระภูในทะเลกว้างไปกลาง
 พระโยม กำหนกความตามนางในกลางป่า หึ่งเหาะดาเบือเอิ้นไม่เห็นโยม สืบหาวัน
 คั่นนุกเดียวทุกขโหม พระทรงโยมชอกให้ระกำทรง ลเลิงหลงทรงมาเพลาหนึ่ง บันดู
 ถึงเมืองนครนันใหญ่หลวง สพรังพร้อมไพรพลคลหังปวง มีร้านรวงขายค้าเมื่อนมาพบ
 ในชาติมีปรางค์มาคราธาณ แสนกฤชวรเจ้าเลิศประเสริฐสุด บริบูรณ์ด้วยพั่งม้าเครื่อง
 อาวุธ นามสมมุติสุรายังชาติ มีทหารห้านักเคียดเคียดฟัน แตะตะทโกล่าคำนิคมิ หัง
 คุระกายสัทธิธฤชศรี ภาวกเหล่านี้ที่พาพิพาพุดองแคง ปอดแรมเหล็กไหลเหล็กไข่มุก
 สำเร็จหมกเหมือนตำราจึงกล้าแข็ง เมืองนั้นเล่าเขาล้อมป้อมกำแพง ภูคังแสงศรัศ
 สมมุตินาม จึงเรียกเมืองบุราศีรัลลาค มีปรางค์มาครุปลังอยู่ทั้งสาม ลาวสนม
 ในบุรีมีถักราม ลวนงาม ๆ รูปางอย่างกัณร สมเด็จพระเจ้าบุรินทร์เป็นกระษัตริ์ นาม
 นพรัตน์เรืองฤทธิ์มีศิว ทรงภูภาพปราบกระษัตริ์คัณร วัชรทุกแดนก็เกลสนกลัว มาถวาย
 บังคมประนมอัม สพรังพร้อมเอี้ยให้เฝ้าอยู่หัว พระครอบครองเวียงไชโยไม่หมองมัว
 คับทุกขหัวหวายหารสำราญใจ ท้าวมิพระเมษริแสนสาดี เจ้าไกรลาศไปฎปรานประทาน
 ให้ ชื่อเมณีนพวงน้อยนคไนย์ งามวิไลเลิศกัศรัลคณา นั้พระชนโณศรีสี่สิบเสก เป็น
 ปิ่นเกณนักษณมกรนพชา มีโณมยองค์พระราชาธิกา พระธัฒาได้สืบสืบไปลาย นางทรง
 นามตามศักดิ์จักรพรรดิ ชื่อว่าวงษ์เนาวรัตน์เจ้าหรัคดาบ ลำอากัณคังกับมหลอทั้งวรกาย
 พระภักตร์คล้ายคล้ายเหมือนดวงเคื้อนแพง พระธัฒาโณมยทรงสวัสดิ์ วันประหัตเคื้อนสี่
 ปีมะเล็ง ชะนงเนตรเพคะแถมและมเลง พระเค้าแคงคังคักชัศพระทรง ชะเนนุพลูจับ
 จะจับสละ ไม่ทะหลอกลอกพระอุระวาง เหมือนโกมุคณคเณขึ้นเค้นดวง เป็นพุ่มพวงเพียบ
 อุระพระนุตรี จะหางามลามภพจบจิงหวัด ไม่เทียมทัพระชคามารศรี วิไลยศประเสริฐ
 สันทั้งอันทรย์ มีพระพิเลียงลอมณอัมองค์ พระบิดาหาสาว ๆ กราวพระนุช บริสุทสาอังก
 กัณนางหงษ์ ประมานหมื่นหกพันเลื้อกสันทรง ประทานองค์พระธิตาภาภากร ท้าวเธอให้
 โณมย ธนคัณารถ อยู่ประลาทศุชโธระโณการ แสนสนุกทุกเวลาทิวากาล กับบอริวาน
 พิเลียงพร้อมเพรียงกัน

๗ ๐๐๐ ๐๐๐ จักกล่าวถึงวัดหน้าวังกระบี่กับกันถูลอยกว้างมากกลางสวรรค์
เห็นการนำคู่สะตูก่อน ก็พาขึ้นอาหลังกาขึ้น หวังจะเสาะสืบหาพระเมตไตร พระภูมิ
มุ่งหมายไม่วายถวิล หยากจะใคร่ใคร่หาพวกราชัน หนอพระนันทเร้งมารีบคลาไคล พระ
เพี้ยลอบการมาถึงสวน คงล้าคานค้อมคุ่มพุ่มไผ่ พลับพลาห่างกลางสวนที่สร้างไว้
ปลูกใหม่ ๆ ซอฟ้าหลังคาเคียง ทั้งสามหลังตั้งกระหงานมีพุ่มพัก เหมือนค่านักในชาติมีเจดีย์
ไม้กระถางวางรอบเป็นขอบเคียง พระมุงเมียงเพียงกำแพงค้อยแผงกู่ ไม่เห็นคนพลปลับ
พลานกกากกลุ่ม กินเณรคุมเกาะกิ่งซึ่งกันอยู่ พระวัดพระวังทรงไปในประตู พระโคมทูล
ลงอาหรับมาพจน์ เสกขึ้นบนพลับพลาเข้าอาโศก ภูวโนปรีเปรมเกษมสัส เห็นพ้องหับ
ลับแลจากหลา ๆ ครั้น พระธรรมธรรมได้ยลบนพลับพลา

๘ ๐๐๐ ๐๐๐ จักกล่าวถึงยายเจ้าเฝ้าสวนขวัญ กอพระวันบายกล้อยสอยมุนา กุลาบ
ล้าคานควนมาสู่กระถางคา ยายมาลาหาถวายไม่วายวัน ปีกประตูกะท้อมกับกลับควน ๆ
เวลาจวนจันทรทวยริบฉายมร กอประสมภพองค์พระธรรมธรรม ยืนอยู่ขึ้นศุภเจดีย์
ยายเมียงมอง เห็นทรวทรวงโสภามีคมาณ มอริสุทธีส่วยส้างองค์ไม่หมายหมอง พระ
มิ่งนาคังว่าหาบทาทอง หงนุดมองเพียงเทวันในชั้นอันต์ ยายมาลามาไกลแล้วไถถาม
พระโคมงามลามาเลนโยไซที่ถัน เป็นสวนของกระบี่ราเจ้าราชัน อยากูหนึ่มมิไรส่วนไพร
พล แม้นคนดูรู้เดินจะเป็นโทษ อยากูซึ่งโกรชไปฏไปเสียให้พัน พลับพลาในที่ล้าคานในชั้นบน
ห้ามคนมิให้ขึ้นไปเลย ค่ายเป็นที่พระธิดามาเล่นส่วน อยากูลวนหลานพยของยายเอ๋ย
เห็นรูปงามทรามสงสารหลานไม่เคย พอยืนเฉยอยู่โยจงไกลคลา

๙ ๐๐๐ ๐๐๐ หนอพระนันทเร้งคำยาร่ำซั้ม พระยัมรับกลับคลไลเข้าไปหา แกล้งกรั
ยอออศุภยายช่วยมาลา นพลับพลาของใครหลานไม่รู้ ข้าเป็นคนเฝ้ามาเที่ยวเล่น ไม่เคย
เห็นให้หลายพักอยู่สักกู อยากูขอขมาให้กลับไปไถ่เอ็นดู หลานขออยู่ที่พลับพลาศักราทรี
๑๐ ๐๐๐ ๐๐๐ ยายมาลาว่าไม่ได้ไปเสียหลาน ไช้ถันถารจะอยู่โยในส่วนศั พงนี้พระธิดาเจ้าราชัน
จะจรลีออกมาเพลาคะ พวกกรรมทั้งทั้งไร้นจาเข้ามาเห็น ลูกท่านเป็นผู้นับนุหังนสาว
พอมายอยู่ไคเห็นจะเป็นคาร ทราบถึงท้าวเธอจะโกรชไทยเอายาย ไม่บากหน้าเสียคอก
พอลออาโศก ค่ายจนใจเจ้าจะภาชาฉินหาย แม้นขึ้นอยู่ภูเข้างหลังจะลาบ เชื้อหลานพย

มายมรรไปวันนี้ นอกแล้วมายมาลามาจากสวน เห็นกลุ่มคนรับไปในกรุงศรี ถึงปราสาท
นารายณ์พระนุตรี หันมามาลัยถวายของค่านางนงค์เยาว์

๓ ๐๐๐ ๓ ฝ่ายโอมยงทรงรับของขวัญ แล้วคร่ำครวญมาจดบายเจ้ายายเจ้า
ไม่รับสอยเสียแต่วันให้ทันเรา โอมเจลาเคื่องขัดสะบัดก่อน ๓ ๐๐๐ ยายมาลาตาขาว
เห็นเจ้าก็ร่ำ ประณมน้ำทูลความทราบสมร ว่าข้าแต่โอมยงองค์มั่งมี ข้าราชการสอย
ดอกไม้ไว้แล้ววัน ภาวนาถึงพลับพลาใหญ่ที่ในสวน ภาวนาพญานาคที่สวนขวัญ หนูคอยบุบ
พลับพลาตาเป็นมัน ดูผิวพรรณก็ทราเหมือนท่าทอง นางองอน-อนว่าขอเอาไครย ข้าขบ
โลล้วยังวอนบุตรธิดาของ กุทองที่มีบุตรมาคำดอง เห็นเป็นล่องทั้งภาวที่ขี้เมา จนโกรธ
ซึ่งจึงได้ไปพ้นสวน ควรมีควรขอได้ไว้ในเกษ ฝ้ายโอมยงทรงฟังยายมาลา แยกพูดจา
แยบคายว่าทยอย เพราะขุนนางทราไว้กลไครว่า ว่าบุรพกับทองปัดคัสสงสาร กัง
ได้เห็นโอมยงพระกุมาร ให้ทราบทราบเสียสิ้นทั้งอินทรีย์ แล้วคร่ำครวญกลืนเหมือน
ไม่กิน ทำเป็นกัศรทักความถามหาขีร นี่แนะนำหยดที่มากับภาวขีร ทารอคำที่กระกล่าว
ชะลาลาม พลับพลาศรีมิใช่อยู่ในป่า จะได้อาหาไครยใครจะห้าม ยายถามถักขีรก็ใช้
ไคร่เน็กความ ว่าอยู่ตามดินตามบ้านเมืองได้ ๐๐๐ ยายมาลาว่าหมอนฉันไม่ทันถาม
เห็นรูปงามเกินเมฆนุสสุคตงไศ บอกว่าเป็นพวป่าพาไครย ก็ขับไล่ไปให้พ้นพลับพลา
ว่าแล้วทูลลากลิมาสวนออกเดินกวนคูไม่ไม่เงยหน้า ถึงชะลาพญาคชสีห์ก็ปล่า กระ
กระเคียดมาดินตามสำราญกาย

๐๐๐ จักกล่าวถึงพญไทยอยู่ในสวน เห็นยายชวนเดินมาใกล้พระไทยหาย คิดจะ
อยู่ดูพระนุสสุคตเสียดาย ก็กลัวยายจะเห็นเองจึงไม่ทัน ฝ่ายมีม้าไปหากินพันต้นที่ พระ
จรลีย์ให้นายรับมายมรร เห็นแย่งองค์ทรงมาลทวารพลัน ส่วนยายนั้นถึงพลับพลาทั้งตามอง
ไม่เห็นองค์พระทรงศรที่ซ่อนอยู่ แล้วแลดูมาร่ำไห้ทั้งสอง แกล้วความภาวกันไปคังใจปอง
ไม่ตกของทรงไปถึงในหทัย

๓ ๐๐๐ ๓ ฝ่ายพระหมอนบพิตรก็เรศ ทั้งพระเนตรนั่งดูว่ากลับ เห็นยาย
มาลาคลาไคลไปจดลับ ลงจากพลับพลาพลันด้วยทันที คอยบังองค์ทรงหมายมาท่ายสวน
เห็นลำคานคอกไสวไกลวดี คั่นก็ใหญ่ไปก็ขยับกลบคัตถิ พระผู้มีศัพพะไทยรีบไคลคลา แล้ว

ลองค์ลงสู่ในทุ่งไม้ พระหน่อไทยร้ายเวทย์วิเศษกล้า เรียกภรรยาที่ไปลับให้กลับมา แล้ว
การฟาดคดเปลื้องชิงเครื่องอาบ เอาวางไว้ให้ทันตมเขาเห็น มากลับแผนไปยัง
ไพรศัลย์ เทียบกันหน้าหน้าในลำธาร แสนสำราญเรใจในไพรวัน ๕ ส่วนกระษัตริย์
วิษณุวงษ์อันทรงฤทธิ์ เพ้าครวญคิดถึงสายใจในไอสวรรค์ ยังไม่เห็นเป็นคำบายรำพรรณ
พระอนันต์นวลจกักราวไกร จะงามเหมือนประทุมพีธากักรว่า กว้างลับตาเต็มทุกนัย
สงไสย แล่นอาวรณ์ร้องถึงพระไทย นิ่งอยู่ไค้นลำคานสวนมาลัย จลสุริแดงแดง
ไม่รำไรเฝย ริมวัดเทียบคกคืบลงต้นศรี ภอพลบคยาซ้องหอกลงคี่ เจ้าราศรีควาสวาง
กระจำจวง เส็จจอกนอกนอกพญาที่อาไศรย พระภาวนาไปสำนักคำหนักหลวง ขึ้นบรรณ
รอนุมกลุ่มพระทรง จลเหงางวงงับระยับเลยลับไป

๗ ๐ ๗ จักกล่าวถึงโฉมขององค์เนาวรัตน์ นางกระษัตริย์เส้าหมองไม่มอง
ไศรย ใค้ชาวองศ์ทรงฤทธิ์คิดพระไทย เปรียบเหมือนไค้เห็นกันศักพิศกราว กว้างแรกน
ขุนคี่คะนิกหญิง เป็นความจริงเจ้าไม่รู้เรื่องรู้สาว แคลสามนั้นนั้นไม่จิกยอมยักยาว บูรพา
กล่าวไว้ไม่สิ้นทั้งคืบแกน ประเวณีไม่มีครุญจักสอน เหมือนไม่ชวนเข้าเพลิงสูงสุกขมแสน
นางน้อยใจยายมาลาณิกหน้าแคน ขีบลนเพนทุกขถึงองค์พระสูงธรรม ยายแก่ไล่ให้พระออก
ไปนอกสวน พระคงควนเสด็จไปไกลสวนขวัญ ฤทธูธจะชวนลีทีในนั้น ให้หัวน ๆ วัับให้
ภุาไทยกรวญ แล้วศรีเรียกพระพี่เลี้ยงมาเคียงซิด เข้านั่งคักกับไค้ ๆ จะไปสวน พีสั่ง
เขาเหลาสนมพิศมวร เก็บลำคานคอกบุญนากให้มากมาย เป็นแนกนวันพรงนั้ณะพีเจ้า
บอกเขาวาจะรับจรรยาอนสาย ไปดังเฉีย ๆ ให้ทั้งถึงขวัญาย ทั้งผู้พยภวสนมกรมวัง
พี่เลี้ยงรับเสาวนั้ฐลีนอม มาส่งพร้อมเสด็จตามควานรับสั่ง แล้วไปทูลพระบุตรที่บรรลัค
นางทรงฟังเปรมปรีดีพระไทย พวกนารีคี่ใจจะไปสวน ยอมศึรนวลอันแก่แพรหนึ่งไค้
ไม่หันเหงเกล่งหมวมไลบ กลองค้อไว้ให้เป็นทมิให้ลับ ภวคเือนนางค่างลว่าขอใหญ่
ขออุให้เค็มตาเพราะน่าจับ ภอแพรแห่งแก่งกิลบจับจับพิบ จดพยับสุริยาเพลาพลบ ค่าง
ถือแพรแรกลับเข้าหับห้อง นิ่งย่มยองเปิดหีบแล้วรับอบ ที่ซิดเตียนเวียนปลอบนังนอบนบ
ฉันปากอมอีกคักฉันภอฉินใจ

๑ * ๑ ๑ ฝ่ายพระนุชนาริย์ศรีเนาวรัตน์ ครั้นสิ้นอศัญลงลับเหลี่ยมไสลย
 จิตรสีสังสารธรรมกานันใน ให้เร่งไปสุรายโรยโปรยล่อง นางกระษัตริ์เสร็จคลีไธเข้า
 ไปสร่ง ให้องนาริย์ศรีของ เสร็จสร่งตรงสู่คนที่บนทอง แล้วประคองจับจักษุลักผ้าทรง
 กลับมาห้องสองพระหัตถ์พระภักตร์ ขึงชักช้อยพลายข่ง ทั้งสองข้างหว่างนระลาตัง
 วาควง แดงพระองค์ไธยมีเสร็จเสร็จจร ขึ้นเผ่าองค์ทรงฤทธิ์ปรีดา ทั้งทำนารณณ
 ศีร์สมร ลคพระองค์ลงบังคมประนมกร พูลวีนวรองพระองค์พระบรมมรรณ ลุกขอลาเฝ้า
 พูลพวงนี้ให้ ไปชมเหล่านาถียี่สวนขวัญ กับพี่เลี้ยงนางในไปคุยกัน กอกระวันรอน ๆ
 จะจรมมา ๑ * ๑ ๑ สองพระองค์ทรงฟังพระลูกกับ ไม่หารหักลูกน้อยเสนาหา พอไม่หาม
 ตามแก้ไขจงโคลคลา เก็บบุพผามาให้มากฝากบิตร พระมารคว่าแม่ไปเล่นในสวน แล้ว
 รับควนคีนวังฟังแมสอน กลางวันแดดแผ่จ้าเจ้าจารย์จร หยุดกันนอนในพลับพลาณะยาใจ
 พวกสนมกรมวังสั่งแล้วหา ให้ผู้ถือม่านทองทั้งสองไข นอกตำแหน่งทำนางพวกข้างใน
 ให้ออกไปด้วยเจ้าเขามาถัย ๑ * ๑ ๑ สี่พี่เลี้ยงพูดล่องสองกระษัตริ์ ข้าให้จักแจ้งไว้
 กังไธสาร ทุกตำแหน่งนายพนกักร เขาเตรียมกานเกนกันแคว้นนี้ ๑ * ๑ ๑ สอง
 กระษัตริ์ทูลสั่งสี่พี่เลี้ยง ทะวันเที่ยงห้ามธิดามารศรี ออย่าให้ออกนอกพลับพลาเก็บมาถัย
 พวกหมอมี่ที่เวเนเกนเอาไป พระสั่งเสร็จเสด็จในที่ไศรยาสน์ ฝ่ายพระราชาธิอาธิดาไธ
 บังคมสองกระษัตริ์แล้วคลาไคล กลับมาในแท่นณมบรมมพลัน ครั้นแจ่มแจ้งแสงของสอง
 ทวีป ตะวันรับภกระจางสว่างสรวรค์ พระพี่เลี้ยงนางในไปปลุกกัน ก่อนไถ่กันคนคันขึ้น
 คลนเครง ล้างหน้าคาหาเข้าของทั้งของหมาก นุงลายหลากลวนชักเพราะคูเมาะเหมง
 นุงพกใหญ่ไว้จรักคิกนักลอง อวดกันเองเ่งตัวหัวทุกคน เจ้าขวันนายจายจามาถัยหาม
 กูเตนตามกันเป็นแถวในแนวณล พวกโชนจามาไม่อัยรารอยเ็น เสียงกุกนอ้งไปที่ใน
 วัง

๑ * ๑ ๑ ฝ่ายพระนุชนาริย์ศรีเนาวรัตน์ ครั้นสิ้นอศัญลงลับเหลี่ยมไสลย
 เสร็จเข้าตรงมาขอปลัดลังก์ นักรงกัษณทองทั้งสองไป น้ำในขันนั้นลอบกุดอาบสก
 ระวयरันรินกะสินธุไธย หมอกลมอบอวนยวนพระไธย แล้วทรมไว้เยี่ยงย่างมาปรางค์
 เพชร ประทับเครื่องเรือนอร่ามงามจำหรั นางกระษัตริ์ตรงแล้วด้วยแก้วเก็จ ๑

มงกุฎกะลักริมักเปิด ครันสรรพเสร็จเสด็จทรงขึ้นทรงว้อ ออกจากประตูทาง
ฉนวน อนงค์นาล้วนผู้หญิงวิ่งออกสอ ตำรวจสนมกรมวังไม่รั้งรอ ตามออกปรอปร
ไปในหนทาง

๖๕๖ ๖ ฝ่ายพระภักดีพระนางพระเชษฐา สนิทเนตรในหน้าพลับพลาขวาง
กอแสงทองส่องผ่านอากาศ เห็นรุ่งรางสว่างก็แล้วดีลา ลงจากคาน้ำหึ่งที่กลางสวน
เสด็จควนไปซ่อนชุมพุมฤคยา เสียงท้าวถึงลั่นสนั้นมา ถึงพลับพลาสวนขวัญเข้าทันใด
พวกราชวรอรเียบประเทียบที่ พระบุตรดีลาหาไม่ ขึ้นพลับพลาฯ หลวงทั้งปวงไป
สอยดอกไม้ในสวนแก่ล้วนบาด สี่พี่เลี้ยงเคียงองค์นางทรงโถม พุกเกล้าโลมเล่นเป็นสุขสนุก
สนาน พระบุตรมีพระโอรสาโอรสน ถึงกุมารวิเศษนางเข้าหลงแล ประหลาดหลายยาย
มาลาว่าอยู่สวน หล้าเธอควนหนีไปหนอยกาคอแหล คึกเป็นทุกข์สุดเลยไปเบียดเกล เนตร
แดงแลแสงทุกแห่งไป แล้วศรีสรีระกายมาลาเข้ามาเฝ้า ถวายยาแก้ว่าหานี้ใครที่ไหน
บังอาจองค์ทรงหัวไมกลัวใคร มานั่งในพลับพลาว่าไม่ฟัง ประเดียนมีไปไหนแล้วหล้า
ไมหน้าถือคอกหนาเหมือนม้าหลัง ใจนี้รักยกปากันว่าหน้าขึงขัง แก่งปัดยังคนผู้ไม่รู้
ทัน ยายมาลาว่าหมอนฉันครั้นมาถึง ไม่เห็นศรีอยู่ใดในสวนขวัญ ทั้งมึงมาอาพาธไป
ด้วยกัน กระหมอนฉันไม่เห็นแก่เอียนหัววน

๖๕๗ ๖ ฝ่ายโอรสยงนงลักษณ์อักรศ สดับเหตุยายมาลามาวาหาน พระทรวง
กลุ่มมุ่มเรียงดังไฟลึงกาล แด่เขาวมาลยประหารห้ามด้วยคำมอญ แล้วชวนสี่พี่เลี้ยงไป
เที่ยวเล่น เนตรเข้มนมุงอยู่มีรูหาย ทุกชุมพุมพุ่มนกาพฤษการาย ไม่สมหมายเหมือน
นี้ยิ่งทุกตรอง แกล้งไซ้ไซ้รอนโหลทะลกลกเก๋ารัง แล้วนางสั่งให้ช่างสุกัษ์สอง เอง
โยนมาเข้าโขนไปในห่านอง ที่ถูกต้องร้องคันค้ายถูกตายจริง ที่พวกมากลากทะเลาะเก๋ารัง
พาค เสียงกรีกกรากเกียวกุสรวนผู้หญิง เพลาเช้าหลวงลงในสระไปปะปี่ลง ร้องนวง
ขึ้นบนบกจนทกล้ม ที่ใจกล้ากว่าปี่ลงลงทั้งขึ้นฝั่ง ที่ท้าววังเสนจรีคดงคืดหลม ที่เล่นโลว้าย
เวียรอยู่เจียนจม ล้วนเจ้ากรมกรังกริ่งเหมือนสิงโลม ที่เข้าชาวสาวสุรางนางน้อย ๆ
ร้องคอกกร้อยสอจำปาทำถ้าโชน ที่นางรุ่มะให้ร้องคี่โชน บ้างวังโชนคังเถสเสาวลีย์
นางกระษัตริย์ที่คีนางเข้าหลวง ทุกพระทรวงสวสนล้วนทมิศ แล้วนางทรงไม่งามน้อย

สอยจำปี พระบุตรสอยเสร็จเดินแก้พริก ข้าหลวงล้อมพร้อมพรุเป็นหมุ่หมวก แอ้งประกวค
กันตามงามนาหัด ฝ่ายพระบุตรนวลหงษ์องค์เนาวรัตน์ เสด็จจัดกลีบทรงกงลำคาน

๗ ๙ ๑ จักกล่าวกตัญญูขอพระนารายณ์ ริมลีลาศหลบสร้างค้อยูกกลางสวน
เห็นพระบุตรวิมล ไม้ควั่นทวนท่วงทีเหมือนกนิกร ชะแล่มลำส้าอากค้อย่างนักรบ พระ
พิศ ๗ เพียงดูร่างค่างอัมพร ขนงเนตรเฝ้ายายกรายพระกร ทรงสมรลมายทรงองค์
ประทุม พระทรวงในโลบยังขึ้นปลั่งเปล่ง คุกรักษ์เครื่องเพ็ญเท้าโกธุมภ์ เครื่องทรงได้
สมกระษัตริย์ผู้รักคุณ เนื้อจะนุญอย่างไรหน้าใครโสม พระพวงคหังชแล่มแด่แขนช้อย
พระนงน้อยหน้าจุมเจียรนัยม กวงภักตร์งามเหมือนตามไฟไว้ในโคม พระแสงโสมนัย
นุชพระบุตร จะเกี่ยวพาลประการใดไฉนหนอ ไม่มีอะไรสื่อชักตาศักดิ์นี้ ทำหิระพลางทาง
พระจรัสย์ ออกจากที่ร่มไม้ให้เฝ้าองค์ ร่ายพระเวทบังคาพวกทนาย พระผู้มีให้เห็นแน
แค้นวลงษ์ ภอนครน้องทองเนตรพระวชิระวงษ์ ทางพิศวงวามันจับพระไทย ให้
เลี้ยวทราบปราบทรวงทองสมร กังต้องศรแสนศัพพิไลสม ทั้งสองข้างร่ำถึงทะเลาะโดย
พระภาณุประสมเนตรเวสวัฑ กาลังมนตร์ตลสิทธิ์ขมึ้นนารายณ์ ใจจะชวยด้วยพระนงต้อง
คาลา ทั้งงามคมสมคำยายมาลา กังลอยฟ้ามาให้้องไค้ชม พระจะอยู่สักครู่ประเทศ
ไหน งามกระไรเพียงบอกคานักหนาหนักหนม แลลมายคล้ายเขาวามะหาพรหม ทั้งสว
สมหาระทางครูปรางพร้อม พระวรกายคล้ายทองคำทำมะหัด ญนุคณาคของฉวีไม่ก็ยอม
เสด็จเคียวเหียวมาโยในไพรพนอม ควรเป็นจอมจักรพรรดิตรององค์ หลาเสียเมืองเอื้อง
อย่างมากลางป่า หลาการฟ้าเหียวหนอยังต้องประสงค์ เออโชนไม่เห็นม้าอาหรง จะ
เปลี่ยนองค์ธงฤทธิ์พิศพิศ ยายแควาพระกรกุมหรรษรค์ ก็สมกันกับว่าจายายทนาย แผลก
อยู่หนึ่คี่คี่ในตาแตกาชัย หลาภูมิปลอยให้ไปเที่ยวกัน ยิ่งรวนเรเทดาหลายซอกคิต ร่ำจว
จักร์เจิบตาไทยไหวถวิล ซ่อนกำสตรครักษ์หนักใจยุพิน ไม่สู้สิ้นสวาคีชาษาไสย แล้ว
เสแสร้งแกล้งตรัสกับพี่เลี้ยง กระวนแต่ยงวันเหลือเห็นนโหด จะขามน้ำเสียคั่นน้อยจ้ง
ค้อยไป แล้วใช้ให้ข้าหลวงกลับมาพลัปลา สาวไร่รับเสาวนชัยกลับ มาจักจับจับคู่พระภูษา
ไล่การทองประคองเชื้ญควนเค้นมา ถวายฟ้าพลัศสงให้รงพลัน นางเปลื้องเครื่องเอื้อง
อย่างมาข้างสระ ภอลับพระภาณุใน ๆ สวนขวัญ พี่เลี้ยงเหล่าสาธุสร้างค่างานัน ทาง

เอาชนทองถมยาคักวารี๋ มาสะสรองค่านางในกลางสวน สรงกอดวรี๋ชั้นฉัตรผ้าภูษาศรี
ก็ลงกุหลาบพราวสีน้ําสีอันทรีย์ แล้วเทวีสีลากลับมาพลาจ กำลังแค้นแค้นคล้าเพลายาย
นางถวายพระภคย์หักทองขวาง ให้บังแสงสุริยไฉนในพวงค์ อนงนางตางหาพวงมาลัย

๓. ✧ ๓ พระวิษณุพงษ์ทรงเคชเวทประสิทธิ์ เห็นมีมฤตกระนั้นราเข้ามาใกล้
คนอื่น ๆ หมิ่นไฉนมาแนบไป ไม่มีใครเพื่องค์พระทรงธรรม พระทรงฤทธิ์พิศไล้พระไทย
ปลื้ม คลั่งล้มพวงเหล่านางสาวสรรพ แล้วจึงไปใกล้พระนางกลางก้านัด กระซิบขวัญในขณะนา
วอนภาที แม่ขวัญเมืองเรืองโถมประสมสาส์ก ที่หมายมาคมงมาหามารศรี กว้ยทวาย
ความทวายรักภักดิ์ศรีนี้ แม่จะสืลาออกมานอกวัง พี่อ้อนอวยเหล่าแม่รูปสวย อย่าเห็น
ขวัญจ๋าบีให้พี่นี้ อย่าหน่ายแค้นแค้นจี้รศิกขิงขัง คงกำบังกายาเพราะวารี๋
กว้ยคาถาพระคาไฟเรอให้พี่ จิงทวยสาวใช้ไม่ประจักษ์ พี่มิใช่เพวานาคายักษ์ มาทลายหัก
โถมเฉลาเยวมาลย์ จะออกตัวกลัวคนเขาจักเห็น ไม่ผูกเล่นลงนุชสุทสงสาร เพราะ
เกาะพระธิดาองค์อาจารย์ ชัยถันถันธิดาให้จิงใจทัพ สาวสวรรค์ขวัญตาอย่านึกแค้น
ไชจะแก่งเซวราชที่ประจบ จงเห็นรักพันกัศราเรียบปรารภ แมงามลพิโลกาจปรานี
พี่ออดามนามกรสมรมีศรี กับทรงฤทธิ์บิดาของมารศรี หนึ่งขอถามนามนี้เวชะเขษุมรี๋ จง
บอกพี่ได้ประจักษ์เป็นอัศวา เชิญช่วยทรงสารแสดงให้แจ้งจิตร ลายลายเขียนใส่ในพฤษภา
แล้วบังอ้อนชวนไว้ในพลับพลา ฝ่ายเขษุมราชจะคลาไคลเข้าไปดู แหมทวายความยามคำ
ก้อย่าฆ้อง จะไปห้องนอนน้อยจงคอยอยู่ จงแจ้งทางปรารภทองของโถมทรู สรรคอยู่
ปรารภไฉนจงใจความ

๔. ✧ ๔ ๔ ปางมุนีเป็นอนงทรงสลับ ให้อาบทวิบหวนให้พระไทยทวาย ทราบ
ลุนธรรวาทพวงงาม พระโศกถามลามโถมนางโถมยง จะตอบชักชักขวางนางสาวใช้
เหมือนเป็นไม้ให้ต้นจิตรพิศวง พังถ้อยคำที่ว่านางวอยง พังรูปทรงสมคำพระราพรัตน์
ยิ่งแสนชื่นกลิ่นจำเอนน้ำเชื่อม พระอินท์เอื้อมเอามาไฉนในสวนย์ ความรักขุมพุ่มทวาย
เป็นทวงครัน ให้ทันต้นเต็มดูระพระบุตรี ห้ายืนงทรงเลือนมาลาเฉย พยไม่เคยเคียง
เจ้าเหวเกษียร ก็คณิงถึงถาวรพามาภาที กลัวพวกที่เลียงไกรเข้าไฉน หากเป็นบุญหนุน
สนองสองกระบี่ ลงคอยพักมิให้ไกรถวิล พังถนัชชั้แก้แค้นพิน คนทั้งสิ้นสลับไปไม่ได้ฟัง
กอบพบแสงสุริยไฉนกว่า พระธิดาให้อาบทวิบหวนจะกลับหลัง สักสาวใช้ไปข้างนอกนอกกรมวัง

ทางแดงทั้งการวิ่งเป็นทีวราย พระวัดหนองแขบทรงมาพลับพลาถอน คอยสมรเนาวรัตน์จำหรัค
ฉาย กลัวจะล้มเลยไปโอบประบาย พระมากหมายลายลักษณ์อักษร

๖ ๖๖ ๖ ปางพระยอนพเวศเกษมระบถร์ ให้ประหวัดตรงเคชพระเพชรา
นางยื่นเส้นเก็บไคใบจำปา ขึ้นพลับพลาจารึกนักคณิง เป็นเรื่องความนานนางปรางค์มาค
หมค นามธรงยคนคัรวาไปถึง แล้วลายสมรชอนไว้ไม่อ้ออิง กระษักรั้งเป็นก้อยู่ไกล ๆ
สีพีเลี้ยงอยู่ห่าง ๆ ทางประหลาด เห็นนางนารถเข้าพลับพลาที่อาไศรย ทั้งทาถูรู้เห็นเป็น
ใบ ๆ ไม่แจ้งใจในทมิฬนคิก หังสีนางคางเจ็ดเล็คจกลับ ไม่ทราบสรพพณงนุชควัยสุจรัก
เห็นสมครจวลงเวลาพระอาทิตย์ พระมิงนิกรนวลหงษ์ขึ้นธรงวค เสด็จถึงประทุสวนลำน
การัว คุเป็นทิวแถวณลคนคณิกพนอ วังหนกคุ้มหมุมสาวคราวทะกอ จนพระวอมากระทั้ง
ถึงวังใน พระธคามาเผ้าสองกระษักร ทางเชอกรสไถถามคามวิไศรย นางทูลความ
คามจริงทุกสิ่งไป ถวายคอกไม้เสร็จสรรพแล้วกลับมา

๖ ๖๖ ๖ ฝ่ายพระวัดหนองแขบทรงพระเคช คลายพระเวทย์ฉบับพลันไม่ทันชา
รับค้ำเนินเก็บไปในพลับพลา หยิบไคใบจำปาอ่านมาพลัน ก็ทราบนามทรมามังออนอัยสร
สาว หังนามท้าวเจ้าเวียงไชยไธสวรรย์ ก็นามเมืองเรืองพลล้านคนธรรม์ นาง
ร่ำพรหมสวรค์ไล่ไปจำปา พระอ่านพลางทางคณิงถึงน้องนอัย คุเรียบร้อยหน้ารักนร้อย
น้า แล้วเอนองค์ลงประทับที่พลับพลา พระภารฟ้าอาวรณ์ถอนพระไธย นิกถึงนุชสุท
ประสงค้องนงค์นารถ หนึ่งราชแรมพลับพลาพระอาไศรย เห็นรอยเส้นลงจำปายังอาไศย
ประทับไว้ในธูราแถมอาวรณ์ โอโธมเดดาเนาวรัตน์เจ้าพีเอษ พืไคไชยคางภักตร์เพียง
อักษร เมื่อไรจะก่ายอาทศย์กัทรือน จะไคจระจากพลับพลาเข้าชาติ ไปเล่าโธมโธม
ฉายสายสวลลคี่ ที่ประสาพระธคามากระวี ให้ทางหายกหายรักคังอศิ เข้าจุคจีใจอยู่มู
ววย พืพศควัยแก้วพืทีในสวน พระนุชนวลถึงเฉยไม่เมยฉาย นิกนอัยจิตรคคิมาแล้วหน้า
อาย เป็นผู้หยเชิงฐไม่รู้จัก เพราะคนมากหยากไปออนหลอนจึงเฉย โอว่าเอษเหมือน
ถากถางกนกกลางถนล ถึงรักขจริงหญิงกับหยจวอายนคน แดแบบยลประตบเนคร์ส่งเกณมา
นคัชของเราเป่าถูกถึงสามหน คงไม่พ้นไปไคไม่แกลงว่า เคยทศลงเหลนพรวิงหลาย
ครั้งครา พระกิดาถึงคคิไคมีคฤ แทกรั้งนี้มีโธมไม่คักสคิ โอคคิ ๆ ขึ้นมาหน้าอะสุ โธม
หม้อเนื้อเคยคคิไม่เคยคคิ ลองความรู้จักคคิเต็มทีเพียว คำนวนนี้มนอนจะวอนนอัย อยู่คคิ

สองตามยามตามไปเที่ยว การเล่นให้เล่นมกไปเที่ยว จะรับใช้ด้วยกันให้อ่อนถึงอ่อนยอม
แนบอ่อนจนกันกันไปวันอื่น จะยืมดินโลมศรีที่หอม ๆ มาชมพลาตางเจ้าของแก่ทรงครอม
แนบอ่อนในพลับพลาแทนหนานวล พระกรวดพลาตางมองดูทองฟ้า เห็นสุริยาลับไม้ลงใน
สวน กอของวังคังหึง ๆ คณิงครวญ ลงไปสวนสระสงพระคงคา แล้วรับไปใกล้คานท้าย
สวนขวัญ พระทรงกรมมีนหมายร้ายคาถา ส่งสมไปให้ภานิชัยกลับอ้อลา ประเคี้ยวมาเหาะ
หรรมาทมิฬ พระผูกเครื่องเยื้ององค์ขึ้นทรงม้า ถือสาคราไว้กับกรหังสรศรี พระขรรค์
ขักรัศพระของก็มีคงคี่ ความภานิชัยเหาะคว่างไปกลางวัง

๓ ๔ ๕ ๖ จักกล่าวถึงพระวิคิตมารศรี ภราดาภิรมฉายไม่วายหวัง แลณคณิง
ถึงการฟ้าฟ้าฟัวัง แนบมายังหัวคางกามที่เคียว ถึงพระคิมเวทย์บังเนตรไค้ ไม่ไวใจ
ในจิตรศีกเสียว ๆ เป็นความสำคัญพริ่น้อยูเจียว คึกแล้วเหี่ยวหลังพลาตางไม่วางใจ ๓ ๕
ฝ่ายพระหนอนเฝ้าบาทหลวงสมร พระเหาะรอนรีบคิกถึงพิศไสมย์ เห็นปรากฏของสองสว่าง
กระจำงไฟ คีพระไทยประทัมมาเข้าหน้าแกล เห็นโฉมยงทรงนั่งบัลลังค์รัตน ไม่สงคัหว
วังกำลังแล พระพิศโฉมประโลมใจอาไลแล เพียงดวงแสงสว่างอยู่กลางคาว พระชม
พลาตางร้ายพระคาถา ให้มังคาศะแหมทั้งแกลสาว ตามความรู้คูให้ไมยคยาว แล้ว
คอยเฝ้าลงมาหน้าบรรช ทั่วภานิชัยสีกกลับมาสวน เทียวกันงานตามภาษาทูลอาอ่อน ๆ
ฝ่ายพระหนอบพิศฤทธิรอน กับทจรจากสิงหาศเยื้องยาตรา ขึ้นนั่งแนบนันถุณบนพระแท่น
คนออกแนบนั่งรายทั้งรายขวา ไม่เห็นองค์ทรงฤทธิศวัยวิทยา พระการฟ้าเฝ้าว่าพรณ
ปลอบขวัญใจ แมงามหน้าลำสรีร์สีกบิ พิธณรับมาตามคิพิศไสม อยาเบ็คเบือนเขื่อน
เฉยเลยอาไลย จงรับไม้จิตรอยาบีคเบือน พิธณเชิญโฉมเงลาเข้าไสรยาศน์ จะ
รวมอาศน์แนบสมรยูนอนเพื่อน ไหลบเขาเหล่านารียพิจึงเคื่อน อยาอีกเอื้อนอายองค์
เลยงเงาว นังอยู่นพิเพื่อเลมอปลอบ แมไม่ชอบตามกับปรายควัยอายเขา เชิญแม่ไป
ในห้องแกลสงเรา จะได้เลาแกลงรักษันกัทรง ให้เห็นจริงสิ่งสวาสคี่พิทมาคหมาย มา
ถึงลายสวาสคี่หวังในวังหลวง เพราะรักษันคิรมนี้มาตุคาทวง อยาหนักทวงนังนังเลย
บั้งอ่อน ๓ ๕ ๖ ๗ ปางบุณเป็นอนงค์รงควลคี่ นางกระษัตริย์อายองค์พระทรงคร ทั้ง
ประหม่าบ้นคาวเหล่านิกร พระทรงรอนรุ่งโรมเหมือนไหมไฟ ทั้งเกรงองค์รงฤทธิ
เขาชีกโฉม เลโตโหมมม้องค้อาบลงไหล จะตองตามอาบเขาเหลาธาไทย กรันจะไม่

๑. นางพืงองค์ทรงธรรมกัลลัษพระสรวล เจ้าสำนวลหนักหนะพระโอมศรี
 เลี้ยวจะเล่นให้เห็นแก่ไค้ไค้ไค้ไค้ จะเลี้ยวที่ไหนแล้วกำทำกะไร จำจะเลี้ยวเบี่ยงนิกคักกล
 คักนิกคักประเคี้ยวจะประจุคไสม จวนจะแจ่งแสงทองสองอุไทย จะหลอให้บุตรเขยอนยอม
 ทำหีพलगนางทูลบรมนารถ เจิงฉลากถูกเหลือนางเนื้อหอม เชื้อพระองค์จึงมีปราณี นอม
 ทูลกระหม่อมเหมือนทรงฤทธิพระบิดา ชิงไปภูพานถ่านครั้งนี้เป็นที่สุด สตรีบริวารอันรัก
 หักมาหา ทั้งสามเป็นกระษัตริย์รับคมา เพราะเมตตาน้องรักประจักษ์จริง แก่เกี้ยวนี้มีอุลล
 ยารนเร้า เหมือนพวกเขาคณผู้ใหญ่วิไลหญิง พระไม่รู้จักนั่งชิงชิง กอพะพืงเพียงองค์
 เกื้อทรงธรรม ๗๖ พระพืงนางพलगสำหรับจัดประกาศ พ่งฉลากเจดียวแพทั้งแปดพร
 ไซจะนิกถูกล้ำเหมือนรำพรณ ไมกระนั้นหนะแมทเอายาปรารมภ์ เพราะแล่นรักหนักใน
 น้ำใจพื ประเวณีเนื้อคู่เคยคู่สม ไม่นยอมพร้อมจิตคิดนัยม มักเป็นลมเหลือกำลังประพัง
 หน ชิงประชวนเขตรัสจัดหนักหนา ไกรจะมาชักเห็นชักคล ขอลำดับภัยพิวณแห่หาร
 บล ไค้ของนั้ผัดไปแต่ใจจริง คี่เสนยากจากภารามาเพราะมิตร ไม่ควรคิดปิดป้องเลย
 น้อยหญิง พระทอนนางพलगแนบเข้าแอบอิง สะกักรัฟึงพืดไสมรวมไสยา นางกระษัตริ
 ปิดป้องของววงวน พระยีนวนหยอกมีทรนัษรา หักถ้ประคองสองพุมประพุมมา พระนาษา
 เสียดสูบจูบประจง พระลัมีตรวนิดานีราว้าง ช้างฝ่ายนางชอบเชิงละเล้งหลง ลัมีอาษา
 ฝ่าล่องหลังล่ององค์ พระว้ฒนวงษลัมีม้าอาหค นางลัมีเหล่าสาวสุรางค์ในปรางค์มาคัย
 พระลัมีบาทมาทวงทรมสงสาร นางลัมีพิเลียงเกียงสำราญ พระลัมีบ้านเมืองสันค้วยยิลค
 บังเกิดการอิจจรรยสันพิภก เมื่อยามคักเคียนคัมภลลัษศรี ภูเขใหญ่ในจังหวัดปัตติ เกิด
 ภูถึเดือนสัณภากันไคลง พุฒนาคนอนหลับก็กลัคัน ทุกภุมพันพิภพวงคังมึงมึง กระจอก
 ฉากหากเห็นคันเป็นโพรง ผีป่าโปงปู้เจ้าไม้เทราชม คกใจกลัวหัวพองสย้องแตง
 กำเร็บแรงฤทธิร่นบนกระหับ ทุกธารถ่านน้ำโถมตฤกไค้รุมครัม โขมคังม้งานร้งคณนงเนน
 อะนตห์หนูปัตพิสัหวิป ก็กางครัมกางแผ่ละทะเพน สองพระองค์ทรงไสยาศลัมลอาคณ फैน
 จนเคียนเคียนรถกลับคัมโพยม หิริธูฉาวเหตุรุมแมงกรูอ้ง พระแนบน้องนวลหงษ์ที่ทรงโถม
 จนเสื่อห่มทวามลงอาบโหมม ที่คณไค้รุมคฤไปมิไค้ยั้น กอเล็จสมชมช้นในคันนั
 สาสาวรรค้ำภะองค์ไปสรงกระคันธุ ทั้งล่ององค์ร้งสูคนหมคมลสัน หนอนะร้นที่รำลา

พระเมษิรี โอแก้วพี่มาหลงไหลอยู่ไอสวรรค์ ทั้งดวงจันทร์จันทน์ใจไว้ไกลกัน จะโศกสลด
 เสร้าคร่อนนัยพระไทย จำจะออกนอกบุญบริบทนางนารถ เทียวลีลาศตามมีกรพิศไสมย
 แล้วเอนองค์ลงบัลลังก์แสนอาลัย ภักตร์เพียงใบบัวชลตลทลนวล ก็กลายถอนเมณณ์ให้ทัน
 ขึ้น ชรอนล่อนอันไว้ไม่กำศรวร โศกในทรงวงนวงแน้นนั้นแสนครวญ จะแก้จวนหวลไปก็
 ไม่ดี ครันมิไปไหนจะภพประสพน้อง ยิ่งตรอมตรองตรมพระไทยเหมือนไฟจี จำจะถอน
 วอนว่ากันนารี ชวนนางหนีไปเที่ยวหาญกาฬ ครันทั้งสายใจให้อยู่ ไหนจะมีความสุข
 สะนุกสะน่าน ไม่เว้นว่างสร้างเฝ้าเฝ้าว่าทวญ แสนสังสารสายเนตร์เวทนา ทำหรีพกลาง
 ทางอันพระเวทย์ ประสมเนตร์ให้นางงวยทวยคณา แล้วเล่าโสมโสมสวัสดิ์ตามสัจ
 ปลอมสุภาควงให้ไปเฝ้า พี่มาอยู่บุญกับศรีสวัสดิ์ ทั้งกระษัตริย์สองบ่อพิศมะหิสร ก็เนิ่น
 นานปานนี้ไฉน จะทุกขร้อนร่ำกับพี่พระไทย ทำอยู่หลังตั้งแต่ทรงกรรแสงสลด
 จะหนีวันคืนคอยล่อให้ ไม่ทราบเรื่องเคื่องเข็ดเป็นอย่างไร พระภูวนั้นชราก็ยาก
 พี่จะพาเจ้าเยาวเรศ ให้ทราบความตามจริงทุกสิ่งเสร็จ ให้เสด็จกับมะหาโยธาหา
 มาชอนองต้องตามความบุญ ครันเนิ่นนานการอย่างนั้นก็มีไทย พี่ชวนจึงจึงจึ่งฟังว่า
 วนิศาควงจิตรจะคิดไฉน เป็นคำสลดไม่ซัดขึ้นเม ชื่นใจ ตฤกครองให้เห็นคือพี่จะลา

๗ ๗ นางโสมยังทรงศัพย์ให้จับจิตร คอยองค์วิหะยาคุมคณาคณา เข้า
 คนจิตรพิศสวัสดิ์ไมศลาศคลา ควงสุภาหุลองค์พระทรงธรรม พระเสด็จไปไหนจะไปก้วย
 เป็นเพื่อนมาบุญในถึงไอสวรรค์ จะอยู่เคียงเบลีวใจค้วยไกลกัน กระหม่อมกันมิขอ
 อยู่แค่นี้เดียว ๗ ๗ พระพ้องคองกันขลุทลงสาร พังว่าชานเข้าในพระไทยเสริย
 ยกหักไ้วพระเมษิรีก็จริงเจียว มนต์ท่านเขี้ยวชาญยิ่งทุกสิ่งอยู่ แล้วครัสว่าถ้ากระนั้นคำวันนี
 เราจะหนีจากกรุงไกรไอสวรรค์ แม่ปอกีโคให้มิคเขาเหล่านานัล จะพากันโคลคลากันภาริย์
 สองกระษัตริย์ปฤษาเพลาเพียง จนมายเบียงสุริยาในราวีร์ พี่เลี้ยงเหล่าพวกันัลแลษนี้ที่
 ณะเอื้อมีสงไสนางโงยา เป็นเจ้าวันชวัญใจไม่ไปเฝ้า พระภักตร์เฝ้าทูลทรงลงหนักหนา
 ประหลาดจิตรผิดไปไม่ออกมา เหล่นทุกคาตามเคยเฉยจริง ๆ จำจะสอกลอดทูลให้รู้เหตุ
 คอยสังเกตุการลับสำหรับหญิง หน้าสงไสยใครจะไม่ประวัง แน่นคบหยตายจริงเจียวพวก
 เรา กอใดที่พี่เลี้ยงคอยเมียงหมอบ กลานเลี้ยงลอบเข้าไปนังไ้บั้งเส้า ไคยีนเสียงสอง

กระษัตริย์ลึบเบา ๆ ชะยับเข้าคอบ ๆ ภูควีสุมอง เห็นแก่งคั่นน้ํารักอัศจรรย์ จึง
 สันนิษฐานไม่เห็นใครเป็นสอง นางทรมานประหม่อมเฉยเชยรอง บลธธองของพระนาง
 อย่างทุกวัน แล้วคลานคล้อยถอยคนมาพันจาก ประหลาดมากเหมือนสมรจะนอนฝัน ใน
 ทางที่เหมือนมีขุ้ยด้วยกัน เสียงจําแนจจริงทุกสิ่งเจียว ทางกระหนกตกใจใจหน่อ
 ให้ความศอใจจิตคิดเสียว ๆ หลาเทพเจ้าเข้าสู่สมทํากลมเกลียว มาเค้นเกียวก่อ
 ความคัลลาลวน จําจะทูลสืบคืบเป็นกระษัตริ์ ให้ทรมานชดเชยนี้ให้ถ้วน แน่นเนิ่นนาน
 กานตายหวายกันกรวน แยกไปส่วนมากไม่ขึ้นไปเลย จะทูลเตือนจอมขวัญนี้ แน่น
 เหมมีพังกาวันท่าเฉย ผิดแตกอนรอนอะไรก็ไม่เคย พวกเราเอ๋ยเอออย่างไรก็ให้ดี
 หังสนางทํางว่าข้าเห็นผิด พระจรร่างรูปก็รูปศรี หังกันไนโลนุชพระบุตร ภูทวงที่ทําง
 คล้อยควยรอยมือ เออตาเจ้าเข้าไปใกล้ใกล้ถึงเกศ ยังเค็มเนตรเหมือนเหม็งเห็นเช่นนั้น
 หลา หลาผิดคาวาให้แนแนมฤภา แด้ข้าถือทํางว่าจริง ๆ สีนารียวิคกอกจะแตก ทําง
 เปลี่ยนแปลกใจหัวทุกตัวหญิง ถึงตัวเราเจ้าเอ๋ยเคยแอบถึง เพียงพะพังกาเพื่อนยังเคลื่อนไหว
 คล้อย นี่จะเป็นเทวาทฤมาณ ฤมาณคณูครทอนไม่ทอดอย มาเล่าโลมโลมศรี ไม่มี
 รอย นึกแล้วอัยนํ้าจิตควยผิดคํา แด้บุบงิบกระษัตริ์สนธานนัง จนกระทั่งตะวันบําย
 หยเวหา ๕ ฝ่ายพระนุชบุตรเสด็จลึลมา นานังหน้าธธองที่ห้องกลาง พวกพี่เลี้ยง
 เคียงหน้าเข้ามาเผ้า ทํางก็เข้าไปหมอบเบี่ยงอยู่เคียงข้าง คอยใช้ไม้ให้ทําทําง
 เห็นรูปร่างจํานายเลี้ยคายนวล ชะรอยเป็นเช่นลงโลใจเราแถม เห็นปรวนแปรแต่กลไล
 ออกไปสวน หน้าจะมีที่สะนิคมาชิดชวน เคยอาบอาวนอิมเอี่ยมสะเงี่ยมงาม ถนก็รวง
 ทรวงก็พร่องต้องคําหรับ ใครกล้าจับจักเขียรเป็นเขียรหนาม กลศึกทุกท่งไม่ถึงความ
 จะทูลถามเธอจะรับทํางอ้ออาบ จําจะทูลสายใจให้ไปเผ้า พระภารเกล้าจะเกล้าสร้อย
 ควยคอบหาย ถอพวกเราเข้าตาจนให้พ่าย ฉวยจํานายจะเล็ดลอดไม่รอดตัว นึกนึก
 พลังทางทูลนางกระษัตริ์ ประสพหัตถ์ทูลขออยู่หัว ไม่เผ้าแทนทําทอเหมือนไม่กลัว
 โทษภพพัวพันพิพิพิศคน เช็ดพระองค์จํางกลไลขึ้นไปเผ้า พระเป็นเกล้าเรามาถึงครั้งหล
 คั้งแต่ไปสวนศรีมิไคยล แหมมองหม่นมัวมอญมอมไป คัดจะใคร่ทูลถามความพระนํอง
 เห็นเกล้าหมองลอมององค์นิคสงไส หลาประชวนนวลนำเห็นคล้าไคส จงไปภูไททรมาน

นัจอย่ามั่งเบือน ๑ พระเทณียีมหาภคิเลียงถาม จงศรีสความทับทมิได้กลมเกลื่อน นัจ
เป็นสมกรมใจไม่ไปเยื่อน ต่อถูกเดียนอดกมาทำอารีย์ ชุวังมิได้ไปเฝ้าท้าวทั้งสอง เพราะ
ทั้น้องเป็นวาทะคอกหนะพี จวนระกุดคอกกระมังจึงยังนี้ พี้ทั้งลี้มีเคยบ้างหาอย่างไร ๒
ทั้งสี่เวางทางประมุลทูลสอง ที่ไมกลของแล้วยับจะจับไข เมื่อเคื่อนก่อนกะหมอมณัพรัน
สุหใจ มีมาโบสามวันจึงมันเท่า ค้างเพ็คทูลลุลความไปคานทือ หลงเจือถึยทรากรมประโลม
โถมเนลา พังสิ้นางทางหลงลงงเงา จนนางเข้าห้องในทีไหรยา ภอโพลเพลาพระ
อาชีย ลมมีกมีคหมอกมาทัวเวหา สองเสวยเอนโอยโถมนา พระภาวฟ้าเปรมปรีดิ์พระ
ไทย ประโลมมีตรีชเนรฎากากกร เพราะแลมรักะจิงจิดรพิไลมย ถ่มมแนบแนบองค์
อนงคใน ศรีปราไซรบหรวลสระไมบรรหม ภอเคื่อนเคมแนบของสองวิถี เรียกภาวชัย
ควัยพระเวววิเสศสม กำลังฤชวิททยาอิงกาวลม พระอาคมเคยรู้ถึงหม้า อักกรร้อนใจ
คังไฟลุก ภิรมรุดเหาะลอยมากอยฉา พนอกระษัตริ์ศรีชวนโถมสุคา ให้แก้วตาแต่งองค์
อะลงกร นางกระษัตริ์ชรวงเครื่องเรื่องอหราม พระโถมงามสะพายแสงพระแสงศร เห็น
พระขรรค์ชูชีวิตฤทธิรอน ชวนสมรมมีร์มาหน้าพระเกล พระอนุนางวางยังหลังกันดัค
ภอเมมกลักกลบขาวไม่ขวางแซ พระชรวงนั้หลังอาคทั้งคาแะ สะเนแนริศาตรงธานี แล้ว
ขับควาบกัณธัสะบักโนน ม้าจงใจขึ้นนางกลางวิถี ชมควาเคียนเกลื่อนฟ้าในราศรี มา
ถึงที่ท่ายคานพณะคร

๓ จักกล่าวกลับจับว่าคานายคาน คนโบราณเรียนรู้ชะนุศร มีกล้องแก้วอัน
อันทะนิตดังพิณกร ณรินชรท้าวให้คุมไพรพล กล้องคั้นนั้นสำคัญนักกว่านุศร แม้นอาวุธ
วางมาเหมือนหน้าผา สองชั้นเห็นเช่นตระวันในชั้นบน ทั้งมีคณมองสว่างเหมือนกลางวัน
กล้องคั้นนี้สตรี้ห้ามหนักหนา โค้ยเหาะมาไม่เห็นหลบสวรย์ ถ้ามาคแน้นข้ามหลังคา
คาคณนั้น กล้องกลับส่งเสียงเส่ทวนทั้งเรียงคา ๔ ภอพระองค์ทรงฤทธิศิหร มาสมร
มาในทางกลางเวหา มาจำเพาะเหาะระยานผานหลังคา กล้องจินคาคานายคานสะท้อน
ไป ไหวระเหือนเรือนตาเจ้าเส้าแทหนัก แอไกรวนันท์กวางคัสสงไส จะมีเหตุเพ
พาธประการใด กล้องจึงใจไหวหวาคประหลาดจึ่ง นึกพลางท้าวตาเจ้าเอากล้องส่ง
ไปตามระเืองเรือนดูเห็นผู้หญิง กัณณมน้อยลอยฟ้าหน้าประวิง ภูจะชิงนางไว้ภูไม่กลัว

แล้วเรียกล่ามว่าบัณฑิตรักษาค่าน เสร็จขุนกาลมะตึงขึ้นหึ่งข้ามหัว อ้ายพวกเร้าเออว่า
 คว้าเอาหัว มึงอย่ามัววันเพนหาจะพี้ วิทยรทั้งหมื่นก็ขึ้นหมก ถือกี้กรกตเกรียมกายาโปก
 ฆ่าศรี ขึ้นเหาะกว้างกลางฟ้าในราตรี ทวนายที่ถือกลองเหาะส่องมา กว้ยฤทธิ์กลองส่อง
 สะว่างเหมือนอย่างแฉก ขึ้นมาคณคณองนพวงค์กระจางจ่า แลเห็นองค์ทรงฤทธิ์กับธิดา
 พากพิทะยาเข้าล้อมอยู่พร้อมพวง กำลังคึกคักก่นบนพื้นฟ้า แล้วถามว่ามาแต่ไหนอ้ายหนู
 เองรามก่านมาหลังคาญ มึงไม่รู้รักชีวิตไม่ก็ตาย อุตุนาเรียที่มึงมาหลังมา กูจำ
 หน้าโคตนะจะรู้มหาบ พระนางก็เป็นลูกเตาของเจ้านาย เองดูรายรูปทรงเหมือนองค์อื่นที่
 ฉะนอยฤทธาถือคัมภีร์นี้ไว้ จะจับไว้ถวายองค์พระทรงศรี ว่าพลางชะยับยั้งพระวินธ พระ
 ฌรพินแฉกส่องทำนองรบ อัสสุรถอนถึกับถุกมึง คนธรรพจริงถูกถึนออกรีบหลบ บ้าง
 ถาโถมโรมแรงองค์พระทรงภพ กรีกะทบกระหึ่มกันเหมือนควัญไฟ พระทรงธรรมพินพอน
 คว้ยกรทรา ถุกแขนชาหัวชาขโมหาคาไหว มันมากกว่ากล่าววังเข้าชิงไชย พระหนอไทย
 ระวังนางคัพลังรบนัน ทานายค่านพินาฐะหนูาว ไม่ถูกท้าวถูกพระขรรค์หลันคังอัย
 ข้างพวกพลคชธรรมภักนัทยับ ร้องเรงทัมโถมกล้าเข้ารวี สิ้นชีพโขกโปกโปงซึกโกรง
 ญบ ลมคกรูปฟูไปมันไม่หนี พระทรงฤทธิ์ก็คึกถึงคำอุทธรณ์ ท้าวโกนรีเชอประธานสังวาล
 มา แล้วยอเทพพุดร่าเหมือนคำสั่ง ให้กำบังมึงมีศรีธนันฐา เป็นไขเพชรเจ็ดชั้นกันอาห
 หังบังคาประจามิตรปีคกำบัง แล้วยกศรฤทธิรูลี้นอม ขอดุณจอมเจ้าตามาช่วยมึง
 หลานจะแฉกแปลงกายาเหมือนนางจิง ให้เก็กทั้งรูปม้าอาทณ ทั้งดูคนพลรบให้ครบแลน
 อยุรบนแทนทับหลังแล้วบังหลาน ให้หันพันคนธรรพอันชะพาด จงบรรคาลให้มิดมีทุกทิศไป
 ถึงกลองคิมิฤทธิ์จะคิดส่อง ให้ปีคป่องปากกลองอย่าส่องไค้ พระเลี้ยงพลางทางแฉก
 แฉกศรีไชย เมรุไกรเพียงจะพังกำลังฤทธิ์ เก็กเป็นคนพลรบชั้นครบแลน อะเนกแน
 ฐมร้ายกายสืท ถือก้าวฤทธิ์พินาประจามิตร ทั้งลิมสิคมีคหมอกออกเป็นควัญ พระโคตศิพญา
 อาทคิ เณรนางคณางไปกลางลวรค ภวภกายสิทธิ์ฤทธิ์รับพันคนธรรพ ภอกระวัน
 ล่วงช่วงเห็นดวงคิ ภวภคนธรรพมันเห็นม้านั่ง คนขึ้นหลังก็เหมือนกะพระโถมศรี รูปมิดิ
 ไม่มีคณุพระบุตร แต่โยธินโคตไทนมา กว้างกายคล้ายคลาทั้งกล้าหาญ จะรอนญานญาน
 มึงไม่ลังสา จาจะทุสมูลก็พระอิศรา ให้ยกมารบรับทัมมุน แต่พวกเราเข้าสู้อยู่ยัง
 จะรบพุ่งกองทัมรับไม่หยุด มันมีมือถือมาลั่นอาวุธ ถูกลูกกลันหลามไม่คร้ามไค้ ครันคิ

พลางทางภักดีมาเฝ้า พระปิ่นเกล้าเลิศล้ำในท่าใต้ ถึงวังในแหวะหาเสนาใน แกล้ง
 ไขข้อคำไม้อำพราง ว่าบัดนี้มีศึกเต็มอีกหาญ มารอญราญรบสู้บุญจนสงฆ์ ล้วนเหาะ
 เห็นเค็มได้ในพางค์ ญรุกรางเหมือนคู่ลามารวิ อำนาจทัพบีบมาเป็นมานุษย์ ถือ
 อาวุธเยี่ยมไอทั้งโกษฐ์ มันหลอมภาณุพระบุตรี ขึ้นภาษีหนีออกไปนอกวัง ข้าพพิทักษ์
 อยู่หน้าคาน มันเหาะมาภาไปไม่เหลียวหลัง ท่านนายคานอุกกับมันไม่ฟัง จนกระทั่งรบ
 ผู้เสียผู้คน ๓ เสนาในโค่งไม่มั่งคั่ง รับผิดชอบล้มสับไปในถนน ถึงห้องพระโรงรับรัก
 ขึ้นบัลลังก์ บอกขุนพลเจ้าขวานางถึงรายทัพ ท่านช่วยทูลท้าวไทยข้างในที่ ว่าไกรยแรง
 เรียวมาเขียวจับ พักโยธาหน้าคานออกกรวยรับ ก็ยืนยั้งกลับเปลี่ยนกลัวเสียกาล
 อันไกรยที่มันมานั้นกล้านัก เข้าลอบลักพระหนอนารกในราชถาวร ปลูกประสมเกียคุณหญิง
 อย่างหนึ่งนาน พระภูบาลจะได้ทราบเร่งกราบทูล ๔ เจ้าขวานายก็ออกตกประหม่า วัง
 ขึ้นมาทูลพระขณะเรนสุรย์ ปลูกประสมภูวเนศวรตามบาทมูล แล้วกราบทูลธิบอขึ้นเป็นนคร

๕ สมเด็จพระที่นั่งพรหมนิเวศน์ พระสวามีทั้งขึ้นเหมือนกลืนศร แข่งพระไทยไม
 ระทดทวร จากนั้นฐานที่ศรีโยธา สรงพระภักดิ์รักพระแสงกำแหงหาร พระภูบาล
 คัลไลไปข้างหน้า สรีศเรนแสนคิดถึงธิดา ภอเสนาหมอบประนอมทบทอง กราบทูลความ
 ตามคิดที่ถักหัก มาลอบลักศกัศกระภูลประยูรหงษ์ อันไกรยมีประหม่าทำอาจองค์ เอ้อม
 ทะนงหนักหนากลับราวี กรุงกระษัตริย์ว่ามันมาหมาด หมิ่นประมาทหนักถึงลูก
 หัน เร่งคาถาคดลองร้องป่าวทวยโยธา ยกไปตีคันทิวอายชั่วนาย พอเสร็จทัพกลับหลังม่าวัง
 หลวง อั้งปวงที่อยู่ปรางคางโถมฉาย พินาศฆ่าเสียทั้งไพร่ไทยถึงตาย เสนาในอย่าที่
 เร่งคลาไคล เสนับอภัยทวิบทลาคคัลลย ขึ้นห้อยค้อยตักลงสนับเสียงหวนไหว ภวกโยธา
 มาพร้อมเพียงทั้งเวียงไชย เสนาในโคลคลากลับมาทูล พระจอมเมืองเรืองเดช
 ประเวณกลับ มาประทัมแด่นในมะไหสุรย์ ธรังเครื่องรบครบครันอันไพบูรณ์ เสร็จแล้ว
 ประยูรยาตร์มาตีหน้าเกย พระทรงยศทรงคชสารศิริ เฉือกพวงภักุรายงาสายเสวย ภอ
 โศกขเล็กพลพันคนเคย คัลไลเลยลือออกนอกนคร เสียงทงม้าร่าแรงท่าแหงหาญ เส่หื้อน
 สห่านทั้งลำนาวเขาสังขร ขึ้นเหาะคว้างส้างลับบนอำภร กองนิกรโกฏ์ปลายล้วนร้ายแรง
 ถึงปลายคานทวนท้าวเจ้าพิภพ เร่งให้รบกายสิทธิ์ฤทธิ์กำแหง พวงโยธาธำโถมเข้าโจมตี

แห่ง ที่กลางแปลงเปลี่ยนน้ำเข้ารวี ทั้งสองหัวรับรพพิภพไหว ทางเดียวไล่ฟาคันไม้มรร
 หนี เจ้ากรุงไกรไสทงกลางเมชี มาถึงที่ภูมิมิตรเหมือนธิดา พระกัรวโกธโคจาก
 คชสาร ไส้สังหารเหาะหลัดสะคักหน้า ทรงพระแสงแกว่งวามเปลือยปลามคา เหล่า
 โยธามาพันไล่พันพอน ถูกม้าที่พยพระแสงแมลงนิมิตร เป็นกายสิทธิ์ฤทธิ์แรงพระแสงศร
 เสียงจาด ๆ ปรากฏประกายพรายอาภร ไม่นวมมรณมนาเลภาชีย์ ภูมิมิตรที่คหลังถือ
 บังเหียน ชักม้าเวียนวางวิ่งคว่างอย่างจะหนี กอแตกกล่ากว่าโมประมารที กองหับที่
 นิมิตรไว้อย่าไปพอน หังมาคนพลรบไม่ภพักตร์ พระธรรคกัณเณวียกหนึ่งโสภณีย์ ถึง
 กวงจิธรวิศาวิลาวรร พังมากับหนีพื่อไปทอดา ท้าวสังพลกันทั่วทั้งสืบรัช ประจามิตร
 หายไปไคทอดหน้า หมายจะรู้ชู้ที่พระธิดา อยู่พารานักเรศประเทศไค เป็นจนจริงสิ่ง
 นี้นิเศภพ จะตามรบเราจะพันมันที่ไพน ยิ่งทุกซ์ทัยคัมคั่นแน่นพระไทย แสนอาไลใน
 อารมณไม้มสมประดี แล้วเด็กหับกลับหลังมายังสการ แจ้งโองกานกับพระเมธีร์ ถึงเรื่อง
 หับรับรบพญศรี ไคทอดีตางสู้กันอยู่นาน พิไลจับกลับหนีไปทอดา คั่นหน้าทมิไม่ปะทั้ง
 ทะหาร เป็นจนใจในจิตรจะศึกการ หังถินถานก็ไมแจ้งอยู่แห่งไค แล้วท้าวสังสาสน์
 กำนันนารด ไปปราสาพพระธิดาอย่าปราไศรย เองจิกหัวอ้ทั้งสี่มานี้ไป ข้าเสียให้
 วายปรานให้ทานกา

๕ นางสาวใช้ไคฟังรับสังกัรว เค้นคัวปลิวหัวทวนพจน์หนักหนา ถึงปรางค์ใน
 ไปปลุกทุกสุคา ยังหลับตานอนซิงโทษถึงตาย พระบุตรหนีไปไม่รู้ฤดา กัรวตะพื่อพิหังสี่มิ
 ไครหาย รับสั่งให้จิกหัวทุกคัวนาย ไปถวายขจรธรรมพระพรปี ๕ หังสี่นางคางกลัว
 คัวเป็นหนู ๕ คัวไม่รู้เรื่องราวว่าจ้าวหนี ไม่ล้างหน้าฉวยน้ำดื่มสันสมประดี รับตะลี
 ตะลานเข้าไปเฝ้าพลัน ๕ พระธรรภพคณพระหัตถ์ครัสประกาศ ฉะนางนารณหังสี่ดี
 ชะหยัน ๕ ภูไว้นือเชื้อใจอยู่ในมัน กลับชวนกับปภีคัมคักคัก ๕ ภูรักษไครให้เป็นถึงพิเลียง
 อยู่ไกลไคยังพระธิดามารศรี กลับกลบมิตรกิจหิรับคว้ามอัมปรี ค่ายพยที่ขอบชืออยู่ริสไค
 เองบอกความคามจริงทุกสิ่งหนา ขยำนุมาเสแสร้งแกล้งไซ คัวโยไทยมิงถึงชีวันจะบัสไลย
 บอกภูให้เห็นจริงทุกสิ่งอัญ ๕ นางหังสี่โสภเภาหมอบเหงางวง กระทุหล่างฤกว่า
 คงอาสน์คั คางเพ็คหูลขอโทษองค์พระทรงธรรม กระหมอมณหังสี่ถึงที่ตาย แคลศัย์จ้ง

ครั้งนี้มิได้ทราบ อันคมตามกับศรีพระคงถวาย ที่ร้องร่ำพระบุตรีมีชู้ผย ข้าทั้งหลายไม่
เห็นหน้าว่าผู้ใด ทั้งถ้วนพระธิดามาเกลวณ ก็ประหารพระระดูกับใช้ ให้เมื่อยสองพระ
อัสสาทาแต่โพล พระมอมไม่เห็นภักตร์คนลักพา ๕ สมเด็จพระเจ้าจ้าวบุรีรัมย์มีพระเดช สะดับ
เหตุพลเห็นเป็นมูมา โฉนดจะรู้ชักความสัจจา จ้าวกับข้าศึกกันมันจึงเป็น ๖ สี่พี่เลี้ยง
พูดว่าข้าพเจ้า จะลอบเข้าดูยโศกด้วยไม่เห็น อัญของกุดอกมีไชเอี้ยให้ จะขอเป็นพยานว่า
สิ้นวรีย์ แหมนชอกหักคางจงลางมลาญ ไปรฎูประหาญกระหม่อมฉันนั้นเกรี้ยว ให้เห็นชัก
สัจจาสุดี พระบารมีโปรดให้ไต่ความจริง ๗ กรุงกระษัตริย์ว่าถ้ากระนั้น คงเริ่ม
กันวันทั้งสี่หญิง อันพระเพลิงโพลสงว้างเองอ้างอิง แม้นเห็นจริงจึงจะรอกไม่วอควาย
จำจะคอยใจเขาไว้ก่อน จะนั้นนอนก็ไม่พ้นคนกระหาย ลูกสาวนั้นมีชู้ตามผู้ผย ว่าคน
ตายคามไปไม่ชอบกล ถึงจะฆ่าเสียก็ได้ใครจะห้าม ไหน ๆ ความก็ถูกโกลาหล จับ
ให้ได้ไล่ให้หนีให้มันจน อย่าให้คนร่ากันซ่อนนันทา พระกรัณพลางทางสั่งให้คุมไว้ แล้ว
ท้าวไทยเสด็จยังวังหน้า ลศพระองค์ลงมบลั่นคันธิดา เรียกโหรมาทักให้ทักทาย
๘ โหรประณมบังคมทูลความตามประเคราะห์ ต้องจำเพาะพงษ์ประยูรจะสุธหาย ตก
ฉันทครั้งชนะพระนาราย ไม้ว่าพรายรับภาไปมาทาล อันผยชู้กันเป็นหมันเหมาะ อยู่
จำเพาะฉิมช้างอีคาม ในตำราว่าไว้ในโกลาน ยามอังคารคนไปหนีได้มา กับข้อหนึ่ง
หญิงนางทั้งปรางค์หนึ่ง หยนั้นคือด้วยพระเวทย์วิเศษกล้า มีมณโฑลังบังองค์ทรงศักดิ์
คนชักภาพุติให้มันไม่มี ขอพระองค์ทรงเห็นเป็นเคราะห์ร้าย อย่างมุ่งหมายพระธิดามารศรี
เป็นความลับไม่กลับหลังยังบุรีย์ ไปได้คือด้วยเนื้อคู่นั้นอยู่ไกล

๙ ท้าวพรพิศตรัสว่าท่านคาโหร จะเดาโศกไปจะปะปะหาไหน ท่านไล่เลี้ยง
เพียงแต่ให้แน่ใจ เราจะให้ตรวจหน้าทำแทนญ พระโหรว่าขอรับไม่กลับชัก ตำราคัมภีร์
เนื้อที่เกียหนุณ จะตามไกลเชกพระเคศพระคุณ จะเคื่องขึ้นขอพระองค์อย่าทรงก็ ๑๐
จอมพระอาวรณ์ตอนลัน ลูกนั้นกลืนไว้กลางอกปองปอกปีด เสียคายสุกนุกรีเพียงชีวิต
จะตามก็คตอรั้งพังโหรา แยกเป็นครุฑจริงทุกสิ่งสิ้น ในแนมกินแค้นมะนุณันสุทหา
แม้นขึ้นไปไหนจะปะพระธิดา อนิจจาจากกันเหมือนบัลไลย์ แสนเสนาอาภูลุณเหวศ เห็น
ตรงเคศเคราะห์หมองไม่มองใครย์ ท้าวร่ำรองนองน้ำท้าวว่าพิไร พระภูในชั้นปรางค์มาท

ประสาททอง เจริญประทับแรมในที่ไครยาศน์ พระนางนารณอบประนมบังคมถูลอง
 ทูลถามถึงธิดาน้ำตานอง พระบอกล้องเนื้อเอ็ดไม่เป็นการ พวกราชครูใหญ่แล้ว
 ว่าลูกแก้วมิได้มาทะเลสาบ เหมือนตายจากพรากกันกำมัลลิตาล เยวมาลย์แมกบัพัน
 มีกาม บัลลิตาลหมายจะปลุกดูดยาเป็นผาผั่ง บำบมาบังนุเราเจ้าจามช่า ยามวันจันทร์
 พรายร้ายระยำ จะชอกหน้าใจอยู่ไมวาย ๕๖ เมศร์ทราบสารโองการตรัส นาง
 กระบี่โรกศัลพระชาฎิยา หรงโคกที่ดูระไม่สะบาย นางพุ่มพ่ายชลเนตร์เหวศรวู
 แสนอาไลพระใหญ่ถึงลูกน้อย พุทธารอรับก็ใครกรังไปสวน เออคุณเขาไปถมไม่สมคว
 ไกรทอลวนลามลอมมาลอบโยน คีลขึ้นมาหน้าตีสีพี่เลี้ยง อยู่ใกล้เคียงเช่นเขาวาเหมือน
 หน้าโขน ใหญ่ขุมวอนจนออกโขน น้อยใจโจรจกจากพรากเขาไป ตั้งแต่มีได้เห็น
 หังเอ็ดให้ ปรางค์จะเปล้าเปลี่ยปรางค์ที่กว้างใหญ่ โออกแม่แต่จะรอนเหมือนนอนไฟ
 ปีเคื่อนใจงามสรรพจักกลับมา สวสนมกรมิในเจ้าไมรัญ เขาหลบลักหลงไปได้เจียว
 หนา แม่โถมงามทรมสงสารของมารดา ไม่เวทนาแม่มังเลยบงอร แม่เลี้ยงลูกผูกพระอุ
 สู่ถอม คนเสกกล่อมพร้อมพรังแม่นังสอน ให้อาลักษณ์รู้กำหนดทุกกลอน กล่อมให้จน
 ในพระกรงแต่ทรงเยาว์ เคียนนี้โตโรนึ่งแม่ไว้ ตามเขาไปให้ประโลมแล้วโถมเฉลา
 นางเคลือบคลั่งนังงิมคู่มิเระ ไม่บางเบาเศร้าราควายอาไล พร้อมพระวงศ์พวงนาคายาคี
 มากอคบพาโคกศัลเสียงหวนไหว ทั้งสาวแลแก่เฒ่าเผ่าทีไร ในเวียงไชยวันกัณวิสัย กาง
 แกไขให้อารมณัฐสมประดี เสียงโศกก็กองปรางค์นางพญา ไม่ห่างหายกลายคึงถึงลูกน้อย
 ให้เศร้าคร่ำครวญสงสนหน้าว่า หังธรงฤทธิ์ขีตุงธรงโคกกา ไทโชนจาปลอยสีพี่เลี้ยง
 พลัน แล้วท้าวถึงโรงทหารการกุศล บำเพ็ญผลเพื่อจะไ้ไปสวรรย์ หังจำแนกแจกทรัพย์นับ
 วัลพรรณ พวกคนธรรมมีบริหารสำราญใจ

๕๖ จักกล่าวถึงหนองระภาณางหนี่ กวบภาชัยเหาะมากกลางป่าใหญ่ ม้าธันังไม
 รังรอเหาะออกไป จนสุริยไสแสงกล้านภาทางค์ พระชกแก้วอศุฎลงมณพัก ตามสำนักเนิน
 ผาในป่าขวาง พระเสาะสอยผลไม้มาให้นาง เสวยทางเอมโธชโภชนา แล้วชวนนาง
 อย่างลงสรกระสันธุ์ ริมพุ่มหินหอยละหลาในธารผา ทางหยอกเอิญเพล็นองค์กลางคงคา
 ภาเพลาสूरียัณฑ์ระวันทย ขึ้นธรงม้าภาพระน้องประคองเหาะ เทียวสืบเสาะคูทรงที่

ห่างหาย กำหนดออกนอกนอกรั้วสองปีปลาย แล้วชวนชวายนางในกลางไพร ไม่พานพม
ประสรนุสรสุทสวาศ ใจจะชวาศก็ถึงมีกรพิศไสม ไครก่าสทอทอดอมพระไไทย ชรอน
มิให้โถมเฉลาเจ้ารู้ความ แต่มึงมาหาเหาะเที่ยวเลาะแสวง ตามตำแหน่งเนินผาพนาพนา
แสนสำกุนึกจนถึงโถมงาม จนทวนสามปีไปจรใจจริง เพยเจ้าเข้าคลสิจรให้ตีกลับ
ขึ้นควบขั้วอาหวน้องหญิง อะนาคคีมีพระไไทยไหวประวี้ง เป็นยักษ์จริงเจียวกระมังจึง
ยังนี้ แม้นทายเป็นคงเห็นนางในกลางป่า ไม่เห็นหน้าเนื้อเอี้ยแต่คงเห็นผี แกลสเลี้ยว
เที่ยวคามถึงสามปี สันวดีที่จะคามแสวงามอง สงสารเจ้านาวะรัศมีก่าคัสวาที ต้อง
นรีราศแรมร้างห่างสิ่งขร ไม่เคยยากจากภารามาเทียบอน สายสมรมันหมองสอองลม
จำจะภาษาใจไปในป่า ไคแะหลวงพระฤาษีที่อาศรม จับออกกล่าวข่าวความถึงทรมชม
ครันจะม गयाไปไม่เป็นการ พระคิพลงทางซักอาหคิตี เหาะมุงมาคหมายเกลี้ยงเฉียง
อิสาน เห็นภูถ้ำกลางป่าของอาจารย์ คุณงคามตามคินยังยัดตี ซักม้าขรลงไปในกล้ออาศรม
ภาทรมชมเข้าไปหาตาฤาษี ทางประนมบังคมคณวันสุลลีย์ เล่าคคิไคยจริงทุกสิ่งอัน

พระเล้าความตามจริงทุกสิ่งสิ้น พระมุนีนั่งฟังนั่งใจหาย ผู้เป็นเจ้าเศร้าใจไม่สบาย
 แสนเสียด้านค้าฤาพาผล เจ้าทุกข์ยากจากยวักยังมัวหมอง มีไครจะรำไรรำมะไห้สะอึก
 ทั้งนี้เคราะห์เพราะกำทำบัลลาล ไม่เป็นน่านหลาณรักษะจักไค้ดี พระคิพลงปลอบหนอ
 กระษัตริ ให้รับรักเร่งงามารศรี ไปเฝ้าสองกระษัตริในธานี จงสุขซึ่งมั่งคั่งลา
 หนอกระษัตริกรมการอาจารย์เจ้า แล้วกับเกล้าวรณัทด้วยหรรษา ภาโณมยงขึ้นทรงนั่ง
 หลังอาภ รับเหาะมาไกลรุ่งถึงกรุงไกรย ประทับม้าหน้าเกยเคยเสด็จ ทรงแสงเพชร
 ขึ้นปรางมาปราสาทไทว ภาพระน้องเข้าห้องแก้วอันแว่วไว พวกท้าวไทตั้งตื่นตางยี่ลดี
 หนอกระษัตริตรัสถามถึงสองกระษัตริ ท้าวโพนศฤาประเปรมเกษมศรี ทางเพ็ดทูลเอา
 หน้าฝ่าทูลี ทรงโศกให้เอยัดไม่เว้นวัน ถึงสามปีแล้วแค้นแล้วคลาศ ฝ่าพระบาทไม่
 ประเปรมเกษมสรณ์ เฝ้าขอบอมตรอมพระไทยอาไลครัน กระหม่อมอันทั้งนี้ไม่มีสบาย
 ทั้งพระแม่กาสวนร่ากรรแสง ไม่เหือกเหงชลงนการพ่ายหาย รูปจะริคคิเพี้ยนเจียนจะตาย
 นางนวยวายหมายหมองตามของแกล เคียวนี้หลับอยู่กระมังยังไม่ทราบ ทางคนกราบทูล
 มลอประจ้อประแจ นางเนาวะรัตพลัดเมืองให้เลื่องแล พังออกแลช่องหน้าเข้ามาทูล
 ๕ พระวัดทนะวงษ์ทรงฟังนางทั้งหลาย ไม่สบายพระนบคินสุธณ์ แด่วรร้างห่างนรีราศ
 บาทมุล จะอาคูลด้วยลูกญ่าไปพันาน จำจะพาโณมเจลาไปเฝ้าท้าว ทูลข่าวคราวฝ่า
 พระบาทในราชธาร ให้ทราบความคามอนงในคงคาล ให้ทราบสารเสร็จสิ้นไค้ยลดี
 คำวิพลางทางพระองค์ไปยสรงกระสันธุ กับยุพินกุลเลนต์เมหิรี พนังงานนำสรงประจง
 ที่ ไชวรายีรอยละอองเป็นพองฟู สองพระองค์สรงเสร็จเสด็จกลับ มาประทับมุขหลังอยู่
 ทั้งคู่ ทรงสุคนธกุลเลห์ลวันเรณู หน้าเฝ้าทูลกรงกระษัตริชคิยา แล้วแต่งองค์ทรงเครื่อง
 เรืองจำหรััก สองกระษัตริสรวลสรรด้วยหรรษา ขึ้นเฝ้าสองท้าวไทยไค้เพลา ในปรางค์
 ปราสาทรัตนชัชวาท นอมประนมก้มเกล้าเข้าไปไค้ล หมดอบอยู่ในปรางค์มาทราบธาร
 นางเนาวะรัตเอ๋ยกันมิทันนาน สองภูบาลเปรมปรีดีพระไทย เห็นโอรสรวมชีวาขึ้นมาเฝ้า
 พระเป็นเกล้าประเปรมเกษมไศรย ลกพระองค์ลงมาพลันด้วยทันไค้ เข้านั่งไค้ลลูกญ่าแล้ว
 ภาที ท้าวพรมทักตรัสถามพระลูกภักย์ เออนางภักย์คนนีหลาหลาณภาชีวี พระมารคว่า
 พอไปไค้ลบุญรี นางคนนีไปไค้ทีไหนมา น้อยท้าวไปไมบอกพงออกหนึ แม่โลกถึงลูกภักย์

พันโพนมมาน ตะลึงตะลันลูกมาหน้าบัลลังก์ ล้างรักศัพทนางเห็นพวกสาวใช้ กลานออก
 ไขว่ไขว่เล่นรันทนปัสสุร หวบล่าภักติกนิ้งถึงบุตร ก็รับจรวงทองมามองดู พระองค์ทรง
 นิ่งบัลลังก์อาศน์ กับนางนารณังเรียงอยู่เคียงคู่ ทำกระแอมแอมไอจะให้รู้ พระโถมศูร
 ตรัสหักกะอักกะไอ นางนิกแค่นั่นจันทรผัดเก็กหนา หันไปหาเมียสาวจะฉาใหม่ แกล้ง
 ล้อมไปไม่บอกท่านอกใจ ครั้นจะไม่ไปเฝ้าเจ้าไมตรี ก็พลงนางโคสคลาออกมาเฝ้า
 แท้โศกเศร้าชบครองจนหมองศรี ๕๖ หนอระราปร่าไลทางไมตรี เจ้าอยู่คีตกงหาจะ
 กลียา นางเป็นภักทรย์ถึเอื้องที่เลื่องล่อน ให้บุตรเจ้าพระไทยเฝ้าในหน้า แล้วทูลทอ
 คอบพระไทยไม่เมตตา พระภารฟ้าทอดทิ้งเสียจริงเจียว น้ำพระไทยไม่มีปรานีอัน ทั้ง
 ให้ร้องไห้หาไม่มาเหลียว วาสนาข้าพระบาทประหลาดเดียว ตัวคนเดียวคงจะสิ้นชีวิ
 พระโปรกจึงวิ่งไปมีให้รู้ เทียวหากมาเป็นพระเมษีร์ จะน้อยหาน้ำพระไทยไม่โยค
 ทั้งกาลวันไว้ทีในวัง ๕๗ หนอกระษัตริย์เกล็ดกลบเงือนสาย ให้เห็ดคหายถึงทวง
 ที่ทวงหลัง เพราะรำคาญใจมิใช่ยัง จึงเซ้งชุกชนไปคนเดียว เจ้าไมตรีผู้เหมือน
 ทั้งก็จริงเจ้า เพราะหึงของเราร้ายแรงแก้งไปเทียว ท้ายเสียใจไม่อยู่คีตกงจริงเจียว
 ไม่คิดเบียดขยความแตกความจริง เพราะคิดถึงประทุมมาในปากกว้าง ต้องเรีสร้างเรียง
 เเคราะห์เพราะเหตุนี้ หมายจะทวงมางนไปอววัง สักจึงจริงจึงพิไคหนีไป พระกรัส
 พลงทางคัลไลเข้าไสยาศน์ กับขุนนางแนบดูราที่มาใหม่ สองเกมมแปรมปรีดีพระไทย
 บัลลังก์ในฐานทองทั้งสองเรา

๕๘ ๕๙ ขอลูกกลาวทาวบรมพรหมทัต โคทรามชัคเชือกคโอรณา เสวยเสด็จ
 เสกจอกนอกปรางค์ปรา สักหน้าพระโรงรัตนชัชวาล ๕๙-๖๐ เสวกาเข้าเฝ้าเข้ามาพร้อม
 ประนมอ้อมจอมณะราที่หน้าจาร กรุงกระษัตริย์เอนพระโองการ ถามชาวสารเสนีทั้ง
 สีนาย เื่อความที่ศรีโสภ์ให้ไปส่ง จะคั่นองค์เอดามาวังเหมือนยังหมาย เจ้าบริรักษ์จัด
 แขงคณแต่งกาย เรงมรรณายไปรับนางกลับมา สี่อำมาตย์หมอบพั่งรับสั่งใช้ เลื่อนน้ำใจให้
 อะหนากหวาดกลัว ทั้งสี่คนจนแท้แลดูตา กันที่หน้าพระที่นั่งแล้วบังคม เหลือจะปึกบึกเบี้ยว
 ไปเทียวหา สี่เสนาทูลความตามประณม ขอเคาะพระภารฟ้าเข้าสักรม โทะถึงกัมหน้า
 ทายวายชีวัน ครึ่งพระองค์ดำรงวังรับสั่งใช้ ให้ภาไปส่งนางกลางไพรสถิต ก็มีได้ไปปะ

พระมัทรีกรรม กระหม่อมฉันปล่อยนางเสียดกลางไพร ถวายในจักรีก็เห็นว่าเป็นยักษ์ เคย
 ดำกันเป็นยาพิษเอาใส่ลบ ประเดี๋ยวนี้มีไก่อึงอยู่แห่งใด ขอนัดไปตามนางในกลางกอง
 ๒) ท้าวพรหมหัตถ์ครั้นจะอำมาตย์ มึงบังอาจทำไถ่กูให้หลง จะเลี้ยงไปได้หาไม้อ้อหรือ
 ครอง โทษถึงลงอาญาให้ฆ่าฟัน กูเป็นจอมจักษะราละนาเชษฐ์ กระเบื้องเคชังจนพิภพ
 สวรรค์ ให้ถือท่อน้ำพิพัฒน์ในจักรีกรรม จงจำให้ถึงตัวไว้ในคราวาง พระสั่งเสร็จเสด็จไป
 ปราสาท สยามาตย์คร่อมครองยิ่งหมองหมาง ท้าวรจนาคำเน้นมาในทาง ถึงตรงจำ
 มั่นคันทนุเจ้า

๓) จักกล่าวกลับพลพรรคธรรมเจ้า ภพศาลาภาสันกันออกแล้ว บ้างพูดว่าข้าก็รู้คุณ
 เห็นจะแน่วแน่เจ้ามีบุญ หน้าเสียดกายกลายร่างไปต่างสวน สลัดถ่านเหล่าน้ำไยไม่ชุ่ม
 หังไม้คอกอกอกกันพิภพ เสนิบคระณณเนื้อไม้ในอุทยาณ หมุนกาสาระพัดไม้ซัดขาด หัง
 รศทชอบลิ้นที่ต้นหวาน ในสระศรีมีน้ำจะประทุมมาลัย บ้างทูลมาลย์วิบูลลงกลด น้ำ
 นนัสในสระล้วนกระจับ ลอยสลับจอกแทนกระแสร มาวอนเวียนเป็นประทุมล้วนภูมิ
 ทะวารีมีสีสุกเปิดเปลือง บนศาลาปากกันเป็นหลั่นลด ดูหมตจกเหมาะจะหงเหมาะเหมง
 มีนกลูอยู่ประจำเหมือนท่าเพลง ถามกันเองอิงไปบนไทรทอง ตัวหนึ่งทักเข้าเฝ้าผู้ไปถูก
 ตัวหนึ่งยกนามนั้นเกรงหังสอง พูตกกับไปเฝ้าตามตามทำนอง เหมือนจะฟังคนผู้รู้ความ
 สองปากพาพาที่ไม่มีอื่น พูตกเห็นก็เตียนคนเสียดหน้าม บกแคว่เรื่องเมืองหลวงครั้งใดมงาม
 มาเฝ้าตามกันไต่ไต่คนหัง ตัวหนึ่งว่าข้าไม่เห็นนางเป็นยักษ์ ตัวหนึ่งซัดไต่ถามถึงความ
 หลง เจ้าไม่รู้รูไปไหนไม้อ้นนี้ พระนางทั้งแควออกจากคอกบัว พระมุนีที่เฝ้าเอามาเลี้ยง
 จนเนื้อเกลี้ยงเตี้ยใหญ่ให้มัว กลับมีกามน้ำสนองจึงหมองมัว เขาว่าชั่วจริงเขาของเราคือ
 คนมือภาสันกันออกแล้ว เห็นเสียดแน่งนางศรีกันเป็นยักษ์มัว ขอเคชะพระไทรโยโคปราณี
 ในคนที่เห็นจริงอย่างนั้นนาน เพศารวมากกันอ้อมา ถึงเรื่องราวสายใจในไพรสาณ มา
 วันหนึ่งจึงเพทายเป็นนายพราน กับลูกหลานไปป่าเตียวหาเนื้อ เคยไปยังกะตังใหญ่ที่ในป่า
 เป็นคนกล้ารบสู้ชนะหมูเถื่อน พบเรดหังถวางมะหังยังเป็นเบือ ไม่หลงเลื้อเลื้อหังในกลาง
 ไพร วันนั้นเตียวได้ยวทะลบไปพบสวน แะซักรวนลูกยาหุกอาโศย บนศาลาหน้าอนา
 ประหลาดใจ แต่ก่อนไรรูปนี้ไม่มีเคย ทพายกันหังมีสางมันล้างไว้ เรากลับไปในป่า

นเห็นหลานเอ๋ย ภูเทียว่ามาแต่ไรภูไม่เคย มาเถะเว่ยเร็ววาทันไป ภอไคย่นปักวีร
 ทินสวน กลาวลำนวลหน้าฟ้งนั้งหลงไหล แก้วความคามชอนางอระไทย กิติใจจน
 เอี่ยมห่มมมา ไมแะเรือนเคื่อนหลานไปบ้านเสีย ร้องบอกเมียจะไปเที่ยวประเคี้ยว
 หนา นอกจากบ้านพรานเจ้าเจ้าการรา ภอเพลาทุมหนึ่งถึงบุรีย นำเรื่องราวชานางใน
 กลางป่า แจ้งถึงจางจางวงเจ้าเจ้าการรา แล้วตาพรานพินานป่าจึงภาทิ เล่าคดีโดยก้ง
 ใค้ฟังความ ๕ ทานจางจางวงว่าแต่แม่แล้วฤา ฤาเขาภาเลามาแต่ป่าหนาม ตาพราน
 ว่าข้าใช้ไม่วาม ให้สืบถามเถะคนเห็นเป็นพยาน ทานไปรฎก้วยช่วยมูลเหตุ ให้ภูเรศ
 รีบไปยังไพรศาน ให้เห็นคดีเพาพายเป็นนายพราน เคยพินานแนวทางที่กลางไพร ๖
 จางจางวงนั้งฟังแนกระแสสาร ก็นำพรานรีบมาหาห้ไม ภอเสด็จออกมะหาเสนาใน ศลาน
 เข้าไปทูลองค์พระทรงธรรม ขอเสะพระองค์ทรงพระเคช มงกุฎเกษาไชยไศศวรรย์
 บัดนี้มีพรานไพรใจจะกรร พบสำคัญเข้าในป่าพะนาสัย ว่าเที่ยวไปไคปะเป็นสระสวน
 มรติถวนทุกกาทุกษารรี แต่ปางก่อนรอนชะไรนั้นไม่มี ทนอันนี้หนาอะนาคประลาคใจ
 มีนกคูอยู่ในสวนชานกันพลอด ละเจื้อยออกขึ้นจิตรณิคว์ไศรย ทั้งสองนกยกคว้ามาง
 ทรามไว ว่ามิไชนงลักษณ์เป็นยักษมาร มาออนวอนว่าให้ภาเข้ามาเผ้า ข้าพู้เจ้าแจ้ง
 จีรงทุกลงสาร ไค้ไค้เลี้ยงเที่ยงแท่นของพราน ขอประทานโหน่าผ่าฐลีย์

๕ สมเด็จพระเจ้าจ้าวบูรินชั้นนี้เวย ทอดพระเนตรเห็นหน้าเจ้าการรา มาเพ็คทูล
 มูลความคามคดี ท้าวเชอปริเปรมพระไทยถามไปพลัน ประเคี้ยวนี้พรานป่ามาหาปลา
 ให้มันเล่าเรื่องไปไนไพรศัณฑ์ พระนายไค้ไค้เลี้ยงให้เที่ยงธรรม แล้วให้มันนำคำหรวจ
 ไปตรวจดู แม้นจริงจิงยังว่าป่าเป็นสวน จักเลื้อควนกับข้าให้หาคุ ถ้ามันแก่งลมลอกมา
 บอกกู ให้ไปอยู่กับเสนทั้งสี่คน ภอสน้เรื่องเยี่ยงอย่างขึ้นปรางค์มาก ไวยารนารถถาม
 ความคามมูลนธิ ตาพรานเจ้าเจ้าใจไค้ไค้ไม่จน แจ้งมูลกันไปเห็นเป็นศวดา กับแขกเก่า
 เผ้าพูกกันทั้งคู ว่าโคมครุณันไศรไศยักษา นางสู้ยากจากนี้เวศเขตร์การรา ไปรรมามอง
 ใจอยู่ไพรวัน ๖ พระนายนั้งฟังหมคจกคำไค้ไค้หวังจะไค้ทูลพระนังสรย์ แล้วภาศัว
 ตาพรานไปบ้านพลัน เข้าปลานันจัดแจ้งแก่งให้กิน ๗ ครันรุ่งแสงสุริยาภาณุมาศ ให้
 หมันอาจออกไปป่าพนาสัย ตาพรานนำคำเนินเตนแผ่นดิน ไปถึงถิ่นสวนชานูมิหนาน

เห็นวายุรอบคอบก้านพวงทุกแห่งหน กลางไพรธมต์แดนสุขสะนุกสะนาน ไม่ลุกคอกออกกำทมิ
ระบัดบาล เหมือนปากพรานทูลเพ็ดไม่เท็จเลย นายหมื่นอาจจลาลำคำประจบ ใต้พาน
พบเหมือนวายุจึ่งแล้วคาเอ๋ย แหม่นมัวเสียเมื่อราววันไม่เกย ขอชมเชยศักดิ์อันภอชื่นใจ
เลี้ยแรงมาหาแจ้ง ไม่เกล้งว่า แทบจะลาลงจึ่งวังไม่ไหว พุทฺธลพรางทางภากันคลาไคล
เก็บลูกไม้ในส่วนชวณกันกิน ทั้งสัมผัสลูกพญาโอฬารศ ก็นมกมามากมายหมายถวิล ลง
อาณนำหิระทนมลลทิน เห็นโกมลคอกผกักเอยมา จะให้นายถว้ยองค์พระทรงศักดิ์-
โคประจักษ์จึ่งใจไม่มูซา ภอเบี่ยงมายนายหมื่นอาจจรับคลาคลา มากับทพรานไพรถึงใน
เมือง แล้วเลาะความตามคาพาไปเห็น กลางสวนเป็นศาลามีฝาเมือง เชิญพระนายถว้ย
บวักยากลัวเคื่อง สมนกับเรื่องราวที่มาทูล แล้วภากันคลไคลเข้าไปเฝ้า พระจอมเจ้า
ราชโสมพะมิตรบุรี นอมค่านับถว้ยมาทูล พระนายทูลท้าวไทยขึ้นไปทูล ขอเคาะ
พระฉะรินทีเป็นธะวีป เพียงประทีปกระจ่างละวางสวรรค ให้พรานป่าพาพวกกราหมัน ออก
ไปขันสุกสมการพรวน ไก่เห็นจึ่งสังขวังเป็นสรวน มีถวญทั้งพญาพะละหากร ใน
สระศรีมีโกดมประทุมมาลัย พระบัณฑลวิเณกัศให้หมา ขอถว้ยให้เห็นเป็นคัวอย่าง
กำพนกกว้างขาวใหญ่ไม่มูสา มีกำแพงแก้วก้อยลอคตา ทั้งศาลาหลังใหญ่อยู่ในนั้น นก
แขกเต้าเข้ามาพลกคะฉอกเสียง ไม่หลีกเลี้ยงคนผู้ศักดิ์ชู้น ต่างทักไซ้ไรไถถามความ
สำคัญ ถึงจอนขงผู้หิมนออกป็นอกวัง

๑ ๑ ๑ ๑ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิตรับสั่ง ให้หา
พระวิฆเนศวรมาทรงฟัง คำทราวจึงวังวนหม่นออกไป ถึงปรางค์องค์ทรงยศโอรสราช
บัณฑลพาพระการเฝ้ามาโครย รับสั่งให้เชิญพระภาณุใน เสด็จไปเฝ้าองค์พระทรงธรรม
หนอกระษัตริย์ทราบนเสจรเสด็จควน ทรงเครื่องทวนจระสีมามีหมัน ถึงท้องพระโรงรับ
เข้าไปเฝ้าพลัน อภิวันษรงเหตุที่พระบิดา ๑ ๑ ๑ ๑ ท้าวพรหมทัตศรีสอภพระโอรส
ให้ทราบนมกเหมือนคำเภาว่าว่า หนอฉะรินทีสคิสุลสา จะไปป่าหาเจ้าเขาวมาลัย กรุง
กระษัตริย์ทราวจึงถ้ำพอ พรงนี้หนอจึงค้อยไปใน ไพรสาณ แล้วทำหัตถ์ครัลส่งพนักงาน
ให้เตรียมการ จักรังคไปคงคร พระสังฆพรางทางประทานทพรานป่า ให้เสือน้ำพร้อม
พรงทั้งสละน ทวนอย่างที่มีกลายลายมังกร ทั้งภูษอนเชือกหนึ่งให้ถึงใจ แล้วประทาน

บ้านกรวยเป็นส่วยเจ้า บ้านน้ำเต้าคาแพขายเป็นนายใหญ่ ประทานทั้งถาดกระบี่ที่หลวง
ไกรย ภูค้อให้มั่งคั่งเกษมมั่งมี ประทานเสร็จเสด็จ ปรากฏรัชนี ทนถนอมรัชนีที่ราบขาว
พระเมษีร์ ถนอมมาปรากฏทางใต้ตามทางกาตี มาภาที่ถึงนางในกลางไพร ๑) นาง
ภาสวันพรนัถ์กลัวความผิด จะปกปิดความขึ้นเห็นไม่ไหว ภอสมคำของมุนีพระอิโพร
เรือแข่งไว้ในสามปีถึงที่ตาย ภอพระองค์ทรงไชยเข้าในที นางภาสวันพรนัถ์ที่รับมรรณาย
มาบอกความกับท้าวไร่ไม่มีละบาย ทั้งบาวนายถึงปลุกหาผู้หาภรรยา ครั้นนี้เราเจ้ากับเจ้าจะ
ยบ मैं เจ้ากับมาไคยังไรหา จะอยู่ไปไหนจะพ้นปากคนๆ ทั้งแต่ชื่อไว้กับชั่วเดี
ชั่วเรา คัดปลางนางไปเสียให้พ้น ภอสมคำของมุนี อภัยอย่าเขา ทั้งบาวนายกายด้วย
กันมันใจเบา คีร์รายเขา ๆ ก็ไม่ปลื้ใจเรา

๒) จักกลับกล่าวท้าวไทยในนี้เวส ตรีสัจเจงเหตุเมษีร์ทราวมลงสาร ตาม
เรื่องราวชาวฟ้าปายของนายพราน ให้เขาวมาลย์เปรมปรีดิ์พระไทย วันพรุ่งนี้ที่จะกา
ไปป่ากว้าง ให้กระเจ้าแจ้งความตามส่งไลย แล้วจะเคยไปหาพระคาไฟ ขอดอาไญ
เป็นเจ้าด้วยเบาความ ให้เขอโปรฎโทษพิพิทำผิด ไม่ทันคิดค้นใจไม่ไถตาม จนเสียแก้ว
แว้วตาหางาม เป็นเส้นหนามหนักหนาอีกาสี मैंโฉมของทรงร่างมาอย่างเก่า จะจับ
เอาความเล่นให้ยเป็นผี เราเสียกลคนพาสกาลนี้ สงสารศรีจะไ้ไปไกลตา พระตรี
หลวงทางคัลไลเข้าไลยาคัน จนภาณุมาศนาคณะของมองเวหา เล็ดจ์เข้าละสงพระคงคา
แล้วกลับมาทรงเครื่องอันเรืองรอง ตรีสัจจนพระเมษีร์ที่รับลิลาศ บุรยาทรจากวังมาทั้ง
สอง พวกท้าวนางคางตามออกเมืองนอง กระษัตริ์สองเสด็จมาถึงหน้าเกย พวกโยธา
มากำนับรับเสด็จ เตรียมสำหรีงหังม้าไม่พละย พระวัชระวงษ์ทรงภาชีที่ขี่โคย คัลไล
เลยเลียบมาหน้าพระลาญ พระมีตุราชมาทรงขึ้นทรงรถ ให้เส็กทศโยธาจากหน้านาร ออก
ประกูปรรณามานิณ หลวงไกรพรานนำหน้าโธธาพิย์ ให้คัตทางกลางทุ่งพมกรุงศรี มา
ถึงที่ป่าระหงคงสลั พระชมเหคาเราไม่มะไฟมะพลับ ที่เกี่ยวกับกงคาลพญศิริย์ รุชค
คานคาในน้ำกว้าง ชมแรกหังกว้างเนื้อหังเสื่อสีห์ แก้วกุหลาบเหล่าภาตุมาลย์ พวก
นารีย้องกล่ออยู่หย เขาเตรียมขึ้นชมไม้คัมแต่น หอมเอย์แต่ ๆ กลิ่นคอกไม้มีไครหาย
เหมือนกลิ่นมิตรก็ถึงเพื่อนที่เคสือนคลาย แสนเลียบคางดวงใจมิไ้มา ภวณักเลงไม้คัล

เที่ยวคัไม้ เค้นดูไปไกลทางคางมุงหา เห็นไม้โคโนโคตะโกนา ฉวยเอาพรว
 ศักพลางทางกะไทร คันกะขบหงบอเหมือนขอสอก อยู่ริมทรอกเขาเขื่อนไสลย ทางคั
 เล่นเป็นถ้ำกอภาใจ ผ่านทางไกรนำทางมากกลางคอง ถึงสวนครีมีศาลามากอบาย ให้พระ
 นายทูลความตามประสงค์ ก็ทราบในไถลของสองพระองค์ ให้หยุดปลงทัพย์พลันมีพันน
 พวงโยรีทำพลับพลาในป่าใหญ่ คัไม้ให้ลากมาที่หน้าธาร เจาะรอยเลาเข้าป่าไม้พันน
 มีนอกพนันเจดีย์ระเบียงมี สามกระษัตริย์ประทับหน้าพลับพลาใหญ่ เสนาในปรีเปรมเกษม
 ขีร พวกกองทัพยังฟังคดี ผูกนารียปรีคางคลาไคล

๖ สามกระษัตริย์เสร็จดีตามาในสวน พระชุมทวนทั้งสามองค์คลั่งไสย พลุณา
 ออกคอกลูกคังปลุกไว้ พระภูวไนย์ยลผลศาลา ฯ ๖ ๖ จักกล่าวถึงขวิงวิหกนทังคอง
 คางทิวรองทูลความตามภาษา เชื้อพระองค์ทรงฤทธิกับคา เห็นสัจจริงใจมิใช่กัน
 หากพินิจมีกามน้ำสนอง มีไครองบาทของพระขรศักดิ์ เสียแรงเกินกับเขาคืออะนาคหนัก
 พังประจักษ์แจ้งเสร็จคังเพ็ญทูล อันส่วนนี้ทำควายกำสัภัย เพราะพรากพรคเวียงไชยและ
 เปรสุรรมย์ หังไรศักดิ์สุริวงมั่งมีประยูร มาทูลทวงทราบความแต่ความจริง

๗ ๗ สามกระษัตริย์ทรงฟังแสนสังเวท กุศลเนตรนองพรายทั้งผยหึ่ง พวก
 ข้าเฝ้าเหล่าขุนนางคางประว้าง พวกนั้นนั่งอันกัลลน้ำตา เห็นกระษัตริย์สามองค์ทรงกรรแสง
 ประจักษ์แจ้งจริงใจไม่มุสา คางเศร้าจิตรก็คสมเพทเวทนา องค์พระขามีหมองถึงนักรักษ
 กำสรวงโลกไม่มีสุข ระทมทุกข์ท้าววิหกเพียงอกหัก เห็นแทนกไม่เห็นหน้ายุภาภักดิ์
 พระเจียนจักสะหลบล้มไม่สมประดี พระปีติมารคางวักอด ระทวยเคอโสภากถึงมาระศรี
 ท้าวพรหมทศศรีสวาทะทัต พวยริบชื้ออาทเหาะคลาไคล ไปอนองค์รงญาณพระภารเกล้า
 ผู้เป็นเจ้าแจ้งความตามวิไลย นิ่มคมาอาณูเคราะห์ริบเหาะไป บอกพระไอยะกานาง
 อยาพรางเลย กรณีกาจะคลาไคลไปอนว่า กลัวจักเสียเปล่าพอเจ้าเอ๋ย ไปเถ
 ไปโถมงามพอทรมชย นุญไม่เกยพรักพรากเพียงยากเอยัดต์ พบพระองค์จึงวอนให้ออน
 จิตร รัชชณมีคอกพระองค์เชอตรงเห็น นิ่มคมาแก้ไขให้นางเป็น จวนจะเอยัดต์แล้ว
 ลุกยารับคลาไคล ๘ พระวิฑนวงมั่งมีทรงอาทลาลีลาค ถิพพคเหาะภามาไหว ฯ
 กำลังมาถ้าวจะเปรียบพันเทียมไฟ บัดเดียวใจถึงศาลาสัทธาจารย์ พระชกแก้วอาทลงหน้า

เขา แล้วรีบเข้าไปแจ้งแฉ่งสาร คอยประครองสองหัตถ์นมัสการ พระบรมญาณถาม
 ว่ามาทำไม หนอกระษัตริย์ครีว่าละมาไท้ ขวัญไปปรุกลานห้วยช่วยแก้ไข เดียวนี้ได้
 ทราบความนางหามไวย เจ้ากลับไปเป็นศาลาอยู่ปากช่อง สองกระษัตริย์ครีว่ามากับหลาน
 ขอประทานโทษาเพราะว่าหลง เชื่อถ้อยคำของกาสิที่ไม่ตรง ขอพระองค์จงอาโอยเถย
 ไอยะกา ๕ พระภานุมีจักรกัถสงสาร จะไปปรุกลานให้ปรากฏสืบตา เป็นสามปี
 แล้วเจ้ากลับตา เวหนาลานน้อยกตอยุาไทย ทำหะพลางทางองค์พระทรงพรท
 พันธ์รกกกคาคหมันไม่หวนไหว หนึ่งเสื่อเสื่องเครื่องครองทองในไทร ขลุ่ยไลยสรรวมเกล้า
 พระเมาลัย กลองประกาศำมะศาลิทธาเนา ถือไม้เท้าคีตมิตพระภานุ กับศาลิปลัดพัฒน์
 ตามวที พระมุกีเหาะหน้าอาหหุ พระวัชพระวงษ์ทรงม้ามาเบื้องหลัง ถึงกระทั้งไทรย
 ไทรในไทรสาณ แล้วร่อนลงตรงพันธุธาราร พระบรมญาณยืนเก็กอานิจจัง ๕ สอง
 กระษัตริย์การอาจารย์เจ้า พระเป็นเกล้าขึ้นชมด้วยสมหวัง นมัสกัน้ในพลับพลาหน้า
 บัลลังก์ เสด็จให้ฟังตามจริงทุกสิ่งอัน ถ้วนไม่มิได้คิดมีดสะบัก จนทำจกสายใจมาไพรสณฑ์
 สงสารแก้วแก้ววารารณ์ เพราะสำคัญว่าขวัญใจนั้นไม่คี่ ภอรุความความมาในปากกว้าง
 ไม่พบนางนงคัลลักษณ์พบกัน ทั้งสองคนในป่ามาภาที ความจริงนั้นกลั่นเป็นเจนิใจ จึง
 นมัสพระมุกีมีพระเวทย์ ช่วยไปปรุกลานแปรคิดแก้ไข ใ้เงามสรรพกลับมาจะภาไป
 เสกเจ้าไว้ในสมมติขิยา ๕ พระภานุทราบความตามการณิกร ทำาเชอครีจริงจึง
 ไม่กังขา ถวายพระภณัจักรกลับจากพลับพลา พระสีกษามาสวนขวัญมิทันนาน แล้วเข้าหุ
 อานอมอาคมเวทย์ หนึ่งหลับเนกรเษยชมรมวิหาร เห็นเพียงแท่นอารมณด้วยลมปราน
 สิทธาจารย์จักแจ้งแจ้งพิทธี วงสายสีลสามรอบรั้วมคอบสวน แล้วเชิญชวนกระษัตริย์พระเมทรี
 กับหนอกระษัตริย์พิศดาของนารีย มาเข้าหิมลพบนขาลา ตามพระองค์ทรงชาวโชมพิศ
 ถึงความลัษยตรงสะกัรบศีลหา ถือนันที่มีพระไฟสัธธา ทรงสัจจาธิฐานหาบาลองค์ แม้น
 เสกแซ่งแสงเจ้าเขาไม่พอง ทำาเคื่องร้องขับไล่ไม่ลุ่มหลง หัวของธาถ่าน้ำใจไม่สือตรง
 ราชของเทพยเจ้าเขาคณาง ยากลับเป็นกายามาทั้งเภา เพราะตัวเร้าเสียลัษยจึงขัด
 ขวาง แม้นลัษยธรรมสันหัตถ์ข้ามสัการ เทพยคาลคลใจให้คั้นมา ทั้งสามองค์ตรงเคียงจริง
 ความลัษ กลางพระนัณวไม่ไพรพฤษา เกษเมฆมอกออกกลุ่มคูลุ่มนภา พระสิทธาทำาจิ

กฤตพิธิ์ สำนวณญาณอาณเวทวิไลศกล้า เรียกเพวามมาบัลจบครบราชนรี เสกน่านแท่น
 คากาวาหุดี พระมุนีนั้นระคมเรียกลมปราณ แล้วรวมรัศจุพาทุทิศลาคเคลื่อน อยู่ในเดือน
 ถิ่นทางกลางไพรสาณ มาประชุมคุมองค์นางนงค์ศราน เกือบศาลให้เดินเป็นสำคัญ เลียง
 พิฎกถูกกักันบนพื้นฟ้า ที่ลาลารวนเรหวดเหวร นกทั้งคู่อุญกับไทรยในไพรวัน ก็เอยรร
 ทรรกทกลลงมา ศาลาหยับกลับเพนเป็นมณญ นกม้วยมุกเป็นคาหุอยู่ร่ายขวา นางงาม
 สรรพกลักรายกายกายา เพราะสัจจาจอมไทรให้ะเอื้อ นางประทุมทัศนาศระกาศ นอม
 ประพนกัณณะนังสัระเลริญ หังสามกระบะนังดูรวงนังเจริญ แดเพล็ดเพล็ดอยู่ในป่ามาพันาน
 แล้วหุสองคัพศัความันทาลนอง นองหมายปองว่าไม่กลับคืนสการ แก้วนัพรากจากองค์พระ
 ภูบาล มาชระมารอยู่ในป่าพนาโอย เม็ดเสนาน้องมากลางป่า นองวอว่าไธเขา
 สงไวกงใหญ่ ขริงไม่ไปยงศาลาพระคาไฟ หวังจะให้เห็นสัคัยปิตุญาน สู้สัระละชีวิตไม่
 คีธคาม ให้เห็นความคามสัคัยอืดที่ถาร เป็นนุกวัยจุงไม้มวยชีวาตาน เกะพญขริงไชย
 พระไอยะกา จักกระงขริงหังสมรวาต ประโลมนาญาจิตรนัระรา แดลงเลาญบดแต่
 ทันมา เจ้าแก้วศาควงสาลาสนีลาคไกล ที่มีไคมีสุขเท่าเด็นมม แดกรอมกรมนั้หมองไม่
 ผองไลย พระมิตุ เรคมารคาโกลาไลย แลนส่งสาลศรีไสวี่ไลยวัน บิดานี้มัวเมาเหมือน
 เขาลาโอย ใหลงโทะนัลลมาไพรสัศดิ์ เพราะหลงเชื่อวากโกใจะกัน ค้วยกามัน
 คามสนองให้หมองนวน พอมาเชื่งโณฉายสายสมร ไปครองนครเป็นเอ็คพิเศกสงวน
 ทรามถนอมจอมขวัญอวยารัญจวด อยาเก็ญคัยบีกาโคปรานี ญาณารพิ้งสารพระมิตุเรศ
 เจ้ากมเกณนอมประนุกบพระ พระมรดุทธิบีคัยาราคี มีให้เคื่องผ่าหุสัพระภูาในย
 พระสัทธาอาลาสิกระนัทร คินนังยังศาลาที่อาไศรย ระเหตนกักเคียวมาโคยไวย
 ถึงราวไพรยลอยรอนลงภู ท้าวพรหมทัตตรัสชวนโอรสสา หังกลัยาสีไสยเมเพหรี สนม
 นางแสนดูรวงคัณารีย์ หังโยธิจัทรังก็พร้อมเพรียง เสร็จขึ้นรถาอาหแก้ว ไค้ถูกนแล้วให้
 ลันสนันคัณย หังสังขัแตรสัเสณะเพราะสำเนียง ประคังเสียงคัณครีปิชะวา ให้อยเคลื่อน
 รัชพิชัยพะหลพลันต์ ภาณายนังวังคังปราถนา ... ลันคัณบ้แท่นานี้ ๗๕

วรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุดไทย

บทกวีย่อ

ของ

สุมาลี กระจายศรี

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

กุมภาพันธ์ 2528

บทคัดย่อ

ปริิฎฐานิพนธ์เรื่องนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อจะศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสถานภาพของตัวละคร และวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมนิทานทรงเครื่อง จากสมุทรไทย ในแง่ต่าง ๆ คือ อักษรวิธีที่ใช้ในการบันทึก องค์ประกอบของเรื่อง การใช้ภาษาและสำนวนโวหาร แนวคิดและค่านิยมที่ปรากฏ ซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าเป็นเอกสารชั้นต้น เก็บรักษาไว้ที่ห้องเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ มีจำนวน 5 เรื่อง คือ จักรกฤษณ์จินดาสู่วิวงษ์ ชินวงศ์ วังนวงศ์ และพระสุวรรณาเสชา โดยการนำเสนอผลการศึกษารูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่าในวรรณกรรมที่ศึกษา ตัวละครมีการเปลี่ยนแปลงสถานภาพได้ 2 ลักษณะ คือ การเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางกาย เป็นไปในรูปแบบของการซ่อนตัว การแต่งงาน และการจากไป และอีกลักษณะหนึ่งคือการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางจิตใจ เป็นไปในรูปแบบของการสวามิภักดิ์และการท้อมนต์ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของตัวละครในแต่ละครั้งล้วนเป็นไปอย่างมีจุดประสงค์ และมีสาเหตุ สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมที่ศึกษานั้น คือ อักษรวิธีที่ใช้จะแตกต่างจากอักษรวิธีในปัจจุบัน กวีแต่งเรื่องมาจากเรื่องราวที่เคยเล่าสู่กันฟังมาตั้งแต่เคิม จุดมุ่งหมายเพื่อเป็นนิทานอ่านเล่นเพลิดเพลิน รูปแบบก็เป็นไปตามขนบธรรมเนียมการประพันธ์ของกวีไทย แก่นเรื่องมักเป็นเหตุการณ์ของตัวละคร การดำเนินเรื่องบางครั้งก็ดำเนินเรื่องรวดเร็ว แต่บางครั้งก็ดึงเรื่องให้ช้าลงเมื่อกล่าวถึงการพรรณนาตามธรรมเนียมนิยม ฉากเป็นฉากในจินตนาการของกวี ตัวละครก็สามารถเป็นตัวแทนของสังคมในสมัยนั้นได้ ส่วนในเรื่องการใช้ภาษาและสำนวนโวหาร กวีมุ่งทางคำแสดงความสามารถในศิลปะการประพันธ์ ใช้ภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน แนวคิดและค่านิยมที่ได้ มักเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีของบุคคลในสังคมไทยสมัยนั้น

A STUDY OF THE UNPUBLISHED ROMANCE LITERATURE IN SAMUT THAI

AN ABSTRACT

BY

SUMALEE KRAJAISRI

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University

February 1985

Abstract

The purpose of this thesis is to analyse the alterations of the characters and the general characteristic of the Unpublished Romance Literature in Samut Thai. They are the alphabets used in recording, the composition of the grammar and style of writing, the point of view and values.

The data used in the analysis is the document which is kept in the Ancient Document Room at the National Library. There are five stories, Jucgrit, Jindasuriwong, Chinawong, Watanawong, and Prasuwanlekha. The research method used in this study is a descriptive analysis.

According to the study, the characters in the literature have two-way alteration :- First, the physical alteration by hiding themselves, by marriage, and by departure. Second, the mental alteration by the act of curse and spell.

The purpose and cause of this alteration of the characters depend on the surrounding condition and the general characteristic of the literature. The alphabets used were different from the present. The poets wrote stories from the stories they had learnt from their fore fathers. The purpose was to be an amusing story. The style of writing was similar to the way of writing of general Thai poets

The main idea was about the adventure of the characters. Sometimes the story proceeded rapidly but sometimes slowly when they described the Thai tradition.

The settings were the poets ' imagination. The characters illustrated Thai society of that period.

As for the grammar and style of writing, the poets had a definite purpose to show the ability of their writing used in spoken language more than in written language. The point of view and the values were usually about the good way of living of people in Thai society.